

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_190364

UNIVERSAL
LIBRARY

که که تقسم الماس بود کرده خیارهای و محمد زردی
و هم فوّه یکم و دین نوشته است

علماء امتی کا نبیہ بنی اسرائیل

دریو لاجہ فضل خالق جل و علا و بانیہ حضرات ائمہ ہدی علیہم آلاف التحیۃ و الثناء

جلد اول از کتاب

مجموعہ لشہ اسماء

در تذکرہ علماء و فضلاء فریقہ امامیہ اثنا عشریہ کثر ہم اللہ فی البریۃ

تالیف

فاضل ادیب الفائز من الفضل بالمعلی والرقیب بنجۃ الامثل والافسان

سابقہ الافاضل فی ذوالمیدان فی المجد السہی و اشرف العلے

مولوی میرزا محمد علی صانہ اللہ

بجاء محمد علی

در مطبع جغفیکہ واقع نخاس جدید لکنو مطبوعہ طبع گرو

۱۳۱۰ھ ہجری

تقرئ جناب قدسي القاب اتنا ذاك كل في الكل ما دى الورى الى خير السبل حجة الاسلام
آقا سيد محمد عباس الشيرازى ادام الله ايامه بكتاب بنجوم السما فى تراجم العلماء

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذى جعل العلماء بنجوم السماء وورثة الانبياء ورحم مدادهم على دماء
الشهداء والصلوة على نبيه المصطفى وآله اعلام التقى ومصائبهم الهدى المتابعين
فقد طالما اساء الدهر الى سادته وورثى بسهام المصائب الى اوليائه وقادته وكان
ذلك من قديم عاداته واستقر العلماء يشكون روجهم الجبل فى كل جبل وسهل فواهم
كانوا فى هذا الثمان لتمتوا زمانهم وعلو انهم وصفوا الوجدان بالاعواز وحملوا استكوار
على المجاز فكاههم نغوا الدنيا العلم فى حياته ولم يدركوا من وفاته وكان قد تحقق نعمهم
حيث لا يشكر سعيهم واليوم مات العلم وماله ناع ولا يه ساء وداع او ادخل من غير
وداع فمن المغتلم وافضل النعم ذكر الماضين الاساطين فان ذكر النعم بضاعة
المساكين ومن جد فى تجديد عهودهم واحضار سعودهم وخطار صعودهم الحبيب
اللبيب الاذيب لا ييب الفائر من الفضل بالمعنى والترقيب النائل من الشرف او فر
نصيب الاصلح التكملى الذى لا يحصى الا حوزى الواقع على اخبار الفقهاء وحالات العلماء
والباحث عن حقائق الانباء زبدة الاحباب وسلاية الانجانب المقنعة باشاس
السادة الاطياب لناظر فى الحديث والكتاب لفظن اللودعى والصفى المولى
ميرزا محمد علي رضا الله الى اوج الكمال ووقاه عين الكمال وهو ممن قرى على
بعض الكتب الادبية وشطر من كتابه رواه القرائ فى فضائل امراء التهمين فقد ان
كتابا رائقا رائعا بان له فضلا شائعا فيه للناظرين تذكرا وللحاصلين بصورة فاته
بذل وسعه ومجهودته فى تتبع اخلاقهم الحمودة واحوال وكلاههم ووقاهم وكيفيت
الناس بهم واحسابهم وصفاتهم وذكر مؤلفاتهم ومصنفاتهم بتدقيق النظر وعميق الفكر

والتركون الى كل خير معتبرا حياءً لذكرهم واقترافاً لآثرهم بخلاف محمد بن تراجم اهل العلوم
 كالشئس بانه الخوة ليستفرض منه المجتدى ويستفرض به المجتدى فيلها من جموعة
 كانه في منسها وصفاته انما خاودها وبقااتها جنة خالية فيها سرهم فوعة واكن اب
 موضوعه وثورق موصفه وهور ذاب مبثوثة حيا فيها اصاجد من العلماء العاملين
 اخوانا عيسى سر رفته ابان شيراه الله خير الخلق ان عن هؤلاء المصطفين واقتر به العيون
 في القارين نقه انضعت لئلا الناس السينا محمد عباس عفى عنه

عبارت جناب مستطاب ملاک نصاب فخر الکتابين آية الله في العالمين ناصر شريعة
 جده خير المسلمين جناب آقا سيد حامد حسين دام علاه و مدني بستانه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي اودع خاصة عباده العروج الى معارج الفضل والكمال والصلوة
 والسلام على محمد وآله خير ال وبعد فان الفضل السعيد الوفي الرشيد
 الضيف الحميد الامير النزي اللودعي الذكي المولوي ميرزا محمد علي مثن حائرا
 قصب التبن في العلم والبراعة واحكم مر اثر التحقيق والتقن الصناعة واخذ العلوم
 من الاعلام الحجة ورافق الاكابر الذين هم رؤساء الملة وهولي بالخصوص قديم
 الوداد والمقة والمختص بمرافقة والمنوكة بالاعتماد والتركون والنقة وقد صنف
 بالتماسي كتابا رائعا وسفرا حافلا في تاريخ علماء الشيعة على الله مراتب
 الترفعة فجاه محمد الله بحيث يحجب المنظار ويروق الانصار وقليل في نفائره في

الأعصار والأصهار وهو دليل على سعة اطلاعه وطول باعته قاله تعالى يصونه
عن عين الكمال ويقيه من الخادون الأهل ككتبه حامد حسين عفا الله عنه في
١٥ من ربيع الآخر سنة ١٢٤٩ هـ

تقرئ جناب ملاك آداب شرف السادة الأطباء فخره أعظمين قدوة العلماء
الربانيين آقا حسين الطباطبائي اليزيدي دام الله أيامه فامسكته

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل الأرض بوجده العلماء ثم ازين مادون العرش بنجوم السماء وجعل
العلماء ورثة الأنبياء له داية الجهلاء في البادية البعيدة كما جعل النجوم خليفة البيضاء للنسب
الضياء في الليلة الظلماء وصير هؤلاء العالمين العاملين حججاً في العالمين بعد كرامة الظاهر
عليهم السلام في أحكام الدين كما أشار إليه بقوله وجعلنا بينهم وبين القرى التي باركنا فيها
قرى ظاهرة وقد رافقنا السير سير وإفها ليل وإياماً آمنين فضله الله علينا نعمته وعلى الله
الطيبين وعليهم اجمعين ما قام بهم الشرع المبين والذين المستبين ثم آتى لما كنت سر في زماننا
لهذا أنه قد عفت الديار وعيشت الكار وتناثرت النجوم وترككت الغيوم وقل العلماء وكثر اللاد
وعظم البلاء فطال ما اجبت الاطال على الاخبار والاخبار من هؤلاء الاخبار والاخبار وذكر
اعماره الخالية واسماهم السامية واعصاره الماضية وانبأهم الشافية لما علمت ان الماء
اذ هو يوجد نعيم وان الورد اذ ذهب من مائه يستشر فلم اجد كتاباً في ذلك يجمع الشتات
ويخطا بايجتوى على الاشتات من ذكر سلفنا الصالحين وبقاياهم المعاصرين من علمائنا
الرهشدين وفقهائنا المجتهدين رضوان الله عليهم اجمعين حتى اتفق على السير بحكم التقدير
الى بلدنا ككثرتنا الله عن كل سوء فرايت فيها كما باشر فيها معاً لذلك ووجدت

العلماء ورثة الأنبياء له داية الجهلاء في البادية البعيدة كما جعل النجوم خليفة البيضاء للنسب الضياء في الليلة الظلماء وصير هؤلاء العالمين العاملين حججاً في العالمين بعد كرامة الظاهر عليهم السلام في أحكام الدين كما أشار إليه بقوله وجعلنا بينهم وبين القرى التي باركنا فيها قرى ظاهرة وقد رافقنا السير سير وإفها ليل وإياماً آمنين فضله الله علينا نعمته وعلى الله الطيبين وعليهم اجمعين ما قام بهم الشرع المبين والذين المستبين ثم آتى لما كنت سر في زماننا لهذا أنه قد عفت الديار وعيشت الكار وتناثرت النجوم وترككت الغيوم وقل العلماء وكثر اللاد وعظم البلاء فطال ما اجبت الاطال على الاخبار والاخبار من هؤلاء الاخبار والاخبار وذكر اعماره الخالية واسماهم السامية واعصاره الماضية وانبأهم الشافية لما علمت ان الماء اذ هو يوجد نعيم وان الورد اذ ذهب من مائه يستشر فلم اجد كتاباً في ذلك يجمع الشتات ويخطا بايجتوى على الاشتات من ذكر سلفنا الصالحين وبقاياهم المعاصرين من علمائنا الرهشدين وفقهائنا المجتهدين رضوان الله عليهم اجمعين حتى اتفق على السير بحكم التقدير الى بلدنا ككثرتنا الله عن كل سوء فرايت فيها كما باشر فيها معاً لذلك ووجدت

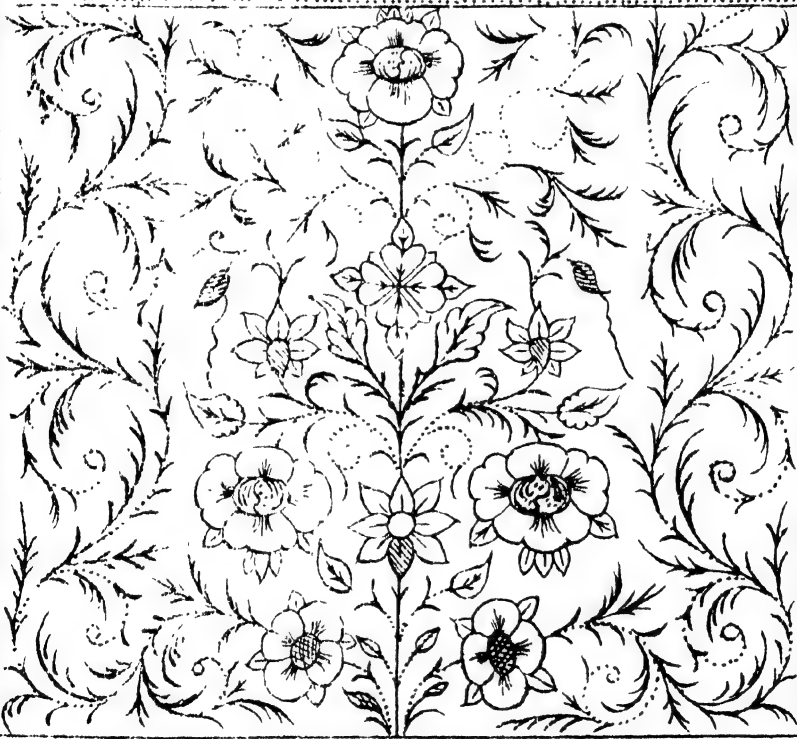
ما اسرحت هناك لسمي بنجوم السماء في تراجم العلماء ما الفه الاخ السديد والمرشد المرشد
 ذو البصر المحديد والباء الطويل البعيد العالم البليغ الفاضل الخبير الكلي نعمة الامثال
 والاقران وسبقه الافاضل في هذا الميدان المولى الوفي المولى ميرزا محمد علي الكشميري اصله
 ثم الكهنوي دام الله فضله وعلاه وبلغه الى ما يتمناه في دنياه وعقباه فوجدت هذا
 الكتاب كمؤلفه بجزء اخر او ذخرا واخر او ذخرا وظاهرا وضيئا زاهرا فان شبهه هذا
 المؤلف الشريف بجزء الا نوار فمثل مؤلفه ينبغي ان يكون فيها غائضا وان شاكلته بجامع
 الاخبار فهو الاخرى بها فاحصا لله في حيث جمعه فافهم ونقد واصنف وكتب امله وقارنه
 ذلك بالنصيب الكلي والقدر المعلى فكانه لما ارادى ذلك الحل عقد الشيا ينظر هذا العقد
 من اصف درر الثرى حتى يكون لمجد الزمان شذرا ولا هله ذكرى ومؤلفه ذخرا ولعمري
 لقد انبأته وكيف لا وهو من اهل بيتهم واهل البيت راي البيت ادري وقد افقمت في ذكر
 هؤلاء النجوم الباهرة والاخبار الناهرة بمن طلع في الانف لثاني من اقاصى مشارق البلاد
 والاداني وذكر نجومهم وبعد نجومه فانه لما غاب نجم طلع نجم وقل في كتابه هذا من لا يخبر
 بخبره ولمرات ياتره فيجزاه الله وايانا عن الاسلام واهله خير جزاء المحسنين والحمد لله
 رب العالمين وكتبت هذه بيدي الجانية القانية لان لا ينسا في بالدعاء لحسن العاقبة
 والعافية ولانا احقر اسادة بل الخليفة حسين الطباطباتي اليزدي اصله والخلف مدفا
 ان شاء ربي وهو حبيب وكان ذلك في شهر شوال من سنة ١٢٩٠ من الهجرة النبوية المباركة
 والحمد لله أولا وآخرا

قال الله تعالى في كتابه المكنون
وعلامات وبالنجم هم يهتدون

كتاب نجوم السماء في ابرار العلماء

در مطبع جعفری واقع نخاسنج
با اهتمام میرزا محمد طبع

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي رفع درجات العلماء: حتى فضل مدادهم على دماء الشهداء وحبهم
موازين الأنبياء ورفع أقدار حملة الأخبار: ورواة الآثار: الأئمة الأخيار
حتى أن العالم له أجر الصائم القائم المجاهد: وراوي حديث أهل البيت أفضل
من سبعين ألف عابد: وصلى الله على نبيه الذي اتاه الله من العلم ما لم يأت
احدا من العالمين: يا مؤمنين كنهم وعلمهم الكتاب الحكيم: وإن كانوا من
قبل لفي ضلال مبين: وعلى علي باب مدينة العلم وسيد الوصيين
وعلى أهل الصبيان الطاهرين المعصومين الذين ارشدنا إلى الطرق الستين
ويضووا العلماء منذ أن لنا الهدى لهم إلى معالم الدين فهم للشرع حفظة وصدقة
ينفون عن الدين تحريف الغالين وإخمال المبطلين فأصبحت حقائق العلم بدروسهم
ناصرة: ورضحت رياض المسائل بذكرهم محضرة: ومناهل الفقه بأفادتهم
متبعة ومناجى التحقيق ببياناتهم واضحة: وقام بهم عماد الإسلام وشاعت لهم قواعد
الأحكام واستندوا بلوامع ارشادهم حق اليقين واضمحلت بسطوات صوامعهم القاطنة
أباطيل الجاحدين أما بعد فبما رأينا في باب عرفان واصحاب بصيرة وإيقان وشيخنا أبو

که حقوق علماء دین و حافظان شریعت مقدسه حضرت سید المرسلین و ائمه معصومین سلام الله علیهم اجمعین بر کافه مؤمنین موقنین بیش از آنست که زبان خامه شنایش سر آید و خامه زبان از عمده شکرش بدر آید و اندازه زحمت مدراج و بلندی مراتب ایشان از اسوا و حضرت ملک عالم احصاء استقصا از قبیل محالات و تمتعات قال الله تعالی رفع الله الذین آمنوا و الذین اوتوا العلم درجات بر گاه که درجات عالیہ و مراتب فائده برای مطلق آنکس که مؤمن بحق باشد نزد حق سبحانه و تعالی بودہ باشد بطریق اولیٰ برای کسانی که بفضلیت این بر دو سعادتمند و شرفیقین علم و ایمان مطلق و پیراسته اند بمدراج از کسیکه محضت ایمان و اقیان داشتہ عالی و فائق خواهد بود و با جملة باب بنفوس و آیت کریمہ و منطوق متون احادیث کثیره و فضل در تہجیم طائفہ بعد از حضرت انبیاء و صلوات الله علیهم اجمعین بعلو منزلت و مرتبت ایشان نمیرسد بلکه بطریق ارشاد نبوی صلوات الله علیہم اجمعین علماء امتی کا نبیاء نبی اسرائیل ماثل و معادل درجہ رفیع ایشانست و در امثال این زمان که انوار جمال بکمال امام ثنائی عشرت محمد الله المنتظر آملی مرتبہ رسالت خاتم فص امامت فاع ابواب هدایت خاتم دورہ وصایت خلیفۃ الرحمن صاحب العصر و الزمان علیہ و علی آباء سلام الله ملک المنان اللهم عجل فی خروجه و ظهوره و املا المشرق العاقل علی غلج ذرہ از انظار ناممفی نہایت ہیچ و خوشیہ عالم تاب زیر حجاب پنهان تحصیل احکام الهی متابعت شریعت رسالت پناہی منہ و رجوع بنائبان امام علیہ السلام العتبیہ و السلام که اساطین دین و خازنان علوم ائمہ طہرین اند و حستہ تفصیل احوال ایشان مشتمل بر منافع عظیمہ و مراجع جسیمہ است لهذا علمای روزگار و فضلاء اصحاب و امصار کتب بسیار درین باب تصنیف فرمودہ و دفاتر بشمار در علم ضبط احوال علمای عالی تبار بترجیمہ تحریر آورده و علمای ہر زمان را شمرده اما احوال متاخرین فضلاء و علما کہ در الف تانی بودہ اند باستقصای تام و قبیح کامل یا فہمیشو اگرچہ بعضی از اکیاے قریب العصر رحمۃ الله کتابی فارسی شتمبر احوال سلف صاحبین و اندکے از احوال متاخرین نوشتہ اما بسیاری از متاخرین را ذکر نفرمودہ بنا برین فقیر کثیر الذنب و تقصیر المعصم بحمل الله ذکرہ و غفرانہ محمد بن صادق بن محمد انجاہ الله من فلک الساہ و زفر افقہ فاجاہ و جہاد

عدم ایات و استعداد و کم مایگی و قلت مواد با تمثال فرمان واجب الاذعان بعضی از علمای
 میان متکلمین عظیم الشان ادام الله تعالی ایام افاسات و افاداته در سبکباز و دود و صد و شش
 و شش هجری تا لیف این کتاب مبادرت نمود و جمعی که ذکر ایشان در کتب متداوله یافته اند که
 ایشان هم پرداخت ذکر علم را مقصود و مجتهدین اعلام و فقهای اهل بیت علیهم السلام ساخته ام بلکه
 بقسطی سامی جمعی از اعیان مصلین که در علوم عربیه و ادبیه یا فنون عقلیه حکمیه یا طولی و منزلت علیا
 داشته اند نیز پرداخته و قاعده و رد و کلامی هر یک چنین گذاشته ام که کسیکه غالب زمان او در مائت
 عاشره باشد اما در او اهل مائت عاشره وفات یافته و در ذیل فصلای مائت عاشره نوشته ام
 و در تمام کتاب که آخر مائت عاشره است بنا بر همین منوال کرده ام لیکن احوال مولانا السید محمد صاحب
 المدارک را که وفاتش از قبل مائت عاشره واقع شده بعضی مصالح داخل این رساله نموده شد
 امیر از اصحاب فصل و دانش در باب فهم و نبش آنکه اگر در متبع احوال تفحص احوال و معرفت بحال
 انرش قلمی یازت قدی بنفید با صلاح فاسد کوشند و بدیل عفو پوشند اللهم اجعله خالصا لوجهک
 الکرم و تقبل منالک لانت السبح العظیم و این سال را قرب بر سه نجوم و یک فخر ما ختم نجم اول در ذکر بعضی
 اکابر متکلمین و فقهای مجتهدین و افاضل محدثین و فسرین و اعیان مصلین و متکلمین که در مائت عاشره
 عاشره بوده اند السید محمد بن علی بن الحسین بن ابی الحسن الحسینی الموسی العاقلی
 لقب او شمس الدین و دختر زاده شهید ثانی زین الدین رحمه الله بود پدرش از افاضل تلامذ
 شهید ثانی بود و نسب شریف او بنا بر مشهور بحضرت امام موسی کاظم علیه السلام میرسد و دو کتاب و بیشتر
 از کتاب شیخ محمد بن الحسن الموسی الخزنی قمی شهید ثانی علیهما الرحمه مشغول است که سید امام علاء الحسنه
 السادات الابرار و همین العلماء الاخیار سلاله الائمة النقباء سید غزالدین علی بن الحسین بن ابی السید علی
 رحمه الله شاگردان شهید ثانی بود و شهید ثانی تربیت او فرموده او را به ارجح عالیه علوم رسانید و دختر
 خود را با تو زوج نمود و او را از خواص ملازمان صحبت خود گردانید و او بسیار از علوم فقهیه و
 ادبیه و غیر آن بنجد دست شهید ثانی خوانده و بشرف اجازه جمیع کتب از او مشرف شده بود و سید

سید محمد

نویسنده

ابا حسیل

تفرشی در کتاب تقدیر الرجال آورده که سید محمد بن علی بن ابی الحسن حسینی عاملی ره سیدی از سادات
 و بزرگی از بزرگان علمای مازنی از فقهای مابود و درین نزدیکی وفات یافته است و لکن او در شام
 بود و مرا اتفاق ملاقات او بهم نرسید و از تصانیف او کتابهاست انتمی مؤلف گوید که جناب سید محمد
 مذکور را پسری بود سیدی بسید حسین که مختار اهل امل ذکرش فرموده و درین کتاب هم در ذیل مفاصل
 بهاء الدین عاملی علیه الرحمة احوالش مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی و در کتوّه البحرین مسطور است که شیخ
 بزرگ اعلم شیخ عبد بنی بن سعد جزائری از سید افضل عالم اکمل سید محمد مذکور روایت داشت صاحب کتاب
 بعد نقل این عبارت آورده که شاید این همان شیخ عبد بنی مؤلف کتاب حاوی الاقوال و علم رجال باشد که شیخ
 یوسف در رساله مذکور و صاحب شتی المقال در کتاب خود کلام او را نقل کرده اند و هم بجای دیگر
 در رساله مذکور و دو که شیخ عبد بنی بن سعد جزائری شاگرد شیخ علی بن عبد العالی الکلی بود پس شاید که از زمان
 شیخ علی تا زمان سید محمد مذکور در حیات بوده و در شرف صحبت و تلمذ هر دو ایشان را در یافته باشد و الله اعلم بالصواب
 در کتوّه مسطور است که ولادت سید محمد مذکور در سنه نهصد و چهل و شش هجری بود و تا بیستم سنه دهم ماه ربیع الاول
 سال هزار و نه هجری وفات یافت برین تقدیر مدت عمرش شصت و دو سال بوده باشد از مصنفات
 او کتاب مدارک الاحکام شرح شرائع الاسلام است که از جمله آنچه متعلق بعبادات است بقالب تصنیف در آمده
 و حاشیه هندیب الاحکام و حاشیه ارشاد و حاشیه بالفیه شیخ شهید علیه الرحمة و شرح مختصر نافع که آنرا صاحب امل
 ذکر نموده است و من شریح مذکور است و آنچه متعلق بکتاب النکاح کتاب النکاح و کتاب النذر است و اقامه شده هم و بعض
 علمای معاصرین هم ذکر کرده که سوا می از ان شرح باقی ابواب کتاب مذکور از تصانیف او و منظر نرسیده و از
 احدی از علما شنیده شد و دیگر از تصانیفش کتاب شواهد بن النظم است که آنرا در زبان دیده ام انتهای
 الشیخ جمال الدین ابو منصور الحسن بن زین الدین بن علی بن احمد الحاملی از کاکا علمای دین نقهای
 بارعین بود و فصل وکال الشرائع است و استغنی از اطراف است و ولادت با سعادتش علی ما نقل سبطه
 الشیخ علی بن خطه الشریف فی الدلائل الشوری و در شب جمعه سبت و نهم ماه رمضان سنه نهصد و پنجاه و نه هجری واقع
 شده و این شیخ علی منسوب به عبد ذکر فضائل و محامد و بعض حالات شیخ حسن مذکور آورده که او و خواهر او

یہ محمد صاحب مدارک در تحصیل علم شریک یکدیگر بودند مثل دوا سپ گرہ بسته کہ در یک میدان سبزی
 بہم باشند و دو بچہ شیر خوار کہ از یک مادر شیر نوشند و ہر دو ایشان در عمر متقارب ہم بودند و او بعد از
 وفات سید محمد مذکور بقدر مدتی کہ تفاوت میان بن ایشان بود زنده ماندند و بر سرید محمد بن آید کریم را
 ہشت سن المؤمنین جال صد قواما عاھد اللہ علیہم من قضی نحبہم من بنظر ما بدلا و تبدلا
 و ابیاتی چند در مرثیہ اشہر گفتمہ بر قریش نوشت و آن نیست

للمجد والمجد المعروف والکرم محمد والرايا طاهر الشیم یحسان والروح طرا باری القسم	فیہ لوصف شمس صا کالعلم کان للدين شمس استضاء به سفر شاه و هتاکرامه والرز
---	---

و در این نوشتہ از بیان ہر دو ایشان مرتفعی در سئل و کمال بود چنانکہ بر سیکہ در تصانیف ایشان تامل
 کردہ شود و بیشنخ حسن و قیق انظر تر بود و جامعیت انواع علوم زیادہ از سید محمد داشت و عادت
 بہ دو ایشان پیشان بود کہ ہر گاہ یکی بیشتر بسبب رقتہ مشغول نماز بجاغت میشد دیگری آمدہ و نماز با او
 تمام نمیداد و ہر گاہ یکی خیرے تصنیف آورده می نوشت اجزای کتاب خود را پیش دیگری فرستاد و
 بہ نوشت و تخریر ایشان تہنیر را میگرفت مجتمع میشد و ہر گاہ یکی از ایشان در سئلہ از سائل فقیہی
 تہنیر می نمود و مردم از دیگری حکم آن سئلہ را می پرسیدند میگفت کہ با وجہ کہند کہ او کفایت نموت
 و بہ سئلہ مودہ است و صاحب نقد الرجال آورده کہ شیخ حسن مذکور یکی از اکابر علمای امامیہ بود و تہنیر
 بہ شیخ تہنیر و واضح الطریقہ و نقلی الکلام و تجید التصانیف بود و تہنیر و ایضا صاحب ذنن و تہنیر
 کہ پادشاه پادشاه شہید شد سید علی اصناف و سید علی بن ابی الحسن کہ ہر دو از تلامذہ پدرش بودند متولی تربیت
 شدند تا آنکہ بزرگ شد و تہنیر ہر دو ایشان خصوصاً تہنیر سید علی اصناف اکثر علوم از معقول و منقول
 و تہنیر و اصول و عربیت و ریاضی و غیر آن را کہ ایشان از پدرش استفادہ نمودہ بودند قرات نمود و
 سید محمد شریک ذرات بود و چون سید علی فوت شد تا عبد اللہ زیدی شارح تہذیب بان بلا و سید محمد حسن
 ہمیشہ اوقات علوم منطق و معانی و اشال آن نمود و او در آنوقت حاشیہ تہذیب می نوشت و قرات
 علوم حدیث و تہنیر سید محمد میگرد و بعد شیخ حسن و سید محمد بسوی عراق سفر کردند و در

بجفت اشرف نجیدت ملا احمد اربلی رسیده کتب علم اصول مطلق و کلام و غیر آن را قرائت نمودند و ملا احمد مرحوم در آنوقت بتالیف شرح ارشاد مشغول بود و انجلی آذربایجان سیدار و می فرمود که در عبارتش نظر کنید و آنرا اصلاح نماید زیرا که میدانم که بعض عبارات آن غیبه پیوسته و جماعتی از شاگردان ملا احمد متی طولانی بود که شرح مختصر عضدی بخوانند و سپس بسیار از آن باقی بود و شیخ حسن نمیداد در وقت خواندن نجیدت مولانا مذکور اوراق بسیار را مطالعه می کردند و سوال و بحث بمیان نمی آوردند از نجیدت آن جماعت از راه استنرا بر ایشان تسلیم میکردند ملا احمد بجال ایشان تسلیم شد و فرمود که خوب است که هر دو ایشان متوجه بلاد خود خواهند شد و تصانیف ایشان نیز و شما خواهد آمد و شما در وقت این شرح مختصر خواهید بود پس هر دو ایشان بت قلیل نزد ملا احمد اقامت داشتند چون بوطن خود رفتند که در نسخ حسن کتاب معالم و کتاب منتقی الحمان را تصنیف کرده و سید محمد کتاب المدارک معرّف تصنیف در آورده و بعضی ازین کتابها قبل از وفات مولانا مذکور بسوی عراق رسیده و ایضاً صاحب دژ و ثور آورده که جد من شیخ حسن در قریه کرک فوج علیه السلام با شیخ بهار الدین عالمی را ملاقات کرد و در میانیکو بود آن بلاد سفر کرده بود و چون شیخ حسن مذکور از عراق مراجعت نمود بتدریس تصنیف مشغول شد و ایضاً صاحب دژ و ثور آورده که من رسیده است که خلیفه سلطان از اکابر فضلا عجم بوده و کتاب معالم و شرح لمعه را بر دم درس می داد و می گفت که شنیده ام که شیخ حسن در آنما تصنیف کتاب منتقی الحمان کتاب معالم وفات یافت و هر کس که فکر تحقیق او باین درجه باشد عجیب نیست که در حال فکر نمودن چنین تصانیف وفات یابد و ایضاً صاحب دژ و ثور آورده که از بعض اساتذّه خود و از بعض غیر ایشان نیز شنیده ام که هرگاه شیخ حسن از براسه حج رفت باصحاب خود گفت که از خدای عزوجل مهید دارم که بزیارت جمال بکال حضرت امام صاحب العصر و الزمان علیه الصلوٰۃ والسلام مشرف شوم زیرا که اکثر هر سال به حج تشریف می آرند پس چون شیخ حسن در مساک حج وقوف عذر را بجا آورد و خواست که در گوشه تنهایی بفرانج خاطر مشغول ادعیه عذر شود باصحاب خود فرمود که از خیمه بیرون روید و بدر خیمه نشسته مشغول دعا باشید و درین اثنا شخصی داخل خیمه شد که شیخ حسن او را می شناسید و سلام گفت

نخست شیخ حسن مذکور گوید آمدن او به بیت بر من غالب شد و بهوت شدم و قدرت بر سخن
 گفتن نداشتم پس او با من سخن گفت و بگامی که یاد ندارم تکلم نمود و برخاست و چون از غیمه بیرون
 رفت چیزیکه امید آن داشتم بخاطر من رسید و بجلبت تمام برخاستم پس او را ندیدم و از اصحاب خود
 پرسیدم گفتند که ما یکپس را ندیده ایم که داخل خمیه نوشده باشد آنست که محصله و صاحب کتاب اهل
 اول نقل فرموده که شیخ حسن در وقت شهادت پدر خود چهار ساله بود بعد از آن گفته که این تاریخ همچنین
 یافته ام لکن از شهادت پدرش ظاهر میشود که او در آن وقت هفت ساله بود و الله اعلم ^{بعضی} از مؤرخین بلیف خود
 آورده که اجازه بخط نامش کامل سید علی بن حسین بن ابی الحسن العالی که از برای شیخ حسن مذکور نوشته بود
 بر پشت سینه از سنه های شرح لعه نظر حقیر کثیر التقصیر رسید خلاصه کلامش آنکه ولد صالح فاضل کامل تقوی
 و بی غلطه الفضل العیوب الاتقیاء شیخ حسن ولد میرزا علم العلماء افضل الفضل شیخ زین الدین شهید
 ثانی نزد من قرأت و سماعت علوم فقه و اصول تحقیق و تنقیح تمام نمود و من او را از برای روایت
 جمیع علوم شریعیه که از پدرش روایت آن دارم اجازه دادم انتهی و تاریخ کتابت اجازه مذکوره را
 جمادی الاخری سنه نهصد و هشتاد و چهار هجری بوده است و ایضاً در ذیل آن اجازه بخط شیخ حسن مذکور
 از برای پسر این خودش مکتوب یافته شد خلاصه کلامش آنکه من از برای دو فرزند ان سعادتمند خود که یکی
 محمد بن محمد ابو جعفر و دیگری رضی الدین علی ابو الحسن است اجازه دادم که روایت کنند از جمیع
 کتابها و من سید علی مرا اجازه آن داده است همچنین آنچه را دیگر علماء مرا اجازه داده اند از کلمه
 شیخ حسین بن عبدالقصد عالمی و سید عابد نور الدین علی بن سید فخر الدین ماشمی و غیره اند که همه ایشان
 از پدرم روایت دارند آنست که تاریخ این اجازه اوایل سنه نهصد و نو هجری است و شیخ یوسف بحرانی در
 نو و ده آورده که شیخ حسن مذکور اشعار را فقه و قصاید فائده دارد و بسیاری از افراد کتاب نویس المسافر
 و طبعی الحاضر نقل کرده ام و صاحب اهل نقل کرده که او دیوان اشعار و ادکا آنرا تمییزش شیخ
 نجیب الدین علی بن محمد بن محمد بن کی طاعی جمع نموده است و تصانیف شیخ حسن مذکور کتاب متقی الجمان
 فی الاما و بیث الصحاح و الحسان و در آن ابواب عبادات تصنیف آمده و کتاب

شدت هر نسب تصدألت المناسب و نه: والبدن من فخره في هجته و ضيقه: سوره شريف
 آنجناب شوشتر که عرب آن قسرت و آبای کرام و اجداد عالی مقام قاضی مذکور از شرف و جلال
 از شاهسیران و مرجع خاص عام جدش سید نورافند مذکور از علمای ارباب تصنیف و تالیف حکمت
 و غیر آن بود چنانکه شرح احوالش در مجالس المؤمنین مرقوم است و پدر بزرگوارش سید شریف بن سید
 نورالله از اهل علم و فضل و از تلامذۀ شیخ ابراهیم قطیفی بود چنانکه در کتب رجال سطورست سید علامه
 موصوف و در حاتم کتاب احقاق الحق عبارتست نوشته چنانکه شتمت بعض احوال محنت و صائب اشمال
 آن ساله اهل است و دنیا بعینه نقلش مناسب نمود و آن این است لهذا آخر ما قصدۀ من الاصل
 تصدیر الکتاب المستطاب و انجاح مسئل الاجبة و الاصحاب من الرذیلة علی رؤساء
 ذوی الاذنان خصوصاً الناصب الشقی المرتاب لرائع عن طریق الصواب و ذلك من اجل
 نعم الله الوهاب علی عبده الاول ابی الرأح الشهد العینه المجاهد اعداءه بالسيف
 القین و الرحم الرکنی نور الله بن شریف المرعشی الحسینی کان الله له اجری علی فم الحق
 علیه و المستدل من فضله العظیم و کرمه العیم ان یجعل مقاسله فی نصره هذا العشر ذریعة فخلقة
 ازاد المحشر و وسیلة من لفة الی سید البشر و الالهة الاثنی عشر و ان یرزقنی طلب نارهم
 مع امام مودید عوالی اقتفاء آثارهم و ان یخشرنی فی زمره احبائهم و انصارهم و یبوءنی
 فی دار القرار فی جوارهم و المأمول من افضل المؤمنین الذین هم فی حب الدین امین
 ان یدعونی بدعاء الانتظام فی زمره الامنین اذا وقفوا علی ما قاسیته فی نظم هذا
 العقد الثمین من عرق الجبین و کذا الیمین فانه سبحانه لا ینضم احر المحسنین و ان
 یصلحوا ما فیهم من الفتور و النقصیر و مظان المولخذاة و التعلیر فان قلت بضاعتی
 لا تحتمل و اضاعة وقتی فی الشواغل الدنیویة و اضاعة معانی من غربة الوطن
 و غیبة الکتب و ضیق البال بمفارقة الاهل و الال اذ بعد ما رکبت غارب
 الاغتراب فی مبادی الشباب لتحصیل الحکم و تکمیل الفیوض و النعم

من وطنه شوشان الحروسه الى المشهد المقدسه الرضويه اما رسته رساله
 زمانه الى الهند الخوسه قامت تلك الشوها المايوسه على اذ يد غمی واهممت
 في عداوتی واعدادهم حتى ظننت انها هتک الاثمه لکذب عی لیکن الله سبحانه ببرکاته
 بحیة اهل البيت علیهم السلام احی قلبه المیت واجر بنی علی صال ومارصیت
 اذ رصیت فانصرنا للمصنف العلامة حاکمرین ووسمنا علی جامعته الاشاعره القاهرین
 والناصبه الفاجره الخاسرین فانقمنا من الذین اجر موارکان حقاً علیاً نهر المؤمنین والله
 الناصر والمعیز وقد اتفق نظم هذا الکتاب التي وضعت بها عوالی المعانی سبعة اشهر من غی اللیل
 لما شرت من کثرة ملالی وضعف القوی ونحول البدن کالشرب البالی وکان اخرها اخر ربيع الاول
 المنتظم فی سلك شهر سنة الف واربعمائة واکره بلاداً اتخذها الکفر کوه واستعمل فیها الشیطان
 مکروه صان الله المؤمنین عن فکره وجهله وخرجهم عن سواد الهند حزنه وسهل بحی الحق واهل
 مجمل احوال جناب قاضی آئمه چون اکبر شاه با و شاه هند وستان منصب قضایا و تقویض نمود
 منسوب به قاضی شد و شهاوش مثل شهادت اول و شهید ثانی بعلت تشیع بر دست ظلم پرست
 مواصب واقع شد لاند اهل حق از دوشید ثالث تعبیر میکنند و خاصه و عامه و محاصرین و اعترفت
 از عیان کمال علم و فضل و جلالت و تقوی و عدالت او داشتند ملاعبه القادر که از جمله محاصرین او
 از متحصنین اهل سنت و جماعت بود در کتاب تجنب التواریخ بتقریب ذکر علمای عمده اکبر شاهی نوشته که
 قاضی نور الله ششمی اگر چه شیعی ندب است اما بسیار بصفت نصفه و عدالت و نیک نفسی و حیاء
 و تقوی و عفان و اوصاف اشرا ف موصون است و تعلم و حکم و جودت نهم و حدت طبع و صفای کعبه
 و ذکر مشهور است صاحب تصانیف لائقه است توفیقی بتفسیر مثل شیخ فیضی نوشته که از خیر تعریف و توصیف
 بریز است و طبع نظمی دارد و اشعار لطیفین می گوید کوبسیه حکیم ابوالفتح پلازمت شاهی پیوست و زمانیکه
 مسکوب منصور براهور رسید و شیخ معین قاضی لاهور را در وقت ملازمت از ضعف پیری و فتور قوی
 سقطه در دربار واقع شد رحم بر ضعف او آورد و فرمودند که شیخ از کار مانده بنابر ان قاضی نور الله با

عمده منسوب و منصوب گردید الحق مفتیان ما جن و محاسبان بد نفس لا بهور را که معلوم المملکت سبق می و مبدع خوش بعبط و آورده در راه شوق را برایشان لبته و در پوست لبته بگنایند و چنانچه فوق آن متصور نیست و میتوان گفت که قائل این بیت اورا منظور داشته و گفته که س توئی آنکس که کردی بهم عمر قبول + در قضایا هیچ ز کس غیر شهادت ز گواه + انتمی موضع الحاحه من التیارخ المذکور و در تذکره ریاض الشعر اتالیف علی قلینخان و الیه مسطور است که قاضی نورالدین شوشتری از افاضل زمان و اعظم دوران بود ملطنه داشتش از قاف تا قاف رسیده و بصیت فضلش شرق و غرب را فرو گرفته و تصانیف عالیهاش در عالم شهرت و مشرب جلالت شاننش و البته بهرند کورست در عهد اکبر بادشاه هندوستان قاضی القضاة بود و در سن هفتاد و سالگی در عهد جهانگیر بادشاه بن اکبر بادشاه بسبب تصنیف کتاب مباله المومنین بضرر دربار و بر وجه شهادت رسید و در فن شاعری کمال قدرت و مهارت داشت و خلاص دی نوری بود و در جواب قصیده سید حسن غزنوی قصیده گفته که این غنیه است

<p>و ز نار شوق اوست فروز زنم کوهرم واندر نسب سلاکه زهره اویدرم بانوی شهرت کسری است مادرم یا سر به بند گه نه و از اذری برم یعنی نه عاق والد و نه تنگ مادرم مخ مخالفان علی بر زبان برم در آنکه گفت و تیره عین میبزم شائسته میوه دل ز بهر او حیدرم پاک ذیل مادر او نیست باورم</p>	<p>س شکر خدای که نور الهی است بر برم اندر نسب خلاصه معنی و صورتم و ارای و هر سبط معلوم پر بود بان ای فلک چو این پدر انم کی بیا شکر خدای که چون حسن غزنوی نیم یادم زبان بریده چو آن نخل گهر واند جهان که او بدر خوش گواهیست شاکسته نیست آنم از آن خلف که گفت مردم در که طبع پدر در نهاد نیست</p>
--	---

انسته مادر و نا ایراده را قلم المحرف را بسیاری از اشعار آبدار آن سلاکه الاحیا نظر بر سیده اگر چه شعرو شاعری او در مراتب عالیهاست اما ذوق طبع حدام جناب قاضی بران داشته معلوم نمی شود

که اکثر اعیان شیطان و تفریحاً للطنع الاقدس میل بآن می فرمود فقیر در اینجا خلاصه و بسبب آنکه
 خارج از مبحث این کتاب است ترک نموده ولادت با سعادتش در سینه همد و پنجاه و شش هجری
 واقع شده و شهادتش از کلمه سید نور الله شهید شد که سینه یکم از روز دهم هجری میشود بر می یاد برین
 تقدیر بدت عمر شریفش شصت و چهار سال می شود و مخفی نماند که آنچه قاضی سید نور الله شوشتر سے
 در مجالس المؤمنین و غیره اظهار مدح و حسن ظن خود نسبت بحججه از صوفیه نموده مثل حسین بن منصور
 طاج که توفیق حضرت صاحب الزمان شملک بر لعن او در کتب معتبره امامیه منقول است و مثل سفیان ثوری
 و بایزید بسطامی و محی الدین عربی و دیگر صوفیه از متقدمین و متأخرین که برنده سپی ایشان و میان علما
 امامیه ثابت است مسلم تصوف جناب سید نور الله نیست زیرا که مدح شخصی منحصر در اختیار مسلک او
 نمی باشد بلکه مدح جمیع از علمای کبار امامیه مثل شیخ ابن بابویه و شیخ مفید و امثال ایشان که فرقه متصوف
 را لعن و طعن کرده اند در تصانیف سید مذکور مشعر بر اوست او از طریق مبدعه صوفیه است و الاضمار تصاویر
 او کتاب احقاق الحق که شملک بر مباحث معرفت ذات و صفات الهی و نبوت و امامت است هرگز
 اعتقاد و مطابق اقوال اهل تصوف و مخالف اصول امامیه مثل قول بوحده وجود و غیر ذلک نیست
 بلکه بدلائل و افیه و براین شافیه اثبات عقائد امامیه نموده و آن منافات ب تصوف دارد و مؤید
 اینمغنی است که بعضی اعظم بظن نسخه مجالس المؤمنین بعد از نقل عبارت تذکره علی قلیخان که گذشت
 افاده نموده که الحق که تسامعی جمیله جناب سید نور الله در اعلامی مذموب حق امامیه زیاده از آن است
 که احتیاج بر این داشته باشد بل هو اظهر من الشمس و ابر من الاس و بر صاحبان علم و کیا است
 فهم و فراست علوم مراتب تصانیفش بوجه من الوجوه مخفی و مجرب نیست و نیز مخفی نماند که تصوف جناب
 سید مرحوم پنجم از مطاوعی کلام و تصانیف مرام ستفا و میشود آری حسن ظن بعضی از متصوفیه
 یافته میشود و این همانست که لان مدح بعضی اشخاص را احتیاساً بلکه چه اعراض و غایات بحسب احکام
 از منه و اوقات متفاوت می باشد و مدح کردن جناب سید مذکور را لعنین متصوفه را اول دلیل برین
 است علما و علو درجه یقینی و یقین لازم و لا یبقین مثله و احتمال بعضی متممات بل ظن غیر کافی

فلا نقف بالیس علم ان بعض الظن اشهر و تفصیل فی محله انتی کلامه و نیز جناب غفر له
 مولانا سید ولد ار علی طالب هزاره در کتاب شهاب ثاقب و در رساله فارسیه که در جواب
 سوالات مولوی سیع صوفی قلمی نموده بر اوست جناب قاضی نور الله مرقدہ اشرف
 فرموده اند که در تعانیف اینها با دیگر مؤیدات مذکور است سن شافعی رجع الیهما و جناب العلماء
 قدس الله انفسه الزکیه و بعضی مصنفات خود آورده که قاضی سید نور الله را بسبب بعض
 اعلام حسن ثانی این طائفه و استیناسی با نیر فرقه حاصل بوده و از ان فساد اعتقادش
 غیر از جمیع آیینی منجی که قاضی مذکور در مجالس المومنین درباره محی الدین عربی بتقریب
 ذکر فرموده سبحان من اظهر الاشياء وهو عینها که مشعر اعتقاد بوحده و وجود
 بی شریک و یکتا بودن است که لفظ عینها بغیر منقوطه و بآی موصوفه بعد از ای ثناء مشدود
 بصیغه ماضی باشد و معنی آن اخفا با باشد و لای آخر اقال و با مثال این توجیه کلامش
 را از مخالفت شریک برمی بنداشته پس اگر قاضی بوحده و وجود معتقدی بود چه تعجیب
 اعلام این عربی فرا رسید و با صلاحش بی پرداخت از اینجا واضح گردید که بعض
 ریزه این بزرگان ایریدی اعتقاد آبن عربی و اشالش اطلاع نبود و حسن ظن
 آنها داشتند و کلمات آنها را ماول و تاویلات صحیح می پنداشتند اگر چه بطنه شان فاسد
 و صدقین علم فیصلح المطار افلاک هر بوده باشند اینک در عقیده فاسده آنها شاک
 باشند انتی کلامه اشرف و قصه شهادتش علی بالقله صاحب التذکره عن بعض الشیخ
 انیت که سید مذکور همیشه در میان مخالفین تقیه میکرد و مذہب خود را از ایشان مخفی
 میداشت و در علم سائل تقیه مذہب اربعه سنیہ مهارت و دستگاه بسیار داشت لهذا
 اکبر بادشاه در کتب مردم اورا شتی مذہب می پنداشتند و چون اکبر بادشاه حال
 علم و فضل زیادت اورا دریافت اورا قاضی القضاة ساخت جناب سید گفت
 سن اشرفی اینقدر را قبول میکنم که موافق هر یک از مذہب اربعه یعنی شافیه و حنفیه

و جنبلیه و مالکیه که رای و اجتهاد سن مقتضی شود فتوی در قضا یا خواهیم داد و چون قوت نظر و استدلال دارم در جمیع مسائل و احکام پاینده یکی از مذاهبن نیستم لکن در اجتهاد خود از مذاهبن
 اربعه بیرون نمیروم بادشاه قبول کرد پس قاضی علیه الرحمه پیوسته در مسائل قضا یا حکام
 بر طبق مذهب امامیه فتوی میداد و اگر کسی اعتراض میکرد جناب قاضی ثابت میفرمود که
 این فتوای من مطابق فلان مذهب از مذاهبن اربعه سینه است پس بعضی از فتاوی
 او مطابق مذهب شافعیه و بعضی مطابق حنفیه و بعضی مطابق مالکیه و بعضی مطابق جنبلیه
 واقع میشد و قاضی در حال تقیه بهمین ذریعہ اجرای احکام امامیه می نمود و در خفته شنبول
 تصانیف بود چون اکبر بادشاه وفات یافت و جهانگیر بادشاه بر تخت سلطنت نشست
 بدستور گذشته بعد از خود قیام داشت تا آنکه بعضی از علمای مخالفین که مقرب جهانگیر بادشاه
 بودند دریافتند که او مذاهبن امامیه دارد پیش بادشاه سعایت او کردند که او شیعه مذ
 است چنانچه در فتوای خود پاینده مذهبی از مذاهبن اربعه نیست و در هر مسئله بموجب
 هر مذهبی که در آن مسئله مطابق مذهب امامیه باشد فتوی میداد بادشاه ازین سخن اعراض
 نمود و گفت که از نیغ تشیع اثبات نمیشود زیرا که او در روز اول شرط کرده است که مطابق
 هر مذهبی از مذاهبن اربعه که رای او مقتضی شود فتوی دهد پس علمای مخالفین در کین
 افتادند تا بوجه اثبات تشیع قاضی نموده حکم قتل او از بادشاه حاصل کنند پس شخصی
 پیش قاضی فرستادند تا خود را شیعه و نموده تصانیف قاضی را بدست آورد و شخص
 بدست قاضی رفته اظهار تشیع خود و اختیار تلمذ پیش او نمود و تهمت بیین گذاشت و نهایت
 اعتبار پیش جناب قاضی بهم رسانید تا آنکه بر کتاب مجالس المؤمنین آگاهی یافت و
 بنهایت سعی و الحاح آن کتاب را از نزد قاضی گرفته بخانه خود برد و نقاشش برداشته
 مخفی بنظر علمای مذکورین در آورد پس ایشان آن کتاب را در لایحه اثبات تشیع او پیش
 بادشاه نمودند و گفتند که این را فغی چنین و چنان نوشته است و سزاوارد زردن است

بادشاه گفت چه منزلی باید گفتند که دره خار و در بطلان مقدار بایدش ز بادشاه گفت غنیان
 دارند پس ایشان بعلت تمام این ظلم را نسبت بجناب قاضی لعل آوردند تا آنکه شهید شد
 شهادتش در کبر آباد اتفاق افتاد و مرقدش هم در آن شهر واقعست و مردم در آنجا بساط
 زیارتش مشرف میشوند و فرست تصانیف جناب قاضی سید لوزا الله طالب شرافه مثل
 بر ذکر کتب و رسائل و حواشی کثیره بنظر رسیده و آن اینست - کتاب احقاق الحق مجالس
 المؤمنین کتاب مصائب النواصب صوارم هرقره رد صواعق محرقة حاشیه بر تفسیر مفیاد
 حاشیه تهذیب الاحکام حاشیه بر شرح شمسیه حاشیه بر شرح بهایه حاشیه بر شرح جاسم
 حاشیه بر حاشیه قدیمه حاشیه دیگر بر بیاضی حاشیه شرح تهذیب الاصول حاشیه بر حاشیه
 شرح تجرید حاشیه بر قواعد علامه حلی علیه الرحمه حاشیه بر الکیا شرح تجرید حاشیه
 بر شرح چغنی حاشیه بر مختلف فقه شرح اثبات واجب قدیم حاشیه اثبات واجب
 و حاشیه در رد حاشیه چلی بر شرح تجرید حاشیه بر بحث عذاب قبر از شرح عقائد شرح
 بدیع المیزان شرح حاشیه تشکیک از حواشی حاشیه قدیم کتاب لوز العین کتاب
 کشف العوار رساله و افقه النفاق کتاب نهایت الاقدام رساله انس التوحید رساله
 رفع القدر کتاب حل العقال رساله بحر الغدیر رساله لمعه فی صلوة الجمعة رساله ذکر الا
 رساله عدة الابرار رساله تحف العقول رساله موائد الانعام حاشیه بر رساله اجوبه فاخره
 رساله عشره کالمه حاشیه بر حاشیه تهذیب ملاجلال رساله سبعة سیاره رساله تفسیر
 آیه انما المشرکون نجس رساله بحث محمد بر رساله ادعیه رساله جلالیه رساله لطیفه رساله
 در بیان عرض الوال ع کم رساله در حقیقت عصمت و رساله فی ان الوجود لا مثل له جواب
 اسوله سید حسن رساله اثبات تشیی سید محمد لوز بخش و کتاب دیوان قصائد رساله
 در کتب شریفه حاشیه بر شرح مفید رساله حاشیه خلاصه و رساله انموذج رساله
 در رد فقه سید لوزا الله و حواشی محرقة رساله حاشیه بر شرح خطب حاشیه عضدی قزوینی

حاشیه بر بحث اعراض شرح تجرید حاشیه بر موطا شرح بحث حدوث عالم بر انوفج دوا سنه
 حاشیه بر شرح مختصر حاشیه بر حاشیه فتاوی رساله نظر السیلم رساله در تفسیر آیه ردو رساله گوشتی
 رساله خیرات حسان در رساله در نجاست خمر رساله فی مسئله الکفارة رساله فی غسل الجمعة رساله
 در رد رساله التبیح ایمان در عون رساله فی رد رساله الکاشی رساله فی رکعتیه التجدید
 و رساله در تعریف ماضی حاشیه بر رساله تحقیق کلام بدخشی حاشیه بر شرح خطبه موقت
 رساله گل و سبیل رساله فی مسئله لبس الحریر و شرح رباعی شیخ ابو سعید ابو النخیر و کتاب
 دیوان اشعار کتاب منشآت حاشیه بر بحث جواهر شرح تجرید رساله فی رد شبهه فی تحقیق
 علم الاهی رساله فی رد ما کتب لبعضهم فی نفی عصمة الانبیاء شرح بحث جواهر حاشیه قدیمه
 رساله فی رد ما لافه ابن العلام انتهى علی ما وجده و ایضاً از تصانیف آنجناب است منتخب
 کتاب علی ابن حزم اندلسی و تعلیقات بر شرح قاضی ایچی شافعی بسط فی کلام علی الطائی
 القیاس و رساله در جواب سوالات میر لویوسف علی حسینی اخباری در باب طلاء
 حضرت پیغمبر بر ضامر جمیع مردمان در جمیع احوال و ازان و حاشیه کتاب میندی السید
 احمد بن نظام الدین ابرهیم بن سلام الله وی از احفاد استاد البشر امیر غیاث الدین
 منصور شیرازی و جهتیه علیجان مدنی شارح صحیفه کامله است و لقب به سلطان الکلماء و سید
 العلما بود و سلسله نسب او به امیر غیاث منصور شیرازی علی ماذکره السید علیجان فی السلفیه
 و التبع الخ العالی فی الال بدین طریق است - سید احمد بن سید نظام الدین بن ابرهیم
 بن سلام الله بن عماد الدین بن مسعود بن صدر الدین محمد بن غیاث الدین منصور بن
 بالجمه سید مذکور از افاضل اهل زمان و عاظم اعیان بود و صاحب ال آمل آورده که سید
 احمد لقب به سلطان الکلماء و سید العلما فاضل عالم بود از تصانیف او است کتاب
 اثبات الواجب سه نسخه کبیر و متوسط و صغیر و دیگر از کتب و رسائل و فائز در سنه که از
 و بازنده بهجری واقع شده مولانا السید تقی الدین محمد الشهابه از افاضل

السید احمد بن
 نظام الدین

السید احمد بن
 نظام الدین

محققین و ساجدین شیخ بهارالدین عالمی بود و فائش علی القلعه صاحب الالامل و صاحب
 السلفه در سنه تسع عشره بعد الالف است الشیخ عبدالصمد بن حسین العالمی الحارثی
 فاضل کامل و عالم عامل و برادر شیخ بهارالدین عالمی است شیخ حر عاملی در امل آمل ذکر او فرموده
 و او را به فاضل و عالم ستوده و در شذره العقیان سطور است که شیخ عبدالصمد از والدین
 خود شیخ حسین اجازه روایت دارد و شیخ حسین موصوف آرا در شهید مقدس حضرت امام رضا
 علیه آلاف التحية والثناء و در سینه شعبه در آه رجب الاصب سنه اصدی و سبعین و تسعمائة
 هزاره اجازه برادرش شیخ بهارالدین عالمی طهر نسخه اجازه که شهید ثانی برای شیخ حسین
 مقرر فرموده بود تحسیر فرمود و از جمله بارات اجازه مزیوره نیست اما بعد فقد
 امرت لولدی بهاء الدین محمد و اخیه ابی تراب عبدالصمد حفظهما الله
 بعد ان قرأ علی ولدی لاکبر جملة کافیه جمیلة من العلوم
 الالهیة و النقلیة جمیع ما تضمنته هذه الاجازة و احتوت علیه
 ما یافی المقررة فیها و لذلک اجزت لهما اسبغ الله نعمة علیهما جمیع ما یجوز لی روایت
 من طرق الخاصة و العامة و جمیع ما الفتنه نظام و نشر انتهی و شیخ بهارالدین عالمی
 رساله در سالی نحو مئوسوم به نواد صدیکه بن المصطفی و الطلعه شائع و شتهر گردیده بر
 شیخ عبدالصمد مذکور تصنیف فرموده و فائش علی ما ذکره الشیخ یوسف البحرانی فی لؤلؤة البحر
 در سنه عشرین بعد الالف در حوالی مدینه منوره اتفاق افتاد و از آنجا نقل کرده بنجب اشراف
 و فن کردند ملا عبداللہ بن الحسین التستری طاب ثراه از علما ی عظام و فقہا
 عالی مقام و از اساتذہ اخوند ملا محمد تقی مجلسی و دیگر از فضلا ی کرام بود و مصنف کتاب
 نقد الرجال از شاگردان او بوده چنانچه در کتاب مذکور ذکرش چنین آورده که عب الله
 بن الحسن شہرستانی و غلہ العالیه شیخ و استاد من است و علامه و محقق و متقی و
 عظیم المنزلة یکنای عصر خود و بر سبزه گار زمین اهل زمان خود است و بکس مانده ناز و نبوده

شیخ بهارالدین
 عالمی

شیخ بهارالدین
 عالمی

فضائل و مناقبش را احصا ننوان نمود روزها روزه میدارد و شبها نماز بسیار میکند و از
تصانیف او کتابها است از آنجمله شرح قواعد است و آفریندگار خدا تعالی مجلسی و کتاب
لواع میفرماید که خبر داد مرا بکتاب احادیث شیخ العلامه استاد الفاضل شیخ الاعظم
بل الوالد المعظم مولانا عبداللہ بن الحسین الشیخی که او از شیخ نعمت اللہ بن خاتون تلخیص
شیخ نورالدین علی بن عبد العالی لکری روایت داشت و آیینها آفریندگار در مجلدین
روضه المتقین فرموده که مولانا عبداللہ بن الحسین الشیخی رضوان اللہ علیہ
استاد من و استاد طائفه امامیه در عصر خود بود و علامه زمان خود و محقق مدقق زاهد
عابد ورع بود و اکثر فواید این کتاب یعنی روضه المتقین از جمله افادات اوست و او
تحقیقات احادیث و رجال و اقوال بجدی نمود که مزیدی بران تصور نیست و از
تصانیف او کتابها است از آنجمله تمییم شیخ علی بن عبد العالی کرکی بر قواعد علامه
هفت مجلد است که از آن حاصل فضل و تحقیق و تدقیق و او را توان شناخت و او را
برای من بلکه برای جمیع مومنین بمنزله پدر و فاشش در عشر اول محرم
واقع شد و روز وفاتش از کثرت گریه کنندگان در مفارقت او بمنزله روز عاشورا بود
و قریب صد هزار کس بر جنازه اش نماز کردند و چنین اجتماع بر جنازه دیگری از فضلا
ندیده ام و در جوار فراسید اسمعیل بن زید بن الحسن علیہ السلام مدفون شد پس
بعد از یک سال بسوی کربلای معلی بمشهد حضرت امام حسین علیہ السلام نقل کردند
و پنهان جسم مقدس او را در وقت نقل کردن یافتند که متغیر نشده بود و او از جمله انجیم
دیده ام و شنیده ام که مراتب کثیره داشت و بخدمت شیخ طائفه امامیه و زاهدترین مردم
در زمان خود مولانا احمد ربیعی علیہ الرحمہ قرأت احادیث نموده بود و هم بخدمت شیخ
اجل شیخ احمد بن نعمت اللہ بن احمد بن محمد بن خاتون عالمی رحمه اللہ و بخدمت
پیشوایان و بزرگان و از ایشان اجازه روایت احادیث داشت

و مرا اجازه بان داد میتوان گفت که انتشار و ترویج علم فقه و حدیث از ذات مقدس او در
 اصفهان واقع شد اگر چه سوا سے او دیگر علما هم موجود بودند لیکن ایشان اشتغال بسیار داشتند
 و مدت درس ایشان اندک بود بخلاف مولانا عبد الله که هر که او چون از کربلائی علی بسوی
 عجم آمد قریب چهارده سال در اصفهان اقامت فرمود و در وقتیکه او داخل اصفهان شد
 مدتی که بسیار علم در آنجا به پیچیده رسیده بود و در وقت و قاتش زیاده از هزار کس از فضلا
 و غیر ایشان از طلبه علم موجود بود و در شمار فضائل و مدارج او در مختصرات ممکن نیست
 البته محصل کلام در تاریخ عالم آرای عباسی تالیف منشی اسکندر بیگ که از نشانیان
 محمد شاه عباس صفوی بود تقریب ذکر متوقیات سال یک هزار و سیست و یک هجری مسطور
 است که افضل العلماء و المجتهدین مولانا عبد الله شوشتری که چند سال بود که از نجف اشرف
 بولایت عجم آمده و در دار السلطنه اصفهان اقامت داشت در روز جمعه بیست و چهارم
 ماه محرم سنه مذکور اندک عارضه او را طاری شد و در شب میر محمد باقر داماد و شیخ الطیف
 مدنی که از علمای بخت مباحثات و مسائل اجتهادی فیما بین ایشان غبار ارتقاع یافته بودند
 او رفتند جناب مولانا با ایشان معانقه کرده در کمال شگفتگی صحبت داشت شب یکشنبه
 بیست و هشتم ماه مذکور قریب بصبح بعد از اقامت نماز تہجد و لواخل بیرون آمد که ملاحظه
 وقت نماز نماید چون خود نمود در رفتن از پای افتاده بی آنکه مهلت سخن گفتن یا بدو حق
 حق را اجابت نموده مرغ روحش از قفس بدن پرواز کرد و جناب مولانا در کمالات
 نفسانی و تقوی و پرهیزگاری و بی تعلقی دنیا درجه عالی داشت و از اثر به و اغذیه و
 تنعمات دنیا بستر رقی قناعت نموده اکثر اوقات صائم بود و لبشور بای میگوشت فطائر
 میکرد مدت سی سال در نجف اشرف و کربلائی علی ساکن گشته در خدمت مجتهد مغفور مولانا
 احمد اردبیلی استفاده علوم دینیہ مینمود و از مولانا مذکور اجازت نماز جمعه و جماعت و
 تلقین مسائل اجتهادیہ یافته بود و در روز فوت او صدای ناله صغیر و کبیر خلایق باوج آه و

میرسد اشرف و اعیان زمان آرزو میکردند که به همین وتبرک و حتی بزرگوارانه مسفرست
 اندازد اش رسانند از علوی خلایق میسر نشد نفس او را در آسمان امام زاده واجب
 التحظیم و تجلیل سید اسمعیل گذاشتند و از اینجا که بلاست سلی نقل نمودند از باب نظم
 استعداد و تاریخ مرغوبه در سلک نظم کشیدند بهر جهت تفرشی این تاریخ یافته بود
 آه و آه از مقتدای شیعیان * و دیگر گفته بود * حیف از مقتدای ایران
 و شیخ محمود عجب جزایری گفته * مات مجتهد از من * انتی نقلاً من
 الشایخ المذكور و شیخ یوسف بحرانی در اجازه خود آورده وفات مولانا عبد الله مذکور
 در سال هزار و بیست و یکم هجری واقع شد امیر نصیر الدین حسین بن ابرهیم
 بن سلاطین الله الحسینی جد سید علینان مدنی در برادر سید احمد سابق الذکر است
 شیخ حرّ عاملی او را به فاضل و عالم و ادیب ستوده و گفته که سید علی صاحب سلاطین العصر
 آورده که سید نصیر مزبور جردن است و موج و وصف بسیار در حق او کرده و گفته که هر دو
 برادر سید نصیر و برادرش سید احمد به سید رضی و سید مرتضی علیهما الرحمة مشابیهت داشتند
 و آورده که وفاتش در سنه ثلاث و عشرين بعد الالف واقع شد و ایضاً صاحب سلاطین العصر
 آورده که شیخ عبد القادر طبری صاحب بدلیه از تلامذه سید نصیر بود و شیخ مزبور
 قصیده بدلیه خود را در معارضه بدلیه ابن حجره گفته و شرح لطیف بر قصیده خود نوشته
 الفاضل اللامع کمال السید ظهیر الدین میرزا ابرهیم بن حسین الهمدانی از ملای متقین
 و کلامی متقین و از جمله معاصرین شیخ بهار الدین عاملی بود و جناب شیخ معترف بفضل
 کمال او بود و در مجالس و مدارس خود با الف در توصیف و تملیظ او میفرمود با جمله میرزا
 موصوف از شیخ اجل محمد بن نعمت الله بن خاتون عاملی روایت داشتند آخوند ملا
 محمد تقی مجلسی از روایت دارد که صریح به فی الشذوذ و عجب سلاطین بآل فاضله او استوده
 چنانچه بعضی فقراتش بر نیابت میگرد آید از ابرهیم الهمدانی برهان العلم الفاطح و فی الفضل الساطع

نسخه خطی

نسخه خطی

من قیل و حاشیه او کتاب و کذا که تمام الفه الفضله و الفقه الامامیون
بل کما جمع و صنفه علماء الاسلام الموالفون و المناهضون علماء و ولیة کما شأوا و احبوا
و احب لمن شأوا و احبوا بطرق التي الى اليهم تحت القرأة او التمتع او المنعولة و الاجازة انتهى ما اردنا
وفات میرزای موصوف در سنه ست و عشرين و الف واقع شد ملا عبد الله بن حسین
بزنده می فرسود است بسوی یزد که بده از بلاد فارس است مولانای مذکور از شاه سیر
نضالی کالمین و کاریر علمای عالمین و از جمله اساتذہ مولانا شیخ بہار الدین است
قرابت علم فقه و حدیث نجدرست شیخ حسن و سید محمد صاحب مدارک فرموده و شیخ حسن مذکور
استفاده علوم منطق و معانی و اشغال آن پیش او میکرد و او در آنوقت تصنیف حاشیه
بر تہذیب المنطق مشغول بود و آن شرح تہذیب مشہور و درس آن میان طلبہ معمولست
و صاحب تاریخ عالم آراء عباسی آورده کہ شیخ بہار الدین عالمی مرتبہ کمال در حدیث
و کلام و بعضی علوم معقول از فیض صحبت مولانا عبد الله میرزوی بدست آورد و ہنوز
در سلاطۃ العصر آورده کہ مولی عبد الله بن حسین یزدی است و شیخ بہار الدین عالمی بود
و علامہ زمان خود بود و یکس نزع ہمسری با او داشت و آمدی در جلالت قدر و
علوم منزلت و کثرت ورع و پرہیزگاری با و نمیرسید و او را تصانیف مفیدہ است مثل
شرح قواعد در فقه و شرح عمالہ و شرح تہذیب المنطق و حاشیہ بر حاشیہ خطائی و حاشیہ
بر شرح شمسیہ و غیر اینہا و صاحب تذکرہ آورده کہ سیر لا عبد الله میرزوی کہ ملا حسن علی
است عالم صالح و مقدمہ فضلی کرام بود و در سنہ یکہزار و شصت و نہ ہجری وفات یافت
میرزا محمد بن علی بن ابوہیم الاسفہ آبادی صاحب کتب الرجال

استیعاب نقل عبارات رجال کشی و نجاشی و فهرست شیخ طوسی و غیر اینها بعینها فرموده
 حتی که کتابی باین وصف در تصانیف دیگر علمای ساخرین بنظر رسید صاحب خلاصه الاشهر
 فی اعیان المائمه الحادیه عشر که از معتدین اهل سنت است در ترجمه آنجناب نوشته محمد بن علی
 بن ابراهیم الاسترآبادی نزلی مکه المشرفه العالم العلما صاحب کتب الرجال الثلثه
 المشهوره له مولفات کثیره منها شرح آیات الاحکام در سائل مفیده و صیغه بالفصل اقام
 شائع ذائع و کانت وفاته بکته ثلاث عشره خلون سن ذی الحجه سنه ثمان و عشرين و لعل
 انتمی و نائب لؤلؤه میفرماید که مرزا محمد بن علی بن ابراهیم استرآبادی فاضل محقق و فقیه
 و عابد و پیر بزرگوار و عارف با حادیت و احوال رجال بود و از تصانیف او در علم رجال سه
 کتابست رجال کبیر و رجال وسیط که این هر دو درین زمان موجود است و سوم کتاب
 رجال صغیر است که بر آن واقف نشده ام و دیگر از تصانیف او شرح آیات الاحکام و
 حاشیه بر تهذیب حدیث و دیگر رسائل متعدده است و فاش در که معظمه تاریخ سوم ماه
 واقعه سنه یک هزار و سبت و هشت هجری واقع شد و او از شیخ ابراهیم پسر شیخ عبدالکام
 عینی روایت داشت و محمد امین استرآبادی مصنف فوائد مدینه از مرزا محمد موصوف روایت
 وار و انتهی و سلسله روایت او که بجهنم و اسطوخودوس علامه علی میرسد چنانچه در آخر کتاب
 منبع المقال و کتاب تلخیص المقال ذکر نموده و تاریخ تعین رجال کبیر و نام و نسب خود را
 در آخر باب زای مجموعه کتاب مذکور چنین نوشته تم الجزء الاول من کتاب منبع المقال تحقیق
 احوال الرجال علی يد مؤلفه الفقیر الی الله الهادی محمد بن علی بن ابراهیم الاسترآبادی فی
 ثالث عشر ربيع الاول سنة اربع و ثمانین و تسعمائة و سید معظمه تفرشی مؤلف نقد الرجال که صحر
 او بوده ذکرش باین عنوان آورده محمد بن علی بن کمال استرآبادی مد الله نعمه و زاد الله
 شرفه عالم فقیه و متکلم است و از جمله ثقات و زهاد و عباد طائفه امامیه است تحقیقات علم
 رجال و تفسیر و حدیث بخوبی نموده که مزید بر آن تصورات قبل ازین از بجا داران آستانه

علیه غریبه علیه آلاء التیمی والاثنیه بود اکنون از مجاورین بیت الله الحرام است و در اینجا
 بعبادت الهی مشغول است انتمی از تلامذه اوست سید فاضل ثقه امیر شرف الدین علی
 حسینی که استاد او خوند ملا محمد تقی مجلسی است و علامه او خوند ملا محمد باقر مجلسی در مجله سیزدهم
 بحار الانوار حباب مرزا موصوف را از جمله کسانی که حضرت صاحب العصر حجة الله المنتظر
 عجل الله فرجه را در زمان غیبت کبری دیده اند ذکر فرموده است بدینگونه که جماعتی بمن
 نقل کرده اند که سید سنده فاضل کامل مرزا محمد استر ابادی نوزاد متهم قدس گفته است
 که من شبی در طواف خانه کعبه بودم ناگاه جوانی نیکو منظر در رسید و شروع بطواف کرد
 پس قریب بمن آمد یک گل شمع که در آن وقت موسم آن نبود بمن عطا فرمود پس آن را
 از دست او گرفتم و بوی بدم و گفتم که ای سید من این گل از کجا است فرمود که از خرابات
 این بگفت و از نظر من غائب شد و باز هرگز او را نیا فتم سید حسین بن جید الحسینی
 الکرکی از اکابر بنفیان دین و حافظان ملت سید المرسلین و علماء عالمین و فقها
 بارعین بود شیخ یوسف بحرینی در لؤلؤة البحرین آورده که او سید حبیب بود و در عصر خود سفته
 اصغمان بود ملا محمد تقی مجلسی از روایت داشت و آواز سید شجاع الدین محمود بن علی حسینی
 مازندرانی که بواسطه شیخ حسین بن عبد الحمید و شیخ کریم الدین شیرازی از شیخ ابراهیم قفلی
 روایت یکند روایت داشت و ایضا سید حسین مذکور بواسطه شیخ محمد بن حبیب الله
 از سید مهدی بن سید محسن صفوی که از ابن ابی جمهور روایت داشت روایت دارد و در
 کتاب عالم آرای عباسی بتقریب ذکر علمای عهد شاه طهماسب صفوی مذکور است که سید
 سید حسین حسینی که کی بمحمد جبل عالمی و خترزاده خاتم المحدثین شیخ علی بن عبد العالی که که بود
 در زمان حضرت شاه فر لور از جبل عامل آمده مدتی در دارالارشاد اربیل بتدریس متابع بود
 همام شریعیه قیام داشت بعد از آن بدرگاه سلطانی آمده و سواد اجتهاد داشت و
 مشهور نظر حضرت شاه جنت بارگاه گردید و صاحب نفس پاک و فطرت عالی و حافظه عظیم

حسین الکرکی

بود و گاهی ستم و نفس قضا یا می شد بر عیبه میشد جمعی کثیر بحکم علیه اش رجوع نمودند و در آسانید
 شرعی که کتابان حکمیه حسب فرمود جناب میر رفیع او را سید المحققین و سید المصدقین و آتش
 علم الامانی و المراسلین خاتم المجتهدین مرقوم مبارک دارند اگر چه علمادین باب سخن داشته
 اما هیچ یک از دخول علماء در معرض این گفتگو نتوانستند و آمد بغایت فصیح و ملیح اللسان بود
 و شاه خجست مکان هر عقد که هیچ یک از ارکان دولت حتی شاهزاده گان نمیتوانستند کشا
 بجناب میر رفیع صحبت لقمس او در خدمت شاهی بابایت مقرون بود و آمد او ش خلق آینه
 مخصوصا گفته ران عاوده روزگار بسیار سید لغات و سبزه در فقه و حقیقت مذهب
 اثنا عشریه و لایزالان مذهب مبتدعه وارد خاتم المجتهدین مولانا الشیخ بهاء الدین محمد
 بن الحسین بن عبدالصمد الحارثی الهمدانی الجبجعی العاملی رضوان الله علیه
 تشبیه شریفش بشارت بن عبداللہ الاعور الهمدانی که از اصحاب کرام است اختصاص جناب
 میر المومنین علیه الصلوٰه و السلام و از رویان احادیث سید المرسلین از کبار علماء
 امامین و فقهائے عالمین بود و کما اعترفت به الحافظین و الموالفین فتیحه بود که کتاب شیخ ابو عمر و
 مسطور است که بشارت شریفی بخدمت حضرت امیر رفت آنحضرت پرسیدند که چه چیز تازدین شب
 پیش من آورده عارث گفت و الله دوستی که مرا با است پیش تو آورده انگاه آن حضرت
 فرمودند که بدان ای عارث که نمی میرد آنکس که مراد است دارد الا آنکه در وقت جان دادن
 مرا به بنید و بدیدن من بید و ار رحمت الهی گردد و همچنین نمی میرد کسی که مرا دشمن دارد
 الا آنکه در وقت مردن مرا به بیند و از دیدن من در عرق خجالت نا میدی نشیند
 و مقبول این روایت نیز در بعضی از اشعار دیوان مجتهد نشان آنحضرت مذکور است

شیخ بزرگین عارف

یا حارهمدان من میت یرث	من مؤمن او منافق قبلا
یعرفنی طوفه و اعرفه	باسمه و الکنی و ما فعلا
وانت عند الصراط معترضی	فلا تخف عشرة ولا ذللا

اقول للنارحين توقف العرض	ذریه لاتقریبیہ ان له
ذریه لاتقریبی الزجلا	حجلا بحبل الوصی متصلا
اسقیک من بارد علی ظمأ	تخاله فی الحلاوة العسل

جناب شیخ از راه ساکن اقریه جمع بحیم مفتوحه وبای موحده وعین مملکه که از قریه های جبل عامل است بعین مملکه و سیم کمسوره نسبت دارد سید علیخان فی در کتاب سلفه انحصار آورده که ملاه شیخ بهادر الدین مذکور در جمله بعلبک روز چهارشنبه هفتم ماه ذی الحجه در سال نهصد و پنجاه و سه هجری بود و همراه والد ماجد خود در صفرن بسوی دیار عجم آمد و در آنجا نشو و نما یافت و تجددت والد ماجد خود و دیگر علمای عصر خود تحصیل علوم نمود تا آنکه مرتبه کمال علم و غایت و فصل رسیده بنصب شیخ الاسلامی در عجم ممتاز گشت بعد از آن بسوی درویشی و سیاحت رغبت نمود و ترک اسوال و شناصب کرد و مسافرت را بر اقامت اختیار فرمود پس به حج بیت الله الحرام و زیارت حضرت رسول انام و امه اهل بیت کرام علیهم السلام بعد از آن و السلام شرف گردید بعد از آن تا مدت سی سال در سیاحت و مسافرت بسر برد و تجددت بسیاری از اهل فضل و کمال رسیده از فیض صحبت ایشان بهره وافی برداشته بسوی دیار عجم مراجعت نمود و همدار آنجا محل اقامت انداخت و باران فیض علم و فضل او بر آن دیار بارید پس بتوجه تالیف و تصنیف شد و علمای اعصار بسوی او رجوع نمودند و سماع و البصار ایشان بر اذعان فضل و کمال او متفق شدند و بیاسن ذات بابرکات او عهد دولت سلطان عجم شاه عباس صفوی در ایستام درآمد و شجاع رای بیضا فیضی بود ساحت مملکتش منور گشت سلطان مذکور در سفر و حضر مفارقت او گواران داشت و نوسه عدول از جناب او جائز نمی پنداشت و قیام و بویه زنان و حاجمندان بسیار از اطراف بلاد بسوی آن مملکت التجامی آوردند و بجهت توجه و غوررسی شیخ پدرش می یافتند و او در حال ایشان می بود و از نزد خود توسعه کفایت ایشان میفرمود و با این همه متمسک

بعد از وفات او روح و تقوی بود و آخرت را بر دنیا در جمیع امور مقدم داشت و بار دیگر غایت
 غایت و مساوت بود و پیش از سلطنت رخصت سیاحت بخواست لکن نتوانست رفت
 تا آنکه نعل عمادش را بخرید و از بن دار فانی بهشت جاودانی رحلت فرمود آخوند ملا
 محمد تقی علیه السلام رحمه الله بعد از ذکر تمام و در آخر کتاب روضه المتقین که شرح رجال سن لایحه
 الهامیه است فرموده و فاش در راه شوال سنه یک هزار و سی و هجری در مکه اصفهان افت
 شد و از آنجا اورا بسوی مشهد مقدس نقل کردند و در خانه اش که بهیلوی روضه مقدسه
 حضرت امام رضا علیه السلام است دفن کردند و مردم در آنجا زیارت او شریعت میشوند
 عمرش هشتاد و یک سال یا هشتاد و دو سال بود بدین سبب که من در حیات او حال شنید
 او پرسید و بودم فرمود که از هشتاد سال بگذشت است پس بعد از آن سه دو سال وفات
 یافت در روزی قبل از وفات خود به شش ماه آوازی از جانب قبر بابر کن الدین صفهان
 شنید و من در آنوقت قریب او بودم پس بسوی ما نظر کرده فرمود که شما این صدا را
 شنیدید بگوئیم ما هیچ شنیدیم پس بگریه و فزع درآمد و توجّه بسوی امور آخرت شد
 چون بمبالتی رسیدیم که چه شنیدی فرمود که مرا خبر داده اند بآنکه مستعدم گشتم و بعد از آن
 شش ماه تقریباً وفات یافت و من بنمازخانه اش مشرف شده ام با جمیع طلبه و
 فضلا و بسیاری از مردم که قریب پنجاه هزار کس بودند از منی محصل کلامه فشی اسکندری
 مصنف کتاب عالم آرای عباسی که شتمل بر احوال شاه عباسی صفوی و احداث او است
 در جمیع اول کتاب مزبور بقریب ذکر جمیع از علما که در وقت وفات شاه طهماسب صفوی
 موجود بودند آورده است که شیخ بهار الدین محمد خلف صدق شیخ حسین بن عبدالصمد
 عالمی در صغیرن با والد خود المعجم آمد و از روی جد و جهد تمام در تحصیل علوم مشتغال نموده
 در علم تفسیر و حدیث و فقه و عربیت و اشغال آن به کات الفاس پدر بزرگوار خود مرتب
 کمال یافت در حکمت و کلام و بعضی علوم معقول از فیض صحبت مولانا عبداللہ یزدی

بدست آورده و در فنون ریاضی نزد ملا علی نقیب و ملا فضل قاینی و فیاض دیگر از اهل آن زمان آموخت
 و در علم طب با حکیم اعتماد الدین محمود طبع مباحثه انداخته بهر دو کامل ازان بافتن باطله درآمد
 زمانی در علم معقول و منقول ترقیات عظیم رونموده و در هر فن بسیار فضیلتی حاصل شد و تصانیف
 معتبره اش در هر فن از رشحات دانش منظور نظر علمای ذی اعتبار گردید صاحب تاریخ در کتاب
 تصانیف جناب شیخ را ذکر کرده و بعد ازان گفته که بعد از حال شیخ علی فشار که فاضل فقیه و
 شاکر داشت شیخ عبد العالی بود شیخ بهار الدین بمنصب شیخ الاسلامی رسیده و تصدی به
 شریعت اصفهان با و مرجع شد چندی بران شغل پرداخته آخر شوق او را که حج بیت المقدس
 الحرام ذوق سیاحت مانع آمده متوجه سفر خیر اثر شد و بعد از استسعاد بان سعادت
 فقر و درویشی بر عزاج شریفش غلبه کرد و جریه در کسوت درویشان مسافرت اختیار کرده
 مدتها در عراق و عرب و شام و مصر و بیت المقدس سیاحت نمود و بصحبت بسیاری از علما
 و دانشمندان و صوفیه و آریاب سلوک رسید اکثران با اعتماد سائر علما و فضلا رتبه عالی
 اجتماع دارد درین زمان اعلی شاهی یعنی شاه عباس صفوی وجود شریفش را مستقیم دانسته
 اکثر اوقات در حضور و سفر نزد او تشریف قدم ازرانی داشته از صحبت فیض بخش او مسرور
 میگردد اگر چه شعر و شاعری پائین مراتب عالی اوست اما ذوق سخن پر دازی بسیار دارد
 و در فنون سخن پروری گوی سبقت از اقران ر بوده لعلی و فارسی اشعار آهوار و نکات
 شیرین و دلنشین دارد و مجموعه در ضمن هفت مجلد از سخنان رنگین عبارات و نشین
 ترتیب داده و بکمال موسوم گردانید و جمعی کثیر از طلبه علوم و فاضل از استفلا کاسیان
 و ایضا در صحیفه دوم از تاریخ مزبور بتقریب ذکر متوفیات سال بکنداروسی هجری بعد القاء
 و اوصاف جناب شیخ چنین آورده که جناب شیخ درین سال روزی در مقام مشهور پیر
 عارف ربانی بایار کن الدین اصفهانی با و اسه صلوٰه مشغول بود آوازی از قبر گوش شیخ
 رسید که در عالم روحانی یک از اهل قبور با او تکلم در آمده گفته که این همه غفلت چیست حالا

وقت تکلم تیقظ و هنگام آگاهی است و قائل اسم و نسب خویش اظهار نموده بود و از کسرار
خفیه حرفی چند بر زبان آورده اما حضرت شیخ آنها را با مردم نفرمود و زیاده از حرف غفلت
ایمان آگاهی و انتباه اظهار می نکرد و بعد از وفات شیخ یکی از اجداد که محرم اسرارش بود و دوسه گانه گفته بود اما اصل
بعد از وقوع این واقعه سر مجیب تفکر فرمود و چند روز معاشرت اجاب و میباشته طلبه علم ترک نموده آماده سفر
آخرت میگردد و مترصد ارتحال ازین دار طلال و تنگنای ماه شوال بود و لحظه بفرار خاطر نمی نمود تا آنکه
طلبه علوم که همه روز از دست تنفیض بودند بر این عقیله و دلائل نقلیه شیخ را ترغیب نمودند که در باطن
یا خدا بوده در ظاهر فیض القای علوم را از طلبه بازدارید و مشروبات آنرا علاوه طاعات و عبادات
شماره بر از تکرار اینگونه مقالات خاطر شریفش فی الجمله آرام گرفته رفته رفته با خلق افتد
بر سنور آسایش نموده تا سه ماه دیگر ظاهر اوقات را بمیباشته علوم و افتاده تلاطمه صرف نمود
در اتمام نسخه شریفه جامع عباسی است تمام داشت و در باطن با آسودگان عالم ارواح
و مساز بود تا آنکه در چهاردهم شهر شوال این سال مرخص گشت هفت روز پہلو بر بستر ناگواری
داشت و روز هشتم که سه شنبه دوازدهم ماه شوال بود طائر روحش از تنگنای نفس پرن
بیرون خرامید و بقالم قدس پرواز نمود حضرت شاهی یعنی شاه عباس صفوی در ایلام
تشریف داشتند جمعی از اعیان که در شهر مانده بودند در پیش پسر جنازه مغفرت
انزازه اش قدم بر خاک نهاده و تمیيع و شریف در برداشتن یک دیگر سبقت می جستند
از دحام خلایق بمرتبه بود که از سیدان با همه وسعت و فصاحت از غایت هجوم عوام برون
جنازه دشوار بود و در مسجد جامع قدیم علما و فضلا بر آن جنازه محفوف بر حمت حی لایموت
نماز گذارده در بقعه شریفه منسوب بحضرت امام زاده زین العابدین دفن نمودند و از آنجا
نقل بجایب مشهد مقدس معلى نموده بروفق و صیغه که خود کرده بود و در پائین پای امام امام
حضرت امام رضا علیه السلام در منزله که در ایام اقامت مشهد مقدس مدتی شایخ بوده است
دفن گشت و رحمه الله ارباب استعداد و تاریخ مرغوبه یافته و در سلک نظم کشیده اند

از انجمله میرزا ابوطالب را ابن تایرخ از ریاض طبع وقاد سرزده قطع تاریخ
 رفت چون شیخ زدار فانی بگشت ایوان جنالش سبک و پیوستن تاریخش بگفتش شیخ بهارالدین ا
 بعد ازین مصنف تایرخ عالم آرای عباسی گوید که محمد صالح برادرزاده ام چنین گفته ۵
 افسوس ز مقتدای دوران ۶ و میرزا محمد طاهر اصفهانی در تذکرة الشعرا آورده که شیخ
 بهارالدین محمد خلف مجتهد الزمانی شیخ حسین بن عبد الصمد جمعی است که قریه ایست از تو
 جبل عامل حقا که شیخ المحققین و قدوة ارباب یقین و دأسلته العقد گوهر عرفان و بحر لاج
 معرفت و الاقان بود ایضا صاحب تذکره مذکوره بعضی از محامد حالات و تصانیف مشهوره
 ذکر نموده گفته است که جمعا قریب بقصد تصنیف و تالیف دار و جمیع مختصر سفید قبل از فوت
 شاه عباس صفوی ماضی در سنه یک هزار و سی و هجری مرغ خوش بقصد بهشت جاوید
 بال پرواز کنشاد و تاریخ وفات او ازین مصراع یافته اند ۵ افسر فضل او فتاد
 بے سرو پا گشت شرع ۶ انتهی یعنی هرگاه حرف اول از لفظ فضل و حرف اول و آخر
 از لفظ شرع ساقط کنند در بقیه حروف ثلثه عدد تاریخ بر می آید و میر لوجی تاریخ این واقعه
 را چنین یافته ۵ بهارالدین محمد شد مشغول از عالم ۶ و ایضا ملک حمزه سینا
 بطریق تعصیه گفته ۵ بے بهایش بهارالدین گو ۶ و سید نعمت الله جزایری نقل کرده
 که شیخ بهارالدین علیه الرحمه را بابکی از علمای مصر که اعلم و افضل علمای سینه بود و سباحه
 عجیبه واقع شد و شیخ پیش او اظهار تنهن نموده بود پس پرسید که رافضیان که در شهر شما
 میباشند در حق ابوبکر و عمر چه میگویند شیخ فرمود که دو حدیث بن ذکر نمودند که از جواب آن
 عاجز شدم گفت آن بیت شیخ فرمود میگویند که در صحیح مسلم نقلست که پیغمبر صلی الله علیه و آله
 فرمود من اذی فاطمة فقد اذانی من اذانی فقد اذی الله و کفر بعد ازین بقا سلمه پنج روز
 در آن کتاب نقلست که حضرت فاطمة از دنیا رفت در حالیکه بر ابوبکر و عمر غمناک بود
 آن عالم گفت که مرا همت ده که اشب در آن کتاب نظر کنم چون صبح شد عالم مذکور بپوشید

که آیین نگفته بودم که رافضیان دروغ میگویند مطالعه آن کردم و در میان هر دو حدیث مذکور فاصله زیاده از پنج ورق یافتیم این سخن انتهای اعذارش از معارضه مذکوره بود شیخ یوسف بحرانی در لؤلؤة البحرین آورده که بعضی طعن بر شیخ بهار الدین علیه الرحمه میکنند بسبب آنکه در بعضی کلمات و اشعارش قول بتصوف یافته میشود و حق در جواب نمینویسند که محدث علامه سید نعمت الله جزایری افاده فرموده که شیخ مذکور با هر فرقه و اهل طریقت و سنی که تحقیق بر اهل حق و مذهب ایشان بود محبت میداشت حتی آنکه یکی از علمای عامه دعوی کرد که شیخ از جمله ایشان بود سید مذکور گوید که من کتاب مفتاح الفلاح را که نزد من در آنوقت بود و تمام آن را در این مختص بخوانم آن کتاب بر شیخ شیخ مطلع شده تعجب نموده و سید مذکور چنین نکایات مؤید این مطلب ذکر نموده باین اشعار از قصیده شیخ مذکور که موسوم بوسیه الغر و الامان که در ترحم حضرت صاحب العصر و الزمان علیه السلام گفته بود

استدلال نموده شعر

وانی امر لا یدلک الله علیه	ولا فصل لا یدی الی سیر علو
اذا لبط ابناء الرومان بمقتضه	عقولهم لک لا یضو هو ابانکاری
واظهرانی مثلام یستغوثی	صرو الیالی باختلاء و امرار

و اینها مؤید مطلب مذکور است آنچه شیخ حر عاملی در رساله اثنا عشریه فی رد الصوفیه آورده که جمیع شیعه انکار بر صوفیه داشته اند و تکفیر ایشان نموده اند و روایات مذمت ایشان از ائمه معصومین علیهم السلام نقل کرده اند از آنجمله جمعی از علمای اعلام اند که رد بر صوفیه نموده اند و تصریح بکفر و فسادات ایشان فرموده اند و درین مقام چندین علمای امامیه را نام برده اند از آنجمله سید ابی که شیخ جلیل مآشیح بهار الدین عالمی در کشکول خود حدیثی در مذمت و تکفیر صوفیه نقل کرده و در چندین مواضع در کتاب مذکور و غیر آن صریحا انکار بر ایشان نموده است و اما آنچه شیخ مذکور جمعی را که متعلق بر بدو امثال آن و متضمن تفاوت و جدا

مردم در معرفت است از کلام صوفیه نقل میکنند منافاتی در آن نیست و مخفی نتوان بود که شیخ
 مزبور عمر شریف خود را در تحصیل علوم شریعت و در قرارت و بحث و تحقیق و تالیف کتب فقهیه
 صرف فرموده و بنیست سنانی طریقه تصوف است قطعاً انتهی لمخصاً و از بعضی تلامذۀ آقا باقر
 بهبهانی منقولست که آقای موصوف میگفت که جناب شیخ بهار الدین علیه الرحمة اهل تصوف
 را با غیرتبه از اسلام بے بهره میدنست که هرگاه در مجلس شیخ لیث از آن فرقه حاضر میشد
 بعد از بیرون رفتن او جناب شیخ بتطهیر فرش امر میفرمود از تلامذۀ جناب شیخ جمعی کثیر
 و جمعی غفیر اند اگر چه عمود بر احوال تمامی ایشان متعسر است اما احوال جمعی از ایشان که
 بنظر جامع اوراق درآمده خواه بالاجمال و خواه بالتفصیل در مقام خود ثبت خواهد نمود -
 انشاء الله تعالی از جمله تصانیف شریفه انجناب است کتاب جبل المتین فی احکام الدین
 بحث طهارت و صلوة از آن تالیف شده کتاب مشرق الشمسین و اکسیر السعادتین بمجلد
 طهارت از آن تصنیف شده و کتاب عروة الوثقی در تفسیر قرآن از آن تفسیر سورۀ فاتحه
 تصنیف شده و کتاب حدائق الصالحین فی شرح صحیفه سید الساجدین علیه السلام که صدیقه طاهره
 در شرح دعای طلال از آن بنظر رسیده بطاهر لوبت شرح دیگر ادعیه زمر سیده و حاشیه
 بر شرح مختصر الاصول عصفری و کتاب زبدة الاصول دیگر رساله در موارث رساله در
 درایت موسوم به وجیزه رساله در ذبائح اهل کتاب رساله اثنی عشریه در طهارت و در صلوة
 و در جهنم و در حج و رساله از آن در زکوة کتاب خلاصه الحساب کتاب کشکول در پنج مجلد
 کتاب محلاة کتاب جامع عباسی در فارسی رساله فوائد صمدیه در نحو رساله تهذیب النحو
 و کتاب بحر الحساب و توشیح المقاصد در آیام سنه و حاشیه من لا یحضره الفقیه نامتنام
 جواب سائل شیخ صالح جزائری که است و دو مسئله اند ایضاً جواب سه مسئله عجیبه و جواب
 سائل مدنیات شیخ فرائض محقق خواجہ نصیر الدین طوسی علیه الرحمة نامتنام رساله در
 بیان عظمه حبال نسبت نظرائض و تفسیر آن که موسوم به عین الحیات است و رساله

تشریح الافلاک در رساله در بحث کرد رساله در صراط لاب موسوم به صغیه رساله دیگر در صراط
 بزبان فارسی موسوم بخرقه حاشیه بضاوی اتمام و حاشیه بر طول اتمام و کتاب
 شرح الاربعین دیگر رساله قبله و تلخیص سفر حجاز از اشعار و انشاء اوست و کتاب مفتاح القلوع
 و دعاشی گشت و حاشیه خلاصه الاقوال در علم رجال شرح رساله اثنی عشریه شیخ حسن
 حاشیه قواعد شهید علیه الرحمه رساله تفسیر و تحمیر در سفر رساله در اثبات اینکه الزوار سائر
 کواکب مستفاد از شمس اند رساله در حال نکال عطار و دفتر رساله در احکام سجود تلاوت
 رساله در استجابه سوره و وجوب آن و شرح بشرح رومی بر تفسیر ذکره فی الحقیقه المکمله
 و دعاشی زبده و دعاشی تشریح الافلاک و دعاشی شرح تذکره و غیر آنها از کتب و رسائل
 و اجوبه سائل و از منشآت جناب شیخ اشعار بسیار اند از عربی و فارسی و شیخ حرعاطی
 در امل آمل گفته که اکثر اشعار متفرقه شیخ را بسم حسنه رضا جمع نموده و دیوانی لطیف
 مرتب شده و فاضل ادیب شیخ ابراهیم که یک از تلامذہ جناب شیخ بود این تصیده و مرتبه
 شیخ گفته نصیب شده

شیخ الانام ربیع الدین کلا بخت	سجائب لغز و فیه فیضیه الله الباری
سوی به انصحت سبل الهدی و خدا	لفقه الدین فی ثوب من العار
و المجلد اقم لا تدروا انوا سبله	متر زان شوق علیه فضل اطمار
والسلام قد در ستایانه و دعوت	عمده رسوم احادیث و اخبار

الستید اجنبین هاشم بن علی بن سرقینی بن علی بن ابی طالب الحنفی الصادق المجتهد
 کنیت او ابو علی است و منسوب است بوی جده نفس بفتح جیم قبل از دال جمله شده و فتح
 حاء جمله قبل از فار و صا و ه که نام قریه از قریای بلاد بحرین است و بحرین نام جمیع بلاد است که
 بر ساحل دریا بیان بعبره و عمان واقع است و بنایت و جامع و شغل بر شهرهای شهر و قریه
 نامحصر است و علمای امامیه بسیار در آنجا میسر شده اند صاحب خلافت السمر آورده که

سجائب لغز
 و فیه فیضیه
 الله الباری

سید ماجد در بحرین نشو و نما -

باب اول در تعریف منصب قضا در بحرین

شده پس از آنجا بسوی شیراز آمد و اهل عراق و حجاز بذات مبارکس افتخار نمودند و شیراز
اماست نماز و خطابت جمعه و عیدین باو متعلق شد و عیت فرائد او اشتهار یافت
و اکابر علماء باو سبابت میگرددند و پیوسته در آنجا بود تا آنکه مرگش در رسید و در یکزار و سیست
و هشت هجری بر حمت حق واصل گردید از جمله فضل او آنست که در سفرین بویح چشم مبتلا شد
و در آن عارضه بینائی از یک چشم او زایل شد پس حضرت پیغمبر را بنجواب دید که آنجناب
در حق او میفرمود که اگر چه بصیر او را فرو گرفتند لکن بعیرت در علم باو عطا کرده اند و چنانچه
شد و ظهور فضل و علم او در بحرین مصداق این کلام نبی صلی الله علیه و آله شد انشی محمد سل کلاس
و دیگر از جمله انچه دانات بر بزرگواری او دارد اشعار و ابیات حضرت امیر المومنین علیه السلام
و السلام است که بروقت تفاؤل گرفته اند کاشانی بجزم هاجرت بسوی او شوق
صحت فیض رحمت او برآمد تفصیل این ابیات آنکه تسمی که ملا حسن کاشانی که تمیید بناب
سید ماجد مذکور بود شنید که سید مذکور در شیراز تشریف آورده است خواست که بر
تحصیل علوم از سید مذکور بسوی شیراز سفر کند پس زانی با محسوس و در خست دادن او
تأمل کرد آخر کار بناسه خست و عدم آن بر پشته ناره قرار یافت و چون قرآن بحمت آتچاره
درین باب کشاد این آیه برآمد فلو لا نفر من کل فرقة منهم طائفة لما تفرقت الفرق و انما
الدین و لیسند و اقامه هم اذا رجعوا الیه و صلوا علیهم یومئذ و انما ینبغی انیک
بفرقه و به از هر فرقه از ایشان گروهی برای آنکه تحصیل علوم فقه و دین کنند و برسانند
قوم خود را و عتیقه بسبب ایشان مراجعت نمایند شاید که قوم ایشان از منیات الهی حذر
کنند و آتی مرجع ترا آیه مذکوره برین مطلب نیست بعد از آن ملا حسن مذکور تفاؤل گرفت
بدیوان اشعاری که منسوب بسوی حضرت امیر المومنین علیه السلام است پس این ابیات برآید

و سافر فی لا یخاف الخمس فی الله

انقر ب عن الاوطان فطلب العلی

تفريح هم والكتساب معيشة	وعلم واداب وصحة ما جلد
-------------------------	------------------------

یعنی غربت اختیار کن از وطن برای طلب مدارج عالیه و سفر کن زیرا که در سفر مانع فایده است
 کتابش اندوه و کتاب معاش و تحصیل علم و آداب و محبت بزرگوار و این ابیات هم
 مطلوب مناسبتی بسیار دارند خصوصاً لفظ صحبت ماجر که در آخر بیت ثانی واقع است پس
 ملا حسن بسوی شیراز بخدمت جناب سید رسیده تحصیل علوم شرعیه از و نمود چنانچه کمال حسن
 مذکور در اوایل کتاب وافی گفته است که من کتب اربعه را از استاد خود سید ماجر بن سید
 بهشم صادقی بخرانی روایت دارم و او آنکس است که ابتدای من در علوم شرعیه بسوی او
 است و او از شیخ بهار الدین محمد عالمی روایت داشت در لؤلؤة الحبیب مذکور است که
 سید ماجر مذکور محقق و فقی شاعر ادیب بود و در جودت تصنیف و بلاغت و فصاحت و قوت
 نظر مدلل و نظیر خود نداشت و شعرهای او در بلاغت فائق است و خطبهای جمعه او سبب
 بلاغت و حسن اسلوب تاثیر عظیم در قلوب دارد و او است اول کسی که علم حدیث را
 در بلده شیراز ترویج نموده و از تصانیف او کتابها است از انجمله کتاب سلاسل الحدیث
 و رساله یوسفیه که وجیزه بدیعه است در رساله در مقدمه واجب و از جمله اشعار او قصیده
 بایه مشهور است که در مرثیه امام حسین علیه السلام گفته اول آن قصیده اینست ۵
 ابکی و لیس علی صبر بمعذرة و بنجله قصائد اوست قصیده در قتل عمر بن خطاب
 او ش اینست قصیده

یا نعمة استبدل الدهر	جلت صذيعا عن الشكر
هي نعمة افضت الى نعم	كفر افاض بن الكفر
قد احسن الدهر المسنة	جلت اسائة عن الحصر
و هم در قتل عمر بن خطاب قصیده دیگر گفته قصیده	
اليوم قوت عين فاطمة	وسرى لها روح الى الغبراء

وفاش و شیراز در یکزار و شصت و هشت هجری واقع شد و در قرب هزار فالغ الاوار سید احمد بن حضرت امام حسن
 کاظم علیه السلام که شهر بشاه چراغ است مدفون یافت و قبرش در اینجا معروف است از تلامذه
 سید باجد مذکور شیخ محمد بن علی بن یوسف بن سعید القشاعی اصلاً و الاصبی مسکن و شیخ محمد
 بن حسن بن ربیع المقالی اصلاً و الروسی منزلاً بود قاله الشیخ یوسف البحرانی الشیخ محمد بن
 حسن بن الشیخ زین الدین المعروف بالشهید الثالثی نقیض فخر الدین و کنیتش ابو جعفر
 و از شاگردان فقهی و دقیق النظر و عمیق الفکر بود و جد مجدش عالم ربانی شیخ سید شهید ثانی
 علیه الرحمة بود و لا تشل در روز و دو شنبه تا پنج دهم ماه شعبان ستمه نصبه هشتاد و هجری
 واقع شد کما فی الدر المنثور فرزند ارجمند او شیخ علی در کتاب درمنثور گفته که والد م شیخ محمد
 قدس الله روحه عالم عاقل و فاضل کامل و پر میر گار عادل و طاهر پاکیزه و عابد و تقی و
 زاهد پندیده بود و از دنیا و اهل دنیا سیرگشت شل کیک از شیر گردان باشد و از مواضع شهادت
 اجتناب میفرمود و جامع حافظه و ذکا بود و جدی که آنچه میدید فراموش نمیکرد و فکر دقیق و عمیق
 عمیق او در مسائل بدرجه بود که فقهی بجدی و غایتی نمیشد و اعمال او منوط بقصد طاعت و
 رضای بانی و اقوال او مربوط بر اعمال عدم مخالفت فرمان بزدالی بود و اوقات عمر شریف
 خود را در تصنیف و تدریس و عبادت و افاده و استفاده صرف نمود و در اول حال بخت
 والد خود شیخ حسن و هم بخت سید محمد مؤلف ما را که باشتغال و تحصیل علوم پرورخت
 و کتب فقه و حدیث و اصولین و اصول فقه را پیش ایشان فرات نمود و او را با هر دو
 از ایشان مباحثات شریفه واقع شد که او را در مصنفات خود ذکر نموده است و کتاب
 منتقى الجمان و کتاب معالم و شرح شرائع را تمام بخندست پدر خود خواند و کتاب ما را که
 تمام و شرح مختصر نافع تصنیف سید محمد فرات نمود و اکثر مقررات مذکوره بخط خود نوشت
 و همچنین کتاب استبصار را بخندست ایشان خواند و نوشت و هر دو ایشان بر آن کتب بلا غایت
 و اجازات برای او نوشتند و بعد از وفات هر دو ایشان همیشه شیخ محمد مشغول مطالعه و تدریس بود

شیخ محمد سبط
 شهید ثانی

پس بسوی مکة معظمه سفر کرد و در آن جای اقدس پنج سال مجاورت نمود و در آن وقت سیرنا
محمد استرآبادی در مکة معظمه بود و میان شیخ محمد و سیرنا مذکور اختصاص زائد و محبت
بسیار بود و شیخ محمد بخدمت او بمقابل بعض کتب احادیث پرداخت و افاده اش زیاده از
استفاده بود و کتاب رجال کبیر او را تهذیب و تبویب فرمود و با حسن ترتیب مرتب خست
و از آن خط خود نوشت و بسوی بلاد خود مراجعت نمود مرقی اقامت فرمود و بعد از آن بسبب
خوف و اضرار کسانیکه از راه سدد و عداوت بار کردند بسوی عراق سفر کرد و مدتی طولانی بکربلا
معنی اقامت کرد و جماعتی از عرب و عجم بخدمت او چندین علوم خصوصاً فقه و اصول را قرات
نمودند و با وصف تدریس مشغول تصنیف بود و کتابهای که ذکر کش می آید در آنجا تصنیف فرمود
سواى آنچه در بلاد خود تصنیف کرده بود و در کربلاى معلی روزی بالای ايام مشغول نماز بود ناگاه
شخصه تبری بسوی او انداخت و آن تیر از محاذی سینه او گذشت و حق تعالی او را از آن نگاه
داشت پس او بسوی مکة معظمه سفر کرده و در آنجا مرقی قیام نمود بعد از آن بسوی عراق مراجعت
نموده مرقی اقامت در زیل پس بار دیگر بسوی مکة رفته در آنجا ماند تا آنکه حق تعالی در جوارحه
را برای او اختیار فرمود و در زمانیکه در بلاد خود بود گاهی بسوی دمشق میرفت و مدتی بقیع آنجا
میشد و با فضیلهای عامه ملاقات و مصاحبت نیکو میداشت و قرات چندین علوم پیش ایشان
نمود و شعیان و آنجا بسوی او آمد و رفت بسیار شد و شیخ علی بن ابی حمزه بسیاری از کرامات و احوال خود
در آنجا ذکر کرده و گفته که من در آخر شرح استبصار که از تصانیف شیخ محمد مزبور نزد من موجود است
بخدمت شیخ حسین بن حسین بن حسین عاملی شافری که صاحب تلمیذ او است مکة معظمه بود و دیده ام
چنین مذکور است که مؤلف این کتاب شیخ سعید حمید بقیة العلماء الما ضمیم و خلف الکلام
الایمنین شیخ حسن مولای سن و استاد سن در علوم شریعه از حدیث و فقه و رجال و غیره
شیخ محمد بن حسن بن شهید ثانی در روز دوشنبه بنابر پنج دهم شهر ذی قعدة سنه یک هزار و سی و هجری
از دار فانی بعالم سرور جاودانی بملت نیر و دامن قبل از وفات او بایام قلیل بالمشافهه از شریف

که میفرمود که الی استقلال هذه الايام و همچنین دیگران هم از او شنیدند و این ساخته در که عظمت
واقع شد و او را در آن بلده مشرفه در محلی قریب مزار فاضل الانوار حضرت خدیجه الکبری رضی الله
عنهما دفن کردیم انتهى محصل کلام الشیخ حسین الشافعی دایما شیخ علی مزبور آورده که زوجه
شیخ محمد مذکور دختر سید محمد بن ابی الحسن بود و هم کینه او بن خیر داد که چون شیخ مزبور وفات یافت
ما نزد او در طول آن شب صدای تلاوت قرآن می شنیدیم و ایضا آورده که از تصانیف شیخ محمد
مذکور کتب جلیله دقیقه و تحقیقات عظیمه ایقه و تدقیقات منقذه رشیده است از آنکه شرح مستصفا
که سیه جلد کبار تصنیف کرده و دیگر حاشیه بر شرح لمعه دو جلد است که در آن تا کتاب التلخیص
و بر کلام جود و شیه ثانی و دیگر علما اباحت طویله دارد و حاشیه بر اصول عالم تصنیف
پدر خود دارد و دیگر حاشیه بر ابواب عبادات کتاب سنن الاصفه و الفقه یک جلد است و
حاشیه بر کتاب تہذیب الاحکام یک جلد شیخ یوسف بحرانی بجای حاشیه تہذیب شرح تہذیب
نوشته در سالک در طهارت در تصانیفش افزوده و از تصانیف اوست شرح اثنی عشریه تالیف
پدرش که جلد مبسوط است و حاشیه بر کتاب مختلف الشیعه و حاشیه بر مدارک و حاشیه بر
معدل و کتاب روضه الخواطر و فتریه الخواطر شتمی بر خواص و اشعار بسیار است و رساله
نخفته الہ ہر مضطره غنی و فقراست و رساله در بیان عدالت راوی حدیث در سالک در سلسله
سلام گفتن در نماز و رساله تخیر بیان فائحه و تبیحات اربعه در رکعت سوم و چهارم
و دیگر کتابی مشتمل بر مسائل و احادیث و فوائد متفرقه است و کتابی که در آن مسائل و فوائد را
از چندین کتب نقل کرده است و کتابی مشتمل بر اشعار و مراسلات میان اہل و معاصرین اوست
و کتابی جامع کتب اشعارش مشتمل بر موعظ و نصائح و حکم و مرآئی و مرائج و التلازم و مراسلات شعری
و غیر ہا است السید محمد بن حسن بن قاسم الحسینی السامی الصیفا فی البحر یعنی
از اکابر علماء و احکام فضلا و صفا بود شیخ حر عاملی او را بر فاضل و صالح و آدیب و زہد و
و شاعر ستوده و گفته از تصانیف ثمر لیفہ اوست کتاب اثنی عشریہ فی الموعظ النعم و دیگر

سید محمد علی
اشاعہ سید
المواعظ النعم

از لغات اوست کتاب عدالتی و کتاب ادب النفس و کتاب منظوم نصیح و منظوم صحیح و
 کتاب فوائد العلماء و فوائد الحكماء مولف گوید که کتاب اثنتی عشرین فی المواعظ العددیه
 بنظر فقیر رسیده و آن کتابست ضخیم با سلوب جدید و پنج مدید در آن مواعظ را تیر تبعدا
 بیان فرموده و شیخ حر عاملی آورده که مادر سید محمد موصوف و دختر شیخ زین الدین بوده و الله
 الشیخ صالح بن حسن الحائری فاضل صالح و معاصر شیخ بهائی علیه الرحمه بود و از
 بنای شیخ موصوف اجازه روایت داشته چنانچه در امل آورده که شیخ صالح بن حسن جزایر
 فاضل عالم و صالح بود و او را رسائل و مسائل اندک بسوی شیخ بهائی علیه الرحمه فرستاده بود
 و از شیخ جواب آنها یافته و هم شیخ مذکور را جازش داده که از من روایت حدیث نماید
 مولانا علی بن نصر الله الجراونی از اکابر فقها و اهل فضل و معاصر شیخ بهاء الدین
 عالمی علیه الرحمه بود صاحب امل آورده که علی بن نصر الله عالم و فاضل جلیل القدر و فقیه
 مشهور و از معاصرین شیخ بهائی بود الشیخ محمد بن احمد بن محمد العالمی
 از علمای عالمین و فقهای صالحین و معاصر شیخ بهاء الدین عالمی علیه الرحمه بود امل آمل
 آورده که شیخ محمد مذکور فاضل و عالم و فقیه و صالح جلیل القدر معاصر شیخ بهائی بود و شهر
 کشمیر متوطن شد و هم در آنجا وفات یافت السید بن الدین علی بن الحسن بن
 شدن قسم الحسینی المدنی از افاضل کالمین و معاصرین مولانا الاجل
 شیخ بهاء الدین عالمی علیه الرحمه بود در کتاب امل آمل آورده که سید زین الدین مذکور عالم
 و فاضل و محقق و ادیب و شاعر بود و او را مسائل اندک تجدست شیخ بهاء الدین علیه الرحمه
 فرستاده السید خلیفه بن مطلب بن حیدر الموسوی الشیخی الحویزی در امل آمل
 آورده که سید جلیل القدر خلیفه بن مطلب بن حیدر موسوی شیخی حویزی که حاکم بلده حویزه
 بود فاضل و عالم و محقق جلیل القدر و شاعر و ادیب بوده صاحب لغات بسیار است
 از آن جمله کتاب سیف الشیعه در علم حدیث و کتاب حق الیقین در علم کلام و برهان الشیعه

شیخ صالح

علیه الرحمه

و معاصرین

زین الدین

طلب
خلیفه بن
مطلب بن

و بحث امامت و کتاب حجة البالغة در کلام و کتابی کبیر در منطق و کلام و رساله در علم نحو و منطق و
 در نحو و شرح و معانی عرفه و دیوان اشعار عربی و دیوان اشعار فارسی و غیر اینها از معاصرین شیخ
 بهار الدین عالمی بود السید حسن بن علی بن شد قمر الحسینی المدنی
 از تلامذه شیخ حسین و الد شیخ بهار الدین عالمی و علامه شیخ نعمه الله بن احمد بن خاتون عالمی
 بود و هم از ایشان روایت حدیث داشته شیخ حر عالمی و ابنه فاضل صالح و عالم حلیل القدر
 و محدث و شاعر و ادیب ستوده از تصانیف مشرفه است کتاب الجواهر الخامیه من حدیث
 خیر البریه که آنرا برای نظام شاه والی حیدر آباد بقالی تالیف ترخیص در آورده و سید علی
 مدنی در سلافة العصر مج و وصف او بسیار نموده و آورده که سید حسن مذکور وقتی که در شهر
 حیدر آباد تشریف از رانی داشت والدین با او بغایت مودت و خلعت داشته و اکثر اوقات
 با والدین مصاحبت و محالبت می ورزید مولانا حسین بن موسی الار دبیلی ساکن بلده که استر آباد بود و فاضل
 و راجل آمل آورده که مولانا حسین بن موسی الار دبیلی ساکن بلده که استر آباد بود و فاضل
 فقیه و صالح و معاصر شیخ بهای است از تصانیف او کتب کثیره اند از آن جمله شرح رساله معتبره
 اثنا عشریه شیخ بهائی علیه الرحمه و مولانا حسین و تئیکه خبر وفات شیخ بهار الدین علیه الرحمه
 شنیده و اینکه شیخ در بلده اسفهان انتقال کرد و از آنجا بعش مطهرش را بشهادت امام زمان علیه السلام
 نقل کردند معروف بصنیف شیخ فرموده بوده و در اثنای شیخ رساله خبر وفاتش را بنحلیه تسبیح
 مولانا موسی رسیده تسک بخیر کشیده ملا محمد امین بن محمد شریف کلاستر آباد
 صاحب الفوائد المذنبه از شاهیر محدثین و رئیس فرقه اخبارین است شیخ یوسف بحرانی آورده
 که ملا محمد امین فاضل محقق و دقیق و آبر علم اصول دین و اصول فقه و حدیث بود و اخبار
 صلب بود و است اول کسیکه در وازه طعن بر مجتهدین کشاد و فرقه ناهیه امامیه اثنا عشریه را
 بدو قسم تقسیم گردانید یکی اخباری و دیگری مجتهد و در کتاب خود فوائد مدینه طعن و تشنیع بسیار در
 حق مجتهدین نموده بلکه گاهی ایشان را بسوی تخریب دین نسبت کرده است لکن سخن نیک

شیخ حسن بن
 محمد قمر

حسین بن
 موسی الار دبیلی

ملا محمد امین
 صاحب الفوائد

گفته است و کلام خوب نگزیده و موافقت صواب و سداد در سید زیر اگر فساد عظیم برین
 مترتب نموده است که من آنرا در کتاب در ریخیه و مقدمات کتاب حدائق واضح ساخته ام
 از تصانیف اوست کتاب فوائد مدینه و شرح اصول کافی و شرح تهذیب الاحکام و کتاب
 دیگر که در آن بر ملاجلل دوانی و ملا صدرا در باره خواشی شرح جدید تجرید آورده است
 و دیگر کتاب فوائد و قائل العلوم است و اینها را در کتاب فوائد مدینه ذکر فرموده است
 و صاحب ال آمل آورده که از تصانیف اوست شرح تهذیب الاحکام و شرح مقاصد
 التمام و رساله در بیان مسئله بر اجواب مسائل شیخ حسین طبری عالمی و رساله در بحث
 نجاست خمر و غیر اینها و دیگر رسائل است باز شیخ یوسف بحرانی میفرماید که من بخط المحدث
 مذکور حاشیه بر کتاب مدارک دیده ام که متعلق بعضی البواب طهارت است و آن برین
 ودقت نظر حسن تفریش گواهی میدهد و او در مدینه منوره اختیار مجادرت نموده بود
 و بعد از آن در مکه معظمه محل اقامت انداخت و در آن جا سه اقدس و رسال یک هزار و
 سی و سه هجری وفات یافت و صاحب ال آمل از صاحب سلفه العصر نقل کرده است
 که وفاتش در سال یک هزار و سی و شش هجری واقع شد و ظاهر است که آن غلط است
 و محمد امین مذکور از استاد خود سید محمد مصنف مدارک و هم از میرزا محمد استرآبادی روایت
 داشت و شیخ زین الدین بن شیخ محمد بن شیخ حسن بن شهید ثانی از او روایت دارد -
 انتهی محفله و اخوند مجلسی علیه الرحمه در بحار الانوار آورده که کتاب فوائد مکیه و فوائد مدینه
 هر دو از تصانیف رئیس المحدثین مولانا محمد امین استرآبادی است و جلالت و
 بزرگواری مصنف آنها معلوم و مشهور است انتهی صاحب تذکره آورده که دیگر از تصانیف
 ملا محمد امین رساله فارسیه موسوم بدانشنامه شاهی است و در سلفه بعد ذکر احوال میرزا
 استرآبادی صاحب کتاب رجال آورده و نیم صهه المومنین محمد امین البحر الخصب الفوائد الذمیه
 جاور بمکه المشرفه و توفی بها انتهی الشیخ احمد بن یوسف السودی العالمی العینانی

اینها
 در حدائق
 است

شیخ حرعالمی آورده که شیخ احمد مذکور فاضل و فقیه بود و نزد من کتابی بخط شیخ احمد موصوف
 هست از آخر آن ظاهر میشود که او از تلامذه شیخ محمد بن الحسن بن الشہید الثانی بود و تاریخ
 تحریر کتاب مذکور اثنه اصد و عشرين و الف بود السید اسمعیل بن علی العاملی
 الکفر حوتی در امل آمل مذکور است که سید اسمعیل مذکور عالم و فاضل فقیه
 بود و روایت حدیث از شیخ حسن بن شہید ثانی علیه الرحمہ داشتہ و ایضا از سید محمد
 بن علی بن ابی الحسن علی روایت میکرد شیخ حرطیہ الرحمہ آورده کہ دیدہ ام من از کتب بسیار
 بعد کتاب کہ از آنها انار علم و فضل و نقاہت او ظاهر میشود الشیخ علی بن محمد
 العاملی فاضل صالح و ادیب و عارف بعلوم عربیت از تلامذہ شیخ حسن بن شہید
 ثانی بود و شیخ مذکور خطی لبنایت خوب داشتہ کہ فی الامل السید ابوالفتح علی بن
 السید نجم الدین بن محمد بن العاملی از تلامذہ شیخ حسن بن شہید ثانی علیه الرحمہ
 صاحب امل آمل آورده کہ ابو القصلاح از فضلا و عصر خود و فقیه و عابد و صالح و از تلامذہ
 شیخ حسن بن شہید ثانی علیه الرحمہ بود و متنی کہ از شیخ موصوف در خواست اجازہ نمود
 ایشان براس او و برای پدر و برادر او ہم نوشتہ و مولف تشذرو آورده کہ والد ماجد
 سید علی موصوف برای دی در خواست اجازہ از شیخ حسن نمود و او اجازہ و روایت
 حدیث بوی داده بود الشیخ زین العابدین بن محمد بن احمد بن سلیمان العاملی
 النباطی از تلامذہ شیخ حسن بن شہید ثانی علیه الرحمہ بود و در امل آمل آورده کہ شیخ زین العابدین
 مذکور فاضل صالح و عابد و از ہر درع و فقیه و محقق جلیل القدر بود و شیخ حرعالمی گفتہ ام
 من شیخ محمد حرعالمی جعی پیش او تحصیل علوم نمودہ و ہم از روایت حدیث داشتہ و
 شیخ زین العابدین از شیخ حسن بن شہید ثانی السید بلکہ الدین محمد بن ناظر الدین
 العاملی الکوکبی بر منبر علم دین و قدودہ علما ی عالمین و فقہائے صالحین
 بود از تلامذہ شیخ حسن بن شہید ثانی است چنانچہ صاحب امل آمل آورده و گفتہ کہ سید

الشیخ احمد موصوف

الشیخ محمد بن علی

الشیخ علی بن محمد

الشیخ زین العابدین

الشیخ محمد بن علی

بدرالدین مذکور فاضل و فقیه صالح است از تلامذه شیخ حسن بن شهید ثانی است الشیخ حسن
 بن عبدالباقی بن علی بن احمد بن محمد العالمی النباطی از تلامذه شیخ حسن بن
 شهید ثانی بود فاضل و فقیه و عالم و ادیب و شاعر و فقیه بود و شیخ محمد بن علی بن محمد
 الحرم شیخ حر عاملی از روایت حدیث داشته که ازانی الاصل الشیخ حسن بن علی
 العالمی الحائنی از تلامذه شیخ حسن و سید محمد صاحب مدارک بود و از هر دو ایشان اجازه بود
 داشته متاخر اهل آمل او را به فاضل و عالم ماهر و ادیب و شاعر و فقیه و محدث و متفکر
 و مستمحل طبع و قدر ستوده اخذ علوم از والد خود و از جماعتی از علما عالمین که از ایشان
 شیخ نعمت الله بن احمد بن خاتون عالمیت و شیخ مفلح کوفی و شیخ ابراهیم میسی شیخ محمد
 بن سلیمان تحصیل فرموده و از جناب شیخ حسن فرزند شهید ثانی علیهما الرحمة و جناب سید محمد
 بن علی بن ابی الحسن موسوی طلب اجازه نموده بعد از آنکه بخدمت هر دو بزرگوار قرائت
 فرموده ایشان برای او تحریر اجازه فرموده اند از تصانیف شیخ حسن مزبور کتب کثیره
 اند از آن جمله کتاب حقیقه الاخبار و جنتیه الاخبار در فن تاریخ و کتاب لغز الجمان و تاریخ
 اکابر و اعیان و رساله ایست موسوم بقدره الغریب و سراج الادب و رساله در باب شفاعت
 و رساله در نحو و دیوان اشعار که تقریباً هفت هزار بیت بوده باشد و غیر اینها صاحب اهل
 بعد ذکر کتب آورده که نسخه کتاب فرقه الغریب از خط مصنف بنظم رسیده که بر نظر آن استاد
 لطیف بخط استادش شیخ حسن علیه الرحمة متضمن مدح کتاب و صاحبش بوده نوشته بود
 الامیر فیض الله بن عبد القاهر الحسینی التفریثی از شاگردان
 و فقهائى نامدار بود صاحب کتاب اهل آمل آورده که ایسره فیض الله مذکور فاضل و محدث
 جلیل القدر بود کتب بسیار دارد از آن جمله شرح کتاب مختلف علامه حلی علیه الرحمة و کتابی
 در اصول خبر و ادراکین هر دو کتاب خالص دال بر من شیخ علی بن محمود عالمی از بزرگان
 و شیخ علی قرائت علوم و ریختن اشرف پیش نموده و اجازه روایت حدیث یافته و شیخ علی مزبور

شیخ حسن بن علی

شیخ حسن بن علی

ایم

وصف فضل و عمل و صلاح و عبادت او میفرمود و سید مصطفی تفریحی در رجال خود ذکر و
وصف او باین عبارت فرموده سیدنا الطاهر کثیر العالم عظیم الحکم متکلم فقیه
ثقة عین کان مولده فی تفریش و تحصیل فی مشهد المرحوم علی السلا
و الیوم من مکان غنیه جلد بالمشهد المقدس الغری علی مشرف السلام الحنفی سهل الخایه لیل العربیه کما
الصلح و العلماء و الانصاف فی شمس المعارف شرح الاثنی عشر ائمه و مکتوبات روایت حدیث از
شیخ محمد بن حسن بن شهید ثانی عالمی و فقیه و از تلامذه ایزد صوفیه و شرف الدین علی بن حمزه الحنفی
شورستانی مخفی بوده الشیخ علی بن محمد الحر العاملی المشغری از افاضل زمان
و ادبای او ان خود بود از تلامذه شیخ حسن بن شهید ثانی و علامه سید محمد صاحب الدیار
بوده شیخ حر عاملی در امل آورده که شیخ علی مزبور جبر مولف این کتاب است و افضل عالم
و عابد بکریم الاخلاق جلیل القدر عظیم الشان و شاعر و ادیب و فقیه بود و ذرات علوم پیش
شیخ حسن و سید محمد رحمة الله و غیرهما فرموده و بود اسلمه و الله خود از شیخ علی موصوف روایت
دارم و او شعر خوب داشت این وقت بخاطر من چیزی از آن نماند و در نجف اشرف ستم
وفات او شد الشیخ عبد السلام بن محمد الحر العاملی المشغری
والله شیخ حر بود و بنا بر در امل امل آورده الشیخ عبد السلام بن محمد الحر العاملی الشیخ
عم والد لهذا الکتاب و جلد لامة و گفته که شیخ مزبور عالم عظیم الشان جلیل القدر
و زاهد و عابد و دیر و فقیه و محدث و فقه بود و نظیر خود نداشت در عصر خود و زهد و عبادت
تحصیل علوم پیش والده ماجد خود و برادر خود شیخ علی و شیخ حسن بن شهید ثانی عالمی فرموده
و هم بخدمت سید محمد بن ابی الحسن عاملی و غیرهم استفاده علوم و فنون فرموده از انصاف
او رساله ایست موسوم بـ مصنف بصیرانی طریق الجمع بین اخبار التفسیر و رساله در مضطرات
در رساله در جمعه و غیر ذلک سن الرسائل و الفوائد المفردة بالجملة شیخ مذکور در فقه و عزیمت
ماهر بود و صاحب امل امل گیرد که فرزند ام من پیش و در زمانیکه عمرم ده ساله بود و بغایت

شیخ
محمد بن حسن

عبد السلام بن محمد
العاملی المشغری

تقریر و حافظ مسائل و نکات بود و در آن زمان سن شصت و نهم بهشتاد و سال رسیده بود و بیست و
 از ششم او کم شده بود و شیخ مذکور در همان ایام حفظ قرآن مجید فرموده تا اینکه عمر شریفش زیاده
 از نود و سال گذشته بود که وفات یافت شیخ حر عاملی آورده که روز وفات شیخ عبد السلام بن ابی
 قحطبه طویله در مرثیه او گفته ام و اینجا اشعار خود را ذکر فرموده و گفته که اشعار شیخ مذکور
 از پدر و مادر من نقل میبود اشعار طویل اند که محفوظ ندارم و بواسطه شیخ مذکور از جمله
 مشایخ او روایت دارم السید محمد باقر بن الامیر شمس الدین محمد الحسینی
 الاسترآبادی الملقب بامام و دختر زاده شیخ علی بن عبد العالی کرکی بود چون پدرش حسین
 جنت معروف بدعا بود او معروف بسید باقر و امام است مجمع شرافت و حفاظت و مرجع
 کلام و حکمت و حاکم دین و بانی و حاوی فقه و شریعت بود کاتبه عقلمای ذوی الافهام از
 خاص و عام معترف علوم و کمالات و دقائق و افادات او نیکو نصایف او مشتمل بر تحقیقات
 دقیقه و ندقیات انبیه مشهور و معروف است صاحب لوزة الجبرین آورده که جناب
 میر در اصل استرآبادی بود و در صفهان توطن اختیار نمود و معاصر شیخ بهار الدین عالی
 بود فاضل جلیل و تکلم با هر در معقولات و شاعر لبعربی و فارسی بود امیر مذکور از حال خود
 شیخ عبد العالی کرکی بسیر شیخ علی مذکور اجازه روایت داشت و هم از جناب شیخ حسین والد
 شیخ بهار الدین علیه الرحمه اجازه یافته و مآخذ رای شیرازی که از علمای حکمت است تلمذ
 امیر مذکور است در تاریخ عالم آرای عباسی مسطور است که فخر السادات و العلما میر محمد باقر
 و امام المخلص باشراف خلف صدق مرحوم سید محمد و امام استرآبادیست و دختر زاده مجتهد
 مرحوم سبزویشی عبد العالیست پدرش بدین جهت بدعا و شهرت یافته و او بجای فهم
 وجودت طبع التفات دارد و در صغیر سن در شهر مقدس رضوی رفته در خدمت مدرسان و
 افاضل سرکار فیض آثار کتاب علوم نموده در آنک زمانی ترقی عظیم نمود و در زمان نواب
 سکندر شان یعنی سلطان محمد بن شاه طماپ مغوی بعجت علما و افاضل در گاه علمی شرف

میرزا باقر

گفته مدتی بایسته بخرالدین سماکی استرآبادی و سایر دانشمندان سباحات نموده و علم و معرفت
و منقول سرآمد علمای روزگار گشت الیوم که سید موصوف در دار السلطنه صغیران ساکن
است بر تو اشراقات الوار فیض کمال و کمال آتش بر ساحت آمال طلبه علوم و دانشان احاطه
کوکب طبع آفتاب شالشی بر عالمیان تابان است از تاج ارجحال شاه جنت مغان یعنی
شاه طهماسب صفوی الهی آلان که ستمش و عشرین و الف حجر است لحظه از باشته و
مطالعه فارغ نموده و آنکه اوقات شریفش بیطالت نگذشته و الحق که جامع کمالات
صوری و معنوی و کاشف و قائل فی نفسی و افاقی است در اکثر علوم از حکمت و کلام و فقه
عربیت و ریاضی و طب و فقه و تفسیر و حدیث و غیره علیا یافته رتبه عالی اجتهاد دار و در وقت
عصر ققائلی شرعی را به تحصیل انتخاب معتبر می شمارند در کتب علوم تصانیف دارد و در
صاحب تاریخ مذکور تعنیضات جناب میر که معلوم داشته بقلم آورده و نوشته که فایده
جناب میر مرتبه است که از اول حال و ببادی نشود تا غایت هر نقد عبارتی که
بنجازین طبیعت سپرده در حفظ آن شش طمانت کما منعی بجا آورده چیزی از آن بیان
طبع و قادش فوت نشده در طاعت و تقوی و عبادت درجه عالی و مرتبه تعالی دارد
و خلاصه اوقاتش صرف مطالعه و بباحث و عبادت الهیه شده و میشود و گاهی
بنظم اشعار که پائین مراتب عالی اوست ملقت شده اشراق تخلص می نماید و از
او این رباعی که در نعت حضرت خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله در رشته بلاغت
انتظام داده تیناً و تبرکاً درین صحیفه ثبت افتاده رباعی

ای ختم رسل و کون پیرایه تست	افلاک یکی سیرت پایه تست
گر شخص ترا سایه نیفتد چه عجب	تو نور و آفتاب خود سایه تست

علی قلیخان والد و غستانی شش انگشتی در ریاض الشعر آورده که میر محمد باقر
داماد اشراق علیه الرحمة و المغفرة قدوة فیضی عالی مقدار و زبده حکمای زمانه

بوده است میت فضل و دانشش عرصه عالم را فرا گرفته و آوازه جاوید و نثرش از قاف
 تا قاف رسیده وی پادشاه الملکین گویند تصانیف عالیه اش از علیه فضلاء نامدار
 و حکمای و الاسقار و از فرط شهرت محتاج تفصیل نیست جناب میرزا و شیخ و در حدود
 میرمس الدین محمد الشهیر برآمد است یعنی داماد مجتهد مغفور شیخ علی بن العالی و جناب
 شیخ در خواب حضرت سید الاوصیاء امیر المومنین علیه السلام را دید که شیخ میفرمود که
 دختر خود را بمیرمس الدین عقد کن که از او فرزندی متولد خواهد شد که وراثت علوم نبی
 و اوصیا باشد شیخ بموجب اشارت صبیحه خود را بوی عقد کرد بعد از انقضای مدت
 صبیحه شیخ بجوار رحمت ایزدی پیوست و طفلی از آن بوجود نیامد شیخ اندیشه مند شد
 که اثر آن خواب بظهور نیامد باز حضرت امیر المومنین علیه السلام را بنجاب دید که میفرمود
 که ماین دختر خود را نگفته بودیم بلکه عرض ما فلان دختر بود شیخ همان دختر را بجا که نکاح
 میرمس الدین در آورد آن دختر و الهه ماجده یسه محمد باقر است و جناب میرزا و
 در خراسان و عراق در خدمت دانشمندان مشغول تحصیل علوم شد طنطنه دانشش عرصه
 آفاق را فرا گرفته در عهد شاه صفی مغفور اتفاق بی بزیارت عتبات عالیات
 رفته در نجف اشرف وفات یافته در جوار آن امام البشر آسود است ملقطاً
 سید علیخان مدنی در کتاب سلفه العصر ثنائی بسیار و مبالغه در مدح و فضایل
 سید باقر مذکور نموده گفته است که شاه عباس صفوی را بارها از واندیشه بخاطر سید
 و حیلها در حق او برانگیخت زیرا که خوف خروج او بر خود داشت و از رجوع قلوب مردم
 بسوی او در باره ملک خود می ترسید پس حق تعالی بفضل عظیم و قدرت کامله خود شاه عباس
 را از بدگمانی در حق او بازداشت و منت و احسان بی پایان بر او گذاشت و همیشه
 عزت و جاه سید و صوف در ترقی بود و پیوسته سالک سبیل فوز و نجات میماند تا آنکه
 مدت عمرش با خیر رسید و خدای عزوجل مراجع عالم جاودانی را از برای او اختیار فرمود

و آیه کریمه یا ایها النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیه مرضیه را
 تلاوت نمود پس بسوی بهشت رعلت فرمود و فاش در سال یکم از رحیل و یکم تیر
 واقع شد قدس الله روح بعد ازین صاحب سلافة العصر بشفه از تصانیف او را
 برده در سال مختصره مشتمل بر حکایت بعض منامات عجیبه اوسته بحاجه ذکر کرده نسبت
 آن با داده و گفته است که این از غرائب رسائل اوست که بر تقدیس سیرت او را
 دارد استمه محمد طاهر نصر آبادی در احوال سیر داماد آورده که کتاب سیر در علوم عقلی
 و نقلی سر آمد علما و زبدۀ فضلا بود و در ترکیه نفس نفیس بتعینۀ باطن شریعت و
 سعی نموده چنانچه مشهور است که چهل سال شب پهلوی بر سر استرحمت نمانده است
 نوافل شب و روز در مدت عمر از وفات شده از جمیع علما بصفت حمیده و صلاح غیب
 داشت با اتفاق شاه جنت مکان شاه صفی صفوی زیارت مناسبات مالیات رفته
 در آنجا فوت شده و در نجف اشرف مدفون شد تصانیفش مشتمل بر قیاس و تفسیر و
 را روشن دارد و ایضا در همان تذکره این ابیات مشتمل بر تاریخ وفاتش از حکماء و علمای
 کرمانی تخلص با مانی نقل کرده قطعه تانج

فغان از جور این چرخ جاکیش	کزو گرد و دل حسه شاد ناماد
ترا و لاجر بنی دانای عصری	که شانش مادر ایام کم زاد
محمد باقر داماد کز و	عروس فضل و دانش بود و لشاد
خرد از نامش گریان شد و گفت	عروس علم دین را مرده داماد

لکن برین تقدیر سال یک هزار و چهل و جری میشود از تصانیف عالیة القدر و عالیة
 المهر آن علامه عرویکا نه و هر در فن حکمت کتاب قیاس و کتاب صراط المستقیم
 و کتاب آفتاب البین و در علم فقه کتاب شاریع النجاة و عاشی برکافی و عاشی برکافی
 سن لا یخفوه الفقیه و عاشی بر صحیفه کامله در ساله در نئی از تسمیه حضرت امام حسن

عليه السلام بعد از این موسم به شریعت انتمیة فی زمان الغیبة و کتاب عیون المسائل و کتاب
نیران الغیبا و کتاب غلطة المملوک و کتاب تقریم الایمان و کتاب الرواشح السماویة فی شرح
احادیث الامامیه که شرح کافی کلینی است و کتاب سبع شدا و کتاب ضوابط الرضاع و کتاب البیاضة
و التشریفات و شرح استبصار و غیر اینها از کتب و رسائل و اجوبه مسائل انه شیخ یوسف آورده که از
تصانیف میرداد رساله دیده ام و در بیان آنکه یکسکه از جانب مادر انتساب به ما ششم و هشتم باشد
و مثل سادات است و آن رساله جیده است و از تصانیف اوست حاشیه بطلامة الاقوال علامه
کمالی نظر عن کتاب الروشح و از بعض مواضع کتاب منتهی المقال ظاهر میشود که از تصانیف جناب
میراست حاشیه بر کتاب اختیار الرجال الا میر محمد زمان بن محمد جعفر الرضوی
المشهدی از شاخ کبار و فقهایی ذوی الاعتبار بود و آل آل سطور است که میر محمد زمان
بن محمد جعفر رضوی شهید فاضل و عالم و فقیه و حکیم و متکلم بود از تصانیف او کتابهاست
از انجمله شرح قواعد الاحکام و استاد من شیخ زین الدین بن شیخ محمد بن حسن بن شهید ثانی
علیه الرحمۃ پیش او تحصیل و استفاده علوم فرموده بود و ایضاً آورده که شیخ زین الدین مذکور
سابقه بسیار در وصف و روح و سیفر سودنیای بلخ در کمال فضل و علم میر محمد زمان نمود و صاحب
سلافه هم اسم بر مصروف رایج و ثاباد فرموده و گفته که آنجناب از اعظم اهل عصر خود بود و در نه
و اربعین بعد الالف بر حمت حق پیوست بعضی از تلامذه میر بر صوف تاریخ و فاضل الدین و موبت بیاتنه

ایک

صدعت بموت محمد اسلام

خطبای صاب المسلمین فارخوا

وقال ايضا

فتحت لروح محمد ابوالخيا

نظروا لافاق السماء فارجوا

امیر شرف الدین علی حججه الله الحسنه الحسینیه الشو لستانه از فضل ثنائی مجتهدین شایسته
علمای متاخرین و اکابر محدثین و اعظم محققین بدقیق است از تلامذه سیر زاحمه استرآبادی صاحب کتب
رجال و سیر نفیس الله لفرشی بود و از جمله مشایخ اخوند کما محمد تقی مجلسی علیه بوده چنانچه اخوند مجلسی

امير شرف الدين

مذکور در کتاب روضه المتقین بتقریب تحقیق احوال بعضی از رجال آورده که سید فاضل
 شیر شرف الدین علی الحسینی شیع الله المسلمین لم یول حیاة که درین ایام ساکن مزار
 فاضل الانوار جناب سید الاوصیاء امیر المؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام
 افضلها و من التحیات اکملها می باشد از تلامذہ سیر زامحمد اشترآبادی است انتہی کلام
 و فاضل ربانی مولانا محمد باقر خراسانی در اجازه خود که برای ملا محمد شفیع قلمی فرمود بتقریب
 ذکر شایخ خود می فرماید و روایت میکنم از سید فاضل جلیل القدر شیر شرف الدین علی بن
 حجة الله الحسنی الشولستانی و ملا حیدر علی مجلسی هم در اجازه خود از امیر موصوف
 روایت میکنند و میفرماید که امیر مذکور از جناب معظم امیر فیض الله بن عبد القادر
 القزلباشی از شیخ اعظم محمد بن الحسن الشہید الثانی علیه الرحمہ روایت در باب دہشتی
 و صاحب امل آل آورده که سید امیر شرف الدین حسنی شولستانی عالم و فاضل و محدث
 و شاعر و ادیب بود و از ملا محمد باقر مجلسی از روایت دارد آتی مؤلف گوید که در
 اواخر بعض نسخ کتاب سن لا حیفہ الفقیہ اجازه بخط امیر شرف الدین مذکور که برای بعضی
 تلامذہ اش بود بنظر رسیده و در آخر جلد اول این عبارت مرقوم است ثم بلغ سماعا ید
 الله تعالی مع تحقیق و تدقیق متناسد و اجزت له روایتی عنی لمن یحب یرضی و انما القی
 الی الله النبی شرف الدین علی بن حجة الله الحسنی الشولستانی و در آخر جلد ثانی این عبارت
 تحریر فرموده ثم بلغ سماعا ید الله تعالی فی مجالس متعلدہ اخرها یوم الاربعین عشرين شهر
 رمضان المبارک سنہ ست و اربعین الف بقراءۃ تحقیق و تدقیق و اجزت له روایتی
 و رضی انما اقل خلق الله الغنی شرف الدین علی بن حجة الله الحسنی الشولستانی
 غفر الله له و لو الیہ و رثتہ و العقیان سطور است که امیر شرف الدین فاضل و
 عالم و محدث و عارف بفرج رجال بود السید نور الدین علی بن السید علی بن
 ابی الحسن الحسینی الموسوی العالی مصنف الشواهد المکیة

برادر سید محمد صاحب مدارک و برادر مادی شیخ حسن بن شهید ثانی شیخ یوسف بجز
 آورده که پدرش سید علی بن ابی الحسن عالمی دختر شهید ثانی را در حیاتش بقصد نکاح خود
 آورد و سید محمد صاحب مدارک ازان دختر متولد شد و شهید ثانی را سواى مادر دختر مذکور
 زوجه دیگر بود که مادر شیخ حسن بود چون شهید ثانی از دنیا رفت سید علی بن ابی الحسن مذکور
 مادر شیخ حسن را در تزویج خود آورد و سید نورالدین علی از متولد شد ولادت سید مذکور
 در سال نصد و هفتاد و هجری اتفاق افتاد نورالدین مذکور از هر دو برادر خود که یکی علامه
 شمس الدین محمد صاحب مدارک برادر پیری او بود و دیگری تحقیق جمال الدین ابی منصور
 الشیخ حسن صاحب المعالم بن شهید ثانی برادر مادی او بود روایت داشت و قرائت
 علوم پیش والد ماجد و هر دو برادران مذکور خود نموده بود و در سلفه العصر آورده که سید
 نورالدین علی مذکور که علم منیع و بازوی دین حنیف و مالک از ته تالیف و تصنیف با
 الروایه والد تریه رافع جنبش حسن مکارم و اعظم الرایه بود در اول امر مکانی با آغاز و
 تکمیل در شام داشت بعد ازان عنان عذیت بسوی مکه معظمه معطوف ساخت و در آن
 جای اقدس رحل اقامت انداخت و من او را در مکه دیده ام و حالیکه سن شریف او
 از نو سال گذشته بود و با این همه مردم از او اعانت می جستند و او از کس اعانت نمی خواست
 و پیوسته مقیم آنجا بود تا آنکه داعی حق را لبیک اجابت فرمود و فاش در هفدهم ماه
 ذی حجه سن یک هزار و شصت و هشت هجری واقع شد رحمه الله تعالی ملا شفیعا و فاش را
 در سنه یک هزار و شصت و دو هجری ذکر نموده و ایضا صاحب سلفه آورده که از کلام او
 اشعار است که دلالت بر علو منزلتش دارد و از مصنفات شریفه اوست کتاب شوایب
 که در آن بعضی اعلاط ملا محمد امین استرآبادی صاحب فوائد مدینه را در فرموده و دیگر کتاب
 عز الباسع فی شرح مختصر النافع و کتاب الوار بینه بر اثنا عشریه صلوئیه شیخ بهار الدین
 عالمی علیه الرحمه در سالفه انچه در تفسیر آیه کریمه قل لا اسئلكم علی اجر الا الموده فی القرابی

در رساله مجموعه معروف بغنیة المسافر مشتمل بر فوائد و اخبار و اشعار است و بعضی حواشی بر کتب
 فقه و اصول حدیث و اجوبه سوالات دارد آنتهی ما ذکره السید نور الدین المذکور من مصنفات
 فی اجازه للفاضل الشیخ صالح بن عبد الکریم البحرانی طاب ثراه و سید محمد موسی حسینی
 استرآبادی صاحب کتاب الرحبة از روایت دارد از اولاد سید نور الدین مذکور فاضل
 کامل سید جمال الدین بن سید نور الدین و دیگر فاضل فقیه و عالم بنیه سید حیدر بن سید
 نور الدین که صاحب امل ذکر او فرموده و هم از کتاب امل آمل ظاهر میشود که از فرزندان
 اوست سید زین العابدین که ما ذکره الحارثی عالمی مرتبه فی کتابه چنانچه محل احوال سید زین العابدین
 و ذیل مباحثین شیخ حر عاملی علیه الرحمه در ضمن این رساله هم خواهد آمد الشیخ
 زین الدین بن الشیخ محمد بن الشیخ حسن بن الشہید الثانی نور الله مرقدہم
 اسم مبارکش پنجین مثل اسم جدش زین الدین شهید ثانی بصورت لقب یافته شد و او
 در علم و فضل گوی سبقت از اقران ربوده چنانکه برادرش شیخ علی در کتاب در فتور گفته که
 برادر من شیخ جلیل زین المله والدین رحمه الله فاضل ذکی و عالم بود و غنی و کامل رضی و عابد
 متقی بود در اول حال در بلاد خود پیش شاگردان پیرو وجود خود اشتغال علوم نمود و بعد از آن
 بسوی عراق سفر کرد در ایامی که پدرش شیخ محمد در آنجا اقامت داشته و شیخ زین الدین کوہ
 در آن زمان سن شباب داشت پس بسوی بلاد عجم سفر کرد چون با آنجا رسید شیخ مرحوم بر
 شیخ بہار الدین عالمی او را در منزل خود فرود آورد و اکرام تمام بجا آورد و شیخ زین الدین کوہ
 مدتی طویل در آنجا ماند و درین مدت بخدمت شیخ بہار الدین علیه الرحمه مشغول قرات و محاضرات
 مصنفات او ماند و ہم تجدست دیگر فضلائی آن بلاد قرات علوم میکرد و چون شیخ بہار
 در سالی که وفات پدرش شیخ محمد واقع شد انتقال فرمود و آن سنہ یکم زار دسی ہجری بود
 شیخ زین الدین مذکور بسوی مکہ معظمہ سفر کرد و ہا آنجا اقامت و زید و مشغول مطالعہ علوم
 گردید و صاحب در فتور گوید کہ بعد از آن سن بسوی مکہ معظمہ رفتیم و با او بسوی بلاد خود مراجعت

در زمان
 سید محمد بن
 سید زین الدین

کردم و بخدمت کتب علم اصول و فقه و حدیث را قرارت نمودم پس او مرتبه دیگر بسوی بلاد محرم
 سفر فرمود و بسرعت مراجعت بوطن نمود و من در خدمتش مدتی استفاده میکردم تا آنکه مرا اتفاق
 سفر بسوی عراق افتاد و او بسوی مکه رفت و او فوائد مفترقه بر بعض کتب نوشته و اشعار خوب
 در فنون شعر گفته و مرانی و الفاظ و قصیده نهمه در مرثیه حضرت امام حسین علیه السلام دارد
 و در او شش در سال یک هزار و نه هجری واقع شده و روز نوزدهم ماه ذی حجه سنه یک هزار و
 چهار هجری در مکه معظمه وفات یافت و من هم در آنوقت بمکه معظمه حاضر بودم و در روز
 عزه بخدمت او رسیدم و تا روز وفاتش در آنجا بودم و او در جوار مزار پدر خود مدفون
 شد صاحب سلفه العصر بعد وصف و ثنائی شیخ مذکور و ذکر حسن اخلاق او گفته که
 او را در مکه معظمه دیده ام آثار فلاح از سیاهی او هویدا و روشن بود مدت مجاورت او
 در آنجا ای اقدس لیل نماند تا آنکه وفاتش در سال یک هزار و شصت و دو هجری در
 رسید و شیخ یوسف بحرانی آورده که شیخ مذکور فاضل جلیل القدر بود و شیخ حر عاملی که
 از تلامذه اوست در امل آمل آورده که استاد من شیخ زین الدین مذکور عالم فاضل
 و کامل و متبحر و محقق و مدقق و ثقة و صالح و عابد و پرهیزگار و شاعر و نقشی و ادیب و حافظ
 احادیث و جامع فنون علوم از معقولات و منقولات و جلیل القدر و عظیم المنزله بود
 نظیر خود در عصر خود نداشت و بخدمت پدر خود شیخ محمد و شیخ بهار الدین عاملی و مولانا
 محمد امین استرآبادی و دیگر علمای عرب و عجم قرارت علوم نمود و بعد از آن مدتی بمکه
 مجاورت فرموده همانجا وفات یافت و نزد یک مزار فاضل الانوار حضرت ام المومنین
 خدیجه الکبری مدفون شد و من چندین کتب عربیه در ریاضی و حدیث و فقه و غیر اینها را
 بخدمت او قرارت نموده ام او شعر خوب و فوائد و حواشی کثیر دارد و دیوان شعر او را که
 صغیر است بخط او دیده ام و او کتابی مرتب تصنیف نکرد بهجت آنکه شدت احتیاط و خوف
 شهرت داشت چون علمای شایرین کتب بسیار تصنیف کرده اند و در مصنفات ایشان

سقطات کثیره مانده و ازین جهت نوبت نقل محیی از ایشان رسید و شیخ زین الدین کرم
 از حال علامه علی و شهید اول و جد خود شهید ثانی تعجب میکرد که ایشان پیش علمای تجار
 قرابت کتب بسیار نمودند و کتب فقه و حدیث و اصول ایشان را بسیار تفحص نمودند و انکار
 بر ایشان در نیاب میکرد و میگفت که برین حال سرتب شده آنچه سرتب شده و علی السلام
 الشیخ محمد بن علی بن احمد الحر فوشی الحریری العاملی الشامی
 از اکابر علمای عاملین و عالم فقه و محدثین و فاضل ادبای کاملین و دانشمند تلامذه مولانا
 سید نور الدین موسوی عالمی بوده صاحب اهل تامل آورده که محمد بن علی مذکور فاضل
 و عالم و ادیب و ماهر و محقق و مدقق و شاعر و نقشی و حافظ بود و از اکابر اهل عصر خود بود
 در علوم عربیت و تحصیل فقه و حدیث در کتب معتبره پیش سید نور الدین عالمی فرموده و بنشین
 جمیع از فضلاء محلی عامه و خاصه استفاده کرده بودند مستغنیات شرافیه او کثیره انوار اندازد و از کتب
 کتاب الآئینی السینی فی شرح الأجرو دینی و کتاب مختلف النخاعه نام تمام است و کتب
 زبدۃ الاحول و شرح تهذیب النحو و شرح صمدیه و شرح الشرح قطر اللؤلؤ و شرح
 بر شرح کافحی بر قواعد الاعراب و کتاب طرائف النظام و الطائف الالسیاسم فی بیان
 الاشعار و شرح قواعد شهید علیه الرحمه و رساله الحال و دیوان اشعار غریبه و دیگر کتب
 متعدد و دارد و نیز شیخ حر عاملی آورده که مولانا محمد حر فوشی مذکور را دیده بودم ایامیکه در
 بلاد ماشرقیه داشتم تا آنکه بسفر اصفهان رفت و در وفات مولانا محمد بن علی مذکور
 قصیده طویل در مرثیه او گفته ام و صاحب سلافه در وصف او میفرماید منار العلم الشامی
 و ملتزم کعبه الفضل و رکبها الشامی مشکوة الفضل و مصباحها المنیر و مساوها و
 صباحها خاتمة ائمة العربیة شرفا و غریبا و المرفف من کلام الکلام شباه و عزبا ابان عن
 مشکلا نقابها و ذلل صوابها و ملک قلوبها و الفی فی شقائق القنوق صنف بقصانیه الله المکنون
 بالجملة صاحب سلافه سراج جلیل و ساقب فحیمه او را معتوده و گفته که مولانا محمد مذکور از دایه شام

محمد بن علی
 شامی

بسوی بلاد عجم رفته همانجا اقامت در زیر تا آنکه در ماه ربیع الآخر سنه تسع و خمین رحلت فرمود
 الشیخ زین الدین علی بن سلیمان بن حسن بن درویش بن حاتم البحرانی
 القندی المعروف بأمر الحدیث از تلامذہ شیخ بہار الدین
 عالمی علیہ الرحمہ بود شیخ یوسف آورده کہ شیخ علی لقب بزین الدین البحرانی اول کسی است
 کہ علم حدیث را در بلاد بحرین منتشر ساخت و ترویج و تہذیب آن نمود و قبل از زمان او در آن
 بلاد روحانی از برائے آن نبود و چون او مہارت و ملازمت بحدیث بسیار داشت بر کتاب
 تہذیب الاحکام و کتاب استبصار حاشی و قیود و فوائد بسیار نوشت در بلاد عجم بآمر الحدیث
 اشتہار یافت و او در بلاد بحرین رئیس و شارالیہ و متولی امور ریاست بود و از آباء نیکوین
 قیام بجای آورد و غلبہ حکام اہل فساد را بر طرف ساخت و بساط عدل و انصاف میان خلایق
 منبسط داشت و بدعتہای چند را کہ ظالمان جاری داشتہ بودند دفع فرمود از تصانیف نفیضہ
 اوست رسالہ در صلوة و رسالہ در جواز تقلید و حاشیہ بر کتاب مختصر نافع شیخ علی مزبور در اول
 حال پیش شیخ محمد بن حسن بن رجب بحرانی تلمذ فرمودہ پس چون بسوی عجم سفر کرد بحضرت
 شیخ بہار الدین عالمی رسیدہ علم حدیث را از تحصیل نمود و بسوی بحرین مراجعت فرمود و در آنجا
 آن علم شریف را روح واد در آن زمان شیخ محمد بحرانی مذکور در حلقہ درس او حاضر میشد پس
 مردم او را سرزنش کردند کہ او دیر روز شاگرد تو بود و اکنون تو چگونه شاگرد او شدی شیخ محمد
 بحرانی کہ در غایت ورع و تقوی و انصاف بود گفت کہ او بر من و بر دیگران فائز شدہ است
 بسبب آنکہ اکتساب علم حدیث فرمودہ و شیخ یوسف بحرانی آورده کہ شیخ سلیمان بن علی
 بن سلیمان بن راشد بحرانی از جملہ تلامذہ او بود و وفات شیخ علی بن سلیمان مذکور در رسنہ
 یکمہار و شصت و چہار ہجری واقع شد قبر مقدس او در قریہ قدیم مزارعی معروف است و او را
 سہ ہجرہ بود ندیکہ از ایشان صاحب ورع و صلاح شیخ صلاح الدین کہ فاضل در علم حدیث و
 ادب بود و دیگرے شیخ حاتم کہ او نیز فاضل فقیہ بود و سوم شیخ جعفر کہ در اجرای امر معروف

و منی عن المنکر بنیات ملب و سخت و صاحب شدت بود و احوال این پسر بزرگوار
 در مقام خود خواهم آمد انشاء الله تعالی مولانا السید حسین بن الامیر
 رفیع الدین محمد صدر بن الامیر شجاع الدین محمود
 الاصفهانی المازندرانی المرعشی المعروف
 بخلیفه سلطان الملقب بسلطان العلماء الدین ابی شایسته فضل
 علما بود و از اکابر سادات و امرای عجم و داماد شاه عباس صفوی ماضی بود و پسر شاه
 و بعد از او منصب وزارت در پشت پریش میر رفیع الدین محمد بعد از اصداریت در شاه
 بادشاه مذکور منصوب بود و پیش میر شجاع الدین محمود بسیار فاضل و صاحب طهرت
 و در علوم متداوله سرآمد روزگار بود و ایشان از سادات مرعشی اصفهان و داماد
 خلیفه مشهور و مازندرانی الاصل بودند نسب ایشان بسید امیر قوام الدین مشهور
 میر بزرگ و الی طبرستان و مازندران میرسد و سلسله نسب میر بزرگ مذکور بنا بر آنچه
 در کتاب مجالس المؤمنین مسطور است بحضرت امام زین العابدین علیه السلام منتهی میشود
 برین نسج سید قوام الدین بن سید صادق بن سید عبد الله بن سید محمد بن ابراهیم
 بن سید حسن بن سید علی المرعشی بن سید عبد الله بن سید محمد بن سید حسن بن سید
 حسین الاصفهانی الامام زین العابدین علی بن الحسین علیهما السلام و صاحب تاریخ
 عالم آرای عباسی بقرب و قانع کسفر یک هزار و سی و هجری آورده که درین سال
 منصب وزارت دیوان اعلی شاه یثی شاه عباس صفوی سلطان العلماء تملیکند
 سلطان بن رفیع الدین محمد صدر توفیق و تاریخ وزارتش درین معراج است
 وزیر شاه شد سلطان داماد و ایضا در تاریخ مزبور بقرب ذکر وزیرای شاه عباس
 ماضی که در زمان وفاتش موجود بودند مسطور است که سلطان العلماء دستور الوزیر و خلیفه
 سلطان خلف میر رفیع الدین محمد صدر که شرف مصاهرت حضرت اعلی دارد و بعد از آنکه

گرامی مغز و سر بلند گردید و من حیث الاستقلال بامر وزارت پرداخت و الحق سید
 بزرگ عالمی شان و فاضل دانشمند نیکو اخلاق است و از عهد صبی وادان تمیز و نشو و نما
 تا زمان ارتقاء مدارج علیا و منصب مذکور خلاصه عمر گرامی را صرف مطالعه و سباحته کرده
 و در علوم معقول و منقول سرآمد روزگار گردید و در اندک زمانی بوفور فهم و فطرت عالی و طبع
 مستقیم در علم حساب و الی مهارت کامل یافته تصرفاتش در علم حساب و قانون و نتائج
 ارقام و اوزان حرف خطا مئون ذات کامل العفانش جامع کمالات صوری و معنوی و
 حاوی فضائل و استعداد معنوی و شائستگی این رتبه و الا از جهه اش ظاهر و هویدا و
 الی غایت من حیث الاستعداد شاعری این مشغله عظیمه است الی آخر الملح فی اخلاقه و
 محامد فضاله و سید علیخان مدنی در سلافة العصر آورده که سید حسین شهر بخلیفه داماد سلطان عجم
 بود و در سال یک هزار و شصت و شش هجری وفات یافت و مولانا جلیل غلیل بن غازی
 قزوینی کتاب سیمیشانی شرح کافی کلینی را بر اے سید حسین موصوف تعینت فرموده و در
 کتاب مذکور پنج و ثلثه بیع در حق او گفته و باین الفاظ ستوده مفخر العلماء و اعظم
 السادات العظام و نور الهدی و بدیع الدجی ملجاء الضعفاء و المساکین جم
 العلماء فی العالمین اعتماد الدلائل العالیة الحسینیة الموقوتة الصنفیة خلیفه سلطان الحسینی
 و میرزا محمد طاهر نصرا بادی اصفهانی در تذکره خود آورده که خلیفه سلطان اسم شریفش علامه الدین
 خلف میر رفیع الدین محمد مشهور بخلیفه نسب شریفش منتهی میشود از جانب پدر بمیر بزرگ که از اکابر
 سادات مازندران و فرمان فرمای آن ملک است اما والده اش از سادات شهرستان است
 و در عهد سلطان جنت مکان شاه عباس صفوی ماضی و الداماد آخوند ب منصب صدارت
 و خودش بسعادت مصاهرت و منصب وزارت سرافرازی داشت و از منته سال بقدر سلطه
 باین دو سعادت و منصب عالی سر بلند یافت سید عزیزی الیه در فنون علوم بهره کامل برده
 در قواعد اصول دین بسین در نهایت تسانت و فطانت بوده لحظه تعطیل در اوقات خود

رواند اشتی بعد از وفات شاه عباس ماضی در او اهل جلوس شاه صفی علیه الرحمه لیسایت
 بدگویان بحیث معزول شدند فی در قلم متوطن بوده و بعد از آن باز در عهد سلطنت شاه عباس
 ثانی سند وزارت اعظم بوجودان یگانه فرین شد و در تاریخ شهر سنه یک هزار و هشتاد و چهار
 هجری در ولایت مازندران طائر روح پر فخر شش بقصد ایمن جاوید بال پرداز گشتند
 انتهی در تذکره علی قلیخان مسطور است که سید مزبور در علم و فضل سرآمد فضلای زمان
 و علمای دوران بود و فاضل کامل آقا حسین خونساری از تلامذه سید حسین موصوف بود
 از تصانیف او است حاشیه مدون بر کتاب معالم الاصول و حاشیه غیر مدون بر شرح لمعه و دیگر
 رسائل کثیره دارد اخوند ملا محمد تقی بن مقصود علی المحاسبی الاصفهانی
 چون والد ماجد و ملا مقصود علی لقب و تخلص به محاسبی بود و لهذا اولاد او هم باین لقب مشهور
 شدند اخوند ملا محمد تقی از افاضل تلامذه شیخ محمد بهارالدین عالمی و ملا عبدالقادر شوشتری
 است در فضل و کمال و تقدس شهره آفاق است و او در بلاد عجم فقیه زمان و مرجع مثال
 و اقران خود بود و تصنیفات و تالیفات او بکثرت کثیر النفع خصوصاً معنی غافلش در فارسی
 فیضی عام برای خواص و عوام است و ضبط فاضل او ملا حیدر علی بن عزیز الله بن محمد تقی بن
 ملا محمد کاظم بن ملا عزیز الله بن مولانا محمد تقی مجلسی در رساله سلسله نسب خود آورده که اخوند
 ملا محمد تقی مجلسی از خانه اباده علم بوده اند چنانچه از اجازات آن مرحوم معلوم میگردد و از تلمذ
 در اربعین که با استدعای سیر از شرف الدین علی گلستانه نوشته است و در سایر اجازات اینگونه
 جمله مادرش ملا درویش محمد اصفهانی فاضل و از تلامذه شهید ثانی بود و والد ملا درویش محمد
 شیخ حسن عالمی فاضل و عارف بود و والد ملا محمد تقی مجلسی ملا مقصود علی عارف صاحب کمال
 مقدس بود و اشعار خوب میفرموده و تخلص به مجلسی بود و حال آن مرحوم ملا محمد قاسم از
 جمله فضلا بود بلکه والده آنجناب نیز مقدسه و عارفه بود و اینها صاحب رساله مذکور نقل
 کرده است که والد اخوند مرحوم در وقتیکه اراده سفر نموده و و فرزند خود ملا محمد تقی و ملا محمد صابو

زنده باد

را در خدمت علامه مقدس اخوند ملا عبد الله شوشتری علیه الرحمه از براسه درس گذارشته مفارقت
 ایشان با نرحوم نموده روانه سفر گردید در آن اوان موسم عید می رسید ملا عبد الله مذکور سه
 تومان نقد اخوند ملا محمد تقی داد که صرف ضروریات خود نماید اخوند گفت که بدون اجازه والده
 نخواهم گرفت چون بواسطه خود اطلاع نمود والده اش فرمود که بدرت دگانی دارد که گریه را
 فلان مقدار است و آنرا بر اخراجات خود تقسیم گردانیده ایم و باین عادت شده است و
 اکنون اگر این مبلغ را بگیرم تو سه سیم خواهد رسید و اینهم معلوم است که تمام خواهد شد
 و عادت اول رفع شده احتیاج اظهار حال بخیرست ملا و دیگران خواهد افتاد این صلاح
 مانست ملا عبد الله باستماع این سخن ایشان را دعا فرمود انتهی ترجمه کلامه اخوند موصوف
 در اوایل کتاب الواسع جمعی از اساتذه خود را ذکر نموده فرموده است که از جمله کسانی که مرا اجازه
 کتب احادیث داده اند استاد من شیخ بهارالدین عالمی است که بواسطه پدر خود شیخ حسین
 بن عبد القدر از شهید ثانی روایت داشت و او از شیخ نورالدین علی بن عبد العالی و
 دیگر استاد من مولانا عبد الله بن حسین شوشتری است که بواسطه شیخ نعمت الله بن
 خاتون عالمی از شیخ نورالدین علی بن عبد العالی که روایت داشت و دیگر قاضی
 میرالدین محمد و شیخ یونس جزائری اند که بواسطه شیخ عبد العالی بن شیخ نورالدین علی
 بن عبد العالی از پدرش روایت داشتند و دیگر قاضی ابوالشرف پسر عمه من شیخ عبد الله
 بن جابر عالمی و خال من ملا محمد قاسم بوده اند که همه ایشان از شیخ علمای زمان خود
 ملا درویش محمد اصفهانی عالمی که جد من است روایت داشتند و او از شیخ نورالدین علی
 بن عبد العالی که روایت داشت همچنین سلسله روایت ما بواسطه علمای اعصاب
 همچنین طریق بسوسه شیخ صدوق ابن بابویه مصنف کتاب من لا یحضره الفقیه ختم
 است و حاجید ربی مجلسی در رساله اجازه خود آورده که علامه فهاشه محمد تقی بن مجلسی
 و عالمه و محدث و برهیز کار و آفته بود و در سال یک هزار و ستم هجری متولد شد و در

سال یکزار و هشتاد و هجری وفات یافت دختر زاده اش ملا محمد سعید انصاری خلف ملا
سالم مازندرانی در کلیات منظومه خود تاریخ وفات او در این آیه آورده است
گفت در تاریخ هجرانش دل نصیب | و عدد دیدار یارب جنت الماوی بود

از حمله تصانیف او شرح کتاب سنن لایحضره الفقیه است لبرای موسوم به روضه المتقین
و شرح دیگر لغاری موسوم به کواصع صاحبقرانی و شرح صحیفه کاندلجه ای که کتاب
حدیقه المتقین در احکام عبادات و رساله در احکام رخصه در رساله موطئه در احکام
حج و ظاهر تصنیف اکثر کتب اخوند علیه الرحمه در ادب و فقه و شرح و تفسیر و تالیف
کتاب روضه المتقین ظاهر میشود که در سن شصت سالگی تصنیف آن پرداخت و در حمله
آخر از کتاب مذکور گفته است که من از عمر خود زیاده از پنجاه سال در تحقیق احادیث حضرت
سید المرسلین و ائمه معصومین صلوات الله علیهم جمیعین صرف کرده ام و ادلا کتب
مداوله در علم کلام و اصول و فقه را قرائت نمودم و هر آنچه علمای امامیه و غیر ایشان
تصنیف کرده اند مطالعه کردم و ایضا در مجلد مذکور که شرح احوال رجال راویان است منصفی
از خوابهای خود را نقل کرده است که دلالت بر علوم رتبه اش دارد و از آن جمله خواست که تقریباً
فکر کنند صحیفه کامله سجاده تعلیل کرده و خلاصه اش آنکه حضرت صاحب الامر علیه السلام
او را بنحوب برای گرفتن کتابی از شخص دلالت فرمود و فرزند علیه الرحمه در همان حال آن
کتاب را از آن شخص یافته ملاحظه نمود و دید که صحیفه کامله است چون بیدار شد و چیزی نیافت
ما صبا ج بتفزع و زاری بود پس در شخص آن شخص سیر کرد تا آنکه در همان روز تعمیر خواب
ظاهر شد که در عین تفحص نسخه صحیفه کامله که بخط شیخ شهید علیه الرحمه بود از دست شخص
اصفهانی بدست او آمد و همان نسخه بود که آنرا بنحوب دیده بود و میگوید که همان
نسخه صحیفه کامله که بخط شهید علیه الرحمه است تا این زمان در کتب خانه مجتهد اصفهانی
ممتاز العلماء سید محمد تقی بن سید العلماء آقا سید حسین ادامه الله ایامه موجود است

را تم سطور نیز باریات آن نسخه شریفه شریف شده مشهور است که آنرا منصفه در عهد جناب غفراناب
مولانا السید دلداری علی طالب شراره درین بده برای بیع آورده اتفاقاً احدی بخوبی آن
نسخه مطلع نشد تا آنکه با جناب رسانید و بقرائن بسیار واضح شد که همان نسخه است و از کتاب
افزونده علیه الرحمه که موسوم به لواصع صاحبقرانی است ظاهر میشود که چون او از تصنیف شرح
عربی کتاب سن لایحضره الفقیه سمسبی بروخته المتقین فارغ شد آنرا بجهت ترویج آن اثر را
نصفه بنظر سلطان شاه عباس ثانی که بادشاه عصر او بود گذرانید و سلطان مذکور
فرانش تصنیف شرح فارسی با و نمود و لهذا شرح دیگر سمسبی بکتاب لواصع صاحبقرانی
را بفارسته بنام شاه عباس در چندین مجلدات تصنیف نمود شرح مذکور کتاب الحج
در دوسه مجلد دیده شد و زیاده از آن بنظر نرسیده و ظاهر التوبت لشرح تمام ابواب آن
نرسیده باشد و صاحب تذکره آورده که از چندین مواضع کتاب لواصع بوضوح می بینید
که کتابی در تفسیر قرآن هم فارسی از تصانیف اوست و تاریخ تصنیف کتاب حدیقه التفسیر
چنانکه در بحث صوم ذکر نموده است سنه یک هزار و شصت و چهار هجری است و در آن کتاب
بیج باب و خاتمه قرار داده است لکن تا چهار باب که مشتمل بر احکام طهارت و نماز و زکوة
و روزه است مشهور است و باب پنجم و خاتمه کتاب در سببیک از نسخ مشهوره یافته شد
شاید که بیاض نرسیده باشد لکن از بعضی مومنین مسموع شد که باب پنجم آن که در احکام
حج است نیز علانیه مدون یافته اند اما نسبت تصنیف آن بسوی افزونده علیه الرحمه بحسب
ثبوت نرسیده و الله اعلم و نیز از مولفات آن مرحوم سوای کتب و رساله های مذکور
رسائل دیگر است از آن جمله رساله وجوب نماز جمعه است چنانکه در کتاب حدیقه شماره
آن فرموده است و رساله های چند در آداب نماز شب است چنانچه فرزند ارجمندش
خاتم المحدثین مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه در کتاب عین الحیات میفرماید که کیفیت
نماز شب و دعا های آن در کتابهای دعا مذکور است باید که بآنها رجوع نمایند و والد سن

رساله‌های کبیره و صغیره درین باب تالیف نموده است انتی و میان اولادش نیز گزاینده علم و فضل
 و بی‌هم‌سبیده اند چنانچه در رساله نسب ملا حیدر علی مجلسی مذکور است که اخوند ملا محمد تقی مجلسی را
 سه پسر بحد کمال رسیدند اکبر اولادش ملا عزیز الله نام داشت و پسر دوم ملا عبد الله
 و پسر سوم علامه مجلسی صاحب بحار الانوار طاب ثراه و احوال هر یک از ایشان در مقام
 خود خواهد آمد انشاء الله تعالی و ایضا در رساله مزبور سطور است که اخوند موصوفه را چهار
 دختر بودند یکی آمنه فاضله زوجه علامه ملا محمد صالح مازندرانی شایع اصول کافی است
 و سیمی احواله انشاء الله دیگری زوجه فاضل ملا محمد علی استرآبادی است و سوم زوجه فاضله
 علامه میرزا محمد بن الحسن الشیرازی مشهور بکلیله و چهارم زوجه فاضله سیمیرزا
 کمال الدین فسوی شایع شافیه است و احوال فاضلین اخیرین در مقام خود خواهد آمد
 انشاء الله و تفصیل احوال سایر اسباط و اقاربش سوکول بر رساله مذکوره است و لکن
 گوید که فاضل جلیل و محدث بیل ملا محمد طاهر تمی نجفی که مجله از احوالش بعد ازین
 انشاء الله تعالی تحریر میشود از معاصرین اخوند ملا محمد تقی مجلسی علیه الرحمه بود رساله در
 تشیع بر اعمال و اقوال صوفیه تالیف نموده و اخوند علیه الرحمه بنا بر آنچه استوی آنجا
 نسبت میکنند رساله در جواب آن بر پنج حواشی از جانب صوفیه مشتمل بر مناظره و رد نماید
 طریقه فاسده و اعمال کاسده آن فرقه متبرعه و حمایت جمعی از اسلاف ایشان و ادعای
 تشیع آن بدیشان نوشته ملاطاهر مذکور بار دیگر در جواب مذکور نوشته و حجج سالمه کلام
 ایشان پرداخته بر وجهی که مائمه مومنین را از براسه اطلاع و آگاهی بر حال ضلالت مال
 صوفیه کافی است و بر تقدیر که جواب رساله مذکوره را بخیتیه که متداول است اخوند مذکور پادشاه
 کرده باشد واضح میشود که اخوند در اوائل حال خود طریقه صوفیه و اعمال متبرعه ایشان را
 نیکو میدانست یا آنکه طریقه فقیه و مامناة و تالیف قلوب آن قوم ضلالت شعار به نیت هدایت
 و مجادله حسنه کما شهید به و له العلامة المجلسی مقصور بر نیت عالی و اهل البیت الصالحین علیهم السلام

اما نسبت تالیف جواب مذکور بسوی او ثابت نیست و دیگر کتب او که در اواخر عمر خود تصنیف
 کرده است نسبت تصنیف آنها بسوی او متواتر است بر تبحر عظیم او و در علم فقه شیعه و احادیث
 امامیه و امامت دارد و اگر چه از بعضی مواضع آنها حسن ظن او بعرفیه ظاهر میشود لکن سلوک
 او بسبب فاسده صوفیه در عقاید و اعمال یافته نمیشود بلکه خلاف آن از کتب مذکور استفاده
 میشود بعید نیست که جواب رساله مذکور را شخصی از صوفیه آن زمان نوشته باشند علیه الرحمه
 منسوب نموده باشد تا کلاشن را معتبر شمارند و در حقیقت دامن حال اخوند مرعوم از کوشش
 چنین اقوال فاسده پاک بود و ایضا خودش در لوا مع تقریب معنی حدیث قدسی که در
 فضیلت مومن مصلی بنوا فل شغل بر لفظ کنت سمعه الذی یسمع به و امثال آن وارد است
 میفرماید که چنان مومن بقوت الهی میکند هر چه میکند و این معنی نه بجلول و اتحاد است بلکه
 بعضی ارتباط است پس بنا برین ثابت شد که اخوند علیه الرحمه از متابعت اقوال فاسد
 صوفیه از وحدت وجود و غیره منزه بوده است و با کجمله بر اوست او از چنین مغررات
 ستمانی از اظهار است مولا فاعلم طاهر بن محمد حسین الشیرازی
 ثم المنصفی ثم القتی از مشایخ علمای امامیه و اکابر محدثین فرقه ناجیه بود شیخ حر عاملی و
 فاضل العالی و غیره از ائمه و صاحب بشار الاوزار از انجمن روایت دارند و در اهل اهل
 نجف ابی عالم محقق و مدقق و فقه و فقیه و محکم و محدث جلیل القدر و عظیم الشان ستوده
 و گفته که از تصانیف شریفه اش کتابهاست از انجمله شرح تهذیب الحدیث و کتاب
 طه العارضین فی رد شبهة الخلفین و کتاب بجة الدارین و کتاب تحفة الانصار شرح تصدیق
 مؤنس الابرار و کتاب الاربعین فی فضائل امیر المومنین و امامة الائمة الطاهرين و رساله
 حق یقین و رساله جمیع و رساله فوائد مدنیة فی الرد علی الکفار و صوفیه و کتاب حجة الاسلام
 و غیر ذلک من الکتب و الرسائل و شیخ حر عاملی آورده که سن از روایت حدیث دارم منتی
 در رساله و در اقوال و اعمال صوفیه و چون بعضی معاصرینش در بر این رساله و احاطت طریقه

علامه طاهر بن محمد حسین

و فیه کرده بود طای مذکور بار دیگر روی بر آن نهشت چنانچه در حال آفریندگار محمد تقی مجلسی به بیان
 آن کرده شد مولانا نظام الدین محمد بن حسین السّائوی القرشی از فضلا
 مشهورین و تلامذه حضرت خاتم المحدثین شیخ بهار الدین است از تصانیف اوست کتاب
 نظام الاقوال فی معرفه الرجال و آن کتابست مشهوره که در آن راویان احادیث کتب
 اربعه را بیان فرموده و دیگر از تصانیف مشهوره او است پانزده باب از آخر کتاب جامع سما
 که بعد وفات استادش شیخ بهار الدین عالمی علیه الرحمة حکم خاقان مغظم شاه عباس صفوی
 بجمع و تصنیف آن پرداخته السید ابراهیم بن قوام الدین حسین بن عطاء
 الله الحسنی الحسینی الهمدانی در نقلیات سرآمد فضلای کالمین و اجلائی بارعین بود تصانیف
 شریفه آن مقبول بارگاه اله بر مبلغ فضل و مقدار علم او شاہد و گواه اند بالجملة برج و صفت
 آنجناب بالاتر از آنست که در تحریر گنجد از تصانیف اوست حاشیه تفسیر کشف و حاشیه
 بر شفا و حاشیه بر شرح اشارات و حاشیه بر رساله اثبات واجب تعالی که از فاضل محقق
 جلال دوانی مشهور و متداول است سید موصوت از جناب شیخ الاسلام و المسلمین بهائالملک
 و الحق والدین محمد عالمی اخذ حدیث فرموده و از آنجناب اجازه مبسوط یافته وفات او
 علی ما قاله مولانا عبد العلی البساکانی حاشیه کتاب امل الآمل مولانا السید حسین
 بن السید محمد بن السید علی الموسوی العاملی الحجبی فرزند ارجمند سید محمد صاحب
 مدارک است شیخ حر عالمی ترجمه اش بدین عنوان آورده که سید حسین عالم فاضل و فقیه
 ماہر و طلیل القدر و عظیم الشان بود در خدمت والد ماجد خود صاحب مدارک و مولانا الاجل
 شیخ بهار الدین عالمی رحمتا الله و دیگر علمائے غفر تخفیل و قرأت علوم نموده و بسوی خراسان
 سفر کرده در آنجا اقامت ورزید و در مشهد مقدس امام رضا علیه آلاء التّحیة و الثناء بعد از
 شیخ الاسلامی و قاضی القضاة منصوب بود و در سمت شریتی و در ضمیر رضویہ بدرکس و افادہ
 محصلین اوقات شریف می گذرانید از جمله تصانیف اوست فتاوی ابن النّظام و حاشیه بر لغیه

جامع السّائوی

جامع السّائوی

جامع السّائوی

شهریه و فائش در سال هزار و شصت و نه هجری واقع شد و جمعی از علما درج و وصف او فرموده
از جمله ایشان سید محمد بن محمد عالمی عینائی است و نیز شیخ ابراهیم بن فخر الدین العاطی
البازوری که از تلامذه شیخ بهائی علیه الرحمه است قصیده در مرع او گفته و این اشعار از
جمله قصیده مذکوره اند اشعار

لله ایت شمس للعلی طلعت وای بد کمال فی الوری سطعت قد اصبح کعبه العاقین حضرت لازلت احسان عین الدهر و شرفت	من افق سبل بحال الوری هکت انواره فاجلخت سبل العمی بدا تطوفت حولها امال من فدا شمس من نفور الدهر تری نکت
--	--

الشیخ شریف الدین محمد الروید شتی صاحب اهل آمل آورده
که شیخ شریف الدین فاضل عظیم ایشان و جلیل القدر از تلامذه شیخ بهار الدین عالمی است
سوانت شد و در العقیان فی ترجم الاعبان آورده که فاضل صالح مولانا محمد شریف بن
شمس الدین محمد الروید شتی از شیخ اخوند محمد باقر مجلسی است و از شیخ الاسلام
حضرت شیخ بهار الدین عالمی علیه الرحمه اجازه یافته و تاریخ کتاب اجازه مزبوره عشره
آخر ماه جمادی الاول سنه اثنین و عشرين بعد الالف بوده شیخ منفور در اجازه مذکوره
در وصف او میفرماید که قرارت نمود نزد من اخ اعز زبده الافاضل و خلاصه الامثل
زکی ذکی المی لودعی حادی برتری و کمال جامع محامد خصال و فائز برجه استدلال افاده
و افاضه و تقوی شریف الدین محمد و فقه الله سبحانه للارتقاء الی رفع الدرجات الی آخر
ما قال مولانا السید جواد بن سعید العاملی از تلامذه خاتم المجتهدین مولانا
شیخ بهار الدین عالمیست فاضل عالم و محقق جلیل القدر بود از تصنیفات او شیخ
آیات الاحکام و شرح خلاصه الحساب و دیگر کتب که فی الامل و مولانا عبد العلی طباطبائی
بر حاشیه امل آمل میفرماید که سید جواد مذکور از اکابر فضلا است و اسم شریف او سید جواد

شریف الدین محمد شتی

سید جواد بن سعید

و پدرش سعد بن جواد است نه سید چنانکه مصنف آورده و از تصانیف اوست کتاب
غایه الملول فی شرح زیرة الاصول و حاکم الافهام الی باب الاحکام مولا ناعبد العلی
نوشته که از کتاب مسالک مستفاد میشود که از تصانیف اوست شرح کتاب دروس و التذکر

السید احمد بن عبد الصمد الحسینی البهرانی

صاحب اهل الآمل آورده شیخ جلیل احمد بن عبد الصمد مذکور عالم فاضل و شاعر ادیب بود و
تلامذه شیخ اجل بهار الدین محمد عالمی است و از شیخ موصوف روایت داشت و صاحب
سلطنة العصر در وصفش مفسر بایده السید احمد بن عبد الصمد الحسینی البهرانی بود عالم فاضل
رکن و مستلم مدینی الادب باعه کریم خیمه و طباعه فله فی صفحات اندک هر محاسن آثاره و تلامذه
جید الزمن تلامذ نظامه و تلامذه تلامذ اذ قال صال و غنت لنباسه النعمال و ان یحضر
سن شعره غیر ما التذکره له شیخنا العلامة جعفر بن کمال الدین البحرانی - شمس

ولا دعینة العالی و لها ولد
مرادة لیس یحلو بعد لها ابدا

لا یبلغت الی العالی عازفی
اندر امر علی الاعلا مشربها

السید حسین بن الحسن الموسوی العاملی الکرکی والد میرزا حبیب الله عالمی است
که ذکرش می آید از افاضل زمان و علمای اقران بود در اهل آمل آورده که سید حسین
مزبور والد میرزا حبیب الله عالمی بود و فاضل و عالم جلیل القدر بود در بیده اصفهان
متوطن گردیده بود تا آنکه در آنجا بر حمت حق پیوست السید احمد بن الحسین بن الحسن
الموسوی العاملی الکرکی برادر میرزا حبیب الله عالمی است و از تلامذه شیخ
بهار الدین بود و از شیخ مذکور روایت داشته صاحب اهل آمل گفته السید احمد انویسره
حبیب الله العالمی کان فاضلاً فقیهاً معاصراً شیخنا البهائی قرر علیه و روی عنه انتقل
میرزا حبیب الله بن الحسین بن الحسن الموسوی العاملی الکرکی
از علمای کاظمین و فقهای بارعین بود پدر نامدار و جد عالمی مقدار آن بزرگوار از فضلا و فقهائ

احمد بن عبد الصمد

سید احمد

سید احمد

سید احمد

بوده اند میرزا سید موصوف برادر سید احمد سابق الذکر است ظاهر الشرف استفاده از شیخ
 بهار الدین عالمی مشرف گشته شیخ حر عالمی در اهل آمل میفرماید - السید مرزا حبیب الله بن الحسن
 بن الحسن الحسینی الموسوی العالمی الکرکی کان عالماً جلیلاً القدر عظیم الشان کثیر العلم سافر
 الی اصفهان و تقرب عند الملوک حتی جعلوه صدر العلماء و الامر آو اولاده و ابوه و جدّه
 کما نوافضاً ریائی ذکر بعضهم و تقدم ذکر اخیه السید احمد و کانا معاصرین لشیخنا البهاء و قالوا
 عنده الحدیث انتهی کلامه اعلی الله مقامه **مولف** گوید که جد سید حبیب الله مذکور سید
 الملقب به سید نور الدین که او هم از فقهای نامدار شیخ ذوی الآبار و صاحب تصانیف بسیار و تواتر
 بسیار بود و از جمله شایخ و اساتذہ شیخ اعظم شیخ زین الدین الشہید الثانی طالب شرع بوده
 کما یظهر من کتاب اهل آمل و سید حسن مذکور سیر خا که شیخ علی بن عبد الله الکرکی بود و در وقت
 حدیث بهم از شیخ علی مزبور در اشعه چنانچه شہید ثانی در اجازه خود که بر سید شیخ حسین و الله
 شیخ بهار الدین عالمی تحسیر کرده است مذکور ساخته از تصانیف سید حسن موصوفست -
 کتاب العمدة الجلیة فی الاصول الفقهیة که شہید ثانی آنرا در کربلا نوح در ۹۲۳ هجری پیش او
 خوانده و کتاب محجة البصائر بحث طهارت او در جبل جزو است و کتاب منفع الطلاب و آن
 کتاب بیت ضمیم در علم خود تصرف و معانی و بیان و دیگر کتب هم دارد و چون اعلی رضای میرزا
 حبیب الله الموسوی العالمی فاضل عالم و محقق متقی و فقیه و متکلم جلیل القدر
 عظیم الشان بود و در شهر اصفهان بمنصب شیخ الاسلامی قیام داشت و فاش ^{۹۲۲} که در اولاد و در حجر
 اتفاق افتاد که فی الاصل میرزا محمد مهدی بن میرزا حبیب الله الموسوی
 العاطی فرزند ارجمند میرزا حبیب الله سابق الذکر است شیخ حر عالمی در اهل آمل ذکرین
 در کتاب مذکور آورده و گفته میرزا محمد مهدی بن میرزا حبیب الله الموسوی العالمی الکرکی کان
 عالماً فاضلاً جلیلاً القدر عظیم الشان اعتماده و له دولة فی اصفهان انتهی کلامه الشیخ محمد بن الحسن
 بن الحسن الموسوی العالمی الکرکی برادر میرزا حبیب الله سابق الذکر است و از علماء زمان فقها

میرزا علی رضای

میرزا محمد موسوی عالمی

و در آن بود که قال الشيخ المحرر العالمی فی الامل ما هذا الفقه الشيخ محمد بن الحسن بن الحسن الموسوي
العالمی الکرمی که او میرزا حبیب الله السابق کان عالما فاضلا جلیلا فقیها سکن احد فہمات تہی کما
مولانا السید محمد معصوم بن محمد مهدی بن حبیب الله الموسوي العالمی الکریم
جدا و میرزا حبیب الله عالمی در پدرش میرزا محمدی سابق الذکر بود سید مذکور فاضل غنی و متقن
جلیل القدر بود و بلده اصفهان بنصب شیخ الاسلامی قیام داشت و فاش رسنه خمس و غیره
و الف واقع شد بگذرانی ال الامل مولانا السید بد الدین بن احمد
العالمی الانصاری از لاندہ مولانا شیخ بہار الدین عالمی است عالم محقق و فاضل متقن بود
چنانچہ در امل آمل مذکور است کہ سید بدر الدین بن احمد عالمی انصاری در شہر طور سکونت
دارد و از مدرسین انجاست و نیز ترمذی عالم فاضل و محقق ماهر و فقیہ مجتہد و عارف عالم العرف
و ادیب و شاعر بود پیش شیخ بہار الدین عالمی و غیر ایشان از علماء و ارباب شہرت و تقاضایست
اوست حاشیہ لطیفہ بر اصول کافی و ہم از افادتش عواشی کثیرہ بر اما در شہر مشہور است
و رسالہ در عمل غیر واحد کہ در آن استقصاء اولہ درین باب فرمودہ بتبع اخبار و احادیث
منوہ و سیچ چیز از قسمی کہ از آن استدلال در باب مذکور توان کرد و فرو نگاہ داشتہ و از جمله
اشعار او این چند بیت است اشعار

بالیلہ نقت و بانث نینب	فجلوہا علی کوس عتاب
لواھا ترضی مشیدی الہوی	یرضی لقاء من درأ حجاب
و حلولہا در تہذ و رجبہا	و قضی علیہا رجا بخراب
لا طلت لیلتنا باسؤ ناظر	و سواد عین مع سواد شبنا

و فاش در بلدہ طوس در ایامیکہ مدرس آنجا بود اتفاق افتاد شیخ حر عالمی آوردہ کہ سید
بدر الدین مذکور از جملہ معاصرین بود و ندیدہ ام من اورا مگر از تلامذہ او روایت دارم
الشیخ ابیہم بن فخر الدین العالمی الباء نور کے منسوب بسوی قریہ بازو

میرزا محمد

میرزا محمد

شیخ ابیہم بن فخر الدین

شیخ مزبور از تلامذه حضرت خاتم المحدثین مولانا شیخ بهارالدین عالمیت در کتاب امل آل
 مذکور است که شیخ ابوسعید بن محمد فاضل صدوق و صالح و ادیب و شاعر و از جمله معاصرین است
 از شیخ بهارالدین عالمی علیه الرحمة تحصیل علوم نموده و بهم پیوست مولانا شیخ محمد بن شیخ حسن
 بن شهید ثانی قدس الله اسرارهم تحصیل و استفاده فرموده بود و بهم صاحب امل آل پیوست
 که شیخ ابوسعید مذکور درین زمان در شهر طوس وفات یافت و ندیدم سن او را و نه الف
 ملاقات او شده و از تصانیف اوست نزد من دیوان اشعار او که بخط خود علمی فرموده
 و دیوان مزبور از جمله آن کتابهاست که از کتب آن مرحوم خریده ام و از تصانیف اوست
 رساله موسوم به بر حله المسافر و غنیة المسافر و خبر داد باین کتاب مراجعے که از جمله ایشان
 سید محمد بن حسین عالمی عینانی است و از جمله تصانیف و اشعار اوست قصیده در مرثیه شیخ
 بهارالدین خود شیخ بهارالدین محمد عالمی طاب ثراه که در ترجمه آن کتاب مرقوم گردیده و ایضا از اشعار
 اوست قصیده در مدح شیخ زین الدین بن محمد بن حسن بن شهید ثانی طبیب الله
 مراقد هم الزکیة که این چند بیت از آنست **قصیده**

<p>سوانق مجلہ یدید زما مہا بیظلمات الجہل بجلی ظلامہا ولا انفک منکم للبرایا ایہا و موضعکم دوا البرایا سنامہا رسی علاقہ طالہا انہما و ما صبت الالدیکم خیامہا الحاسبت اخیارہ و لوطافہا</p>	<p>لمولای بن الدین لا زلت را کبا اذا انقض منکم کو کب راح کو کب فما نال مجلہ نلت من سواکم مطایا العیال انفقہا بغیرکم حللتہ بنفق العزقین و شدتہ محض حال الطالبین جنابکم اذ انکیت الناس ایاہ فی فضلکم</p>
---	--

و ایضا از تصانیف شریفه اوست قصیده در مدح سید حسین بن علامہ سید محمد صاحب مدین
 و در ضمن او اشعار چند بیت از آن ندرج گردید السید محمد تقی بن

محمد تقی

اجماع الحسن الاستاذ ازا فاضل تلامذه مولانا الاحمد شيخ بهار الدين عالمي سيد محمد باقر
 داماد بود شيخ حر عالمي عليه الرحمة در امل آمل اورا به فاضل عالم و فقيه جليل ستوده و گفته كرده
 صاحب تصانيف لائقه ست از انجمله كتاب الطهارة و رساله در وجوب مصلوة جمعه و رساله در
 شرح خطبة شرائع الاسلام السيد نظام الدين احمد بن زين العابدين العلوي
 العالمى الجبلى از تلامذه شيخ بهار الدين و مولانا السيد محمد باقر داماد بوده و صبيحه
 مير داماد در عقد سيد احمد و صوف بود صاحب امل آمل اورا به عالم فاضل و محقق و متكلم ستوده
 و آورده كه دس داماد و شاگرد مير باقر داماد بود و از مير سهر در اجازة يافته و در آن وقت
 و تعريف سيد احمد فرموده و گفته كه پيش من بعض كتاب شفا را خوانده و ديگر از كتب را درس
 گرفته و مؤلف شذور العقيان بعض عبارات اجازة ذكره كه تاريخ كتابش فتصفت
 جمادى الاولى سنة سبع عشرة بعد الالف است نقل نموده و آن انيست - ان الولد
 المروحاني و الحميم العقلا في السيد اسند الاية المؤيد المسمى اليمنى اللودى على الغرير الوحيه
 العالم العامل و الفاضل الكامل و النسب الطاهر و الفضل الزاهر نظام الاشراف و نقل
 و الدين و الحق و الحقيقة احمد احسينا فاض الله عليه رشاح التوفيق و مراح التحقيق قصه
 انكاف نسين مختلف الى شطرا من العمر لا تناس العلوم و يتفضل بين يدي لارة الله
 لاقتناء الحقائق فصاحبنى و لازمنى و اردناده و اصطلاح و استفاد و اعتماد و قرار و سماع و سخن
 و اتقن قد صاوفته منذنا فاقه و نفقته على امد بعيد فى سلاسة الناقدة و بلع طويل
 من صراحة الغريزة الواقدة فما القيت الى ذهنه من غامضات هى حمات العقول
 اين وسع قريحته فى حل اعبائه و ما فرغت على قلبه من عريصات هى سمات الفحول لم يعي
 وجد شكيمته باخذ ضنائيه و لقد تاه بيل اماهت فى تماريه سبله المدارك و افاده الابسا
 اماه العقل الصريح الحار بالمساك و قد قرر فى العلوم العقلية من تصانيف الشرح كالمنا
 سبقونا براسة الصناعة قراءة يعابها لا قراءة لا يؤيد بها الفن الثالث عشر من كتاب الشفا

محمد
 باقر

وهو الالهى منه اعنى حكمة ما فوق الطبيعة وهو اليوم تستغل بقراءة من قاطين نور ياس منه واخذ
سما فامين ليقرو لسمع التملين الاول والثالث من كتاب الاشارات والتنبهات الشيخ الرئيس
نوعه قدره وشرحه فاقم المحققين لدرسه ومن كتبى وصحفه كتاب الاثني عشرين الذى هو دستور
الحق وفرجار اليقين وكتاب الايات والتشريحات الذى هو العقيقة الملكوتية وكتاب
التقليدات الذى فيه فى سبيل التمجيد والتوحيد آيات بينات كذلك قراءة فاحصة واستفادة
باشته وفى العلوم الشرعية كتاب الطهارة من كتاب القواعد شيخنا العلامة جمال الملكة والدين
الحلى وشبهه لجدى المحقق المقام اعلى الله مقامهما وطر فاس الكشاف للامام العلامة الخجسته
وحاشية الشرفية وهو يستغل هذه الاون لقواعد شيخنا المحقق الشهيد قدس لطيفه واني اجزت
له ان يروى عنى جميع ذلك لمن شاء واحب الخ ودرسته تسع عشرة بعد الالف اجازة
ثانية از سر داماد يافته در اجازة مذكورة بنفسه فايد - ولجيدان السيد الاير المولى المصطفى
المعجز الفاضل الذى افاضه العالم العادل الفاضل الكامل الراشح الاشباح الفهات الكرامته فضل
اولاد الروحانيين واكرم العشائر العقلايين قررة عين القلب وطفة كبد العقل نظاما
للعلم والحكمة والافادة والافاضة والحق والحقيقة احمد الحسينى العالمى حقه الله تعالى بالوزار
الفضل والايقان وخصته بالوزار الفضل والعرفان قد قرأ على التولجيا الثانية وهى من
البرهان من حكمة الميزان من كتاب الشفاء لسبينا السالف وشريكنا الدراج الشيخ الرئيس
ابى على الحسين بن عبد الله بن سينا رفع الله درجته واعلى منزلته قراءة بحث وفحص دقيق
فلم يبرح شاردة من الشوارد والا وقد اصطادها ولا فائدة من الفوائد قد استفادها وفى
قد اجزت له ان يروى عنى ما اخذ وضبط واخطط والتقط لمن شاء وكيف شاء ومن احب
كيف احب الخ - ودر بربع الآخر سنة الثامنة عشرة بعد الالف از مولانا الشيخ بهار الدين
عالمى طاب ثراه اجازت يافته ودر آن اجازة فرموده - اما بعد الحمد والصلوة فقد اجزت
للسيد الاجل الفاضل الثقة الزكى الذكى العفى الوفى الامع اللودعى شمس سائر العباد

والافادة والاقبال وغرة سيار النقاية والنجاة والكمال سيدنا السيد نظام الدين احمد
 العلوي العالمي وفقه الله سبحانه لارتقاء رفيع المعارج في العلم والعمل وبلغه غاية المقصد
 والمراود والامل ان يروى عنه الاصول الاربعة التي عليها مدار محدثي الفرة الناجية
 الامامية رضوان الله عليهم انتهى - صاحب شذور العقيان آورده که از تصانیف
 سيد احمد مذکورست کتاب معارف الهیة و کتاب کشف الحقائق و کتاب مفتاح الشفا و کتاب
 عروة الوثقی و دیگر کتب هم دارد و صاحب تملک امل آورده السيد احمد بن السيد
 زین العابدین العلوی صهر السيد الباقی و لمیذہ کان عالماً فاضلاً متقیاً فیہ اولیایا
 مشہورۃ فی الفنون انتهى و ایضاً از تصانیف او کتاب نفحات را ذکر فرموده - الامیر
 محمد باقر الاسترآبادی از تلامذہ شیخ بہار الدین عالمی است صاحب
 امل آورده السيد الامیر محمد باقر الاسترآبادی المشہور بالطاہران عالم جلیل
 فاضل صاحب از تلامذہ شیخ ماہار الدین عالمی رحمہ اللہ بود ایضاً بنف اوست شرح
 زبدة الاصول و غیر آنہا از کتب میرزا محمد قاسم بن محمد عباس
 البحرانی تحصیل معقول و منقول و اخذ فروع و اصول از علماء شہر تہران
 نموده پس از آن رجوع بخدمت شیخ جلیل مولانا شیخ بہار الدین و سید باقر و امام حسینی
 طاب ترابہما فرمودہ در حلقہ شاگردی ایشان حظ وافر استفادہ کامل برداشت برجہ
 تصوات علم و عمل رسیدہ و از جملہ ائمہ اعلام و عمدہ فقہاء کرام گردیدہ انتہی محصل ما
 ذکرہ مولانا عبد الباقی نے تذکرۃ الشیخ صبیح الدین محمد الفتی
 از تلامذہ شیخ بہار الدین عالمی است و از آنجناب اجازہ روایت دارد و صورتش نیست
 اما بعد حمد اللہ سبحانہ علی نعمہ العامرة و الصلوۃ علی سیدنا محمد و عمرتہ الطاہرة فقہ اجزت
 للاخ الاعز الامجد الفاضل الامعی ذی الطبع النقاد و الذہن الوقاد ذو النفس الزکیة
 و السمت المرضیہ صفیاً للافادة و الافاضة و الاخوة و المجد و الدیاء و الدین محمد ارقاہ اللہ

محمد باقر استرآبادی

محمد باقر استرآبادی

صبیح الدین

ارفع معارج الكمال وبلغه جميع الاماني والا مال ان يروى عن الاصول الاربعة عليها المدا
 في هذه الاعصار وبعد ذكر طرق روايت خود فرموده فليكن الاخر الاجل المشار اليه وثقة
 الله غاية الارتقاء اوج السعادت من جميع تلك الاصول التي هي المنة بين الفرقة الثانية
 بالتمتع من الاسانيد المتصلة باصحاب العصمة سلام الله عليهم وبذلك لم يكن
 اهل لسلك تلك المسالك من اخوان الدين وطلاب الحق واليقين والتمس سدايت
 ايام فضايلة ان يجربني على خاطره الشريف ليعرف سوانح الدعوات المعطرة منام
 الاجابة البالغة ارفع مدارج الاستجابة وكتب هذه الاحرف بيده الفانية اقل الانام
 واحوجهم الى عفو الله الغني محمد المشتهر بهاء الدين العاظمي وثقه الله للعل في
 يومه لئله قبل ان يخرج الامر من يده في اوائل العشر الثاني من اشهر الاخير من سنة
 الحاشية من العشر الثاني لبعده الالف مولانا ملك حسين بن علي التبريزي افضل
 كالمين وزموتوا هذه خاتم المجتهدين مولانا شيخ بهاء الدين است وازجانب شيخ برنسخه
 شرح اربعين اوكد برست خود كتابت فرموده اجازة روايت يافته را تم الحرون بزوات
 نسخ مزبوره مشرف گفته خطي لبنايت خوب ومرغوب است فاضل مذبور در آخرش گفته
 واما اسم هذه النسخة اشرفه على يد احقر الطلبة واحوجهم الى توفيق الملك الغني ملك حسين
 بن ملك علي التبريزي عفي عنهما محروسة اصفهان بدار مؤتلفه دام ظلته ليلية الاربعاء عرفة
 شهر ذيقعدة الحرام سنة سبع وتسعين وسبعمائة هجرية النسخة اجازة كه مرقوم فلم شكليين رقم
 جناب شيخ در آخر اربعين بود انيت - بسم الله الرحمن الرحيم ابا بعد الحمد والصلوة
 فقد قرأ على الاخ الاعز الفاضل اتقي الله محبب القلوب ومرغوب الاسلوب ذو النعم
 الوقاد والطبع النقا ومولانا ملك حسين التبريزي ادام الله تعالى بقاءه وليس له في وجها
 ارتقاء مع هذا الكتاب الذي هو من تاليفاتي قرارة فهم واليقان وتدفق در معان وقد اجرت
 في نسخة من يد يروى ما انطوى عليه من الاحاديث باسانيد المتصلة باصحاب

ملك حسين بن علي

العصبة صلوات الله وسلامه عليهم جميعاً بما تقننه صدر الحديث الاول من الاربعين من اجزت له ان يروى الاصول الاربعة لتي هي المدار في هذه الاعصار اعني الكافي والفقير والتهذيب والاستبصار باسانيد الواصلة الى مؤلفها قدس الله ضرائحهم واجزل في الخلة ضائحتهم وكذا اجزت له ان يروى جميع الكتب الفقهية لتي القها نقها ومارضه الله عنهم الذين تقننت سلسلة الحديث الاول اسماهم فليروى ذلك لمن شاء واجباً شرعياً وطالوتاً المقررة عند اهل الدراية قال ذلك بلسانه وحرره ببنائه الفقير الى الله تعالى محمد شاهر بهاء الدين العللي اصلح الله تعالى شأنه في شهر صفر ختم بالخير والطفر سنة ثمان وتسعين وتسعمائة سن الهجرة ٩٩٨ هـ والحمد لله اولاً واخيراً وباطناً وظاهراً - الشيخ محمد بن فصّار الحويزي من ازجمله فضلاء كالمين وارشد تلامذه مولانا شيخ بهاء الدين علي است شيخ حر عليه الرحمه در اهل امل شيخ محمد كور رايه عالم وفاضل جليل ستوده وكفته از تصانيف اوست كتابي در اصول وديگر رسائل هم دارد امير معين الدين اشرف الحسيني از تلامذه شيخ بهاء الدين علي بود واز جناب شيخ اجازه يافته صاحب شذور آورده الامير معين الدين اشرف الحسيني كان عالماً عابداً ذا همة قرر على الشيخ البهائي وغيره رأيته بخط الشيخ البهائي اجازه له على كتابه مفتاح الصلاح وهذه هي قرار على السيد الاجل الفاضل الذي التقى الالمع شمس فلک بسيادة والفتاة وبدر سماء الافاضة والنجابة امير معين الدين اشرف الحسيني لارج موقفاً في ارتقاء درج الكمال كتاب مفتاح الصلاح وقد اجزت له ان يرويه عنى لمن هو اهل له من اهل الايمان والتمس منه ان يحرره على خاطره الشريف في محال الانابة ومطابق الاجابة وكتب هذه الاخر مؤلف الكتاب اقل الانام محمد المشتبه بهاء الدين العللي غرة من رمضان المبارك سنة احدى وعشرين بعد الالف حامد ومصليا الشيخ عبد اللطيف بن علي بن احمد بن ابي الجامع العاملي صاحب شذور العقيان شيخ عبد اللطيف

شيخ محمد كور رايه

شيخ محمد كور رايه

شيخ محمد كور رايه
عاطي

به فاضل عالم و محقق و فقیه ستوده و گفته که تحصیل علوم پیش شیخ بهار الدین عالمی پیش
 شیخ حسن بن شهید ثانی و سید محمد بن علی بن ابی الحسن العالمی و غیر هم نموده و از
 مذکورین اجازات یافته صاحب تصانیف بسیار است از جمله کتاب رجال که کتاب
 خوب و لطیف نوشته و کتاب جامع الاخبار فی ایضاح الاستبصار و غیر ذلک انتهای
 الشیخ محیی الدین بن عبد اللطیف بن ابی جامع العالمی فرزند ارجمند
 شیخ عبد اللطیف سائق الذکر است فاضل و عالم و عابد و درع بود روایت حدیث از
 پدر خود داشته و از شیخ بهار الدین عالمی که فی اهل الآمل الشیخ نجیب الدین
 علی بن محمد بن مکی العالمی الحنبلی شمه الجبعی از تلامذه شیخ بهار الدین عالمی
 و صاحب مدارک و شیخ حسن و غیر هم رضوان الله علیهم بود و شیخ حر عالمی ادرا به عالم و
 فاضل و فقیه و محدث و محقق مدقق و متکلم و شاعر ادیب و متشی جلیل القدر ستوده و گفته که
 وی پیش شاخ ثلثه مذکورین قرأت نموده از تصانیف اوست شرح رساله اثنته عشره
 شیخ حسن مذکور و هم دیوان شیخ حسن مذکور را جمع نموده و از تصانیف اوست منظومه لطیفه
 تقریباً دو هزار و پنج صد بیت بوده باشد و رساله در حساب خطائین شیخ حر عالمی آورده
 که از تصانیف اوست شعرهای خوب و جمید که در او اکل سن خود دیده ام آنها را مگر
 اتفاق خواندن من پیش شیخ مزبور نشده روایت حدیث از شاخ مذکورین من خود و
 هم از والد خود و از پدر خود از شهید ثانی رحمهم الله روایت داشت شیخ مزبور در حسن
 و حفظ یکتا من زمان بود و او را اجازه ایست بر اے پسر خود و بر اے جمیع معاصرین
 خود و سید علیخان مدنی در سلافة العصر ذکر او نموده و بفضائل و مناقب بسیار ستوده
 السید علی بن علوان الحسینی العالمی البعلبکی سید موصوف
 از تلامذه شیخ بهار است و از او اجازه روایت داشته چنانچه صاحب اهل امل بعد و صفه آنجا
 به فاضل صاحب مذکور ساخته شمس الدین ابوالعالی محمد بن علی بن

شیخ محیی الدین عالمی

شیخ نجیب الدین عالمی

سید علی بن علوان

محمد بن علوان عالمی

خاتون العالمی العینا فی ازاکا بر فضلای زمان خود بود و تلمیذ و معاصر مولانا بہار الدین
عالمیست محمد بن شرف الدین حسینی کہ یکے از تلامذہ اوست در جوامع الکلام ذکرش باین عبار
منودہ۔ المولے الاعظم والشیخ الاکرم جامع صفات مکام الاخلاق والشیخ حاوی سمات
اعظم اہل الآفاق علی الوجہ الاتم۔ اشعار

جواد ماجد نذب کریم	تقی فاضل مولی ہمام
محاسن لا یحیط بہا نظام	ومجد لا ینام ولا یرام
وفضل لو قسمت البعضہ	علی جہل الخلائق ستمنا
وعزّ مشایخ الاطواد تھوی	بجانبہ الکواکب والغمام

ذلک غرّ الاسلام ونخر المسلمین بل اعتقاد عظیم الملوک و اسلامیین شمس الملوک والدینا
والدین ابو المعالی محمد بن المرحوم المبرور علی بن خاتون القوسی العالمی خلد اللہ تبارک
دولتہ واقبالہ وانعم بالتعود ابدًا عیشہ وبالہ ودراہل آمل مسطور است لشیخ محمد بن
علی بن خاتون العالمی العینا فی سکن حیدر آباد کان عالماً فاضلاً ماہراً ومحققاً اویساً
عظیم الشان جلیل القدر جامع الفنون العلم از مضفات شریفہ اوست شیخ ارشاد
ترجمہ کتاب اربعین شیخ بہائی علیہ الرحمہ فارسی کہ معروف بقطب شاہ است وحاشیہ
فارسیہ بر کتاب جامع عباسی پنج بابے وفاتش درین زمان اتفاق افتاد و مذہبہ ام
سن اور او معاصر شیخ بہائی علیہ الرحمہ بود جناب شیخ انشائی لطیف بر نسخہ ترجمہ
شرح اربعین کہ از تالیف اوست در سنہ یکہزار و سبت و ہشت ہجری قمری فرمودہ کہ مشتمل
بر مروج و ثنائے او و وصف کتاب مذکور است آیتہ محصل کلامہ مولانا معز الدین محمد
شاگرد خاتم المجتہدین مولانا بہار الدین عالمی است صاحب اہل آمل اور اب فاضل حلیل
ستودہ و گفتہ کہ اور وایت حدیث از شیخ بہار الدین عالمی وارد الشیخ علی بن
محمود العالمی المشغری خال شیخ حرّ عالمی و تلمیذ مولانا شیخ بہار الدین عالمی و دیگر

ترجمہ
مروج و ثنائے
محمود العالمی

مشایخ عظام است که ایستادند و بعضی عبارات کتاب اهل الاصل با کلمه شیخ علی بن زکریا عظام
 علما و صاحب توالیف و تصانیف لائقه است شیخ حر عاملی در امل آمل ذکر شریف او باین عنوان
 آورده که شیخ علی بن محمود مشغری عاملی خال والد مصنف یعنی حر عاملیست عالم و فاضل و
 فقیه صالح بوده از تصانیف شریفه اوست رساله موسوم به امتحان الافکار فی سئله
 الدار و رساله در منطق و دیگر رسائل دارد چند کتب فقهیه و عربیه پیش او خوانده ام و
 اجازه عامه بمن داده و او پیش شیخ محمد بن حسن بن زین الدین العاطی و شیخ محمد بن
 علی عاملی یمنی و مولانا الشیخ محمد الحرفوشی و سایر فضیله الله التفرشی و غیر ایشان
 قرائت علوم نموده بود الشیخ لطف الله بن عبد الکریم بن ابراهیم
 بن علی بن عبد العالی عاملی المیسی از اکابر نقمها و اعظم علماء
 فضلاست از معاصرین مولانا شیخ بهار الدین عاملی بود و از ایشان اجازه یافته تاریخ
 کتابش اول عشره آخره شوال سنه الف و عشرين بود جناب شیخ در اجازه مذکوره
 میفرماید: و بعد فان الاخ الاعز الامجد صدر صحیفه الفقهاء العظام و دیباجه جریده
 الفضلاء الکرام و نتیجه اعظم العلماء الاعلام مرتقی ذروه المجد والمعالي منطی صموده
 الفخر بین الافاضه والا عالی جامع اسباب الفضائل العلمیه و العلمیه حاوی اسباب
 المزیای الصوریه و المعنویه شمس سماء الافاده و الافاضه و الاقبال الشیخ لطف الله
 العالی و فقه الله لارتقاء و ارفع الکمال و بلغه جمیع الامانی و الامل و قد التمس منی
 ملطفاه و لتطفاه سنه اجازه مایجوز لے بروایت و لیروی الے درایت فقا بلت
 التماسه سلمه الله بالامثال و قاربت اشارته بمزید التوقیر و الاحلال و اجربت له
 اوام الله فضله و انفضاله و کثر فی علماء الفرقة المناجیه اشاله ان یروی عنی جمیع
 ما یحق لے ان یروی من المعقول و المنقول سببا الاصول الالهیه الی آخره اجازه صاحب
 امل آمل ذکر فی بدین عنوان آورده الشیخ لطف الله بن عبد الکریم بن ابراهیم

شیخ لطف الله

بن علی بن عبد العالی العالمی المیسر کان مالماً فاضلاً صالحاً فقیهاً متبحراً محققاً عظیم الشاناً
 جلیل القدر ادیباً شاعراً معاصراً للشیخین البهای و کان البهای یعترف له بالعلم والفضل
 والفقہ و یأمر بالرجوع الیه اتفق کلامه السید قوام الدین جعفر
 بن الشیخ لطف الله العالمی فرزند ارجمند شیخ لطف الله سابق الذکر و از تلامذہ شیخ بہار الدین
 عالمیت مؤلف کتاب شذو در آورده کہ سید قوام الدین فاضل عالم و تقی تقی و تقی
 و فی بود از شیخ بہار الدین عالمی طایب ثراہ اجازہ یافتہ و در اجازہ مذکورہ بعد نقل
 اجازہ والد ماجد شیخ جعفر کہ جناب شیخ اجازہ بنام وی ہم نوشته بود می فرماید و در
 اجزات جمیع ذلک لقرۃ عینی و نسیۃ اعنی الولد الاعز الفاضل التقی الزکی المذکور
 ذالذہن الوقاد الطبع النقا و الفطرۃ المتقنیۃ و الفطنۃ اللوذعیۃ انموذج السلف
 و زبدۃ الخلف ثمرۃ شجرۃ الفضائل و العز و العلی و غصن دوحۃ المکارم و العلم و التقی
 الشیخ قوام الدین جعفر طول اللہ عمرہ فی ظل والدہ و ہناہ بلمارت الفاضل و تاملہ
 و در آخر اجازہ میفرماید کتب ہذہ الاحرف مبدیہ الفانیۃ الجانیۃ اقل الانام محسنہ
 المشترکہ بہار الدین العالمی وفقہ اللہ لعل فی یومہ لعزہ قبل ان یخسج الامر من یدہ
 فی اول العشر الآخر من شوال سنۃ الف و عشرين و الحمد للہ ادلاً و اخلاً و باطنیاً
 و ظاہراً الشیخ ابو البحر جعفر بن محمد بن حسن بن علی بن ناصر بن
 عبد الامام الخطی البغرافی و اعلی آمل سطور است کہ وی عالم و فاضل و
 ادیب و شاعر جلیل است و از معاصرین ماست و از شیخ بہار الدین عالمی روایت دارد
 و اوراد و دیوان شعرے است ببنایت خوب کہ دیدہ ام من آزاد سید علی خان مدنی مد
 سلاطۃ العصر بعد بالفہ و در تصنیف و تعریف و سگفتہ کہ با وجود قرب عہد او دیوان
 اشعار ابدارش اشتهار می تمام در گرفته و بسیار سے از فرایند افادات وی را کہ مصدقہ
 بالاعین رأیت و لا اؤذن کسبتہ ان گفت دیدہ ام و بر آن اطلاع یافتہ و متشکک شیخ

الشیخ
 تقی

موصوف داخل بلاد عجم گردید از ذات والایش ریاض ادب را رونقی تازه بهم رسید
و بهر آن بلاد اقامت ورزید تا آنکه بجوار رحمت ایزد نشان در روضه رضوان شتافت
در وقتیکه شیخ جعفر موصوف با جناب شیخ بهاء الدین محمد عالمی طاب ثراه صحبت و
بهمرسانید و پایۀ خود را که در ادب داشت بروی عرض کرد جناب شیخ با دقت تراح معارضه
قصیده را بنیۀ خود را که مطلع آن نیست فرمود -

سری البرق من نجد فجاءت تدکارکم
عهدو انجزوی العید و ذی قار

شیخ فرمود بر این قصیده غرض معارضه جناب شیخ فرمود

قصیده

هه الدار تستسقیك مددك الحاری	فسقیا فخير الدمع ما كان للدار
ولا تستضع دمعاً ترقى مصونته	لعنة ما بين نوى واحجار
فانت امر قد كنت بلا من جارها	والبحار حق قد علمت على البحار
عشوت الى اللذات فيها علمت	سناء شمس ما يغيب واقمار
فاصبحت قد انفتحت اطيب ما مضى	من العرف ما بين عون و ابكار
نواصب بيض لو افضن على الدحي	سناهن لا استغنى عن الانجم السار
حرار ميصرن الاصول باوجه	تغصن بامواه النضارة احرار
معاطير لم تغس يداني الطيمة	لهن ولا استعبقن جنة عطا
ابحنك ممنوع الوصال نواز لا	على حكم ناه كيف شاء و امار
اذا ابت تستسقى الثغور مداة	انت فحينك الحدود باز هار
اموسم لذ انى وسوق مارجى	رجبى لبائلى ومنه بك طارى
سقتك برغم المحل اخلاف مزنة	تلف اذا جاشت سهول باوعار
ونج كما شاء الجبال خشونة	بعزمة عواد على الهول كزار

<p>تمرس بالاسفار حتى تركته الى ماجد يعزى اذا انتسب اليه ومضطلع بالفضل رزقيص سمى النبي المصطفى وامينه به قام بعد الميل انتصبت به فلما اناخت بي على باب داره نزلت بمنغسه الرواقين داره فكان نزولي اذ نزلت بمنغذ اساغ على رغم الحوادث مشرجه وانقذني من قبضة الدهر بعد جهلت على معروف فضله فلم يكن</p>	<p>لدننت كالقدح ارفع الباك الى معشره يضل ما جدي خيار على كثر آثاره وعيبة اسرار على الدين في ايراد حكم واصدا دعائه قد كانت على حرف هار مطاي اى لم اذم صغبة اسفار منايه طواف وكعبة سر واد على المحمد فضل البر دعاء من العار واعذب ورد العيش لم يدار الحل بانباي على واظفار سواه من الاقوام يعرف مقداره</p>
<p>و چون اين بيت را خواند جناب شيخ اشاره بسوی جماعتی از سادات واعيان بخرن کرد و آنوقت شريك مجلس بود و فرموده گفت و هؤلاء يعرفون قدسك انشاء الله تعالى</p>	
<p>على انه لم يبق فيما اظنه ولا غروفا لا كسيرا كبر شهرة متبل به كفت فليس باسف فيا ابن الاولى اثنى الوصى عليهم بصفين اذ لم يلف من اوليائه وابصر منهم حين حرب تها فتوا سراعا الى داعي الحروب يرونها اطار وانمود البيض اكلوا على</p>	<p>من الارض شبر لم تطبق لخبائ وما زال من جهل به تحاسنار على درهم ان لم ينله ودينار باليس تثنى وجهه يدانكار وقد عض نابك للوغا غير فرار على الموت اسراع الفراش الى النار على شربها الاعمار مورد اعمار مفارق قوم فارقوا الحق فجار</p>

وارسو او قد لا نواعلى التركب الحبه	برو کا کھدی ابر کو لا حجزار
فقال وقد طابت هنالك نفس	رضی وافر و اعینہ ای اقرار
فلو كنت بوابا على باب جنة	کما انصحت عنه صحیحات اثار

و تمام قصیدہ در دیوان شیخ موصوف سطورست باجملہ قوی کہ از انشا قصیدہ فارغ شد جناب
شیخ این نسخہ تقریظ را برای او نوشت۔ ایہا الاخ الاعز الفاضل الامتع بدر سماء
ادباء الاعصار وغرۃ سیماء بلغاء الامصار ایم اللہ انی کلمہ اسرحت برید نظرے
فی ریاض قصیدتک الغراء و رویت رائد فکری من حیاض خریدتک العذراء
زادہا ولوعی و هیامی واشتد الیہا ولہی وادامی فکانما عنہا ہ

قصیدتک الغراء یا فوز دھرہ	نوب عن الماء الزلال لمن یظا
فزدی متنی زوی بدائع لفظها	ونظاً اذ الحز و یومالہا نظا

فرد

ولعمری لا اراک الا اخذ اذہا بازمۃ و ابد اللس تقودہا حیث اردت و تور دھا
انی شدت و اردت حتی کان الالفاظ تتحاسد علی التسابق الی لسانک و المعانی تغار
فی لائیل علی جناتک و السلاہ و فات شیخ جعفر مذکور در سنہ ثمان و عشرين و الف واقع شد
الامیر محمد موسیٰ الحسینی الاسترآبادی از سادات فضلاء کرام و علمائے عالم مقام
است در لؤلؤہ الجبرین بتقریب ذکر اساتذہ شیخ احمد بن محمد بن یوسف خطی بجزانی مذکور است
کہ از جملہ ایشان محدث علامہ سید محمد موسیٰ استرآبادی مصنف کتاب الرحمة است کہ
از سید نور الدین علی بن سید علی ابن ابی الحسن العالمی روایت دارد شیخ حر عاملی در
ال آمل ذکر تشریفش بدین عنوان آورده السید الجلیل السید محمد موسیٰ الاسترآبادی
ساکن مکہ فاضل عالم فقیہ محدث صالح عابد شہید رسالہ فی الرحمة من المعاصر
و در مجلد اول کتاب عالم آراے عباسی بتقریب ذکر علما نمیکہ در زمان وفات
شاه طہاسب صفوی موجود بود و مذکور است کہ میر محمد موسیٰ استرآبادی از سادات عظام شہید

و خواهرزاده اسیر فخرالدین سماکی است بسیار فاضل و متدین و نیکو اخلاق و صاحب طبیعت بود
 گاهی بنظم اشعار میل نمید و قصائد در باعیات مرغوب دارد و در علم عروض رساله تصنیف کرده
 که تا غایت در آن علم مثل آن رساله تالیف نموده اند و در صلاح و تقوی درجه عالی داشت
 و تعلیم شان هزاره عالمیان حیدر میرزا قیام من نمود و بعد از قضیه بانکه میرزا و استیلای اسماعیل
 میرزا تاب مقاومت ایران نیاورده بجانب هند و کن رفت و بجهت و فور تشیع ملازمست
 سلطان محمد قلی قطبشاه خستیار نمود و در اینجا بغایت معتبر شد و مرتبه و کالت و پیشوائی
 یافت اکنون که تاریخ هجری پنجم و عشرين و الف رسیده در قید حیات است و مستحقین فایده
 که بواسطه او از آن سلسله متع می یابند و محمد قاسم معروف بفرشته در تاریخ خود بتقریب
 ذکر قطبشاهیه از سلاطین دکن آورده که میر محمد موسی استرآبادی که ابا و اجدادش از سلاطین
 ایران مغزو مکرم بودند و خود نیز در عهد شاه طهماسب صفوی معلم شان هزاره سلطان حیدر مرزا
 بود از قریب بست پنج سال وکیل السلطنت این درگاه است و سید معزی الیه در جمیع
 علوم معقول و منقول تبحر و اعلم علمای عصر خود است و در تقوی و زهد و نیک نفسی حسن خلق
 عدیل و نظیر خود ندارد و شعر نیک میگوید و کمال اهلیت دارد و از همه خوشتر آنکه سلطان محمد
 قطب شاه بواجبی قدر و مرتبه آن بزرگوار شناخته مرید و ارسلوک بینماید و دقیقه از لوازم
 تواضع و تکریم او فرو نینگدازد و چون اعتماد تمام بر اصابت رای آن روشنفیر دارد و جمیع
 مهمات مخصوص کارهای بزرگ با و رجوع کرد الشیخ محمد بن حسن بن حبیب الملقابی
 اصلا و الروسی منزلا منسوب است بسوی قریه رویس تصغیر و بضم را و جمله است
 در لؤلؤة البحرین بعد ذکر اسم و نسب او گفته که شیخ مذکور فاضل و فقیه و امام جمعه و جماعت بوده
 او اول کسی است که در بحرین بعد فتح شدن آن در دولت سلاطین صفویه نماز جمعه را بجا
 آورده شیخ مذکور از تلامذه سید ماجد بحر نیست الشیخ محمد بن علی بن یوسف بن سعید
 المقتشاعی اصلا الاصبعی مسکنا از ارشد تلامذه سید اجل امیر ماجد بحر نیست در لؤلؤة

آورده که وی عالم جلیل القدر بود از تصانیف اوست شرح باب حادی عشر که تا تمام مانده گویند که
آن از جمیع شرح باب مذکور بهتر و نیکوتر است و او را دو پسر بود یکی سید شیخ احمد که فاضل محقق بود
و دیگری شیخ عبدالصمد که جد شیخ علی بن عبداللہ بن عبدالصمد صہبی است الشیخ احمد بن محمد بن
علی بن یوسف بن سعید المقتضای اصلاً الاصبعی سکن از فاضل محققین و
و اکابر مدققین بود و فرزند ارجمند شیخ محمد سابق الذکر است و با شیخ علی بن سلیمان قدسی بصری
که ذکرش گذشت همعصر بود و بموجب امر شیخ علی مذکور متولی منصب قضای بحرین شد پس
روزی قضیه و اختلافی میان شیخ احمد و شیخ علی در مسئلہ طلاق واقع شد شیخ علی مزبور او را
از منصب قضا مغزول نمود و هر دو ایشان صورت مسئلہ را بسوی علمای شیراز و صفهان
نوشته پس علمای آن بلاد هم بموافقت شیخ احمد مذکور حکم کردند و تخطیہ شیخ علی بخرانی در آن
مسئلہ نمودند شیخ یوسف بخرانی در تمیقام فرموده که شک نیست که مشهور در کلام علمای فقہ است
آنچه شیخ احمد در آن مسئلہ فتوی داده است و من در کتاب در نجفہ تحقیق کلام در مسئلہ مذکور
نموده ام الشیخ صالح بن عبد الکاظم البحرانی صاحب ال آمل او را به فاضل عالم
و فقیہ محدث و صالح و زاہد و عابد ستوده و گفته که وی از معاصرین است الحال در بلد شیراز
اقامت دارد در لؤلؤ البحرین مسطور است که شیخ صالح فاضل و برہیزگار و فقیہ بود در اجراء
احکام الکی صلب بود در شیراز متوطن شد و ریاست آن بلاد بسوی او مفتی میگشت و در باب امر
مبعوف و بنی از منکر بخوبترین قیام اقامت نمود رعایا و حاکمان آنجا همه بسبب ورع و تقوایش
مطیع و منقاد او بودند و راجع علم و تدلیس را در آن بلاد بعدی برپا داشت که هیچ کتابی از فنون مختلفہ
بلا و شیراز غالباً یافتہ نمیشد مگر آنکہ تبلیغ او بمقابلہ بر آن کتاب می یا بند وی با مرثیہ سلیمان صفوی
متولی منصب قضا شد و چون خلعت و سجد منصب مذکور از جانب پادشاہ با و رسید پوشیدن
آن خلعت را قبول نکرد پس مردم التماس پوشیدن آن کردند و او را از سطوت غضب سلطان
تخلیف نمودند ناچار خلعت را بر پشت خود انداخت از تصانیف اوست رسالہ در تفسیر اسماء الحسنیہ

در ساله خمریه در ساله در بیان جبار است وفات او در بلده شیراز واقع شد قبرش در اینجا بجوار سید
 علارالدین حسین مشهور معروف است وی از سید نورالدین عالمی و شیخ علی بن سلیمان بحرانی بود
 داشت و شیخ سلیمان بن عبداللہ بحرانی از شیخ صالح مذکور روایت دارد و مولف گوید در تحریر
 نسخه کتاب اکمال الدین و تمام النعمه صدوق علیه الرحمة که در کتبخانه بعضی اعلام موجود است عبارت
 از خط شیخ صالح مذکور بنظر رسیده که آنرا بعد فراغ از قرائت ملک احمد خفزی که یکی از شاگردان
 شیخ و کاتبان کتاب مذکور است تحریر فرمود و چون مشتمل بر سنین قرات بود در اینجا ثبت نمود
 انها ایتده اللہ تعالی سماعاً صاحب الکتاب الاعوان الاجل الا و حد الامجد مولانا ملک احمد
 الخفزی براه اللہ تعالی سوار الطریق من اوله الی آخره و کان ذلک فی یوم سبعت خیر البریه لیسابع
 و العشرون من شهر رجب لکرامه و کتب داعیه اقل خلق اللہ تعالی و احقرهم الیه صالح بن
 عبدالکریم البحرانی عفان والدیه و عنہ و لہ الحمد و صلے اللہ علی محمد و آلہ الاعلام شیخ
 جعفر بن کمال الدین البحرانی در لؤلؤ البحرین مسطور است کہ شیخ جعفر مذکور از علماء مذهب
 نورالدین علی بن علی بن ابی الحسن عالمی است و هم از شاگردان شیخ علی بن سلیمان بحرانی بود
 و از ایشان روایت داشت و ایضاً آورده از پدر خود شنیدیم کہ شیخ جعفر مذکور شیخ صالح بن
 عبدالکریم که ذکرش گذشت هر دو بسبب ضیق معیشت از بلاد بحرین بسوی بلاد شیراز بیرون رفتند
 و در آنجا مدت قلیلی ماندند و بلاد شیراز در آن زمان از فضلا و اعیان مملو بود پس این هر دو بزرگوار
 اتفاق نمودند بر آنکه یکی از ایشان بسوی هند سفر کند و دیگری در بلاد عجم اقامت و زرد پس
 هر یک که اول جاه و ثروت یابد دیگری را اعانت کند پس شیخ جعفر بسوی بلاد هند سفر نمود
 و در بلده حیدرآباد توطن گرفت و شیخ صالح در بلده شیراز ماند پس از توفیقات ربانیه چنان اتفاق
 افتاد کہ هر یک از ایشان پیشوای عبادہ مجمع آن بلاد شدند و زمام امور در انقیاد ایشان درآمد
 و لعبادت دنیا و دین فائز شدند شیخ جعفر در بلده حیدرآباد چشمه شیرین در حق واردین صلوات
 بود هر که بسوی او میرفت با مطلوب و مراد مراجعت میکرد و شیخ یوسف میفرماید کہ بر چیزی از
 لصفیات

او مطلع نشده ام و قاتل در حیدرآباد سنه یک هزار و هشتاد و هجری واقع شد سید علیان مدنی
 صاحب سلافة العصر از جمله شاگردان شیخ جعفر مذکور بود چنانچه در بعض مقامات
 آن کتابვნما اورا استاد خود خوانده است لیکن ترجمه احوال او علیحدہ در آن کتاب بنظر نرسید
 شاید کہ اول نظم شعرے نہ ہستہ لہذا در آن کتاب کہ موضوع آن ذکر تراجم کلاسی فن شعر است
 ہرگز او اش پر دخت مؤلف گوید کہ احتمال کردن صاحب تذکرہ باینکہ شیخ جعفر مذکور شاید نظم
 شعری نہ داشتہ غلط است چہ آنکہ شیخ حر عاملی علیہ الرحمہ کہ از جملہ معاصرین است اورا از شعر
 ماہرین ذکر فرمودہ چنانچہ در اہل آمل ذکرش بدین الفاظ آورده اشخ جعفر بن کمال الدین الحیرا
 فاضل عالم شاعر ماہر معاصر اینہ بکے توفی بحیدرآباد الشیخ احمد بن الحسین بن محمد
 بن احمد بن سلیمان العالمی البناطی از فضلائے زمان و مخاربر عالیشان بود شیخ حر عاملی
 علیہ الرحمہ در اہل آمل گفتہ کہ دسے عالم فاضل و ادیب صالح و عابد و راجع است شریک دس
 سن بودہ وقتی کہ پیش شیخ زین الدین بن محمد بن الحسن الشہید الثانی العالمی قدس ارواحہم
 میخوندم وہم وقت درس سن پیش شیخ حسین بن الحسن الظہیر العالمی پیش عم شیخ
 بن علی حر عاملی و غیر ایشان شریک سن بودہ اشخ احمد موصوف در مکہ معظمہ پیش سید نور الدین
 عالمی ہم قرأت نمودہ و قاتل در سنہ یکہزار و ہشتاد و نہ ہجری در قریہ مباطلیہ اتفاق افتاد
 رحمہ اللہ تلع الشہید السعید الامیر محمد بن دوست محمد الاسترآبادی از اکابر
 علمائے عالمین و اعظم فقہا و مجتہدین صاحب قوت قدسیہ و ملک ملکیت بود از اساتذہ علامہ
 مجلسی بود ملا حیدر علی در رسالہ خود ذکر شریفش بدین عنوان آورده کہ عابد زاہد و عالم کامل
 فاضل عالیمیر محمد بن دوست محمد الاسترآبادی از مشائخ علامہ مجلسی علیہ الرحمہ است و ادب
 موصوف اجازہ روایت داشت و شہادت او در مسجد الحرام واقع شد از سید نور الدین علی بن
 ابی الحسن العالمی روایت وارد مولانا محمد محسن بن محمد مؤمن از فاضل تلامذہ مولانا
 السید نور الدین عالمی است و از انجناب اجازہ روایت داشت مؤلف کتاب شد و در انجا

اجازه مذکوره را که بر نظر کتابی که محمد محسن مذکور پیش استاد موصوف خنده بود نوشته دیده و
 بعض عبارات اجازه مذکوره نقل فرموده و آن نیست انما حسن السند توفیق و سهل الی
 کل خبر طریقه مقابله و تحریر و مراجعت و تقریر آن اوقات مدیده و ساعات عبیده اخرا مانها
 الاربعاء و الثامن من شهر ربیع الآخر فی عام احد و خمسين بعد الالف من الهجرة ثم انما کان
 المشار الیه بالنهایه هو المولے تحلیل الفاضل الاثیر المتقن محمد محسن بن محمد موسی سن
 اجلار الاخوان علما و اغور هم فها و وافق شرف الاجتماع بی فی مکة المشرقة و طلب من الفقیر
 الازاجازة له فی روایة ما صح عنی فی روایة عن مشائخی یا طریق المصودة فی الازاجازة فاجاب
 الی سواله بتفیت الاله لوضوح الاله و استحقاق اکرامه و اجلاله فاقول بعد الحمد و الصلوة علی
 اشرف الانبیاء و خیر الاصیاء انی قد اخذت له الخ الازاجازة ملا صدرا الدین محمد بن محمد بن
 الشیرازی معروف بملا صدرا از تلامذه سیر باقر داماد و از شاہیر فضلای زمانه حاج
 تصانیف مشهوره است مانند شرح هدایه حکمت و غیره است در لؤلؤ البحرین سطور است
 که ملا صدرا شاگرد میر باقر داماد و حکیم فلسفه و صوفی بخت بود و فاش در لیدر و تفتیکه او متوجه
 حج بود در سال هزار و پنجاه هجری واقع شد از تصانیف مبسوطه است کتاب الاسفار در
 چهار مجلد و کتاب شرح اصول کافی و کتاب شواهد الربوبیه و الملاح و العرشیه و المبدء و الملاح
 و کتاب مفتاح الغیب در تفسیر بعض آیات و مسائل فلسفه مادی و غیره و کتاب سراسر الآیات
 کما ذکره فی شرح اصول الکافی در ساله در رد دلائل فخر رازی در اثبات فاعل مختار کما فی شرح
 الکافی فی کتاب العقل و الجبل و حاشیه بر حکمة الاشراق در ساله در اثبات شوق بهوے
 بطرف صورت و تفسیر سوره حدید ملا عبد الرزاق بن علی بن حسین الملاحی از افاضل کلام
 و ارباب اهل کلام شاگرد رشید ملا صدرا است در تذکره تلخیص الافکار سطور است مردکاب
 و مرتاض ملا عبد الرزاق فیاض که اصلش از لاینج است و در قم سکونت داشته و از
 تلامذه حکیم صدرای شیرازی در علوم عقلیه و نقلیه از عالمی و مستگمان ذی استعداد بوده

ملا صدرا
 از کتب

ملا عبد الرزاق
 الملاحی

و مصنف کتاب که هر اداست ستمد فکرتش در میدان سخن هم گرم غنائی داشت و طبع مؤثرش
بمضامین تازه و تماشای رنگین لیاقت خوش بیانی و بولوش مثل بر انواع نظم است و قصاید طولانی
مستعدده در مع حضرات ائمه عظام و استاد خود حکیم صدرای شیرازی و استاد الاکستاد میرزا
و اما در توصیف شاد و صفتی صفوی و امر آن روزگار دارد در عشره خاسنه حادی عشرت
هستی بر لبست از دوست - بیت

قسمت مازین جبین بار تعلق بود و لبس سرور انازم که آزاد آمد و آزاد رفت
و گر از تصانیف او است شرح تجرید الکلام موسوم به شوارق الالهام و شرح حدیث حقیقه که از
کمال بن زیاد و شیخ از جناب امیر علیه السلام سوال نموده و سرایه ایگان در اصول دین و حاشی شرح
جدید تجرید گویند که از ملا عبدالزاق پرسیدند که اگر کلاغ در چاه افتد چقدر دلو باید کشید در جواب
گفت کلاغ مرغ زیر کی است در چاه نمی افتد میرزا ابراهیم الشیرازی
پسر ملا صدرا است وی عالم عامل و فاضل کامل در اکثر علوم و فنون سیما در معقولات یکسانی
زمان و از جمله اساتذ سید نعمته الله جزائری بود با جمله میرزا از علمای تبحرین و بخلات پدر خود
سالک سالک حق و یقین بوده چنانچه سید نعمته الله موصوف در بعض تصانیف خود آورده
که چون وارد بلده شیراز شدیم بنجدت کسی نرسیدیم سوا می میرزا ابراهیم پسر ملا صدرا الدین شیرازی
که جامع علوم عقلیه و نقلیه بود و بسیاری از حکمت و کلام را بنجدت وی قرات نمودم و حاشیه
او را که بر حاشیه خمس الدین خفای شرح تجرید است پیش او خواندم اعتقادش در اصول
و بنیه بهتر از اعتقاد پدرش بود و میگفت که اعتقاد من در اصول دین مثل اعتقاد عوام نمون
است و درین تشبیه سخنش بر صواب بود و در دلو و لوله بحرین مسطور است که ملا صدرا را پسر
بود میرزا ابراهیم فاضل عالم متکلم جلیل نبیل و جامع کثیر علوم بود خصوصا در عقلیات و
ریاضیات بدین طریقه داشت و بعضی از علمای بعد از وی و ثنائی او گفته اند که او در حقیقت مصداق
نخج الحی من است بود پیش جمیع از علما قرات علوم نموده از جمله ایشان پیر اداست و با وجود

میرزا ابراهیم
الشیرازی

اینهمه مسلک پر خرد داشت بلکه بخلاف طریقه پدر در باب تقوت و حکمت بود شیخ عبدلبنی
 قزوینی در کلمه اهل آمل ذکرش آورده و بعد از آن نامی بلوغ در حق وی گفته که میرزا ابوالکاسم
 آیت الهی در تحقیق و محبت خدا بر اصحاب تدقیق از اعظم علما و فضلا بود با سائل عواید کلمه
 و دقائق خفیه از فکر خود حل نموده اگر گویم که بر پدر خود فائق بود تصلف نیست و اگر گویم که بر جمیع افاضل
 و ایشال خود بهتر و دسالفه نباشد و همچنین در مع دی فقرات بسیار آورده و گفته که از تصانیف او
 حاشیه بر حاشیه خفیه و رساله انیقه و بحاله و فیقه و تفسیر آیه الکرسی که آنرا بنام سلطان محمد خود
 نوشته و او بخلاف پدر خود مسلک داشته زیرا که والد او با سلاطین و ملوک ربط و ارتباطی روان داشت
 و میرزا بخلاف پدر خود با ملوک حسن سلوک می دند و تفسیر آیه الکرسی بر آن گویای سید هدایت
 یعلم بواطن خلقه و از تصانیف اوست حاشیه بر شیخ لمعه کتاب الزکوة و حاشیه بر رساله
 اثبات واجب محقق دوانی و حاشیه بر الیهیات شفا و تفسیر عروة الوثقی و فوات او در عهد
 دولت شاه عباس ثانی صفوی در شیراز بسال یک هزار و هفتاد و هجری واقع شد سید محمدا

میرزا رفیع الدین محمد بن الامیر حمید راسینی الطباطبای التامینی معروف به
 میرزا رفیعاً منسوب است بسوی ناین بر وزن صاحب بنون قبل از الف و کسر
 دو نقطه پائین قبل از لون اخیر که نام قریه یا شهره قریب اصفهان است کما یظهر علی الاشیاء
 و القاموس از اکابر متکلمین و افاضل متبحرین و اعظم حکمای مهمتین و از مشایخ علامه اخوند
 ملا محمد باقر مجلسی بود کانی کتب الرجال در اجاره شیخ یوسف بحرانی بتقریب ذکر جمیع از فضلا
 کرام که مولانا محمد باقر مجلسی از ایشان روایت داشت مذکور است که از انجمله عالم علامه میرزا
 رفیع الدین ناینی است که از شیخ بهاء الدین عالی و ملا عبد الله شوشتری روایت داشت
 در سلافة العصر مذکور است که میرزا رفیع الدین مشهور بمیرزا رفیعاً افضل اهل عصر خود در سنه
 یک هزار و هشتاد و یک هجری وفات یافت از تصانیف شریفه اوست تعلیقات جلیله بر کتاب
 الکافی و غیره است صاحب تذکره آورده که کتابی فارسی و مسائل فقه طهارت و صلوة مشتمل بر

نقادای میرزا رفیع الدین مذکور بنظر حقیر رسید که یکی از تلامذه اش محمد حسن بن سید محمد رضا
 مشهدی جواب هر یکی از مسائل را از او حاصل نموده در آن جمع کرده است و از آن ظاهر میشود
 که میرزا رفیع الدین از سادات طباطبائی بود و فاضل فقیه و افضل مجتهدین عصر خود بود و
 جامع کتاب مذکور درج و تنای بسیار و حق او ذکر نموده چنانکه گفته است که چون در زمان غیبت امام
 علیه السلام بر هر مکلف لازم است که در صورت تعدد اجتهاد خود در تحقیق احکام فقه بر نقادای مجتهد
 حای عادل عمل کند لذا من بجهت تحصیل مسائل ضروری عبادات و تحقیق اینگونه که افضل علمای عصر
 کیست که تقلید او توان نمود در مشهد مقدس رضوی و دار السلطنه اصفهان و دار الفضل شیراز
 و مکة معظمه و مدینه مشرفه و سایر بلاد و عربستان رفته بلازمیت اکثر فضلاء عصر رسیده متفحص می بودم
 تا آنکه در اصفهان بخدمت عالی حضرت سیادت و نقابت منقبت افادت و اقامت مرتبت
 قطب سپهر معرفت و حقیقت مرکز دار الزکوة شریعت و طریقت مشیت اساس شریعت متمدن و فاضل
 حقیقت زبده اولاد مصطفوی خلاصه اخفاد و مقتضای افضل الفضلاء اعظم العلماء میرزا رفیع الدین
 محمد الحسنی الطباطبائی الثانی که بسیاری از فضلاء عصر از عاوان افضلیت و علمیت و جاست
 او نموده اند شرف شدم و التماس درس و استدعای مسائل ضروری عبادات بطریق سوال
 عرض نمودم که توجیه فرموده جواب بر سوال من غایت نمود مؤلف گوید که از تصانیف لطیفه
 شریفه میرزا رفیع مذکور رساله است در مباحث اصول دین بفارسی موسوم بشجره الیه و آن
 اکثر مباحث لطیف همچو تقسیم موجودات ابطال تسلسل و اثبات واجب و تشکیک شأنه و ارتباط به
 و تقسیم اسم و ذکر اسما حسن و همچنان دیگر مباحث که حلق نبوت و امامت و معاد و حشر و جهاد
 و غیر ذلک پنج خوب در آن مندرج ساخته در ساله مذکوره را بنام پادشاه اسلام پناه شاه تهماسب
 خان تصنیف فرموده و بعد و بیاجزه رساله مذکوره میفرماید اما بعد چون عظیم ترین نعمته که انسان
 بآن اختصاص یافته معالم و فیه و معارف یقینیه است که نجات و فلاح نشاتین تجدد و ترمیم
 منوط است و خسران عظیم و عقاب الیم لفقدان و کما نش من لوط بنده قلیل البصاعت کثیر المعای

محمد بن حیدر المدعو بر فیح الدین الحسینی الطباطبائی بندی از رسائل متعلقه بمعرفه ملته را در
سلک تحریر و بیان تنظیم گردانیده برنجی ایراد نمود که هر یک از مبتدی منتهی علی اختلاف المراتب
از آن متفع گردند و این رساله را بشجره الیه موسوم گردانیده اسید محمد المار عو بمیرزا
ابن شرف الدین علی الحجازی در شندور الحقیان مسطور است که وی عالم وحیث
و از تلامذه سید نور الدین عالمی است و از در وایت حدیث داشته و مولانا اخوند محمد باقر
مجلسی علیه الرحمه از سید محمد موصوف روایت حدیث دارد الشیخ محمد بن علی بن سید
العاملی الطبرانی فاضل کامل فقیه صالح بود شیخ حر عالمی او را از معاصرین و شمرده کمائی الا
الشیخ محمد بن محمد بن الحسین الحر العاملی المشغری از تلامذه شیخ بهار الدین
عالمیت در اهل آمل آورده که شیخ محمد مذکور عم والد المؤلف این کتاب است عالم فاضل
و محقق و ماهر در علوم عبیت و دیگر فنون آن در شاعر و فنی و ادیب و یگانه عصر خود
بود در علم و حفظ و حسن کلام و وجود شعبی نظیر بود قدرت علوم پیش و الراجد خود و پیش شیخ
بهار الدین عالمی و شیخ حسن و سید محمد صاحب مدارک و غیر ایشان فرموده و سید محمد
مذکور در وصف او قصیده فرموده و شیخ حسن مذکور در وفات او مرثیه گفتند از تصانیف
اوست نظم تلخیص مفتاح سکاکی در رساله در اصول فقه در رساله در علم عروض و فائش در
سنة ثمان و تسعين و الف واقع شد الشیخ علی بن احمد بن موسی العاملی النباغی
صاحب ال آمل او را به فاضل جلیل القدر و عالم و صالح و عابد ستوده و گفته که او از
ساکنین نجف اشرف و از جمله تلامذه شیخ محمد بن شیخ حسن عالمی و سید محمد بن ابوالحسن
عالمی بود از تصانیف اوست شرح اثنا عشریه صلو تیه شیخ بهار الدین عالمی علیه الرحمه
السید علی بن خلف بن مطلب بن حیدر الموسوی المشعشعی الحویزی از سلطین
بلده حویزه بود در کتاب مجالس المؤمنین مسطور است که حویزه صاحب معجم گفته تصحیح حویزه است
نیمو ضعیف بیان و اسط و بصره و خوزستان واقع است صاحب ال آمل آورده که سید جلیل علی

بن خلف که حاکم حوزة بود از فضیلتی عصر و علمای طلیل القدر و شاعر و ادیب و صاحب سبک
صاحب تالیفات و تصنیفات لائقه است در حصول و امانت و دیگر مباحث و علوم از آنجمله
کتاب نور البصیر در فن حدیث در چهار مجلد است و تفسیر القرآن در چهار مجلد و حیزة المقال
در شرح تعبیرة خویش در چهار مجلد در آداب و نبوت و امانت و کلمات البیان در یک مجلد و
دیوان اشعار جمیده یک مجلد است و سید علینان مدنی در روح او مبالغه بسیار فرموده و گفته
است سید علی بن خلف بن مطلب بن حیدر المشعشعی ملک المحبزة فی هذا العصر خبر فی بعض الوافد

علینان سن تلمک الدیار قال کانت مینه و بن سید حسین الشیر خلیفه سلطان رابطة محبة

قلما بلغه انه ولی الوزارة لسلطان العجم تشده

بشرت بالخیر یا بشری	وجئت بالوفق من ضمیری
لو طار احد بالسرور	لطرت من شدة السرور

الشیخ حسین بن علی بن محمد الحارثی المعشعری شیخ حر عاملی علیه الرحمة در
ال آمل آورد که شیخ حسین مذکور هم مؤلف این کتاب فاضل و عالم و فصیح اللسان
و شاعر و صالح بود بسوی اصفهان سفر نموده در خدمت شیخ بهاء الدین عالمی رسیده
جناب شیخ او را در خانه خود جادوده بتدریس و تعلیم و پرورش تا وقتیکه جناب شیخ
در قید حیات بود بخدمتش برای استفاده مشغول بود بعد چندی از وفات جناب
شیخ حسین او هم انتقال نمود و روایت حدیث از جناب شیخ داشته و من بواسطه پدر خود
از وی روایت حدیث دارم و شهید ثانی علیه الرحمة جد مادری او بود باین سبب که شیخ حسین
مربور فرزند و ختر شیخ حسن بن شهید ثانی بوده و همچنین برادرش شیخ محمد حر عاملی است
السید ابو المعالی بن القاضی نور الدین شریف المعشعری الشوشتری طلع
جناب شهید ثالث قاضی نور الدین شوشتری بود صاحب ال آمل آنجناب را به فاضل عالم
و حکیم و تکلم ما هر ستوده و گفته که ابو المعالی موصوف صاحب تعانیف و توالیف است

و دیده ام من خطا و در آنکه تاریخ کتابش سیست و عشرین بعد الالف بود انتی کلامه بعض
 اعلام سمیع گردیده که از تصانیف سید ابوالعالی مذکور رساله بیت در احوال شهادت پر
 خود قاضی نور الله نور الله مرقد مولانا عبد المتدین شاه مشهور القزوینی مولانا
 و الطوسی مسکن فقیه و محدث بود از تصانیف اوست شرح الفیه بن مالک فارسی
 رساله در اثبات امامت امیر المؤمنین علیه السلام فارسی موسوم به غیر ریخ از معاصرین
 شیخ حرعالمی است کما فی الال الشیخ عبد المتدین عباس الریاحی فاضل صالح
 و معاصر شیخ حرعالمی است کما فی الال الشیخ عبد المتدین عبد الواحد العالمی
 فاضل صالح و از جمله معاصرین شیخ حرعالمی است تاملت دراز مجا و در نجف اشرف بود -
 الشیخ عبد المتدین محمد القبعانی العالمی شیخ حرعالمی او را به عالم و فاضل
 و عابد و زاہد و صالح و محقق ستوده و گفته که شیخ عبد الله سبق من بود وقت درس
 من پیش جماعتی از مشایخ ما که از جمله ایشان عم معظم شیخ محمد بود وی الحال در بلذ صغنا
 سکونت دارد مولانا عبد المتدین محمد التوتی البشیری از ساکنین شد مقتدر
 روضه رضویه علیه آلاف التحية بود صاحب ال آمل آورده که مولانا عبد الله مذکور عالم
 و فاضل و ماہر و فقیه صالح ذراہد و عابد و معاصرین است از تصانیف اوست کتاب
 شرح ارشاد علامه حلی علیه الرحمہ در رساله در اصول و رساله در جمیعہ و غیر ذلک من الرسا
 و الکتاب الشیخ حسین بن شہاب الدین خاندان بن حسین العالمی الکمرکی عالم
 و فاضل و ماہر و ادیب و شاعر و منشی از جمله معاصرین شیخ حرعالمیست کذا فی الال از
 جمله مصنفات اوست شرح کبیر بر پنج البلائه و عقود الدرر فی حیل ابیات البطول و مختصر
 و کتاب کبیر در علم طب و کتاب مختصر الفیاء در طب و حاشیہ تفسیر مبیاوی و دیگر رسائل
 و در طب و غیره و کتاب ہدایۃ الابرار در اصول دین و مختصر کتاب الاغانی ابو الفرج اصبہانی
 و کتاب الاسعاف در رساله رائقہ العمل و یوان شہارعبی و غیر اینها از کتب وی شعر خوب جمیع

خصوصاً اشعار و سکه درج اہل بیت علیہم السلام واقع گردیدہ در لبدہ اصفہان مدنی قاضی
 داشتہ از انجا بحیدر ابا و سفر نمود سالی چند در انجا بودہ کہ بر حمت حق پیوست وی لبائیت فصیح
 اللسان و حاضر جواب و حکیم تیز فکر و کثیر الحفظ و عظیم الاستحضار بود صاحب سلاطین العصر
 اسم و نسب او را بن عنوان آورده شیخ حسین بن خاندان شہاب الدین بن حسین بن محمد بن
 حسین بن خاندان اشامی العالمی الکرمی و فائش در روز دوشنبہ نوزدہم شہر صفر سنہ ست
 و سبعین و الف اتفاق افتاد عمر شریفش تقریباً بہ شصت و چہار سال رسیدہ بود مولف
 کتاب شذور العقیان آورده کہ شیخ حسین مزبور را جازہ روایت از شیخ بہاء الدین علی
 علیہ الرحمہ داشت چنانچہ نقل جازہ اش در آ کتاب مسطور است الشیخ حسین بن
 عبد اللطیف بن ابی جامع العالمی از معاصرین شیخ حر عاملی است چنانچہ در
 امل آمل او را بہ فاضل عالم و فقیہ ستودہ روایت حدیث را بواسطہ پدر خود از شیخ بہاء الدین
 عالمی رہ داشتہ از تصانیف اوست شرح قواعد الاحکام و کتابی در فقہ و کتابی در طب
 و دیوان اشعار دارد طیفور بن سلطان محمد البطاحی صاحب شذور
 العقیان آورده کہ طیفور بن سلطان محمد مذکور عالم و فاضل و محدث و عارف بود از
 تالیفات او مجموعہ است در اخبار و احادیث و حکایات مفیدہ کہ آنرا از کتب مستندہ شل
 علل و خصال و عیون اخبار الرضا علیہ السلام جمع نمودہ تاریخ فروع وی از جمیع آن کتاب
 روز چہار شنبہ بہر شہر رفسان المبارک سنہ احدی و ستین بعد الف بود اسید
 حیدر بن علی بن نجم الدین الموسوی العالمی السکیکی والد ماجد او از
 تلامذہ شیخ حسن بن شہید ثانی علیہ الرحمہ بود و او از پدر خود اجازہ روایت یافتہ چنانچہ در
 امل آمل آورده کہ سید حیدر مذکور فاضل و عالم و فقیہ و صدوق و شاعر و واجب مفتی
 و متاصر بود از پدر خود اجازہ روایت یافتہ و پدرش از شیخ حسن بن شہید ثانی علیہ الرحمہ
 روایت حدیث داشت شیخ حر عاملی آورده کہ من در حجت ثانیہ در کلا عظمہ بودم در انجا با و کے

ملاقات نمود آنوقت ستمه کهنه از رو بست و شش از هجرت شده بود پس بعد ازین
 بمدت یک سال یا دو سال سید جبر مذکور وفات یافت اسید محمد بن علی حسینی
 العالمی عالم عامل و فقیه صالح و از معاصرین شیخ حر عاملی بوده در بلد کشمیر اقامت
 داشت چنانچه در امل آورده که سید محمد بن علی حسینی عالمی ساکن کشمیر عالم و فاضل
 و فقیه و نحو و شاعر و صاحب و از معاصرین من است این شیخ محمد بن علی کشمیری
 العالمی صاحب امل آورده فاضل و عالم و صاحب و عابد مستوده و گفته که در
 حید آباد دکن بود از تصانیف اوست کتاب تحفه الطالبین بن ابی طالب و نزد من از کتاب
 مذکور نسخه است از خط مصنفش تاریخ فراخ و از تصنیف او کتاب در ستمه کهنه از دو دوازده
 هجری بود و الله یعلم این شیخ جعفر بن صالح البحرانی از معاصرین شیخ حر عاملی است
 چنانچه در امل آورده است شیخ جعفر فاضل و صاحب و فقیه و محدث و از معاصرین
 است این شیخ محمد بن حماد البحرانی در امل آورده عالم و فاضل مستوده
 و از جمله معاصرین خود شمرده اسید جمال الدین بن عبد القادر الحسینی البحرانی
 فاضل صالح و شاعر و ادیب ما هر بود و از جمله معاصرین شیخ حر عاملی علیه الرحمه بوده و شمار
 او را در امل آورده اسید زین العابدین بن نور الدین علی بن حسین بن
 ابی الحسن الموسوی العالمی اجمعی در امل آورده است که سید زین العابدین عالم
 و فاضل و عابد عظیم الشان جلیل القدر و حسن الشعر و کریم الاخلاق و از جمله معاصرین است
 و از اهل علم و پیش و الدما جید خود نموده و هم پیش مشایخ من و دیگران استغیث گردیده
 و وفاتش برادر من شیخ زین العابدین بن حسن الحرقصیده طویل در مرثیه و
 گفته از جمله قصیده این بیت در تاریخ وفات او گفته شعر

قد البس الدهر ثياب الحداد

وقد اتا تاریخه سیداً

اسید جمال الدین بن اسید نور الدین حسینی الموسوی العالمی

فرزند ارجمند مولانا سید نورالدین صاحب ثوابدیکه است صاحب اهل آمل که همدرس اولی
 او را به عالم فاضل و محقق مدقق و شاعر ستوده و گفته که سید جمال مذکور بخدمت جمعی از اساتذ
 شریک درس من بوده تا آنکه بسوی که معظمه سفر کرد و تجارت آن بقعه خستیار فرمود و بعد چندی
 بسوی مشهد مقدس ضوی علی را قریباً آلات التحیه و التثانیته اقامت وزرید و از انجا بسوی
 حیدرآباد رفته اقامت وزرید اکنون در انجا مرجع اکابر و اصاغر از علما و فضلاست السید
 حیدر بن السید نورالدین الحسینی المومسوی العالی از فضلا صاحبین و فقهای کلین
 ویرا در نامدار مولانا جمال الدین سابق الذکر است صاحب اهل آمل عالم فاضل و فقیه صالح
 و جلیل القدر و در حق او فرموده و گفته که سید حیدر موصوف برادر جمال الدین بن سید
 نورالدین عالی اکنون در صفهان اقامت دارد الشیخ احمد بن الحسین بن محمد بن احمد
 بن سلیمان العالی البیاضی از فضلا متبحرین و علمای غالمین ارشد تلامذه مولانا
 سید نورالدین عالی است در اهل آمل مسطور است که شیخ احمد مذکور عالم و فاضل ادیب
 صالح و عابد و مع بود در ایامیکه پیش استاد شیخ خود شیخ زین الدین محمد بن الحسن بن الشهد
 الثانی درس می گرفتیم وی بدرس من شریک میبود و همچنین وقت قرائت من پیش شیخ حسین
 بن غلیری عالی و پیش عم من شیخ محمد بن علی حرعالی و غیر ایشان از مشایخ و اساتذ
 شریک بدرس من بوده و شیخ احمد در که معظمه از سید نورالدین عالی هم تحصیل علوم
 فرموده در کشته یکبار و هفتاد و نه در قریه بناطیه بر حمت ایزدی میوست رحمه الله تعالی
 السید رضی بن حسین بن محیی الدین العالی الشامی المکی صاحب اهل آمل آوده
 که سید رضی مذکور فاضل و شاعر و ادیب معاصر است اما حال در شهر جیلان اقامت دارد
 الشیخ احمد بن علی السیلی العالی صاحب اهل آمل از معاصرین خود شمرده
 و به فاضل و عابد و حافظ و فقیه و محدث ستوده و گفته که در مرثیه شیخ احمد موصوف
 وقت وفاتش این قصیده گفته ام مرثیه

لقد جأني خبر ساءني	واحق قلبي نار المحزن
مصابيح عالم عامل	فتة فاضل كافل ذي لسن
فما أذاق قلبي طعم السرور	ولا ذاق جفني طعم الوسن
فصار بغضاً لذات الجيب	وصار قبيحاً لدى الحسن
رواه ردي هداً بكر الهدى	واوهن مني المنا والممن
فاه واه من فقد من	فقدنا فمن ذ افقدنا ومن
لقد كان عوني على مطلبه	وسرعين بالامر مثلي بعين
وذاك هلاية اهل الضلال	الى سنن هو خبير السنن
فأين فصاحة ذاك اللسان	بشرع الفروض شرح السنن
انا خالجه ففناح المحام	بيدي فنون الاسي في فان
ويكفي فديعة تلك الربوع	ويصل من قديم كان ذلك الزمان

الشيخ حسين بن علي بن محمد بن الحسن بن زين الدين الشيبه الثاني ابي
 الجعفي فرزند ارجمند شيخ علي مصنف كتاب در فتور است ورايل آمل آورده كه شيخ حسين
 مذکور فاضل و صالح و محقق بود و قرات علوم پیش والد خود نموده و فائش در صفهان
 واقع شده و در مشهد مقدس دفن شده و والد ماجد او شيخ علي در كتاب در فتور احوال مصيبت
 شيخ حسين مزبور ذكر کرده و گفته كه صاحب علم و تقوى و مروت بود و در سن است و دو سالگی
 بتاریخ است و يكم شهر ذی حجه سنه يكزار و هفتاد و هشت هجری در گذشت و ولادت او
 آخر روز سه شنبه سجد هم ذی حجه سنه ست و خمسين ابد الاله بود فخر الدين حيدر بن
 محمود حسینی النكري از تلامذه ملا محمد امين استر اباد است و در سنه احدى و ثمانين
 بعد الالف كتاب فوائد دينيه را ميسر و نويزه كذا في اشتهور الامير زين العابدين
 بن الايسر نور الدين مراد بن شمس حسيني از تلامذه ملا محمد امين استر ابادى

صاحب فوائد دینیه است مولانا شیخ عبدالرزاق مازندرانی پیش ابرموصوفت تفصیل علوم
فرموده و از ابرموصوفت مذکور اجازه یافته کذانی اشذ و لشیخ عبدعلی بن ناصر بن حمزه الحویزی
جامع کمالات و صاحب تصنیفات عالییه است و در امل آمل مسطور است که عبدعلی بن
فاضل عارف به بیت و علم عروض و غیره بود و شاعر ادیب و فنی بلوغ صاحب دیوان شعرا
چیده است جماعتی از اکابر عصر خود را مدح فرموده و بسیاری را بجوموده از تصانیف
اوست کتاب فطر النعمان می شمع کلام الملوک الملوک الکلام در فن ادب و حاشیه بر تفسیر شریک
و شرح شواهد مطول موسوم به معول و کتاب در نحو و کتاب در حکمت و کتاب در عروض و سبأ
در رمل و کتاب در موسیقی و دیوان شعر فارسی و دیوان شعر عربی موسوم به بحلی الافاضل
و دیوان مشق ترکی که تفصیل علوم بخیر است شیخ بهاء الدین عالمی علیه الرحمه و شیخ عبد اللطیف
بن علی بن ابی جامع عالمی نموده و سید علیخان دینی در سلافة العصور و ثنای بسیار
اورا ستوده و قدس از اشعار آبدار او نقل فرموده من شار فلیرج الیه الشیخ عبدعلی
بن جمعة العروسی الحویزی ساکن شیراز از اکابر علمای عالمین و اعظم فقهای عصر
و افخم ثقات و محدثین و از معاصرین شیخ حر عالمی علیه الرحمه بود و چنانچه در امل آمل ذکر
شرفیش بدین منط مسطور است شیخ جلیل عبدعلی بن جمعة العروسی الحویزی ساکن شیراز
عالم فاضل و فقیه و محدث ثقة و بهرگز کار و شاعر و ادیب است و جامع علوم و فنون
از جمله معاصرین است از تصانیف شریفه او است کتاب نور الثقلین و تفسیر
قرآن مجید در چهار مجلد و ایضاً شیخ حر عالمی ره و در وصف تفسیر مذکور میفرماید و قد حسن
فیه و اجاد حیث نقل فیه احادیث النبی و الائمة علیهم السلام فی تفسیر الآیات من اکثر اهل البیت
و لم یقل عن غیرهم و قد رایت بخطه و استکتمته منه و له شرح لامیه النجم و غیر ذلک من تصانیف
الوالی الحسن امیر فصل السند بن محب الله دست غیب از علامه بهر بن محمد
استرآبادی صاحب الرجال و علامه سید ماجد بن باشم بحرانی است مؤلف اشذ و لشیخ

آورده سید ابراهیم افضل الله ابو الحسن بن محمد الله دست غیب فاضل و عالم و عابد
 از ابرو و ریح و صلاح جلیل القدر عظیم ایشان بود شاگرد میرزا محمد استرآبادی و سید ماجد نجف است
 و سید ماجد مذکور را و آخر شوال یا در اوایل ماه ذی قعدة سنه ثلث و عشرين بعد الالف
 یرای او بر نظر نسخه تهذیب الاحکام اجازه روایت نوشته و در اجازه مذکوره مسطور است
 ولما تشرفت بقاء السید اسد الفاضل الامجد الجامع بین حسب الفضل و کرم الحمد الوافق
 انفسه علی الماء علائق الکمال و القاصر مهتة علی اکتساب العلوم و الاعمال عز الشریعة و الدین
 ابی المحاسن فضل الله بن اسید حبیب النیب الاخذ من کرم الاصول و الفروع با فخر
 لفضیل السید محب الله دست غیب استجاز فی فاجبة الی ذلک ان لم اکن اهل السلوک
 هذه المسالك فاقول انی قد اجزته رفع الله علوة و ضاعف سموه الی اخر اجازه -
 السید قاسم بن محمد الطیاطبائی کحسینی الحسینی الزواری القبا بلی مولد اک
 مولف جامع الروات اور ا بیان الفاظ ستوده جلیل القدر عظیم ایشان رفیع المنزله
 فاضل کامل یاری فی العلوم العقلیة و النقلیة وله خصائل حسنة و آورده که او از وطن خود
 بسوی اصفهان سفر کرد و در آنجا از شیخ بهاء الدین عالمی علیه الرحمہ سماعت حدیث فرمود
 از تصانیف شریفه اوست تعلیقات بر کتب اربعه مشهوره و جمله کتب نفیسیه و کلاسیه و مکتوبه
 دیگر از تصانیف او رسائل کثیره اند از جمله رساله در محبت پدر او رساله در فلاح کلامه و در علم
 الطیاطبائی فی حوشیه علی امل الادل و مولف شذور العقیان آورده که سعید قاسم
 از اخوند ملا محمد تقی مجلسی روایت دارد و مولانا ابو القاسم جعفر افغانی از سعید قاسم روایت
 روایت داشته الشیخ حسین بن الحسن العالی الشغری از ائمه که شیخ بهاء الدین
 عالمیست شیخ حرعالمی در امل آمل آورده که شیخ حسین مزبور فاضل و صلاح جلیل القدر
 و شاعر و ادیب بود و قرأت علوم و استفاده فنون از حضرت شیخ بهاء الدین عالمی فرموده
 و تصانیف شیخ محمد بن الحسن بن الشیخ الثانی استفاده فرموده او را بجانب هند سفر کرد

بعد از آن بسوی اصفهان آمد و از آنجا بسوی خراسان هم در آنجا رحل اقامت انداخت
 تا اینکه انتقال نمود و شیخ حر عاملی آورده که عموی من شیخ محمد بن علی بن محمد الحمری المالکی الشافعی
 سالقه بسیار در جمیع فاضل و علم و فصاحت و بزرگیش می فرموده و از جمله کتب او آنچه دیده ام
 کتاب الکفاح از تذکره الفقهاء است و بر آن نسخه بخط شیخ بهای علیه الرحمه اجازه برایشی خجسته
 مزبور نوشته دیده ام و شیخ حر عاملی آورده که سن بود اسطوخم خود شیخ محمد مذکور از شیخ حسین
 عاملی مشغری روایت دارم منتهی توجه کلامه السید حسین بن الحسین بن یونس بن محمد
 بن ظهیر الدین علی بن زین الدین بن الحسام الطهری المالکی البغدادی
 استاد شیخ حر عاملی بود چنانچه در امل آمل آورده که سید حسین مذکور فاضل و عالم و نقه و صاحب
 و زاهد و عابد و روح و فقیه ماهر و شاعر بود اکثر فضلا معاصرين بخندش ستفید شدند بلکه جماعه
 از مشایخ سابقین از افادتش بهره مند شده اند و اکثر تلامذه اش ببرکت انعام و انوار
 و زمره علماء فضلا گردیده شیخ حر عاملی آورده که اکثر کتب عربیه و فقهیه و دیگر فنون را پیش
 استاد خود سید حسین موصوف خوانده ام و از جمله آنچه که خوانده ام کتاب تخیلف علامه علی
 از تالیفات او کتب و رسائل متعدده اند از جمله کتابی در حدیث و کتابی در عبادات و دعاها
 و او ادل کس است که اجازه بمن داد و در قریه جمع سکونت داشت و هم در آنجا وفات
 یافت ملا حسن علی بن ملا عبید الله شوشتری فرزند ارجمند ملا عبید الله شوشتری و از
 اخوند ملا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه بود روایت حدیث از والد ماجد خود و از شیخ بهاء الدین
 عاملی و از شیخ چنانچه صاحب امل آمل بعد و صفت و معنی نقل فرموده و مرزا محمد طاهر
 نصر آبادی در تذکره الشعرا آورده که ملا حسن علی یگانه گوهر بحرین علوم عقلی و نقلی ملا عبید
 شوشتری که مثل خورشید محتاج بتوصیف و تعریف نیست نیز بهر فضیلت و بدر فلک
 فطانت و جامع علوم و حاوی فروغ و حصول بود بحدود طبع و حدت ذهن امتیاز تمام از
 اقربان و مثال خود داشت و نیز در آن تذکره این سطر عیشتمثل بر تارنج وفات ملا حسن مذکور

ملا حسن علی شوشتری

تفکر و عافسوس از مقتدای اهل ایران برین تقدیر و فاش و در سنه یک هزار و شصت و هشت
هجری بوده باشد و صاحب سلفه العصر سال و فاش را در سنه تسع و ستین الف گفته
مؤلف شود و رعایان آورده که ملا عبد الله تهری در سنه عشرين بعد الالف برای
فرزند ارجمند خود ملا حسن علی تهری اجازه نوشته و در آن سیر مایه بعد الحمد و الصلوة
فقد اجزت لولدی و فلذة کبدی المترقی من حنیض التقليد الی اوج یقین السالك
مسالك التقی الصاعد معصدا للاجتهاد و الناسک مناسک السداد ابو الحسن الشهبير
بحسن علی حسن الله الیه فی الدارين و اعلی مقامه فی النشأتین بعد ان قرر علی فی
فنون العلم کتابا کثیرا و صحفا غزیرا یمتد فنون علوم الدین من الاصول و الفروع و
الحديث و بلغ مع صغر سنه اعلی المراتب و فاز فی اوائل عمره بامتی المطالب مدانہ تکالیف
فی عمره و وقایه جمیع الشرور و جعله فداء من کل مخدوران بروی غنی ماصح لے روتیه
من فنون العمل سیما العلوم الدینیة و ما یتعلق بها من اصول و فروع و معقول و مشدوع
الی آخر الاجازة و از سلطان الحکما و برهان العلما معز الدوله قاضی معز الدین محمد معاصر
علامه مجلسی علیه الرحمه اجازه روایت یافته تاریخ کتابش در راه ذی حجه سنه شصت و ثمانین
بعد الالف بود و در سنه ثلاثین بعد الالف از شیخ بهار الدین عالمی علیه الرحمه اجازه یافته
و نقل بعض عبارات آنها در تذکره مسطور است الفاضل اکلیل ملا خلیل بن غازی
القزوینی از شارحین کتاب کافی کلینی و مشاییر فضلا و شاگرد شیخ بهار الدین علیه الرحمه
بود شیخ حر عاملی او را به فاضل و عالم و علامه و حکیم و شکم و محقق و مدقق و محدث و فقیه و
از جمله تصانیف او دست شرح کافی کلینی در فارسی و شرح دیگر عربی و شرح عدة الاصول و
رساله در جمیع و حاشیه بر تفسیر مجمع البیان و رساله تحفیه و رساله قمیه و غیر ذلک نیز آورده
که من او را در حجه او لے در مکة معظمه دیده ام مجاورت آن بقعه شریفه اختیار نموده بود
دی در آن ایام بتالیف حاشیه تفسیر مجمع البیان مشغول بود و سید علیان مدنی در

تعلیق
نویسی

بسلافة العصر که ابتدا سے تالیف شد سنه یک هزار و پستاد و یک هجری است آورده که ملا خلیل مذکور
 از فضیلتی اهل این عصر و علمای موجودین این زمان است از تصانیف او و شرح
 بر کتاب کافی کلینی است یکی فارسی و دیگری عربی و شرح عده الاصول در اصول فقه و
 کتابهای دیگر است و هر دو شرح عربی و فارسی بنظر مؤلف رسیده و شرح عربی که بهر
 بشانی است در سال یک هزار و شصت و چهار هجری ثبعل آن پرداخته و چون در سال مذکور
 شاه عباس ثانی صفوی وارد قزوین شد فرمایش شرح دیگر بزرگان فارسی با و نمود
 پس او شرح فارسی هم سبب بصفانی در همان سال شروع فرموده و آنرا در عرض مدت
 بست سال در مجلدات سی و چهار گانه با تمام رسانید و تاریخ انعام مجلد اول از شرح
 قاضی ماه محرم سنه یک هزار و شصت و شش هجری است و تاریخ تمام جلد آخر از شرح کتاب
 مذکور که شرح کتاب الروضة از کافی است سنه یک هزار و پستاد و چهار هجری است
 میرزا طاهر وحید در روزنامه خود بتقریب و رود شاه عباس ثانی صفوی در قزوین نوشته
 چون خاطر جماعیون و ضمیر خبریت مقرون پیوسته متوجه برواج و رونق دین بین ملت
 شین میباشد و فضلاء عظام را که وارثان علوم انبیاء و حامیان ملت بنیفا اند همواره
 بتجلیل و تعظیم و اگر ارام میفرمایند بعد از ورود دار السلطنة قزوین جامع علوم معقول و منقول
 کثافت مرزوات فروع و اصول مولانا خلیل قزوینی را که از اجله علمای عصر و فحول و فاضلین
 و بهر استیلا با سلافة فضل و طلیعة مجلس اقدس بزم مقدس طلب داشته آن گروه نزاع است
 پیر و در اظهار فرموده و در همان مجلس مولانا خلیل اندر انتخاب استطاب سرفراز ساخته
 فرموده که کتاب کلینی را که دین قویم را اساس و بنیان دینت المعمور دین مصطفوی بدان
 ما بان بفارسی شرح نمایند که عموم سکان این دیار را که اغلب گفتگوهای ایشان بخت فارسی
 است آتفاع حاصل باشد و نیز رقم اشرف باسم مولانا محمد تقی مجلسی شریف در یافت
 که کتاب سن لا یخفیه العقبة را بهر شرح نماید و چون فضیلت نماز جماعت بر پیشگاه ضمیر منیر

پیر تو وضع افکنده بود در قلم اشرف لطلب عالم ربانی و مؤید بتائیدات آسمانی سالک طریق
 انیق عرفان و بلد شوارع ایقان مولانا محمد حسن کاشانی نقاد یافت مؤلف قصص العلماء
 آورده که ملا خلیل قزوینی در دو مسئله بر خطارفته یکے آنکه ترجیح بلا مرجح جائز است نه
 ر غیفی جائع که بدون ترجیح یکے را بر میدارد و مانند قدحی عطشان و مانند اینکے در یکنیکه
 سطح باشد و آبی بر آن ریزند باید آن آب هیچ سمت روان نشود و حال اینکے میشود
 و متکلمین این موارد نقص را متعرض شدند و جواب و و مثال اول باین نحو است
 که اراده در مثال این مقامات مرجح است و اگر ترجیح بلا مرجح جائز باشد انداد
 و جواب اثبات صانع لازم آید چه ممکن مساوی الطرفين است یعنی وجود و عدمش
 بالنسبه بذاتش مساوی است پس اگر ترجیح بلا مرجح جائز باشد لازم آید که بتواند وجود
 ممکن بی صانع متحقق شود پس اثبات واجب لوجود نتوان نمود مسئله دوم ملا خلیل بر آن فته اینکے
 اول نتیجه نمیدهد زیرا که مستلزم دور است از اینکے نتیجه موقوف بر کبری است و کبری نیز موقوف
 نتیجه و دور باطل است پس شکل اول باطل است پس استدلال بشکل اول در مقام
 باطل است و این شبهه را شیخ ابوسعید البدو الخیر کرده و شیخ ابوعلی بن سینا فرستاده
 نوشته که شما استدلالیان باید هر مطلبی را یکی از اشکال اربعه تمام کنید و تائیت ثلثه
 موقوف بر تائیت شکل اول است چه آن سه شکل باید بشکل اول تمام شوند و شکل اول
 مستلزم دور است چه نتیجه موقوف است بر اندراج اصغر تحت اکبر بتقریر یکے تقدم
 و هر دلیله تا بشکل اول در نیاید تمام نخواهد بود چنانکه شمار این گمان است و شکل
 اول بدیهی الانتاج است چنانکه شما میگویند با اینکے این مستلزم دور و دور باطل است
 چون این شبهه بنیچ رئیس رسید در جواب نوشت که در باجمال و تفصیل منفع است
 چه جهت دور مختلف است زیرا که کبریه موقوف بر نتیجه اجمالا و نتیجه موقوف بر کبری
 اجمالا الحاصل چون ملا خلیل این دو مسئله را اختیار نمود اشتباه اصرار یافت

و چون بسبع علماء اصفهان رسید اندک آقا حسین خوشنوی و امثال او نهایت در مقام تعلیم
 و انکار بر آمدند و چون انکار و تشنیع ایشان بگوش ملا خلیل رسید روانه اصفهان شد که
 با ایشان درین باب مجادله نماید پس وارد مدرسه شد که آقا حسین در آنجا تدریس میکرد
 و آقا حسین اندرون خانه بود ملا سید زاهد بن حسن شیرانی در مدرسه بود و در نزد
 آقا حسین درس میخواند و اتفاق افتاد که ملا خلیل بحجبه ملا سید زاهد وارد شد و سوائه
 کیفیت احوال او استفسار نمود در جواب گفت که من ملا خلیل قزوینی میباشم و شنیدم
 که آقا حسین درین دو مسئله معروفه بر من تشنیع و انکار نموده آدم تا با او مناظره کنم
 ملا سید زاهد گفت که شما بگوئید که چرا در شکل اول صفحی و کبری مستلزم نتیجه نیستند ملا خلیل
 گفت بر اے اینکه دور لازم می آید و دور باطلست پس شکل اول باطل خواهد بود ملا سید زاهد
 گفت که همین دلیل شما شکل اولست و شتمل است بر صفحی و کبری و نتیجه و شما صفحی و
 کبری را مستلزم نتیجه نمیدانید پس دلیل شما بنا بر مذہب شما فاسد است پس ملا خلیل
 صبر نکرد تا آقا حسین بیرون آید بلکه بلافاصله برخاست و بر درازگوش خود سوار
 و بقزوین مراجعت کرد و آنجائی که کلاس به کلاس و بعضی کلاسها به ملا خلیل موصوف چون از جا
 قبول و اعتدال بیرون اند بجهت آن مورد ایراد و اعتراض گردیده چندین خطبه و کلام
 محمد شیرازی که کلام معاصرین او است در بعضی رسائل خود میفرمود و قدیم است مکتب زاهد
 اندک شرفا و تعظیما المولے الفضل ملا خلیل القزوینی حاجا و زار فی فی سنی و ذکر لے اتے
 کتبت حاشیة علی مدته الشیخ علیہ الرحمة و النعمان سلما الیک اتطالع فیها فلما کنت فی
 خراج السفر لے الحجاز صانها الله عن الاعوان طاعتها فی الغریق فوجرت فیها اشیا
 کثیرة نسبها لے اصحابنا الامامیة علیهم المغفرة والرضوان و هم یبرأ منها و صرحوا بنفیها فی
 تصانیفهم لموافقتها الاصول الاشعریة کتبه القبایح و المعاصی لے امتدح علما قدم لے
 الحجاز ذکر ت له ما علمت له من تصنیف من مخالفة کلامه لکلام اصحاب فاعاب بان الصواب

مخالف اصول ابن بابویه و جمیع اصحاب کلم الا الرواة و زعم ان علمائنا حتی شیخ المفید
و اسید المرتضی و شیخ الطوسی و سلطان المحققین نصیر الملة و الدین قدس سره در حرم
اخذوا اصول و منهم من المعتزلة و سلکوا منزهة مسلکهم و لیس لهم دلیل من الکتاب
السنة و سمي المعتزلة و اصحابنا القدرية و سمي الاشاعرة الجبرية و سمي الرواة الذين سبوا
معاصي العباد الى التدنق و نفسه الشرافية بل الامر بين الامرین و اخترع و ابتدع
فی کل مسألة من المشیة و الارادة و القضاة و القدر و غیر ما منی غیر ما قاله اصحابنا
الامامية الذین اخذوا معالم و منهم عن الائمة المعصومین و دونوا فی التفسیر و تبسم
الکلامیة و نسب ما خضر باله من غیر دلیل الی الائمة علیهم سلام فقلت له ما ظفرت الی
الآن بشئی من کلام اصحابنا عما نسب الیهم ففی اے کتاب ذکر و اما نسبت الیهم فقال
المراد باصحابنا رواة الاحادیث ثم قال الی وقت ذکرنا فصل فی حاشیة عدت
و استدل لنا بالا حادیث الواردة عن الائمة نزلها الباب نفع فیها بعین الانصاف
فطالعت فیها کما ذکره من غیر انیکون قصدی تزینة کلامه لکن الحق الجلی و الباطل
بجلی فوجدت فیها اشیا و لیس لها طائل نتیجتا و در حدیث قائما کما لراحم علی المساء
فاستدل علی صحتها بدلائل او هن و غیره و نسبت انعکاس و حاصل کلامه تخطیة علمائنا
تعبیر هم و توخیم بتالعة المعتزلة فی اصول الدین انتہی کلامه و نیز حصصا قصص العلماء
آورده که ملا خلیل قزوینی مقبره اشش بالفعل در قزوین و در سره هم و جنب مقبره اشش
میباشد که مشوب باوست و آن در سره بالفعل خرابست و معلوم نشد که اواز که اجازه
دارد لکن اخبارے مسلک و صاحب فضل است و از جمله تانده او افاضی قزوینی است
که بسیار فاضل بود و جامع و صاحب تالیفات بود و نیز در قصص مسطور است که ملا خلیل
پسرے بود فاضل معروف بملا سلیمان بن ملا خلیل و صاحب تالیف است و فاضل
ملا خلیل علی ما نقله صاحب شذور العقیان در ستمه سبع و ثمانین و الف اتفاق افتاد

مولا محمد باقر بن محمد باقر

تیس

اصلاح از دنیا

مجمع البحار

مولانا محمد باقر بن غازی القرینی فاضل جلیل و برادر ملا خلیل سابق الذکر
 است چنانچه در امل آل سطور است که لا باقر برادر ملا خلیل فاضل عالم و تکلم جلیل القدر
 است از و است حاشیه بر حاشیه عدة الاصول برادرش ملا خلیل مولانا
 شمس الدین محمد شیرازی در کتاب شذویر العقیان فی ترجمہ الاعیان
 سطور است که شمس الدین موصوف عالم و فاضل و بصیر با حکام و عارف تفسیر قرآن
 و مذاہب بود و از مساعرن ملا خلیل قزوینی است شمس الدین مذکور و بعض رسائل
 خود میفرماید زرقنی الله تعالى بفضلہ و کرمہ مجاورۃ بیتہ الاحرام و دفعتی لمقابله احادیث
 ائمة الهدی صلوات الله و سلاسلہ علیہم علی الدوام ثم سالتہ عند قبر رسولہ علیہ السلام
 ان یرزقنی علما نافعاً یخرجنی من امر النفس الامارة بالسوء و یجاکل الشیطان و ہدانی بمنہ
 الی مطالعة تفاسیر القرآن و عنفت مذہب اصحابنا الذین اخذوا معالم دینہم من حصول
 اہل البیت علیہم السلام فی الایات المتی اختلاف فیہا فی علم الکلام مؤلف را بر احوال او
 اطلاعی دست نداد مولانا حسام الدین محمد صالح بن احمد المازندرانی از بنایر
 فضلا و صدا دید علما و شاح کافی کلینی و داماد اخوند ملا محمد تقی مجلسی بود گویند زوجہ و
 آمنہ و دختر ملا صالح فاضل و عالم محقق و صاحب تصانیف لائقہ است روایت
 حدیث از اخوند موصوف و ارد از تصانیف شریفہ او چندین مجلد شرح اصول کافی
 بزبان عربی کہ بسیارستین و مبسوط مشہور است و شرح زبدۃ الاصول و شرح معالم الاصول
 و شرح کتاب سن لا یخفہ الفقیہ و حاشیہ بر شرح لمعہ و غیر آنها لا حیدر علی مجلسی علیہ
 الرحمہ در رسالہ نسب خود آورده کہ ملا محمد صالح مازندرانی را از صبیئہ ملا محمد تقی مجلسی
 چند پسر بودند اول فاضل علامہ آقا محمد باقر دوم ملا نور الدین محمد سوم ملا محمد
 تخلص با شمرت چهارم فاضل عالم ملا حسن علی نجیب ملا عبد الباقی ششم ملا محمد
 و ہر یک از ایشان را اولاد نامدار ہم رسیدن الشیخ فخر الدین بن محمد علی بن طریح نجفی

از شاہیر علمای محدثین و لغویین و فضلائے متبحرین بود کتاب مجمع البحرین که مشتمل بر لغت
از لغات قرآن و حدیث امامیه آن انا عشریه است بی نظیر و بی عدیل در نیابت شیخ
یوسف بحرانی گفته که شیخ فخر الدین بن طریح نجفی فاضل محدث و لغوی و عابد و زاهد و روح
بود و از جمله تصانیف او کتاب مجمع البحرین و مطلع النیرین و تفسیر لغات قرآن مجید
احادیث امامیه است لکن احاطه تمام بذکر جمیع لغات احادیث و قرآن نکرده است و دیگر
کتاب تقیہ در جمع مرآئی و خطب و کتاب شرح مختصر نافع و کتاب تمیز المتشابهین اسماء
الرحال لکن خالی از اجمال نیست و کتاب الاربعین باجملة شیخ مذکور از فاضل عالم فریخ محمد
بن جابر نجفی روایت دارد و او بواسطه شیخ محمود بن حسام الدین جزائری از شیخ بهار الدین
عالمی علیه الرحمہ روایت داشت و علامہ سید ہاشم بحرانی مؤلف غایۃ المرام از شیخ فخر الدین مذکور
روایت دارد و ایضا در رسالہ مزبور آورده که شیخ فخر الدین کوثر از سید جلیل القدر شریف الدین که شاعر
میرزا محمد آشتی آبادی بود روایت دارد و شیخ فخر الدین را پس بود صفی الدین که چهل عالم و صاحب
توالیف تصانیف و از مشایخ اجازه است و بی زبرد خود شیخ فخر الدین روایت دارد
مؤلف گوید کہ کتاب المرآئی و الخطیب کہ در ذیل تصانیف شیخ مزبور مذکور شد لغات
اشتهار دارد و کتاب مذکور مشتمل بر مجالس تذکرہ مصائب حضرات اہل البیت
علیہم الصلوٰۃ والسلام و قصائد و مرآئی حضرت امام حسین علیہ السلام از منظومات
شعراے عرب است و معروف و مشہور بہ بیاض فخری است لکن نسخہای آن در ترتیب
و زیادت و نقصان و امثال آن با یکدیگر مطابقت ندارد صاحب تذکرۃ العلما آورده
کہ بر پشت بعض نسخ مجمع البحرین مکتوب یافته شد کہ وفاتش در سنہ یکزار و ہشتاد
و ہفت ہجری واقع شد و تاریخ آن درین آیہ کریمہ یافتہ اند و بطین علیہم ولان یمجدہم
و تاریخ دیگر بخلاف بعد صفی الدین است و ایضا آورده کہ تاریخ تصنیف کتاب
مجمع البحرین کہ در آخرش مکتوب است سنہ یکزار و ہفتاد و ہشت ہجری است

الشيخ محمد بن سليمان المقابلي البحراني منسوب است بسوی مقابا که قریه از بحرین
 است وی از کلامه شیخ علی بن سلیمان قدیمی بحرانی بود که ذکر او گذشت و از و روایت دارد
 و بعد از شیخ علی مذکور در علوم برج عالی رسید تا آنکه مرجع بلاد و عباد گردید و بعد از وفات
 شیخ صلاح الدین بن شیخ علی بن سلیمان منصب ریاست و قضا بتهای سلطان و
 اکابر بلاد شیخ محمد بن سلیمان مذکور مفوض گشت و شیخ را از اولاد ذکر سیر فاضل
 و مجتهد بود که نماینده من لولاه البحرین الشيخ عبد الله بن محمد بن سلیمان المقابلي
 البحراني پسر بزرگ شیخ محمد سابق الزکری است و از دیگر فرزندان اش افضل و اعلم و فقیه و مجتهد
 و قاضی و صاحب بود اما است جمعه و جماعت در قریه مقابا بعد از شیخ احمد بن شیخ محمد بن
 یوسف بحرانی داشت و در اطلاع بر فروع فقه و احاطه بآن احدی ثانی او نبود شیخ یوسف
 گوید من در سفر من خود او را دیده ام و قتی که ملاقات جدو پدر من در بعض اعیان آمد
 بود الشيخ سلیمان بن محمد بن سلیمان المقابلي البحراني برادر شیخ عبد الله بن سابق الذکر
 و خلفت اوسط شیخ محمد بن سلیمان است شیخ یوسف بحرانی در ذیل احوال شیخ محمد آورد
 که پسر دوم او شیخ سلیمان نام داشت و او هم فاضل بود و در بحرین در طریق مکه وفات
 یافت الشيخ زین الدین بن محمد سلیمان المقابلي البحراني در لولاه البحرین بطور است
 که وی پسر سوم شیخ محمد بن سلیمان مقابلی بحرانیست ظاهر است که چنانکه پسران
 او بودند سالها از حیات بود تا آنکه نزره خواجه بر بلاد بحرین تسلط یافتند قبر او با قبر پدر
 و برادر او در قبه است که در قریه مقابا واقع است الشيخ سلیمان بن صالح بن احمد
 بن عصفور بن احمد بن عیبد الحسین الدرازی البحراني منسوب است بسوی قریه
 و از آنکه از قرای بحرین است و در از بفتح دال و را هم ملتین را میگوید در آخرت شیخ یوسف
 بحرانی آورده که شیخ سلیمان بن صالح مذکور عم جد من شیخ ابراهیم بن احمد بود و فاضل
 و محدث بود و شاگرد شیخ علی بن سلیمان بحرانی است و در کنار برادر خود شیخ احمد که پدر جد من

برورش یافت وی در اول شباب خود از برای پدر خود که کشته با بخت خود شست و خود را با این
 مرضی باورسید و برادرش شیخ احمد از راه شفقته که کمال او داشت او را از غوصی منع کرد و در عزت
 درس نمود و شیخ محمد بن سلیمان مقابلی را از برای تعلیم او مقرر فرمود شیخ محمد بن سلیمان را که کور اول
 پریشان حال بود بلکه حال هر دو ایشان چنین بود تا آنکه حق تعالی ایشان را به جماعت هدایت فرمود و هر دو
 فائز به موفق ساخته بسعادت دنیا و آخرت رسانید و هر دو ایشان بخدمت شیخ علی بن سلیمان آمد
 بحرانی تحصیل علوم نمودند و شیخ سلیمان مذکور با وجود اشتغال بقدر اسی و ملازمت علم مشغول
 با امر تجارت بود و صاحب سخا و بخشش بود و در قریه خود در سجده که معروف به مسجد القدم است
 امامت جمعه و جماعت داشت حکایت کرده اند که هرگاه وقت غوص میرسید و کشته های
 اهل قریه از غوص بر می آمد شیخ سلیمان بن صالح مذکور میرفت و جمیع آنچه ایشان از قسم
 لوله و آتش می آوردند می خرید و باجران بلاد بحرین همه از برای خریدن لوله و بنام شیخ مذکور
 می آمدند زیرا که اهل قریه سومی شیخ مذکور بدست دیگری نمی فروختند و او بدست تجار نفع میبرد
 و میان ایشان تقسیم آن میفرمود و در بعضی نسخه از اهل قریه لوله های بزرگ قیمتی مذکور است و فروخت
 ناگاه چون صلاح آن امر نمود بسیار خوب آمد و قیمت بیشتر فروخته شد پس هرگاه اقتضای شیخ کیفیت حال او
 بیان فرمود و گفت من ازین قیمت سدس مال خود را بگیرم و باقی از دست آن شخص قبول
 نکرد و گفت اکنون آن همه مال تست زیرا که من هرگاه آنرا بفروختم اگر فاسد ظاهر شد نقصان
 بر تو بولیس زیادت هم از برای تست شیخ راضی نشد تا آنکه دیگران چنین قرار دادند که بعضی
 از آن زیادت را شیخ بگیرد و بعضی را بآن شخص بدهد و فوات شیخ مذکور در سال یک هزار و شصت و
 پنج هجری در کربلا معلی واقع شد و او از شیخ علی بن سلیمان بحرانی روایت احادیث و
 و شیخ محمود بحرانی از روایت دارد شیخ حر عاملی علیه الرحمه در امل ال بکرش چنین آورده که
 شیخ سلیمان بن منصور درازی بحرانی فاضل فقیه و محدث و روح و عابد از جمله معاصرین
 علامه آقا حسین بن جمال الدین محمد الخونساری از مشاهیر علمای امامیه و کماری

محققین فرقه حقه ناجیه آنرا عشریه کثره هم الله فی البریه سرآمد جابذه اعلام و مرجع فحول کرام و
 علمای فحام و مستند هر خاص و عام صاحب تصانیف و توفیق لائق و تالیف عالیه فالتقست
 از مصنفات شریفه او کتاب مستطاب مشارق الشموس فی شرح الدروس اگرچه نامکام مانده
 اما بر کمال تجر و خدات او در فن نقه دلالت تام دارد صاحب المل آمل در وصفش آورده
 قاضی عالم حکیم شکم محقق مدق نقه جلیل القدر عظیم الشان علامه العلماء فرید العصر له ولقاء
 منها شرح الدروس حسن لم یمیم و عدة کتب فی الکلام و الحکمة و ترجمه القرآن الکریم و ترجمه
 الصحیفة الکامیه و غیر ذلک سن المعاصرین اطال الله البقاء و روی منه اجازة و سید علیخان
 ملکی در سلافة العصر علامه موصوف را بهر آنحی بالغة ستوده و صاحب قصص العلماء بعد و صف علماء
 موصوف آورده که آنجناب چون در معقول و منقول تدریس میکرد لهذا در استاد الكل فی کل
 نامیدند و نیز آورده که علامه موصوف در علم منقول خدمت محقق بنزواری اقا محمد باقر صاحب فخر
 تلمذ داشته و نامت دوازده سال خدمت او مانده و اجازه از وی یافته و دختر محقق بنزواری
 نیز بجاله خود در آورده و پسرش آقا جمال از دختر موصوف تولد یافت و میرزا محمد طاهر نصر آبادی
 اصفهانی در تذکرة الشعراء که سال تصنیف آن سنه یک هزار و هشتاد و سه هجری است بتقریب
 ذکر علماء و فضلا گفته که آقا حسین خلت امجد فضیلت و غفران پناه مولانا جمال الدین لکنایه
 ذات منبع البرکاتش کو کبی است از افق آگاهی لایع وجود و شرفیش اختریت از فلک
 هوشمندی ساطع چرب نرمی کلاش مرهم خستگان جفا و رنجه خامه گوهر بارش بیاید
 تحصیل را شربت شفا بام کمالش را بر بان سلم نردبان و ارشاد و روس حقائق ماثول
 مستغنی از شرح و بیان و در بساط لازم انبساطش جلال حاشیه و در جنب متن کلاش
 قدیم تقویم بارین جناب ایشان در عنفوان شباب جهت تحصیل علم باصفهان که صند
 گوهر فضلا است تشریف آورده و در اندک زمانی بموجب فطرت عالی سبقت از اقران مل
 از فحول علمای سلف ر بوده و ایضا گفته که الحال یعنی در سنه مزبور در اصفهان تشریف فرما

و تدریس ولایت مدرسه جده صاحبقرانی شاه عباس ثانی بالیشان است و عمده فضا و در
 حاشیه درس آن قبله عرفان حاضر شده استفاده مینماید خود در منزل با قاضی مشغول اند
 ولد امجدش آقا جمال که الولد شریبیه در باره ایشان صادق است بدرسه مذکوره هر روز
 می آیند و طالبان علم و ساکنان آن مدرسه و سایر مدارس مستفید میشوند و علی قلیخان در
 تذکره خود بعد وصف جناب موصوف گفته که آقای مغفور ذو الجمالین است یعنی فاضل
 نخبه آقا جمال خونساری مبرور را پسر و علامه زمان آقا جمال ثانی را پدر بوده یکی اولاد عالی
 تبارش منبع فضل و کمال و عین رحمت و جمال اند و آن مغفور تلمیذ خلیفه سلطان و فضلا
 آن زمان بود و اکثر علمای ایران تلمیذ ایشان و اولاد ایشان اند چون سلاطین صفویه
 انار الله بر اینهم الجلیة در رعایت شرع النور مبالغة تمام داشته اند و در طریقه حقه امامیه
 انیت که صاحب ملک امام زمان را میدانند و کسی را نمیرسد که در ملک امام بی اذن و یا اذن
 نائب او دخل و تصرف نماید پس درین وقت که امام زمان یعنی حضرت قائم آل محمد
 صلوات الله علیه و علیه غائب است مجتهد جامع الشرائط عادل هر که باشد نائب
 آن حضرت تا در میان مسلمین حافظ حدود و آئین باشد چون ملک واری و سپه آری و فضلا
 و مجتهدان این زمان صورت نمیکند و لهذا هر بادشاهی را مجتهد معظم آن زمان نائب خود
 کرده که او را بستانج بر سرش گذاشته بر سر سلطنت می نشاند و آن بادشاه خود را
 نائب او تصور میکرد تا تصرف او در ملک و حکومتش بر خلق بنیابت نائب امام بوده صورت
 شرعی داشته باشد لهذا شاه سلیمان صفوی مغفور را آقا حسین خونساری مبرور بنیابت
 خود بر سر سلطنت اجلاس فرمود و بعد از و خاقان مالک رقاب یعنی سلطان حسین صفوی
 مولانا محمد باقر مجلسی و همچنین سلاطین سلف را مجتهدان سلف در تذکره ستاج الافکار
 مسطور است مولانا آقا حسین خونساری که در عهد سلطنت شاه سلیمان صفوی سر آمد
 فضیلتی روزگار بوده فضائل و کمالات وی از مصنفاتش که نعلیه آن تعلیقات بر حاشیه

قدیم علامہ دوانی است ظاہر و مستعد و شرف و فنون نظم و نثر از تالیفاتش باہر کلاش مملو
از بلاغت است و اشعارش مشحون فصاحت و اثر کار و رستمہ اوسط مائتہ حاوی عشر راہ

آخرت پیش گرفت این رباعی از طبع مؤثرش سرزده

اے باد صبا طرب فرما آئی از طوب کہ امی کف پامے آئی

از کوے کہ برخاستہ است بگو اے گرد و چغیم شناسمے آئی

و ملا سیحامی فوسوی کہ از شاہیر فضل و تلامذہ آقایی موصوف بود و قطعه در وفات آغلامی گفته

این چند بیت از انجاست قطعه

اصبر القلب فی لطفی و التھاب	و شیو فی نطیفۃ من تسکاب
کیف لا والدھر رکّت علینا	بالمصیبات غمّ بعد النصاب
عجبا لمنّ کیف یوارے	شاخ العلم فی ثغور المضاب
کان کالنّهر اذ کسبنا ضیاءھا	و توارت بعد الغطاب بالجاب
فسقے ربّہ اذ سقانا	من علوم الھدی بعد ربنا
علم العلم غاب عنا فقلنا	دفن العلم کالھدی فی التراب

و محمد امین شاعر این قطعه در وفات آنجناب نظم کرده

ہادی المسترشدین اقل حسین	الذی قد کما حی السنت
قد طوی ایاہ و ارقا الحیاة	صار فی جنات عدن لرحمة
حار فی تاریخ کل الانام	قائلین لیس هذا فضل
و ہم اذ ہم فی استخارج	قال رضوان لما دخل جنت

بہرین تقدیر کہ مادہ تاریخ در کلہ او ملّ جنتی است وفات آنجناب در سنہ یکہزار و نوہ و ہشتاد
ہجری بودہ باشد و ملا حمید علی مجلسی آوردہ از تصانیف اوست حواشی بر شرح کتاب اشارات
و حواشی بر کتاب شفا و حاشیہ بر حاشیہ قدیمیہ و غیرہ و شیخ جعفر قاضی اصفہان کہ از افاضل

و مشایخ عصر خود بودند و مصنف حاشی بر شرح لمعه است از روایت حدیث داشته و او از
 ملا محمد تقی مجلسی روایت دارد شیخ ابوطالب بن عبدالقدس گیلانی پدر شیخ علی حزین که فاضل
 زاهد بود از تلامذه آقا حسین مذکور است و دیگر از جمله تلامذه او ملا عبدالقدس اردبیلی ملا میرزا میرزا
 و غیر ایشان از علما و فضلا اند و صاحب وسائل هم از علامه موصوف اجازه دارد شیخ علی
 حزین بعد از احوال فضل و کمال آقا جمال که خلف ارشد آقای موصوف بود آورده که دیگر
 فاضل عالیشان آقا رضی الدین محمد پسر آقا حسین بودند مولانا محمد باقر بن محمد مؤمن
 انحراسانی السمرقاری فاضل است بسوی سمرقند که آن تعبیه بهیق است و بهیق برو
 صیقل شهر است قریب نیشابور که از مشهورترین بلاد خراسان است و از آنجا جماعت
 کثیر از علما و فضلا و علما و فقها و ادبا بیرون آمده اند و ابالی ایجاد تشیع ضرب المثل اند
 چنانکه این بیت شمنوی مولوی روم بر آن دلالت دارد بیت

سبزوار است اینجهان بیدار   ما چو بوبکریم دروے خوار و زار

باجمله مولانا از مشایخ متأخرین فقهائ شیعیه است شیخ حر عاملی او را از معاصرین خود شمرده
 و به عالم فاضل و حکیم و متکلم و فقیه و محدث جلیل القدر ستوده و از جمله سائده معاصرین آقا حسین
 خونساری و شیخ علی صاحب درغور بوده صاحب سلافة العصر تقریب اعیان زمان خود آورده
 که مولی محمد باقر خراسانی یکی از مجتهدین متبحرین در علم دین و دیگر فنون علوم و اصناف منطق
 و مفهوم است در سال یک هزار و شصت و سه هجری وارد مکّه معظمه شد و یک سال در آنجا
 مجاورت فرمود و سن هجرت بملاقات او مشرف شده ام بعد از آن بسوی عجم مراجعت
 نمود اکنون در آن بلاد است و سیّر از محمد طاهر نصر آبادی در تذکره خود آورده که مولانا
 محمد باقر خراسانی سمرقاری از دار المؤمنین سمرقند است عارف معارف یقین و شکاف
 اسرار علوم دین و معتدّی به فعل علما و پیشوای زمره فضلا است گلزار عبادت از آداب
 و خلوص باطراوت و گلستان معرفت انا به تنزه نفس مبارکش همدوش نصارت بقوت

ملا باقر سمرقاری

بنی تعلیق از قید علالت و ارسته و بسبب زهد و تقوای ایشان مرغان سبز و ارحت الحماک بسته
 در ادل شباب جهت تحصیل علم با صفهان آمده و در علوم نظری از تلامذہ میر الوافق اسم
 فخر سکی و قاضی معز بوده و در علوم دین و ضبط احادیث باخوند ملا حیدر علی اصفهانی و ملا
 حسن علی بن ملا عبد الله شوشتری مباحثه نمود الحال که سنه یک هزار و هشتاد و سه هجری با
 فحول علما از مدرس مبارک ایشان فیض وافر می برنزد و از علما اجازه نماز جمعه یافت
 در اصفهان مبادرت آن نمایندگان ای رباعی حقانیت آیات بساک نظم میکشند تهی
 و ملا حیدر علی مجلسی در اجازه خود آورده که علامه محمد باقر سناری صاحب ذخیره و کفایت
 از جد سن علامه محمد تقی مجلسی روایت داشت و شاگردش فاضل کامل ملا محمد شراب
 گیلانی از روایت دارد و دیگر از جمله تلامذہ اوست حاجی محمد گیلانی و فاضل المعی ملا
 عبد الله اردبیلی ملا ب ثراه از تصانیف شریفه اوست کتاب کفایت الفقه در دو مجلد
 یکی از کتاب الطهارة تا کتاب الوصیة دیگر از کتاب النکاح تا کتاب الميراث و کتاب
 ذخیره المعاوی شرح الارشاد که چهرین مجلد از کتاب الطهارة تا کتاب الحج است و این
 هر دو کتاب بسیار شستمار یافته اند و پیش نظر علمای اعصار می باشد و دیگر رساله فارسی
 و رساله فقه فارسی در احکام طهارة و صلوة و صوم و رساله در تخریم غنا و رساله در بیان غسل
 و رساله در تحدید نهار شرعاً و از تصانیف اوست کتاب کبیر در اوعیه با ثوره اسم او مفتاح
 النجاة یا سفینة النجاة است کماتیل و در رساله در صلوة جمعی کی عربی و دیگری فارسی و غیره
 الشیخ علی بن محمد بن حسن بن الشہید الثاني العالمی از مشاییر اهل علم و کمال برادر
 شیخ زین الدین بن شیخ محمد بن الحسن بود که سابقاً احوالش گذشت از تصانیف شہیر
 اوست کتاب در غنور و منظوم که شتمش بر فوائد متفرقه و حل احادیث مشکله و دیگر مطالب متنبه
 است دلالت بر صفای ذهن و وقت نظر و جود طبع و کثرت شجر او در علوم دینی و دارد و
 از آن جمله حاشیه بر شرح لمعه که بسیار شهرت دارد و در کتاب و در غنور آورده که ولادت سن

ماه ربیع الاول سنه یک هزار و سیزده یا چهارده هجری واقع شد و ایضا گفته که چون پدر من
 شیخ محمد بسوی سفر عراق رفت عمرم بیش از سال رسیده بود و در آنوقت فتوری عظیم بر بلاد
 ما رسید و قریب هزار کتاب از کتابها سوزانیدند بسوی قریه که ک نوح علیه السلام
 رفتم و در آنجا مدت اقامت کردیم بعد از آن برادر من شیخ زین الدین بسوی عراق سفر
 کرد و سن من در آن وقت قریب دوازده سال بود و من در اول حال بسوی مکتب
 رفتم و بعد از سالگی ختم قرآن نمودم بعد از آن بخیرست شاکر دان جد و پدر خود شتافت
 علم نمود و ایشان شیخ فاضل نجیب الدین و برادر من شیخ زین الدین و سعید اجل سعید
 نور الدین و شیخ حسین بن الطاهر و شیخ محمد حروفی رحمۃ الله علیهم جمعین بوده اند
 و چون برادر من بسفر رفت من با وصفت صدق من خود شتول امور عیال و انتظام احوال
 آبادی خود بودم و با این همه بقیه ساکنان اشتغال ایلام نمودم و کتابها را چند نوشته
 بر حفظ کتابهای که از دست اهل فتنه باقی مانده بود حریص بودم چون والدین وفات
 یافت من در سال یک هزار و سی و دو یا سی و سه هجری بسوی مکه معظمه سفر کردم و در آنوقت
 سن من قریب شانزده سال بود و غنایات ربانی و الطاف یزدانی شامل حال غریبه
 و در آن سفر امری چند برای من اتفاق افتاد که خالی از غایت نیست شیخ علی مزبور
 در آنجا چندی از امور غریبه نقل کرده و گفته که از جمله امور غریبه آنکه چون سعی بسیار داشتم که
 آنچه کتب من در وطن من باقی مانده است نزد من برسد شخص را با جرت از برای آوردن
 آنها فرستادم و در انتظار خبر بودم ناگاه شب بخواب دیدم که شخصی با طبقی در رسید و سینه و
 پهلوهای آدمی در آن طبق داشت پرسیدم که این چیست گفت که این سینه جد تو شیخ
 زین الدین شهید ثانیست چون صبح شد خبر من رسید که آن شخص با کتب می آید و
 در آن اکثر کتابها از تصانیف جدم شهید ثانی بغیر جلد بود و بعضی از آن بجهت نقل و تجویز
 تلف شده بود ایضا شیخ علی مزبور بعد از ذکر بعضی امور غریبه و بعضی از مصائب و احوال خود

میفرماید که کتابی که بآن احتیاج داشتیم نزد من نبود پس زیاده از هفتاد کتاب بخط خود نوشتم و در بعضی اوقات که مرا اتفاق تصنیف افتاد حاشیه بر شرح لمعه نوشتم و آن دو مجلد است و شروع تصنیف شرح ابواب اصول کافی کلینیه نمودم یک مجلد از آن بیاض رسید و اتفاق تبخیر نفس بقیه مسودات آن نشد و دیگر این کتاب یعنی در نشور و منظوم را جمع کردم و دیگر کتابی در رد بعضی تصوف که از طریق علمای امامیه مخرف شده اند نوشته ام و آنرا البهام المارقه عن غرض الزنادقه موسوم کردم و دیگر رساله در رد ملاحمه امین استرآبادی و آن را ورق متفرقه است و خواشی بر کتاب معالم است که اتفاق ترقیب آن نشد و همچنین خواشی بر کتاب من الحیضه الفقیه است و دیگر کتابی نوشته ام که در آن رسائل کثیره و چندین فنون و فوائد و اشعار و اکثر احادیث و غیر آن جمع کرده ام که قریب به چهل هزار بیت است و مجموعه بای دیگر نیز جمع کرده ام و من از استاد خود سید نورالدین علی بن علی بن ابی از الحسینی الموسوی و شیخ نجیب الدین علی بن محمد بن عیسیٰ جمعا الله احازه روایت دارم و ایشان از جد من شیخ جمال الدین حسین بن شهید ثانی و هم از سید شمس الدین محمد بن علی بن ابی الحسن الحسینی الموسوی روایت داشتند و هر دو ایشان بواسطه سید علی بن ابی الحسن و شیخ حسین بن عبد الصمد و سید نورالدین علی بن سید فخر الدین باشمی از شهید ثانی علیه الرحمه روایت دارند و نیز از تصانیف شیخ علی مزبور است رساله در رد بر کسی که نغمه و غنای اصباح میشارد و درین رساله در ساله سهام مارقه که قبل ازین ذکر شده طعن و اعتراض بر ملاحسن نموده و بسبب سیلان ملاحسن بسوی تعصوف و تعصب و طعن بسیار بر او داشت و شیخ یوسف میفرماید که تاریخ وفات شیخ علی مزبور یاد ندارم لکن وی عمر بسیاری است الشیخ عبد الرزاق المازندرانی در شذو را آورده که شیخ مذکور عالم فاضل بود و از سیرت زین العابدین بن سید نورالدین مراد الحسینی تلمیذ ملاحما امین استرآبادی اجازه روایت حدیث داشته در اجازه مذکور مسطور است و بعد فان المولی الاجل الفاضل المتوفی

بحسن فهمه لصاحب الی اعلی المرتب المستعفی لتألیف المواهب من الرحیم الوهاب +
 الشیخ عبد الرزاق المازندرانی بلبغه الله من الخیر الماله وختم بالحسنی اعماله احب الیکون و دخل
 فی سلسله رواة الحديث المطهرة عن اهل بیت النبوة ومشکوة الرسالة لیدخل بذلك فی
 دوحه مولانا الامام ابی عبد الله جعفر بن محمد الصادق صلوات الله علیه وعلی ابائهم ونبأ
 افضل السلام رحم الله من احب امرنا کفی بذلك مشوئة کبری و منقبة عظیمة فطلب من الفقیر
 اجازة لمروایة ومقدرة وسموعات وقد استخرت الله واجزت له اولم الله لرفیقه ان
 یروی عنی جمیع ما یجوز له روايته من معقول ومنقول وفروع واصول بطرقه المقررة
 اماکنها انتی مولانا محمد باقر الیزدی صاحب تملک اهل آل آورده که مولانا محمد باقر
 یزدی صاحب عیون الحساب از عظم علماء ریاضی بود و قوانین جدیدیه و براین مختصره
 سدیدیه ایجاد کرده و بفضل و کمال و دقت نظر و سرعت انتقال بے نظیر بود و بسای از
 افکار و افاد آتش مشهور گردیده و بر صفحه ایام یادگار مانده بالجمله همه اعتراف بفضل او
 وارند و علامه غنصاری بر کتاب مطالع الاثر که از تصانیف اوست در علم هندی و بیاجیه
 بطور تقریظی نوشته است محصل اینچه صاحب تملک در وصف او فرموده و گفته که مولانا
 محمد باقر مذکور را دو برادر دافین بریند که ذکر ایشان در کتاب مذکور سطور است الایسر
 جلال الدین بن الامیر محمد که المرفعی تاج الدین در تذکره العقیان سطور است
 که امیر جلال موصوفه بعجم فاضل و محقق مدقق بود و از بعض تلامذه شیخ بهاء الدین عالم
 علیه الرحمة اجازت و محنته و اجازة مذکوره بنابر آنچه در تذکره مذکور است نیست بعد الحمد
 و العلوة و بعد تقدیر قرأ علی هذا الكتاب قراءة فهم و تدقیق و اتقان و تحقیق المولی السید
 المرتضی الاجل المعامل العالم اناسک المتورع الحسیب النسب المدقق شاح الاحادیث
 المصطفویة و ناقد الاخبار النبویة و الاخلاق السنیة الرضیة و الافعال الحمیده المبررة
 جامع الفضائل و المناقب و مجمع الماثرو المناصب جمال الملة و الحق والدین ابن المکر

میرزا جعفر بن محمد
 عیون الحساب

الاغظم والمحجبي الاكرم الاعلم الا فخم الامجد الا قدم مهبط الانوار القدسية مجمع صفات
الملکئیه والانسئیه ذی المکرمات والمفاخر والسجایا العلیه والمآثر سلطان المفسرین و
المذکرین تاصح اعظم الملوك والسلاطین كهف الضعفا والمساكين راحة البریه حنین
هو البحر من ابي النوح انتیت فلیجت المعرف والجود سكله
نعود ببسط الكف حتی لو اننا اراد انقباضا لم نطقه انا صله

تاج الملة والحق والدين نقاوة اولاد خاتم النبیین و ذریه الائمة المعصومین اوامیر
تغ ظلاله و ابداء جلاله واجزت له ایدیه الله تعالی ان یردی عنی البصیح عنده من سموعا

ومرویاتے ومجازاتے و مناولاتی ومولفاتی الخ الاجازة الشیخ حسام الدین بن
جمال الدین بن طریح الخجفی از فضلا معاصرین شیخ حرعالمیست عالم ماهر و
محقق وثقة جلیل القدر و شاعر بود از تصانیف او کتابها اند از انجمله شرح فوائد صمدیه
و شرح مبادی الاصول علامه حلّی ره و تفسیر قرآن شریف و شرح فخریه در فقه و غیره

سن الکتبه الشیخ حسن بن ابراهیم بن علی بن عبده العالی المیسری فاضل و
عالم جلیل القدر و صاحب بود از معاصرین شیخ حرعالمی است کذا فی الال الشیخ حسن

بن علی بن الحسن بن یونس بن یوسف بن علی محمد بن ظهیر الدین بن
علی بن زین الدین الحسام الظهیری العالی بن علی بنانی از جمله معاصرین
شیخ حرعالمی ره و در امل آمل آورده که شیخ حسن مزبور فاروق الح و معاصر است

چندی در نجف اشرف اقامت داشته از آنجا با صفهان رفت و وفات یافت
الشیخ حسن بن علی بن خاتون العالی العینانی از فضلا زمان و صلی

عصر خود بود از جمله معاصرین شیخ عالمی است کذا فی الال الشیخ حسن بن علی بن
محمود العالی فاضل فقیه و معاصر شیخ حرعالمی بود در امل آمل آورده الشیخ حسن

بن علی بن محمود العالی ابن خال والد المؤلف فاضل فقیه صالح معاصر الشیخ

الفتویٰ العالمی البیاضی از جمله معاصرین شیخ حرعالمی است در اہل آل آورده
 کہ شیخ حسن مزبور فاضل صالح و معاصر بود شیخ حسن بن علی بن محمد الحاکم
 المشغری والد شیخ حرعالمی است چنانچہ در اہل آل مسطور است کہ شیخ حسن بن علی
 بن محمد حرعالمی مشغری والد مؤلف این کتاب است قدس اللہ روحہ عالم و فاضل
 ماہر و صالح و ادیب و فقیہ ثقیہ و حافظ و عارف لغت و عربیت و فقیہ و ادیب بود
 و در فقہ مرجع خلالتی بود خصوصاً در مواردی چند از کتب عربیہ و فقیہیہ دیگر کتاب
 را پیش آنجناب قرار نموده ام و فائز در سنہ یکہزار و شصت و دوم ہجری در راہ
 خراسان اتفاق افتاد و مدفن شریفش در شہر مقدس حضرت امام رضا علیہ السلام
 الحیۃ و النثار واقع شد و مولد او سنہ الف ہجری بود خبر وفات آنجناب وقتی من
 کہ در حجتہ ثانیہ در منی بودیم و در وفات آنجناب قصیدہ طویلہ در مرثیہ آنجناب گفتہ ام
 السید حسن بن ابی محمد زمان الرضوی المشہدی از معاصرین شیخ حرعالمی
 چنانچہ در اہل آورده کہ سید جلیل میرزا حسن بن میر محمد زمان رضوی مشہدی فاضل
 عالم و محقق جلیل القدر و معاصرین است از تصانیف او کتابی است در استدلال
 نامام الشیخ حسن محمد بن علی بن محمد الحاکم العالمی المشغری الحجتی
 شیخ حرعالمی در اہل آورده کہ شیخ حسن مذکور ابن عم مؤلف این کتاب است فاضل
 صالح و فقیہ و عارف بعربیت بود قرات علوم پیش پدر خود و دیگران نموده محمد
 بن مرتضی المعروف بکمال حسن الکاشانی از مشاہیر مجتہدین و اکابر فہرست
 و محدثین و از محمد بن ثلثہ تاخرین سعد و بوده علی قلیخان در تذکرہ خود بعد از وفات
 او گفته کہ ملا حسن تمیز فاضل مشہور ملا صدرا سی شیرازیست و بمصاہر و فیضیہا
 داشتہ و تخلص ہم از ملا صدرا یافتہ چون صیت فضاہش شرق و غرب را فروگزاشت
 شاہ عباس ثانی صفوی مغفور بالتاس تمام او را طلبیدہ در سفر حضرتانہ و بمکہ

شیخ حسن
 بن علی

ملا حسن
 بن علی

ذکر کمال ادب و احترام با او سلوک می نمود و ملا حسن تا زمان شاه سلیمان صفوی مغفور
 در قید حیات استعار بود و اولادش در کاشان تا حال معزز و مکرم بل مرجع اند و دیوانه
 از ده هزار بیت متجاوز است و در تذکره نتایج الافکار مسطور است جمع کمالات استقامت محسن
 متخلص بغیض کاشانی که همیشه زاده مولانا ضیاء الدین کاشانیست نسبت شاگردی
 بخدمت صدرای شیرازی داشته و از علوم معقول و منقول بهره وافی برداشته و پیش
 شاه عباس ثانی اعزاز و احترام تمام داشت در آخر مایه حادی عشر هجری موهوم را گذران
 انتی بالجمله ملا سید موصوف در اوان تحصیل از بلده کاشان بسوی شیراز آمده بخدمت
 سید ماجد بحرانی تحصیل علوم فقه و حدیث فرموده چنانچه سید نعمت الله جزائری کاشانی
 رشید ملا محسن مذکور بود در حکایت تفاؤل او بدیوان منسوب بحضرت امیر المومنین علیه السلام
 که در احوال سید ماجد بحرانی مذکور شد نقل فرموده و در آن حکایت گفته که استاد سن
 محقق ملا محمد حسن کاشانی مصنف کتاب وافی و غیر آن که قریب به دو صد کتاب رساله
 دارد در او اهل کتاب وافی گفته است که من گاهی روایت کنم کتب اربعه حدیث را از
 استاد خود سید ماجد بن هشتم صادقی بحرانی که در علوم شریعیه استناد سن بسوی استاد
 و اعتماد سن بر اوست و او از شیخ بهار الدین عالمی روایت دارد و گاهی روایت
 از شیخ بهار الدین بلا و اسطعم استاد خود و گاهی روایت میکنم کتب اربعه مذکوره و دیگر
 کتب حدیث و غیر آنها را از شیخ محمد بن شیخ حسن بن شهید ثانی علیه الرحمه و او از پدر خود
 شیخ حسن مذکور روایت دارد شیخ یوسف بحرانی گفته که ملا محسن علم حکمت و اصول را از
 ملا صدر الدین محمد بن ابراهیم شیرازی که مشهور ببلای صدر را بود حاصل نموده و دختر ملا صدر را
 در نکاح او بود و همه تعانیات او در حصول بسبب شاگردی و تقرب او بلای موصوف مثل
 بر قواعد صوفیه و فلاسفه است و چون در آن زمان مذهب صوفیه در بلاد عجم شهرت
 بسیار داشت و اکثر اهل عجم مائل بتصوف بودند بلکه غلو در آن داشتند ملا محسن

میان ایشان صاحب مرتبه علیا گردید و نزد مردم براقرا ن خود تفوق یافت تا آنکه بعد از
 مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه در رسیدن بهایت سنی در اطفای ناره تصوف و انسداد
 شقوق این بدعت کوشید و انتی کلامه مؤلف گوید که اگر چه از تصانیف ملا محسن مذکور
 دلالت بر تصوف او ظاهر میشود اما بر ارات او از رساله انصاف که در آخر عمر خود تصنیف
 فرموده بخوبی ظاهر و واضح است چنانچه فاضل جلیل القدر و بدترشح اقتدر العالم
 الا واحد و الفقیه المعتمد اسید البواحسن محمد خلیف مرحمت و غفران پناه آقا سید
 علی شاه البقاء الله بر نظر اجض کتب مصنفه ملا محسن افاده فرموده ما هذا الفیله محمد
 بن مرتضی المدعو محسن الکاشانی صاحب الوافی و الصائنی و المستصم بالمفتاح و غیره
 عمایقرب الماتی کتاب علی ما ذکره المورس اسید النعمه الله الجزائی نلیذه طاب ثراه و ذکر
 ان اکثر کتب المحدث الکاشانی علی مذہب الفرقة الشنیعة الصوفیة فذلله الله علیه
 ان قال و لکن له رساله سماها بالانصاف و اظهر فیها عذرہ عما ظن فی کلامه من الاعتقاد
 الفاسدة و الاقوال الکاسدة بان ذلک لیس عن اعتقاد و تصدیق بل تحض کاتبة
 و نقل انتی کلامه و ایضاً مؤیداً بمعنی آنست که ملا شفیعا در اجازة موسوم بر ذمته
 بهیته در احوال ملا محسن مذکور می فرماید که سن از استاد خود عالم کامل ملا احمد زرقانی شنید
 ام و آنجناب از والد ماجد خود ملا حمیدی فراتے نقل فرمود که آنجناب ملا محسن مذکور را بخواب
 دید که با آنجناب میگویی که آنچه مردمان در حق من میگویند و نسبت می دهند از اغفادات
 فاسده است و سن ازان بری هستم و اعتقاد من همان است که در رساله که در آخر عمر خود بیان
 نموده ام در کسم آن رساله را بلا حمیدی مذکور گفته بود پس بعد از ابرش در آن جناب موضوع
 در آن رساله نظر فرمود و یافت مطابق آنچه که بخواب دیده بود و اعتقاد ملا محسن مذکور را
 مطابق و موافق بعقاد حق یافته ملا شفیعا گوید که انیت کلام استاد ملا محمد و در مقام
 تصحیح اعتقاد ملا محسن مذکور عفو فرماید حق تعالی اوزلات او و از لغزشهای تمامی علمای

عالمین و محدثین را سخنی پس تحقیق که ملا حسن مذکور صرفت مژده عمر شریف خود را در ترویج
 اشعار مرویه و علوم الهیه و کلیات او که در غایت تحذیب و نباتات اند و او را راست مصنفات
 کثیره تقریباً دو صد مصنفات صغار و کبار بوده باشد انتہی موضع الحاجة من الروضة
 بالجمله تو غل و مہر او در احادیث و اخبار ملت ضعیفہ و فقہ امامیہ اثنا عشریہ کا شمس فی
 الریۃ النہار ہویدا و آشکارا است و عبارت رسالہ انصاف انچہ بنظر مولف رسیدہ است
 چندی در مطالعہ محادلات متکلمین خوض نمودم و بآلت عقل در زالت جہل ساعی بودم
 و چندی طریق کلمات متعاسفین تبلم و تفہم نمودم و یک چندی بلند پروا دیہاے
 تصوفہ در اقاویل شان دیدم و یکچندے در رعوتہاے سن عندین گردیدم تا آنکہ
 در انحصار سخنان طوائف اربع کتب و رسائل مینو شستم و گاہی از براسے جمع و توفیق بعضی
 را و بعضی می سر شتم من غیر تصدیق بکلمات و لاعزمیۃ قلب علی جہا بل حطت بالکدیم
 جہرا و کسبت فی ذلک علی التمرین زبراً فلک احد فی شئی من اشاراتہم شفاعتی و لافے
 ارادۃ عباراتہم بلال غلتی حتہ خفت علی الفتنۃ اذ رأیتہا فیہم کاتہا من ذویہم منتہلت
 بقول من قال صد عونی نہبونی اخذونی غلبونی وعدونی کذبونی غالی من انظلم فخرت
 الی اللہ من ذلک وعدت بامتن من ان یوفی فی ہنالک و استعدت بقول ہر المؤمن
 علیہ السلام فی بعض ادعیاتہ عند فی اللہ من ان استعمل الراے فیما لا یدرک
 قعرہ البصر ولا یتعلق فیہ الفکر ثم انبت الے اللہ و فوضت امری الے اللہ
 انی اقتدر برکتہ سالبتہ اشعر المبین الے التعمق فی اسرار القرآن و احادیث آل
 سید المرسلین صلوات اللہ علیہم و فہمنی اللہ نہما بقدر حوصلتے و درجتی من الایمان
 فحصل لے بعض الاطمینان و سلب منی وساوس الشیطان ولہ الحمد علی ما ہدایتی ولہ
 الشکر علی ما اولانی انتہی موضع الحاجة من کلامہ از جملہ تصانیف ملاے موصوف رسالہ
 ایست کہ در آن فہرست مصنفات خود ذکر کردہ در اینجا انتخاب کردہ شد کتاب الصافی

در تفسیر قرآن مجید که فراغ از تالیف آن در مسکنه بود و همچنین دیگر تصانیف راسع ذکر آن
تصنیف و عهد و ایات این نام بر دو کتاب الاصفی که منتخبی از تفسیر صافی است کتاب الایاتی
مشتعل بر پانزده جزوه است و هر جزوی از آن کتابی براسه است کتاب الاثنانی و آن
از وانی است کتاب النوادر مشتعل بر احادیثی که در کتب اربعه مشهوره مذکور نیست کتاب
معظم الشیعه فی احکام الشریعه که از جمله اش کتاب الصلوة و مقدمات آن و یک
مجله اقبال تصنیف در آمده کتاب محتاج الشرائع که در مسکنه تمام کرده کتاب النخبه
مشتعل بر خلاصه البواب فقه کتاب تطهیر الاخلاق که منتخبی از بیان علم اخلاقیست کتاب
علم الیقین فی اصول الدین کتاب المعارف که مختص از کتاب علم الیقین است کتاب عین الیقین
اصول الدین کتاب اصول المعارف که خلاصه مات عین الیقین است کتاب المحجة البیضاء فی حیل الایام
للغیر کتاب المحتاج لمختص کتاب محجة البیضاء کتاب فرة العیون کتاب الکلمات المکنونة فی علم
اهل المعرزة و اقوالهم کتاب الکلمات المخزونة که منزع از کلمات مکنونه است کتاب الذرائع که منتخب کلمات
مکنونه است کتاب کلمات معرزة در بیان توحید کتاب الکلمات السریة السریة من ادعیه المحصونین
کتاب جلال القلوب فی بیان النوع از کاف القلوب کتاب تشریح العالم فی بیان هیات
العالم و حرکات الافلاک و الغیاض و کتاب انوار الحکمة که مختصر از عین الیقین است
رساله الالباب در کیفیت علم باری تعالی رساله اللب در معنی حدوث عالم ساهیمنان قیمته
رساله مرآة الاحزان در حقیقت بهشت و دوزخ کتاب ضیاء القلوب در حقیقت احکام
بر باطن انسان کتاب تنویر المواهب و تعلیقات بر تفسیر کاشفی موسوم بمواهب علیه
کتاب شرح صحیفه کامله سجاویه ۴ در آنچه محتاج بشرح است باختصار کتاب الکلمات الطریفة
در منشاء اختلاف است کتاب بشاره الشیعة الامامیة کتاب الاربعین در مناقب حضرت
امیر المؤمنین علیه الصلوة و السلام کتاب سفینة النجاة در بیان آنکه ماخذ احکام شده بخیر
و محکمت قرآن و حدیث است رساله حق سبین در کیفیت تحصیل نفقه کردن در دین و دنیاست

کتاب الاصول الاصلیه شمل برده اصول از قرآن حدیث کتاب سیل المجتبه و انتی کشف المجتبه تا سید
 ابن طاووس علیه الرحمه کتاب نقد الاصول الفقیه شمل برده صله علم اصول فقه و آن اول
 تصانیف اوست کتاب اصول العقائد در اصول خمس کتاب منهاج النجاة در بیان غلبه
 آن علمی که فرضیه است بر هر مسلم کتاب ضرعیه الفخریه در دعاها و مناجات منقول از
 حضرات ائمه طاهرین علیهم السلام کتاب منتخب الادب و شمل برده کبار و دعوات شریف روز
 و هفته و سال کتاب ابراهیم باعمل مشتمله اعمال مهمات شریعت طهره کتاب الخطب شمل
 بر صد خطبه از خطبه ها سجمه و عیدین رساله شهاب ثاقب در تحقیق وجوب عینی نماز سجمه
 رساله البواب الجنان فارسی در بیان احکام نماز سجمه و آداب آن رساله ترجمه العقائد
 فارسی رساله مفتاح الخیر فارسی متعلق بقصه نماز رساله ترجمه الطهارة فارسی رساله اذکار
 الصلوة رساله ترجمه الزکوة فارسی رساله ترجمه الصیام فارسی رساله ترجمه العقائد فارسی
 رساله موسوسه بالسائح الغیبی در تحقیق معنی ایمان و کفر رساله راو صواب فارسی در سبب
 اختلاف مذاهب اهل اسلام و تحقیق معنی جماع رساله شرائط الايمان فارسی رساله ترجمه
 الشریعیه فارسی رساله اذکار همه کتاب الرفع والرفع فارسی شمل بر دفع آیات و دفع
 لمیات بقرآن و دعا و تعویذ و غیر آن رساله ائینه شاهی فارسی که مختصر از مضیاری القلوب
 است رساله دستف الخیل فارسی در شناختن اسبها بموجب احادیث رساله زاد
 السالك آداب سلوک طریق حق رساله النجبه الصغری شمل بر خلاصه فقه طهارت صلاوة
 و صوم رساله تعلیقات نجبه الصغری شمل بر تفصیل محلات آن رساله ضوابط الخمس در حکام
 شک و سهو و نسیان در نماز رساله چهار الاسوات شمل بر سائل متعلقه بخانه رساله در بیان
 اجرت گرفتن بر عبادات رساله در تحقیق ثبوت ولی بر زن باکره در تزویج رساله غیة الایام
 در معرفت ساعات و ایام از احادیث اهل البیت علیهم السلام رساله معیار الساعات
 فارسی رساله موسوسه بالا حجار الشداد و السیوف الحداد در الطال جواهر افراد رساله بحاله

مشتمل بر محاکمه میان دو فاضل از مجتهدین امامیه در معنی لقبه رساله رفع الغفنه در بیان
 حقیقت علم و علما و معنی زهد و عبادت کتاب فهرست انواع العلوم رساله اجوبه مکتوبات
 منتخبه از کتب علما و اهل معرفت و شعرا ایشان رساله شرح الصد که در ذکا و بحال احوال و
 سوانح عمر خود تصنیف کرده و رساله انصاف در بیان طریق تحصیل علم با سرالدین و
 کیفیت سعی و کوشش خود در تحصیل یقین رساله خلاصه الاذکار در زبده دعاها و اذکار
 برای هر کار و هر وقت رساله منتخب اخوان الصفا رساله منتخب بعضی ابواب فتوحات
 مکیه محی الدین عربی رساله منتخب مکاتیب قطب الدین بختی رساله منتخب مثنوی مولو
 روم رساله منتخب غزلیات مولوی روم رساله گلزار قدس در غزلیات و قطعه و مرثیه
 رساله منتخب گلزار قدس رساله مثنوی سبیل رساله مثنوی تسنیم رساله نذبه العارف
 رساله مثنوی نذبه المستغنی رساله منظومه شوق العشق رساله منظومه شوق الحبال رساله
 منظومه شوق المهدی علیه السلام رساله قصائد پنجگانه سیمی بدهر آشوب رساله مثنوی
 سیمی بشرب طهور رساله مثنوی آب زلال رساله مثنوی و سیاه الاتهمال رساله مثنوی
 مناجات نامه رساله مثنوی تنفیس الهموم رساله لب احسان رساله زاد العقبی در خلاصه
 اورداد و ثواب آن رساله الغت نامه در ترغیب مؤمنین بر انس و اداب آن و نیز ملاک
 موصوف در فهرست تصانیف خود آورده که انچه از سن بابت سالکی تا این زمان که عمر
 بهشتاد و سه ساله رسیده است تصنیف نموده ام فهرست آن می نویسم و تاریخ تالیف
 فهرست مذکوره سنه یک هزار و نود و هجری است برین تقدیر و ولادتش در سنه سبع و الف
 بوده باشد و شاید که وفات ملا حسن مذکور بعد از سنه تسعین و الالف که سال تالیف
 فهرست تصانیف اوست بقا صمله قلیل واقع شده باشد قبرش در بلده کاشان مشهور
 و از جمله تلامذه اوست پسر او محمد عالم المهدی مصنف کتاب انصار الایضاح دیگر برادرزاده
 او ملا محمد مادی بن مرتضی که کتاب او سفاتج البشیریه را شرح نموده امیر صدر الدین

بن محمد صادق القزويني الزجالة معاصر شيخ حرعالي است چنانچه شيخ مزبور در كتاب خود او را
 به فاضل و عالم ستوده و گفته كه از تصانيف اوست شرح تشریح الافلاك شيخ بهای عليه السلام
 محمد بن محصوم بن ابی تراب بن عبد الله الطوسي هم عصر شيخ حرعالي است
 شيخ مذکور او را به فقيه و محدث و فاضل ستوده و گفته كه او از ماهرين فن عربيت است
 الشيخ محمد بن معين البخاري معاصر شيخ حرعاليست چنانچه در امل آمل مسطور است شيخ
 محمد بن معين البخاري ساكن الهند فاضل عالم جليل معاصر اسيد مرزا محمد مهدي
 بن ميرزا محمد باقر الحسيني لمشهوری از فضلا و محققين جليل القدر و معاصر شيخ حرعالي بود
 از تصانيف اوست كتاب نجات المسلمين در اصول مولانا محمد مادي بن معين الدين بن
 وزير فارس بن غياث الدين الشيرازي آيتي از آيات الهی در ذكابه كماله
 الشيخ الحر العالفي في الال با هذا الفظه مولانا محمد مادي بن معين الدين محمود وزير فارس
 بن غياث الدين الشيرازي كان فاضلا متقنا ايتي في الذكر والدب و فائش در سنه
 يكهزار و چهل و يكهجرى واقعه سعيد عليخان مدني هم در سلافة العصر مولانا محمود بن غياث
 و محامدا فاضله ستوده الشيخ محمد بن يوسف البحراني الخليلي ولادت با سعادت
 در قرية خنق و العشرة و در بحرين اقامت داشت از فضلا و ماهرين و معاصرین شيخ
 حرعالي عليه الرحمة است در امل آمل مسطور است كه شيخ محمد مذکور در اكثر علوم از فقه و كلام
 و رياضی ماهر و ادیب و شاعر است از تصنيفات او حاشی بسیار اند و تحقیقات لطيفه و
 رساله در علم نجوم مولانا محمود بن علي المشهد صاحب امل آمل آورده كه دي خال
 و عالم و صالح و عايد الله و صدوق و شاعر و معاصر است از تصانيف اوست چند كتاب
 و رسائل و رادعيه از جمله كتاب حقائق الاجاب و كتاب قول ثابت و رساله الكرم الطيب
 و رساله سلاح المؤمن و رساله مقام امين و رساله حيوۃ القلوب في معرفة الله و رساله
 اشرف العقائد في معرفة الله ايضا و ترجمه الصلوة و شعار بسیار و عربی و فارسی دارد

مولانا محمود بن غلام علی الطیبی در اثبات مطهر است که طبعی الفتحین و مہملہ نسبت
 لبوس طبعی کہ دینہ است مابین نیا پور و صفہان و کرمان مولانا مزبور معاصر شیخ حرعالمیت
 چنانچہ در آل آمل آورده کہ مولانا محمود فاضل و فقیہ و عارف در عربیت و جلیل القدر و
 معاصر است در مشہد مقدس بمنصب قضا قیام داشته از تصانیف و تراجم اوست
 مختصر شرح نہج البلاغۃ ابن ابی الحدید و رسالہ در اثبات رحبت و رسالہ در عروقل
 غیر ذلک سن الرسائل السید محمود بن فتح اللہ محمد بنی الکاملی ثم انجفی از صاحب
 شیخ حرعالمیت چنانچہ در آل آمل آورده کہ سید جلیل محمود بن فتح اللہ فاضل
 صالح و معاصر است از تصانیف اوست رسالہ در رحبت و رسالہ در اثبات اینکہ
 ابدان امہ علیہم السلام در قبور اند شیخ محیی الدین بن خاتون اعظمی اصفہانی
 صاحب آل آورده کہ شیخ محیی الدین مذکور فاضل صالح از جملہ معاصرین است
 شیخ محیی الدین بن طریح انجفی از معاصرین شیخ حرعالمیت چنانچہ در آل آمل
 آورده کہ شیخ فقیہ محیی الدین مذکور عالم و فاضل و محقق و عابد و صالح و ادیب شاعر
 و معاصر است از تصانیف اوست رسائل کثیرہ و دیوان اشعار و مرانی در مصائب
 حضرت امام حسین علیہ السلام شیخ مسعود بن بدیع الحویزی فاضل و فقیہ و
 معاصر شیخ حرعالمیت از تصانیف اوست کتاب مناسک الحاج و غیر ذلک سن الرسائل
 السید مصطفی بن حسین التفرشی از شاہیر مولفین کتب رجال است شیخ حرعالم
 در آل آمل آورده کہ سید جلیل سید مصطفی ابن حسین التفرشی عالم و محقق و فقیہ
 فاضل است از تصانیف اوست کتاب نقد الرجال وی روایت حدیث از اہل عبد اللہ
 شوشتری داشته و در رجال خود کسائی را کہ از زمان شیخ طوسی علیہ الرحمہ متاخر اند
 کمتر ذکر آنہا نموده سید موصوف شیخ عبد العالی بن شیخ علی بن عبد العالی از پیرا و
 روایت داشته شیخ یوسف العالی الشامی از معاصرین شیخ حرعالمیت

مصطفی
 سید
 مولف فی رجال

چنانچه در اهل مسطور است که شیخ یوسف مذکور فاضل عارف بالعربیہ و شاعر و ادیب
وفشی و از جمله معاصرین است السید الملقب میرک موسی بن الایم محمد اکبر
الحینی التونی از معاصرین شیخ حر عاملیست در اهل آمل مذکور است که سید القبط
به میرک موسی بن ابی محمد اکبر الحینی التونی از ساکنین شهر مقدس رضوی علی افتد
الاف التحیة و السلام است و بی عالم و فاضل و متکلم و فقیه و مدرس جلیل القدر و معاصر
من است رساله و زکوة فارسی دشج مجالس ساجسته ابن بابویه که باریکن الدوله
اتفاق افتاد در فارسی و حواشی کثیره بتفرقه از تالیفات اوست الشیخ ناصر بن
سلیمان البحرانی صاحب سلافة العصر در بیج و تناس او مبالغه بسیار فرموده و
از اشعار او نقل نموده و می از معاصرین علامه جعفر بن کمال الدین بحرانی است و
صاحب اهل آمل او را به فاضل و عالم و ادیب و شاعر ستوده و در ذیل معاصرین
از دشمن و الشیخ لغمة التمر بن الحسین العاملی فاضل صالح بود و پیش فضلای علم
و تبسم تحصیل و استفادہ علوم فرمود و اکثر کتب حدیث شهور را بجله خود نوشته نزد
ان فاضل عصر قرار میفرمود و در حدود سیه یکمزاره و شصت هجری که ابتداء تالیف کتاب
اهل آمل است وفات یافت الشیخ عبد الواحد بن ابی اخیل العاملی فاضل صالح
معاصر شیخ حر عاملی بود و پیش عمر شیخ مذکور قرارت علوم نموده کذا فی الاصل مولانا
عبد الوهاب بن حسین بن سعد اللہ بن حسین الاسترآبادی در اهل آمل آوده
که مولانا عبد الوهاب ساکن شهر مقدس رضوی علی شرفه اسلام فاضل جلیل
از جمله معاصرین است از تصانیف او کتابت در علم کلام السید عزیز زینی
الجزائری شیخ حر عاملی در اهل آمل گفته که سید عزیز مذکور عالم و فاضل جلیل القدر
و فقیه و ماهر و معاصر و مدرس بود صاحب تصانیف و تالیفات کثیره است الشیخ
محمد بن حسین بن الحسن بن ابراهیم بن علی بن عبد العاملی میسی از معاصرین

شیخ حرعالمی است چنانچه در اہل اہل مطہور است کہ شیخ محمد مذکور فاضل و عالم و محقق و صالح و عابد و معاصرین است در کربلا سے معلیٰ توطن دارد و تا این زمان بقیہ حیات است السید ابوالغنائم محمد بن حسین الحلی از فضلاء کالمین و علمای عالم بود و معاصر شیخ حرعالمیت صاحب سلافة العصر و شنای او آورده کہ وی سفر بہند نموده بملازمت اکبر بادشاہ رسیدہ احترام و اعزاز تمام یافت لکن بسبب صد و بعض کفریات و اقوال قبیحہ شنیعہ اکبر بادشاہ از خدمت او اعراض ورزیدہ مراجعت نمود

از اشعار بلیغہ اوست

انا الذی شہدت بالمعجزات له اخذت فی کل فن من عجائبہ یزہو علی البحر سطر من توجہ یفوح زہر حدیثی عن شذا الج لکم معشر لا در درہم خابت قوافل امالی بسا حکم	افلامہ و حروف الخط والنقط حتی تعجب من الفرو النقط لناظرین بدلی لیس یلنقط کما یفوح بریا عطو البعط سیان عندہم التصحیح والغلط کما یخیب بناس لا قرع الشط
---	---

مولانا سید محمد بن حیدر نجم الدین العالمی از افاضل زمان و اتقیای دوران بود و در اہل اہل مطہور است کہ سید محمد بن حیدر مذکور فاضل صاحب و ادیب و شاعر و معاصرین است و کہ عظمہ توطن دارد انتہی ملا عزیز الدین اخوند ملا محمد تقی مجلسی الاصفہانی از اکابر اولاد اخوند ملا محمد تقی مجلسی علیہ الرحمہ بودہ چنانچہ در رسالہ سلسلہ نسب ملا حیدر علی مجلسی مذکور است کہ اخوند مرحوم ساسہ پسر بجد کمال رسیدند اکبر اولادش ملا عزیز الدین نام داشت کہ جد سوم ملا حیدر علی مذکور بود و حاوی کمالات بسیار و در تہذیب اخلاق یگانہ روزگار بود و خوشی بر کتابت و کتب و کتاب سن لاجنہ الفقہ نوشتہ و در علم نشا قلیل النظر و انشای و قانع روم از تصانیف او مشہور است و در فرزندان او اہل علم و کمال بسیار بودہ

آقا احمد بهائی در مرآة الاحوال جهان نما ملاسه موصوف را با این عنوان ستوده و گفته که فاضل
 البیب و عارف ادیب جامع الفضائل مولانا عزیز الله فرزند اکبر اخذ علیهما الرحمه حاوس
 کمالات بسیار در تهذیب اخلاق بگانه روزگار است در خدمت و ارطاسه خود دو دیگر علمای
 عظام استغاره علوم و فیه نموده است و خوشی چند بر مدارک و تهذیب دارند و در انشا
 بوده انشا و فالح ردم آن بزرگوار مشهور است قلم را طاقیت بیان جن خلق و تقدس و زید
 و صلاح و فضائل ایشان نیست و حد که مستجاب الدعوة رنا اتنا فی الدنیا حسنه فی الآخره
 حسنه بوده اند و در تمویل دنیوی مائے مرزا محمد تقی ناچر عباسی آبادی مشهور بوده است از ایشان
 یک فرزند ناچر بجا بیاورد مقدس القاب فاضل تحریر میوزا محمد کاظم علیهما الرحمه است که در جمیع مراتب
 تالی و الد خود بود و در دختر مختلف شده و دختران لا اوله فوت شدند و به ساله ملا محمد علی مذکور است
 که وفات ملا عزیز الله در سنه اربع و سبعین بعد الالف واقع شد ملا عبد الله بن اخوند
 ملا محمد تقی المجلسی الاصفهانی برادر ملا عزیز الله مذکور در فسمه زندا و وسط اخوند ملا محمد تقی
 مجلسی است در کتاب مرآة الاحوال جهان نما سطور است فاضل مقدس صاحب جناب فضائل
 نقاده الفضل الحجة بن مولانا عبد الله علیهما الرحمه که فرزند و وسط اخوند ملا محمد تقی مرحوم است
 شمه از فضائل و مناقب آن در یابی بیکر آن فضیلت را درین مختصرات تصور نموده از قول
 آب بحر در کوزه گنجاندن است و تقدس ذات بگانه آفاق بوده است از ایشان تالیفات
 شرافیه بر کتاب حدیث و تفسیر و اندر مجموع آن جناب بنظر رسیده است که از آن شرفیه از مرتب
 فضل و تحفه و معلوم بشود و اولاد و مجادش سه پسر بوده اند یکم فاضل ملا محمد نصیر
 مقدس عالم صاحب ملازمین العابدین سوم عالم زاهد تقی ملا محمد تقی و در رساله ملا عبد الله مجلسی
 سطور است که یکی از جمله پسران ملا عبد الله فاضل قلیل النظم ملا محمد نصیر مترجم مجلد کتاب الفتن
 از چهار الانوار است و خوشی بر بعضی شرح دارد و ایضا از تصانیف او است صحیفه التفتین و کلمه
 حیات القلوب و نیز پسر ملا نصیر مزبور ملا محمد زنی مترجم مجلد نهم کتاب مذکور است انتی

السید ابو عبد الله محمد بن عبد الحسین بن ابراهیم بن ابی الشبانه کجینی الهمدانی
 وراعل آمل اورا بہ عالم وفاضل و شاعر ادیب جلیل القدر ستودہ و از معاصرین نمودنمودہ و
 وسیع علمیان مبنی در سلاطین العصر بسیاری از مدائح و مناقب او از نظم و نثر آید کہ فرمودہ و در
 باین الفاظ آورده اسید ابو عبد الله محمد بن عبد الحسین بن ابی شبانه کجینی الهمدانی عالم
 و ستودہ - و تقییس انصیا و ستودہ - فرع دوحہ الشرف الزاخر - المقدر بغير غلہ
 کل مناضل و مناظر - ضارث الزاخر و مناظر

کالبد مرجئی الثغث رایتہ	یهدی الی عینیا نوراً ثاقباً
-------------------------	-----------------------------

اما العلم فهو حجره الذی طما و زخر * و اما الادب فهو صمدہ الذی سما بہ
 و فخر * ان نثر النثر مشہد خجل * و نظم فالثر یا من استلابه عقدہا فی وجل * طالما استنزل
 الداری نقلہ * استخرج الدر من الجار بکلمہ * فاطلعہا فی سما * و بیانہ * و نظمہا فی سلاک
 عقیانہ * و ناهیک بمن قبابہ الغور فی سما * و تختہ اللؤلؤ فی دمالہا * و کان قد دخل
 الدیار الهندیہ فاجتمع بالوالد * و مدحہ بمدائح * نقضت غزل الحارث بن خالد * فعر
 لہ حقہ * و قابلہ من الاکرام بما استوجبہ * و استحققہ *
 و ذکرہ عند مولانا السلطان بما قدمہ لیدیہ * و ملاہ
 من المواهب الجلیلہ یدیہ * و لما قضی مالہ من
 مطالبہا * ارتحل الی الدیار العجمیة و قطن بہا * فلعن بہا
 تحیة * و سلاماً * و تنقل فی الراتب حتی ولی شیخ الاسلام و هو الیوم
 باصہما و ارفع من قد الادب * ابداً از ان صاحب سلاطین بعض از خطوط سید محمد موصوت را
 کہ از حیدرآباد و کن بجانب او فرستادہ بود نقل فرمودہ و آورده کہ تاریخ کتابت خط مزبور
 سنہ ۱۰۵۰ بمبعین و الف بودہ السید جمال الدین محمد بن عبد الحسین الہشتکی و محمد
 شاہ صفی اراکا بر غلام ذوی الاحترام و از احادئہ اعلام از سید نظام الدین احمد بن محصوم

الحسینی المدنی اجازہ یافتہ تاریخ کتابت بش یوم الثلثا سادس عشر صفر المظفر سنہ اربع و ستین
 بعد الالف بود سید موصوف در اجازہ مذکورہ گفتہ۔ لما صدرت اشارۃ من یحب قبول
 امرہ و تحتم الوقوف لدى احکامہ لعلو قدرہ و ہوا العلم العلانیۃ المفیدۃ العلیم المقہاتۃ المجیدۃ
 سابق حلبیہ التقرير و التحریر و قدوة کل مبلغ و تحریر صغوة السادة الاکارم و غنیۃ الاثرات
 والا عاظم۔ السید اسد العلیم الاید الانجد الکریم السید جمال الدین محمد بن عبد الحسین
 ادام اللہ توفیقہ و بسر الی الخیرات طریقہ فی الاخذ عنی روایتہ ما اتصل سنہ من الاحادیث
 المرویۃ عن ابائی الکرام المعنفۃ عنہم لے ان اتصل لے اشرفہم صلوات اللہ علیہ وآلہ
 و السلام قابلت قوله بالامثال واجزته روایتہ ہذہ الاحادیث عنی مشافہۃ علی سبیل الاستعمال
 انتہی السید محمد بن عبد اللہ السبعی الاحسائی ازافاضل زمان علمان او ان خود بود صاحب
 ال آمل کہ از جملہ معاصرین او بود و در وصفش آوردہ السید محمد بن عبد اللہ السبعی الاحسائی عالم فاضل
 جلیل القدر زاہد فقیہ الشیخ محمد بن علی بن محمد بن حسین الحکر العالمی المشغری الجعفی
 عم شیخ حر عاملی است چنانچہ در ال آمل آوردہ کہ شیخ جلیل محمد بن علی مذکور عم مولف این کتاب
 است فاضل عالم و ماہر و محقق مدقق و حافظ و جامع و عابد و شاعر و منشی و ادیب و ثقیہ بود
 چند کتب عربیہ و فقیہہ را پیش او خواندہ ام و فاش درستہ یکہزار و ہشتاد و یکہ سحری اتفاق
 افتاد از تصانیف اور سالہ است موسومہ بر حلقہ متفہمین سوانح سفر او و دیوان اشعار عربی
 و خواشی و فوائد کثیرہ دارد صاحب ال آمل گفتہ کہ من در دیوان مذکور شعرے از اشعارش
 ردی و خراب ندیدہ ام مادرش بنت شہید ثانی است دیگر از تصانیف او ست قصائد در مدح
 حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ و قصائد در مدح امہ طاہرین علیہم الصلوٰۃ والسلام
 و سید علیخان مدنی در سلافتہ العصر ذکر او آوردہ و از اشعارش نقل نمودہ الشیخ محمد بن
 نجیب الدین علی بن محمد بن مکی العالمی الجعفی شیخ حر عاملی آوردہ کہ وہی فاضل متبحر
 و معاصر من ست قرأت علوم پیش والد خود نمودہ و از دیگر مثل شمس استفادہ نمودہ انتہی

السيد محمد بن علی بن نجی الدین الموسوی العالی صاحب ال امل آورده که سید محمد
 مذکور فاضل عالم و ادیب ماهر و شاعر و محقق و عارف بعلوم عربیت و فقه و دیگر علوم بود از
 جمله معاصرین است و در شهر طوس متولی منصب قضاء و شهر مقدس بوده قرارت علوم ایش
 سید بدرالدین عینی عالمی که مدرس انجا بود فرموده و هم بخدمت سید حسین بن محمد بن
 علی بن ابی الحسن الموسوی که شیخ الاسلام معروف بود و دیگر مشایخ و علمای فاضله فزون و
 علوم کرده از تصانیف شریفه اوست شرح شواهد ابن مصنف و آن شرح است کبیر و ضخیم که آن
 بحسن تحقیق پرداخته و در اکثر مقامات شرح مزبور نقل اقوال فاضل عینی پرداخته و اشعار هم
 انشای سفرمود اما کمتر چیزی از ان بحفظ من نیست اتمی ترجمه کلامه الشیخ محمد بن علی بن محمود
 بن یوسف بن محمد بن ابراهیم العالی اشامی شیخ حر عالمی در جمله معاصرین خود
 ذکر شریفش آورده و گفته که شیخ محمد مذکور فاضل و ماهر و محقق و مدقق و ادیب و شاعر و فائق بر اکثر
 معاصرین خود در عربیت و دیگر علوم بود اشعار جمید و نیکو گفتی اکثر انما شتمل بر مضامین عجیب
 و غریبه اند محمد بن فضل الدین محب الله که از فضلا س اهل سنت و جماعت است در ترجمه
 شیخ مزبور در کتاب خود موسوم به خلاصه الاثر فی اعیان القرن الحادی عشره آورده محمد بن علی
 بن محمود بن یوسف بن محمد بن ابراهیم اشامی العالی الشهیر بالحشر الادیب اشاع البلغ
 الوحید فی مقاصد البعید الغایه فی مبداء ذکره السید علی بن معصوم فی السلفه و استوعب ذکر
 فضائله فاغنانی عن شرح احواله حیث قال البحر العظیم الزخار و البدر المشرق فی سماء المجربین
 الفخار الهمام البعید الهمه المحبوه بانوار علومه ظلم الجبل المدهمه اللابس من مطارف الکمال طر
 حله و احواله من سائر الجلال فی اثره حله فضل تغلغل فی شباب العلم زلاله و تسلسل حد
 قدیمه طار - لروایه غریبه و سلسله - و محل رقی من اوج الشرف البدر مرقیه - و حل من شخص الکمال
 بین جوانحه و تراقیه - شاد مدارس العلوم البعید و سهاء و سقی بصیب فضله حدائق غر و سهاء
 الی ان قال و اما الادب فعلیه مدره - و البیادیه مدره - و الدر المنظم الاما انظم من جواهر کلامه

و اما السحر العظیم الاما لغشت به سوا حرا قلامه - و قسم الی لم اجمع لبعده شعره مبارک والرضی - حسن
 فن شعره المشرق الوضی - و ایضاً صاحب سلافة لجدید و ثنائی بلیغ و دقیق شیخ مزبور آورده
 که وی از بلده شام که موطن اصلی او بود بسوی بلاد عجمیه آمده چندی بفرغ خیالی و غوغای نشی
 علم در آنجا بسر برد و آوازه فضل و کمالش در اطراف و اکناف بلاد شهر گردید تا آنکه واسطه
 حیدرآباد و اورا طلب نموده با عظام و احترام آنجناب پرداخت و با والد فقیر بسیار محبت و دوست
 داشت و از آنجا کج رفته دو سال در مکّه شریفه تشریف داشت باز مراجعت بحیدرآباد نمود
 وقت مراجعت شیخ در بندر مخا اتفاقی ملاقات با فقیر افتاد و بعد و مصلحت بمنزل مقصود بامر
 جناب والد شغل درس از آنجناب در شتم و قرارت علم فقه و نحو و بیان و حساب پیش ایشان
 نمودم و بعض فنون نظم و نثر را اخذ کردم صاحب سلافة بعد ازین قدری از اشعار شیخ نقل
 کرده وفات شیخ در سنه نیف و تسعین و الف واقع شد شیخ محمد بن فرج الحنفی از افاض
 عالمی مقدار و عباد دور با در روزگار - بود در ایل آمل مسطور است که شیخ محمد بن فرج بنی فضل
 و عابد و زاهد و شاعر و ادیب و از معاصرین است الامیر محمد قاسم بن الامیر محمد
 الطباطبائی القهبائی در شذور العقیان فی تراجم الاعیان مسطور است که هر چو
 از مشایخ اخوند ملا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه بود کما ذکره فی البحار مولانا محمد علی اکبر بلا
 از تلامذه علی بن خاتون عالمی است و در شذور مذکور است که از تصانیف اوست رساله دفعه
 برای استخراج آیات قرآنی و آنرا بدو قسم منقسم ساخته از قسم اولش هر آیه که اول آن مطلوب
 باشد برمی آید و از قسم ثانی آن آخر آیت مطلوب استخراج میشود رساله مزبوره بجايت خوب جید است
 و اما این زمان مثل رساله مزبوره درین باب تعنیف بظهور نرسیده انهی کلام صاحب الشذور
 میرزا محمد با دی بن سعید الدین محمد وزیر فارس بن غیاث الدین ایشهر از
 صاحب سلافة العصر آورده که میرزا موصوف آبی ز آیات الهی بود در ذکا و ادب و محاضره
 بدیهه گوئی و فاش در سنه احدی و ثمانین و الف واقع شد محمد حسن بن محمد علی الاسترآبادی

النجفی در شندور العقیان فی تراجم الاعیان مسطور است که محمد حسن مزبور عالم و فاضل بود
 نه است تصانیف حضرت علامه علی علیه الرحمه که بخط محمد مذکور بود بنظر رسیده در آخرش مکتوب
 بود کتب العبد الاقل الاذل محمد حسن بن محمد علی الاسترآبادی النجفی سنه شمس و تسعین لبعلا
 فی المشهد المقدس الرضوی زاد الله تقدیراً و ایضاً اجازه علامه علی علیه الرحمه که بر آن بنویسند
 تحریر فرموده بود بخط ملای موصوف بنظر رسیده تاریخ تحریرش سنه ست و تسعین لبعلا
 بود السید محمد بن حیدر بن نور الدین علی بن علی بن ابی الحسن الحسینی الموسوی
 العالمی الجعفی صاحب امل آمل او را به فاضل عالم و رفیق ستوده و از جمله معاصرین شمر
 و گفته که سید محمد مذکور ما هر دو اکثر علوم عقلیات و نقلیات است بالجمله سید موصوف از
 خاندان اجتهاد و علم و رشاد بود جد امجدش سید نور الدین صاحب شواهد مکیه است شیخ ابراهیم
 بن محمد بن علی الحرفوشی العالمی الکرکی تحصیل علوم و فنون از پدر نامدار خود فرمود
 و بنجد است دیگر علما هم ستغیر شده بهره وافر و حظ شگاف برداشته از اعظم فضل و اکابر
 صلیا گشت شیخ حر عاملی در امل آمل و صف و میح او فرموده و گفته که سن بر خبازه مغفرت اندازد
 حاضر شده بودم و فاش در سنه ثمانین لبعلا الف در بلده طوس اتفاق افتاد رحمه الله تعالی
 مولانا احمد بن سلامتة الحجاز کبری از فضل و صلحای زمان خود بود از معاصرین شیخ حر عاملی
 چنانچه در امل آمل میفرماید که ملا احمد موصوف فاضل و صالح و فقیه و معاصرین است
 و در بلده حیدرآباد بمنصب قضا اقامت دارد از تصانیف شریفه اوست شرح ارشاد علامه
 حلّی طالب فراه و دیگر مصنفات هم دارد النسخ بهاء الدین بن علی العالمی الباطلی از
 فضلالی صلحا و فقهای معاصرین شیخ حر عاملی بود در نجف اشرف سکونت ورزید و قبل از این
 در حله بود کذا فی الامل مولانا احمد بن محمد التونی البشروی اصلش از بلده تون است
 صاحب معجم گفته تون شهریت از ناحیه قسطنطنیه نراسان نزدیک لبنان وی از مشاهیر فضلاء
 صاحب امل آمل آورده که مولانا احمد تونی فاضل و عالم فزاید و عابد ورع و معاصر الحال و مدینه

طوس اقامت دارد صاحب تصانیف لائقه است از جمله آن رساله در تحریف و تحماد رساله در رد صوفیه و حاشیه بر شرح لمعه و دیگر کتب هم دارد میرزا ابراهیم بن کاشف الدین محمد الیزدی اخو میرزا قاضی از مولانا محمد تقی مجلسی علیه الرحمه اجازه روایت دارد از تصانیف شریفه اوست شرح باب حادی عشر و دیگر کتب هم دارد صاحب شذور العقیان اورا به فضل کامل و فقیه عامل ستوده و گفته که میرزا ابراهیم مذکور از تلامذه اخوند ملا محمد تقی مجلسی است و اخوند مذکور در سنه ثلاث و ستین اجازه برای وی نوشته و ستایش و مدح بسیار در آن فرموده و باین عبارت آورده و بعد فلما تشرفت بعجته الفاضل العامل الكامل علایه الوقت و فوات الزمان افلاطون العصر و جالینوس الاوان جامع کمالات المملکة و بفضل الانسانیة حاوی المعقول و المنقول مستجمع الفروع و الاصول میرزا ابراهیم بن شیخ علماء الزمان و فاضل فضل الدوران ارسطاطاليس العصر و لقا الاوان الوصل لے رحمة الله الملك المنان مولانا کاشف الدین الحق و تحقیقه والدین محمد فاضل الله تعالى شایب رحمة علی رساله ذکیه و تریب المطهره بعد ان قرر علی هذا الضعیف برهمن الزمان و طائفه من الاوان التمس منی وان لم کن اطلاقه ان اجیز له ادام الله تعالى تائیده روایته بایحوز لی روایته فاستخرج الله تعالی و جزئ له ادام الله تعالى عزه ان یرد عنی بایحوز لے روایته من الکتاب العقلیة و النقایة سیمایکتاب الاحادیث خصوصاً الکتاب الاربعه الے اخره الاجازة الشیخ ابراهیم العالی الشامی در امل آمل مذکور است که شیخ ابراهیم عالم عامل و فاضل ماهر و معاصر است و ادیب و شاعر است در قسطنطنیه محل اقامت انداخته در آنجا میاشد صاحب تصانیف و تالیفات است از آنجمله کتاب الصبح المبین عن حیثیة المتبنی مشتمل بر احوال تنبی است شیخ حر عاملی آورده که من کتاب مذکور را دیده ام بیش سید مرزا و در آن فوائد کثیره است سوائے احوال تنبی الشیخ صلاح الدین بن الشیخ زین الدین علی الملقب بام المحدث بن بود

در لؤلؤ البحرین آورده که شیخ صلاح الدین مذکور فاضل کامل در علم حدیث و ادب بود بعینه شرح
 بر کتاب تهذیب الاحکام تصنیف کرد البتة و پدر و برادرین متولی امور ریاست مشهور و قضایا
 احکام و در مثل قاضی جمیع و جماعت جانشین پدر خود بود و لکن بعد از وفات پدر خود مدت قلیل و قفا
 یافت شیخ حاتم بن الشیخ علی الملقب بامام الحدیث البحرانی القدری برادر و صاحب صلاح
 شیخ صلاح الدین سائق الذکر بود و در لؤلؤ آورده که شیخ حاتم مذکور از فاضل زبان و فقه
 دوران خود بود و شیخ جعفر بن الشیخ زین الدین البحرانی القدری فرزند جعفر بن زین الدین
 علی الملقب بامام الحدیث و برادر شیخ صلاح الدین سائق الذکر است در لؤلؤ آورده که شیخ جعفر
 مذکور از فاضل زبان و عاظم دوران و ابرار و امر معروف و نهی عن المنکر صاحب شدت بود
 و بعد از برادر خود شیخ صلاح الدین امام نماز جمیع و جماعت بود و شیخ جعفر مذکور را البتة بود
 سسی بشیخ علی که زاهد و پیر سیرت و متقی بود و چنانکه از او در علم خود خوانند و انشاء الله تعالی
 الشیخ ابراهیم بن جعفر بن محمد بن احمد بن علی الملقب بامام سبیل آمل آورده که شیخ
 ابراهیم مذکور فاضل عالم و فقیه محدث و ثقة متقی و عابد است از تصنیفات او کتابت
 بغایت خوب و رسائل دیگرند الحال شیخ مذکور در بهرات که از لواحق ذریان است اقامت انداخته
 الشیخ ابراهیم بن الحسن بن خاتون العالی العینانی از معاصرین شیخ حر عاملی بود و بنا بر
 آمل فرموده شیخ ابراهیم مذکور فاضل صالح و معاصر است المولی الجلیل رضی الدین محمد
 بن الحسن القزونی عالمی خیر و فاضل و زبیر التظیر صاحب تصانیف کثیره است شیخ حر عاملی
 در امل از جمله معاصرین خود آورده و گفته که المولای رضی الدین محمد بن الحسن القزونی فاضل
 عالم و محقق مدق مشکلم ماهر و معاصر است از تصانیف او کتب بسیارند از انجمله کتاب الحوا
 و آن کتابت لطیف و رساله در محبت قبله و رساله در بیان مقادیر و رساله در نماز و تهجد و کتاب
 تاریخ علمای قزوین موسوم به ضیافه الاخوان و مدیه الخلان و کتاب کمل الالبصار و کتاب نور
 و کتاب در ذکر مسائل غیر مخصوصه و غیر ذلک من الکتاب الشیخ محمد بن حسین بن الحسن

بنام
والله اعلم
بالحق

بن ابراهیم بن علی بن عبدالحی علی المیسی از اکابر علماء و معاصرخ خرمی بوجها
 اهل آمل در کتاب مزبور او را به فاضل عالم و محقق صالح و عابد ستوده و گفته شیخ محمد زکریا کمالی در
 کربلا سے علی سکونت دارد مولانا اسید نظام الدین احمد بن محمد معصوم الحنفی الدک
 الشیرازی فاضل ادیب در عصر خود همچو صاحب ابن عباد بود و فرزند از جنبدش در سلاطه العصر
 شتای بلوغ در حق او فرموده و در امل آمل مسطور است که میر نظام الدین عالم جلیل القدر و فاضل
 و مدبر التمدد و عظیم الشان و شاعر و ادیب است او را دیوان شعر است و چند رسائل مستعده
 لیکن در سلاطه مبالغه در سنانش نموده و شعری چند از او نوشته و گفته که هیچ وجه و صفت او را
 در مان بسیار بالغ نموده اند از آنکه ذات والا صفاتش درین زمان بشهر حیدر آباد همچو صاحب
 ابن عباد است و مرجع امر است زمان در وسع دوران بلکه خدمت شرفش سلاطین و ملوک
 بتعظیم چو حسن ساک بشیر جمایه و بیان من و سیاه صون رسم مراسلات و مکاتبات جاریست
 انتمی و نظام علی آزاد بگرامی و تارخچ ماثر الکرام در ضمن احوال پسر اسید علینان آورده که
 چون خواهر شاه عباس شانی شانی اراده زیارت حرمین شریفین نمود شاه عباس میر معصوم
 والد میر نظام معصوم را باینکه مرز کرده که تعلیم ناسا کجج پردان و در اثنای راه چون
 تقریب تعلیم و تعلم و بیان آوازه و بیانی جلیوت شریف در وجه حسن صورت منی است بخاطر بگم رسید
 که کفایت ثابت است به اعتد مخاج جلوه گر نشود و جلیوت شریف حجاب بر خیزد آخر مخاج اختفا
 و بعد زیارت حرمین شریفین از ترس شاه عباس معاودت وطن متعذر شد و وطن که محطه
 اقامه و درین بین بیکه میر نظام الدین احمد متولد شد و در که محطه نشو و نما یافت و بهت کسب فضائل
 نمائش از اقران فاضل بر تارخچ میر محمد سعید میر حلی از دستان وزیر عبداله قطب شاه الی حیدر آباد
 سنا و خزان فرستاده میر نظام الدین احمد را و اسید سلطان را که از سادات نجف اشرف بود
 بجایه و با و تبلیغ کرده و دختر بی که داشت آنرا دسلک از دراج هر دو سپید کشد اتفاقا سلطان عبداله
 را هم دو دختر بود سلطان خواست که دختران خود را بهر دو سپید تزویج کند میر حلی بر آشت و بر خاسته

بدرگاه خلد مکان عالمگیر شتافت سلطان عبدالعزیز اول دختره را میر نظام الدین که خدا خست
 و برای طوی دختر ثانی ساز و سامان تربیت داد میر نظام الدین احمد با سید سلطان بخشی داشت
 او و زوجه او نمی خواستند که از دواج سید سلطان صورت گیرشی که کج سید سلطان مقرر شد
 میر نظام الدین سلطان عبدالعزیز را پیغام کرد که اگر تزویج سید سلطان واقع شود من بخت
 شما کمر می بندم و نزد خلد مکان رفته سعی و خدمت بنیان دولت شما میکنم و حال و احوال بار کرد
 مستعد گنج نشست سلطان عبدالعزیز تحیر شد و ارکان دولت را جمع کرده بمشاوره پیر و خست آخر
 ایس همه برین قرار گرفت که اگر میر نظام الدین احمد میر و دختنه عظیم بر پا شود تزویج سید سلطان
 موقوف باید داشت و چون اسباب طوی همه حیا شده بود و در تاخیر ضائع می شد ابو الحسن را
 که آخر سلاطین قطیبه نامه است و با سلاطین قطیبه نامه قریب داشت برای دامادی تجویز کردند
 و مردم لطلب ابو الحسن شتافتند و آن وقت ابو الحسن در کلبه یقینی نشسته بود او را آوردند
 و بهام بردند و بجلعت طوی آراسته نکاح بستند و موافق ضابطه توچان را سرداوند در آنوقت
 سید سلطان در حمام بود چون صدای توچان شنید در سینه سارا افتاد که تو چهار اجرا سرداوند
 حاضران که از این ماجرا واقف نبودند جواب دادند که سبب ظاهر است که شب شب طوی است
 سید سلطان گفت ضابطه نیست که توچان بعد عقد نکاح سر سید بند و مردم را برای خبر فرستاد
 رفندگان خبری که بود آوردند سید سلطان در آتش غضب افتاد اسباب شادی همه سوخت
 اسپان را پی کرد و خود را بدرگاه خلد مکان رسانید میر نظام الدین احمد از دختر قطیبه فرزند
 نیار و سید علی از لطن زوجه دیگر شب شنبه با نزد هم جادی الاول سنه ثانی و خمین و
 الف در مدینه منوره متولد شد لهذا او را مدنی گویند است و ایغیا صاحب سلاقه آورده که آنجناب
 در سنه اربع و خمین و الف بجانب بعض بلاد هند حسب درخواست با و شاه انجان حضرت فرمود
 و فاش در سنه ست و ثمانین و الف در مدینه حیدر اباد اتفاق افتاد استیسمعیل بن سعید
 الحویزی صاحب آل آل او ابره عالم فاضل و شکم و شاعر و محقق کامل ستوده و از جمله معاصرین

خود متعدد نموده الشیخ محمد العالمی التینی در اہل آمل اور اہل فاضل فقیہ و صالح و زاہد و عابد و روع
 ستودہ و گفته کہ وہ پیش خال والدین شیخ علی بن محمود العالمی تحصیل علوم نمودہ و او پیش شیخ
 بہار الدین عالمی قرار تہ نمودہ الشیخ محمد بن ساقیہ العالمی المشغری صاحب اہل آمل گفتہ
 کہ وہ فاضل صالح و ادیب و حافظ ست پیش والدین و عم بن و جد بن و خال والدین
 تحصیل فنون و استفادہ علوم فرمودہ اسید مرزا محمد بن شرف الدین حسینی الجزائری
 در اہل آمل آوردہ کہ سید مرزا خود موصوف از فضلاء معاصرینت وی عالم فقیہ و محدث حافظ
 و عابد از تلامذہ شیخ محمد بن علی خاتون عالمی ساکن شہر حیدر آباد است از تصانیف شریفہ است
 کتابی کہ در فن حدیث کہ در آن احادیث کتباربعہ و غیر آنہا را جمع فرمودہ و سن کتابت بولہ
 را از دور وایتہ دارم الشیخ محمد بن زین العابدین بن محمد بن احمد بن سلیمان
 العالمی النباطی صاحب اہل آمل آوردہ کہ شیخ منور فاضل ادیب و شاعر است تحصیل علوم
 و اکتساب فنون از والد ماجد خود نمودہ و نیز از والد ماجدین و عم معظم بن شیخ محمد الجزائری
 استفادہ فرمودہ الشیخ محمد بن سعید الدورقی صاحب اہل آمل اور اہل فاضل زاہد و صالح
 و عابد و فقیہ ستودہ و از جملہ معاصرین خود شمردہ الشیخ یحیی بن عبد الصمد العالمی الکفر کے
 از جملہ معاصرین شیخ حر عالمی است چنانچہ صاحب اہل آمل اور اہل فاضل و عالم فقیہ و
 عابد ستودہ و گفته کہ شیخ یحیی مذکور الحال در بلدہ ہرآہ کہ از لواحق خراسان است ساکن
 میباشد الشیخ یوسف بن احمد بن نعمت اللہ بن خاتون العالمی صاحب اہل آمل
 بہ عالم فاضل و عابد مجتہد و روع و ثقہ ستودہ و از معاصرین خود شمردہ و گفته کہ وی صاحب
 تصانیف است الشیخ یوسف بن الحسن الجزائری البلادی فاضل متبحر و شاعر ادیب
 بود کما فی الامال الشیخ یوسف بن محمد الجزائری المحمیدی فاضل زاہد و فقیہ صالح و مجتہد
 معاصرین شیخ حر عالمی بود چنانچہ در اہل آمل ذکرش آوردہ و گفته کہ از تصانیف شریفہ است منہج
 کتاب سن تفصیل و سائل الشیخ جمع فرمودہ و آن اقوال فقہار و دیگر از فوائد نوشتہ اناتمام است

و نیز از تصانیف او دیگر سائل اند السید یونس الموسوی المسقطی الشامی العالم
فاضل صالح و فقیه جلیل و از جمله معاصرین شیخ حر عاملیست چنانچه صاحب ال آمل او را بعد
وصف گفته که دیده ام من او را در بلده شام او آمل سن خود که برقی در آنجا بوده و روزی همراه
وی بحاجس طلاق زنی رفته بودم و در آن اثنا در باب عده زن مذکور کلامی طویل مبسوط و توضیح
کرده که شغل بر تفصیل احکام عده زنان بود الحق که مستخرج جمیع مسائل فقهیه و اقوال اولمه
علما بوده الشیخ ابو جعفر بن محمد امین الاسترآبادی صاحب ال آمل آورده که شیخ
ابو جعفر موصوف فاضل عالم و شاعر ادیب و ماهر است و معاصرین است الحال در یک
از بلاد هند تقیم گشته الشیخ احمد بن حسن بن محمد بن علی الحکر الحاملی الشمری
الجبلی فاضل کامل و عالم عال و زاهد زاده و ابن عم صاحب ال آمل است کما صح
به فی الکتاب المذكور گفته وی عالم و فاضل ماهر و محقق و عارف بعقلیات و نقلیات
در فن ریاضیات و صالح ورع و فقیه محدث و ثقة و معاصرین است از تصانیف او است
شرح از جزوه منظومیه سن در موارث موسوم بخلاصه الاسباح فی سائل المیراث و وحشی کثیره
فوائد بسیار از تنایج افکار او است السید ماجد بن محمد البحرانی صاحب ال آمل او را
عالم جلیل القدر و فاضل واسع الصدر ستوده گفته وی اولاً قاضی شیراز بود پس از آن
در شهر اصفهان بمنصب قضا افتاد است و وی شاعر ادیب و وحشی بود از تصانیف
او است شرح نهج البلاغه تا تمام و او از جمله معاصرین است الامیر ماجد بن الامین جمال الدین
محمد الحسینی الدشتکی فاضل عالم و فقیه محدث بود روایت حدیث از والد خود سید جمال الدین
محمد بن عبد الحسین الدشتکی می نمود و او از سید معز الدین محمد بن سید نظام الدین احمد
و مولانا محمد شفیع و غیر ایشان از روایت دارد مولانا محسن بن محمد موسی الاسترآبادی
در ال آمل مذکور است که مولانا محسن مذکور فاضل و محقق و زاهد و عابد بود و از جمله معاصرین است عمر شریف
بهشتاد سال رسیده بود که بشهادت ام رضا علیه السلام بقصد مجاورت در آنجا رفته انتقال فرمود

رحمة الله تعالى الشيخ محمد امين بن محمد علي الكاظميني از معاصرین شيخ حرعالمليست وى
 فاضل جليل القدر و نفعا و صلحاي عصر خود بود از تصانيف شريفة اوست شرح جامع اقبال
 فيما يتعلق بالحدیث و الرجال و کتاب هداية المحدثين الی طریقة المحمدين و غیر ذلک من الكتب
 السیة مرزا محمد باقر بن معزالدين محمد الحسینی الرضوی النجفی اصلا و الطوسی مولد
 و مسکنا از علمای محققین و افاضل متکلمین بود معاصر شيخ حرعالمليست وى فاضل
 جلیل و محقق نبیل و تکلم و شاعر بوده از تصانيف اوست شرح جہل حدیث و حاشیة بر حاشیة
 قدیمة و غیر آن پدرش قاضی معزالدين محمد از اساتذہ مولانا محمد تقی مجلسی بود کما ذکره العلامة
 المجلسی فی البحار مولانا محمد تقی بن عبد الوهاب الاسترآبادی وى از فضلا
 عالمقدار و متکلمین باقتدار بوده در شہد مقدس رضوی علی مشرقہ الآف التحیة و السلام
 سکونت داشته شيخ حرعالمی او را در زمرہ معاصرین خود شمرده و گفته وى متکلم جلیل المرتبت
 و شاعر بلیغ بوده تصانيف انیقه دارد از انجمله شرح فصوص فارابی در فارسی در سالہ در
 علم اخلاق و غیر ذلک از و است و فاش در سنہ یکزار و پنجاه و ہشت ہجری واقع شد
 و صاحب شذور نقل کرده کہ ولادت تلای مذکور در سنہ یکزار و سی و ہفت واقع شد و
 در یکزار و یکصد و درہ ہجری فوت شد بنا بران عمر وى ہشتاد و سہ سال بوده باشد مولانا السید
 محمد رضا الحسینی فاضل کامل و معاصر صاحب اہل آل است چنانچہ در کتاب مرزوبوطین است
 کہ امیر کبیر سید محمد رضا حسینی منشی المملک و عالم و فاضل و معاصر و محدث جلیل القدر است
 از تصانيف شريفة اوست کتاب کشف الایات و ان کتابت عجیب بطریز جدیدہ نوشتہ دیگر
 کتاب تفسیر القرآن کہ زیادہ از سی مجلد بوده باشد در عربی و ہم در فارسی است و جمع نموده در
 احادیث را و ترجمہ آن کردہ الحال در اصفهان میباشد انتی ترجمہ کلامہ مولانا محمد بن الرضی
 القمی در کتاب اہل آل ذکرش آورده و گفته کہ مولانا محمد بن رضی قمی فاضل و معاصر
 سن است از تصانيف شريفة اوست شرح منظومہ در معانی بیان تقریباً صد بیت است

موسوم به نجاح المطالب الشيخ علی بن الحسن بن علی بن محمد الحکر العالی برادر شیخ حر عامی
 صاحب وسائل الشیعه است چنانچه شیخ مذکور احوال او را در کتاب امل آورده و گفته
 که شیخ علی مزبور برادر مولف این کتاب است فاضل صالح و زاهد عابد بود تحصیل علوم
 و اکتساب فنون از والد ماجد خود نموده پیش سن هم خوانده وقت مراجعت او از حج بیت
 الحرام که مرتبه سوم و سال سوم بود که متوالی تسبیح فرموده بود در طریق مکه معظمه در سال
 یک هزار و هفتاد و هشت وفات یافت الشيخ احمد بن الحسن بن علی الحکر العالی لمشغری
 برادر شیخ حر عامی است چنانچه در کتاب امل مسطور است شیخ احمد فاضل صالح و عارف
 لغین تواریخ است از تصانیف او است کتاب تفسیر القرآن و کتاب تاریخ کبیر و کتاب
 تاریخ صغیر و حاشیه بر مختصر نافع انتهى کلامه الشيخ احمد بن عبد العالی العالی
 المکیسی در امل آورده که شیخ احمد فاضل د عالم و صالح و معصوم از ساکنین بلده
 اصفهان بود و همد را بنجا وفات یافت سید تاج الدین بن علی بن احمد الحسینی
 العالی از فضلای کاشین و صاحب تصانیف عالمیه است شیخ حر عامی در امل آورده
 که سید تاج الدین فاضل زاهد و محدث عابد و فقیه است از جمایه تصانیف او است کتاب التمهید
 فی معرفه الامم علیهم السلام و نزد من ای کتاب مذکور نسخی است از ان ظاهر میشود که شیخ
 تالیفش در سنه یک هزار و هشتاد و هجری بوده و از جماعتی از شاگردان من روایت دارد که از جمله
 ایشان خال والده من شیخ علی بن محمود عالمیت شیخ جابر البیضا از فضلای زمان
 صلحای دوران بود روایت حدیث از مولانا محمد تقی مجلسی در شقه کذا فی الامل
 الشيخ حسین بن علی بن خضر بن صالح العالی از تلامذ سید حسین بن عبد الحمید
 صاحب مدارک بود در خراسان در شهر مقدس متوطن بود و همد را بنجا حجت ایضا
 صاحب امل آورده فاضل صالح ستوده الشيخ حسین بن مطهر الحکر الکمری
 از حاضرین شیخ حر عامیست در امل آورده فاضل زاهد و صالح ستوده و زاهد عابد

کتاب بسیار از انجلیه تفسیر قرآن مجید و رساله است در علم کلام الشیخ و اکو بن ابی شافیه البحرانی
از انفاضل زمان خود بود سید علیخان سنائی در کتاب سلوانه العصر مبالغه در وصف وی کرده
و گفته که وی بر اقبال و اقران خود فائق بود و قدری از اشعار فصاحت آثار او ذکر نموده و شیخ
احمد عالمی در امل آل او از جمله حاضرین خود شمرده و گفته که شیخ داود مذکور عالم ادیب و شاعر
است الشیخ زین الدین بن حسین بن علی بن محمد الحاکم العالمی لشخصه از فضلا
عصر خود بود برادر شیخ حر عالمیت چنانچه در امل آورده که شیخ زین الدین مزبور برادر دین
انکه کتاب است فاضل و عالم و محقق و صاحب ادیب و شاعر و فاضل و عارف و بصیر و فقیه و محدث
در ریاضی و دیگر فنون علمیه بود از تعالیفات او سه شرح رساله حجیه شیخ بهائی علیه الرحمه موسوم به
سناک مرید فی شرح الاثنی عشریه الحجیه و رساله در علم هیئت موسوم به متوسط الفیج بین المین
و شرح در رساله در محبت لقیه و کتاب تاریخ در فارسی و دیوان اشعار که تقریباً پنجاه بیت
بوده باشد و فاش در بلده صناعات و مراجعت وی از حج در شش یکبار و هفتاد و هشت حج
اتفاق افتاد و از جمله اشعار او قصیده است در مدح جناب رسالت صلی الله علیه و آله که این چنین است

از آنست

هو خاتم الرسل الکرام محمد	کف المؤمل منهم المامل
رب المناقب البراهین التي	قادت لطاعتهم الغیل
نطقت بفضل علومه الانبیاء	الفرقان التوریه والاخیل
لولاک ما عرفنا لوری ربنا	اصنامهم الفضل والفضل
کلوا لا اتخذوا سوینا فو	سهم بدلا من الکبیر واللیل

الشیخ سلیمان بن حسین بن محمد بن احمد بن سلیمان العالمی التباطی شیخ حر
علیه الرحمه در امل آل شیخ سلیمان مذکور را به عالم فاضل و صاحب وزراء و عابد ستوده و گفته که
او و برادرش شیخ احمد هر دو شریک درس من بودند و قتی که بحضرت شایخ مشغول افتاده بودم

و هر دو برادر زکورد یک سال انتقال فرمودند و هر دو صاحب التدریس الشیخ سلیمان بن محمد الصید
 العالمی صاحب اهل آمل و ارباب عالم و فاضل صالح و عابد و فقیه و حافظ مشهور و جلیل القدر
 ستوده و گفته وی از جمله معاصرین است السید شمس الدین محمد الاحسانی ساکن شیراز
 فاضل و عالم فقیه و محدث و صالح جلیل القدر بود از معاصرین الشیخ حر عاملی است کذا فی الاصل
الشیخ صفی الدین بن فخر الدین بن طریح النجفی از فضلا زمانه و محققین گمانه بود فرزند احمد
الشیخ فخر الدین صاحب مجمع البحرین فی اللغه است الشیخ حر عاملی او را از معاصرین خود شمرده
 و به فاضل عالم و صالح و فقیه و عابد و ورع و محقق ستوده از تعانیف است شرح فخریه او تصانیف
 پیراوست و دیگر رسائل هم دارد الشیخ صالح بن سلیمان بن محمد العالمی الصید او
 صاحب اهل آمل آورده وی عالم و فاضل صالح و عابد و معاصر است و گفته که او به عراق رفته
 و در شهر کاظمین علیهما السلام مجاور و متوطن گردید الشیخ عبد الرحمان بن احمد الخزازری
 از معاصرین الشیخ حر عاملی است چنانچه در اهل آمل آورده که الشیخ عبد الرحمان بن احمد الخزازری ساکن
 بصره فاضل محقق و صالح و عارف بالعربیة و شاعر و معاصر است از تعانیف او است شرح تصانیف
 ابن ابی الحدید و غیر ذلک من الکتاب عبد الرحمان بن عبد الله الخزازری فاضل و عالم و
 صالح و ادیب و شاعر و معاصر الشیخ حر عاملی بود کذا فی اهل الاصل السید عبد الرضا بن
عبد الصمد الولی الحسینی البجراتی فاضل ادیب و عالم ارباب بود در اهل آمل آورده که السید
عبد الرضا بن مذکور از اهل علم و فضل و ادب و صلاح است و سید علیخان منی و صف و روح و طبع
 در حق و گفته و از اشعار جیده او نقل نموده السید عبد الرؤف بن حسین الحسینی البجراتی
البجراتی از معاصرین الشیخ حر عاملی است چنانچه در اهل آمل آورده وی فاضل عالم و شاعر و ابرو
 معاصر و ادیب و شاعر بود از اشعار او اینچه بمن فرستاده سکاتة عجیبة الانشار بود که بطرز جدید و بیخ
 سدید نگاشته السید عبد الصمد بن عبد القادر الحسینی البجراتی صاحب اهل آمل آورده
 وی عالم و فاضل صالح و عابد و شاعر و ادیب جلیل القدر و ابرو و معاصر است الشیخ عبد العزیز

بن الحسن بن علی بن احمد العالمی الحائمی فاضل ادیب و حافظ جلیل القدر بود کسب علوم
 و فنون از والد ماجد خود و از خدمت شیخ زین العابدین بن سلیمان عالمی و غیره ناموده و فائز در
 سینه یکنهزار و شصت و هفت هجری در رسیدن از جمله معاصرین شیخ حرمی است که فی ال ال ال
 السید عبد المتدین السید حسین البحرانی فاضل ادیب و معاصر سید علیخان مدنی بود خواجه
 در سلسله العصر در حق او پنج و نمانه بسیار آورده و گفته و کان قد صحیحی مسنینا و ازلت بفرقة
 صنیعاً حق رفیق الدهر بنیاد و القضا بنیاد الشیخ علی بن سودون العالمی فقیه
 فاضل و صالح و زاهد و عارف بالعربیة بود از جمله معاصرین شیخ حرمی است و در سینه یکنهزار و
 پنجاه و هفت هجری ابی شیخ حرمی از جمله معاصرین شیخ حرمی است و در سینه یکنهزار و
 بعد مدت دو سال بدجه شهادت فائز شد کما فی ال ال مولانا علی بن شاه محمود الکاتب
 از معاصرین شیخ حرمی است فاضل صالح و عابد بود از تصانیف او است کتاب منهاج الفلاح
 در اعمال سال و کتاب مجمع المسائل در فقه که از اهل طهارت تا اواخر صلوٰة تصنیف شده و در
 کتاب مزبور باستیاب فروع و ادله و اقوال و احادیث پرداخته کما فی ال ال مولانا علی
 الشیرازی در اهل آل است که مولانا علی نقی شیرازی فاضل و فقیه جلیل القدر و معاصر است و بی انصاف
 قضا درشته از تصانیف او کتابهاست از انجمله کتابهاست الحلاج در رساله در تحریم تن و کتاب در جواب
 مفتی روم و بحث امامت و غیر ذلک بن الکتب الشیخ عیسی بن حسن بن شجاع النخعی انه
 افاضل شعر است زمان و ادبای عصر و او ان خود بود از معاصرین شیخ حرمی است کما فی ال ال
 و سید علیخان مدنی در حق و سبب بسیار و وصف بسیار نموده و از شعرا و ذکر فرموده و گفته که
 در میان والدین و شیخ مزبور مراسلات و مکاتبات طویل الازیال از نظم و نثر جاری بود و متیکه
 در بلده حیدرآباد پیش والدیم تشریف برده از آنجا حسب مراد خود کامیاب گردیده مراجعت نمود
 و در آنجا سه روز غمر دریا واقع شده بر پشتی سوار بود که موج عظیم از دریا برخاست و امالیان
 کشتی مع شیخ موصون غریق رحمت الکی گشته الشیخ فخر الدین الایکچی صاحب لؤلؤة البحر

آورده که شیخ عابد زاهد محدث اکبر شیخ فخر الدین ابی ریحان روایت حدیث از شیخ محمد بن حاکم در شریعت
 و او از سید سعید ابی شرف الدین علی بن خنیفه سید الکبیر سیر فیض العبد عن الشیخ حسن بن العسکری
 الثانی عن الحسین بن عبد الصمد عن الشهید الثانی روایت دارد انتهای شیخ فرج العبد بن محمد
 بن درویش بن محمد بن جعفر بن ابی جلال الدین بن ابی کبر الحویزی در امل آل سطور است
 که شیخ فرج الله مذکور فاضل و محقق ماهر و شاعر و ادیب و صاحب مؤلفات کثیره است
 از آن جمله کتاب رجال در دو مجلد و مرقه یک جلد و کتاب کبیر در علم کلام مشتمل بر تفاسیل احوال
 هفتاد و سه فرقه و کتاب الغایه در منطق و کلام و کتاب الصفوة در اصول و شیخ شیخ الافلاک
 شیخ بهاء الدین عالمی علیه الرحمه و منظومه در معانی و بیان و تفسیر قرآن مجید و تاریخ کبیر و دیوان
 اشعار کبیر و رساله در علم حساب و کتاب تذکره العنوان و آن کتابست عجیب که بعضی الفاظ
 آن ایسی است و بعضی به شیخ است و در طول و عرض خنده میشود و مجموع کتاب مذکور یک علم است
 و هر سطر که از سرخی خنده میشود جدا گانه هر یک علمی از نحو و منطق و عروض میباشد وجه تسمیه آن تذکره
 العنوان چنین است که یکی از فضلاے اهل سنت کتابی موسوم العنوان الشرف که مشتمل بر علوم مذکور
 و فقه و تاریخ است برین طرز تالیف نموده روزی در مجلس شیخ ذکر آن کتاب بمیان آمد این مجلس
 بهر گلی متعجب شدند بنابر آن شیخ موصوفه بغیر آنکه ملاحظه کتاب عنوان الشرف فرماید کتاب مذکور
 را تصنیف فرمود الشیخ قاسم کاظمینی از جمله معاصرین شیخ حر عاملی بود چنانچه در امل
 امل آورده که شیخ قاسم کاظمینی عالم عابد و فاضل زاهد و معاصر است از تصنیفات او است شرح
 کتاب استبصار که جامع احادیث و اقوال فقهاء است انتی کلامه کلب علی بن جواد کاظمی
 فاضل عالم و صالح و شاعر ادیب و معاصر شیخ حر عاملی بود که فی الامل الشیخ علی بن زین الدین
 بن محمد بن الحسن بن زین الدین الشهید الثانی فرزند از جند شیخ زین الدین سبط
 شهید ثانی علیه الرحمه بود و عم شیخ علی مذکور شیخ علی صاحب در منشور بود و در کتاب امل الاصل
 آورده که شیخ علی مزبور فاضل و عالم و شاعر و ادیب بود و قرارت علوم پیش عم خود فرموده و از دیگر

شایخ هم استفاده فرموده و آنجا که کتاب مذکور آورده که شیخ علی مزبور الحال در اصفهان مشهور
 است الشیخ حسن بن زین الدین بن محمد بن الحسن بن شهید الثانی العالی
 الجبجی برادر شیخ علی سابق الذکر است شیخ حر عاملی او را از جمله معاصرین خود شمرده و گفته که
 شیخ حسن مذکور عالم و فاضل و صالح و معاصر است الحال در بلدۀ اصفهان توطن دارد و قرات
 علوم پیش عم خود و دیگران از شایخ و اساتذۀ خود فرموده السید ابوالحسن بن علوان
 الحسینی العالی الشامی صاحب اہل اہل آورده کہ سید ابوالحسن مذکور فاضل صالح
 و جلیل القدر و از معاصرین است درین زمان در بلبلک سکونت دارد و انتہی مولانا سید
 عبدالعظیم بن السید عباس الاسترآبادی عالم و فاضل و محدث و فقیہ بود در
 کور لواء البحرین آورده کہ سید عبدالعظیم بن سید عباس استرآبادی از علمای اخبار تین
 بود از تصانیف اوست رسالہ در وجوب عینی نماز جمعه و علامہ سید ہاشم بن سید سلیمان بن السید
 اسمعیل بن سید عبدالجواد الکفکانی التوبلی الحبشہ کہ احوالش انشاء اللہ مذکور خواهد شد از سید
 عبدالعظیم مذکور روایت دارد الشیخ محمد بن علی بن احمد بن موسی العالی البناطی
 از معاصرین شیخ حر عاملی بود چنانچہ در اہل اہل او را بہ فاضل صالح ستوده و گفته کہ شیخ محمد
 مذکور الحال در بلدۀ اصفهان توطن دارد مولانا محمد موسی بن شاہ قاسم السبزواری
 از ساکنین مشہد مقدس روضہ رضیہ رضویہ علی راقد یہا الاف التحیۃ بود چنانچہ در اہل
 اہل آورده کہ مولانا محمد موسی بن شاہ قاسم السبزواری ساکن مشہد فاضل عالم محقق
 متکلم فقیہ محرت عابد معاصر است از تصانیف اوست تفسیر قرآن مجید و حواشی بر شریح
 لمعہ و غیر آن از کتب و رسائل مولانا قطب الدین محمد بن علی الشریف الدیلمی
 اللہ تعالی صاحب اہل اہل آورده کہ مولانا قطب الدین محمد بن علی شریف دیلمی لاجبجی فاضل
 جلیل القدر صاحب تصانیف کثیرہ است از انجملہ رسالہ در عالم التالی و غیر انها و او از جملہ
 معاصرین است مولانا میرزا محمد رفیع الواعظ القزوینی از مشاہیر فضلاء کاملین و بلغا

و اعظمین و علمای عالمین بود کتابش ابواب الجنان بر حال فضل و علم و جلالت قدر و شهرت و
وارد الحق که کتابی فارسی در بیان پند و نصحیح باین فصاحت و بلاغت و خوبی عبارات و لطیف
استعارات بمعرض تالیف رسیده از مجلد اول آن کتاب ظاهر میشود که کتاب مذکور مثل برهشت
بالبست اما مجلد اول که یکی از ابواب هشتگانه است درین دیار بسیار شهرت دارد و در زمان
شاه عباس ثانی صفوی تصنیف شده و مجلد نهم بنظر کوفت رسیده اما کتاب است و
از حال دیگر مجلدات اطلاعی ندارد ایا القالب تالیف و تصنیف در آمده یا نام نامی با جمله
میرزا موصوف و اعطی عامل و شاعر کامل بود در شعر و اعطی تخلص داشت میرزا محمد طاهر
نصرا بادی در تذکره الشعرا که آنرا در زمان شاه سلیمان صفوی در سنه یکهزار و شصت و سه هجری
تصنیف کرده بتقریب ذکر علما و فضلا و شعرا آورده که و اعطی قزوینی اسمش نقش میرزا رفیع است
نواده ملا فتح الله و اعطی قزوینی است لغت و کلمات آراسته و اصطلاح و پر سیر کاری پرسته
چین طبعش را افتاب کل خود رو و گلزار خاطرش را ماه تمام گل شببو لطافت و دلالت
طبع او را تالیف مسمی به ابواب الجنان گواه عادلست که چهار عدویش بحکم عدل صاحبان
النصاف گذشته و سجل فصاحتش با ذعان اهل عرفان معنون گردیده حقا که هر بابش درشت
بر روی مطالعه کنندگان کشاید و هر فقره اش از راه نظر به بیننده حقیق تحقیق نماید صاحب تذکره
مذکور گوید که جلد اول آن کتاب فصاحت آیات بنظر من رسیده انکس را از کتب احادیث
و اخلاق مستغنی میازد چرا که من مطالعه کتب تواریخ و اخلاق و امثال آن بسیار نموده ام
بحسب لفظ و معنی هیچکدام از نقد رفیع سران نیست حیرانم که در مجلدات دیگر چه خواهد گفت که در آن
نباشد امید که صحبت و عافیت توفیق اتمام آن بیابد و علی قلینان داله در تذکره خود که سسه
بر ریاض الشعرا است آورده که مرزا محمد رفیع و اعطی قزوینی از فعلا ای عصر و علمای دهر است
لاکلی ابرار و اعطی و نصحیح او آویزه گوش خاص و عام بوده فن شعر و انشا آموختنی که باید همیشه
دیگر کمالات ساخته بود کتاب ابواب الجنان را که مثل برتر جمیع احادیث اهل البیت علیهم السلام

در رعایت کیفیت و رنگینی تسوید نموده در او اکل جلوس خاقان الک رقاب یعنی سلطان سن
صفوی داعی حق را بس یک اجابت گفت و در تذکره نتائج الافکار مسطور است که صاحب فکر
بلند و طبع ستین مرزا محمد رفیع و اعطازا کابر قزوین که لژاده ملا فتح الله و اعطاز قزوینی است
بوساده تعلیم و تربیت شائقین جاداشت و بوعط و پند خلایق نظرمی گذاشت در نظم پرداز
از مهنوایان میرزا صائب و طاهر و حیدر بود و طریق سخن بتلاش تازه و معانی دلشین و خوش
اسلوبی می نمود غنوی معرکه شاه عباس یاسلم خان اوزبک بس رنگین و نیکو گفته ولای آباد
مضامین را برشته فصاحت و بلاغت سفته در او خزانة حادی عشر لباطا هستی بحیدر

الشیخ سلیمان بن علی بن سلیمان بن راشد بن ابی خلیفه البحرانی الاصبغی صلا
الشاخوری مسکن شیخ حر عاملی او را از جمله معاصرین خود آورده و به علامه و فاضل فقیه
ستوده و شیخ یوسف بحرانی در لؤلؤة البحرین گفته که شیخ سلیمان مزبور فقیه نبیه و مجتهد صرف
بوده و از تصانیف او رساله است در تحریم نماز جمعه در زمان غیبت امام علیه السلام و شیخ
احمد بن محمد بن یوسف بحرانی مقابلی خطی در نقص و جواب رساله مذکوره رساله خوب موافق حق
و صواب تصنیف کرده دیگر از تصانیف او است رساله در تحلیل سئل متن و قوه که در آن کلام
بعضی از علمای عجم را که قائل بخبریم بوده اند رد کرده است دیگر رساله در علم کلام مشتمل بر تحقیق اصول
دین و رساله در تألیس مائیه با است. وی از شیخ احمد بن شیخ محمد بن علی مقتضای معنی مهم
از استاد خود شیخ علی بن سلیمان بن حسن قدیمی بحرانی که جالش گذشت روایت دارد و شیخ سلیمان
بن عبد الله بحرانی شاگرد او بود و از روایت دارد و شیخ سلیمان بن علی مذکور در رساله که هزار
و یکصد و یک هجری وفات یافت و سید عبد الرؤف جعفری بحرانی که خصوصیت با او داشت
تقصیده در مرثیه او گفته و از انجمله این شعر ضمن تاریخ وفات او است

صالح الغراب بغلق فی جب علی	موت الفقیه فاتی دم مع یدخر
پس لفظ غلق لغین معجمه که معنی صلی راغ است ماده این تاریخ یا شیده ایضا شیخ یوسف	

در لور لور البحرین آورده کثر شیخ سلیمان بن علی مذکور از شیخین جلیلیین شیخ جعفر بن کمال الدین سجستانی
و شیخ صالح بن عبد الکریم سجستانی روایت داشت شیخ احمد بن ابی شیخ محمد بن یوسف
المقابی الخلیجی در لور لور البحرین آورده که اصل وطن او خطه بود و نشاء و بسکن
قریه سقا با از قریه بحرین است که او در آنجا تحصیل علم نموده و از جمعی از علما عظام روایت
حدیث داشته از جمله ایشان پدرش فقیه شیخ محمد بن یوسف و مولانا محمد باقر مجلی و سید
محمد موسی استرآبادی صاحب کتاب الرحبه اند و پدرش محمد بن یوسف مذکور از شیخ علی
بن سلیمان قدس بحرانی روایت داشت و آیه در علوم عقلیه و فکلیه و ریاضیه و طبیعی
و هندسه و حساب و عربیه بود لکن چیزه از مصنفات او نقل نگذره اند و شیخ ابی شیخ
بن یوسف مذکور علامه فہامه و عابد زاهد و متقی و کریم النفس و صاحب تصانیف بود و بحرانی
بحرانی آورده که تصنیفات او که بنظر من رسیده است بر علوم منزهات او در علوم عقلیه و اخلاقیه
و فروع و اصول و دقت نظر و وحدت خاطر با دقت مزید بلاغت و فصاحت و در تفسیر و تخریر
و تحریر گواهی میدهد و نزد من آنست که او از جمیع علمای بلاد بحرین اعیان معاصرین متاخرین
خود بلکه از غیر ایشان هم افضل بود و یکی از تلامذہ اش در رساله خود ذکر نموده که در این شیخ
مذکور بسوی صفهان رفت مولی فاضل محمد باقر خراسانی مصنف کفایہ و ذخیرہ و غیره و در وقت
دو روز برای مذاکره و استفاده از وظوایات اومی نمود و ملا محمد باقر مجلی سے رہا اور اجازت
روایت داد و در جمله محققانای او در اجازہ نوشت کہ از عجائب انانیت و انانی بلکہ از
تفضلات ربانی و نعمات بالغہ سبحانی بر من آنست کہ مرا با مولای او ملے فاضل کا اعتراف
بارع تقی زکے جامع فنون فضائل و کمالات و صاحب گوی سبقت در میان علماء است
وہ الاخلاق الرضیۃ والاعراق الہیۃ علم تحقیق و کویہ تدقیق عالم تخریر فائق الخیرات
کشف دقائق معانی شیخ احمد بحرانی اتفاق صحبت افتاد پس اور اور علم و فضل و ریاست
و پایان و دانای ماہر عظیم الشان یافتہ الی اخر الا جازہ و ایضا در لور لور آورده که از

شیخ احمد مذکور است کتاب ریاض الدلائل معیاض المسائل در فقه کلا از انجمله باره از اسامی علماء
دیدم ام و بس در ساله دیگر در وجوب عینی نماز جمعه است که در آن بر ساله شیخ سلیمان بن علی
شاخوری بحرانی که ذکر او گذشته مذکور است دیگر ساله در مسئله استقلال پدر بر ولایت کبرایع
رشدیده در ساله در منطق موسوم بالمشکوٰۃ المفیدة در ساله موسوم بالموثر الخفیة فی المسائل المنطقية
در ساله صغیر در مسئله براهین شیخ احمد مذکور و برادرانش شیخ یوسف و شیخ حسین هم در سنه
یکهزار و یکصد و دو هجری در حیات پدر خود بسبب طاعون در عراق وفات یافتند و در جوار
مزار فائض الانوار حضرت کاظمین علیهما السلام مدفون شدند و بعد از آن پدر ایشان در سال
یکهزار و یکصد و سه هجری در قریه بمقام که سکن او بود وفات یافت شیخ سلیمان بن عبد الله
بحرانی از شیخ احمد مذکور روایت داشت که شیخ محمد بن محمد بن مسعود البحرانی المازنی موسوم
قریه ماحوز بغیم حارمله و زار سمجه در آخر قریه ایست از قری بحرین در آن مشتمل بر سه قریه است
قریه دمنج بغیم دال مملکه و سکون و او فتح لون قبل از حیم و قریه لمانفتح با دمای دو نقطه
بالا بعد از لام و قریه عریفه بغیم عین سمجه و فتح زار مملکه و سکون یار دو نقطه یا من قبل از فار و کتا
لور لوه آورده که اصل وطن شیخ محمد بن ماجد مذکور قریه دمنج بود که یکی از قریهای ماحوز است لکن
او از انجا بسوی قریه بلاد که قدیم از قریهای بحرین است آمده ساکن شده و او فقیه مجتهد فقی
دقیق النظر از اعیان علمای بلاد مذکور بود و امامت نماز جمعه و جماعت در انجا داشت و از تصانیف
او رساله سیمیه بالصوفیه در نماز است که آنرا در شیراز بحجت سید بزرگ میرزا محمد صفی بن
بن میرزا محمد مهدی تسابیه تصنیف کرده بر وضه صفویه فی حکم الصلوة الیومیه موسوم ساخته بود و
میرزا محمد مهدی مذکور در شیراز اجازت شیخ صالح بن عبد الکریم بحرانی شیخ الاسلام بود و دیگر تصانیف
شیخ محمد بن ماجد مذکور رساله مشتمل بر نکلی در مسائل منطق است شیخ عبد الله بن صالح سماجی
بحرانی گفته است که من در اوائل عمر خود در قریه ماحوز با استاد خود شیخ سلیمان بن عبد الله بحرانی
و در مرتبه دوم شیخ محمد مذکور نماز گذارده ام و شیخ سلیمان بن عبد الله و اما شیخ محمد مذکور بود و

در آن زمان میان هر دو ایشان در مسئله فقیه بحث واقع شد و آن اینکه نهادن پیشانی جزو
 سجود است یا نه پس اگر کسی در سجده باشد و در آن حال آیه سجده واجب بر پیش او بخواند پس
 او را استمرا بر همان سجده کافی است یا باید که سر برداشته باز پیشانی بسجده نهد پس درین مسئله
 شیخ محمد بن ماجه دعوی اجماع نمود بر اینکه نهادن پیشانی جزو هر سجده نیست و چنان شخص را
 استمرار بر سجده اولی کافیست و استاد من شیخ سلیمان بن عبداللہ درین مسئله مخالفت او نمود
 و گفت که بلکه بر او واجب میشود که سر بردارد و باز بسجده نهد پس سنا زعی عظیم میان ایشان
 و نوبت باین رسید که شیخ سلیمان گفت لکم دینکم ولی وین و مرا و شیخ سلیمان از قرأت این آیه
 آن بود که آنچه تو گفتی که اعتقاد است بجهت آنکه تو بجهت هستی ترا تقلید قول من جابر نیست و آنچه
 من گفتم اعتقاد من است زیرا که من هم بجهتستم و مرا تقلید سخن تو جابر نیست پس شیخ محمد
 بن ماجه بحدیث شنیدن این آیه از وی کلام و حجت آمیز و نفرت انگیز با او تکلم شد زیرا که او گفت
 بسوی اصل شان و نزول آیه مذکور شد که این آیه مشتعل بر کلام حضرت نبوی مجاطبه کنین
 است شیخ سلیمان گفت کلام من از راه حجت بود و از راه طعن و تشنیع بر تو نیست و زیاده
 ازین او را ممکن نشد که رو بر شیخ مذکور نماید زیرا که شیخ محمد در ان زمان اشارت الیه بود و شیخ
 سلیمان تا آنوقت اشتهاست نداشت پس هر دو از یک دیگر جدا شدند و مجلس منقضی شد و هر یک
 از ایشان خستناک بر دیگرے بود و مدتی خلیل قریب چهل روز برین حال بودند و استاد من
 شیخ سلیمان رساله در مسئله متغصن رو بر او تصنیف کرد و شیخ محمد مذکور را مرض عظیم عارض شد و شیخ
 سلیمان اعیادت او حاضر شد پس شیخ محمد در همان مرض که عمرش قریب هفتاد سال بود در حدود
 سنه یک هزار و یکصد و پنج هجری وفات یافت و آن سال سال جلوس بادشاه زمان سلطان حسین
 بن شاه سلیمان صفوی بود قبر شیخ مذکور در مقبره شهید و قیست و قبه بالای آن بنا کرده اند و در پست
 بلاد بعد از اوبسوی سید ما شتم قولی بحرانی منتهی شد و گفت گوید که آنچه صاحب تذکره العلما
 از بعض تواریخ نقل کرده که سال جلوس سلطان حسین بن شاه سلیمان صفوی یک هزار و یکصد و پنج

بود چنانکه در احوال سیر زار فیق قزوینی و اعطای گذشت مخالف است که شیخ یوسف بحرانی
در مقام تحریر فرموده و الله اعلم و شیخ یوسف میفرماید که رساله شیخ سلیمان بن عبد الله بحرانی
که مشتمل بر رد بر شیخ محمد مذکور در مسئله مذکور نزد من بود و در بعضی حوادث از دست من رفت
و چون شیخ محمد مذکور وفات یافت شیخ سلیمان قصیده خوب در مرثیه او نظم کرد و در آن قصیده
میج بسیار در حق او گفت و شیخ محمد مذکور از مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه روایت احادیث

داشت شیخ سلیمان مذکور از روایت دارد السید هاشم المعروف بالعلامه ابن
السید سلیمان بن السید اسمعیل بن السید عبد الجواد الکتکانی التوبلی البحرانی

منسوب بسوی کتکان بفتح کاف و نقطه بالا قبل از کاف دیگر که نام قریه از قریه های
توبلی است و آن بتای و نقطه بالا و سکون و او قبل از بار موصوده و لام قبل از یاء و یکی از
اعمال بحرین است کمانی بعضی الکتاب در لوله آورده که سید هاشم مذکور معروف بالعلامه است
فاضل محدث جامع و متبحر احادیث بود بحدی که سوله مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه بحکس
گوی سبقت بروی نر بوده و کتابهای چند تصنیف کرد که گواهی بر شدت تتبع و کثرت
اطلاع او دارد و ایضا در کتاب مذکور مسطور است که ریاست قریه بلاد بعد از شیخ محمد بن ماجه بحرانی
سید سید هاشم مذکور متقی شد و او در اینجا متولی امور قضا ریاست بود و آنرا با حسن وجهه بجا آورد
و آن زمان که اهل کمان را دفع کرد و بآلغه بسیار ترویج امر معروف و نهی عن المنکر فرمود و
در امور دین از لایست بگریان اندیشه میکرد و از جمله القیاس متورعین بود و شدت بر ملوک
و سلاطین داشت و فاش در سنه هزار و یکصد و هفت هجری در قریه نعیم بنیامه شیخ عبد الله
بن شیخ حسین بن علی بن کبار نعیمی کسبه واقع شد زیرا که او دختر شیخ علی بن شیخ عبد الله مذکور
در عقد نکاح خود داشت پس نعش او را بسوی قریه توبلی نقل کردند و در مقبره مشهوره آنجا دفن
کردند و قبرش نزاری معروف است و ریاست بلاد بعد از بسوی شیخ سلیمان بن عبد الله بحرانی
منتهی شد و بعضی از علما ذکر فرموده اند که وفات سید مذکور بعد از وفات محمد بن ماجه که ذکرش گذشت

سید هاشم بحرانی
توفی غایت علم

چهار سال واقع شد بنابرین تاریخ وفات سید مذکور سنه کهنه را و یکصد و نه هجری بوده باشد
 از تصانیف او است کتاب الیهامان فی تفسیر القرآن شش مجلد دوران احادیثی که در تفسیر
 آیات قرآنی وارد شده است از کتب قدیمه غریبه جمع کرده و دیگر کتاب الهام و ضیاء التاویم و تفسیر قرآن
 دو مجلد و کتاب غایه المرام فی تعیین الامام و کتاب معالم الزلفی و المنشاة الاخریک مجلد کبیر و کتاب نیت الحجت
 فی النقص علی الائمة الهداة دو مجلد و کتاب الهدی فی فضائل الحسین الشہید یک مجلد
 و کتاب تفصیل الائمة الاثنی عشر علی الانبیاء علیهم السلام سوی بنیاد و کتاب وفات النبی و کتاب
 وفات الزهراء و کتاب سلاسل الحدیث که منتخب از مستخرج نهج البلاغه ابن ابی الحدید است در
 بیان فضائل سید المومنین و باقی الائمة معصومین است و کتاب الاحتجاج و کتاب نبایة الاله
 فی ماتیم به الاعمال و کتاب ترتیب التهذیب در دو مجلد و در آن جمیع احادیثی را که در تهذیب
 الاحکام شیخ ره مندرج بوده است در باب مناسب بترتیب لائق مندرج ساخته بعضی محاشیر
 از راه حداد و تحسیر بتهذیب می گفتند و کتاب تنسیهات الادیب فی رجال التهذیب
 که در آن بر اغلاط بسیار که از شیخ طوسی ره در اسانید تهذیب الاحکام واقع شده بود تنسیه
 نموده است و دیگر کتاب الرجال و العلماء در ذکر کسانی که بسبب حق رجوع کرده اند و کتاب
 حلیة الابرار و کتاب حلیة النظر در فضائل الائمة اثنی عشر و کتاب البهجة المرضیة فی اثبات
 الولايت والوصیة و کتاب مناقب اشیعه و کتاب الیتمنه و کتاب نسب عمر و کتاب تلخیص
 روایاتی که در سنن لا یخفیه الفقیه مذکور اند و کتاب مولد حضرت قائم صاحب الزمان علیه السلام
 و کتاب نزہة الابرار و سنن الافکار در ذکر خلق جنت و نار و کتاب الحجۃ در ذکر چیزی که در حق
 حجت و امام نازل شده و کتاب تبصرة الولی در ذکر کسانی که حضرت امام همدی صلوات الله
 علیه را دیده اند و کتاب عمدة النظر در احوال الائمة اثنی عشر علیهم السلام و کتاب معجزات النبی
 صلی الله علیه و آله و سید ما شتم مذکور از جمعی از علماء روایت احادیث داشت از جمله الشان
 شیخ فخر الدین بن طریح جعفری صنف مجمع البحرین و غیره و سید عبد العظیم بن سید عباس استرآبادی

معترف رساله در وجوب عینی نماز جمعه است که از علمای اخبارین بود و نتهی محصله و صاحب
 تذکره العلماء آورده که دیگر از تصانیف سید ما ششم مذکور کتاب روضه المعارفین است که اگر
 شیخ یوسف بحرانی در احوال شیخ محمد بن یعقوب کلینی رحمه الله تعالی ذکر نموده است و
 شاید که درین مقام بسبب سهو کتاب مذکور را نام برده و الله اعلم ملا فحج الله شریعت
 از افاضل عصر خود بود و اثر انکار مسمور است که ملا فحج الله شریعتی تازه دماغ نشانه
 زودرسی و انجمن افروز سخن عربی و پارسی است سید علی معصوم در سلفه العصر احوال ملا را
 بطمطراق مینویسد و میرزا صاحب مکر را در مقاطع یاد میکند از انجمله است ۵
 همین رخاک فحج کامران نشد صاحب که فیض هم نظهوری ازین جناب رسید
 از وطن مالوف بسیر ممالک و کن خراسید و در خدمت سلطان عبدالعزیز قطب شاه و
 حمید آباد منزلت و ثروت تمام بهرسانید از اشعار عربی او است ۵

لا عزوان لم تقض الايام بي الدهر ابن عطاء و انى الواء
 و بذاجرى طبع الزمان اهل دفين الكلام و اهل احياء

اشاره است بواصل بن عطاء مغربى که الشغ بود یعنی حرفت را را نطق نشود است
 و نوعی سخن ادا می نمود که حرفت را در کلام او نمی آمد و عیب شغ بر سماعان ناکهف
 نمی شد تا بحدی که ضرب المثل شد و شعرا در اشعار خود استعمال کردند ابی محمد خازن گویند
 در مع صاحب بن عباد وزیر

شعر

تجنب لایوم العطاء کما تجنب ابن عطاء شغ الواء

در تذکره نتائج الافکار مسمور است که ملا مذکور در او اخر ایه سخاوی عشر حیل بنزل
 عقبی گشت

بخش دوم

در ذکر فضلاء و ستودن مائید ثانی عشر

ایشان محمد بن الحسن بن علی بن محمد الحر العالی المشغری بضم حاء مملو و تشدید
 را مملو منسوب است بسوی مشغره بفتح میم و فتح شین بجمه و سکون غین بجمه قبل از را مملو
 و با و آخر آن که نام قریه از جبل عامل است از اعظم محدثین و محمد بن ثلثه متأخرین است
 و معاصر اخوند ملا محمد باقر مجلسی بود و از واجازه روایت دارد و اخوند مذکور نیز از واجازه
 روایت داشته چنانچه در بعض تصانیف خود آورده که مولانا محمد باقر مجلسی خدایش بسکلت
 دارد و آخر کس است که مرا اجازه داد و من هم او را اجازه داده ام صاحب سلفه العصر که سال
 ابتدای تصنیف آن سنه یک هزار و هشتاد و یک هجریست حج بسیار در حق او نوشته و گفته
 که او درین زمان در مجسم یقیم است و در لؤلؤة البحرین سطور است که شیخ حر عالم فاضل و
 محدث و اخباری بود تاریخ ولادت خود را کتاب اهل ذکر نموده است که شب جمعه ششم ماه ربیع
 سال یک هزار و سی و سه هجری بود و ولادتش در قریه مشغره واقع شد و او در قریه مذکوره بخت
 پر خود و هم بخارست عم خود شیخ محمد حر و بخارست جد مادری خود شیخ عبد السلام بن محمد الحر و بخارست
 خال پدر خود شیخ علی بن محمود و غیر ایشان قرارت علوم نموده بود و هم در قریه جمیع بخارست عم
 خود و بخارست شیخ زین الدین بن شیخ محمد بن شیخ حسن بن شهید ثانی و بخارست شیخ حسین
 ظهیری و غیر ایشان خونده و مدت چهل سال در آن بلاد یعنی عرب اقامت نمود و در غرض
 آن مدت دو مرتبه اداسه حج نمود و بعد از آن بسوی عراق سفر کرد و بخت و کربلا و نجف و کربلا
 من رای رسید و بشرف زیارت مشاهد نمود حضرت امام علیهم السلام مشرف شد پس بسوی
 عجم رفت و بشرف مقدس طوس رسید و زیارت حضرت امام رضا علیه السلام را بجا آورد و مدت
 مجاورت او در آنجای اقدس تا دقت تالیف کتاب اهل بسکلت و چهار سال بوده است و او درین

درت هم دوم تبرکج رفت و دوم تبه بزیا رات عبات عالیات الله عراق رفت مؤلف گوید
 که اجازه که شیخ مذکور بر اے اخوند ملا محمد باقر مجلسی علیه الرحمہ نوشتہ بنظر فقیر رسیدہ تاریخ
 کتابش اول جمادی الثانیہ سنہ خمس و ثمانین بعد الالف است و در اثنای آن بتقریب ذکر
 طرق و شاخ خود آورده من ذلک ما خبرنے بہ شیخ الجلیل الثقة الورع ابو عبد الله الحسین
 بن یونس بن ظہیر الدین العالمی و ہوا اول سن اجازتے کتابتہ و شافہ سنۃ احدی و خمسین
 و الف عن الشیخ الفاضل نجیب الدین علی بن محمد بن کمی العالمی عن الشیخ الکامل الاحمد
 بہار الدین محمد بن حسین بن عبد العتمہ العالمی عن امیہ عن الشہید الثانی انتہی کلامہ و
 صاحب تذکرۃ العلما بعد نقل بعضی از مضامین سطورہ آورده کہ در اواخر کتاب و سائل الشیخ
 در جملہ ذکر رجال راویان و علمائے حدیث بتقریب ذکر خود سال ولادت خود را مطابق
 آنچه گذشت مذکور ساختہ بسیاری از تصانیف خود را نام برده و گفتہ کہ این کتاب را کہ سعی
 بتفصیل و سائل الشیعہ الی تحصیل مسائل الشریعہ است در مدت ہجده سال تالیف کردہ ام
 و قریب دو ثلث آنرا در قریہ مشغره کہ از قرآے جبل عامل است تالیف آورده ام و باقی را
 در شہر مقدس حضرت امام رضا علیہ السلام با تمام رسانیدم انتہی محصل کلامہ و از تاریخ
 ولادتش و مدت اقامتش در عرب و مجاورتش در شہر مقدس کہ در کتاب اہل آمل ذکر نمودہ
 است چنانکہ گذشت ظاہر میشود کہ آن کتاب را در سنہ یکہزار و نود و ہفت ہجری یا بعد از آن
 تصنیف کردہ است و اللہ اعلم و در لؤلؤة البحرین سطور است کہ فاضل ابو الحسن شریف بن
 محمد طاهر عالمی و شیخ محمود بن عبد السلام بحرانی از شیخ حزن مذکور روایت داشتند و از فاضل
 تلامذہ شیخ مذکور شیخ مہذب الدین احمد بن رضا مصنف کتاب فائق المقال فی الحدیث
 و الرجال است از تصانیف شیخ خبر موصوف کتابت آنرا بجلد کتاب جواہر السنہ در ذکر احادیث قدسہ
 کہ اولین التالیفات است و احدی قبل ازہو جمع آن نبرداختہ و کتاب صحیفہ ثانیہ از دعاہا
 حضرت سید الساجدین علیہ السلام سوائے دعاہائے کہ در صحیفہ کاملہ متداولہ مجتمع است

مؤلف گوید کہ کتاب صحیفہ ثانیہ کہ بخط مصنف آن شیخ حر عاملی علیہ الرحمہ در کتابت بعض
 اعلام البقاہ اللہ الے یوم القیام موجود است بنظر فقیر در آمدہ شیخ مذکور در دیاجہ کتابت کور
 اسرار کتب را تفسیر عبارت خود فرمودہ و بنظر آن نسخہ بخط خود نوشتہ الصحیفہ اثانیہ من
 ادعیۃ مولانا زین العابدین علی بن الحسین بن علی بن ابیطالب علیہم السلام تالیف العبد محمد
 بن الحسن الحسار العالمی عالمہ اللہ بلطفہ و فضلہ و ایضاً بر حاشیہ ہمین عبارت مرقوم است
 مالکها کتابها مولفها و در خاتمہ کتاب مزبور سیفر مایہ لفظی العبد محمد بن الحسن بن علی بن محمد
 العالمی عفی اللہ عنہ ہذا وصل الے من ادعیۃ مولانا زین العابدین علی بن الحسین
 علیہ السلام مما خرج عن الصحیفۃ الکاملہ والحمد للہ وحده و صلی اللہ علی محمد والہ و فرغت
 من جمعہا فی شہر رمضان سنۃ ثلث و خمین بعد الالف حامداً مسلماً استغفر اللہ
 ممن دعا بہا ان لیسرکنے فی صالح دعائہ و قد کتبت ہذہ النسخۃ ایضاً بیدی تینا و تبرکاً
 فی شہر جمادی الاول سنۃ ست و سبعین بعد الالف بمریتہ استرا با و حر سہار ب العباد و درین
 نسخہ بر حاشیہ شروع ہر دعا اسناد و روایت خود بجا الہ کتب منقول عنہ باین عنوان نوشتہ
 کہ ہذا الدعاء مروی فی عدہ کتب ہنما کتاب معج الدعوات الی غیر ذلک من الکتاب الی نقل النسخ
 المزبور عنہا دیگر از تصانیف اوست کتاب تفصیل و سائل الشیعہ فی تحصیل مسائل الشریعہ
 شش مجلد شیخ موصوف مذکور تصانیف خود آورده کہ اگر حق سبحانہ الے در اجل حملت ہر دو ہذا یک شش کتاب
 و سائل الشیعہ دارم انشاء اللہ تعالیٰ و آنرا بتحریر و سائل الشیعہ و تجبیر مسائل الشریعہ ہر دو
 خواہم ساخت و آن شش شتمن باشد بر انچہ کہ استفاد از احادیث باشد و بر فوائد متفرقہ کہ
 در کتب استدلالیہ انداز ضبط اقوال و فقہ اولہ و غیر ذلک من المطالب المہمۃ مؤلف گوید
 کہ شاید نوبت تصنیف شرح کتاب مذکور نرسیدہ کہ اجل آنجناب در رسیدہ رحمہ اللہ تع
 و از جملہ تصانیف شیخ موصوف است کتاب ہدایۃ الامت الے احکام الامم کہ سہ مجلد
 و آن منتخبی از مسائل الشیعہ احداثی است و کہ راست از اول فہمہ تا آخر است و آن کتاب

فیسائل الشیخة مثل بر عنوان الباب و عدد احادیث هر باب و مضمون احادیث سدرجه آن
 که یک مجلد است و کتاب الفوائد لطو سیه که یک مجلد از ان بقالب تالیف رسیده و آن
 شتمثل بر صد فائده در سائل متفرقه است و کتاب اثبات الهداة بالتفصیل و المعجزات در دو مجلد
 که شتمثل بر هزار حدیث از کتب خاصه و عامه است و کتاب امل فی علم الجبل عامل که در آن سها
 علمای شاخین هم مذکور است و رساله در ذکر حجت که آنرا رساله الایقاط من الحجته بالبرهان
 علی الرجعة نامیده است و رساله در رد بر فرقه صوفیه و آن معروف بر رساله شنی عشریه است که
 که در آن قریب یک هزار حدیث در رد صوفیه آورده و رساله در سئله خلق کافر و آنچه مناسب با
 دارد و رساله در سئله نام بردن حضرت امام محمد مهدی صاحب الزمان عجل الله فرجه که آنرا رساله
 کشف التعمیه فی حکم التسمیه موسوم ساخته است و رساله در بحث نماز جمعه و رساله در تحقیق اجماع
 موسوم بر رساله نزیه الاسماع فی حکم الاجماع و رساله در اثبات تواتر قرآن مجید و رساله در ذکر آثار
 رجال و رساله در احوال صحابه و رساله در بیان منزله بودن انبیاء و ائمه معصومین از سهو و نسیان
 و رساله در واجبات و محرمات منصوصه از اهل فقه تا آخر آن و در آن مجموع واجبات یک هزار و
 پانصد و سی و پنج است و مجموع محرمات یک هزار و چهار صد و چهل و شصت است موسوم به بایة الهدایة
 و کتاب فصول المهمه فی اصول الائمة که شتمثل بر قواعد و کلیات منصوصه در اصول دین و اصول
 فقه و فروع فقه و در طلب و کتاب العربیه و العلویه و اللغة المرویه و از تصانیف اوست
 اجازات متعدد برای معاصرین خود که مطول و مختصر اند و دیوان شعار است که قریب بیست هزار
 بیت است اکثرش در مدح سید المرسلین و ائمه معصومین است و در آن منظومه است در تاریخ
 نبی دایم و ایضاً از تصانیف اوست کتاب فوائد قدسیه و دیگر رسائل متعدد طویل که
 قریب به ده رساله باشند که ذانی الال من تعداد الکتب و اتمد اعلم و از او ستاره جوده و دیگر
 العالم الربانی اخوند محمد باقر بن محمد تقی المجلسی الاصفهانی معروف باخوند مجلسی است
 چنانکه لقب جیش بود که ما در فی ترجمه بوالله العلامة بالجله آن باقر نام و دین ائمه معصومین صلوات الله

علیه جمیع اناکار علمای و محدثین و ثقات فقهاء و مجتهدین و محدثین ثلثه تا آخرین است در دایره اجتهاد و قضا
احتیاط و کمالات علوم و ورع و تقوی و عظمت و جلالت قدر بیان سایر اهل زمان خود در عجم ملک و عرب
تفوق و امتیاز داشت شخصیت کتاب و رساله از تالیفات اوست و صورتیکه تمامی مجلدات بحال الان
رایک کتاب شماره دو مجلدات ثلثه حیات القلوب را یک کتاب گیرند اکثر کتب آنجناب که از نازل جبه
فرموده بزبان فارسی عبارت واضح براس انفعاع عامه مومنین ترجمه فرمود الحق چنین فیض عالم
در هیچ عصری اینچنین بطور زریده چنانکه شیخ یوسف بحرانی در لؤلؤ العجربین بعد وصف آنجناب
میفرماید که هیچکس در زمانش قبل از او و بعد از تقریر و عدیل او در ترویج دین و احیای سنت
سید المرسلین تبصیف و تالیف امر ونهی و قمع مبتدعین و مخالفین و دفع اهل بدعت و معاندین سیما
صفویه معتقدین یافته نشد و ایضا گفته که آنجناب در دار السلطنت اصفهان شیخ الاسلام بود و
ریاست دینی و دنیوی و امامت جمعه و جماعت و راجع داشت و او ست آنکسی که احادیث طبعیت
رسالت را جمع نموده رواج داد و در میان مردم خصوصاً بلاد محرم منتشر ساخت و از برای فهم ایشان
انواع احادیث را از عربی بفارسی ترجمه نموده علاوه آنکه تصالب و استقام تمام در امر عرف و نهی
عن المنکر داشت و دست جد و کرم بر هر کس که سوی او می آمد بهبوط داشت چون در زمان غیبت امام عصر
علیه السلام هر که مجتهد عادل و جامع الشرائط باشد نائب آنحضرت است و سالطین صفویه رعایت شرف
شرعی بسیار داشتند لهذا هر بادشا به را مجتهد معظم آنزمان نائب خود کرده بترخت سلطنت می نشان
و آن بادشا خود را نائب او می شمرد و از آنجله سلطان حسین صفوی اموالا اخذ بانسته مجلسی به سربرد
اجلاس فرمود شیخ یوسف بحرانی آورده که ملکت و سلطنت سلطان حسین با فزونی حول اوقات
تدبیرش در امور ملکینه همین وجود ملا باقر مجلسی محروس محفوظ بود چون ملا رحلت فرمود نقصان در
اطراف مملکتش راه یافت و احصاف اهل بلاد شروع شد و هائسال ملین قندهار را از دست تصرف
انتزع نمودند و پیوسته روز بروز ملک او خراب و در معرض زوال بود و دیگران غالب پست شدند

چه آنکه آن مرحوم بر حاشیه کتاب بحار الانوار در مقام ذکر تسمیه آن کتاب گفته که از غرائب اتفاقات
آنکه بعد و جامع کتاب بحار الانوار تاریخ ولادت من موافقت در لوکوة البحرین مطبوعه است که وفات
اخذ سال کینزار و یکصد و یازده هجری اتفاق افتاد تاریخ فوتش غم و خزان است و ملائحه علی مجلسی
در رساله خود بعد از ذکر اوصاف و القاب و مزاج آنجناب گفته که ولادتش در کینزار و هفت هجریست
لکن گفته که وفاتش در سال کینزار و یکصد و ده هجریست و احمد بن محمد حسینی لاهیجانی که از تلامذه اخذ
مجلسی است در ذیل فهرس ابواب کتاب نظم لالی که مشتمل بر تاریخ و هی اخذ مجلسی است گفته که وفات او
در سبت و بیستم ماه رمضان سال هجریست چنانچه تاریخی که برای فوت آن مرحوم بطریق تعمیه گفته اند مستحکم
ماه رمضان چوبست و بیست و یکم شد تاریخ وفات عالم عالم شد
و در کلام مولانا از بهری که مشتمل بر تاریخ وفات اوست یافته شد که آن مرحوم در وصال آخر ماه رمضان
سنه مذکوره از دنیا رفت و آن این بایست که در آن اشعار از بعضی اشعار باشد

مرقد او بحار انوار است	که زمین الحیات داده نشان
روضه اش میدوید حیات قاب	ز جلال العیون بزمین تو عیان
اعتقادات اوست زاد معاد	تو بحق الیقین یقین میدان
آیت رحمت آسم بود	رفت و مردم شدند سرگردان
گویند با توفی ز عالم غیب	داده بودش بشارت از زبده ان
که درین ماه میروی بهشت	ز دونه با وداع پر و جان
زان سبب گشت ختم تفسیرش	آیه کل من علیها فان
چون شب قدر آن عظیم القدر	شد نهان عشر آخر رمضان
از بهری گفت سال تاریخش	باقی علم شد روان بجان

و صاحب تذکره گفته که از بعض اشعار از بهری مستفاد میشود که اخذ مرحوم تفسیری تا شرح آیه
کل من علیها فان بتالیف آورده که وفاتش در رسید لکن الی الآن کلامی تفسیر منسوب با

یافته نشد و هم روزی که تمامیت او مذکور نیست و نیز در کلام احدی از علما نسبت تصنیف
 تفسیر بسوی او بنظر نرسیده شاید که در آن سال تفسیر سوره رحمن را در ماه رمضان بر بدیل عظمه
 و بیان فرموده و تا آنکه مذکور و نوبت بیان آن رسیده و العلم عند الله اخوند مرحوم از جمیع کثیر از
 علمای اعلام اجازه روایت احادیث میداشت از انجمله از والد خود و از پسر عمه و از خود شیخ
 عبداللہ بن جابر عالمی و فاضل جلیل سید شرف الدین علی بن حجتہ اللہ حسینی شولستانی مجاور
 نبخت اشرف تمکیند مرزا محمد استرآبادی و غیر هم روایت دارد و کما لیتفاد من شرح الاربعین لمطرب
 و از رساله ملا حیدر علی و تولوہ البحرین ظاہر میشود که از اساتذہ او ملا حسن علی بن ملا عبداللہ شوشتری
 و سید الکمل امیر رفیع الدین نامی و سید محمد موسی استرآبادی و ملا محسن کاشانی و شیخ علی بن شیخ محمد
 بن شیخ حسن بن شهید ثانی و سید شهید مسجد الحرام امیر محمد بن دوست محمد استرآبادی تمکیند رسید
 نور الدین عالمی و غیر ایشان هم بودند و از بعض اجازات متاخرین علما ظاہر میشود که اخوند موصوف
 از ملا محمد شریف رویدشتی هم روایت داشته و نیز از سید مرزا ابن شرف الدین علی خراسانی در
 غره جواد میانه الاخری سنہ یکتر او شخصت و چهار اجازه یافته و نیز در اول جواد میانه الاخری سنہ یکتر
 و شہتا و پنج از شیخ حر عالمی اجازه براسے خود گرفته و شیخ موصوف هم نوشته باجمله جمیع کثیر از فضلا
 و مجتہدین که بعد از اخوند مرحوم هم رسیده اند از روایت دارند از جمله ایشان و اما شمس میر محمد صالح
 حاتون آبادی و دختر زاده اش میر محمد حسین بن میر محمد صالح موصوف که جامع فہرست تصانیف
 اخوند است و ملا رفیع مشہدی و ملا ابوالحسن شریف عالمی و شیخ محمد بن یوسف نعیمی و شیخ سلیمان
 بن عبداللہ بحرانی و غیر ایشان اند و از رساله ملا حیدر علی دریافت میشود که اخوند را چهار پسر بزرگوار
 رسیدند یکی مرزا محمد صادق که والدہ اش خواہر سید جلیل مرزا علل الدین گلستانہ شارح نوح الہام
 بود و دیگر فاضل مرزا محمد رضا مشہور باقانی که والدہ اش خواہر ابوطالب خان ہناردی بو
 و اخوند مرحوم را کنیزی بود کہ دو پسر از و بہر رسیدند یکی ملا محمد جعفر و دیگری ملا عبداللہ و دختران
 اخوند مرحوم کہ از خواہر سید علل الدین گلستانہ بہر رسیدند یکی خواہر میر محمد علی ناہانی آبادی

که از او میر محمد حسین بهم رسید و دیگر سه زوجه مرزا محمد کاظم بن ملا غزنی الله برادرزاده آن
مرحوم بود که پیش از این کتابها را تصحیف و تحریف کرده و در میان محاسن و معایب
در میان ایشان میباشند و تفصیل نامی ایشان در آن رساله منضبط است و از اعظم تصانیف و
اجل تالیفات آن قدس و او را کتاب الفقه است و تالیف است و پنج مجلد است که کاتبی از آیات
آقای و تفسیر و معجزات حضرت رسالت پیغمبری است و تاحال مثل آن کتابی در هند بامامیه که
جامع احادیث تا آخرین و متقدمین باشد تالیف نشده ترتیب مجلدات را بنا بر آنچه خودش
در اول کتاب مرقوم فرموده اند است کتاب الفقه و العلم کتاب التوحید کتاب العدل و المعاد
کتاب الاحتیاجات و المناظرات کتاب قصص الانبیاء علیهم السلام و کتاب تاریخ احوال دنیا صلی الله
علیه و آله کتاب الامامة و جوامع احوال الائمة کتاب الفتن و ما جرى بعد النبی من غصب و خلافة و
غزوات امیر المومنین کتاب تاریخ امیر المومنین فضائله و احواله و کتاب تاریخ فاطمة و حسن و حسین
علیهم السلام و فضائلهم کتاب تاریخ علی بن الحسین و محمد بن علی الباقر و جعفر بن محمد الصادق و موسی کاظم
علیهم السلام و فضائلهم کتاب علی بن موسی الرضا و محمد بن علی الجواد و علی بن محمد الهادی و الحسن بن
علی اسکری و فضائلهم کتاب الغیبة و احوال الحجة القائم المهدی علیه السلام کتاب السیاسة و العالم
فی احوال العرش و الکاسی و الافلاک و العناصر و المواید و الملائکة و الجن و الانس و الوحوش و الطیور
و احکام الصيد و الزاينة و البواب و الملب کتاب الایمان و الکفر و مکارم الاخلاق و کتاب الادب
و الحسن و الاوادم و النواهی و الکبائر و المعاصی و المحرمات و کتاب الروضة فی المواعظ و الخطب و حکم
و کتاب الطهارة و الصلوة و کتاب الاقرب و الدعاء کتاب الزکوة و الصدوم و اعمال السنة کتاب الحج
و کتاب الزکوة کتاب المقود و الايقاعات کتاب الاحکام کتاب اجازات العلماء و الاعلام رضوان الله
علیهم و از کلاش ظاهر میشود که مجلد بیست و ششم نیز در آخر مجلدات مذکوره الحاق نموده چنانکه در
بعض فصول از مقدمه کتاب بنام سفیر مایه که من بعض احادیث کتب متقدمین را در کتابی ملحق
که آنرا مستدرک الاجازة و مائة احادیث مرفوعة و غیره نام نموده اند هم مذکور است که الحاق در هر یک از مجلدات

این کتاب نمودن باعث تمیز بسیاری از نسخ متفرقه این کتاب میگردد و انهمی در سائله دار نشسته بفرست
تصانیف اخوند مرحوم که مولفید محمد حسین بن محمد صالح سائول از ابائی دین و زاده اخوند مرحوم است
دران مقدار ایات هر کتاب و رساله مفصلاً مرقوم است و دیگر از تصانیف آن مرحوم است کتاب
مرآة العقول فی شرح اخبار آل الرسول شرح کافی کلینی که تدری از آن نام تمام باند کتاب بلا والاخیاً
در شرح تعذیب الاخبار شیخ الطائفة ابو جعفر طوسی است و آن نیز با تمام است و کتاب الصوم نوشته
و کتاب شرح چهل حدیث و کتاب فوائد طریقه که شرح صحیح است و تادعای چهارم نوشته در سائله
و جیزه در علم رجال و رساله اعتقادیه که در یک شب نوشته معروف به بیلیه است و رساله در اوزان
و مقادیر شرعییه و رساله شکایات نماز و رساله موسوم بسائل بنده در جواب مسائل متفرقه که باب
اول ماعبدالله از هند فرستاده از سوال نموده بود و کتاب عین الحیات در ترجمه احادیث و مواظ
که حضرت رسول بابو ذکر گفته مشکوة الانوار که مختصر است از کتاب مذکور در خواص سودا و عییه کتاب
حلیة المتقین کتاب حیات القلوب در سه مجلد جلد اول در تاریخ پیغمبران سلف و بادشاهان که سمهر
ایشان بود و جلد دوم در تاریخ و حالات پیغمبران ماصلوات الله علیه جلد سوم مثل برد لال نبوت
و امامت و این جلد لایلا محمد رضی بن ملا فیض علی که یکی از بنی اخوان اخوند مرحوم بود و بعد از وقبال
تصنیف در آورده موسوم بصحیف المتقین ساخته دراز تصانیف اخوند مرحوم است کتاب تحفة الزائر
کتاب جلاء العیون کتاب مقباس المصابیح کتاب ربیع الاسابیح کتاب زاد المعاد رساله حدود
رساله در اوقات نوافل شبانه روزی و رساله جمیع رساله در ترجمه نامه که حضرت امیر علیه السلام
بالک اشتر علی فرموده و رساله اختیارات و رساله ذکر بهشت و دوزخ معروف بطریق الجنة کتاب
جنان و مثل بنفیل و کفین اموات و کیفیت دفن و نماز ایشان رساله کبیره در اعمال حج و عمره
رساله صغیره حج و رساله مفاتیح الغیب مثل بر ذکر انواع استخاره های ماثوره رساله در بیان مال
نواصب رساله زکوة رساله کفارات رساله نماز شب رساله آداب تیر اندازی و رساله ایام و ایام
و رساله در تحقیق معنی آیه کرم و السابقون السابقون اول کتاب المقر بون فی جنت النعیم

و رساله فرق میان صفات الهی و صفات فعلی باوقالی و رساله تعقیب مختصر غزالی شبانه روزی
و رساله تحقیق مخفی بر دو ساله پیر و توفیق در افعال بندگان و رساله نکاح و کتاب فرقه الغری
مشتمل بر پنج اوست و امور غریبه که از مرقد منوچهر حضرت امیر علیه السلام ظهور رسیده رساله در ترجمه توحید
مفصل شش برجیش طولانی و رساله در ترجمه توحید حضرت امام رضا و رساله ترجمه زیارت جامع
و رساله در ترجمه دعای کیل و رساله در ترجمه دعای روز مباحله و رساله در ترجمه دعای سات
و رساله ترجمه دعای پنج تن صغیر و رساله در ترجمه روایت عبدالعزیز جندب و رساله در ترجمه زیارت
رجاء بن ابی ضحاک در اعمال و اداییکه از حضرت امام رضا منقول است و رساله ترجمه قصیده
و عبل خراسانی در مدح حضرت امام رضا و رساله در ترجمه حدیث سنده اشیا مشتمل بر ذکر اشیا رفته که
دران بندگان را وظلی نیست و رساله مشتمل بر اشتیاق زیارت نجف اشرف و کربلای معلی
که در وقت مراجعت ازان دو مکان اقدس انشا کرده بود و رساله صواعق الیهود مشتمل بر بیست
بخیه گرفتن از یهودان رساله نعل بر جواب سوالهای تفرقه که مردم از سوال نموده بودند و کتاب
حق یقین که آخر تصانیف آن مرحوم است جامع اوراق کوی که کتاب تذکرة الائمة که مشتمل بر
دلائل نبوت و هجرات و امامت ائمه معصومین از روی کتب یهود و نصاری و مجوس بنود
و سایر ملل متفرقه و تواریخ و احادیث عامه و احوال زمان خلفای اموی و عباسیه است و صاحب
رساله فهرست آنرا ذکر نفرموده اما در نسخه از اجازه ملا حیدر علی مجلسی بنظر رسیده و حق این است که
ملا اب سدرجه کتاب مذکور کمتر مطابقت بکلام آن مرحوم دارد چنانچه صاحب تذکرة آورده و همچنین
سال اختیارات کیه که منسوب بآن مرحوم است و آن سوای رساله اختیارات مذکوره است
و در بعض نسخ فهرست شریح باب هادی عشر هم مسطور است و دیگر از مولفات اخوند رساله در بحث
ستمه است که در آن فهرست مذکور نیست لکن صاحب تذکرة هم نوشته و گفته که در نسبت آن بسو
آن مرحوم حکم پس از ناظرین آن را جای کلام نیست و دیگر رساله ترجمه الصلوة فارسی که مشهور است
و رساله اذان و عربی و این هر دو را در اجازه خود ملا حیدر علی ذکر نموده مولاانا الحاج

ابوتراب الاصفهانی شیخ علی خزین در رساله سوانح عمری خود بمقرب ذکر کسانیکه در
 سفرین خود باصفهان ملاقات ایشان نموده می گوید دیگر مولانا می مغفور حاجی ابوتراب ست
 دی اصلحای دهر و از مصاحبان مولانا محمد باقر مجلسی بود با فادیه فقده و حدیث مشغول و اقوالش در
 شرعیات معتد علیه و روزگاری با سانش داشت در سال فوت مولانا محمد باقر در گذشت مولانا
 ابوطالب بن ابوتراب الاصفهانی فرزند ارجمند حاج ابوتراب سابق الاقباب ست شیخ
 علی خزین در ذیل حال پدرش ابوتراب گفته که پسرش حاجی ابوطالب نیز از محدثین بود و بعد از
 پدر چند سال در گذشت مولانا المیرزا علاء الدین محمد حسینی معروف بگلستانه
 از مشایخ محدثین و فضلا کمالین بود شیخ کتاب منطاب نهج البلاغه موسوم به حدائق الحقائق
 در بخت مجلد که از عمده تصانیف شریفه اوست شاهد عدل بر جامعیت و اکمیت آن حاوی علم
 و فضل ست در آن کتاب بطرز ابن ابی الحدید معتزلی مبسط متوجه گردیده و مطاعن خلفاء و احوبه
 آنرا ذکر کرده بر آنها رد ساخته و جو به جیده و سبیده و خرب و فرموده دیگر از تصانیف اوست
 کتاب منجیقین فارسی در ترجمه و صیغت حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و در آن ذکر
 کبار مبسط تمام آورده ملا حیدر علی مجلسی اجازه خود آورده الخیر بالمقدس العلامة السید
 السند المیرزا علاء الدین محمدا حسینی گلستانه شارح نهج البلاغه و ظنی نانه لم یشرح
 کتاب مثله کانت اخته جدّه لنا لکونها حلیله للعلامة المجلسی رحمه الله تعالى
 ازین عبارت واضح گشت که خواهر میرزا بقدر نکاح اخوند ملا محمد باقر مجلسی بود و شیخ علی خزین در
 رساله سوانح خود آورده عمده السادات میرزا علاء الدین محمد معروف بگلستانه است از افاضل
 اقبای بود و والد مرحوم اختصاص تمام داشت بعبادت و افادیه بصری برادر بکنت منداوله
 شرعیه تعلیقات دار دور و روزگاری با سودگی و عزت داشت اولادش بمنصب دیوانی
 آلوده شدند و ایشان را آن عزت و احترام نماند و فات میرزا بنا بر آنچه از ساله مذکور
 استفاد میشود در حد و دهنه هزار و صد و ده هجری واقع شد و الله اعلم مولانا السید

میرزا علاء الدین
 گلستانه

رحمه الله الوسوی البحر اتری المستری از اعلام محدثین وزبدة فقهاء و فضلاء متاخرین
 بود و تعلیم احوال آن سلامه بیال بنابر آنچه سید عبداللطیف خان شوشتری که از احفاد سید
 موصوف است در کتاب تحفة العالم مبیط تمام نوشته ثبت این مجموعه می نماید نسب شریف
 و شجره پاره منیف سید موصوف بهینوجست السید نعمت الله بن عبد الله بن محمد بن حسین
 ابن اسماعیل بن محمد بن محمود بن غیاث الدین بن مجاهد الدین بن نور الدین بن
 سعد الدین بن عیسی بن موسی بن عبد الله بن اکامام ابی الحسن موسی الکاظم
 علیه و علی ابائهم السلام و نسبی چنین را که قلیل الوسائط باشد ائمه انساب عالی گویند اجداد
 کرام آن و الاجناب از صدر اسلام همه امامی مذہب و در تشیع فرزانه و هر یک در عصر خود علم و
 زهد و تقوی یگانه و مقتدای خلقی از اولوالباب آن زمانه بودند و الی الان بنی اعلام آنجناب
 و بزرگاری بعزت و احشام دارند اعراب آن نواح که هر دو طرف دو دجله و فرات
 سیاه خیمه دارند از بنی خزرج که همه امامی مذہب و متفق و بنی لام که خفی مذہب و محکوم حکم احدی از سلاطین
 عجم با دم نمید و با والی بغداد و اشانی دارند و سادات جزائر را پیرو مریدی مطیع و منقادند
 و لذات با سعادت ان علامه تحریر در قریه صباغیه جزائر من اعمال بصره هشتاد و پنجین بعد از الف
 اتفاق افتاد از ایام رضاع آثارش و برتری و امارات اقتدا و سروری از ناصیه بپوشش
 پیدا بود بعد از آنکه چهار سال از عمر او گذشت حسب الاشارة والد بزرگوارش ش. و ع. تعلیم
 نمود و در هر ضریکی که پیش ختم قرآن نموده سواد خوانی و خطی بهرساند و بخوندن صرف و نحو
 مشغول شد و ثوی غرض از تعلیم علوم دست داد که بآن صغیر سن نجوی که شیوه اطفال است هرگز
 از آن فواید انتفاع نگرفت و اوقات شبانه روزی را بمباحثه و مذاکره صرف نمودی تا بن
 سنست سالگی منتهیات را طی نموده قوی در مطالعة بهرساند و در آن سن از جزائر بطلب علم کسب
 مختصاتی روانه دار العلم شیراز گردید و در آن بلدة فاخره که دار الفضل است از خدمات شاه ابوالک
 در برابرهم خلف مودت نامه رای ششور شیخ جعفر خلف شیخ کمال بحرانی و شیخ صالح بن عبد الکبریم

و سید اجل سید ششم و شیخ عبدعلی حوزی راوی که هر یک از آنها نادره روزگار و از غایت اشتهار بی نیاز
 از اظهار ستودن نه سال استفاده نموده بدرجه کمال رسید و اجازه بخط شریف هر یک
 حاصل نموده صیقل بخش لبند آوازه گردید پس از آنجا عود بجزایر نموده صبیح عظمی مقدارش را که
 نامزد او بود در سلک ازدواج کشید و یکسال در آنجا مانده روانه اصفهان گردید و در آن مکان
 بهار اعصار و خرمی روزگار بود و آنقدر از مجتهدین و افاضل و مستعدان در آن مصر اخلاص جمیع نمود
 که اگر احصای آنها در بطول انجامد و در مجالس مناظرات و محافل غلیظه شصت نفر مجتهد جمیع
 الشرائط افاده فرمایند که هر یک علامه دوران و نادره زمان بودند و در بهر سیدنی که مثل
 آنها مشهور و اعیان می باید نقضی گردانند از کتم عدم بوجود آید و آن برگزیده ذوالابلال مدت
 هشت سال در آن بلده مینوشتند در خدمت فیلسوف اعظم رئیس العلماء آقای امین خونساری
 و خاتم المجتهدین مولانا محمد باقر خراسانی و عارف ربانی مولانا محمد حسن کاشانی و شیخ المحدثین
 مولانا محمد باقر مجلسی و سید مرزای بزرگوار و جمیع اساتید مذکور و هؤلا فضلهم و شرفهم
 اجل من ان یدکوا عظم من ان یسطر مرتبه تخریر هر یک ازین اساتید کمال التوحه فی الظاهر
 و الناهر علی العلوم بر عالم و عالمان مسلم البرهان و بی نیاز از توصیف و بیان است و سید بزرگوار
 سرآمد آن علمای اعلام و افضل آن ادیبای عالم مقام گردید در تالیف و بیان و انوار آخوند مجلسی
 مددگار و اکثری از مجلدات آن کتاب تصحیح کرده آن بزرگوار است و نگارنده قبول
 و مسلم میداشتند با بجهت فیاض و درجه کمال آن مرجع انام از آن برترست از زبان ثقیل مسلم
 از علو آن حکایت توان نمود و اکثری از کتب مطبوعه را مانند قاموس اللغة و کتب بیهیث و تفسیر
 بیضاوی و غیره را در بابت تحصیل بخط خود کتابت فرموده و بقدر چهار پنجاه جلد کتب علمی که در
 کتبخانه جمیع داشتند کتابت نموده و تالیفات بخط مبارک ایشان نداشته باشند یا صحیح
 او رسیده باشد و بخیر نگه داشته باشد از آنکه در اصفهان از علمای اعلام تکمیل نموده هر یک اجازه
 عاتقه باو دادند عود بجزایر نمود و انجمن آرای بزم افادت و ارشاد بود تا در وقتیکه بکمال

و هفتاد و هجده پاشان علی پاشا مسلم بصره که از جانب سلطان محمد عثمانلو وزیر بغداد فرمان
فرما بود با او از وزیر عصیان برآمده بغی و رزید سلطان محمد سه داری را با لشکر بکیران بدفع او
فرستاد پاشا خود تاب مقاومت نیاورده از بصره فرار و بسیمت هندوستان آواره گردید
افواج رومی بخوکیه عادت ایشان ست تیغ عاجز گشتی را نیز و بار عایا و وزیر دستان از دستگیر
آویز درآمده از جزائر تا حوالی بصره را بنا خند و خلقی انبوه با چنگر گردید مردم جزائر که از اعوان
پاشا بودند در آن اشوب نیز جلای وطن نموده هر کس بطرفی فرار نمود از آنجمله سید نعمه السدیز
در آن سال از جزائر بحوزه که از قدیم مقر ریاست والی عربستان است آمده و حکومت حوزه
و آن نواح از قبل از نطو شاه سلیمان ثمان شاه اسمعیل صفوی الی الآن بسادات مشغول اختصاص
دارد و این سلسله علییه از بدایت حال تا این زمان همه امامی مذہب و در افکار جهان بجلالت
قدر و علو شان معروف بنیادت ذاتی و شجاعت فطری و حسن اخلاق بن الانام موصوف اند و ترجیح
دین مبین و احترام علمای اعلام دقیقه فرو گذاشت نمی نمایند و پیشه در مجالس سلاطین دین پر
صد نشین و در کمال عزت و ابرام بوده اند و در آن حصر والی بود سید علی بن حنی حلف داده را
در خدمت سید ابدالی تمام بود استقبال و بوزم ضیافت و هماذاری و شرط پرستاری و خدمت
بقدیم رسانیده و با تمامت حوزه و تکلیف نموده و هم در آن رفت و انقضای شوشتر بالتماس
متضمن تکلیف آمدن بآن شهر بشت اساس رسید و بکم استخاره و دفع بخش ساحت شوشتر گردید
و در آن اوان حکومت شوشتر انباده و بلوک نفع علیخان بن آشتو خان که از علما ان نامه شریفه
سلاطین صفویه بود تعلق داشت خان و اعیان اسانم دارکان رعایا و براباناد و مضرلی شهر
استقبال و مقدم او را با کرام و اعزاز تلقی نمودند و بالتماس ماندن و توطن را از خدش انداخته
کردند آنحضرت نیز بسنول آنها قبول و توطن اختیار نمود و از ان رفد باز شوشتر و طین اجداد و الایا
گردید بگی مردم بلد و بلوک غاشیه اطاعت آن بزرگوار را بر دوش و حلقه ارادت او را بر کوش
کشیدند و در سه و خاتمه بخوی که لائق آن سید عالم با بود و بمانند با پیشگاه بادشاه مالک قاطع

شاه سلیمان صفوی شهنشاه حلیل الاسلامی و قضاوت و تدریس و نیابت صدارت و امامت جمعیه
 و جماعت و تولیت مسجد جامع و امر معروف و نهی از منکر و سایر مناصب شریفه بلد و بلوک و سایر
 بلاد قریبه بخندش مرجع شدند و همه آن اشغال خطره برنج ستوده تقدیم کرد و قاریت ذوی الاکمال
 بتدریج از جزایر با پیوستند و آنحضرت با همه طریقه موافقه و مواسات بعمل می آورد با جمله سیدالعیان
 مردم را به بنای مساجد و مدارس تحریر نمود و در هر محله مسجدی برپا شد بخو که سبق ذکر یافت
 و در هر مسجد یکی از اعاظم علمای امامت معین نمود و بوجود ذوی جو دان بزرگوار نجاسن شریع غرا
 در آن دبار رونق یافت و تا آن زمان اکثر مردم آن شهر جمال بی معرفت و در فراموشی و
 سنن و قواعد شریع شریف فرو گذاشت بسیاری میشد حتی ذبیحه را بنفس نفیس بمردم تعلیم فرود
 و الحق حقوق آن سید و الانبار بر مردم آن بلاد از هدایت و ارشاد خارج از حوصله احصا و شمار
 و از اعاظم تلامذه او بودند مولانا محمد بن علی النجار و مولانا محمد باقر بن محمد حسین سید محمد شاهی
 و حاجی عبدالحمید کرکری و قاضی نعمت الدین قاضی معصوم و هر یک از بركات الفاضل سیه
 آنحضرت باعلی درجه به بحر و فضیلت رسیدند و الی الآن تمامی فضلاء و نوزنان و آن نواح نسبت
 تلمذ را بیک واسطه یاد و سه واسطه بانجناب میرسانند از افاده و ارشاد مردم و تالیف تصنیف
 می نیاسود و بمواظبت و ارشادات موثره گم گشتگان تبه ضلالت را بجا ده ستقیم دلیل و رہنما
 بود مصنفات بسیاری از دو صفحه و زر کار بیا و گارست و الی الآن مصنفات او مقبول علمای
 عرب و عجم از هر دیار و قنادای او بمول به فضلاء فضائل شاعرست و الحق کلام وحی نظامش
 باعلی درجه متانت است و از آثار اقام اوست شرح کبیر تنذیب الاحکام مثل بر دو ازده مجلد و
 بعد از آن تصنیفات و اختصارات در آن نموده شرح صغیر را که روحی تمام دارد و در شست
 مجلد اقتصار نمود شرح متبصار سه مجلد شرح نوالی الثانی دو مجلد انوار النعمانی و نوادر الاخبار هر یک
 دو مجلد ریاض الابرار سه مجلد زهر الزبج و دو مجلد قصص الانبیاء شرح توحید صدوق شرح انجنال
 موسوم به قاطع الحاج شرح عیون الاخبار شرح روضه کافی شرح صحیفه کبیر و صغیر شرح تنذیب النخو

۲

تذکره شریف
 فی مناقب
 آن کرام
 و شایسته
 آن کرام

شرح معنی اللیب حاشیه مدون بر شرح جامی رساله منقحی المطلب هدایه المومنین منبع الحیات مسکن النجی
 فی جواز الفرار من الطاعون مقامات النجاه حواشی کلام الله که مولانا محمد در سه مجلد تدوین نمود و جو
 پنج البلاغه و حواشی بر شرح ابن ابی الحدید و بر اکثری از کتب حدیث و فقه و عربیت حواشی
 تعلیقات شایسته دارد که هر یک کارنامه و احصای آنها باعث الطناب است تا در سینه بکند و در
 یکصد و دوازده که شوق طواف مشهد مطهر رضوی علیه التحیه و الثناء و را گریان گیر شده روانه
 گردید بعد از حصول آن سعادت عظمی در مراجعت بمنزل جابدر من اعمال فیلی ازین سر
 عاریت بریاض رضوان شتافت اللهم اسکنه فی فلان بلس الجنان و افض علیه شایب
 الرحمة و الغفران لرستان فیلی که مشهور است بلر بزرگ و بقرب یکصد هزار خانه دار کما میشت
 همه امامی مذهب و شیعی فطری انداخته آن دیار بارگهی عالی بر مرقدا ساخته و موقوفات
 بسیاری وقف آن سرکار فرموده معین نمودند و الی الآن آن عالی بارگاه مطاف مردم
 آن دیار است از و چهار پسر مخلف شد سید نورالدین و سید حبیب الله و سید محمد شفیع و سید جمال الدین
 سید حبیب الله و در سن تهمینه نار سیده وفات نمود و از سید محمد شفیع اولاد ذکر و مخلف نشد و سید
 جمال الدین از و یک پسر مخلف شد سید مجدالدین بهندوستان افتاد و از و خبری نشد مولانا السید
 صالح بن عطاء الدین سید محمد بن حسین البحر ازمی مولف تحفه العالم و ضمن احوال سید
 نعمت الدین جزائری سابق الذکر بقرب ذکر کسانی که در عهد او از موطن اصلیش جزا رفت و ششتر آمده
 با و پیوسته آورده سید فضل سید صالح بن سید عطاء الله که عموزاده حقیقی سید عالمی مقام بود و
 شوشتر گردید و در آنجا سکنی گزید از اتقایی روزگار و از علوم متداوله خالی از بر بطن بود و بعد از چند
 درگذشت و از و یک پسر مخلف شد سید اسمعیل از و بود و آمد سید فضل عالمی شان سید زین الدین
 علیه الرحمة که احوالش خواهد آمد مولانا شاه محمد بن محمد الشیرازی از اکابر علمای و بخاری و فضلا
 و مشایخ نبلی شیعه امامیه است کتاب روضه العارفین شرح حقیقه سید الساجدین ایماز العالیان
 علیه السلام که از منتهی نفع است شایسته است جامعیت اوست مولانا محمد یونس

جزائری کہ از نلامذہ جناب موصوف ست در کتاب طیف الخیال بتقریب ذکر مشایخ خود آورده
واخذت کثیراً من الاحادیث والتفایر واصناف علوم الحکمة من الطبیعی والالهی والیئنة والریاضی
والجسطی الموسیقی والاکرات والمتوسطات وماد الاها من الفنون اشکالات مديدة بنین
عیدة عن البحر المواج والسراج الوهاج انموذج الحکام المهندسين وخاتمة الفضلاء المتبحرين العلم
المتلاطم امواجه وبيت الفضل التلالا سراج عیث الکرم الذی یفید ویفیض ولجة الفیض الذی
لا ینضب ولا ینفص لتقن فی جمیع الفنون والمفتخر به الاباء والبنون السابق من کل ضل قبله
والفائق علی کل معاصر ومن بعده رئیس اهل الفضل وصاحب المنطق الفضل والکلام الخلود من الجدد
والنزل علامته طارصیت فضله فی الافاق والنقد الاجماع علی انه المجتهد علی الاطلاق محدث سلم عن
البحر والتعديل روایاته ومفسر صحفی عن النقض والترتیب توجیهاته مطنب کلامه غیر محل وموجز اختصاره
غیر محل منشی لیسر لیسر یقول بنفحات قللم الشاروشیخ الصدور منمات کلمه الفائقة نسائم الاسرار شاعرا مستغنی
انظلم له و استحال علی مناضله اتباعه فاما من فی الاول فیه اخطا الاوفی والمور والعذب الاحلی الا
علامة له من التصانیف ما یدل علی کمال فضله وسوقه یدی العلم الی محله وابکار افکار تفوق علی عرائس المنا
وفنائس معانی ازهی من قلاند فی جید العوانی وحل مشکلات اصحت العقول مقوله جائیه من ید بها
ونشر الیفات است الرغبات مستوفقة المطایا تنوی الیها ومحاکات تمیط تعقلها عقال عقول الاقران
ومواخذات ینبسط عند شجره جاردان اذ بان الاعیان وتوجیهات اغلاط خلص بها عن صممه الزنج
اناما ورفع اغلاطات وقف دون الوقوف علی معانیها اقوام اعوانا فمواستاد الکل باعقاد الکل فی
الحقیقة لا بالمجاز وسباق الغایات فی مضمار السبق عند التناضل للاحرار سه یا من یری الیه یحیی شایسته
و یفکر الکل بتفصیل و ابل لقد وجدت مجال القول واسعة وان وجدت لسانا قاتلا فقل
سل عنه والظفر النظر الیه تجدد ملا السامع والافواه والقل حلوا الفکاهة مرابحد قد مر جبت
بدقة الطبع منه رقة الغزل اعنی استادنا ومن به استنادنا عمدة المحدثین وزبدة المحققین فخر الشکلیین
والحکام المتألمین ثقة الاسلام قدوة الانام کثر الافادة وکبته الوفادة معدن المعارف والمولی البشار

العلامة الاوحد مولانا شاه محمد بن محمد اصطفيائي اصلًا ومولداً الشيرازي منزلاً وموطنًا لازال علمه تاييداً
 وعلمه سامياً وصدره مبسطاً لشعة الانوار في انوار الليل واطراف النهار ومن امد على المؤمنين
 يا علار سدة الدنيا ومع طلاب العلم بطول مدته الشريفة واجرى بحر التاييد فلك وجوده والطلع
 من افق التاييد منه وجوده مادام التاسع محدد البهائم والعائش بر الكائنات وعرفت الاشخاص
 بسماها وانثقت الاراضي عن بنائها وتعاقت الانوار والساعات وداست الارض والسموات
 وايم الله انه لم يزل مع علو رتبة وسمو قدره ومنزلته في نهاية التواضع ونفض الجناح وكسر النفس و
 لين الجانب وبذل الجهد في اصال النفع ودفع الضر عن الاقارب والاجانب اذا جمع مع المتكذبن
 عد نفسه كواحد منهم ولم تزل نفسه عليه ابدًا الى التميز شي ما عنهم قد تميز بهذه الصفة عن ابناء جنسه وخلفه الله
 بهذه الصفة تركية لنفسه حتى اتى رايته مرارًا ايام ملاومته قد صفف الغال وسبق الى وضعها لئلا تدمر
 مع انه شيخ كبير جاوز التسعين وكان يستعين به الناس ولا يستعين بطوبى لمن حبل حسن خلقه وبيل عظم خلقه
 سهل اللقاء اولحت بداره ما طلق اليدين مودب الخدام واذا رايت صديقه وثيقه لم تهاجمه والارحام
 دتر ذكره شيخ علي حزين مسطور استاد العلماء واسوة العرفاء مولانا شاه محمد الشيرازي تخلق باخلاق حميدة
 نبوي ومتأدب باداب مرضية مرضوى وازدليل تميز تانائيت زندگاني که از عمر طبعي در گذشته بود
 روزگار خود را صرف خدمت دينيه و نشر معارف يقينيه و ادای تحصيل ثوابات نموده با دراک صحبت
 بسيارى از علماء عرفاء و انبيا فايز گرديده بود و از ماثر قلم فيض شيرين نهل محقق رساى شريفة و شرح
 صحيفه و تحقيقات لطيفه بر صفيرو زگار بيا دگار است رقم حروف در شيراز قدرى از احاديث
 در خصوص اسمي اينان قرائة تحقيق نموده و کتاب حکمت العين را با حوشى در خدمتش گذرانيد
 و حاضر بود که آن نفاوة سعادت نندان بجهان جاودان ارتحال فرموده طوبى له و حسن ما
 گاهى طبع مستقيمش با نشاء شعر امل و ابیات غز و رباعيات آشنا بذاق عرفا از نتايج افکار آن نحر سخن
 پرداز در ميان و تخلص آن عارف معارف عارف است و نیز در سوانح عمرى نوشته که مولاناى
 اعظم استاد العلماء از نوادر روزگار بود و تيمى عظيم و حفظى قوى و عمى طويل داشت و دراک صحبت

<p>بیل دل خون گشته ز منقار فرو رخت هوش از سر این ساعیر شرار فرو رخت بگسته دشت یار زه گفکار فرو رخت بام و در گنجینه اسرار فرو رخت بر صفحه این آئینه زنگار فرو رخت برگ و بر این باغ یکبار فرو رخت در پیرین طاقت ما خار فرو رخت زین طر فخرانی که بگلزار فرو رخت</p>	<p>زین واقعه رنگ از رخ گلزار فرو رخت پیمان سحر شاد کشیدی تو و ما را پوینفس از لب اعجاز تر نم چون گنج تمت تا بدل خاک دفین شد در ماتم تو ناصب صبح کبودست بی باد بهار نفست گشت خزان دل تا گلشن جان پرور عمر تو خزان شد بال و پر مرغان چمن گشت شکسته</p>
---	---

و نیز مرثیه دیگر گفته یک بیت از آن درجائست میشود

امروز که از طمخ صبح کبودست | و در ماتم علامه اسباب شو است

مولانا صدرالدین علی بن نظام الدین احمد الحسینی الحسینی المعروف بسید علینان المند

از شایه ارباب و بلنای عصر و معاریف فضلا و علمای دهر بود و در انشا نظم و شعر کمال تبحر داشت
در علم حدیث و روایت شاکر شیخ جعفر بن کمال الدین بحرانی است نسب شریفش بر وجهیست که
خودش در رساله که در توضیح پنج حدیث از احادیث سلسله اسناد آنها بواسطه آبابی او حضرت رسول

صلی الله علیه و آله می رسد نوشته باین ترتیب که سید علی صدر الدین بن احمد نظام الدین ابن
محمد معصوم بن احمد نظام الدین بن ابراهیم بن سلام الدین معصوم بن محمد صدر الحقیقه بن منصور

عباس الدین بن محمد صدر الدین بن ابراهیم شرف المله بن محمد صدر الدین بن اسحاق

عزالدین بن علی ضیار الدین بن عربشاه زن الدین بن امیر نجیب الدین بن امیر خطیر الدین

الحسن بن جمال الدین بن الحسین الغریزی بن علی بن زید الاعظم بن علی بن محمد بن علی بن جعفر

بن احمد السکین بن جعفر بن محمد بن زید الشهید بن الامام علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب

جانب احمد نکر ارتفاع یافت سید علی را بجز است اورنگ آباد مامور ساخت سید مدنی برین خدمت قیام داشت پس از آن حکومت ماهور و غیره از توابع صوبه برار تفویض یافت احترام حکومت ماهور استعفا نمود و التماس دیوانی بر ماهپور کرد و درجه پذیرائی یافت سید در بر ماهپور رفته به دیوانی پرداخت و بعد مرور زمانی از خلد مکان رخصت حرمین شیرپین گرفت و با اهل و عیال با ماکن فیض موطن رفت و از آنجا زیارت عبات عالیات شناسا و بمشهد مقدس رسید و بصفا بان آمد و سلطان حسین صفوی را ملازمت نمود و التماس که مصلح نظر بود نیافت ناگزیر رخت بوطن اصلی یعنی شیراز کشید و در مدینه منصوریه پای اقامت افشرد و عمر با فادّه طلبه بایان رسانید و شیخ علی حزین در تذکره خود آورده السید الکبیر و الفاضل الخیر صد الدین السید علی خان بنسب نظام الدین احمد الحسینی خلف سلسله علیه غوث الحکام امیر غیاث الدین منصور شیرازی قدس الله روحه الغریز است که ملقب شده با ستاد البشر و هومن الشمس اظهر و احوال افاضل اعلام این سلسله علیه چون سید الحکام امیر صد الدین محمد و تنگی شیرازی و سید مبارکشاه و میر صهل الدین و میر جمال الدین محدث و غیر هم برابر باب بصائر مستور نیست موطن اصلی ایشان مدینه طیبه و از آنجا بدارالمعلم شیراز آید سکنی اختیار نمود و صاحب ضیاع و عقار گردیده با احتشام و اغراز و ورگاری دوازده برده اند تا آنکه سید نظام الدین احمد باز ساکن جازگردیده و ولادت با سعادت سید علی خان فتوونمای ایشان در آن مکان بابرکت اغراز اتفاق افتاده در خدمت والد میر و در خود بحیدر آباد و کن ارشمال نمود و چندی در آن مقام با جلال و اکرام گذرانیده الحاق لفظ خان با اسم سامی ایشان بعد از وصلت با ملوک قطیفه و کن و منصب صدارت و امارت و ریاست بعد از چندی با همه تجل و احترام کرامت تمام از مکت در آن مقام بخاطر سید علینان مرحوم راه یافته شوق عود و بجزین طبعین غالب شد چنانکه این حالت از بسیاری اشعار آن سید بر گوشتکار است قطع علاقی از آن دیار نموده بلکه مکرر انتقال فرمود و در ظرف احوال

هر سالی دست بذل اینار از اموال بسیار عاری گشته بغریمت زیارت عتبة علیه غرویه و مشاهدت قدس
 عراق و اشتیاق بوفاق مالوفه اجداد با کاروان حاج ایران نجف اشرف آمده شرف درک
 آن سعادات یافت پس ارخامی عنان بصوب دار السلطنة اصفهان فرموده اشرف و
 اعیان و اکابر و سلطان مقدم او را با کرام و اعزاز تلقی نمودند را قلم حروف در آن بلدة فاخره
 با آن سالام عزت طاهره محبتنهای مستوفی داشته عمده محبت و وفاق در میان استحکام تمام
 یافته بود آخر بشیر از رفته بعد از فرصتی اندک داعی حق را بیک اجابت نموده در جوار مرقا طه
 خود امیر صدرالدین محمد و امیر غیاث الدین منصور برورد روح الله سر احدهم ارام گاه یافت
 و فقیر در مشیه آن او حد زمان قطعه عربی که متضمن تاریخ بود و انشاؤنمو و از ضعف و اندر اس حوس
 بخاطر نموده و تعیین تاریخ نمی تواند نمود با بحکم سید عالمقدر در علوم عربیت امام اعلام و در بخت
 لظما و تفرآ بمقتی المرام و انقضی المقام اعوام ارتقا نموده اعوام و دهور انقضا یافته که در
 عرب شاعری چون او بعرضه نظم نیامده بود و در انواع دیگر علوم نیز وسیع الباع و بدقت
 طبع وجودت ذهن فرید اصفلا می نمود چنانکه این مراتب از آثار اعلام آن ایام تمام
 کتاب بدیعیه و سلاسه و شرح صحیفه کامله که در موقع خود بی نظیر است و دیوان اشعار بلاغت
 او کالناد علی العلم والنور فی الظلمه روشن هوید است انواع رائقه و استعارات فائده و اشعار
 دیوان رفیع بنیان او که بحر است لبالب از لالی ابدانه و در جی است مملو بواقیت گران
 مندرج است و الحی کلامش در فصاحت و بلاغت و غنای سلاست و زوره علمای و غایت
 قصوی رسیده سوادندادش نیل افعال بر پیره مقال اکثر بغای عرب کشیده و چون نظم نای
 التفات نفرموده درین ارتجال و ضیق مجال بچند بیت از اشعار آن گرامی مقدار که ذنبه
 خاطر فاتر بود اکتفا نمی نماید در قصیده باینه در مدح سرور اولیا علیه التحیه و انشا فرموده قصیده

لنا من شانك العجب العجيب

ودادك الذين شقوا فخابوا

امير المؤمنين قد نك نفس

نوكاك لا دلي سعد افلا

<p> لوجهك ساجد زولم يجابوا ووجه الله لو رفع الحجاب سمعت عن ان يجلبها سحاب ولهم بصره اعمى العين عاب محمد النبي المستطاب اليك وانت علت انتساب ولولا انت لم يخلق تراب يعاقب من يعاقب ويناب وانجيل بن مرير والكتاب ومن قوم له عوقهم اجابوا فضلو اعنكم خفي اصواب وهل في الحق اذ صدع ارباب نصيب في الخلافة اوضاب على دعم هناك لك الرقاب وان اضحى له الحسب للباب وهم سبيلان حضروا وغابوا فبالاشقين ما حل العقاب فكنت لبلد تنجحه الكلاب </p>	<p> ولو عز الوتر ما انت اضحو بين الله لو كشف اللفظ خفيت على العيون وانت شمس وليس على الصباح اذا تجسس لسر ما دعا اليك ابا تراب فكان لكل من هو من تراب فالولا انت لم يخلق تراب وفيك وفي ولا تلت يوم حشر بفضلك فصحت توترت بوسم فيا عجبا لمن ناواك قد ما اذا غوا عن صراط الحق عمال ام اذ تابوا بنا لا سبب ذرا وهمل اسواك بعد انذار المرء عجبا مولاه فذالت فاه يطرح اليها هاتسب فمن يغير من مرة او عدا بين محمد لك حقل عز ثقلا فكلم سمعوت عليه حلوم قوا </p>
<p> وورمقابل تيمده مشهور خاتم المجتهدين شيخ بهار الدين محمد والدش شيخ حسين بن عبد الصمد عالمي نفيس المداوواهم گفته </p>	
<p>فامرج الكاس يار شامن فيك</p>	<p>كوكبا الصبح قد بدا يحكيك</p>

الى آخره از جمله صفات اوست كتاب سلافة السمر في محاسن اعيان العظمى من كتب
 شعراى عرب وادبای عصر خود که در مائة تحادى عشر پيړيده اند و شروع تصنيف آن
 سال هزار و هشتاد و يك هجرى است و كتاب رياض السالكين شرح صحيفه حضرت پيړيده
 الساجدين عليه السلام که در ابتدای زمان سلطان حسين صفوى مرزوم در سال هزار و يكصد
 شش هجرى تصنيف فرموده و كتاب انوار الالباب في انواع البدع و شرح بدعيه که خود هم
 کرده و كتاب حدائق نديه شرح فوائد صديده و كتاب سلوة الغريب در غرائب بحار و عجائب
 جزائر و رساله الكلام الطيب و الغيث الصيب مثل براديه مختصره و احراز مخبئه و كتاب الدرجات
 الرفيعة و ديوان اشعار و رساله در توضيح احاديث ثمنه سلسله بالابتايج ختامش بستم و پنجم
 بيع الاول سنه و مائة و الف است الشيخ محمد بن عباد البحر اترى صاحب امل او را
 بعباد فاضل ستوده و در زمزمه معاصرین خود نموده مولانا محمد صادق الکريپا سے
 الاصفهاني الهادي صاحب فقه و العقيان او را بفاضل کامل نه عابد زاهد و روح صالح
 ستوده و گفته که اخوند ملا محمد تقى مجلسى مرحوم و در سنه ثمان و ستين بعد الالف اجازه بنام ملا
 موصوف بظهر صحيفه سجاده تخرير فرموده و آنجا ميرزا يبلع المولى اغليل و الفاضل النبيل
 جامع المعقول و المنقول حاوى الفروع و الاصول و نه راجع در ادق احكام الله تعالى
 ثابته بقلبي عليه في مجالس واجزت ان يردى سنى زبور ال محمد و اغليل
 اهل البيت عليهم السلام باسانيدى المتواترة الى السيل الاجل الشيخ الطائفة
 اعلاها من اولاد عن خليفة الرحمان في الدنيا التي ظهرت حقيقتها باسناد
 الصحيفه في الافاق بعد مصادات مجوزة الى اخره مولانا شيخ محمد بن احمد
 بن رضا فاضل خبير و عالمي نمر يا بهاس بهال و ارباب كمال و تميز در جنبات شيخ حرمان
 عليه الرحمه بود و تذكيرة التلماس طور رسنه که از فاضل تلامذة شيخ حرمان شيخ محمد بن
 الدين احمد بن رضا مصنف كتاب فائق المقال في الحديث و الرجال و ديكر كتب مسائل

دی در سال یک هزار و هشتاد و پنج هجری که تاریخ ختم کتاب فائق المقال است دارد بلده حیدرآباد
 شده بود در آن کتاب تقریب ذکر حافظه بعض محدثین اشاره بعض احوال خود نمود چنانکه
 گفته است که من تا این زمان دوازده هزار حدیث بغیر سلسله اسانیدش در حفظ خود دارم
 و یک هزار و دویست حدیث مع سلسله سندهای آن با دارم و سبب ابتلای خود به نسبت ملوک
 و کوشش برای عیال و ارتکاب سفرهای بعیده و تواتر امراض و مصائب و آلام عدیده
 از تحصیل کمال زیاده ازین قاصر ماندم و اگر در بلاد عرب باقی می بودم شخصی کامل میشدم
 لکن قضا و قدر مرا در زمین بند انداخته است انتی کلامه رحمه الله دیگر از تفصایف است
 کتاب منبج القویم و رساله در قرأت و غیر ذلک من الرسائل مولانا محمد مؤمن بن
 الحاج محمد قاسم البخرازی جبرئیل و محمد الشیرازی مسکن و مولد افاضل
 ادیب و محقق لمیب بود در کتاب امل آل مطورست محمد مؤمن بن الحاج محمد قاسم
 البخرازی اصلاً و محمداً الشیرازی منشأ و مولد لکان ادیباً منشأ محققاً مدققاً
 فاضلاً کاملاً الخزانة الخیال فی الادب محمود مؤمن موصوف در کتاب طیف الخیال
 بتقریب ذکر اساتذہ خود آورده که بسیاری از علم صرف و نحو و معانی و بیان و بدیع و فقه
 و تفسیر و حدیث را از سید مولانا سید قاسم بن سید نجیر المدحسی حسینی اخذ نمودم و نسبت و فروع
 فقه و اصول آنرا از امیر بن العابدین حائری انصاری و از استاد علم و ملاذ آنهمه الاصل اساتذ
 و الفرع العالی النامی شیخ علی بن محمد التامی از عالم ربانی شیخ صالح بن عبدالکدیم البحرانی و
 بسیاری از کلام و حکمت طبعی و الهی و قدری از تفسیر و دیگر عقلیات را از مولانا سیح الزمان
 محمد اعلی فسوی و از علامه احمد مولانا شاه محمد اصطهباناتی صلاً و مولد الشیرازی منزلاً و مولد طناً
 و بسیاری از فنون ریاضیه و فن رمل و فرائض را از مولانا الطفا و اکثر اصول فقه و حکمت را از امیر
 شرف الدین علی معروف به سمت نجیب و امیر نصیر الدین محمد البیضاوی الشیرازی و مولانا
 محمد صالح الحنفی و مولانا محمد حسین المازندرانی مولد او الشیرازی مسکن و فن طب علم

وعلى الراحمين حادق وبقراط عصر حكيم محمد اوى اخذ نمودم از جمله مصنفات اوست كتاب ^{تفسير} الخوي في شرح الصحيد البهايمه وآن ششمى است مبسوط كه قبل بلوغ حد تكليف تحرير فرموده و كتاب در منشور مثل بر جواشى مدونه است بر شرح مزبور و كتاب بيان الاداب در شرح رساله آداب المتعلمين و كتاب مصباح المبتدين از تركيب رساله نمودن علامه زحمة مشكوة العقول شرح لغزبة الاصول قرة العين و سبكه اللجين مثل بر توجيه آيات مشكاه و احاد غريبه و اسوله و اجوبه عليه و حل آيات و عبارات و ذكر مغالطات منوره و منظومه و الفاظ و معميات و فوائد متفرقة تاريخ اتماش سنه يك هزار و يكصد و يك هجرى است كتاب ديسله القرب بر و تيرة قرة العين مبنية الفوائد بر طريقه كتاب سابق تحفة الاخون فى تحقيق الادبان تعليقا متفرقة براكثر كتب درسيه متداوله تحفة الغريب و نخبة الطبيب در شرح قانونه تحفة الاحبار بر و تيرة كشكول نيمه الفوائد من الملباود در لطائف اشعار و نوادر عشاق رساله موسومة بحبات عدن مثل بر مسائل از فنون ثمانية كتاب مشرق السعدين در تاويل آيات مشكاه و احاديث مبطله و آن كتابيست مبسوط و كتاب مجمع البحرين بر و تيرة كتاب سابق ديوان شعر عربى موسوم بثمر الفوائد و سمر البعا و ثمره الحيوه و ذخيرة المات مثل بر شرح چهل حديث و از عمده مصنفات اوست كتاب مجالس الاخبار و مجالس الاخبار مثل بر هفت مجلد جلد اول سمي به معارج القدس در تواريخ انبياء و بيان عصمت شان و تاويل آيات ظاهره در باب خلاف انيمنى و جلالت موسوم بتحفة الابرار فى مناقب الائمة الاطهار و جلد ثالث در احوال ملوك و غيرهم است به بحر المعارف و جلد رابع در ذكر بعض اولياء و علماء و شعرا سمي بر پنج الابرار و جلد خامس در احوال خود مؤلف و سوانح عمرى و نوادر و موسوم به زهرة الحياة الدنيا و جلد سادس ^{تفسير} موسوم به صد حديث موسوم بروح الجنان جلد سابع در فوائد متفرقة اكثر علوم و فنون مسمى لطائف النظر و كتاب جنات الفردوس در اصطلاحات علوم و تعريفات و كتاب طرب المجالس در لطائف و مداعبات و كتاب زمينه المجالس بر طريقه كتاب سابق كتاب ماودة السيادة و آن كتابيست

مبسوط در تاویل بعضی آیات و احادیث و عبارات مشککه و قصص لطیفه و اشعار شریفه
 کتاب مدینه العلم مثل کتاب سابق در اسلوب و نظم و کتاب طیف الخیال فی مناظره العلم
 و المال و کتاب تعبیر طیف الخیال فی تخریر مناظره العلم و المال شتمل بر شرح مبسوط کتاب
 طیف الخیال مؤلف گوید که صاحب تذکره العلما احتیال اتحاد محمد مومن موصوف با سید
 محمد مومن استرآبادی صاحب کتاب الرجعت تلمیذ سید نورالدین عالمی در تذکره خود نوشته لهذا
 احوال مصنفات محمد مومن موصوف در ذیل سید محمد مومن مؤلف کتاب الرجعت آورده
 و این قطعاً فاسد و غیر صحیح است و خود صاحب تذکره هم اشعار باین مطلب کرده و البته تذکره
 و این تردد و غیر محلست مولانا میرزا حسن بن عبد الرزاق اللاهی از فاضل عصر
 و علمای عهد خود بود علی حزین در سوانح عمری خود بتقریب ذکر کسانیکه در این ایام سفر گیلان
 و اصفهان با ایشان ملاقات نموده آورده و از فاضل و اعلام که در آن سفر ملاقات
 شده فاضل محقق میرزا حسن خلف مرحوم مولانا عبد الرزاق لاهیجی است در دارالمؤمنین قم که
 موطنش بود درین کمولت و ادب و آخر حیات سعادت خدمت ایشان یافته ام و در علم و تقوی
 ایتمی بود مصنفات شریفه در چون شمع یقین در عقائد دینی و جمال الصالحین در اعمال و رساله
 تقیه و غیر آن انتی و دیگر از مصنفاتش رساله ایست موسوم به هدیه المسافر در احکام سفر و رساله
 فارسی در بیان اصول دین است معروف به اصول خمس اقا محمد هادی بن المصالح
 المازندرانی در اجازه ملا حیدر علی مسطور است فاضل علامه اقا محمد هادی بن محقق
 المصالح مازندرانی صاحب تصانیف کثیره است مثل شرح قواعد که کنایه است مبسوط و
 شرح فردوس کافی و ترجمه عالم الاصول و حاشیه بر تفسیر بیضاوی و شرح شافیه فارسی و کتاب
 انوار البلاغه در علم معانی و بیان و غیره و کتبی که رساله فی الرضا عن تزیید علی الف بیت
 کما فی سلفه العصر علی حزین گوید که بسیاری از کتاب تهذیب الاحکام شیخ طوسی علیه السلام
 در مدرس محدث الزمانی آقا هادی خلف مولانا محمد صالح مازندرانی استفادہ نمودم

محمد سعید بن ملاصل از اندرانی در تذکره مجلسی حزن مسطور است که ملا محمد سعید بن
 خلف فاضل محقق مولانا محمد صالح مازندرانی و صبیح زاده قدوة الفقهاء و المحدثین مولانا
 محمد تقی مجلسی اصفهانی است اکتساب علوم و کمالات نموده و به ابیت حال شعر و شاعری
 زنجبت نمود طبع رسا و سلیقه بسجین اشاد داشت اشعار خوب و معیات مرغوب از ان مغفور
 بیادگار است در تذکره نتائج الافکار مسطور است که رنگ بخش گلستان نکته دانی ملا محمد سعید
 اشرف پسر ملا محمد صالح مازندرانی فاضلی عالیمقام و شاعری خوش کلام بود و محل احوالش تنگی
 ملای موصوف و در آغاز عهد عالمگیر بادشاه بهند آمده بهلازمت شناسی رسید و بتعلیم ابنساینگم
 مامور گشته در فی بفرغانی گذرانید آخر جب وطن مستولی گشت قصیده و موعج زیبا لیساختن بر
 و درخواست زینت تعلیم آورد و در آنجا میگوید یکبار از وطن نتوان برگرفت دل
 و در غم گریه فروخت اعتبار پیش تو قربی به بقا و استیلا کند گو خدمت خصو نباشد مرا شعرا
 نسبت چه باطن است چه دلی چه صفهان دل پیش نیست تن چه بکابل چه قندار در سینه
 لث دشمنان و الف باصفهان عود نمود و کرت و گیر قاتر و زگار زمام اختیارش جانب نهد
 کشید و در عظیم آباد پیشه بخدست شناسزاده عظیم نشان خلف شاه عالم بهادر شاه که در ان بان
 رایت حکومت آنجانی اثر داشت عز امتیاز انداخته مورد مرحوم نمایان گردید شایه از خطی طرف
 مراعات ادگامی داشت و بنا به کبر سن در مجلس و حکم نشستن کرده بود ملا و پایان عمر قصد
 بیت الله کرد و خواست از راه بنگاله و راجه نرفته عازم منزل مقصود شو، فاما تالیده مونگیر
 که از قولان عظیم آباد است رسیده در نه ست عشر و نیمه و انت به رحمت حق پیوسته از کلام او هست
 اشرف تو کیت نکته دانی دانی اسرار رموز جاودانی دانی "هر چنانکه مانده داری در خط
 در شیوه نصویر بانی مانی مولانا الشیخ سلیمان بن عبد العزیز بن علی بن حسن بن
 احمد بن یوسف بن تمار البحرانی الماحوزی المعروف بالمحقق البهراسی
 و رولوة البحرین مسطور است که مولد و سکن تیغ سلیمان فرید و پنج بود که از قزاقی کشته ما خواست

لکن او در قریه با قدیم از بحرین ساکن شد و بنا بر وفات یافت ریاست بلاد بحرین در زبان او
 بسوی او منتقل شد و شیخ مذکور را دیده ام در وقتیکه بعد ده سالگی با کتبه بودم و ایضا شیخ یوسف
 آورده که بنجله شیخ سلیمان مذکور یافته ام نوشته بود که ولادت من در شب پانزدهم رمضان
 سنه یک هزار و هفتاد و هجری واقع شد و قرآن مجید را در عمر هفت سالگی حفظ کرده ام و چون ده ساله
 شدم شروع تحصیل علوم نمودم و پیوسته مشغول تحصیل و کسب کمال بوده ام تا وقت تحریر
 این کلام که سنه یک هزار و نو و دوهجری است انتی و ایضا آورده که تمیذش شیخ عبداللہ بن
 صالح بحرانی گفته است که شیخ مذکور در حفظ علوم و دقت نظر و سرعت جواب در مناظر
 و طلاق لسان اعجوبه زمان بود گاهی مثل او احدی را ندیدم و نقد و مناقب در نقل احادیث
 و پیشوای عصر و یکتای هر خود بود جمیع علمای زمانی از علم او نمودند و سائر حکما و ائمه را
 اقرار بفضل او دارند جامع جمیع علوم و علامه جمیع فنون و حسن التقریر و عجیب التحریر و خطیب
 و شاعر با هر فصیح الکلام بود و باینمه نهایت انصاف را کار بی فرموده و اعظم علوم او علم حدیث
 و رجال و تواریخ بود شیخ عباس مذکور گوید من تحصیل علم حدیث از نمودم و نسبت تلمذ
 بخدیست او داشتم مرا تربیت نمود و مقرب خود گردانید و بخاریست خود جاداد و از جمله اقران
 من مرا اختصاص بخود بخشید و فائش در بیستم ماه رجب سنه یک هزار و یکصد و بیست و هجری
 در مسکن او که قریه بلاد قدیم از بحرین بود و واقع شد در حالیکه عمرش قریب به پنجاه سال بود و او را
 از آنجا بسوی قریه دوانج باجم بعد النون که از قریه های ماحوز باکار المہایه و الزائر البعثة از بحرین
 نقل کردند زیرا که او از اهل آنجا بود و در مقبره شیخ یثیم بن العیله که جد شیخ یثیم بحرانی بود مشهورست
 دفن کردند و باز شیخ یوسف بحرانی میفرماید که باعتبار فاصله میان تاریخ ولادت شیخ سلیمان
 و تاریخ وفاتش که مذکور شد ظاهر میشود که مدت عمرش چهل و چهار سال و ده ماه تقریباً بود پس
 تمیذش که مدت عمرش قریب پنجاه سال گفته است مشهور کرده است و بر تاریخ ولادتش مطلع نبوده
 و شیخ سلیمان مذکور شاعر خوب بود و اشعار بسیار متفرق در پشت کتابها و مجموعہ ادر کتاب خود

از بهار ریاض نوشته است و مرثیای خوب در مصائب حضرت امام حسین علیه السلام گفته
 و من در صغیر سن خود بسیاری از آنرا جمع کرده بودم لکن در وقت خراب شدن بحرین بآمدن
 خوارج منافع شد و جمعی از فضلا داخل تلامذه شیخ مذکور بوده اند که مشهورترین ایشان والدین
 شیخ احمد و شیخ عبدالمدین حاج صاحب بحرانی استادین شیخ حسین باحوزی و شیخ او خدا و اجداد و شیخ
 احمد بن شیخ عبدالمدین بلادی بودند که احوال ایشان خواهد آمد انشاء الله تعالی و ایضا شیخ
 یوسف بحرانی آورده که شیخ سلیمان مذکور چندین تصانیف دارد لکن بسیاری از آنها رساله
 که بعضی از آن ناتمام مانده و بعضی باتمام رسیده و از آنجمله کتاب چهل حدیث در امامت از روایات
 عامه است که از ندرتین تصانیف اوست و آنرا بنام سلطان حسین صفوی تصنیف کرده بود
 دیگر کتاب از بهار ریاض که بنه اشکول و سه مجلد است و کتاب فوائد نجفیه که بسیاری از آن
 مشتمل بر مسائل متقدمه سابقه توش متقدمه اوست و کتاب عشره کامله متضمن ده مسئله از
 اصول فقه که دلالت بر تصاب است و دو طریقه مجتهدین دارد لکن از چندین فوائد متفرد
 متاخره و مفهومی میشود که بعد از آن تالی بطریقه اخبارین بهرسانید. دیگر کتاب الشفا و حرکت نظریه
 در رساله در نماز و رساله در مناسک مختصره حج و رساله در احکام آب چاه سیمی نجف العسیری طهاره البیمر
 و رساله نانیه در مناسک مختصره حج و رساله ثالثه در مسائل خلا فیه و مناسک حج و رساله اقامه الدلیل فی
 نصره الحسن بن عقیل در عدم نجاست آب قلیل در رساله در وجوب عینی نماز جمعه و آنرا از راه نقض
 بر رساله بعضی فضلا که نماز مذکور را در زمان نجاست جائز نمیدانستند تصنیف کرده و کتاب المعراج در
 شرح فهرست شیخ طوسی لکن ناتمام مانده و تا باب التا تصنیف شده و رساله البلغه و احوال حال
 بر طریقه رساله و جیزه مولانا مجلسی است رساله در علم منطق و شرح آن در رساله در تحریم غوطه زدن بچاه عمده
 نقض صوم و در رساله در نجاست بول اسب و خر و آنرا در رساله در وجوب طهارت لغیر ما خصوصاً غسل
 جنابت یعنی از برای نماز واجب انما لآن واجب میشود در رساله در فضیلت بیات اربعه بر حمد در رکعت سوم چهارم
 در رساله در شیخ خلیفه استقاده رساله تقریب الیه فارسیه متشکل بر ذکر چهار مسئله که در در مخالفین است و رساله

و تحقیق آنکه نهادن چشمانی جز وی از سجودست و آنرا در معارضه شیخ محمد بن ماجه در تصنیف کرد
 و رساله در مسئله طلاق غائب و رساله در بیان آنکه نیت مومن بهتر از عمل اوست و رساله
 و سبب تساهل علما در تحریر اوله امور مستحبیه و رساله صواب الله و مسئله بد آنکه نام تمام مانند ریشا
 و مسئله استقلال پدر بولایت و نکاح و خست رب الله رشیده و رساله ثانیه در مسئله بد اسمی علام
 و رساله در جواب تقلید و رساله ذخیره الحش در ذکر فساد نسب عمر و رساله نکات البدیعه در ذکر فقر و
 شیعیه و رساله در اعراب بیا ذلک الله احسن الکافیین و رساله در امر ارسلو و رساله در تنقار
 و رساله در فرعه و رساله در احکام صوم و کتاب شرح باب عادی عشر که نام است و رساله در وجوب
 غسل جمعه و رساله در مسئله چاه و بالو و رساله در علم نحو و رساله مقدمه واجب رساله در معیبات
 و انفازی بمجال الاعجاز و رساله در بیان مسائل النجته تا غیرش از اول اوقات مسجبت و آن
 رساله خوب و سنی بنای طه اثبات است و رساله الشیبه در ذکر برگردیدن آفتاب از برای حضرت یسیر
 و رساله در مسئله وقوع حدث و اثباتی غسل و رساله در تخریم شمیة حضرت امام زمان علیه السلام
 و رساله در مسئله تعلیم علم نجوم موسوم به مکتوم و رساله در کفر اهل کتاب و فی باب که نام است و
 کتاب هدایة القاصدین الی عقائد الیهین و رساله سیمی بضم النصار و کتاب شرح فتاح الفلاح
 و کتاب شرح اثنا عشر شیخ بهائی علیه الریحه نام تمام و رساله سیمی بساطة البیة فی الترجمة البیثیة که در آن
 بعض احوال شیخ بنیم بحرانی ذکر نموده است پس عدد و تصانیف مذکوره به پنجاه و هشت میرسد
 و ایضا شیخ یوسف آورده که بسیاری از مسائل مذکوره نام تمام است و بعضی از آن از مسوؤة بیگ
 فرسیده و شیخ سلیمان مذکور از استاد خود فقیه فیه شیخ سلیمان بن علی بن راشد بحرانی شافعی
 و هم از شیخ احمد بن محمد بن یوسف خطی و مولانا علامه محمد باقر خلی و شیخ محمد بن ماجه بن مسعود
 و سید اشیم بن سلیمان تولی و شیخ صالح بن عبد الکرم بحرانی روایت داشت مولانا الشیخ
 علی بن صالح حسن بن یوسف البلاوی البحرانی از معاصرین شیخ سلیمان سابق الذکر
 در بولاده البحرین مسطور است که شیخ علی بن علی بن یوسف و خوه و مادر عربیه و معقولات مهارت

علامه سلیمان بن یوسف
 بحرانی است

بسیار داشت و مدرس و امام نمازجه و جماعت بود و از شیخ محمد بن ماجه بن مسعود بحرانی روایت حادثه
داشت و معاصر شیخ سلیمان مذکور بود و معارضه با او در دعوی فضل داشت چنانکه عادت علماء
معاصرین یکدیگر است در اعصار کهن شهرت میان غرب و عجم شیخ سلیمان را ابو دین حسن و شیخ حسن و الله
شیخ علی مذکور و همچنین جدش شیخ یوسف فضل جلیل القدر بود و در اهل اهل مسطور
که شیخ حسن بن یوسف بحرانی بلا دی فضل متبحر و شاعر ادیب از معاصرینست و در لؤلؤة البحرین
مذکور است که قبر شیخ یوسف جانشین علی مسطور در قریه بلاد بمبوه مشهور واقع است و له حکایة
حکایات فی سقوط داس المنارة علی قبره طالب ثراه شیخ داود بن حسن البحرین
البحرانی منسوب است بسوی قریه جزیره کیم قبل از زای نمجه و سکون ماقبل از زای مملکه از قریه های
بحرین که جزیره فصاح مشهور است و در لؤلؤة مسطور است که شیخ داود مذکور کتاب اختیار الکلی
که از تالیفات شیخ طوسی در علم رجال است بر تریب حروف نبی مرتب ساخته و استاد من شیخ
عبد الله بن صالح بحرانی گفته که شیخ داود صاحب و ادیب و صحیح الاعتقاد بود و خلوص در محبت
ابلیت علیهم السلام داشت و کتاب اختیار الکلی و رجال نجاشی را بر حروف نبی و هم کتاب استغاثة الانبا
را مرتب نموده و از تصانیفش رساله در مسائل دین و رساله در تخریم متن است لکن و لائل مندرجش
محکم نیست و باجمعه شیخ مذکور نیکو کار و صالح بود و دیگر آنکه قوت استدلال و تصرف در ترجیح اقوال داشت
و او کتابهای بسیار بدست خود نوشته و در رساله که در قریه جزیره بنا کرده بود وقت نبود و سایر
کتابهای موقوفه اش بخط او و بخط غیر او قریب چها صد کتاب بود و او را سه پسر فضل از خیار بودند
یکی شیخ علی که اکبر ایشان بود و دوم شیخ حسن سوم شیخ صالح همه الله تعالی و شیخ عبد الله مذکور
میفرماید که شیخ علی بن شیخ داود مذکور پسر بی دار که معاصر من است و شیخ داود در علم و فضل خصوصاً
در عربیت از پدر خود و برود علم خود افضل است و ثقة و ساد و صالح است و قبر شیخ داود بن
حسن و همچنین قبر پسرش شیخ علی در حجره شمالیه از دو گاه بنی صالح در قریه جزیره واقع است و شیخ
یوسف بحرانی گوید که شیخ داود بن شیخ علی که استاد من ذکرش نموده است هم با من معاصر بود

در بوضعت فقه و عدالت و نیک نفسی و حسن اخلاق متصف بود و انتی کلامه شیخ احمد بن صالح بن
 حاجی بن علی بن عبد اکسین بن شنبه البحرانی الدلری در ثلثه العشرین مسطوبت
 که نسبت شیخ احمد مذکور بنیض اجداد من متصل میشود شیخ احمد عالم صالح زاهد بود و بسیار وفات
 شیخ جعفر بن کمال الدین بحرانی که در بلاد و کن و جدر آباد و مرجع خاتون بود شیخ احمد مذکور
 در آن بلاد قائم مقام و شد تا آنکه عالمگیر درنگ نسب بادشاه بران بلاد فتح یافت پس امر نمود که
 هرگز ده را با مقام و رئیس ایشان از آن بلاد بیرون نکنند پس شیخ احمد بمقدم و رئیس تهره علمای
 آنجا بود و بادشاه مذکور هزار و دویست برای او فرستاد پس شیخ مذکور پنج بیت آمد رفت بعد از آن
 بسوی ولایت غنم مراجعت فرمود و در بلاد چهارم که از توابع شیراز است توطن اختیار نمود
 و او در زهد و ورع و تقوی و امر معروف و نهی از منکر بدرجه نهایت رسیده بود و امامت
 نماز جمعه و جماعت داشت و متصف بسخاوت و کرم بود و بال خود بر همانان اثبات میفرمود
 و خانه او غالباً از جماعت عوام و مساکین مسافری خصوصاً از اهل بحرین خالی نمی ماند و بوقت
 ذکر شد اند آخرت غش و بیهوشی لاحق حال او میشد شیخ یوسف بحرانی میفرماید که مکاتبات او
 بسوی پدرم در بحرین بجهت بعضی مطالبی که در آنجا داشت میرسد از تصانیف اوست کتاب
 الطب الاحمدی که نزد من موجود است و همه اش در علم طب بطریق روایت است دیگر
 رساله در استخاره است و فائش در ماه صفر سنه کبیر و یکصد و بیست و چهار هجری
 واقع شد سال ولادتش چنانکه بخط او نوشته دیده ام سنه هزار و هفتاد و پنج هجری است حساب
 تذکره العلماء بعد نقل این عبارت شیخ یوسف آورده که انچه شیخ یوسف آورده که شیخ احمد مذکور در حیدر آباد
 قائم مقام شیخ جعفر بن کمال الدین بعد از وفاتش بود و خالی از غایت نیست زیرا که در احوال شیخ جعفر بن کمال
 مرقوم شد که وفاتش در سنه هزار و دشتاد و دو هجری اتفاق افتاد پس بنا بر تاریخ ولادت شیخ احمد
 بن صالح که در اینجا مذکور شد ظاهر میشود که او در وقت شیخ جعفر مذکور هفت ساله تخمیناً بوده باشد
 معیناً چگونگی و آنوقت در سائر امور مرجع آن ملا شد و باشد مگر آنکه مراد آن باشد که بعد از وفات

شیخ جعفر بن کمال الدین ابوسعید چند سال شیخ احمد بن صالح در زمان مرجعیت خود قائم مقام او گردید و الله تعالی در بعضی نواحی ظاهر می شود و کفر فتن عالمگیر در حیدرآباد و در سنه یک هزار و نود و هشت هجری بود پس اینجا بنا بر تاریخ ولادت شیخ احمد بن صالح مذکور ظاهر می شود که شیخ احمد در آن زمان بخت دس ساله بود و الله العالی بحقیقه الحال جمال المحققین مولانا آقا جمال الدین بن آقا حسین بن جمال الدین محمد بن خونساری از محققین زمانه و مدققین یگانه بود فضائل جمال و کمال علمش برالسنه جمهور و در کتب رجالیه مسطور است باجله جناب او مرجع علماء و فضلا و لمجا و ملاذ خاص و عام بود تکمیل علوم و فنون از حضرت والد ماجد خود علامه آقا حسین خونساری و از اخوند ملا میر تقی مجلسی رضوان الله علیهما فرموده و باقصای مراتب اجتهاد و اعلاای مدارج صلاح و سداد فائز شد همواره پدری افاده اشتغال داشت از مصنفات شریفه اوست حاشیه شرح لمعه که بهترین حواشی است نظیر ندارد و حاشیه بر کتاب خفری و تعلیقات و حواشی بر کتاب شرائع الاسلام و حاشیه شرح مختصر الاصول عضدی که صاحب وضه بیه در وصفش آورده و له حاشیه شرح مختصر الاصول للعضدی مشتمل بر تحقیقات و سبق الیهما احدی مذهب منقح حقیق ان یکتب بالبنو علی صفحات و جنات الحق بازگشته و هذا الشیخ معروف بالتحقیق و تنقیح المطالب الصواب فی المسائل و قلة الخطاء و الزلل کثیر الاشتغال بالتصنیف و التألیف و التدبیر و از تلامذ و انجانب جماعتی از علمای مجتهدین و فضلاء کاملین اند از انجمله آقا محمد اکل اصفهانی و آقا باقر صهبانی و هم از انجانب روایت داشته و از انجمله فاضل کامل ملا محمد بن فرج معروف بلارنج مشهور و از انجانب روایت داشته که اقبل و دیگر از علمای اند که ذکر آنها در اینجا موجب تطویل است و در کلام کی از شعری عجم متخلص بفتح تاریخ و فاش چنین یافته شد قطعه تاریخی

مروا ز حکمت العین از نظر شدنا پدید

شد شفا بیار از مهور آقا جمال

بی قواعد گشت مقلد الفلاح اهل فضل

شد جمال اصحابین محقق ز شرم اهل حال

داشت کافی از کلام و فقه شرح اصول	مشرق الشمسین دانش بود آن نیکو خصال
رفت چون در ماه محرم آن آفتاب ز شهر علم	با ذکر و ابواب جنت ابرویش و ابوالجلال
سال فوثن ابعلائی با فنی از غیب گفت	که دایز و با حسین بن علی حشر جمال

بنا برین ظاهر میشود که آقای موصوف در ماه رمضان سنه احدی و عشرين و مائة و الف و فوات
 یافت رحمه الله تعالى مولانا شيخ جعفر القاضی از مشایخ علما و اعظم فاضلا بود و از تلامذه
 استاد العلماء آقا حسین خوشنایب است که فی الزوضه البهیة ملا جید رعلی در احوال آقا حسین
 موصوف آورده که شیخ جعفر قاضی اصغمان که عالم و فاضل و مصنف حواشی بر شرح لمعه بود
 از روایت داشت و شیخ علی حزمین در سوانح عمری خود آورده که فاضل میر و شیخ جعفر
 قاضی وی از مشایخ بوده که و از اعظم تلامذه استاد العلماء آقا حسین خوشنایب و جامع فوئنا
 و علوم بود در درس او جمیع کثیر از فاضل استفاده میکردند و روزگاری بغتہ محتشام داشت
 و بمنصب شیخ الاسلامی رسید و آن شغل خطیر را بنج ستوده تقدیم کرد و از وفور مهارت
 که در امور ملکی و قوانین معاشرت داشت بوزارت اعظم نوید یافت بعضی امرای سلطان
 که در پایه آن منصب بزرگ بودند و شکست کار او کوشیدند و بادشاه را اذن اراده
 و رگه را نیدند و رسن کموات و رگدشت و در حاکم حسین علیه السلام مدفون شد چون
 باب الله محرم مودت و الفت تمام داشت مکر رفیقہ بنجد مت ایشان رسیده و مولانا شيخ
 علی برادر شيخ جعفر قاضی ماضی است شیخ علی حزمین در سوانح عمری بعد ذکر شیخ جعفر برادرش
 ایگوید دیگر برادر کثیر ایشان شيخ علی است او نیز در سلک فاضلا بود و بعد از برادر خود بچند
 سال و رگدشت است و القدر القدر بنجل القدر بود و از ارشد تلامذه استاد العلماء آقا حسین بنجل
 ملا میرزا امام علی بنجل القدر بنجل القدر بود و از ارشد تلامذه استاد العلماء آقا حسین بنجل
 و داماد اخوند ملا محمد تقی مجلسی علیه الرحمه بود چنانچه از رساله ملا جید رعلی مفہوم میشود و صاحب
 له و ضمه بیه آورده که استادش جناب آقا حسین خوشنایب با آن فضل و کمال از تدقیقات

در یکستاد تنگ پیشه بحر العلوم طباطبائی که در فوائد رجالیه میفرماید محمد بن الحسن البیروانی الشیرازی
 ملازمین را از تصانیف اوست کتب و رسائل بسیار آنرا بجملة شرح شرائع بر بحث فناء صلوة
 جماعت تقریباً دو هزار بیت است و از دست حواشی متفرقه بر مسائلک و رسائله عمل میت صلوة
 او و رسائله در بیان سهو و تنک و رسائله در جرة عبریه و رسائله در جوه و رسائله در صید و ذباحه
 و رسائله در بیان اینکه ما را با نفس را ملکه دارد بانه و رسائله در زکوة و اجوبه مسائل حل عبارات مشککه
 از قواعد آنرا بجملة است کل من علیها طهارة واجبة بین کبيرة و صغيرة ینوی الوجوب
 و آنرا بجملة اشتد عبدی عبادیة و آنرا بجملة لو کان التزلو من طهارة بین فی ثوبین و مسئله
 وجوب و رسائله در جیش اسامه و رسائله در بیان عسکری از سوره بل ای و رسائله در حل حدیث
 مشهور سنة اشياء لیس للعباد فیها امر و رسائله در حل حدیث من عھی و رسائله در بیان
 فارسی و رسائله در ثبوت و امامت فارسی و رسائله در اباط و تکفیر و رسائله در بیان اختلاف
 در نظری و ضروری و رسائله در کائنات است چو که آنرا ابرای شاو عباس نوشته بود و در رسائله در
 صدق کلام الله حاشیه عالم الاصول فارسی و عربی و حاشیه شرح مختصر حاشیه مطالع حاشیه
 بر حاشیه قدیمه حاشیه بر خفای حاشیه دیگر بر خفای حاشیه وراثت واجب حاشیه حکم العین حاشیه
 شبهه الاسلام مسئله در اختیار رسائله انوار العلوم و رسائله در هندسه هفتده شکل و رسائله در بیان
 المولی حیدر علی بن ملا میرزا اشیة وانی پسر رشید ملا میرزا ای سابق الذکر است انفا فاضل
 زنانه و محققین بکانه بود ملا حیدر علی بطلی در اجازه خود آورد که فاضل مقدس حیدر علی بن
 ملا میرزا محمد بن الحسن البیروانی از تصانیف اوست کتاب المجلد امامت و دیگر رسائل متعدده
 هم دارد انفا فاضل الدین محمد بن العلامة آقا حسین الخونساری عالم اثنی فاضل
 بود از تصانیف اوست حاشیه بر حاشیه خفیه بر البیاض شرح تخریج علی حزن در رسائله حلی عمری خود بعد که
 فاضل و کمال علامی آقا جمال خلف ارشد آقا حسین آورد که دیگر فاضل علی شان مقارن علی الدین
 پسر آقا حسین خونساری از آنکه بیا بیا بود طبق بغایت دقیق و فکری عالی داشت در هندسه

بسیاری از فضلاستفید شدند در جوانی و گذشته رضای الله عنه مولانا محمد سیح الکاشانی
 سر دفتر فاضل اعلام و اذکیای ذوی الاحترام بود و فاضل امین شیخ علی حزین در تذکره خود بنویسند
 ذکر علمای اعلام آورده المولی اکادیب الفصیح محمد سیح رحمه الله از اهالی کاشان و ایتلاند
 ملائی آقا حسین خوشنویس و بمصاشرت ایشان نیز ممتاز بود معلوم متداوله مدارس و فارسی
 مضار اشعار و در انشا مهارت داشت بارانگی و شایستگی نخل آرای انجمن افغانی در مصاحب
 دانشوران کامل و صاحب در شعر تخلص ایشان ست فقیر در مجلس و الد علامه طالب شراره
 ادراک صحبت آن صاحب کمال بسیار نمود متبع قصیده لایمیه طغرافرموده ابیات خوب آن
 قصیده دارد و شعر فارسی بسیار گفته اشعار عالی رتبه در آن بیان از طبع تقیمش بر صفحہ روزگار

نام فاضل و شریف

بیادگار است انتی بقدر الحاجة مولانا السید قوام الدین محمد السیفی الحسینی القزونی
 از فاضل فقهائ کالمین و اکابر علمای مفسرین و محدثین ست شیخ علی حزین در تذکره خود در ذیل
 اعلام از علمای کرام مرقوم ساخته السید الجلیل قوام الدین محمد السیفی الحسینی القزونی
 علیه الرحمة احوال سلسله سادات سیفی حسینی قزونی و اصحاب کمائی که در آن خانواده بوده اند
 بر و افتخار میسر نمود و بدو باجماع میرزا قوام الدین سلاله آن خاندان و از شاخه افاضل زبان
 بود در علوم عربیت فیصل العصور و در فقه و حدیث جلیل القدر و منتشر شرح الصدوق باجناس فاضل و
 نقاده اتقیا کامل بود پیوسته مجامع غریبا و ضعیفای هر دیار و کف دریا و انوش شک ابرما
 قلم از ادوات کمالش بجز آنکه سارا اعتراف دارد فقیر چندی در اصفهان و باری در قزوین فیض
 صحبتش و یافته شعر عربی و فارسی بغایت سنجیده میگفت من کتاب لعه و شقیه را که در فقه مشهور
 دالمال بلاغت منظوم نموده و در نظم تواریخ مهارت عجبی داشت انتی بقدر الحاجة مولانا
 میرزا باقر الاصفهانی از اذکیای عصر خود بود و در تذکره علی حزین مسطور ست که ذوالنفا
 و المفاحر المیزابا قوطاب متواها بقاضی زاده عباس آباد معروف بفضائل ظاهریه
 و باطنی موصوف مولد مولدش اصفهان از اعیان زمان بود اس نقاده منقول از حضرت

بحمد الزمان مولانا محمد باقر خراسانی علیه الرحمة ونقول انیة انکما میر قوام قدس سره الله
 نموده و مصاحبتی دیدینه با والد علامه محمد امجد و خطوبتی تمام بحال. اقوام این مقاله داشت سنا
 سابقه اش باد قانع صناعت شعر از اکثر افاضل بیشتر و لی کلایش را در شکر ریزی قسمتی او فی واد فریو
 و عشر سبعین از مراحل زندگانی ایجهان فانی را پرورد نموده بحضرت قدس از حال نمود سه
 فصل گل و موسم بهار است + گل از بزرگ و بلوی یار است + بی تو شب ماه تیره روزان + چون چشم سفید گشته است
 مولانا شیخ خلیل الله الطالقانی از افاضل و کمالات عصر خود بود در تذکیر علی حزین مسطور
 الفاضل العادف مظهر العواطف الشیخ خلیل الله الطالقانی از افاضل اصحاب
 ابقان و مستغرق بحر عرفان زلال چشمه انفس آفاق و از غنیض ملائق اوج اطلاق رسیده بود
 چهل سال کنایش در یک خمرقه و شبار و زنی بیک دولقمه جرایش اکتفا نموده کیفیت ریاضات
 و سلوک زندگانی آن زنده جاد و ادنی التماع مقامی عظیم میخیزد با علوم ظاهر و باطن را جامع و نورشود
 از سیما و ادلاج بود و گوشه غایت در اصفهان انستار و آخر از انجا بلا اعلی انتقال و خطوبه از زیبا
 بی نوشت و مجلدات بسیار کتب نافعه بقلم مبارک خود کتابت فرموده و وقت بطلبه نمود
 و بقدم متصادفت و داد که با والد علامه اعلی الله مقامه داشت در باب ایات صبا قبول
 تربیت این بی سواد استعداد فرمود چنانکه بسیاری از مقدمات علمیه را تلقین از آن مارت
 ربانی یافته و بر تو التفات او بر مشاعر این قاصد یافته کاهی با نشای اشعار زبان نقاش
 ترجمان حالش ای انشی بقدر حاجه الفاضل الادیب الفصیح محمد مسیح بن اسمعیل
 المعروف بلامیحا القسامی از اکابر ادباء و فضلاء اعلام و افاضل علماء و اجلانی ذوی
 الاحترام و از اعظم تلامذه قدوة الانام آقا حسین خونساری بود چنانچه پنج سنی ازین مرتبه
 خود بقریب ذکر علمای اعلام آورده المولی که اجل الفاضل الاکمل مسیح الا نام اعلی الله
 مقامه اسم ترفیش محمد مسیح بن اسمعیل خراسانی است که از گمبیرات شیراز و روزگار است طاعت
 هوامناز است و تخلص حضرت علامی در اشعار بی مسیح و در فارسی معنی است علامه و زکا

و نادره او دار و در جمیع علوم سرآمد علمای اعلام و احقاق ذکیای افاضل عالی مقام بود و البیضا
 شیخ علی حنین بعد مدح بسیار بگوید که با آنکه بسبب کبر سن آثارش کنگه و هر م از یکدیگر اندوخته اشکارا
 بود و منت حواس بر به کمال اصلا فتور و کلالی بآن روح مجسم راه نداشت شکی نیست که طبعش تنگ
 نوبهار و وضه رضوان و سر ریخته حقایق تصویرش رنگ کلفت غمیر پوشندگان میزد و در دست
 رسایل نفیسه و حاشی شریفه از آثار ذوق و قناد و طبع نقادش بر فخر روزگار یادگار و خطیب عراو
 منشآت بدیعش کل الجواهر بصائر نصحای بلاغیت شعارسنت اشعار عربی آن سیح کساده افکن کالاس
 باز ایه مدح و حریری و ردق شکن شعر متنبی و معزی و در انتهای شعر فارسی شکر شناسانرا اصلای حسا
 و نوال داده و از نوای کاکس طوبی مثال بسوابع قدسی سروشان در گنجینه معنی کشاده تا آنکه در
 مراحل عشرتبعین جهان بی بقا را وداع نمود و داغ حرمان بر دل خرد پرتو مان ارباع گذشت
 و البیضا گفته که از نقائس منشآت فارسی دیباچه ایست که بر ترجمه کتاب معصائب النواصب
 و بر سانه شریفه خود که در باب قصه و اتمام مست قلمی فرموده و دیگر کتابیست که در مجموعه مدو
 مندرج است و اشعار عربی و فارسی ایشان با سیمیا ت یکباره و کسری کم خواهد بود و شیخ علی حنین
 بعد ازین قدیمی از اشعار و بعض قصائد شریفه آنجناب نقل نموده و البیضا آورده که از جمله خطیب
 بلیغه علای سیمیا و خطبه ایست که در جلوس سلیمان و شاه سلطان حسین صفوی افتخار فرموده و در
 نکاح و غیر ذلک از جمله منشآت عربی مر اسلافیست که از جانب سلاطین و دربار شرفای که
 و دالی بمن نوشته و آنچه خود بر کس العلماء حسین مرحوم و ابو الدیر و این خاکسار و بلاء علی ضیا
 تجلی ره بجا کینوس الزمان میرزا شرف حکیم و بوذر اعظم میرزا مهدی و بقیه یکس و وزیر بختیگر گاشته
 قانون کتابت بلاغت بیادگار گذاشته و البیضا شیخ علی حنین و رسوای عمری خود به تخریب ذکر
 علمای شیره اندوده و دیگر از افاضل آن شهر مولانا محقق جامع العقول و المنقول خوند سیمیا
 فسوی علیه الرحمه بود و بتدریس اشتغال داشت وی از اعظم ملائمه مرحوم قاسم حسین شاکر
 و قدوة مقتدای عمد و بحدت ذوق و حسن سلیقه و تجرد جمیع علوم اشتهار داشت و منصب

شیخ الاسلامی فارس بخودتش مرجوع و بدرکشش مجمع طلبه آفاق مدنی در خدمت ایشان بذاکره و بحث
پردختم و طبیعیات شفا و الیاسات شرح اشارات و خواشی قدیمه و جدیده و غیر آن از دستفاده
نمودم تا آنکه پلده شمارفته برحمت ایندوی پیوست و الحقی از تحاریر فضل بود فکری رسا و طبع
مستقیم و شکفته داشت در شعر عربی و فارسی و منقح و منشآت عربی و فارسی نهایت قدرت
یافته بود و قصائد عربی و درج امیر المومنین علیه السلام دارد و بنایت بلنچ گفته و در فارسی شعر
شوخی دارد و معنی تخلص ایشان است انتی بقدر الحاجة مولف گوید که جمله قصائد بلاغت آنال
که در مدح جناب باب شینه علم علیه السلام نظم فرموده این قصیده بدیعه بنظر رسیده و در محفل
سخنوری قصب السبق از اقران خود در بوده چون مثل بر طائف اشارات و بدائع نکات بود

در نیجا ثبت نمود و قصیده

<p>مَا أَدْنَتْ مَذَابَكَ لِلْبَيْنِ جِدْرَانِي جَلْدِي حَصِيرُ ذَيْرِي فِي سِلْسِلَةِ لِلَّهِ طَيْفُ شَذَاتٍ مِنْهُ سَجِيرَانِي مَالِي وَلِلنُّومِ بَعْدًا مَا ابْتَلَيْتَ بِهِ عَيْنِي كَعَيْنِ وَشَاهَا بِالْهَوَى نَزَحَ يَا حَادِي الْوَرْدِ بَلَّتْ الْمَنَى جَمْعًا عَجَّ بِالْحَرَادِ قَرِيبًا مِنْ مَخِيئَتِهِمْ بِمَا سَأَشْدُوهُ لَا خَابَ سَعَاكَ إِلَى الْإِنِّينِ عَلَى عَطْفِكَ صَبَانِي مَهْلًا فِدَتَكَ حَيَاتِي مَتَّ عَطْشَانَا مِنْ طَوْنِ مَا دَقَّتْ عَيْنَايَ لِي خَبَلُ شَفَا الْجَوْنِ حَسْبَ حَنْتٍ بِمَا كِيدِي</p>	<p>یا صاحبی با تلافی آجیرانی من المجون شعبون السجین سَجَانِي تکاثر السَّهْدِ عَنْ ذِكْرَاهِ الْهَاسَانِي وَهَلْ يَزُوذُ الْكُرْمَى بِالْكَوْكَرِ اجْفَانِي فَدَامَ نَهْتَانَهُ غَسَلًا لَتَهْنَلْنِي إِذَا تَلَانَيْتَ مِنْ حَيٍّ بَعْضَانِي وَحَدَّثْتَهُمْ بَادِنَانِي وَاشْجَانِي غَاذِلَ غَزَلًا بَرَجِي بَيْنَ غَزَلَانِ وَرَقَ تَكَرَّرَ اسْجَاعًا عَلَى الْبَانِ إِلَى مَظْلَمِكَ ظِلًّا لِلْعَطَا شَانِي تَمَامُ الْكِي بَاتَتْ فِيهِ حَقْصَانِي مَالُ الدَّمْعِ رَمَاهَا وَالسَّيْدَى ذَابَ</p>
--	--

شئت ضلوعي بطيف منك يوتاهما
 فالهجر واصلته والوصل ما جريته
 كان منية وصل دستها خلدت
 لا ذنب لي بيدي التي غير ذي فثقل
 ولا يذني معشر معجند التمعقوا
 احكي كرائم اجداد فر وجدا
 شرا لا توف ترى طيقان د و هم
 د ثمة جيتها غير سباسبها
 والشمس طفل تصفر من وجل
 ولي من الصبا سدا و فراعلة
 قرب ارقط زهلول لقيت بها
 وما يهنهني بيض ولا سمر
 كلام الدهرام اهلوه من جلدي
 فضلي ومجدي واتقاني ومعرفتي
 لو قلب الله هو اوراقى لصادفها
 دنياي قد شكلتني فهي باكية
 واسوء بسطيد غلت لي عنق
 وقوس الفى كالنون من نصب
 فيما ارتقاني سحبا غير ما طرة
 من لي بعاصف شمالا يسلط
 لا واية من فض الرحمن طارده

مثل الهلال ذكا من شارق ذات
 البين يذكركني والحب ينسائي
 مؤودة شملتها حزن احزائي
 ولا ممنوع من الشجرات كسلات
 عما فترب بهيان بن بيتان
 من العلالا يه انبها السما كانت
 محراب حاجات عدنان وخطا
 كان جنح دجاها صف غربان
 تحك حشاشة صب يوم هجران
 تذودها عن حساني هن ثعبان
 حسبته شمة في كف شوان
 لكن دهمك بالارز اعازداني
 هل يشكك عجزه عال من الداني
 بانوا باجمعهم اسباب حرمان
 ايات لقمان في اشعار سحبان
 تخومها الدمع والعينان عينان
 حتى يبدى المزن بالامطار باراني
 فكاد ينقلب الايران نيران
 الى ما رضى بارض ليس ترعاني
 الى الغرى فيلقيني وينساني
 على البرية من جن وانسان

على المرتضى المحامدى مداحه
 ما استعين بشمال ولا قدا
 تنزه الرب عن مثل يخبنا
 كان رحمته في طي سطوته
 عمر الورى كرمافا الذرى شمما
 فالدين منتظم والشملى ملتئم
 كالبرق في بسم والنار في ضم
 فقاده وهى في غملى تجللى
 قد اقتدى برسول الله في ظلم
 نعتا لهم كيف ضلوا بعه ما ظهرت
 فهل اريد سواه حيث قيل لهم
 هل ردت الشمس يوما لابن حنمة
 هل جاد يوما ابوبكر بنجامة
 وهل تظن تقالوا انداع انفسنا
 وهل يشبه الهلك من بضع حنمة
 هل خفى بالسطل والمنديل واحاهم
 اه حنما طال عمر بين اظهروهم
 ام خير كان واني قبله بطلا
 اشالها لجمع الجند قنطرة
 ام ريثما انهزم الاصحاب في احد
 من عصبة الشرك صفت حوافرة

اسفار توردية بل ايات قران
 من نرب ساحت طوبى لا جفانى
 بانه ورسول الله سيئات
 ارأى وجرة في اساد خفان
 روى الثرى عنما من نحر فرسان
 والكفر منهدام من سيفه القانى
 والماء في سجم من نهر افان
 اى الوعيد حواها جلد فرقان
 والناس طرا عكوف عند او ثان
 لهم بوارق ايات وبرهان
 هذا على فن والآه والاى
 ام هل هوى كوكبى بيت عثمان
 مناجيا بين تحريم واسكان
 في غيرة نزلت عن ذاك حاشا
 او هل يشبه الشذى من شقص عفا
 ام استحيوا ابتفاح ورمال
 سواه صبيغ من الشيف بالقانى
 سل المصاريع من موصوع نيا
 يجيزها الكل من رجل وركبان
 وظل خير الورى فزم ابلا ثاب
 ذات الخالب من ارياش عقبان

سواہ حائى رسول الله بطعنهم
 بالسيف والرمح ولا نضال اصرم
 حق تبدوا اهل الشرك واهل
 والقوم بشرهم ابليس من كذب
 فادح انفسهم سرًا وما نتجوا
 وهل تصدق للنجوى سواہ فتي
 هل في فراش رسول الله باقية
 لولاہ لم يجدوا كفوا الفاطمة
 لولاہ كان رسول الله ذا عقم
 لولاہ لم يكسقف الدين ذا عجم
 لولاہ ما خلقت ارض ولا فلات
 لولاہ ما عبد الرحمن في مالا
 ما كان ربًا ولكن ليس من يش
 هو الذي كان بيت الله سوله
 هو الذي من رسول الله كان له
 هو الذي صار عرش الرضا شنف
 اقدامه سمحت ظهرا به سمحت
 يا راضعا قد اميه حينا وضعت
 عمت شايبيه الا فاق ان شحرا
 تفيض راحته للناس بمجسلا
 رجب الا كفت اذا فاضت انا مله

بسمه يوتي بجاكي لداغ ثبات
 عن الرسول باخلاص وايقان
 شبه الخنادس اذ غنى بنير ان
 بقتل احمد مصر عابيد ان
 اسرادهم خروف ايصار واذ ان
 وقد مضى قبل لحن الحكم يوم ان
 سواہ اذ حق من فضل بنيران
 لولاہ لم يفهموا اسرار فرقان
 لولاہ ما انقذت من كود ايمان
 لولاہ لم يفسدوا بالاولى الثالثة
 لولاہ ما كان في عرشه سمحت
 اذ ليس يشعل في ان من سنان
 تظهر البيت من ارحم من اوانات
 مقامهم من موسى من نيران
 اذ صار قريبا ابناه الكرميات
 اذ انزل الامام في ارضه سنان
 به اذ له عليه خزن من شنان
 سقته في يوم الطوبى كسنان
 عقد الانا في بلاهل كيسان
 لو لم يقل حسب نتي يوم طوفان

لو ظل تحت لواءه في الوقت عام
ما استقراره تحت صار مد
لواء الوصية فالشيخان اذ بعثه
في اعجبا من بني اويام فتمسا
من كان نص سول الله عينه
بين الجاهليين في بيده اذ قد ملكت
وقال صعب رسول الله قاطبة
من بعث الله الرحمن امرته
فقال بلغه الا فادراك ما
تقدمته الناس ليس بهنهم
حتى اذا جدت الاجداث بعثهم
من بعد ذلك بن هند قام مدعيها
من امه جعلت ممن بد حلت
لا ضحك الله سن الدهران له

قوله ترشح حبوا نحو سيدنا
كافه ويزيد من ايش وبنيات
يوسا وبنات عفيفه انعمان وبنات
ان لا يساعد عبد الوعد ان لا
الامر في الشرع تبغي باعلان
لكل من كان في اعتقاب عدنان
بخ لاله وكان الاول الثاني
على الرسول باحكام واثقان
بلغت رسالاته وبنيات
فصل الارواح من طوق رسالت
بين اليهود بخفير وحقه لان
مؤهات امه من نادر عثمان
اهل الخلافة بين الانس والجان
فواعد اريدت عن كل ميزات

الشيخ محمد جعفر بن عبد الله الكرمي الاصفهاني شيخ عبد النبي قزويني ورتكلمه
ال الامل آورده كه شيخ محمد جعفر مذکور داماد اقا حسين نوسايري است و در اصفهان
ادلايهده قضايام داشت و بعد ازان منصب شيخ الاسلامي باو تفويض يافت و صاحب تكملة
انچه در ميج او آورده محلي ازان اينست كه دمي فاشني بود محيط باطراف فضل و كمال و تحريرو
فائق و تقريري لائق و احاطه تام با انواع علوم و تحقيقات و توقيفات شريفة داشت و از هر علم
خط و افروهم عالي يافته و معاصرين مثل نظير خود داشت و من لمانه شيخ محمد است و منصفه قضايا

بر رضا یابی رضا اختیار فرمود و موافق قول خدا و رسول خدا و ائمه بدی حکم فرمود و با جمله مبالغه
 بسیار در ابطال باطل و دریافتن حق می نمود و چون بسفر حج رفت در مسجد جامع تشریف برد
 و در جمله مواظبت فرمود که ایما الناس نمی که بر کسی کرده ام بعد از آنکه قطع و یقین داشتم که سمیت
 حکم خدا بر من خلاف حق نکرده ام اما کسی که حق او یا مال او ضایع شده باشد بسبب آنکه وقت در خواب
 کرده ام یا بمن ثابت نشده و در واقع حق او بود پس او را بخشید و غنوکند از تصانیف او دست
 حاشیه بر شرح لمعه نا کتاب التجارة و حاشیه بر کتاب الاقرار شرح لمعه و دیگر جوایز متفرقه شرح
 لمعه و دیگر رساله فارسی در حکمت طبعی و الهی و در اثنا سی سفر آخرت را اختیار فرمود
 و مصداق آیه شریفه من یخرج من بیتی مهاجراً الى الله فمید که الموت فقد اجوده
 الى الله گردید و استاد امیرزاد قوام الدین محمد قزوینی در وقاش مرثیه گفته در آن تاریخ وفات آن مرحوم
 ذکر کرده است انتهى کلامه لمخصا الامیر ذوالفقار الهدای الى افاضل زمان و اکابر تلامذه علامی
 اقا حسین خونساری بود و از آقای موسوی در سنه اربع و شصین بعد الالف اجازه روایت یافته
 در تذکرة العیال فی تراجم الاعیان مرقوم است الامیر ذوالفقار الهدای الى افاضل
 عالما عابدان زاهدان ذکیا المعنی لودعیای جامعاً للمعقول والمنقول حاویاً للفروع و الاصول
 و علامی اقا حسین موسوی و اجازه خود که بنام امیر مذکور ظنی فرموده باین الفاظ او راستوده
 انی بعد ما تشرفت بر همة من الزمان بسبب السید النجیب لعالم الفاضل الکامل
 المتوکل الزکی الامعی المودعی خلاصة الفضلاء و ذبلة الاذکیاء ذی الفطنة النفاذ
 و الفطنة انو قاده جامع المعقول والمنقول حاوی الفروع و الاصول شمس سماء
 الاضیال شری سیمار الکمال سنی سیف الوصی لکوار علیه صلوات الله الملك المجید
 الامیر ذوالفقار خلاه الله من کل شین و شاد و حلاه بكل ذین و فخاد و احله محل
 الابرار و اوصله مقام الاخیار و طال التردد الی و اکثر الاختلاف علی و اخذ
 منی طرفاً صالِحاً من العلوم الشرعية و قرأ عنی شطراً من المعارف الا دبیة

والعقلية اخلايقان وتحقيق وقراءة تعمق وتدقيق التمهيد من ان اجيز له ساجدة
 رهايته من الاثار الماثورة عن اثنتا المصومين الماخوذة عن سيد الانبياء
 والمرسلين صلوات الله عليهم اجمعين المنتهية به ريل الامم المنتهية
 الى جناب رب العالمين تعالى شأنه وخطه بهانه وتقداست اسماؤه وبقوات
 الاوه فاجزت له الى اخر الاجازة مولانا ميرزا عليخان الكليايكاني در تذكرة
 علي حزين مسطور است جامع الفضائل المبرزا عليخان عليه الرحمة والتعظيم اذا عاظم بلد كليايكان
 واز مستفيدان رئيس العلماء حسين خونساري بود بفضائل صوري ومعنوي اراسته ذهن
 دقيقش كشاف غوامض حقائق و سليقة مستقيمة اش در سر فنن با شقائق واستقلال فائقا ليقا
 شريفة وفوائد ارجند دارد و در شعر و انشا افاضة مآب و بنات دقيقه سنج و نکته ياب
 بود بنگاميكه از اصفهان عزيم كليايكان داشت بمنزل والده علامه اعلى البند مقامه آه در روز
 چند مقام نموده وداع فرمود در ان ايام فقير اسعادت حضور ايشان حاصل آمد و چند سال
 و گيريم بصفاي خاطر در كليايكان زندگاني نمود و در همان بلدة بخت با و دان انتقال فرمود
 انتي مولانا ظهير بن ملا مراد تفرشي شيخ علي حزين در تذكرة خود آورده المولى العام
 ظهير الانام فاضل عالیه قام و ملك الكلام بود خلف فاضل مرحوم ملا مراد تفرشي است كه از شايستر
 علما و صاحب حواشي متداوله است بر كتب احاديث و اصول و فروع و غير ذلك فندام
 ظهير بكا حديث فهم و منتقامت طبع و جامعيت فنون علميه خصوصاً علم حساب بهيت و هندسه
 مدسوف و مين الافاضل بمنح معرفت طبخش حكمت ناقص و كامل و نقاد راجح و كاسد در و قبول
 مسلم ميداشتند و چون لطافت طبع و علوم بهت و فضائل نفسانيه اش پايه كمال داشت بعائنه
 ابنای عمه راضى نشده از دسائل دنيوى معرض با فاده علوم هم چند ان التفات نكرده
 گوشه منزل خود و جمال پسندیده فرميداشت بنا برين بين الجمهور ان تعرف داشتند كه فزايت
 آن از منزلت بوسيله خود نمائي و سعی و تلاش در حصول جاه و دست معايش داشتند

حاصل گشت و بالنس والفت دیرینه که باواله مرحوم این خاکسار داشت چون بمنزل ایشان رسید
 ایام و لیالی بصحبت گذرانیدی و فقیه ارستفیدان محاس عالی بودی در شعر و انشاء سخن سخن بیکانه
 و بظرف بلند از نوادر زمانه بودنتی ملا عبدالعزیز دیربلی از تلامذه استاد العلما آقای حسین
 خونساری است و از انجمن اباجاره روایت داشته مولف تذکره العلما در ترجمه اقا حسین خونساری
 بتقریب ذکر نموده آنجا که در ده که دیگر از تلامذه اقا حسین موصوف فاضل کامل ملا عبدالعزیز
 دیربلی است بآنجا که از احار آنکه بخط شریف او برای ملا مذکور بر بعض نسخ شرح لمعه مکتوب یافته
 اقا زین العابدین دیربلی دیربلی موصوفین از مولانا محمد باقر دیربلی و آری و اخوند ملا محمد باقر مجلسی علیهما الرحمه
 نموده داشته چنانچه صاحب تذکره در ترجمه ملا محمد باقر دیربلی و آری بتقریب تلامذه او نوشته که دیگر از
 تلامذه آن فاضل کامل و روح المعانی ملا عبدالعزیز دیربلی است که کتاب شرح لمعه را تمام بر و قرات نموده
 و اباجاره در آنجا که در ده نوشته بآنجا که از احار آنکه بخط شریف او برای ملا عبدالعزیز دیربلی
 مکتوب یافته داشته چنانچه صاحب تذکره در ترجمه ملا محمد باقر دیربلی و آری بتقریب تلامذه او نوشته که دیگر از
 مسطور است که اخوند ملا محمد گیلانی مشهور برباب از مجتهدین عصر و صاحب درع و زهد تمام بود
 و مدتاد در اصفهان متوطن شده با فاده مشغول بود و در و دگاری میباده داشت باواله مرحوم
 ایشان از الفت و صداقت خالص بود و در رفیق خدمت ایشان رسیده و تحقیق مسائل نموده
 و در کبر سن رحلت نموده و در آن بلده مدفون شد البته اخوند ملا محمد موصوف از تلامذه ملا محمد باقر
 دیربلی و آری و اقا حسین خونساری است و از ملا باقر مذکور روایت حدیث دارد مولانا
 باقر نعمانی الاصفهانی غلف ارشد اخوند ملا محمد سابق الذکر است و در تذکره علی خیرین
 مسطور است که اقا رضا خلف مجتهد الزمان مولانا محمد گیلانی علیه الرحمه مشهور برباب چون
 والد مرحومش از توابع لایحان باصفهان آمده متوطن گردید تولد ایشان در اصفهان شد
 در خدمت والد خود تحصیل علوم عربیه نمود و زعمت تمام با انشاء شعر داشت و ابیات خوب
 این استماع شد و سی سال گذشته باشد که رحلت نمود مولانا محمد شفیع بن فرح البجیلانی

از مشایخ علماء و اکابر فضلا و برادر ملا محمد رفیع بن فرج جیلانیست که ذکر آنجناب هم انتشار اسد خواهم
 ملا حیدر علی مجلسی در رساله نسب خود آورده که دختر ملا صالح مازندرانی که زوجه فاضل امیر ابوالفتح
 بزرگ طباطبائی بود چهارپسره و دو دختر داشت یک دختر درجهالکلیح فاضل عظیم التی است
 ملا محمد رفیع جیلانی مجاور مشهد مقدس بود و یکی زوجه برادرش ملا محمد شفیع انتقی و در نزد القضا
 مذکورست که ولی محمد شفیع جیلانی امام وقت خود در فقه و حدیث بود و از ملا باقر سمرقانی
 اجازه روایت صحیفه سجادیه دارد که تاریخ کتابش در ماه محرم سنه شمس و ثمانین بعد الالف است
 و بعض عبارات اجازه مذکور اینست و بعد فان الولد الاعتراف الذی الذکی الدین مولانا
 محمد شفیع و فقه الله تعالی تحصیل ما یقرب الیه والدته لتکلیل ما یزلف لیه استیذان^{منه}
 روایة الصحیفۃ الکاملۃ الشریفة الفاضلة السجادیة علی منتهی الصلوة والسلام فاجاز
 له بعد الاستخارة من الله سبحانه ان یروی عنی بطریق المتکثرة الی داوی الصحیفۃ
 الشریفة الخ و ملا محمد باقر ابن محمد باقر الزاری برین التفهیم در اجازه خود که بحر العلوم داده و تاریخ
 کتابش سه خمر و تسعین و مائة بعد الالف است بمفرمایه قال شیخنا الفقیه الجلیل الامیر
 ابراهیم القاضی اقول و ارید عن جماعة من مستحقی الذین صادقتهم اوقرات
 علیهم مولفانهم منهم الفاضل العلامة الجلیل مولی محمد شفیع الجیلانی و هو قد
 اذن لی فی الروایة عنه عن شیخه الاجل المحقق المولی محمد الشهید بسراپ کان
 شیخنا صهره و قد صدقت شیخه المذکور فی او اخر عمره و لکن لم یتفق لی الاجازة
 منه الخ بالجمل مولانا شفیع جیلانی از فضلا می عصمه خود و صاحب تصانیف عالیه تالیف المائمه است
 و ازید سند امیراجد بن امیر جمال الدین محمد الحسینی لشکی اجازه داشته و تاریخ تحریر آن سنه
 سبع و ثمانین بعد الالف است در اجازه مذکوره فرموده قد سالت المولی الحمید السدید
 المحدث بنزایا التامید و التسدید المخلی بحامد الشیخ و الخلاق المحضی بحاسن البسن
 و الطریق المطر زار دینه الفضائل و الآداب المبرز فی ضرب کمال علی الامثال

واکثر اب الساعی فیما یوجب النعم الدائم فی المحل الاعلى الرفیع المولی الاعز
 الاکرم محمد شفیع رفقه الله تعالى لسلوک مناہج السداد واعانه علی اقتناء
 ذخائر الاجر لیوم المعاد ان اجیز له رفایتها فاجبت مسئوله واجزت له
 ان یرویها عنی بطرقه التي الی الامام علیه السلام وهی مشبعة الفنون و
 الضرب متکثره الاقسام والشعوب الخ مولانا الحاج محمد اجمیل
 الاصغمانی جامع کمالات رفیعہ وصاحب مقامات منیعہ بود تحصیل علوم واکتساب
 فنون از مولانا محمد باقر خراسانی فرموده عالمی نجیب و فاعلی نحر بود و در شعر نظم طبع لطیف
 معاصر اخوند ملا محمد باقر مجلسی بود شیخ علی حزین در تذکرہ خود آورده کہ از جملہ افاضل کہ در صغیر
 بلاقات ایشان رسیدہ ام جامع الکالات حاجی محمد گیلانی ست کہ از شاہیر طلبہ و بغایت
 پسندیدہ حاصل بود در اصغمان توطن اختیار کرد و در خدمت مجتہد مرحوم مولانا محمد باقر
 خراسانی کہ از عالم علم بود تحصیل نمود و در شعر سلیقہ ستیقہ داشت مولانا مسیح الدین
 محمد الشیرازی از فقہای عصر خود بود و از علامہ مجلسی صاحب بحار اجازت روایت داشته
 علامہ مصنف در اجازہ مذکورہ در وصفش میفرماید اما بعد پس ہر گاہ کہ بود مولای بزرگ
 در منزل کامل و انما صح پیشہ بزرگوں ذکی جامع فنون علم و صنوف کمالات حاوی تصبات
 بقیہ در مضامین اوست زندہ کنندہ مدارس علم با نفاس مسیحیہ خود و آبیاری دہندہ بانچہما
 نفس بخوبی بار افکار خود و ذائقہ بر تمام بلغا از وی نظم و نثر و غوص ببحار حکمت تا سالہا سہ دراز
 است مولانا مسیح الدین محمد الشیرازی بلغہ الله غایۃ الامال والاملانہ
 و بدرستیکہ صرف نمود وی مدتی از عمر شریف خود را در تحصیل علوم عقلیہ و ادبیہ کہ بوجود آنہا
 مزین میشود انسان درین زمان مفاخرت مجویدین الاقران پس ہر گاہ در رسید بغایت بلند
 از مناقب و فضائل خود و دانست بدرستیکہ برای علم در باہستند کہ بغیر اہل علم داخل در با
 نتوان شدن و برای حق مصاحبانی کہ اخذ کردہ نشود و گم ازیشان پس اقبال فرمودہ ہما

اذعان و یقین برای شیخ آثار حضرت سید المرسلین و تصفیة اخبار ائمة طاهرين صلوات الله عليهم
 اجمعين بنزد دل داشت در آن جد و جهد خود را و صرف کرد در این محنت و کد خود را بر پیشانی
 مشرف شد بمصیبت او تازه و جدید بعد از اینکه میان من و او اخوت قدیم بود و اندام بقدر
 او نمودم در فنون عقلیه و علوم نقلیه یافتیم او را سیه بر پایان از علم که ساحل آن ناپیدا بود
 و دیدم او را جبرابر و فضل که کسی از سابق تر بنوازیکیست ترجمه آنچه که در وصف مولانا
 سراج الدین حضرت استادش فرموده و ایضا در آن اجازه میفرماید فذا ندیده فضایلها ادا
 ان یناسی سلفنا الصالحین و ینتظم فی سلك دواة ائمة الحق و الدین سلام الله
 علیهم اجمعین امرنی بان اجیزله ما صحت لی روایتہ و اجازتہ فامتثلت امره
 لانی کنت اعدده علی فرض لا تغفلوا و ان لم اکن اجلانی لذلك انما لا فاستخیرت الله
 تعالی و اجزت و ابحت الی آخر ما قال رضوان الله تعالی علیها جمة الی بن محمد
 بن عبدالحسین بن احمد بن زین العابدین العالمی العلوی النجفی یاحسین
 زین العابدین که داماد و تمیز میر باقر و داماد علیه الرحمه بود جد به صدرا الدین مذکور است
 شذ و ر العقیان در وصف و مدح او میفرماید السند المحقق المدقق الحسیب
 النسیب ذی الحسب الباهر و النسب الفاخر صدرا الدین محمد بن عبدالحسین بن
 السید احمد بن زین العابدین العالمی العلوی النجفی کان عالما و اضلاد ائمة
 خطه علی کتب عدیة ککشف الحقائق و غیره تا در شیخ کتابة الاول من شهر
 جمادی الثانی سنة ثلاث و مائة بعد الا لک محمد بن عبد القادر القنطاری
 المشهور بمراب از افاضل زمان خود بود تحصیل و استفادة علوم را ازوالیه و فرموده
 تمیز و شاگرد مولانا محمد باقر سبزواری بود علی ما تماله صاحب شذ و ر العقیان بکبریا
 مولانا محمد صادق از وی روایت داشته چنانچه بحج العلوم سید محمدی طباطبائی
 در اجازه سید جید را بن سید علی الموسوی بقرب ذکر شایخ خود آورده که از حیل ایشان

الشيخ الجليل والعالم النزيل الا واحد الامجد المستدرك الاسعد المعتبر بالكمال
 والا فضل والموصوف بالادب والاجلال مولانا الفاضل ناصر الحاج عبد
 المتوفى البحراني قواعده ابو محمد عبد الله بن محمد بن حسين بن محمد الشوبكي الخطي كان
 في حدود العشرة الخامسة من المائتين الثانية من الالف الثاني انتهى الامير محمد صالح
 بن عبد الواسع الحسيني الخاقوني ابا دمي اذا كابر فضلا واما علمه كمالا وادباً وادباً
 ملا محمد باقر مجلسي ستوي وراصفان شيخ الاسلام ابو سبط امير مودت امير عبد الباقي ورجاه
 خود که برای بحر العلوم طباطبائي نوشته میفرماید و نیز خبر داده من والدین طاب ثراه از والد خود
 فاضل کامل علامه و محقق مدق فنامه نخبه فقها و متکلمین زبده فضلا و مجتهدین و اکمل علمای
 ربانیین شیخ الاسلام و المسلمین الواصل بر ممتد ربه القنی امیر محمد صالح الحسینی شریع الدیع سابع
 المؤمنین و متد بالباقيات القصاصات یوم الدین داد از جد مادری منی افودند و متد بالباقيات
 رحمه الله وایت داشته طبیب الله تعالی رحمه و صاحب تولد آدرده که افضل این مان و او بیست و پنج
 ایام عالم علامه و محقق فنامه بداجل فضل میر محمد صالح حسینی از خود مجلس وایت در از قمه نیکو
 او کتب عده و صحیفه سیدیه است از این کتاب ذریعه النجاة در اعمال سال فاینی که کذا قال مودت
 حیدر فی جازته و از کذا مودت و موصوف ملا ابو حسن شیخ رفیع طای سبطی که از روایت هم در ادب
 شیخ احمد بن اسماعیل از اثری که از کذا مودت و ملا ابو حسن کویست از امامان مودت با او اسطر است و خود
 روایت داشته که امیر المصنف نور کلام شیخ پور محمد البحرانی المودت و شیخ علی بن محمد در زمانه حاج محمد باقر
 تصنیف آن شبه کثیر و یکصد و پنجاه و چهار مجری است چنین آدرده که سید فضل میرزا صالح فیضی از امامان مودت
 حاوی علوم شرعی بود و روزگاری بغیر از اشیه و قبل سانه و غممانی قایم داشت و پیش از آنکه از کذا
 نیز زیور فضل آراسته بودند قریب بحال تحریر که شد و متد نفی لغت و از اسامی صفهان است و طایفه فای
 که از متدی بریده قندار سلطانه و در با انگری و نور و ستار و قمر برادیران را نمودند
 و در او اکل شبه کثیر و یکصد و سی مجری بر سلطان حسین موسوی ترمودت کرد و در قریب یکسال

دارالسلطنه اصفهان را محاصره صعب نمودند تا آنکه اکولات در آن شهر نایاب گشت و خلق بسیار از سختی هلاک شد و بادشاو پسر خود طهاسب ثانی را با چندین مهربان بسوی قزوین فرستاد پسر اقامان و اواخر سن خمس و ثلثین و مائت و الف داخل شهر شده خطبه سکه بنام رئیس خود که دند و سلاطین مذکور را مجبوس کرد و دند و بعد ازین سانحه بدو سال او را گذشتند امیر محمد حسین بن الامیر محمد صالح الحاتون آبادی فرزند ارجمند شیخ الاسلام امیر محمد صالح خانون آبادی سابق الذکر است و از مشایخ خود واجالات یافته و اعظم مشایخ آذربایجان و اوجانب اخوندی و مجتهد فرجی مجلسی علیه الرحمه صاحب بکار الانوار چنانچه فرزند ارجمند او امیر عبدالباقی حسینی در اجازه خود که در سنه ثلث و تسعین بعد المائت و الالف برای بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی نوشته در مقام ذکر آذربایجان بفرماید که جناب والد من و مولای من و سید من و شیخ من و استاد من و مستند من و معلوم عقلیه و نقلیه و دلیل من بطرف مسالک دین مبین بلکه ذریعه من بجانب منهاج حق و یقین یعنی الا اعظم و مولانا الاعظم سید انتم و فقیه فیه اکرم مرجع فضلالی زمان و مابای سلامی اعیان مجمع بحره عقول و منقول منبع نشیرو علوم از فروع و اصول فخر الکلیین الثانیین زینت فقهاء محدثین خاتم مجتبی بن شیخ الاسلام و مایه المسلمین الامیر محمد حسین شرف الله مع اجداده المصطفین ایشیه و جد خود بن قتل الام سان الشیعیه و مروج الشریعیه غواص بکار انوار حقائق و مشکوٰۃ ابرار و قاضی من فقهاء و محدثین خادم اخبار امه طاهرین افضل فقهاء و خاتم مجتهدین آیه الله العالیین شیخ الاسلام و مایه المسلمین مولانا محمد باقر الجبسی قدس الله روحه القدسی روایت اورد و مایه السید علی مجتبی و محقق احوال پدر او امیر محمد صالح بفرماید که پسرش علامه میر محمد حسین و تتراده مولانا محمد باقر الجبسی است و از کتاب تصانیف بوده و بواسطه پدر خود اجازه سائر روایات و تصانیف و انما مذکور داشت و از تالیفات امیر محمد حسین مذکور فهرست کتب مصنفه اخوند محمد باقر مجلسی علیه الرحمه است و نقل کرده اند که امیر محمد حسین نیز در زمان خود شیخ الاسلام در اصفهان بود و بعد مدت آنوقت مجلسی که جدا داری او بود و تربیت یافته و بخدمت پدر خود تحصیل علم تمام کرده بود

و در مرآة الاحوال جهان فاسطورست که آن عالی جناب در علوم معقول و منقول فضائل مآب
 و در اکثر فنون علمیه خاصه در فقه و حدیث مرجع اولوالالباب بود و در غیر خواهی عباد و انجاء طلب
 کافه مومنین دمی تغافل بنمیزد و در دار السلطنت اصفهان بر حمت ایزدی پیوست و در تذکره
 ریاض الشجره العلیف علی قلی خان و اله مسطورست که میر محمد حسین خلیف فاضل مرحوم میر محمد صالح
 شیخ الاسلام اصفهان و دختر زاده مرحمت پناه محمد باقر مجلسی علیه الرحمه است اصل میرزا فخریه خانم است
 که و فرستاده اصفهان واقع شده و آن فاضل مفتوح تحصیل علوم از خدمت والد و جد مرحوم و فاضل
 کامل اقا جمال بن آقا حسین خونساری و سایر فضلاء عصر نموده درین شباب بر تبه عالیہ فضیلت
 رسیده با فاد و نشر علوم اوقات مصروف میداشت بانساند شعر مربوط بود و خط نیکومی نوشت
 در سنه یک هزار و یکصد و پنجاه و یک هجری در اصفهان بجوار رحمت الهی پیوست و نفس او را شهید
 مقدس نقل کرده در جوار حضرت امام رضا علیه السلام مدفون ساختند بها و الدین محمد بن
 تاج الدین حسن الاصفهانی از شاگردین و عاظم محققین لقب بفاضل هند است از بلده
 اصفهان میلاد هندوستان آمد و در فی افاست داشت لهذا منسوب بشبه شد ولادت با سعادت
 آنجناب در سنه ثمانین و ستین بعد الالف است از جمله تصانیف مشهوره اش در فقه کتاب کشف اللام
 و تشریح قواعد الاحکام است و همچنین کتاب مناجات النبویه فی شرح الزمعه البیهیستیل بر شرح و حاشیه
 کتاب لمعه است که شهادت بفضل و کمال و تبحر علوم او دارد و تا پنج ختم تصنیف کتاب کشف اللام
 سنه یک هزار و یکصد و پنج هجریست کذا قبل و در ادو امل کتاب مذکور فرموده که من در و تفکیکه از
 تحصیل سایر علوم معقولات فارغ شدم عمر من بسیزده سال تمام نرسیده بود و پیش از اتمام یازده سالگی
 شروع بتصنیف نمودم و کتاب مبدیه الحریص علی فهم شرح التلخیص را در زمانی تصنیف کردم که
 نوزده سال تمام از عمر من نگذشته بود و قبل از آن چندین کتب دیگر از سنون و شش و ح و حاشی
 که زیاده از ده کتاب باشد تصنیف کردم از جمله کتاب تبحر در علم بلاغت و توابع آن و کتاب
 زبده در اصول دین و کتاب الخود الجاریه در اصول شریعت و فروع آنها و کتاب کاشف و شرح

در فقه

عقلمت و در عمرده سالگی شرح مختصر و شرح مطول را که بر کتاب تلخیص سعد الدین تفتازانی
 بمردم درس میگفتم انتی محصل کلامه و در رساله ملاحید علی مجلسی تقریب ذکر جمعی که نسبت بمصابت
 و دامادی بخاندان اخوند مجلسی علیه الرحمه داشتند گفته است که از جمله منسوبین بمصابت این خاندان
 بود مولانا علامه بهاء الدین ثکبکه مشهور بفاضل هندی است رحمه الله و از نصایف او کتابهاست
 از انجمله شرح او بر کتاب قواعد مشهور است و شیخ محمد علی حزین در سوانح عمری خود بتقریب ذکر جمعی
 از علمای اصفهان که بصحبت ایشان رسیده بود گفته است که دیگر عمده المجتهدین مولانا بهاء الدین محمد
 اصفهانی است که مدتها بود که با فاده علوم دینی مشغول و در شریعت مرجع اهل زمان خود بود
 و اخلاق بغایت ستوده داشت و چون در سفر سن بادالد خود بنده افتاده بود بفاضل هندی
 مشهور بود و قبل از حادثه اصفهان یعنی تسلط افغانه که در او اکل سنه یکمزار و یکصد و سی و پنج هجری
 واقع شد وفات یافت الشیخ محمد بن یوسف بن علی بن کنبا الضبیری النعمی صلا
 البلادی منشأ و مسکن البحرانی در لؤلؤة البحرین مسطور است که شیخ محمد مذکور فقیه و عابد صالح
 بود و پیوسته بر کتاب مصباح شیخ طوسی که مشتمل بر آداب نماز شب و ادعیه است عمل می نمود
 و از نصایف او ست دیوان شعرهای خوب مشتمل بر مرثیه و در مصائب حضرت ائمه علیهم السلام
 و کتاب مقتل حضرت امیر المؤمنین علیه السلام و در بعض نسخ بجای کتب مرزبوری کتاب مقتل امام حسین
 علیه السلام است و شعر او لطیف و نفیس بوده است و فاش در بلده قطیف در راه ذریعه در سنه ۱۲۳۰
 هجری واقع شد بهیئت آنکه او در بلده قطیف قیام داشت و از آنجا بسبب نسیق معیشت بسوی
 بحرین رخت در حالیکه بحرین در قبضه تصرف خوارج درآمده بود اتفاقاً فتنه و فساد می در میان
 فرقه خوارج و لشکر عجم واقع شد پس جماعت عجم کشته شدند و شیخ محمد بن یوسف بحرانی مذکور کجاست
 بسیار مجروح شد و او را بسوی قطیف بردند بعد از ایام قلیله بر حمت الهی پیوست و در مقبره
 جنازه مدفون شد و او از مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه با واسطه اجازه روایت احادیث داشت
 و هم از سید محدث سید نعمت الله بن سید عبدالله شوشتری و شیخ محمد بن مایه بن مسعود بحرانی و شیخ

سليمان بن عبد الله بحراني رحمه الله روایت داشت و شیخ عبد الله بن صالح بحرانی از شیخ محمد بن یوسف
 مذکور روایت دارد مولانا محمد فاضل بن محمد مهدی المشهدی فاضل کامل و عالم عامل
 از تلامذه شیخ حرعالمی و اخوند محمد باقر مجلسی علیهما الرحمة بود و از هر دو بزرگوار اجازه مبسوط یافته
 از تصانیف اوست شرح ارجوزه شیخ حرعالمی و غیره چنانچه در امل و ذکرش آورده که مولانا
 محمد فاضل بن محمد مهدی المشهدی فاضل کاسعه صالح شاعر معاصر شیخ ارجوزی النبی
 نظمهای المواریث مؤلف گوید شیخ حرعالمی در مشهد مقدس بنام ملا خیر فاضل مذکور اجازه
 نوشته که تاریخ کتابش اوسط شعبان سنه خمس و ثمانین بعد الالف است و اجازه مذکور
 چون مبسوط است بنقل بعض عباراتش اکتفا می نماید اما بعد فان العلم اشرف الخصال
 و اکمل الکمال و احسن الجلال و اجمل الجمال و لا یریب ان اشرف العلوم کلها علم
 الدین الذی به هداية المشرشدین و وقع المعاندین و منه يعرف الاحکام
 الشرعیة و هو الوسيلة الى حصول السعادة الدنیویة و السعادة الاخریة اعني
 ما یجب العمل به و الرجوع الیه من الکتاب و السنة و ما یتوقفان علیه و قد صرف
 الی ذلک انظاره الدقیقة و وجه الیه افکاره العمیقة و بذل فیه جهده و جداه
 و استقرغ و کداه و کداه المولی بجلیل النبیل الفاضل المحقق المدقق مولانا
 محمد فاضل ولد الصالح الثقی مولانا محمد مهدی المشهدی و فقه الله تعالی
 لمراضیاء و جعل مستقبله خیرا من ماضیه و قد قرأ عندی ما یتسر فترأته
 و هو کتاب من لا یحضره الفقیه من اوله الی آخره و کتاب الاستبصار ایضا بتمامه
 و کتاب صوال الکافی کله و اکثر کتاب التهذیب و غیر ذلک الخ الاجازة و مولانا
 محمد باقر مجلسی علیه الرحمة و زویل اجازة خود میفرماید انی لما فرغت بتقبیل عتبة مولاى
 و مولى المومنین و سیدی و سید المسلمین و بیعة سید المرسلین و قرأت عین
 اشرف الوصیین و خازن علم الاولین و الآخرین و مختلفه سلاکة السموات

والأرضين ثامن الأئمة الطاهرين علي بن موسى الرضا المرتضى صلوات الله عليه
وعلى آباءه الطاهرين وذريته الأئمة كان من بركات تلك البقعة المباركة تشرع
بصحبة المولى الأولي الفاضل الباذل البارح الكامل التقى الزكي جامع فنون
الفضائل والكمالات حائز قصبات السبق في مضامير السعادات اختار من خلا
أحمد هاو من الشئون أسعد هاو من السبيل أقصد هاو من الأطوار أشد هاو من
المشايخ العظام وسليل الأفاضل الكرام أعنى الحبر العالم العامل الشيخ محمد فاضل
زاد الله في فضله وأكرامه وأسبغ عليه من جلائل أنعامه فوجدته قد قضى وطوره
من العلوم العقلية وأمعن نظره فيها واستولى حظه منها ثم أعرض عنها صفحاً
وطوى عنها كشفاً وأقبل بشراشه نحو علوم أئمة الدين سلام الله عليهم أجمعين
ويصفح أخبارهم ويبر في آثارهم غير متيال بلومة اللامئين ولا خائف من عدل
العادلين تقصر عليها همته وبيض فيها لئله فكان من كرام أخلاقه وطيب عواقبه
أنه دام نبلة بعد أن عقدت أفادته المجالس وقضيت أفاضته المحافل إنا في
بحسن ظنه وإن لم أكن لذلك أهلاً للحق واليقين طالباً وفي علوم مواليه عليهم
السلام داعياً فقرأت على شطره وأفيا من كتاب الكافي والتهديب من مؤلفات
الشيخين الجليلين الثقاتين الفاضلين الكاملين ثقة الإسلام محمد بن يعقوب الكلي
وشيوخ الطائفة المحقة محمد بن الحسن الطوسي قدس الله روحهما وكتاب الأئمة
من مؤلفاتي وغيرها من كتب الأخبار المأثورة عن الأئمة الأبرار صلوات الله
عليهم على غاية التصحيح والتقيق وفاوضني في كثير من المسائل الشرعية في مجالس عديدة
بنظره الدقيق وفكره الأنيق فلم يكن في كل ذلك أفادته لي قاصرة عن استفادته
عني بل كان في زيه فضله أن أجيز له من أية ما جازت لي وإيته وإجارته
وإن كان قد أدرك أكثر مشايخي واستفاد من بركات أنفاسهم كوالدي لعلامة

قدس الله روحه من برعة تلاميذه وفحولهم ومن قروا صحابه واصولهم فاستخرج
 الله تعالى واجزته الى اخوالا جازة مولانا محمد ابراهيم اليوناني از تلامذة اخوند
 ملا محمد باقر عليه الرحمة بود مؤلف شذ و العيان آورد که مولانا محمد ابراهيم اليوناني فاضل و
 عالم و فقيه و محدث بود و از مولانا محمد باقر مجلسي عليه الرحمة اجازة روايت دارد و مؤلف
 شذ و از اجازة مذکوره اين عبارت نقل فرمود که دلالت بر فضل و کمال محمد ابراهيم موصوف
 دارد و آن اينست **فان المولى الاصيل التقي الفاضل الكامل اللوذعي صاحب**
الفكر والمحدث المجتهد في تحصيل مابه كمال النفس لا يتر الحليم المولى موهنا محمد ابراهيم
اليوناني من اجهد نفسه في تحصيل مابه النجاة من المعارف الدينية والعلوم اليقينية
فخرج منها بخط و افرد نصيب متكاثر و سمع مني احاديث لنبوية والاثر انما انصطفوية
فيه الكفاية والتمس من داعيه وقت الغزى على المفارقة والحق بفسطاد اسام مضع
انسه اجازة ما صح في روايته من الكتب المشهورة بين اصحابنا رضوان الله تعالى
عليهم اجمعين كاياتي عليه النبوة الكافي والتهذيب والاسنobar و من لا يحضره الفقه
فاجزت له مراتبها بل في الواصل الى مولفها فاير و المتسار الى و فقه الله تعالى
لمراضيه الكتب الاربعة بل ما صح له انه من مقرراتي و مجازاتي في الخ الاربعة
محمد اشرف الحسيني از تلامذة مولانا اخوند محمد باقر مجلسي عليه الرحمة بود و از و اجازة
 مبسوطه يافته چنانچه در وصف ابراهيم موصوف اين عبارت است اجازة اخوند فرمود که في موصوف
 اما بعد لما كان السيد الكاوية الموفق المبدع العالم الفاضل الكامل الحبيب المنسبي
 الحبيب اللبيب الاديب الاريب الجامع بين شرف العلم والسيادة الفاخرة احتو
 لكرام الخصال المنتهية في الدنيا والاخرة المنتمى الى ائمة العظماء من جملة الساموسه في
 الدين والائمة المقدسين صاواة الله عليهم اجمعين غرة سماء الشرف والسيادة
 ونجم سماء الفخر والسعادة الاخلاص الايماني واخلاق البر و حاشا شرف السلف لا يبر محمد اشرف

اسبغ الله فضاله ووفّر في العلماء امثال الخ كذا في شذور العقيان الامير محمد الاصفهاني
 صاحب فضائل متورعين وازلامه مولانا محمد باقر مجلسي عليه الرحمة بود واز انجناب اجازه
 يافته صاحب شذور العقيان بعض اجازه اور نقل فرموده وآن اينست اني بعد ما شرفت
 برهه من الزمان بصحبة السيد النجيب لحبيب العالم العامل الفاضل الكامل
 السعيد الرشيد التقى المتوقد الزكي الاملي شمس سماء الكمال وغرة سماء الفضل
 والا فضل الموفق في عنفوان شبابه لاقتناء المعالي الواصل كذا يامه بسهر
 الليالي الغواص في بحار الانوار الخائض في حج الافكار الاخ في الله امير محمد الاصفهاني
 بلغه الدارين على المدارج الامال والاماني وجري بيني وبينه كثير من المسائل الشريفة
 فافضته في جموع غفير من الاخبار النبوية فاستجاذني دامت ثابته وكان لذلك
 اهلا فاستحرت الله تعالى واجزت له دفع الله قدره ان يروى عنه كلما صح لي مرأيت
 واجازته الى اخر الامجاد وتمام كنج كتابت اجازه مذكوره سلع شهر رمضان المبارك سنة
 اثنتين وثمانين بعد الالف بود كما في الشذور ورواه العالم بحقائق الامور ابو الشرف
 الاصفهاني از فضلاي زمان بود وابتداء حديثه مولانا محمد باقر مجلسي عليه الرحمة اشتهر صاحب مل
 اور ده كه ابو الشرف اصقما في عالم وفاضل ست واز مولانا محمد باقر مجلسي روايت حديث
 دار داني كلامه الشيخ محمد الاردبيلي مؤلف شذور آورده كه في انكبار صاحبين وادلياي متورعين بود
 مولانا عبد العلي طباطبائي بر ماشيه كتاب مل الامل آورده كه انكبار بجا كه ذكر ايشان در نيقام
 در ذيل اسامي محمد بن بايد نمود شيخ محمد اردبيلي تلميذ محقق عباسي است از تصريف اوست كتاب
 كبير در علم رجال موسوم بجامع الرواة في الاشباه بابات لكن كتاب مذكور غير معروف است
 و محقق مجلسي در اجازه اش مي فرمايد سمع من المولى الفاضل الكامل الصالح الفالح السني
 النقي المتوقد الزكي الاملي مولانا صاحب محمد الاشراف يروي وفقه الله تعالى للعرض على
 اعلمه ارج الكمال في العلم والعمل وانه عن الخطأ والخطل كثيرا من العلوم البديعة

والمعارف اليقينية لا سيما كتب الاخبار والحقائق ومولانا عبد العلي طباطبائي سيفر ما يذكركم بركاته
 مطلع شدم بر کتاب شيخ محمد مذکور یعنی جامع الروات ویا فتم در ان احوال جماعتی از علمای
 معاصرین و فضلاى قریب العصر شیخ مذکور را پس بر حاشیه این کتاب یعنی اعلی ال درج ساختم
 تشبیها البقاء اسمیهم و لکی یستفید بدعاء من و بداید عو لیه عند ذکرهم
 انتهی کلامه مولانا محمد حسین بن یحیی النوری از تلامذه خاتم المتذنبین اخوند ملا حمید قز
 مجلس علیه الرحمه بود از مولفات او رساله ایست در صلوٰه مسرود دیگر لمخص ربع آخر از مجلد
 کتاب مسجد هم بحار الانوار که مشتمل بر بقیه احکام صلوٰه است و نسخه مزبور که بخط مولفش ملا محمد حسین
 مزبور بود و بنظر مؤلف رسیده تقریبا چارده هزار بیت بوده باشد در ان مجلد بسیاری از افادات
 و تحقیقات خود درج فرموده که ولایت بر فضل و کمال او دارد و خصوصا در شرح دعای سنا
 که داخل مجلد مذکور نموده و دیگر افادات خود بر حواشی همان کتاب درج ساخته و در اول
 آن نسخه فهرست ابواب کتاب مزبور را که مشتمل بر چهل و دو باب ساخته بخط خود نوشته
 و در آخر آن عبارت میفرماید اقول هذه الابواب المزبورة في الفهرست استخراجنا
 منها نصفها اعني واحدا وعشرين التي رقنا عليها علامة **ح** و دعاء السماء
 في باب التاسع عشر وادرجناها في كتابنا الاثنا عشر ابواب فاننا ادرجناها في رساله
 علمية الفناها في صلوٰه المسافر وقد غيرنا ترتيب بعض الابواب لامر دانا اليه
 و در آخر مجلد مذکور میفرماید ثم ما اردنا استخراجها من ابواب لمجلد الاخر لكتابنا الصلوة
 من بحار الانوار للحقق العلامة مولانا و استادنا محمد باقر علم الدين **رحمه الله**
 تعالى مجلسه في اعلی علیین فی ليلة السادس عشر من شهر رمضان
 المبارك سنة سبع وعشرين ومائة بعد الاف لعمريه على ما مرها و الله الا
 لوف للثناء والتحية على يد المتسك بالمصطفين ابن يحيى النورى **رحمه الله**
 حاملا مصليا مسامحة اياك كثيرا كثيرا الحاج محمد تقی الطوسی از تلامذه آقا باقر

خوشنوی بود از تصانیف و دست‌نویسهای بر کتابت کمال احکام و ترجمه ادعیه ابام اسبوع چنانچه
 شیخ عبد الغنی قزوینی در تذکره اهل امل آورده که حاجی محمد الطبری من تلامذة العلامة
 جمال الدین محمد الخوساری و کان من اهل الفضل العلم و دایت منه حواشی علی کتاب
 المذکر و قد ترجمه وادعیه کلاسابع و کتب فی الحاشیه مایر فعی ابهام ما ابهم
 من عبادات الادعیه و قار احسن فیہ انتهى کلامه السید احمد الطباطبائی
 الامامی و صاحب تذکره اهل امل آورده که سید احمد مذکور فاضل مکرم و عالم بمجله فقیه
 منظم بود و هم اهل علم اقرار و اذعان بفضل او داشتند و سید احمد موصوف نبات مشهور و
 معروف بود چنانچه از بعض ثقات سبع رسیده ملا ابوالحسن شریف بن محمد طاهر بن
 عبد الحمید النباطی العالمی المجاور بالنجف الاشراف حیثاً و میتاً منسوب است
 بسوی رباط که از توابع بلده جبل عامل باشد کما قبل و در توفه البحرین مسطور است که ملا ابوالحسن
 مذکور فاضل متقی و مدقق و فقه و صاحب بود و مجاز بنجف اشرف درجات خود بود و بعد از
 ممات هم در انجمنی اقدس مدفن یافتند و از ملا محمد باقر مجلسی و شیخ حر عاملی و غیر ایشان روایت
 است در تصانیف و دست‌نویسهای سید محمد بن علی بن حیدر عاملی از ملا ابوالحسن مذکور روایت دارد و اینها
 شیخ یوسف میفرماید که در همین در سال کبیر و یکصد و بیست و پنج هجری بزیارت نجف اشرف
 مشرف شد بملاقات ملای مذکور رسید و میان پدرم و میان او بحث در مسائل جاری شد پدر
 را در دانش و رجحان از وی تعجب و بودند و پدرش در همین سال وفات یافت و قبرش در جوار
 حضرت کاظم علیه السلام است از تصانیف ملا ابوالحسن مذکور است کتاب فوائد الغریبه و مقصد
 ثانی در کتاب مذکور که متعلق باصول فقه است نزد من هست و آن کتاب نیکو متضمن اصول
 و قوانین استفاده از احادیث و مثل براباث رائقه و تحقیقات فائده است که بر علوشان عظم
 معقول و منقول و دستگاه عظیم او در مسائل فروع و اصول شهادت دارد و تا پنج فرائع او
 از تصنیف مجلد اصول چنانکه در آخر آن ذکر نموده است سه کبیر و یکصد و دو و از دم هجری است

و دیگر بر مصانیف او رساله و مسئله رضاء است که در آن قول بتزلیل را اختیار کرده است
 و دیگر شرح بر کتاب کفایه ملا محمد باقر خراسانی است که از او کتاب التجاره شروع فرموده و پاره
 از آن را دیده ام و گمان دارم که زیاده از آن تبصیف شرح مذکور نه پرداخته و دیگر شرح بر کتاب
 مفاتیح الماحسن کاشانی است که از او کتاب شریعت الشیعه و دلائل الشریعه موسوم ساخته است
 و پاره از آن را که مشتمل بر شرح باب اول است دیده ام و تاریخ فراغ از تبصیف شرح باب یکم که
 در آخرش نوشته است او امی نه بگذارد و یکصد و بیست و نه هجری است و آن کتاب به فضل
 و تحقیق او داده و بر برونش بدارا حدیث که مصون از لغزش و خطاست گواهی میدهند
 و ایضا شیخ یوسف در رساله مذکوره آورده که شیخ احمد بن اسماعیل جزائری در رساله خود گفته است
 که من بطریق قرائت و سماعت و اجازه از استاد خود خاتم العلماء الماضین شیخ اجل عظم
 شیخ ابوالحسن بن محمد طاهر مذکور روایت دارم و او از جمعی از علمای عظام و فینمایای اعلام بطریق
 اجازه روایت داشت از جمله ایشان مولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمة و شیخ عظم شیخ عبدالواحد
 بن محمد بورانی تمیذ شیخ فخرالدین طریح نجفی ره و شیخ اجل اکمل شیخ صفی الدین پسر شیخ فخرالدین طریح
 نجفی و شیخ اجل افضل شیخ احمد بن محمد بن یوسف بحرانی و سید اجل افضل اکمل میر محمد صالح بن
 عبدالواحد حسینی بوده اند که هر یک بواسطه اساتذہ خود از علمای سلف روایت داشتند
 انتی کلام القاضی محمد الدین الذرقلی دی از افاضل زمان و فساد عهده او ان خود بود
 شیخ علی حزین در تذکره خود نوشته القاضی الفاضل محمد الدین الذرقلی در قول بلده ایست
 توان شو شر قاضی محمد الدین قاضی آنجا بود و از بدایت تحصیل مطالب علمیه را نزد علمای حوزة
 و شوشطری نموده فقه و حدیث را از سید نعمت الدین جزائری علیه الرحمة استفاده فرموده به مرتبه
 کمال رسید و کمر باصفهان آمده در محبت علما و ارباب هنر سپری کرده درجه بلند یافت بسی نکو خصال
 و ستوده فعال و لطیف الطبع بود در انشا بنایات ماهر و در شعر نیز سلیقه درست داشت اگر چه کم
 لکن آنچه میگفت خالی از لطیف نبود و تا باین فقرات من و جلیس و در بعض اسفار قافیت نموده

چند سال قبل از تحریر و فاش مسموع شد اسکنه الله فی جواد لا مع الصّٰة یقین در قول باطل
 مملعه کسوره و زای مجعه ساکنه و فای مضموم و دوا و لام ساکن کذا سمعت من بعض الافاضل
 و در تحفه العالم مسطور است لفظ از قول فارسی است بمعنی قلعه با قلعه و قلعه را و قول با قلعه را
 نامند و چون در آن شهر گشت و زرع با قلعه بسیار و اکل با قلعه نیز در آن دیار زیاده از سایر بلاد
 است باین اسم موسوم گردید مولانا کمال الدین حسین الفسائی از کمالی عصه خود بود
 شیخ علی حزین در تذکره خود نوشته که الفاضل الکمال الدین حسین الفسائی از افاضل شاگردان
 حضرت علامی سیح الانام فسائی بود و توفیق استفاده از بسیاری علمای اعلام دریافته بساعت
 الطاف الهی و کمال استعداد ذاتی براتی مجدد و علا و اعلی رتبه علم و تقوی صاعده گشته کاشف
 معضلات اداتل و حلال غوامض مسائل بود و در علوم معقول متقی کامل و در معقولات فطری
 وافی حاصل نموده تا پایان عمر سعادت فرجام با فاضله افاضل و تحسیر فوائد و مصنفات
 عالیه اتمام فرمود و از آن اثر قلم مشکین رقم و کتاب شواهد است بر مطول که در مقام خود مثل آن نسخ
 ندین نیافته و حاشیه که بر معالم اصول تحریر فرموده و در ساله شریفه دیگر در حل شبهات کاتب قزوینی
 نوشته را رقم حرف کتاب معنی اللیب، ابانفسیر صغیر عروه الاسلام شیخ ابو علی طبرسی علیه الرحمه
 و بعضی مقاصد دیگر در حضور بایر النورث قرآت استفاده نموده تا آنکه هنگام محاصره اصفهان
 در سال هزار و یکصد و سی و چهار بدر القراء و جوار رحمت آفریدگار مقام اختیار فرمود و چون
 از بدایت تحصیل پرورش یافته حجر تربیت علامی علیه الرحمه بود بنایت خوش تقریر و نیکو نگارش
 و در شعر و انشا انگشت نماید بیضای نمود قصیده خاقانی را که حدش نیست
 دل من به تعلیم است و من طفل زبان دانش خوش لبان فرموده و بصیقل اندیشه زنگ اندولهای
 سخن بجان زدوده ملا محمد رفیع المشهدی متخلص با قول از شاعران مقبول و ملاح خاندان
 رسول و سرآمد ناظمین فحول بود کتاب حمیدری از مصنفات او یادگار و مشهور به دیار و اقصاء
 حشره السمع من انبه من الائمة الاطهار در بعض تذکره با مسطور است که محمد رفیع خان باذل متخلص

ملا رفیع باذل
 صاحب حمیدری

از سلسله مزاجفرو مشهدی در زمان عالمگیر بادشاه با خال خود محمد طاهر مشهدی معروف بوزیر خان
از مشهد مقدس وارد هندوستان گردید مدتی بدیوانی شاهزاده محمد معزالدین پسرزاده آن
بادشاه مغفور اشتغال داشت در اواخر قلعہ داری گوالیار مامور بود چندی بجز است
آن قلعه آسمان پیکر قیام می نمود بعد از فوت عالمگیر بادشاه از آن منصب معزول گردید
در دار الخلافه شاهیان آباد عزلت فرمود و در شهر سنه هزار و یکصد و بیست و شصت
بقائزین دارفانی بساحت جاودانی کشید **جامهر علی جغتیش** وادیه تارنج فوت او یافته شد
از آثار طبع سخن برداشتن آنچه بر صفحه روزگار مانده کتاب حله جبری است که بسبب فرط شہرت
و زعبت طباع رقم نسخ بر شاہنامہ حکیم فردوسی کشیده بر چند محب لفظ در جنب شاہنامہ حکم چراغ
پیش آفتاب دارد اما نظر بر تہ بنوی که شغل است بر غزوات معجزات اسد اللہ الغالب علیہ السلام
و مفاد بسیاری از احادیث ہوی و در آن مندرج است صد ہزار شاہنامہ بہای یک بیتش نمیرسد
مولانا محمد ہادی از افاضل عصر خود بود در تذکرہ شیخ علی حزمین مسطور است الادیب المتذکر
باو اب المبادی المولے محمد ہادی از مشہد مقدس رضوی در اصفہان مقام اختیار نمود و روزگار
در آن بلکہ بصغای وقت بمصاحبت اسد قادیان افادہ معارف پیری ساخت الحق
از جمله اعظم ارباب عمام بود و خصال حمیدہ اش کمال بغایت خوش صحبت و شیرین مقال
و بارقم این مقال - اما انس و اتصال داشت در سال ہزار و یکصد و سی و چہار ازین دار
بیقرار بعالم انوار پیوست اگرچہ طبع بانثاد شعر گاہ گاہ می گماشت اما از بدایت حال
باین شیوہ میل و زعبت نموده و ہر ضعفی کہ در سخن سرائی داشت تدارک آن بسخن
پزی و التذاذ از ان فرمودہ مولانا حبیب اللہ در تذکرہ علی حزمین مسطور است العار
باسد المولی حبیب اللہ طاب ثراہ ساکن عباس آباد اصفہان و در عقلیات مشہور زانہ
بود نتایج افکار حکما را با معارف اصحاب شہود تطبیق نموده و بمشرب مسلک صوفیہ انس
و عادت گرفته بود دشورش و مانعش را مرضی سوداوی علاوہ شد چندی از معاشرت

و قد ریس باز ماند و معالجات مفیده باز بحال خود آمد باز با فادۀ مشغول شد با فقیر انعام داشت
 در همان بلده بحجرات رحمت الهی رسید مولانا میرزا ابوالشیم الهمدانی در تذکره علی حزرین مکتوب
 المویّد بالفیض الوهابی المیرزاهاشم الهمدانی علیه الرحمة فاضل بهمن و افضحای
 شیرین زبان فکرتش صحیح و حدّ قش صریح در علوم ثقی و نفیّی بارع و حدّث شعورش سیف قاطع
 و هر فنی نکته طراز و در سرعت فهم و اختصار ممتاز مولدش همان و سالاد در اصفهان بجد موفور
 تحصیل علوم نموده بذرة کمال ارتقا یافت و در علم طب بفرط زبان شد محبّتی خالص و داد
 با فرط باین ذرة ناقص داشت بعد از تکمیل و فراغت از تحصیل بهمان فته با فادۀ مشغول بود تا
 در سانحه قتل عام که لشکر روم بر آن مرز بود بم استیلا یافتند و آخر عام هزار و یکصد و سی و شش
 بسعادت شهادت فائز گشت مولانا صده الدین الجیلانی الرشتی در تذکره علی حزرین
 مرقوم است الموصی صده الدین الجیلانی در بلده رشت است که تختگاه سلاطین اسحاق گیلان بود
 سالاد در مدارس دار السلطنت اصفهان با کتساب علوم مشغول و عاونی فروع و اصول گشته معاودت
 بگیلان نموده سودای عالی بغایت تکمیل فرما جش بود را قمری و در سنه تسع و ثلثین و مائه
 بعد الالف که بگیلان رفته عزم خراسان داشت نوبت دیگر در بلده رشت با مولانا ملاقات
 نمود عمرش بهشتاد و سیده شیخ الاسلامی آن بلده بوی تعلق داشت و در خلال فراغ از مشاغل نظام
 نظم بیت میگماشت اشعار خود را نزد این خاکسار آورده بخواند و در اصلاح آن میگوید بنیاد
 اوست مولانا السید مرتضی العالمی در تذکره شیخ علی حزرین مکتوب است السید العالم
 العامل نیر الا فاضل السید مرتضی العالمی از احفاد اجداد سید الفقهار و المحدثین سید محمد
 مشهور است که صاحب کتابت اراک شرح شده است آن فاضل عالمی مقام صبیحة اده شیدنا
 و زنده جاودانی الشیخین الذین علی العالمی است قدس الله روحه بانجمه مولد سید مرتضی
 و پدرش دار السلطنت اصفهان و کتساب علوم دینییه و اقتدار معارف یقینییه در آن بلده
 فیض توانا نموده از افاضل زمان بود و بعلوم عربیت و فقه و حدیث که میراث ایشان است

ماهر و طبعش با فناء و شعر قادر و علم تخلص آن نقاده اکابرست پیوسته رقم مودت و اشتیاق
 این سراب و دفاق را بر لوح خاطر عرفان ذخائر نگاشتی و هرگز قدم از پر کشش و نوازش
 این خاکسار نکشیدی و دستت از تسلیه این خاطر فاطر باز نداشتی تا آنکه برای سفر عالم بتمام داشت
 و حسرت بی پایان و دافع حرمان بردل دردمند گذاشتی و الا ای پادشاه کاسه هم
 البر و جبردی در تذکره علی حزمین مسطورست السید الکاملی سید القاسم الله تعالی
 از سادات عالیدرجات بر و جردست که بلده ایست و کاشا قریب بنهادند فقیر در
 بلده خرم آباد لرستان بود که آن سید سعادت منش از شهر خود که مسافت بیست و هشت
 بخرم آباد رسیده از صحبت او مسرت تمام حاصل شد و با آنکه بست و دو سال از عمر او
 گذشته بود از موطن و کجا سفر نموده و او را از افاضل دریافت تحصیل نزد فضائل یاب حاج
 عبدالغفور بر و جبردی نموده و حال آنکه او فقیر را دیده و بر تبه او واقف گردیده سید مذکور
 فائق بر استاد یافت ذلك فضل الله يؤتیة من يشاء بی تکلف جوانی بود از نوادر جهان
 آن بیاقت و استعداد و استقامت سابقه وجودت و ذهن و سرعت فهم و وحدت شعور
 و اختصار بعلوم متداوله که دیده بود که اتفاق افتد به چهار یا ده پوسته حاضر و معاش بود
 بشعر و معانی آن آشنا که با ذک تامل گفتی و پسندیده میگفتی باز بوطن خود عود نمود و ده و از ده
 سال قبل از وقت تخریب بغداد شد که بخت جاودان انتقال نمود انتی کلامه مراد از وقت
 تخریب او آخر سال هزار و یکصد و شصت و پنج هجری است چنانچه در اول تذکره اشاره بان نموده
 پس بنا برین وفات مولانا سید قاسم در حدود سنه هزار و یکصد و پنجاه و سه هجری بوده باشد
 والله یعلم القاضی نظام الدین الخونساری در تذکره شیخ علی حزمین مسطورست
 العالم الخیر القاضی نظام الدین الخونساری و احفان تحصیل علوم نموده بوطن
 خود بازگشت و الی لرستان فیله از کمالات و اطلاق یافته بنابر التماس و اشتیاق بخرم آباد
 که دارالامارت آن ملکست توجه نموده شغل قضا و مرافعات آن دیار بختش مریع شد

به فضیلت وجودت طبیعت انصاف داشت و در حسن صوت و مهارت بموسیقی و حساب
از نوادر عمد بود چون راقم این رقوم دارد آن مرز و بوم گم و ید از حوادث و تقلبات و زکا
بنایت افشرد و دل و شوریده دماغ قاضی فرخنده خصال بدل اسائی میان بر بست و در ضمنی
بقصو نگشته هر روز حاضر شدی و اصول کافی و حاشیه قدیمه را شده و مع بقراآت نمود و تا پایان
ابامقامت فقیر آن مذکره در میان بود احوال از حیات و ممات و اطلاع نیست فکرش
به شعر آشنا و دژمعی رسامیرزا ابوالمعالی بن میرزا ابوجمحمد المشهد می مرزا موصوف
أبا عن جد از اعیان و اما بعد آن مکان مقدس رتوسای خدام عالی مقام عتبه علیه رضویه علی
صاحبها السلام و التیبه بود و او قاتش بادای و طائف و طاعات معروف و بشراف ذات
معروف تجرش در عربی و فارسی سلم فتح علی حنین گفته که در مدت سه سال که شرف مجاورت
آن آستان ملائیک پاسبان این فقیر را مزوق شد آن سید و الاقدار از معاشران در مصداقت
و موافقت تصور نداشت سید عالم عابد فرشته خصال بود شنیده شد که در هر ضل قدس بجوار
رحمت پیوست طوبی له و حسن مآب **مولانا شمس الدین محمد گیلانی** در تذکره
علی بن مرزومست خلف از بنده محمد الزمان مولانا محمد سعید گیلانی بحدت شعورایمی بود
جامع فضائل نفسانی و مورد فیوضات ربانی مولد شش اصفهان و با این قدر و ان استعداد
الفقه خاص و صداتی با اخلاص داشت و الحق نادره زمان بود اگر روزگار مهال میکرد
سر آمدار باب فضل و کمال میشد لکن در غفوان شباب بدار الوصال ارشمال نمود و این غزل
فقیر که مطلعش اینست مناسب مقال **یکایک** از نظم نور پیکران رفتند به ستاره های
شب افروزم از جهان رفتند و در شعر و انشا رتبه عالی یافته اصول فقهیه منشیانه و اشعار لطیفه
عارفانه دارد مولانا محمد نصیر الکلیا پیکانی عالم عامل و فاضل کامل و متنوع و صاحب و اثر تلافیه
ملا محمد باقر مجلسی بوده چنانچه مولانا محمد باقر بن محمد باقر مرزا جریبی در اجازه که برای بجزالعلوم در
سنة پنجم و تسعین و مائه و الف قلمی فرموده نقل آورده که قال شیخنا الفقیه الجلیل الامیر ذی

۱. ابراهیم القاضی قول و اسرودی عن جماعة من مشيختی الذین صادفتهم اذ فرات
 علیهم مولفانهم منهم الفاضل المرحوم الحاج محمد نصیر الکلبا یکانی وهو
 الذی تعلمت منه فی اول سنی الی ان قرأت علیه نفسیر البیضاوی و کتاب
 الاستبصار و شیئا من المذاریک و هو من تلامذة العلامة المجلسی و الفاضل
 السعید الحاج ابی تراب انتفی موضع الحاجة منه مولانا محمد باوی ^{بن مر}
 الکاشانی فاضل الاثنانی و بادر زاده ملا محسن کاشانی است و هم بخدمت شریف او
 الکتاب علوم و فنون فرموده از تصانیف شریفیه است شرح کتاب مفتاح النفع
 ملا محسن کاشانی مذکور و آن کتابی است مبسوط مشتمل بر تفصیل اوته و احکام فقهیه است
 و ازین شرح ظاهر میشود که در زمان حیات ملا محسن مذکور تصنیف آن بردخته
 ملا محمد بن محسن الکاشانی الملقب بعلم الهدی فرزند ارجمند ملا محسن کاشانی
 تحصیل و استفادة علوم پیش والد ماجد خود نموده از تصانیف شریفیه او است کتاب
 نقد الايضاح که در آن کتاب الايضاح الاشتباه علامه علی علیه الرحمه را که شتمبل توضیح
 اسرار رجال است بترتیب خوب مرتب ساخته و از کتاب مذکور ظاهر میشود که در زمان
 حیات پدر خود تصنیف فرموده و کتاب مزبور در قریب این زمان منقذ است شرح طو
 بقالب طبع ریخته شد ملا عبد الفتی بن ابوطالب الکشمیری از افاضل اصحاب و صاحب
 طبع و قادی و ذمن نقاد و اصحاب صلاح و سداد بوده و از ارشد تلامذة صاحب ماخذ راستی
 شارح کافی کلینی است از تصانیف مولانا عبد الفتی مذکور که درین دیار مشهور است کتاب
 جامع رضوی ترجمه فارسی شده اربع الاسلام است ملا مراد الکشمیری از تلامذة شیخ حر عاملی
 بوده از تصانیف او است حاشیه بر من لایخضره الفقیه و شرح کتاب بدایة الهدایة بتوسم
 بدلیل ساطع که باشارت شیخ حر عاملی مصنف بدایة تحریر نموده و آن شرحیست مبسوط
 و شرحی دیگر مختصر از آن نموده موسوم به نور الساطع ^{الشیخ} مصطفی بن عبد الواحد

بن سيار الحوزی از تلامذہ شیخ حرعالی بود چنانچه در امل لال گفته که شیخ صالح شیخ مصطفی
 مذکور تمام کتاب دسائل الشیعه پیش من بخنده و دیگر کتب حدیث قرأت نموده بعد چندی از بلاد
 خود سفر نموده مجاور روضه رضویہ علیہ الاف الصلوٰۃ والتیمہ گشت مولانا میرزا
 محمد علی النسابة شیرازی مولف شذ در العقیان پس از وصف و گفته که و
 شیخ الاسلام شیراز بود در فتنه افغانه بدرجه شهادت رسید و شیخ علی حزین در تذکره
 خود بتقریب ذکر فضلا و اعیان بلده شیراز که در استیلای افغانه بدرجه شهادت رسیدند
 او رده که دیگر سادات و الافاضل میرزا مهدی نسابة بود و منصب شیخ الاسلام
 بالشان مرجوع و بنایت جلیل القدر و سلسله ایشان در آن بلده بجلالت حسب و نسب مشہو با غیر
 محبت الغنی نام داشت مولانا محمد علی بن محمد امین السکاکی شیرازی
 فاضل حقایق و معارف آگاه و از تلامذہ حضرت اخوند ملا شاه محمد شیرازی شارح صحیفه
 و اخوند ملا سیمائی قسوی بود و شیخ علی حزین در تذکره خود گفته الفاضل کلا و حلال کو
 محمد علی السکاکی الشیرازی علیہ الوجہ حاوی بسیاری از فنون علمیه و متخلی باوصاف
 شریفه و اخلاق فاضله بود در او اخترمدرس دارالعلم شیراز بنامش موکول و مشربی صاف
 و وارستگی عجیب داشت و از شاگردان نمایان حضرت علامی سید الانام علیہ الرحمۃ
 والرضوان و ادراک صحبت بسیاری علمای موحدان نمود بصیقل ہدایت و فیض سعادت
 و نگار کلفت از آئینہ ضمیر مہر تنویرش دم جان بخش سبحانی پیدا و تا این نیازمند در گاہ الہی شیراز
 بود و پیوستہ ہنگام سحر گاہ بفیض بخشی منزل فقیر آمدی و تا ارتفاع نہار بمصاحبت گذرانید
 و در فرقت او پیرس احوال دلم و نا آنگہ از کمال سعادت و شال حال فرخندہ مال آن
 صاحب دل بمناد قبال بود در استیلای افغان و آشوب شیراز سال ہزار و یکصد و سی و پنج
 بدست اشرا و قوم بدسگال در مراحل تبیین شہادت چشیدہ در خانہ خویش مدفون دید
 اسکنہ اللہ فی جوادہ تخلص آن بلنح الکلام نمکب و خلف محمد امین سکاکی شیرازی است شہار

در گاہ از دور از سخن دلپذیر و حسن فکر و تہذیب و سلیقہ و کلام و کلام و کلام

ریشقه دارد و نیشخ علی حزین در سوانح عمری خود بتقریب ذکر فضلالی بلده شیراز آورده که
 دیگر از افاضل و معارف آن شهر جامع الفضائل مولانا محمد علی مشهور بسکاک بود و موصوفی
 دانشمند مدرس مدارس شیراز که در اکثر فنون و علوم مهارت داشت از تلامذه ملا شاه محمد شیرازی
 و اخوند ملا مسیحی فوسوی و دیگران بود و نسبت ارادت بسایر شاخ درست کرده در لک
 ایشان می زیست بغایت عالی فطرت و صفاتی طوبیت و خجسته اخلاق بود و قبول عظیم در باب
 داشت پیوسته دوستی و مصاحبت با فقیری نمود تا آنکه در استیلاهای افغانه بشیراز در شهرها
 یافت شعر بغایت نیکو گفتی مولانا لطف الله شیرازی تمیز مداح حسن کاشانی است
 شیخ علی حزین در سوانح عمری خود بتقریب ذکر اعیان و انجمن دارالعلم شیراز آورده که دیگر از شاخ
 فضلالی آن بلده مولانا لطف الله شیرازی علیه الرحمه بود وی از فحول علما و تلمیذ فاضل عالم
 مولانا محمد حسن کاشانی رحمه الله بود و خدمت ایشان رفته مدتی با استفاده حدیث و معارف
 و دیگر گذشت و بعد از گذراندن کتاب دانی که از مصنفات ملا حسن مرحوم است اجازتی
 مفصله بجهت فقیر مرقوم فرموده بود تا آنکه درس کمالت در گذشت میرزا احمد علی لهند
 اصلاً الحاکم ترمی موطنا و مد فنان شیخ عبدالبنی قزوینی زکمله آل آل آورده که میرزا احمد علی کور
 عالم مقدس و صالح و پیرنگار بود و مجاورت سید و مولای من حضرت ابا عبدالله حسین
 علیه الصلوة والسلام اختیار فرموده و زیاده از پنجاه سال در مجاورت آنحضرت بوده
 رحمه الله تعالى و نیز در آن کنات مذکور است که میرزا احمد علی مذکور مناسبات صالحه و عبیه
 بسیار دیده بود که یکی را از آن ذکر میکنم آن اینکه از بعضی وستان شنیدم که میرزا مومن گفت
 که در زانوی من عبیه و عتی پیدا شد که اطبا از مداوات آن عاجز شدند و او صحت مایوس گشتند
 آنحوال امر را بطبیعی که اکمل اطبای هند بود رجوع کردم و بهم از معالجه اعتراف بجزیره در بعد از آن
 بطیب نصرانی رجوع کردم بعد ملاحظه گفت که سوای سیج علاج تو دیگری نخواهد کرد و گفت که
 نزدیک است که زخم تو سرایت خواهد کرد و بعد یک دور در خواهی مرد چون آفتاب غروب کرد

و شب تاریک شد. در خواب بدم سید مولای خود حضرت امام الحسن و الانس علی بن موسی الرضا علیه التحیه و الثناء که پیش من تشییع آوردند و از روی مبارک آنحضرت نوری ساطع بود و مرا مذاکره که یا احمد یا گفتیم که ای آقای من میدانی که در چه مرض گرفتارم باز فرمود که بیا پس برخاستم چون نزدیک آنحضرت رسیدم بدست مبارک خود زانوی مرا مسح فرمود پس عرض کردم که ای مولای من منیخواهم که بزیارت تو حاضر شوم آنحضرت فرمود که چنین خواهد شد انشاء الله تعالی چون از خواب بیدار شدم هیچ اثری از مرض در زانوی خود ندیدم و این امر انشاء نمیکردم اما چون مردمان مراد فتنه صحیح دیدند خبر مشهور شد تا آنکه بادشاه هند خواست طلب نموده وظیفه برای من معین فرمود و هر سال دظائف مرا میفرستاد و من مجاور ارض مقدس کربلا می بستم بودم آقای قاضی الدین القزوینی فضل کامل و عالم عامل از جمله تکلمین بود و از تلامذه مولانا محمد غلیل بن غازی القزوینی شارح کافی بود از تصانیف اوست حاشیه بر حاشیه خفیه بر ابیات شرح تجرید قوشچی مولانا بها و الدین محمد بن محمد باقر احسنی المختار فی التائمی از فضلاء کالمین و علمای محققین بود و از جمله معاصرين امیر محمد باقر بن خلیفه سلطان بود و از تصانیف اوست کتاب حدائق المعارف فی طرائق المعارف فیما يتعلق بالنبات الصانع جل جلاله که آنرا برای امیر محمد باقر مذکور نوشته بود و دیگر از تصانیف اوست کتاب ان الايمان من اخطار الاذهان و کتاب حثیف الفلج فی شرح حدیث الفرجه میرزا ابراهیم بن خلیفه سلطان از اذکیای زمان و فضلاء عصر و او ان خود بود و صاحب مکمل الامل احوالش بدین عنوان آورده که میرزا ابراهیم مذکور فضل و محقق و عالم دقیق و باهر متقن و متبحر و متبحر کتب و دفاتر بود در زمان نظیرش ندیده و گوش دهر و او ان حدیث نشنیده و از جمله تصانیف اوست حاشیه مدونه بر شرح لعه و مشقیه و دیده ام من از جمله آن کتاب الطهارات و از تصانیف اوست حواشی بر کتاب مدارک الاحکام که ظاهر بود از ان هر دو کتاب وسعت نظر و متبع او وقت فکر و وقت نظر و حسن بلیقه و صفای قلم

او و نخواستیم که جوهرگران بپایش آن حواشی بچو خذف مینمایند و بواقیت بیش قیمت سپهند
 و گرفته نمیشوند بمقابلۀ آنها میرزا موصوف با وجودیکه درس سه سالگی اعمی شده بود اما با وجود
 عدم بصیرت تمامی اصحاب نظر و ارباب بصیر فائق گشته بود و قصب السبق از امثال و اقران می بود
 و ایضا صاحب کلمه آورده که حکایت کرد بمن کیسکه ما مور ساخت مراتب الیف این کتاب
 ادام الله ظله بدرستی که شخصی از فضلاء معاصرین میرزا موصوف بر حواشی والد ماجدش
 خلیفه سلطان که بر شرح لعه اند بر عزم خود اعتراضات بسیار داشت روزی میرزا موصوف
 بلاقات اورفته بود که شخص معترض تمامی اعتراضات را پیش کرد و گفت که شخصی اینقدر
 اعتراضات بر حواشی والد ماجد شماست میرزا همانوقت فرمود که بخوانید عبارت حواشی را
 که براننا اعتراض دارد و اگر دیده شخص معترض عبارت حواشی را بنجی خواند که مخالف مطلب
 کتاب بود جناب میرزا با بمعنی پی برده حواشی را از او گرفته بنجی که موافق مطلوب مصنف
 منقول بود پیش او خواند و اعتراضات و ایرادات آن معترض منفع گردید پس شخص نظر
 شده تعجب نمود و معترف بعدم ورود اعتراضات و ایرادات گردید ملا محمد جعفر
 الکشمیری دی از افضل اعلام و مشایخ ذوی الاحترام دوازده تلامذه عالم ربانی
 مولانا میرزا محمد بن الحسن الشیردانی معروف بلامیرزا بود و از تلامذه ملا جعفر موصوف
 میرزا ابراهیم قاضی اصفهان بود و از وی روایت حدیث داشته و دیگر از تلامذه او است
 امیر عبدالباقی بن امیر محمد حسین بن محمد صالح حسینی خاتون آبادی و از روایت داشته
 و مولانا محمد یاقین محمد باقر نیراجیری نجفی در اجازه خود که برای بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی
 در سنه یک هزار و یکصد و نو و پنج یحیی نوشته میفرماید قال شیخنا الفقیه الجلیل امیرزا ابراهیم
 القاضی اقول و امر وی عن جماعة من شیختی الذین صادقتهم او قرأت علیهم
 مؤلفاتهم منهم الفاضل الجلیل المولود جعفر الکشمیری رحمه الله و قد قرأت
 علیهم و هو من تلامذة العلامة الاجل الاوجه المولی میرزا محمد بن الحسن الشیردانی

صاحب التالیفات الدقیقه والحواشی الکبیره ومما فرأت علیه کتاب
 الشافی للسید الاجل المرقضی علم الهدی قدس سره الشیخ الاجل محمد اکمل
 البهبهانی از شاخ علمای آفاق و اساتذہ فقهای عراق بود و والد ماجد حضرت اکل اقامه باقر
 بهبهانی ست علیه الرحمہ حال آن وجید الاعصار ستغنی از اظهار ست و آنجناب از شاخ نثرت خود
 که محقق شیرازی مشہور بلامیرزا و علامتہ المحققین اقا جمال خونساری و فضل عظیم الشان شیخ جعفر قاضی
 اصفهانی بودند و ایت میفرمود پسرش اقا محمد باقر بهبهانی طاب نراه در اجازه خود که برای بی علوم
 اقا سید محمدی طباطبائی نوشته بتقریب ذکر شاخ خود میفرماید و منہد الوالدہ الماجدہ العالمہ
 الفاضلہ کاملہ الماسہد المحقق المدق البادل بل الاعظمہ لافضل الاکمل استاد
 الاساتید والفضلاء شیخ المشایخ العظماء العلماء الفقهاء مولانا محمد اکمل
 نعمہ اللہ فی رحمۃ الواسعۃ والطافہ البالغۃ باز فرمودہ کہ ایشان روایت داشتند
 از مولانا میرزا محمد شیرازی و شیخ جعفر قاضی و از مولانا محمد شفیع الاسترآبادی و فرمودہ کہ بنا بر
 منقول من از محقق اقا جمال خونساری ہم روایت داشتند از خال مجلسی علیه الرحمہ روایت
 دارد و بدیدم من اجازه آن جناب بطریق این شاخ و اسانید مشہورہ از ائمہ طاہرین صلوٰۃ اللہ
 علیہم جمعین انتی موضع الحاجۃ مولانا محمد طاہر بن مقصود علی الاصفہانی مولف تہذیب
 آورده کہ فضل کامل و عالم عامل حاج محمد طاہر بن مقصود علی الاصفہانی فقیہ و محدث بود شیخ
 علی حزین در تذکرہ خود بتقریب ذکر فضلایک در بلدہ اصفہان بودند آورده کہ نزد مولانا
 فاضل عجیب اصفہانی کہ محدث و فقیہ زمان بود کتاب استبصار شیخ طوسی علیه الرحمہ و شرح
 لمعہ و شفیعہ فرات کردم انتی ملا محمد باقر نزار جری بخنجرہ در اجازه خود کہ در سنہ خمسین
 و مائتہ و الف برای بحر العلوم طباطبائی تحریر فرمودہ بتقریب ذکر شاخ خود میفرماید کہ از جلہ
 ایشان فقیہ عالم و رعی نفی نفی ثقتہ عدل عالم بانی الحاج محمد طاہر بن الحاج مقصود علی
 الاصفہانی علیه الرحمہ است اقا محمد صادق بن محمد بن عبد القلاح التکاظمی اصفہانی

وحید العصر فریدالدین شیخ الاسلام ملا ذوالسلیلان میر محمد حسین بن علامه امیر محمد صالح اصفهانی است
 ملا محمد رفیع بن فرح ابجیلانی المشهدی جیلان معرب گیلان بکس کاف فائے
 که از بلا دشواری عجم است اصل دطن ملا می موصوف بود چون مجاورت مشهد مقدس رضویہ
 اختیار فرمود منسوب بآن مقام شد و نسبت مصاہرت بنخاندان ملا محمد صالح مازندرانی
 داماد ملا محمد تقی مجلسی داشت چنانکہ ملا حیدر علی مجلسی علیہ الرحمہ در رسالہ نسب خود آورده
 کہ دختر ملا محمد صالح مازندرانی کہ زوجه ثقل امیر ابو المعالی بزرگ طباطبائی بود چهار پسر
 و دو دختر داشت یک دختر در جبالہ کحاج فضل عظیم التزلت ملا محمد رفیع ابجیلانی مجاور مشهد مقدس
 رضوی بود و دیگری زوجه برادرش محمد شفیع بود و نیز ملا حیدر علی در رسالہ اجازہ خود بتقریب
 ذکر فضلا می خاندان خود گفته از جمله کسانی کہ نسبت مصاہرت باین خاندان دارند فاضل
 علامہ مولی محمد رفیع جیلانی است کہ مجاورت مشهد مقدس رضوی داشت و صاحب
 چندین تصنیفات بود و ایضا در آن رسالہ گفته کہ ملا می مذکور از استاد خود مولانا محمد باقر
 مجلسی و آقا جمال الدین محمد بن آقا حسین خونساری و شیخ جعفر قاضی تلمیذ آقا حسین مذکور زرقا
 داشت مؤلف گوید کہ ملا رفیع مذکور تا زمان انزمام افاغنه از اصفهان و جلوس شاه
 طہاسب نانی بن سلطان حسین صفوی شجنگاہ پدرش کہ در سنہ یکزار و یکصد و چهل و دو
 ہجری اتفاق افتاد در حیات بود چنانکہ شیخ علی حزین در رسالہ خود بتقریب ذکر اقامت خود
 بمشهد مقدس نزول شاه طہاسب نانی مذکور در آنجای اقدس در وقتیکہ او بالشکر خو بہجت
 اخراج و استیصال افاغنه متوجہ خراسان و اصفهان شدہ بود و گفته است کہ از اقیانیا
 و اعلام زمانہ و از مشاہیر فضلا در آن بلدہ یعنی مشهد مقدس بمشهد مغفور مولانا محمد رفیع گیلانی
 بود و شیخ یوسف بجلانی در تلوۃ البحرین بتقریب ذکر طرق و اسانید خود میفرماید کہ از جمله آن
 انجہ برا اجازہ روایت آن داده است فاضل انوعد ملا محمد رفیع بن فرح کہ معروف بلامرئیت
 و مجاور مشهد مقدس رضوی بود و اصل او از جیلان بود و بمشهد مقدس مذکور توطن اختیار کرد

و بهمان جای اقدس در گذشته مدفن یافت و او از استاد خود ملا محمد باقر مجلسی روایت داشت
و این سلسله روایت من که در سابق کمتر در ادقرب اسانید من است و هم بواسطه ملا فیض مذکور
از علامه فنامه آقا جمال الدین پس آقا حسین خوشنویس روایت دارم و اجازه مرا که از ملا فیض
مذکور حاصل شد بسبیل مراسله بود پس چون بسوی عجم رفتم باز زیارت مشهد مقدس حضرت
امام رضا علیه السلام مشرف شدم بخدمت ملای مذکور رسیدم و مشرف خدمتش شدم و او در
مدرسه آن شهر در رس تفسیر بیضاوی میفرمود و در مسجد جامع بعد نماز عصر درس تفسیر جامع الجوامع
میگفت و سن شریفش در آن زمان قریب بصد سال رسیده بود و ملا محمد تقی المشهد
المشهور بیاجناری از فضلا عصر خود بود و معاصر ملا فیض گیلانی مشهدی سابق الذکر شیخ عبدالنبی
قرنی در کمال اهل آمل آورده که مولی میر محمد تقی مشهدی معروف بیاجناری فاضل معظم و عالمی ششم
و صاحب قوت و فکر بود و معرفت علوم باجمله کمالاتش در علم و فضل ظاهر و باطن مستثنی
از بعض ثقات علماء و فضلا شنیده ام که در میان او و میان فاضل معظم ملا محمد فیض جیلانی
در مشهد مقدس در مسئله تخییر صلوة جمعه با حاشات و مشاجرات واقع شده و رسائل منتهی در آن
باب تصنیف فرمودند چنانچه در بعض کتبخانه ها آن رسائل یافته میشود و رسائل مولانا میر محمد تقی
مذکور دال بر علم و کمال وی اند و من از رسائل مذکور استفاده شدم باجمله میر موصوف باوصف
علم او در کمال نهاده و تقوی بود و رضی الله عنه داد ضاه السید محمد بن علی بن حیدر
الموسوی المعروف بالسید محمد حیدر العالمی المالکی منسوب بسوی جبل عامل که عظمه
محقق بحرانی در اجازه خود گفته که نولدش جبل عامل و موطنش که مخطبه بود وی عالم کامل و فاضل
محقق مدق و حسن التبییر و جید التحریر و التقرير بود و انتصایف دست کتابی در احکام آیات
قرآنی که آنرا دیده ام بر وسعت و نگاه و دقت و اطلاع او بر مذاهب عامه و خاصه و تحقیق اقوال
ایشان گوهری میدهد و آن کتاب اسلوب عجیبی دارد و در آن بر جمیع علوم کلم نموده است و مشتمل
بر اباحت شافیه با علمای عامه است و آنرا برای سلطان حسین صفوی تصنیف کرده بود و دیگر رسائل

در محاکمه من الغنی والفقر است که در علوم مقام او در بلاغت و فصاحت و حسن عبارت شکست
 بنحیکه سیدان سخن در آن باب بردگیان تنگ دارد و شیخ عبدالعبد بن صالح در وصف او گفته
 که وی محقق مدتی در علوم مخصوصاً در علم عربیت و کلام و نجوم و فلکیات و غیر اینها بود از جمله
 تصانیف او کتابی در سبب امامت از روایات عامه است و حاشیه بر شرح مدارک ساله
 در تفسیر آیه کریمه جعلی علی خدائن لادریض انی حفظ علیهم و نیز شیخ یوسف بحرانی آورده که
 والدین در سنه یک هزار و یکصد و پانزده در سفر که منظمه با ملاقات نموده و صف فضل و عمل او
 بیان میفرموده هم گفته که وی از فاضل ابو الحسن شریف عالمی روایت احادیث دارد و شیخ
 عبدالعبد بن صالح بحرانی از روایت دارد میر محمد تقی بن معز الدین محمد الرضوی
 المشهور بالشاشی صاحب تکریم اهل آمل در مدح و ثنائیش میفرماید آنچه محصل بعض فقراتش اینست
 که میر مذکور از اعاظم سالکان و اکابر عارفان و افاخم متلیمان بود و در بدو امر خود تقب و ریاضتها
 کشیده و بر تبه علیار رسیده و از چشمه صافی عرفان و یقین سیراب گشته و نیز گفته که آن مرحوم را
 دیده ام و بغیض صحبتش رسیده ام و بسیاری از حکایات توابع و فروتنی و حسن خلق و کرامات
 آن مرحوم را ذکر فرموده و گفته که با وجود آنکه نزد سلاطین موقر و محترم بود و خود را کمتر از آحاد
 الناس بیشتر بدید و به مرتبه بر مردم نمی دید و از جمله کراماتش آنکه وقتیکه حج رفت چند فلوس همراه داشت
 و چون برگشت جمل کس همراه او بودند که نفقه طعام و زاد را حله همه ایشان بر توبه آن مرحوم بود و او
 عادتش بود که مردم را ضیافت میکرد و اطعمه نفیس بهمانان میخوراند و خودش پاره نان خشک
 میخورد و بالجله صاحب تکریم بسیاری از فضائل و کرامات آن مرحوم آورده بسبب سقم و اغلاط نسخه
 منقول عنه ترجمه آن نوشتم و از کتاب مذکور ظاهر میشود که امیر محمد تقی مزبور الهی بود و فعل
 کامل سسی بامیر محمد مدی که حال او هم در کتاب مذکور سطور است و ایضا آورده که از
 جمله فضائلش آنکه گاهی بر طبق مذاق صوفیه و مصلحات و مخرقات ایشان سخن نکرده و
 و کلمه بفرموده و دمام بر ستمات و سنن نبویه موافقت داشت و در شهید مقدس

ليلة الاحمى سنة خمسین و اتمه بعد الالف اتفاق افتاد و قبرش در آنجا در خطره معروفه بقتلگاه واقع است
 رحمه الله تعالى السيد احمد بن امیر محمد ابراهیم الحسینی القزوینی صاحب کلمه آورده که سید
 مذکور سیدی علیل و نبیل بود خطی از همه علوم داشت اما حصه او در علوم ادبیه بیشتر و نصیب او درین
 اکثر بود و کتاب و ضاف را بیشتر میدید و دقیقات میفرمود انقی محصله الشیخ احمد بن اسماعیل
 البحرانی المجاور بالنجف الاشرف حیا و متیاسوی جزا منسوب است که نام قریبا
 متصله است که بر شرط و جمله واقع اندکافی الا تخاف در تولد البخرین مسطور است که شیخ موصوف
 فاضل محقق و مدقق بود و مجاورت نجف اشرف تا مدت حیات خود داشت و بعد از وفات هم
 در آن جوار فائز الانوار مدفن یافت از تصانیف او چندین کتابهاست از جمله کتاب آیات
 الاحکام که کتابی نفیس و خوبست التزام احادیث او در آن مرعی داشته و دیگر کتابش حج تہذیب الاحکام
 که قلیله از اول آن بمعرض تصنیف در آمده و دیگر سال در سلسله قصد اقامت در روزه در آنجا سفر رساله
 و جوه از تداد و تفصیل بعض احکام آن و دیگر رسائل هم دارد صاحب کلمه ایل به وصف شای شیخ موصوف
 آورده که این شایخ خود مدح و ثنایش رفقه و دیگر علوم شنید و او در نجف شایخ فاضل و نبیل بود
 بحر بلایات و فائز شد و در همان سال یا بعد از آن بدنی قلیل حلت نمود و باطله شیخ احمد مذکور
 از جمعی از علمای روایت داشت و ایشان او را اجازه که برای بر خود فاضل محمد شیخ محمد نوشته ذکر نمود و
 از آنکه گفته که بطریق سماعت و قرائت از استاد خود شیخ ابل فاضل کمل شیخ حسین که عالم عامل شیخ عبد
 خامی نجفی روایت دارم و او بواسطه پدر خود از شیخ محمد بن شیخ جابر روایت داشت عن والده عن
 الشیخ الکبیر الا علم الشیخ عبدالنبی بن سعد البحرانی عن السيد الا فضل العالم الا کل
 السيد محمد بن السيد علی العالم عن والده عن الشہید الثاني رحمه الله و ایضا گفته
 که بطریق قرائت و سماعت و اجازه از اسناد خود اجل اعظم شیخ ابو الحسن بن محمد
 بن عبد الحمید شریف عالمی روایت دارم و او از ملا محمد باقر مجلسی علیه الرحمه
 و شیخ عبد الواحد بن محمد البورانی از شیخ اجل شیخ حسام الدین بن شیخ درویش حله

از شیخ بهاد الدین عالمی علیه الرحمه روایت داشت و ایضا بطریق قرأت و سماعت
 از سید اجل میر محمد صالح بن عبدالواسع حسینی و هم بطریق اجازه از ملا محمد قاسم بن محمد صادق
 استرآبادی روایت دارم و هر دو ایشان از ملا محمد باقر مجلسی روایت داشتند و سید عبد
 بن سید علوی بحرانی که ذکر او انشاء الله تعالی خواهد آمد از شیخ احمد مذکور روایت دارد از شیخ
 محمد بن احمد بن اسمعیل البحر ارمی از فضلاء زمان و معاصرین شیخ یوسف بحرانی
 بود چنانچه از لؤلؤة البحرین ستفاد میگردد و شیخ محمد مذکور از والد ماجد خود شیخ احمد سابق
 الذکر اجازه روایت دارد از شیخ احمد بن شیخ عبد الله البلادی شیخ یوسف بحرانی
 در لؤلؤة بتقریب ذکر نموده شیخ سلیمان بن عبد الله معروف بمحقق بحرانی آورده که از جمله
 تلامذه شیخ سلیمان مذکور شیخ احمد امجدیه شیخ احمد بن شیخ عبد الله بلادی بودند و شیخ احمد بن
 عبد الله با وجود فضل و منزلتی که داشت در غایت انصاف و حسن اوصاف و فروتنی
 و پرهیزگاری و تقوی و مسکنت بود احدی را در زمره علمائش ادباین صفات ندیده ام
 و فاش در چهاردهم ماه رمضان سنه یک هزار و یکصد و سی و هفت هجری واقع شد من مجلس
 درس او حاضر شده ام و مقابلہ شرح لمعه بخندش نموده ام و شیخ عبد الله بن شیخ علی
 بلادی که ذکرش انشاء الله می آید هم از تلامذه شیخ سلیمان مذکور بود و بسوی همین جماعت
 تلامذه اس ریاست بلاد بحرین بعد از و بلکه در زمان او منتهی شد و مشهورترین آنها بایم
 و محدث شیخ عبد الله بن صالح بحرانی بودند انتی نقل من کلام شیخ یوسف البحرانی
 شیخ عبد الله بن احمد البلادی البحرانی منسوب است بسوی بلاد که قریه از قریه
 بحرین است از جمله اساتذہ شیخ یوسف بحرانی و تلامذه شیخ سلیمان بن عبد الله بود چنانکه
 شیخ یوسف در اجازه خود آورده و گفته که شیخ عبد الله مذکور عالم فاضل بود در سائر
 علوم مخصوصاً در علم حکمت و معقولات انضایف او است رساله در علم کلام و رساله
 دیگر هم در علم کلام که آنرا از برای شیخ احمد بن شیخ الاسلام نوشته بود و در رساله در مسئله نفی جزیه

لایخیزی در رساله در علم نحو و شرح رساله استادش شیخ سلیمان در علم منطق که ناتمام مانده
 و رساله در واجب شدن جهاد با دشمن دین با غیبت امام و رساله در عدم ثبوت دعوی
 بر میت یک شاهد و یحیی و پدر شیخ یوسف بحرانی رد آن رساله کرده و بخلاف آن قائل گردیده
 که تصریح بی اجازت و وفات شیخ عبدالعزیز مذکور در بلده شیراز در سال جلوس طاعنی با سنی
 نادر شاه واقع شد و این واقعه در سال هزار و یکصد و چهل و هشت هجری اتفاق افتاد
 و شیخ یوسف بحرانی آورده که من در آن ایام در شیراز امامت نماز جمعه و جماعت آنجا داشتم لکن
 چون شیخ عبدالعزیز مذکور برای اصلاح مقدمات بلاد بحرین که بسبب استیلا ی اعراب
 مورد فساد و خراب بود و او را در شیراز نشاندن او را در نماز مقدم داشتم زیرا که او شیخ و استاد
 بود پس بعد از چند روز در آنجا وفات یافت و در قبه منوره سید احمد بن حضرت امام
 موسی کاظم علیه السلام که مشهور بشاه چراغ است مدفون شد گویا بمصداق حدیث تربت که
 مشهور است اتفاق آمدن او در آن بلده شده بود یعنی خیمه طینت هر کسی از هر موضعی که
 می باشد بهمان زمین مدفون میشود و شیخ مذکور از جماعتی از علمای روایت داشت از جمله
 ایشان استادش که شاگردی او بنحدمت او اشتباه یافته است شیخ سلیمان بن عبدالعزیز
 بحرانی است و دیگر شیخ علی بن حسن بن یوسف بلادی بحرانی است دیگر از جمله اساتذ که
 شیخ محمود بن عبدالسلام معنی بود منسوب بسوی قریه عالی من بفتح میم و سکون عین و کسر
 نون از قریبای بحرین که عالم صالح بود و در قریه مذکوره امامت نماز جماعت داشت
 و قریب صد سال زندگانی یافت و از سید ما ششم تولی بحرانی و شیخ حر عاملی روایت داشت
 و جمعی از علمای مثل شیخ عبدالعزیز مذکور و پدر شیخ عبدالعزیز بن صالح خیمه ایشان از و تر و آ
 داشتند میرزا محمد باقر بن حسن بن خلیفه سلطان آیینی در زمان سلطان شاه حسین
 بعد از صدارت منسوب بود از مصنفات دست رساله در تکیات صلوة و تعقیقات
 بر شرح لمعه و شیخ عبدالبنی قزوینی که معاصر بحر العلوم طایفه آملی بود و زکریا آملی

آورده که میرزا محمد باقر مذکور فاضل و فائق و باع در فقه بود در زمان شاه حسین عمده
 صدارت داشته از تصانیف اوست تعلیقات بر شرح لمعه و میرزا محمد باقر مذکور
 تا اواخر دولت نادر شاه بادشاه بقید حیات زندگانی کرد و عمر سی و هفت سال طویل یافته
 بود لکن من بخدمتش نرسیدم انتهی کلامه السید نورالدین بن السید
 نعمت الله الخجراتری الشوشتری از افاضل امجاد و اکبر اولاد سید نعمت الله خجراتری
 است صاحب تحفة العالم احوالشن بین و عال آورده السید لادیب الفاضل اللیب
 العارف الادیب جامع الفضائل محیی العلم ابو عبد الله السید نورالدین
 بن السید نعمت الله طاب ثراه بعد از فوت والد بزرگوارش بمقادیر الوالد المحرق بقصدی
 بایانه الغرض علمه افروز بزم افاقت و محفل آرای انجمن افادت بود تولد بابرکت و اغزان
 بزرگوار در شوشتر سنه یک هزار و هشتاد و هشت اتفاق شد بعد از چهار سالگی با اشاره
 والد بزرگوارش شروع بتعلیم و تعلم نمود و از فرط محبت و اشتیاقیکه پدر بر او داشت
 خود بتعلیم او پرداخت و در صغیر سن قبل از تکلیف بشوق طواف مرقد امام مفترض الطاعة
 علی بن موسی الرضا علیه السلام ره پیمای خراسان گردید و در آن مکان بهشت نشان بخدمت
 علامه زمان شیخ اجل و حد شیخ محمد حرر رحمه الله که انوار فضائل و مناقب او مانند آفتاب جهانگیر
 بر ساحت آفاق تابیده و از بیان مستغنی است رسیده شیخ از صفای باطن در ناحیه آن بگوا
 آثار رشد و برتری دیده اجازه عامه بخط مبارک باو داد و از آنجا بوطن بازگشت و در خدمت
 والد علامه تلمذ نمود و در زمانی سیر چنان استغراقی بعلوم پیدا کرد که کمتر کسی را از محققین مبرتر
 انده باشد پس و انده اصفهان و در آن یونان کده روان پرور از فضایل فضائل گسترده حکما و موبدان نشو
 بکلیات و مذاهب مختلفه فیضیاب و دیده و در وقت بادشاه معتمد گسترش سلطان حسین
 صفوی گردید و آن بادشاه خجسته اخلاق در توقیر و احترام او باقصی الفایده کوشش و بحق
 یکی از خصائص جمیله سلاطین صفویه جوان مروی و مروت و تربیت علما و فضلا و مشایخ

و زاهد بود مقرون بکمال دلجوئی و سخاوری و رعایت اداب و این شیوه را بر طایفه
 نهاده اند کسی را از سلف و خلف با نهاد عوی همسر نمیست مجمل بعد از تکمیل حد
 اجازه از هر یک از علمای اعلام بازگشت بشوشت تر نموده و بنحویکه سبق ذکر یافت و الد
 ماجد بزرگوارش بلا اعلیٰ بال کشاگر دید آن برگزیده ملک و ملام و مصلح انام و مقتدای کرام
 و در فصاحت و بلاغت یگانه روزگار بود و در بیان و در بیان و در بیان و در بیان و در بیان و در بیان
 نمودی چنانکه دور و دباد شاه قمار نادشاه بشوشت حجاب که از آن شهر بان آن بوم و در
 راه یافت مناظرات و مکالماتی که در قباچ الحوار و مصلحت از صفویه و خط سلم
 و بیداد ان جبار و بر و بدون پاس آداب سلطنت با و نموده از غرائب روزگار
 و بالقوه احدی نبود و تا حال ان مقالات بر السنه خلافت دایر و سائر اند و بان
 در عهد آن عالیجناب رعایا و وزیر دستان از ظلم اقویا و حکام در ممد امن و امان بودند
 حسن بلاغت و نیکوئی تقریرش و وفق شکن بازار بلغای شیرین مقال و صفای تحریر
 مصنفاتش کسا و گلن کالای فضلی ماضی و استقبال ست رساله فراق مشتق و نکات
 عربیت و بلاغت و منشآت و خطب بیغه جمعات و مناکحات او هر یک کارنامه است
 که رسم بلاغت را در صفحه روزگار یادگار گذاشته است اشعار عربی آن فصیح عهد بغایت نیکو
 و سنجیده و سواد مداد ناظم الاحزان شکیل انفعال بر جهره بلغای عرب کشیده زیباست
 خط نسخست خوشنویسان عالم را بخت بسته و رعنائی شکسته اش صفای بنقشه زار
 بنا گوش و لبران را در هم شکسته علوفطرت و صفای طوبیت و سخاوت را از اجداد
 کرام میراث داشت و در مدت العمر جمیع زخارف و نیوی که ادنی تمیذ او را بانه ک
 مسامحتی میسر آمدی هست نمی گماشت مناصب شرعی که بخدمت والد بزرگوارش
 مرجع بودند همه با و مفوض شدند و باین شایسته بتقدیم رسانید روزگاری حرف
 علوم و دینی و معارف یقینیه نمود تا در عهد نادر شاه که ابنا ای افسردگی دهور و اعسار

و از روزگار سرخوش زلال را کشیدند غلت و در مزاج آن بزرگوار استیلا یافته از معاشر
مردم دامن کشید و باز در بقیه عمر را گذرانید از ماثر قلم فیض شیم اوست شرح قسم طهارت
باطن نجبه و ترجمه آن اخلاق سلطانی و در ساله طهوریه که هر دو را حسب الامر شاه سلطان حسین
در سلک تحریر کشید رساله شکایات نماز ترجمه حدیث و صحبت بهشام ترجمه قصص الانبیاء
فروق اللغات و غیره از حواشی و تعلیقات بدو نه که هر یک بموقع خود بی نظیر اند و از دوازده
که در آن اقتباس آیه نور را فرموده بر حسن بلاغت و کمال فصاحت او گواه و دایره بر السنه
و افواه است بالجمله بعد از انقطاع از مردم باندک مهلتی در سنه ثمان و خمیسین بعد المائت
والالف داعی حق را بیک اجابت نمود و حسب الوصیت در جوار مسجد جامع ارمگاه
یافت تغمد الله بغفرانه بارگاه او در اینجا معروف است قاضی مجد الدین در وفاتش که
فاضل خیر و شاعر بی نظیر بود و در رباعی در تاریخ گفته در فوت مقرب خدا و غفور
شیخ الاسلام فخر سادات و صد و بیست و نایت حزن سال تاریخ آمد به محکم و مسجد مدینه
و درین رباعی دو نغمه است که بغایت مانوس خوش آئیده اتفاق افتاده اند

از واقعه سید فردوس مقام   بر اهل بقاع ارض شد ماتم عام

رو داد چو فوت بھر تاریخش شد   با آل عبا رفیق شیخ الاسلام

و از هشت پسر خلف شد سید عبدالعزیز نعمه الله الشهب سید اناسیه حسین سید محمد سید فرج
سید مرتضی سید طالب سید رضی و از دوازده امامیکه در آن اقتباس آیه نور را فرموده بر حسن
بلاغت و کمال فصاحت او گواه و دایره بر السنه و افواه است از اخطاب احترام گزیدم
و درین رساله ثبت نمودم اللهم صل على خاتم الانبياء و شافع يوم العرض لله
فصل لامته احكام الندب والفرض و اشرق بنور نبوته افق الافاق
ذات الطول والعرض محمد المصطفى الذي اجتبا به رسالته الله نور السموات
والارض اللهم صل على وصيته وعين سرور و وارث علومه

وشاهق طوره فناصره في غيبته وحضرة علي المرتضى الذي نوره مثل نور
 اللهم صل على فلقة الاصباح الباكية في كل صباح وروح العابدة اثناء الليل
 واطراف الصباح فاطمة الزهراء التي مثلها العليا كمسكورة فيها مصباح
 اللهم صل على رحمانتي الرسول البدرى الشهيدين بايدي كل فاجر
 قهرى الذى بنورها يهتدى البرى والبحرى الحسن والحسين اذ هما المصباح
 في زجاجة الزجاجه كما تمها كوكب درى اللهم صل على ذى النجاة الميمونة
 التى هى بلا مامة مقرنة وبالغز والكرامة مشحونة على بن الحسين بن العابد
 الذى نوره يوقد من نجرة مبادكة زيتونة اللهم صل على المظهرين لليلة
 النبوة والمعلمين للسنة الرضية والمرشدين الى الاخلاق المرضية
 محمد الباقر وجعفر الصادق الهاديين الى طريقه سوية لا شراعية ولا غيرية
 اللهم صل على السيد السند البهى والامام الزكى الرضى والبلد الكامل
 الوضئ موسى الكاظم الذى هو من زيتونه بنو الله بكاد زيتها يضىء اللهم
 صل على سيد الابراذضا من ابن نارة جنات تجر من تحتها الافلاك
 المسموم ببيد الفاجر الغدار على بن موسى الذى نوره على علمه وكفى كرم
 نفسه زاد اللهم صل على الائمة الصدة والذين هم سماء الاسامة بدو
 ولشيعتهم قوة اعين وسم محمد النقى وعلى النقى والحسن العسكريين هم
 نور على نور اللهم صل على من يعجز عن نفعه فلم الانشاء ويظهره الله في
 ارضه متى شاء وهو الحجة على من خلق الله وانشا الامام المهدي الذى
 يهدي الله لنوره من يشاء اللهم اهد عبدك نوراني صراطك
 المستقيم واعذه من شر الشيطان الرجيم وبصره الامثال المستقيم
 فانك قلت ويضرب الله الامثال للناس والله بكل شئ عليم

مولانا شیخ علی بن حبیب بن شیخ زین الدین الملقب بام الحدیث بن
 سلیمان التیمی البحرانی شیخ یوسف بن زین الدین ابدال پور عالی مقداد و شیخ جعفر
 بحرانی آورده و گفته که شیخ علی بن زین الدین زیاده و پیشتر کار و متقی بود و در امر معروف و نهی
 عن المنکر بسیار شدت و سلامت داشت و در راه خدا از ملامت هیچکس اندیشه نداشت
 و سائل با احدی از امر و اکابر نیکو دوستی و در بحرین متولی امور ریاست ماند مگر آنکه افضل
 بلاد بسبب مذکور رسد بودند و بخدمت سلطان انظم شاه سلیمان صفوی ابن شاه عباس
 ثانی سعادت او نوشتند بامری که او از ان بری بود پس بادشاه کسی را فرستاد تا او را
 کرده از بحرین بیرون آورد و ناگه در شهر گازران رسید ناگاه شخصی حقیقت حال را ببادشاه
 عرض کرد که شیخ مذکور را بیگناه مقید ساخته می پس بادشاه بزودی کس فرستاد و امر نمود
 که او را خلاص کنند و متعرض او نشوند پس شیخ در شهر گازران رطل قامت انداخت و در آنجا
 مدتی مدید توطن گزید و بعد از آن گاه گاهی بسوی بحرین میرفت پس بسوی عجم مراجعت
 می نمود و ایضا شیخ یوسف بحرانی علیه الرحمه در او توه آورده که وفات شیخ علی مزبور
 در سال کینزار و یکصد و سی و یک هجری در گازران واقع شد و همن سال فایدم
 بود شیخ احمد بن ابراهیم بن الحاج احمد بن صالح بن احمد بن عصفور
 بن احمد بن عبد الحسین الدرازی البحرانی و والد شیخ یوسف
 صاحب الحدائق الناضرة منسوب است بسوی قریه در آن که بدال رای
 معلنین و زائجه بعد از الف که نام کی از قرای بحرین است شیخ یوسف بحرانی آورده که
 پدرم شیخ احمد مذکور مجتهد فاضل حلیل و فقیه نبیل بود و در اول حال تحصیل خود بخدمت شخصی
 فاضل سنی شیخ احمد مقابلی بجان خود درس میگرفت چون قوت قویه در نحو و صرف
 بهرسانید بسوی شیخ محمد بن یوسف مقابلی رجوع کرده اکثر علوم عربیه و ریاضی و حساب
 و غیر آن را بخدمت او قرات نمود و بعد از وفاتش بخدمت استاد خود شیخ

والد شیخ یوسف

سلیمان بن عبد البجرائی که ذکرش گذشت باقی علوم حکمت و فقه و حدیث و رجال را
 تحصیل نمود در قوت بحث و تبحر پس با و تمیز سید و از بحث کردن ملول نمیشد و بنشینم نمی آمد
 و غضب و انقباض چنانکه عادت بنی از علماست که قوت مکه بحث ندارند از و
 ظاهر نمیشد روزی خطبه کتاب کافی را بر دم درس میگفت و در حلقه درس او جمعی
 از فضلا بودند از جمله ایشان شیخ علی بن عبد الصمد سیسی بود و شیخ علی مذکور فاضل و یقین
 النظر بود پس بحث در اثنای درس واقع شد و از اول صبح تا وقت ظهر مباحثه میان
 هر دو ایشان ستم ماند و ایشان رجال بحث از علمی بسوی علمی از مسئله بسوی مسئله دیگر متعلق میشدند
 و بوقت نماز ظهر مجلس ششصد و پنجاه بعد از نماز عصر چون بجهت درس نشستند شیخ علی باز
 بسوی بحث رجوع نموده و کلام تا غروب آفتاب ستم ماند و شیخ احمد بن ابراهیم مذکور مکه
 تدریس جدی داشت که پچکس از علمای عصر گوی سبقت از و برده از تصانیف او رساله
 در بیان قول بحیات اموات بعد الموت و رساله در ذکر جوهر و عرض و رساله در بیان
 جزو لا یتجزی رساله در اوزان رساله اثنا عشریه در مسئله اقرار رساله در شرح رساله محمدیه
 که تصنیف استادش شیخ سلیمان بن عبد البجرائی بود و رساله در بیان ثبوت ولایت
 پدر است برای نکاح و نتر با لفظ باکره و رشیده رساله در مسئله بد مطلقه و طلاقین تجمل محلل که در آن
 بخلاف قول مذکور قال بعد مدم هم شده رساله در فروع رساله در مسئله تقییه رساله در شرح عبارت شرح لمعه و در بحث
 زوال رساله در مسئله موت زوج باز و قبل از دخول در بیان آنکه در این صورت مهر کامل واجب میشود یا نه
 و رساله در مسئله ثبوت دعوی بر میت یک شام و بین و رساله در صلح و رساله در تحقیق غساله نجاست و رساله
 در رد و دل نمودن از سوره بسوی سوره دیگر و در رساله در جواب مسائل شیخ ناخطی بجزائی در تحقیق
 طلاق و رساله عطاریه در جواب مسائل شیخ علی بن الخطائنه جعفری بجزائی متعلق ببطاره از مساک
 تجارت و رساله در اجوبه سؤالات سیدی سید حمید بن سید حسین الاحسانی و رساله در مسئله چیزی بنجس بعد و ال
 عین نجاست حکم بن ابرویه و درین مسئله بر ملا محسن کاشانی رد کرده است و رساله در اجوبه مسائل

شیخ عبدالامام احسانی و رساله در بیان داخل بودن گردن در حکم سرنگام غسل که شیخ
 عبدالعزیز صالح و رین مسئله رساله شمل بر داخل بودن آن نوشته بود شیخ یوسف
 گوید که من در کتاب حدائق اشاره بسوی این بحث نمودم و فائز شیخ احمد کور
 در بلدة قطیف که از بلاد بحرین است بهست و دوم ماه صفر سنة یک هزار و یکصد و سی و یک
 هجری واقف شد در ایامیکه فرقه خوارج بحرین را گرفته و جمعی از اعیان آنجا بسوی بحرین مله
 قطیف رفتند و شیخ احمد مذکور در مقرة قطیف که سبب آن معروف است مدفون شد مدت
 عمرش قریب چهل و هفت سال بود و ایضا شیخ یوسف آورده که از تلامذه آنجناب
 فاضل ورع تقی زاهد عابد سید عبدالعزیز بن سید علوی بحرانی است که احوال انشاء الله استعا
 خواهد آمد الحاج محمد تقی المشهدی المشهور به پست جلاب از فاضل تلامذه
 فاضل علامه ملا محمد رفیع گیلانی مشهدی است جامع علوم و فقه و حاوی فنون بود و در تکمیل الال
 آورده که حاجی محمد تقی المشهدی فاضلی صاحب قوه و اناة بود و از هر علم خطی کامل داشت
 و من هم در خدمتش در مدرسه او نشسته ام و او از تلامذه فاضل علامه مولانا محمد رفیع
 گیلانی و پیش استاد مذکور بغایت درجه معتد علیه بود حتی اینکه مسوع شد که مردم را
 بر جوع در امر افتاد و غیره بجانب او میفرمود و بر سائل و مستحق او بغیر ملاحظه نظر نمی
 مهر و ثبت می نمود مولانا السید صدر الدین بن السید الثوینی از فضلاء
 زمان و علمای عصر و او ان خود بود و از جمله شاخ آقا باقر بهبانی علیه الرحمه بود و آقا
 باقر موصوف صبیح جناب سید مذکور را بعد خود داشت از مصنفات شریفه دست
 جاشیه بر کتاب و افیه الاصول الشیخ ابوطالب بن عبدالعزیز بن عطاء الله
 الجیلانی شیخ فزوز از احفاد شیخ تاج الدین ابراهیم معروف به شیخ زاهد گیلانی است که مرشد
 شیخ صفی الدین اردبیلی جد سلاطین صفویه بود و باجمعه شیخ مذکور صاحب علم و فضل بود
 و والد باجد شیخ محمد علی تخلص بحرین بود چنانکه در سوانح عمری خود آورده و گفته که والد

علامه شیخ محمد تقی المشهدی
 که در فنون و کتب
 انشاء الله
 فاضل و عالم بود
 به قاتن ۱۲

مرحوم یعنی شیخ ابوطالب مذکور در سن بست سالگی بعد از تحصیل بسیاری از مطالب علمی
 نزد مولانای فاضل ملا حسن شیخ الاسلام گیلانی بشوق ادراک صحبت فضلالی عراق
 باصفهان آمده و در مدرسه استاد العلماء آقا حسین خونساری با استفاده مشغول شدند و فنون
 ریاضیه و خدمت الملکیوس الزمانی علامی مولانا محمد رفیع که بر فیضای یزدی شهرت
 تکمیل نموده چنان استغرافی در مطالعه و مباحثه یافتند که محصلین اکثر میر آمده باشند تا دوا
 عمر بر بهان مناج بود و جامعی کثیر از احباب تحصیل برکت تربیت ایشان براتب عالی رسیده
 و در کتابخانه ایشان که زیاده از پنجاه جلد بود هیچ کتابی علی نظر در نیامد که از اول تا آخر به تصحیح
 ایشان در نیامده باشد و اکثر نوشته بخط ایشان بود و قریب هفتاد مجلد را که از جمله تفسیر مضای
 و قاموس اللغه و شرح المعه و تمام تہذیب حدیث و امثال ذلک بود که خود بقلم کتابت
 نموده بود میفرمود که من یک روز شمار و زنی یکبار بیت و زیاده نوشته ام خطی بغایت زیبا
 و واضح داشتند از ایشان شنیده ام که میفرمودند والد من در حیات بود که باصفهان آمد
 و باین سبب که سعاد توطن اخبار کمتر زیاده بر قدر مصارف ضروری بجهت من میفرستاد
 و از اہم در عرض سال چندین دفعه میرسانیدند آنقدر که میخواستم برای ابتیاع کتاب مقدم
 نبود بسیاری را خود می نوشتم بعد از چندی که والد رحلت نمود اندیش نمودت بلا بجان از خاطر
 محو شد بالجمله در اصفهان مکانی خریدم بر عمارتش انزو و نمود و عازم سفر حجاز شد و از راه شام
 بطواف بیت الحرام مشرف شده بیخدا و باز گشتند و چندی در شام بنبر که عراق بسر برده
 باز باصفهان مراجعت نمودند و از اہالی آنجا حاجی غایت اہل اصفہانی که از اہل شام
 کبار و ثقه بود و ایشان موافقت پیدا آمد و حبیبی خود را با ایشان ترویج نمود و او را و آن
 در چهار پسر بود مولود نخستین این دتره بمقدارست و سه برادر دیگر یکی در کوی و دود
 عنقوان شباب در گذشتند مجلا اگر در محاسن صفات و اخلاق کامل و علو همت و فطرت و
 قوت ایمان و کمال فضل و دانش آن علامہ نثر بر خوض رود سخن بد رازی کشد بسیار باشد

که حل بر مبالغه و حسن اخلاق این خاکسار کند و هیچ فن از فنون علوم نبود که مهارتش بکمال
 نباشد و باین کمال هرگز مبادات بعلم چنانکه رسم علماست نداشتی و بادی کسی از اهل تحصیل
 و فرومایگان مصاحبان سلوک کردی تا آنکه طول صحبت بباحثه و افاده گذرانیدی و از جدل
 بغایت محترز بودی و این شیوه را کرده داشتی هیچیک از افاضل را بحسن تقریر و ^{تکلف} گفتگو
 طبع ایشان ندیده ام و ایضا شیخ علی حزمین بعد از محامد پدر خود میگوید که عبادت و عیش
 مشابه بود که در عرض بست و پنج سال که با ایشان بسر برده ام هر فعلیکه در شرح کرده باشد
 از ایشان ندیده ام و بعد نیم شب و هیچ حال چه در صحت و چه در مرض او را بر بنهر استراحت
 نیافته ام شش هفت سال پیش از فوت عزلت و خلوت بر فرازش غالب آمد ترک
 مباحثه و معاشرت نموده اصلا پیرامون نظام امور معاش اهل خانه نیکو دید و این فقیر را
 در آن باب مختار ساخته بود و گاهی بمطالعه مشغول شدی و بسا اوقات گریان بودی
 و اکثر لیالی را بعبادت احیائی نمود و سخن باکشی نایده ضرورت گفتنی و سخن گفتن کسی ابرام خوش ندا
 تا آنکه در سال هزار و یکصد و هشت و هفت در سن شصت و نه سالگی امراض شدت کرد
 و ضعف مستولی شد چنانکه چاشمشگاه آن رحلت کرد و مرطوبیده سفارش بازماندگان و
 نیکوکاری با ایشان نمود پس فرمود که چنانکه مرا خوشنود داشتی خدا از تو خوشنود باد و وصیت
 من بتوانست که هر چند اوضاع و دنیا را بروفق مرام نه منی و زمانه ناسازگار افتد باید که بذلت
 رضایه و سببیت و نباله روی اختیار کنی چه عمر طفیل قابل آن نیست و در اصفهان اگر
 توانی زیاده توقف کن شاید از ماکسی باقیان این سخن را فقیر دریافت تا بعد از چند سال
 که فتنه و خرابی اصفهان پدید آمد پس فرمود که در لیالی و ایام بهتر که بهره دست دهد و دیگر بار
 فراموش کن و بعد از ساعتی چند بعالم بقار تحال فرمودند و دفن ایشان در مقابر مشهور
 بزاز بابا رکن الدین در جنب تربت عارف ربانی مولانا دانشمند گیلانی است افاض
 الله تعالی علیه شایسته الرحمة والغفران و اسکنه فی فردیس الجنان

الشيخ عبد الله بن الحاج صالح بن جمعة بن علي بن احمد بن ناصر
 بن محمد بن عبد الله السمانجي الاصبعي البحراني منسوب بسوى قرية سماج بسين
 ملكه قبل الزيم والى قبل ازادى ووقفه پسين قبل ازجيم كه قرية ازقرباى جزيره صغيره
 در پهلوى جزيره بخرين از طرف شرقى است قاله صاحب تاليف العلماء شيخ يوسف
 بحراني در لوله آورده كه اصل وطن شيخ عبد الله موسوف قرية ماتج بود پس از انجا به
 خود بسوى قرية اصبع پاي موحد بين الصاد والعين الملتين آمد ساكن شد و شيخ مذکور
 صالح وعابد و پسر گار و جواد و سخى و كريم بود و شدت در امر زجر و نهي از منكر و ا
 چندين مصنفات داشت كه آنرا در اجازه خود كه از براى شيخ ناصر طي بحراني نوشته
 ذكر فرموده تاريخ فراخ از اجازه مذكوره در جمله جهان بست و سوم ماه صفر سنه
 يك هزار و يكصد و بست و هشت هجری بود از جمله است كتاب جواب راجع بن في الاحكام الفقهيه
 در ان احاديث كتب اربعه را تبويب و ترتيب فرموده از جمله اش مجله اداى مثل بر كتاب
 الطهارت و بعض مجله ثانی مشتمل بر كتاب المعمله بماسب تصنيف رسیده و ديگر كتاب
 مسائل محمدیه در ضروریات مسائل دينيه است و كتاب صحيفه علميه و تحفه مرقومه في كفا
 مسائل دينا و حبر و رساله عيون المسائل الخلافيه و ضروریات مسائل طهارت و صلوة
 كه آنرا از براى سيد عبد الله بن سيد علوى بحراني تصنيف كرده بود و رساله علميه و رسته
 مسئله كلاميه كه در جواب شيخ على بن سليمان بن على شاخورى نوشته بود و رساله مسائل الاول
 در جداول مسائل و رساله كه انراى پدر خود در بندر گنگ نوشته بود و رساله در حقيقت زوج
 و غسل و اذن زن متوفاة خود و نماز كه در آن رساله در اثبات سورة توبه
 در نماز و تر و رساله در مسائل مضمرات در علم نحو مشتمل بر نود مسئله و رساله در تفضيل حضرت
 پيغمبر صلي الله عليه و آله از چاه عس رساله هيئتيه در احكام اموات مشتمل بر بيست و دو مسئله
 رساله ديگر منتخب از ان لغاري و رساله در مسئله حوا از نماز نافله در بيان نماز فريضه صبح و طلوع

افتاب و مسئله افضلیت نماز نافله یومیه او اوقضا بر تعقیب نماز و رساله در اثبات لذت عقلیه
 عقلا و عدم ثبوت آن شرعا و رساله در مسئله از مسائل حیض و رساله موسوم به بحقیقه التبعید
 در وجوب نشد و رساله در مسئله ضمان چیزی که با تم ملوک شخصی از مال کسی در شرب خورده
 باشند در روز و رساله موسوم به کفایه در علم درایه که تمام مائة و رساله در مسئله حیار زوج بجهت
 نفقه دادن زوجه و لباس دادن او و رساله منظومه موسوم به تحفة الرجال و زبدة المقال در علم
 رجال و رساله لبنة الصافیة و تحفة الوافیة و کتاب ارتیاد و من النبیة و شرح اسانید
 من لایحضره الفقیه و کتاب من یحضره النبیة و شرح کتاب من لایحضره الفقیه لکن این
 هر دو کتاب ناتمام مانده و رساله سلیمانیه در مسئله لاضرر و لاضرر و رساله در بودن میزد اخل
 کفن واجب و رساله در شرح حدیث شکل از اصول کافی در اسماء الی رساله منظومه ثنائیه
 شیخ بها و الدین عالی علیه الرحمة در نماز و رساله در مسئله لعن کردن شخصی در چیزیکه در ملک او
 باشد و مدعی شدن شخصی دیگر ملک آن و رساله در تحقیق گرویی که نماز جمعه بر ایشان واجب میشود
 و این رساله را از راه رد بر سلیمان بن ملا غلیل قزوینی در خراسان تصنیف فرموده رساله در
 تحقیق مقدم سرکه مسخ آن در اثنای وضو واجب است و رساله در اوقاتیکه بیج در آن جایز است
 و کتاب مصائب ائمه ابو مناقب السعد که پنج مجلد است و رساله در مسئله اکل چیزیکه جسم ام
 مختلط شده باشد در عابلیکه محصور نباشد و رساله توحید و جواب سائل شیخ فوج بن باشل
 که متعلق باصول فقه است و کتاب ریاض الجنان الشحون باللؤلؤ والمرجان که بمنزل کنگول
 و کتاب خطبه او انشای جمعه و عید او کتاب منیة المارین بجواب سائل شیخ یسین آورده که
 شیخ عبدالموصوف اخباری صرف بود و طعن بسیار بر مجتهدین می نمود و پدرم بعکس او بود و گفته
 صرف بود و طعن بسیار بر اخباریین داشت و در دو رساله خود تقریر بر شیخ مذکور نموده است
 او حق نزد من آنست که درین باب اختلاف را مسدود کنند که موجب مفاسد است و فاش
 شیخ عبدالموصوف در قریه بهبهان نهم جمادی الثانیه سنه کبیر و یکصد و سی و پنج هجری

کتاب از عیون این مصنفات است و شیخ یسین

واقع شد زیرا که چون فرقه خوارج بجهت گرفتن بیلاذبحین آمدند و اهل بحرین
 بایشان محاربه نمودند و ایشان برگشتند شیخ مذکور از بحرین بجهت سعی در مقدمه آن بلاد
 بسوی اصفهان سفر کرد و در آنجا شیخ الاسلام ماند پس چون سبب دبار دولت بادشاه اصلاحی
 در آن مقدمه ظهور نرسید شیخ عبدالله از اصفهان مراجعت نموده بقریه بهبهان و وطن گشت
 تا آنکه در آنجا وفات یافت شیخ مذکور از چندین علمای حدیث روایت داشت از جمله
 ایشان شیخ سلیمان بن عبدالله بحرانی و سید محمد بن علی بن حیدر عالمی و شیخ محمد بن یوسف
 ابن علی نبی بلادی بوده اند و ما انا التیسه عبد الله بن السيد العلوی البحرانی
 شیخ یوسف آورده که سید عبدالله مذکور فاضل درع و فقی و زاهد و ابدید و در عصرش نظیر او نبود
 در نقوی و درع ببلده بهبهان وطن گرفت بعد از نیکه فتنه و نواح بجهت گرفتن بیلاذبحین آمدند و
 در بلده بهبهان امام جمعه و جماعت بود و هم در آنجا انتقال فرمود روایت حدیث از شیخ
 احمد والد شیخ یوسف بحرانی صاحب المذاق داشته و در تلوئه آورده که من بواسطه سید
 عبدالله مذکور از پدر خود روایت میکنم زیرا که والد من در حیات خود اجازه نداده بجهت
 عدم وصول من بدرجه اجازه چه آنکه در وقت وفات والد خود در رس کتاب قطبی میگرفت
 از آقا ابراهیم المشهدی صاحب کلمه اهل آمل آورده آقا ابراهیم مشهدی
 بعهده شیخ الاسلامی در مشهد مقدس اقامت داشته و از مشاییر علمای کرام در زمان بابود
 کتابی در حکمت و کلام نوشته که تقریباً چهل هزار بیت بوده باشد و بخدمت شریفش و در مجلس
 درسش حاضر شده ام و از شدت استحضار و قوت حافظه اش این بود که میفرمود که در بیان
 کتاب فوائد مراجعت هیچ کتابی نگردم و این همان کتاب است که مذکور شد و میگفت که
 همه را موافق حفظ و یاد خود نوشته ام و وفات او در سنه یک هزار و یکصد و چهل و هشت هجری
 واقع شد و ایضا صاحب کلمه آورده که من از کتاب فوائد از بحث امامت بعضی احادیث
 نقل کرده ام انتی محصل کلامه مؤلف گوید از تصانیف شریفه و تالیفات منیفه او آنچه

بنظر فقیر رسیده رساله ایست در تحریر صلوة جمعه که در بهان آستان مقدس تصنیف نموده
رساله مزبور به خط سید عبدالصمد بن شریف عبدالباقی کشمیر لیسست که از ملائذ ملا
موصوف بوده تاریخ اتمام رساله سنه عشرين و مائه بعد الالف بود میر محمد ابراهیم
بن محمد معصوم الحسینی از ملائذ آقا جمال خونساری علیه الرحمه بود صاحب کمال اهل مدح
بسیار در وصف او فرموده و گفته که دریای ذخار بود و هیچ علمی از علوم نیست که
با عاقلان نرسیده و هیچ فنی را نگذاشته مگر آنکه از تلخ و شیرین آن چشیده و در کتبخانه او هزار
و پانصد جلد از انواع علوم بود و بر هر یک خط آن مرحوم بود در صحیح و مقابله و نحوی و دفع
ایراد و غیر آن یاد و زنده ریس او بود با جمله در اکثر کتب از خود یا نقلاً عن غیره حواشی بخط خود
نوشته و هفتاد مجلد از تالیفات خود یادگیری بدست شریف خود نوشته و عمر شریف او قریب
بهشتاد و سیال بود که همه آن را در تحصیل و استفاده و افاده علوم صرف فرمود و لحظه
از آن غفلت نورزیده صاحب تالیفات حسن و تصانیف حسنه است از انجمله حاشیه بر کتاب
تفسیر آیات الاحکام علامه مقدس اردبیلی علیه الرحمه و حاشیه مزبور به بسیار مبسوط است
و پاره از آن حاشیه را بر استاد خود آقا جمال خونساری رحمه الله عرض کرده بود و آن
مزموم بسیار تحسین آن حاشیه فرمود و بر پشت کتاب عبارتی در مدح مولف و تالیف نوشته
و دیگر از تصانیف اوست رساله در مجتهدا و در تحقیق علم آملی و غیرها و از اشعار او است
در سربازی از انجمله قصیده ایست که آنرا بمقابل قصیده الفوز و الامان فی مدح صاحب العصر
و الزمان علیه السلام که از تصانیف شیخ بهاء الدین عاملی علیه الرحمه است تصنیف فرموده
و از تصانیف او مجموعهای کثیره اند که آن را از اماکن متعدده و مظان متباعده جمع
فرموده و اکثر آن جایج شمل بر رسائل از نوادر علوم اند و اشعار خواند و دیگر منقرعات
آن مرحوم با وصف این جامعیت متواضع و متعبد و کرم الاخلاق بود و صاحب جاه و
منزلت عظیم و اولاد بسیار داشت و عمر طویل یافت و همیشه خوشحال و در توسعه معاش کوشش
نمود

صاحب کلمه آورده که من پاره اکتاب ذخیره المعاد و شرح ارشاد و بخدمت و درس گرفته ام و کتاب الفتی بقباله و در خدمت او گذرانیده ام و قات میر محمد ابراهیم مذکور در سنه یک هزار و یکصد و چهل و نه هجری اتفاق افتاد طیب الله ثراه و جل الجنته مشاوه اتنی محصل کلامه السید عابد بن السید نور الدین بن السید نعمه الله الحجز ابراهیم از افاضل اعلام و علمای ذوی الاحرام بود در تحفه العالم مطبوعه است السید الکبیر المحقق النحوی مقتدی الا نام المجتهد الهمام علامه المشارق محیی الحکمة السید عبد الله بن السید نور الدین رحمه الله ثراه از فضائل و مناقب ان بزرگواران بیکران فضیلت را درین مختصر گنجینه بن از مقوله آب در یار الغیال پیودن سدید و اگر خواهم که ذره از اقیانوس کرمیت و فضیلت و جلالیت و حالات و کرامات و مجازات و ضبط اوقات و ملو و معاش و حسن اخلاق و این فصیح حدیث را شرح دهم بکتابخانه و افاضل دستغدن از ذکر بکارم او معترف بقصور و در رسیدن بآئین پادشاهان و اشراف و عیال و اعیان و نامرسان از داغ مخمور اند خله شوارق النوار و مویده نباتات کردگار و از نواد در درگاه پرده شهور و اعیان و فلک ایزد ان چه از چرخ باید تا مثل او فاسق نباشد بعرضه وجود آید و لذت باسعادت از بنهم شعبان سنه یک هزار و یکصد و چهارده در شوشه اتفاق افتاد جابجنگاه او سید نعمه الله که در ایام رضای انصاریه او تفرس و کماله فیه نموده بود و بعض کتب نفیسه را از هر علم که ساخته و نمیشی او بود و نماد و نمیشید و در تربیت او تا ایام حیات کوشید و ببنو و در سن صبا بود که آن بزرگوار این بیان را بدرد و نمود والد علامه اش از فخر الطمانت پران و در سن سه چار سالگی خود بتعلیم او پرداخت و در اندک زمانی بخواندن عربی علوم متداوله مشغول نمود و ذوقی چنان در تحصیل بهرساند که هیچ لذتی از تسلطات نرود و بجز از علم نبود و در سن پانزده شانزده سالگی سامع علوم و جنبه و معارف یقینی و محاسن کماله صوری و معنویه گردید و صیبت فضائلش با وجود پدر بزرگوار با مالی و ادانی اطراف

و اکثاف عالم رسید پس از شوشر بهشت صفهان و سایر بلاد ایران و خراسان و آذربایجان
و ممالک فارس و بعض بلاد روم سیاحت و از خدمت بسیاری از علمای نامدار و حکما
و دانشوران با استفاده ریا ضیاء و حکمیات تکمیل نموده و بشوشر بازگشت بخوکیه رقم زد خانه
و تالیف نگارش و والد بزرگوارش ازین سرای عاریت رخت بر بست مناصب شرعیه کماکان
از پیشگاه خسرو نامدار و شاه باو مرجوع بودند و بهار فیض سرمدی و گل خلق عظیم محمد
از گلستان طبع قیاضش و میده و فضائل حقیقه نفسانیه را که پیشه عرفاست با محاسن شرع
اقدس جمعا داشت چنانکه این مراتب از آثار اقلام ان امام همام در تحفه السنیه من مصنفات
آن بزرگوار که بحری ست موج از لالی آبدار و در حیت ملو بجو اهر شاهوار بر بکلمان هویدا
و بی نیاز از اظهار است در شوشر و آن نواح علم نجوم و استخراج تقاویم و سیات رواج یافته
و رونق بخشیده اوست مصنفات عالیله که در سلک تالیف کشیده بهر تخر و احاطه انجمن علما
گواه و فتاوی و سجلات لمیغه اش ثبت سفان و کتب و دایر بر السنه و افواهد است تا این زمان
کسی بر مؤلفات او قلمی و خطای ندیده و بر اکثری از انما علمای عالمه قدرا بر خط خود تحسین افزین
نوشته اند میرزا قوام الدین سیفی قزوینی که احوال سلسله سادات حسنی سیفی قزوین بر و اتفاقا
سیر مستور نیست و سید عالی شان سلاله آن خاندان و از مشاییر فضلائی زمان بود بعد
از آنکه شرح مفاتیح آن علامه تخریر در قزوین باو رسید مرسله متضمن تالیف و لغوت
و این قطعه عربی که از منظومات آن والا تبار است نوشته باو فرستاد

بحسبك ذخر السبل الملو سويحي	بیان مفاتیح الشرائع كافي
ففيه تمام الكشف عن مشكلاته	بطر اتيق جاء للتعشافي
واشرق نور الدين منه بنعمه	عن الله ابدى كل ما كان خافيا

بماتع شعری و حسن لفظی و معنوی درین قطعه نام است و ایمنی که سید عالیشان در شعر
عربی بیعدیل و در نظم لعه و دمشقیه و ادغن بنی راداده مکر را ز قزوین آن سید مرتضوی

نشان و محول فضلاى عالیشان از اقطار جهان مسائل مشکله و نکات غامضه را که موضع
 خلاف فقها و مدح حض اقدامند از و سوال نموده اند و آن علامه مخرب همه راجوبات شانی
 با دلائل عقلی و نقلی و رسائل بدو نه بالغ سیاقی ارشاد نموده و زنگ کلفت و تشکیک
 از آئینه خاطر آنها زدوده است و این مراتب از آثار قلم فیض ششم آن والا جناب در
 رساله جلیه اولی و آن کتابی ست مشتمل بر جواب هفتاد مسئله و جلیه ثانیه مشتمل بر جواب
 سی مسئله از مسائل دقیقه مشکله مختلف فیه از فنون متفرقه که سید فاضل عالیجناب مرید علی
 نهادندی که نهایت اشتیاق بی نیاز از توصیف ست در آنها استشکال و از حل آنها
 سوال نموده است و رسائل علویه در جواب مسائل شیخ اجل علامه شیخ علی مشهور حوزیه
 و رساله احمدیه در جواب مسائل مولی احمد بن مولی مطلب هادی عربستان کاشفس
 فی وسط التهار برار باب اولی الالبصار ظاهر و باهرست بالجمله سید و الانشاء
 در علوم معقول و منقول و سبع الباع و بجامعیت فرید اصقاع بود شکفته طبعی و نیکو سنی
 تقریرش رشک خنده نو بهار روضه رضوان و بغایت دلپذیر بود در شعر فارسی و لغزو معما
 بی نظیر بود و الحق حد فصاحت تقریر و شیرینی گفتار و سلاست و عذوبت کلامش
 بذروه علیا و درجه قصوی رسیده و خامه حقائق تصویرش خط بطلان بر صفحه مقال کثر
 بنوا کشیده علامه مذکور گاه و ادوار و برگزیده حضرت کردگار بود بارگاه علم و دانش اوزان
 عالی ترست که شاید از خیال با دین پائی او پرواز نماید و کمیت قلم ره نور و در سیر آن آید
 و طی این بوادی ازان سرگشته ترست که مرحله پیاپی و بر خیزد و بان روشن ست که مهر
 جهان تاب فارغ از مدح و ثنا و صبح تجلی بی نیاز از وصف سناست به وقت طبع وجودت و بین
 و قوت حافظه آینی بود آزادگی و استغنائی داشت که دنیا را در نظر همتش قد رکف خاک می نمود
 رزاق حقیقی مرزوق نموده بود به بدل و ایثار و اتفاق آن مقرون کمال فروتنی و حسن اخلاق
 با اقارب و عشائر و ارباب استفاق طریق مواخاة و مواساة می پیود و ذاتی و دانی و شری حقا

و بجایت در ویش سلک بود با آن علوم تبه و جلالت شان که حکام و اعظم جلیل القدر
 نهایت ادب را مرغی پیدا شدند و با آنها سلوک بزرگان بعل می آمد با ادنی کسی از طلبه و اهل
 تحصیل و درویشان حتی با فقیری در یوزه گرد و نزد ما یگان طلبه صاحبان سلوک کردی
 با است بعلوم و فضل چنانکه رسم علم است مداشتی و از جدول بنایت محترز و این شیوه
 مکر و واداشتی روز سوم بعد از فوت والد بزرگوارش بالتماس مردم از خواص و عوام
 که بر در مدرسه و دفتر از دوام آورده بودند و دانشمندی امامت جمعه و جماعت را
 داشتند بخودن خطبه و ادای نماز جمعه با ماست اندام و بجهت گذاردن نماز عصر و
 کین برادر رسید مرتضی را که ذکر احوال او خواهد آمد گرفته و بحجرات امامت برد
 و خود با مردم با و اقتدا نمود و فرمود که قابلیت سید مرتضی از برای امامت تبه و
 جماعت بیشتر از من است و خود اکثر اوقات خمس را در مسجد کجی مقروء نماز میگزارد و در حجره
 شورای منان که از فضلای نام آورده و حکام و عمال و کده خدایان و ریش سفیدان
 بر دیار از اطراف و اکناف ایران بجهت تصدیق سلطنت نادر شاه مجتمع و سفرای روس
 و روم و غیره با که بالتماس صلح آمده حاضر بودند و آن جمعی بود مصیب که نادر شاه بکده و کس را
 از مشاییر پنهان بقتل آورده و چند کس از چشم کند و آنقدر از آلات سیاست جلوه گر نمود
 که مرغ خون آشام از بسبت آن در زیر بال سر طایر پنهان گردید و سپهر برین ازو شست
 لکم بر بخویشتن و زوید ازیم سطوتش مجلسی از احساس پریشان تر از اوراق خزانی و مانع
 پراکنده تر از گلنمای زمستانی و همه را صورت از هیولی سفصل بود در آن حالت بعد از تقریر
 سلطنت از آن بادشاه قمار بان سید عالمقدا را اشاره رفت که خطبه در تهنیت جلوس
 خواند خطبه که بخوف و هراس که در آن مجلس گردون عباس انشا نمود و بخواندن آن
 رنگ تشویش از خاطر مکنان زد و در بهر زن مکر که فضا می جهان و ناخ کلام بلندای شیرین با
 ثبت و فائز علمای اعلام و سده لوح سینه تم خاص و عام است در سفر حجاز که بطواف حرمین

مساوت اند و ز بود و در حلقه و نجف اشرف و بکلم ناد در شاه علمای عامه از اسطبول و بخارا
 و بغداد بجهت تنقیح مذہب متبع شده بودند با هر یک از سران مذہب اربعه مناظرات
 شائسته دار و در استیلاي آزادخان افغان باصفهان که بادعای سلطنت برخاسته بود و
 بالاخره از بادشاه نیکو سیرت محمد کریم خان زند مغفور گردید مردم آن بلده متفرق شدند
 یکی از اعظم علمای نصاری که اورا کشیش گفتندی داخل در زمره اسرای افغانه بود و پیچیده
 از خوشان او در بصره بودند بعد از آنکه سید عالمقام اطلاع بحال او بهرسانه اورا خریداری و
 در خانه بعزت نگهداری کرد و از دواخیل بیاموخت و بشروحات آن پی برد و هم در آن
 اوقات یکی از علمای یهود را از اصفهان و یکی از مومنان مجوس را از یزد بشوشت طلب آشته
 قوریت را با شش و ح بسیاری و کتب مجوسی را از نظر گذرانید و این هر سه را از مدتی نزد
 خود نگاه داشت و آنچه داشتند از آنها فرا گرفت و آنقدر علوم متفرقه و فنون متشکله و مذہب
 مختلفه در اندک زمانی اخذ نمود که حد آنرا خداوند و بس و کمتر کسی را از علمای سمرآمده باشد
 همیشه میفرمود که اگر بادشاه متفکر بود که تحمل مصارف بسین و پنج میشد و صدی می بستم که بزرگچای
 افضل سلف راجع آید و از کنگه داند اس محفوظ ماند و لائق ذخیره خزینة سلاطین قدر شناس
 باشد و طریقه انحضرت در سائل فروعیه علییه که محل اختلاف فقهاست و بسیاری از اصولیین
 و اخباریین بسبب اختلاف آرا و عدم عصمت در مثل این مواقع تفرید دارند و توطئه بودیانه
 نبیندین و اخباریین و میفرمود که این طریقه با احتیاط اقرب و بصواب النسبست و درین
 جزو زمان که اوضاع روزگار مغلوب و پریشان و چرخ سنگر بکام سنگیشان میگردد و
 و اکثر فرمان دہان ہر دیار وجہ ہمت از تربیت افاضل معطوف و ترقی اراذل و اوباش
 مصروف و بسی پست فطرت و سفلہ نہادند و باین سبب متاع علم و فضل در جهان
 کاسد افتاده و دیگر مثل این افاضل نامدار بر صحنہ ظہور آمدن دشوار و امر بسبت محال است
 در بعض بلاد فرنگ مانند انگلستان و دیگر اماکن کہ در قوانین سلطنت و مملکت داری گردہ

یونانیان را بر داشتند و به نیروی القاصت سلاطین مهلت گستر حکما و دانشمندان
مرفعه و باعلی درجه عزت و اعتبارند آنقدر اقبال و دانشمندان در آن کشور بعرصه وجود
آمده اند که احصای آنها عیسیرست بر طبایع قاطبه مردم آند باری حتی عوام و مردم بازار و روف
حکمت و دانش مرتسم و منطبع و اخی درین اودان انگلستان رونق نمکن بازار اشراقیان و
یونانیان و هر یک از فردایه گان آن مملکت ناسخ فضائل فیثاغورس و افلاطون است وجود
و وجود حسن تدابیر آن دانشمندان با فرنگ اساس سلطنت و مملکت داری آنها بجز مشتق
و منظم و بر اکثر ممالک بعیده مانند هندوستان و غیره تسلط یافته اقتداری تمام دارند درین عباله
گنجایش ذکر آنها مفصل نیست اگر زمانه فرصت دهد در آخرین و چیزه شمه از اوضاع و اطوار و
طریقه سلطنت و معاش مردم آن دیار رقم زده خامه بدائع نگار گردد و ناظران را موجب شگفت
عظیم خواهد شد القصه از رشحات سیاح خامه آن سید والا قدرست رساله مدینه النوحا مشیه
اربعین حدیث حسب الامر و الدبر گوارش و رساله در تحقیق قبله حویزه و شوشتر حسب الاستدعا
والی حویزه سید علیخان بن مولی مطلب و والی شوشتر تحفه النوریه باسم والدش و آن ده
مسئله است در ده علم شرح صنمحه اسطرلاب بالناس شیخ ابراهیم بن عبداللہ بحرانی که بنده منش
استناده می نمود و بالآخره از برکت انقاس آن بزرگوار بیدارج علیا ارتقا و در حویزه با
و اقامت جمعه و جماعت و تدبیر اعلی نمود و ذخرا لودائع فی شرح مفاتیح الشرائع جلد
اولی جلد ثانی رساله احمدیه رساله در تحقیق ضوابط استخراج طلسم سلطانی تحفه السنیه فی
شرح الخبیه المحسنیه و سیاق آن مخالف سیاق شرح سید نورالدین است عایشه مدونه بر فده
و اشی و دیگر حواشی غیر مدونه بر بطول خاصه بر فن برنج و مدارک و مسالک و کتب حدیث
و رجال و معنی البسیب و غیره مخفی نماید که صناعت شعری را که نسبت بصنایع علمیه مقامات
علمیه بر پستی پایه نفاطبت بآن عالمیناب نسبت دادند اگر چه اثرات فانی و پاد پائی است
و لیکن چون گاه گاهی زبان فیض ترجمانش بانشار آن جاری گردید و اگر بنا سبب مقام

بدر شمع پرواز و باکی نیست اگر چه گفتم آنا بتناست و اسلوبی که بایستی گفتند دیوان او نجینا
 پانصد و شش بیت است از سخنان دل آویزش فیض سحر گاهے هویدا و از کلک طوبے
 مثالش دم جان بخش سبحانی پیدا در نظم عربی کلک در رملکش رنگزدای خاطر مدح و حریر
 و زلال طبعش رشک افزای سحر متنی و معنی در طبع و غلط عربی بفارسی که اعظم صنایع شعر
 شکر شکنان شیراز اصلاهی احسان و نوال داده و در بدیه گوئی بسوا مع قدسی سر و شان
 در گنجینه معانی کشاده فقیر تخلص دست یکی از غزلیات سحر طرازش که با حارف شیراز و مساز گشته

صفحه رومی آرایه است

یا حیدر بنجد له ترقبوا الجوارا	صبر علی جفا که ضیعتهم الذمارا
افروخت صبح پیری شهبای دل بگشت	و اها علی لیا لی بتناع العذاری
پیر یغان سحر که بر کوی ما گزر کرد	دستی زباده افشانید بر ار کرد مارا
کی بیدلان شعوری وی غائبان حضور	فاح الضیاء وانت لم تنکسر الخمارا

بسبب اندر اس و از جارجواس حافظه با تمام عزال مساعدت نکرده و با نچه در نظم و ناطر بود
 اقتصار رفت روزی و یکی از مجالس منادست و کس انتظار ده آن والا جواب سالانه است
 علی الاعراف و مولانا محمد هادی کما نکر که بر یک در و سه پنجه نوری هم آورده و خاتمانی و التور
 و رشک سعدی شیراز در شیرین زبانی بودند و در باطنی نوشته بخندش دادند و بخو که شود
 ناظران سخن است استعدای تخلص نمودند و در ظهر رقع هر یک مدیه جواب نوشته بآنها دادند

علی صراف سوال

ای مهر نیر ز شش بخش جان	من ذره بقدر و تو خورشید زمان
خواهم ز عنایت که تا بد بر من	نوری که تخلص عیان باشد از ان

جواب

ای میرنی فتود افکار و خیال	گنجینه دل ز دانشت مالا مال
----------------------------	----------------------------

تا بپوشد کمال چون بنگه بزرگ
اکسیری حاجت نباشد بسؤال

مولانا محمد اودی کمالگر قطع

برد گشت ای سرور باب سخن
فته شده چون ناحیه فراسخن
از کرمیت تو ستمه آندارم
سازی بخلصم تو مشهور ز من

جواب

ای تیر فلک تراست پیوسته کمیش
بر حیس کمان نماده است پیش
آواز فزه ترا زهر گوشت بلند
قواس بود خلصت سکیم و میش

بجلا سید عالیناب بعد از صرف عمر به نشر علوم و حق طلبی و خیرخواهی عباد در او آخر عزت گزید
و جهیمت از معاشرت خلق بر تافت تا در سنه ثلثه و سبعین و مائه بعد الالف ازین
جهان فانی بروضه رضوان شتافت و داغ حرمان بر دل خرد پریشان گذاشت
و در جوار والد بزرگوارش خوابگاه یافت حشره الله فی جواره مع الصدایقین
از نتایج افکار مولانا قواس است رباعی در تاریخ وفات تاریخ

از امر خداوند جاندار قدیم
علامه دهر سید غلام مستقیم
در باغ نعیم جای او شد قواس
تاریخ وفاتش طلب از باغ نعیم

و از ده پسر مختلف شد سید ابوالحسن سید جواد سید عبدالهادی سید بهاء الدین
سید عبدالرحیم سید علی اکبر سید عبدالمهدی سید ابوتراب سید محمد امین سید عبدالسلام
السید نعمه الله المعروف بسید اغانی سبط السید نعمه الله انجرائری
حکیمی اهر و فیلسوفی شاهر بود در تحفه العالم مسطور است السید العالم السید نعمه الله بن
السید نور الدین الشهیر بسید اغانی سید عالمیق رود و رفون هندسی و ریاضی منشرح
بشعر و شاعری ربعتی تمام داشت دیوانی تخمیناً سه چهار هزار بیت از و بیادگار است
اشعار برجسته دارد سید تخلص است در جوانی از شوهر برآمده در عراق و خراسان تکمیل

علوم ریاضی پرداخت و از انجا بندگان افتاده از بادشاه محمد شاه عزت و احترام یافت
در بستن نیچ جدید محمدشاهی سرآمد رصه بندان دقیقه یاب و احذق اخترشناسان بطلیوس
انتساب بود و در پیشاور در سنه یک هزار و یکصد و پنجاه و یک بمکه بمکه اعقب و گذشت رحمت

السید حسین بن السید نورالدین برادر سید نعمت الله سابق الذکر است
در تحفة العالم مسطور است السید الاولی الاجل الفاضل الادیب الاکمل السید حسین بن
السید نورالدین سیدی عالیشان و رفون ادبیه و دستگاهی عالی داشت کسب فضائل از والدین و
خود نموده و در هدایت حال بندگان چندی چار و ناچار بتکلیف محمدشاه و در شاهجهان آباد دلی
اقامت نمود و اوضاع این کشور منافر طبع آن عالی خدایه چنین است حال هر کسی که او را
فی الجمله تمیزی باشد با اختیار خود در رضا بامدن نمیدهد باجملة از شاهجهان آباد به بنگاله و از آنجا
بر جهاز سوار شده عود ب وطن نمود و از اسنای روزگار و بغایت عالی همت بود بدست بدل
و اینار که بر سلسله و قبیل نموده از اموال بسیار عاری گشته مجاور ارض اقدس نجف اشرف رفت و دید
و در آن مکان بابرکت و انوار بمطالعه و تحقیق مطالب علمی و عبادات و ریاضات کام و
بود و در همانجا فون شد طوبی که و حسن مآب در اکثری از کتب علمی تعلیقات شایسته

دارد و از یک پسر یاریدگار نامید محمد علی السید محمد بن السید نورالدین الشوشتری
البحر اترمی در تحفة العالم مسطور است السید الاوحد الامجد السید محمد بن السید نورالدین بطول
شده ادله مربوط و در انشای فارسی بغایت ماهر و جذبه قوی داشت بسی و ارسته و آنا و ده
مزاج بود در شوشتر در گذشت و در جوار والدین بزرگوارش آرمید اعلی الله مقامه و از او
هفت پسر بوجود آمد سید احمد سید علی سید حسن سید معصوم سید طیب سید زکی سید کاظم
السید مرتضی بن السید نورالدین در تحفة العالم مسطور است السید الفاضل المحقق
الکامل اسوة العرفا السید مرتضی بن السید نورالدین وی از اعظم فضلائ این خاندان
و در تقوی و ورع از اولیای زمان متخلق باخلاق حمیده مصطفوی و متأدب بااداب رفیقه

مقتضوی بود استفاده علوم معقول و منقول از پدر و برادر نموده بدرجه کمال رسید
 کیفیت ریاضات و سلوکی آن زنده جاوید انشاع مقامی عظیم بنحواهد در مدت العمر که
 قریب هفتاد و سه سال بود و بلب نانی که رازق عباد داده بود گذرانید و درین نظر
 مدت پانزده و از در مدرسه که داشت بیرون گذاشت باز داد و عزالت بسر برد و بنحویکه
 سبق ذکر یافت با مامت جمعه و جماعات و هدایت و ارشاد و تدریس عمری سپری
 نمود و حواشی تعلیقات مدونه بسیاری در هر فن دارد بنایت عالی فطرت و صفات
 طوینت و خمسه اخلاق بود آنچه از او صاف کبرای اولیا در کتب و سفائن نوشته اند
 و از انما در جهان نشانی نیست در و بود اعظم و ارکان را بنحو در راه نمادای و با فقر آفرین
 نمودی خطب بلینه اعیان و جمالتش آیات بلاغت را دستور و در خواندن خطبه و قرائت کلام بعد
 رشک سرانیدن او و آیات زیور بود باینکه بسبب کبر سن آثار هر مپیری و شکسته در پیکر
 انورش ظاهر بود اما قوت حواس او بدرجه کمال اصلا فتوری و کلامی بآن نور دیده و باب
 فضل و کمال راه نیافته بود و چهار پنج سال بود که والد مبرور ساعتی سعد سمیت تعلیم معین نمود
 در آن روز مرابا خود گرفته بخدمت آن بزرگوار شتافت و استعدای تعلیم مرا کرد آنوالا
 بناب بعد از جمله این کلمات را سه مرتبه تلقین و در ب سهیل و یستر و کافسترا و فاستحه
 خوانده نوازش نمود و در نیکویی تقریر و شگفته طبعی او دیگر برانیده ام در سن که ولست
 بلا اعلی انتقال و در بارگاه سید نورالدین مدفون شد اللهم ارحمک و احشسه مع
 اولیائک و از و بیادگار ماند سید ابراهیم سید اسمعیل سید برج سید نورالدین سید تقی
 سید حبیب الله سید طالب بن السید نورالدین نور الله مرقد هما فرزند
 از چند سید و صوفیه در ریخته العالم آورده السید الکبیر نظر العوارف ذوالمفاخر و المناقب السید
 طالب بن السید نورالدین و الدراقم آثم و معلوم متداوله عالم بود بهی عالی و وجودی کمال
 داشت گنج شانگان دولت پیشادایان او برینان بخش قد سر موی نبود و بهر چه دسترس

او بود حتی فوت شبانروزی خود و عیال را از ایشان تحقیق و محضره قصور نمی نمود و خصال حمید و شریف
بکمال و بنیابت خوش صحبت و شیرین خال بود و همواره بطریقه امر او طرز اعظم و وزنگار گزید
در یابی مظلوم و حمایت مضطربان و از توایبی اختیار بود و برگزین ابقا بر باطل و تکلیفین ظالم
نمی نمود باعمال و کارکنان دیوانی بدشتی و بختی سلوک کردی در عرض پانزده شانزده سال
که بنده است او بوده ام هرگز ندیده ام که ناز تجدد و شب بیداری از وفوت نبرد و یا بعد از
نیمشب در بستر استراحت باشد اعم از صحت و مرض و همیشه در غایت گریبان بود و حق است
که مراتب حق شناسی و مجاهدات او را مقامی دیگر است و در آخر شب نهم محرم الحرام سنه تسعین
بعد المائة والالف ازین دایره بقرار بمال انوار پوست و در جوار والد بزرگوارش آرمید
اسکنه الله فی جواره و حشره مع اجداده مولانا قواس قطعه بنیابت بنجیده در تاریخ
دار که دو بیت آن یادگار است تا پنج

از دهر مصر خانه قواس زد   سال فوتش از دویانج آشکار
بانمی و عمرت و اولاد او   جای او جوار پرست کردگار

و از و مخلف شد سید محمد شفیع سید محمد جعفر سید صادق سید نورالدین سید عبداللطیف
السید رضی بن السید نورالدین الموسوی الجزائری
الشوشتری از افاضل عصر و اعظم دهر خود بود در تحفه العالم مسطور است السید
العارف البهائی النعمانی الباهر المصطفی السید رضی بن السید نورالدین دی از افاضل
اصحاب عرفان و از اسلام زمان بود کسب فضائل در خدمت والد و برادر نموده بدرجه
کمال رسید علوم ظاهر و باطن را جامع و وارستگی عجب از سیاحتی اولایع بود حواشی و تالیفات
در اکثری از کتب علمی از دیده ام و در انشاء شعر فارسی باستقامت سلیقه و جودت ذهن
و شور و شوق و نمک کلام از جمله کیه تا زمان و به نیکویی تقریر و فصاحت و تحریر محسوس و انبانی
زمان بود در جوانی او سید حسین برادرش بنده افتاده بعد از او آنگاه بود چندی

بشاه جهان آباد بکلیف ابوالمنصور خان که از اعظم قزلباشیه خراسان و بوزارت اعظم
 مفتخر بود اقامت نمود بالآخره عازم وطن شد و در آن روز باراه کابل و قندهار مسدود بود
 و از وحیدر آباد دکن شد که از آنجا روانه شود نظام الملک اصفه‌ای که از اعظم هندستان
 و فرمان فرمای دکن بود مقدم او را گرامی داشته و رانجا لکها داشت با آنکه بسی شتاق
 عود بوطن بود و پیشش نشد و در انجا سکنی نمود اما هر قدر که از نظام الملک تکلیف خدمتی
 و منصبی با و رفت مقبول نیفتاد حتی خدمات و مناصب شروع مانند صدارت و اشغال
 آن سر فرود و دنیا و روتن درند او و هر چند زمانه ناسازگار افتاد بذلت و تبعیت و نهایتاً
 که در تنها و پانزده شایزده سال قبل از وفات غلوت بجزاجش غالب آمده بالمره و خلق
 انقطاع و ندید و در صومعه که داشت دلقی در پوشیده بعبادت و حق طلبی بقیه عمر گذراند
 و درین ظرف مدت پانزده صومعه بیرون نگذاشت و اصلاحی را چون انتظام معاش و اینک
 هم نگذرد و در آن باب فرزند اکبر خود سید ابوالقاسم را مختار کرده بود و تا اینکه جنازه
 او را از صومعه بر آوردند و مدفون ساختند نو دالله مرقداه و این مصیبت در شب
 است و چهارم جمادی الاولی سنه اربع و تسعین و آنه بعد الالف اتفاق افتاد و بولان
 برجسته و منکبات طبیعتش در آن دیار بر السنه و افواه جاری و اقدس تخلص آن برگزیده و پدر
 از دو پسر مخلف شد سید ابوالقاسم و سید زین العابدین و غلام علی آزاد بلگرامی که بمکار
 میر رضی مذکور است در تذکره مآثر الکرام میگویید که اقدس تخلص میر رضی خوشتری است و بعد
 سید نورالدین شیخ الاسلام بلده خوشتر بود و منصب شیخ الاسلامی آمد یار از قدیم الایام مبارک
 اجداد او تعلق دارد و ولادت میر رضی در خوشتر سنه شان و عشرین و آنه و الف واقع شد
 از آغاز شعور و امن کسب فضاکی بر زد و علوم عقلی و نقلی در خوشتر از خدمت والد خود
 و بعضی فضلی آن دیار اخذ نموده و بعد از آن شب زباحت جولان داد و همگان
 و قم و کاشان و سائر بلاد عراق و عجم را تماشا که و درین اماکن نیز بتحصیل علوم پرداخت

و ايضا عراق عرب را بر سر نمود و پیشانی سادات در عتبات عالیات مالکد انگاه نطق عزم
 بگذاشت هند و شان بر بست و در سنه تسع و اربعین و مائه و الف از بند بصره به بند روست
 رسید و ایامی درین شهر توقف نموده از راه دریاسری بدیار بنگاله کشید و در سایه
 محاطت نواب شجاع الدوله ناظم بنگاله بصینه مصاحبت مدتی بسر برد و بعد انتقال نواب
 مذکور رفاقت نواب مرشد قلیخان صوبه دار ادریسه برگزید و چون مرشد قلیخان بدکن آمده دیگر
 مراقت نمود و بعد چندی از مرشد قلیخان جدا شده در خلال مرحمت نواب آصفجاه
 خدیو کشور دکن مدتی روزگار گذرانید چون مسلک او در شکی و استقامت آخر الامر
 دست از مصاحبت آصفجاه برداشته در حیدرآباد دکن گوشه اتز و گرفت و بایک
 از سادات نقشب که از مدتی متوطن حیدرآباد اند وصلت نموده بتابل پرداخت فقیر را
 اول در لشکر نواب آصفجاه سه ستین و مائه و الف بامیرالافانهای مدنی دست داف
 بعد از آن در سنه خمس و شصت و مائه و الف و در دو فقر حیدرآباد در دست و در
 و دادید و کربل آمد امر وزیر بی نظیر زانست و در ملاقات سان و صنوف ضیاع
 ممتاز اقران انتی کلامه مولانا السیه زین الدین بن السید اسماعیل بن السید
 صالح بن عطاء الله الحجازی و از تحفه العالم مستطوره دستگیر شد و بنظر عالیه
 بنین الدین علیه الرحمه وی عالمی فخریه و فاضلی بی نظیریت و کسب علوم از خدمت سید
 عبد الله نموده بود در اکثر علوم افادت پناه خاصه در نحو که سیه به عصر و در آن فن از
 یکم تا زان و بغایت با دنگاه بود بر کتب شد اوله مانند مفتی البایب و حلول و استنباط شرح
 لمعه و مشقه و شرح منجبه در طی مباحثات حواشی مفیده و تفرقه در مسلک شکر پر کشیده و در
 و فارس بغیض صحبت بسیاری از فضلاء نامدار رسیده خلافت را بنایت نیکو و با سلو بی کتبه
 نوشتی حیرت در بدایت تحصیل بعضی البات را در خدمت آن بزرگوار خوانده و تمامی بنی علم
 خدمات را از خدمتش استفاده نموده اند و در حجر تریست و میرکت انفاسش مدد جات

علیار سیده اندرسن کولت که عمرا و یکصد و کسری رسید و تمام آن عمر گرانایه صرف نشر علوم گردید
 ازین در افتادار بقا شناخت و در جوار مرقد سید نورالدین خلف سید نسبت اند جز نری
 آرا مگاه یافت حشره الله مع الصادقین از و جوار پیر متولد شد سید صالح و سید یعقوب
 و سید اسمعیل و سید محمد علی سید یعقوب در غرقوان شهاب بی او اود و عقاب در گزشت
 باقی هر سه بزرگواران تاجین تحریر رساله در قید حیات بزور علم و فضل آراسته و بجلیه زد
 تقوی پیراسته اند میرزا ابراهیم ابن میرزا نعمیث الدین محمد الاصفهانی الخو
 قاضی اصبهان ثم قاضی العسکر النادری صاحب تکریم اهل آمل آورد که میرزا
 ابراهیم مذکور را عجب در دوران و نادره زنان و فاضل یکبار در عرض خود بلکه در سائر ازمان بود و در
 فقه و اصول ماهر و در حکمت حاذق بود و نهایت دقیق النظر و جید الفهم و عمیق الفکر بود و اول
 در بلده اصفهان قاضی بود و ثانیاً بقضای لشکر نادری اقامت داشت و من بقیات مشرف
 شده ام بنایت علو الکلام و خوش اخلاق و نیک اعتقاد بود و از تصانیف او ست
 رساله در تحریم غنا که در آن بر رساله فاضل معظم سید ماحد کاشی رد فرموده و رساله در بیان
 آنکه در اهرم و دنا نیر که در آیات مثل یاقینی غاصب آنرا مواخذة مثل میشود و یا قیمت و نیر
 آورده که میرزا ابراهیم مذکور قتل ظالمی بدار البقار حلت فرمود و صاحب تکریم اگر چه سینه
 و فائش نوشته بود لکن چون نسخه منقول عنه بنایت سقیم بود و بجوبی و انسخ نمیشود لهذا ترک
 آن مناسب نمود محمد امین بن محمد سعید الاشراف بن ملا صلاح المازندرانی
 در اجازه ملا حیدر علی سطور است که مولی محمد امین مذکور و فاضل محقق بود و از تصانیف
 او ست شرحی بسبوط بر قسم کلام از تهذیب ملا سعد الدین قناتزانی و رساله دیگر فارسی
 در بحث امامت محمد علی بن محمد سعید الاشراف برادر محمد امین سابق الذکر است
 غلام علی آزاد در آثار الکرام بعد ذکر احوال پدرش محمد سعید آورده که میرزا محمد علی دانا
 تخلص سپهر ملا محمد سعید مردی فاضل و شاعر بود و در مرشد آباد فوت کرد و الشهید سعید

آقا محمدی بن آقا هادی بن ملا صالح المازندرانی ملا حیدر علی مجتهد
 بعد از آقا هادی پدر آقا محمدی میفرماید که پسر آقا هادی فاضل آقا محمد محمدی شیب
 و مصنف حاشیه شرح مختصر الاصول عضدی است و نقل کرده اند که آقا محمد
 مذکور در زمان خروج شاه طهماسب ثانی ابن سلطان حسین صفوی به دست افغانه
 قندهار که تسلط بر اصفهان یافته بودند شمشیر شد ندقاله صاحب تذکره العلما را از تلامذه
 آقا محمدی مذکور شیخ محمد بن حاج شیخ محمد زمان قاسانی است کافی الشان و دال السید
 بشیر الجیلانی الرشتی عالمی بخیر و فاضل تخریب و صاحب تکریم اهل آورده که
 سید بشیر مذکور از فضلاء زمان و علمای عصر بود ماهر در فنون حکمت و محقق در اصول
 فقه و حادق در فقه و دیگر فنون بود و ایضا گفته که بعضی افادات و درایات او بمن سید
 وی عظیم و بل یافته و سن شریفش قریب به نود سال رسیده بود که بر حمت حق پیوست و ابو علی
 صاحب منتهی المقال او را بر حاشیه کتاب خود ذکر فرموده و گفته السید بشیر الجیلانی
 کان من الساجده الاذکیاء الخادیه میرزا بدر المدعو بآقا میرزا صاحب تکریم اهل آورده
 که میرزا بدر معروف بآقا میرزا عالم و فاضل و استاد من بود و خوانده ام پیش او مباحث کلام
 از شرح عضدی و متعلقات او و کتاب العقل والتوحید از کتاب اصول کافی کلینیه
 قدس الله روحه و توفی رحمه السید ابراهیم بن محمد القمی ثم النجفی ثانیاً ثم
 الهندی ثالثاً صاحب تکریم اهل آورده که سید ابراهیم مذکور فاضل محقق و عالم
 مدتی صاحب فطانت مالیه و درایت نامیه و متقی و باسع و کامل و حادق در حکمت کلام
 و حدیث و اصول و تفسیر و فقه بود و بخدمت وی در مجلس حاضر شده ام از تصانیف او است
 شرح کتاب مقایع لا تحسن کاشانی و شرح کتاب وافی و اینها از رسائل مفروده السید
 محمد ابراهیم القزوی شیخ علی حریز در سوانح عمری خود بنویسند و ذکر کسانیکه اثنای سفر
 خود بخدمت ایشان رسیده گفته دیگر از فاضل سید العلماء میرزا محمد ابراهیم قزوی است جامع

مستوفی و منقول و از انقباض بود و در السلطنت قزوین ایشان را دیده ام و صاحب شذور
 بعد از کثرت گفته که وفاتش سنه بضع و خمسين و مائة بعد الالف اتفاق افتاد الحاج اسماعیل
الاسفهمانی النخاوتی آبادی صاحب تکریم آورده که وی از اعظم علماء اکابر فضلا
 بود اگر چه در زمان او بودم اما بخیر مت او مشرف نشده ام لکن مشایخ و علماء را شنیده ام
 که مدح و ثنای او بسیار میکردند و تحقیق و تدقیق او را می ستودند حتی که شنیده که فن مستوفی
 که اصعب فنون است میداشت و درس موسیقی شفا میفرمود و همت و اهتمام او در
 تحصیل چنان بود که شرح مطالع نام با متعلقات آن در عرض مدت هفتده سال خواند
 و با اینهمه کمال زهد و تقوی داشت و لباس او درشت و غذای او فقیرانه بود و مالها
 بسیار داشت همه را بپدر خود عطا فرمود و شش طکر که در ایام ولیایی مبارکه در هر سال
 علماء و زهاد و فقرا را مضیافتای خیره کننده و باغذیه لذیذه و طعمه نفیسه اطعام نماید آورده
 که سلطان اشرف قلی با وی روزی بزیارتش آمد و آن مرحوم تعظیم شاه برخاست و سلطان
 مذکور فرود از نشست السید احمد بن امیر محمد حسین الحسینی السکاکه
 صاحب تکریم امل آورده که سید احمد مذکور شهابی ساطع و سیفی قاطع و نوری باهر و قمری زاهر
 و دریائی ذاکر و در جمیع علوم باهر و فائق بود و در معقولات و منقولات دستگاه و افتخار
 در او اعلی شباب بلاقات او مشرف شده ام و از او استفاده کرده ام و تاریخ وفات
 او را یاد ندارم اتقی مولا نا احمد الطالقانی القزوینی صاحب تکریم امل آورده
 آورده که مولا نا احمد مذکور از اهل طالقان بود در قزوین نشو و نما یافته و تحصیل علوم
 و تکمیل علوم فنون در همان بلده فرمود اسم او در اصل عبداله نام بود و علمای تیرتم او مکلف شدند
 و احمد نامش گذاشتند پس همین اسم اشتهار یافت بالجمله مولا نا مردی فاضل بود و من
 او را ندیده ام اگر چه در زمان او بودم اما مصنفات او را و علوم مختلفه دیده ام من جمله
 آنست شرح کتاب الطهارة از کتاب بدایة الهدایة شیخ حر عاملی علیه الرحمة اگر چه با خدا و شیخ

دروس علامه خوشنویساری بود چنانچه به تئو بر سن ظاهر شد اما خود نظر در آن میفرمود شهادت
 بفضل و کمال او دارد و از مصنفات او فوائد متفرقه است بر مائشیه عدة الاصول ^{خلیل}
 قزوینی و مائشیه دار بر مائشیه حاج علی اصغر که بر مائشیه عدة الاصول ملا خلیل مذکور است و دیگر
 حواشی دارد بر غیر این دو کتاب و از حواشی او حدیث فہم و دقت ذہن و قوت طبع او
 اشکار است انتی لمحض السید احمد الاصبہانی الخاقون آبادی المجاور لشہد الرضا
 علیہ السلام صاحب مکملہ اہل اہل آورده کہ سید احمد مذکور از مجاورین مشہد حضرت امام
 رضا علیہ السلام بود و فاضل خلیل و عالمی نبیل بود بلاغات او شرف یافته ام و در مجلس درس او
 حاضر شدہ مجاورت او را صبح و مساموہ ام در بلد یکہ او مجاور مولای خود بود و او جات
 در علم فضل و متعلی بنایت صلاح و تقوی بود و با وجود تبحر در فقه و رسوخ لککۃ اجتہاد
 احتیاط و راقدا داشت و عمل بنایت احتیاط میفرمود از تصانیف شریفیہ او رسالہ
 دیدہ ام کہ تالیف میکرد و در جواب اعتراضات بعض مخالفین کہ از ہند فرستادہ بود
 و اعتراضات مذکورہ بر کتاب حق البقین اخوند ملا محمد باقر مجلسی علیہ الرحمۃ بود پس جواب
 آن نا صبیح پنج خوب و اسلوب مرغوب نوشتہ و بنایت جودت علمی فرمودہ و وفات
 سید احمد موصوف در مشہد مقدس حضرت امام رضا علیہ آلاء التیمیۃ و الثناء در سنہ کبیرہ
 و یکصد و شصت و یک ہجری اتفاق افتاد محمد بن سعید بن السید سراج الدین قاسم
 بن الامیر محمد الطباطبائی الحسینی القمیبائی مولانا عبد اللہ طباطبائی
 بر مائشیه کتاب اہل اہل از جامع الروات نقل کردہ کہ محمد بن سعید مذکور خلیل القدر رفیع
 المتزلت و عالم و فاضل و کامل و ریع صالح و ہندین صاحب تالیفات است از انجملہ کتاب
 مفاتیح الاحکام و شرح کتاب آیات الاحکام ملا احمد اردبیلی طاب فراہ و رسالہ است
 در احیای موات و مائشیه بر مائشیه فاضل زکی مولانا عبد اللہ یزدی بر تہذیب المنطق و لاؤ
 محمد بن سعید مذکور در سنہ اثنتی و تسعین بعد الالف است و رحمہ اللہ الامیر اسماعیل

انما تون آبادی صاحب تکریم فرماید که امیر اسمعیل مذکور از علمای مشهورین بفضل و تحقیق بود
 و الحق که او در دریای افکار تنقیح کرده است اما افکار او نفع ندارد از تصانیف اوست
 شرحی مبسوط و ضخیم بر اصول کافی دیگر حواشی مدونه بر شرح البیات اشارات و متعلقات
 او و رسال متعده در حکمت و غیر آن میرزا محمد باقر شیرازی از جمله ماهرین و اعلام دین
 حکمت و کلام از معاصرین شیخ عبدالبنی قزوینی صاحب تکریم امل آمل بود چنانچه در کتاب
 تکریم مسطور است که میرزا محمد باقر شیرازی در ایام جوانی بدرجه عالی فائز گشته صاحب مین
 ثاقب و فهم نافست و با وجود حادث سن کمال حسن تقریر شنول درس کتب مبسوطه و سفل
 کبیره می باشد حسن تقریرش بجای است که محصلین و طلبه علوم از حسن تقاریر و بدایع بیانات او
 منبخر میشوند بالجمله میرزای موصوف مهارت وافر و بهره باهر در حکمت و کلام و عربیت داشته
 و صحبت های مرغوب و سخنانی دلچسپ و مطلوب میداشت انتهی محصل کلامه مولا نا
 محمد تقی الدامغانی از فضلاء کالمین و معاصرین شیخ عبدالبنی قزوینی بود چنانچه صاحب
 تکریم امل بعد ذکر و وصف او گفته که دیده بودم او را در اثنای سفر ازل که بطرف
 مشهد مقدس امام رضا علیه السلام نموده ام و در عجب آوردم مراحل فضل و کمال و قوت
 علمی وی مولا اسمعیل المازندرانی صاحب تکریم امل آمل آورده که مولا اسمعیل با زنده
 که از ساکنین خاجو تست و آن محله ایست از محلات اصفهان وی از علمای فاضلین صاحب
 تحقیق و تنقیح در علوم و از فرسان کلام و فحول اهل علم بود بالجمله صاحب تکریم بسیار ثانی اندوخت
 و مناقب او ذکر فرموده و گفته که بعضی ثقات شنیده ام که کتاب شفا ایتامه سی بار ملاحظه فرموده
 یا بخواندن یا بتدریس یا بطلالعه و شنیده ام که جای چند ورق از کتاب شفا افتاده بود و آنرا
 بیاد خود نوشت چون کتاب صحیح مقابل گردید در یک حرف یاد و حرف تفاوت بود
 بو کتب معروفه و مشهوره فن حکمت و کلام و اصول پیش او بنایت آسان بود از نشر حرا و
 نایکه مردمان او را مخاطب بخطاب ان هذا الشیء عجاب و ان هذا الشیء یاد ساختند

و آن مرحوم باین توکل در حکمت معرفت تام داشت و رفقه و تفسیر و حدیث و در تمام این علوم صاحب تحقیق بود و بالجلوی آیتی عظیم از آیات الهی و حجتی بالنه از حج جناب باری تعالی شانه بود و باین همه اشتغال بیاد است بسیار داشت و زاهد و گوشه گیر و عزلت گزین بود و از مردمانیکه برای دنیا تحصیل علم میکردند حسد و بغض داشت و مواظبت بسبن نبویه و اخلاص تام بحضرات ائمه علیهم السلام داشت و صاحب شدت عظیم در تسدید عقاید حقّه بود و در اجرای امور دینیهت عظیم داشت شنیده ام که مردی نزد سلطان آن زمان حاضر بود و در اثنای سخن آن مرد بیدین سخنی گفت که ولایت بر انکار معاد جسمانی داشت و بادشاه با او سیله داشت پس شخصی از اهل مجلس گفت که ما نزد مولانا اسمعیل کسے را میفرستیم هر چه او بفرماید حق است و همان امر اعتقاد باید داشت پس فرستاده بخد مت مولانا آمد و ماجرا بعرض رسانید مولانا فرمود که آن مرد و بادشاه که خورند و نمیدارند امر معاد را با تو مفصل بیان فرمود و از تضایف مولانا اسمعیل کتب بسیار اند و چه اشئ بسیار بر کتب علوم می شمار و آنچه بمن رسیده است و پیش من موجود است رساله ایست در ردیه علامه خوشنویساری در بحث زمان موهوم و فاش در سنه سبع و سبعین بعد المائة و الا اتفاق افتاد السید ابراهیم القاسمی بکسر التثنية آخره نون الی قاتن بلده عبد طیس بفتح الطاء المملوّه مدینه من نيسابور و اصبهان و کرمان شیخ عبد الباقی قزوینی در تكملة اهل آمل آورده که سید ابراهیم قاسمی بعهده شیخ الاسلامی در بلده قاتن اقامت داشته وی عالمی عامل بود در بلده مذکوره او را دیده ام و عالمی باصلاح یافتم رحمه الله تعالی آقا محمد باقر بن محمد الهدا از فقهای عصر خود بود و صاحب تكملة آورده که آقا محمد باقر همدانی عالمی فقیه و شیخ الاسلام همدانی بود و زیارتش مشرف شده ام وی از اکابر صلحا بود السید محمد باقر بن محمد ابراهیم الهمدانی فرزند ارجمند سید محمد ابراهیم همدانی سابق الذکر است صاحب ذهن دقیق و فکر عمیق بود و وسعت نظر در علوم حقیقه و معارف الهیه بحدی داشت که فوق آن نیست

کثافی التکملة وايضا در ان کتاب سطورست که قبل از تالیف این کتاب یعنی کتاب تکملة
بدت بست و پنج سال اورا دیده بودم دام ظلّه الوریف علی الوضیع والشریف
انتهی کلامه الحاج محمد باقر الرشتی از صالحین و محدثین بود صاحب تکملة آورده
که الحاج محمد باقر الرشتی کان محدثا صالحا لانه کان اخباریا انتهى آقا محمد باقر المازنی
از مجاورین نجف اشرف بود صاحب تکملة اهل آمل بسیاری از مدح و مناقب آورده
معمی این است که گفته آقای مذکور بحر ذخار علوم و دقیق النظر و عمیق الفکر و عادی انواع
معارف بود مدرسه او دارالشفای یاران جالت بود و کلمات و اشارات بطریقه نجف
از ضلالت بالکمله بعد از آن اوصاف بسیار میفرماید که آقای موصوف تحصیل علوم و اکتساب فنون
و رسال کثیر و یکصد و پنجاه هجری در بلده اصفهان فرموده و نزد اعظم علمای آن زمان تردد
می نمود تا آن که فضل او در عراق عرب مشهور شدند و مکرر رتبه و تقای او شرف
شد و نیز گفت که کلام هود دام ظلّه من قطان داد السلام فی مجاوره من بخرابه
سکان البیت الحرام نسال الله الیکون فی حضرتہ والتشرف بمشهدہ و خطبته
انتهی مولانا اسمعیل التبریزی صاحب تکملة اهل آمل آورده که مولانا اسمعیل تبریزی صاحب
علمای بلده تبریز و شیخ الاسلام آنجا بود و در علم و فضل هر چند متوسط بود اما در اجرای امور
دین و امر معروف و نهی عن المنکر نهایت اهتمام داشت و داشت و نقل است که مولانا مرد
حکم کرد و بادی زکوّه و حج و آن مرد مالدار بود چون موثر نیفتاد بخدمت خود آمد که تا او باز نماند
و پنهان کردند و از عجائب حکایات مولانای موصوف آنکه در تبریز تو نگری بسیار مالدار
بود و بشت نخل مال خود را بنحور و دزدی داشت بعد از فوت او مولانا بان زن نکاح کرد
و جمیع اموال را برضا و اجازت زوجه بقرا و مساکین داد و در مدرسه با صرف نمود شنیده ام
که آن مال ده هزار تومان بود و انتهى ملخصه میرزا محمد جعفر بن سید علی الخفاف
صاحب تکملة آورده که میرزا محمد جعفر کورخانه عظیم التزلت و عالمی طویل المزیب بود و معتزلی

از فرقدین بالا و مرتبه بنایت ملل داشت اگر میدیدم تحقیق و دوانی و فیکه آنم و در سحاشیه
قدیمه شرحی تجربه میگفت چنان دهشت و حیرت او را عارض میشد که کمالش صور بهوش نمی آمد
که است شیخ ابوسلیمان که تحقیقاتش را به میند و کجاست ابو نصر تا تحقیقاتش بشود صاحب
تکلمه همچنین کلمات بسیار در مدح و مبالغه و وصف وی آورده و نیز گفته که در سحاشیه
همچنان فرمود که اتفاق اهل علم است هر آنکه گاهی بچند رسی اتفاق نشده با جمله صاحب تکلمه
بعد مدح بسیار و ذکر کرامات و مقامات آن علامه و زکات فرموده من شاء فلیج الیه

الشیخ علی بن عبد الله بن عبد الصمد بن محمد بن علی بن
یوسف بن سعید الاصبغی البحرانی مشهور بسوی قریه اصبع که از قریبای
بحرین است جدش شیخ محمد بن علی بن یوسف عالم طلیل و از تلامذه سید ابی جعفر
باجله شیخ علی مذکور از اکابر حاضرین مجلس درس شیخ احمد بن ابراهیم و ابی شیخ یوسف بحرانی
بود چنانکه حال مباحثه اش بخدمت او در ضمن احوالش مذکور شد و در لؤلؤه مطهره است
که شیخ علی مذکور از فاضلین و دقیق النظر خصوصاً در علوم دینی و عقلیه بود و بخدمت شیخ ابی جعفر
عبد الله بحرانی قرأت کتاب استبصار نموده جمعی کثیر از فضلا بمجلس درس او حاضر میشدند
از جمله مصنفات او کتاب ترتیب فهرست شیخ طوسی است و دیگر شرح رساله اشارت
شیخ علی بن عبد الله بن محمد صاحب است که فاضل فقیه و اعجوبه روزگار و عظم
با وجودیکه مشغول قرأت بر قبور بود مثل شاگرد خود شیخ علی مذکور که هر دو ایشان مشغول قرأت
بر قبور داشتند و شیخ علی مجد حاجی از تلامذه شیخ محمد بن یوسف مقابی بود و علوم دینی
و عربیه و عقلیه و حسابیه را بخدمت او خوانده و اینها کتاب شرح لمعه را بخدمت شیخ محمد
بن احمد بن ناصر بحرانی قرأت نموده بود و شیخ محمد فقیه و اصولی بخت و دقیق النظر و طلب
و لطیف و متواضع و صاحب تصانیف بود و نیز شیخ یوسف بحرانی آورده که در رم می گفت
و فیکه استاد شیخ سلیمان در عجم بود و بخدمت شیخ محمد بن احمد مذکور طلب درس نمود و در

از راه تو اضعی که با استاد من داشت اجابت فرمود و سن شریف او قریب هشتاد سال
 بود و در نماز جماعت شیخ حجری اقتدا میکرد و حال آنکه خود افضل از او بود لکن از راه هم
 نفس و تواضع در اختیار امانت نورع میکرد و انتهی کلامه شیخ حسین بن محمد بن
 جعفر الماحوزی البحرانی منسوب است بسوی ماحوزیم و حای مهله و زای محمه در آخر
 که از قریبای بحرین است و مثل است بر سه قریه از جمله آن قریه دُوج بضم دال مهله و سکون
 و او فتح نون قبل از جیم که سکن شیخ حسین مزبور بود و از اعظم اساتذہ شیخ یوسف بحرانی
 و تلامذہ شیخ سلیمان بن عبد الله بحرانی بود صاحب منہی الثقال فی معرفۃ الرجال بتقریب ذکر شیخ
 یوسف آورده که استادش عالم علامہ شیخ حسین ماحوزی عالم عامل و فاضل کامل و مجتهد
 صرف بود و مولانا آقا محمد باقر بهبانی رحمه الله فرموده است که او طعن بسیار بر اخبارین
 میکرد و میگفت اخباریان چنی اند که میگویند آنچه خود نمیکند بقیلہ و ن من حیث کلا
 کایست و ن انتہی و صاحب نوکوه میگوید که از جمله اسانید من بسوی روایات و مصنفات
 علمای اجماع آنست که مر از راه قرأت و سماعت و اجازه خبر داده است استاد من
 فاضل کامل جامع علوم منقول و منقول و مستنبط فروع از اصول جامع مراتب علم و عمل فاضل
 باکمل مدارج بی خلل شیخ اهل او حد فخر شیخ حسین بن محمد بن جعفر بحرانی ماحوزی که زندگانی
 یافت تا آنکه عمرش قریب به نود سال سیده بود و سواي آنکه ضعف و نقایص بیست کبر سن لاحق حال
 بود و عجب آنست که او با وجود غایت فضل و علم خود ملکه تصنیف داشت و چیزی از او بقاء
 تصنیف نرسید و ایضا آورده که تلمذ و استفاده من بخدمت شیخ مزبور در بلده قطیف بعد
 از وفات والده بعد از آنکه خوارج بر بلاد بحرین استیلا یافته بودند اتفاق افتاد و شیخ مذکور
 از استاد خود علامه زمان و نادرۃ الاولان شیخ سلیمان بن عبد الله بحرانی که ذکرش گذشت
 روایت داشت و ملا حیدر علی مجلسی در اجازه خود آورده که استاد من میر عبدالباقی
 بن میر محمد حسین بن میر محمد صالح خانون آبادی از شیخ حسین ماحوزی مذکور روایت کرده

شیخ مذکور از ملا محمد باقر مجلسی روایت داشت ذوالفضل الاشراف میر آصف
 القزونی از فضلاء زمان و مسلم الثبوت بین الاثقال والاقران بود شیخ عبدالمستقیم
 قزوینی در تكملة اهل اهل آورده که میر آصف القزونی از سادات علماء علی ای سادات بود
 و ایضا گفته که دیده ام من فضلاء علمای قزوین که آنکه زیارت میر آصف مذکور مستحکم
 شده بودند بسیار مبالغه در مدح و ثنای او میکردند و در عظمت فضل و کمال او بسیار میگفتند
 اما من بخدمت او مشرف نگشتم ام و میر آصف مذکور تحصیل علوم در قزوین و اصفهان پیش فضل
 مشاییر آن زمان در او آخر مائده حادس عشر و او اهل مائده ثانی عشر فرمود تا آنکه استقامت
 و مهارت و انفراد علوم کثیره حاصل ساخت و با وج فضل و کمال رسید و باجه از تحصیل علوم
 از اصفهان به قزوین و تقلید و دیگر بلاد کثرت یافت داشت و در آنجا بدرس و تدریس
 مشغول بود و با وصف کمال فضل مقدس و پر پیژگار و زاهد و ورع بود و ایضا صاحب تكملة
 آورده که حکایت کرد من جمعی از ثقات که همراه میر آصف مذکور رحمه الله در محاصره
 محمودیه در اصفهان بودند و در ایامیکه اشتداد جوع و فطخ در محاصره مذکوره پدید آمد میر
 آصف مذکور با جمعی از فقهاء اصحاب خود یک دو وطل و یک دو مذ از گوشت حمار خربده
 و بطنی خنجر بپوش آن داده پس تقسیم فرمود علی السویه حصه هر یک را از آن فقا بنجی که هیچ
 کسی و زیاده در آن نبود و اطعام فرمود هر یک از آنجا عت را بنفس نقیس خود و حصه خود را
 موخر گردانید از حصص دیگر احباب بلکه کسی حصه خود فرمود و مؤلف گوید که آنچه
 صاحب تكملة آورده که میر آصف مذکور در محاصره محمودیه هم شریک بود و ایضا در آخر
 ترجمه او میگوید که وفاتش قریب ازین واقعه اتفاق افتاد و جزاء الله خیر الجزاء جعله
 من سلك الانبیاء و الصالحاء و الشهداء انتهى مفهوم میشود که کدام محاصره بود و زمان
 محاصره هم معلوم نمیشود علاوه برین سقم نسخه منقول عنه چه هست که اصلاً با عبارت مفهوم
 نمیشود و آنچه محصلش ظاهر بود ثبت نموده از جمله مصنفات امیر آصف قزوینی آنچه صاحب تكملة

آورده است شرح خطبه همام است که از حضرت امیر المومنین علیه السلام مانور و کتاب
 پنج البلاغه و کافیه کلینی مذکور است و خطبه مذکوره در باب صفات مومن است و
 در آن شرح بطرز بدیه و بیان سدید پرداخته مولانا عبدالعزیز بن حسین بن
 احمد بن جعفر بن احمد بن جعفر البحرانی البربروی از فضلا و مشایخ و کلاما بود
 از شیخ محمد تقی البحرانی اجازه یافته و اجازه مذکوره بظرف نسخه شرح زبدة الاصول سید غایه المامول
 نوشته بود و نسخه مزبور را ملا عبدالعزیز موصوف بدست خود نوشته صورت اجازه
 اینست بلفت قرأه الشیخ الاجل الانبل الاواه الشیخ عبداللہ بن المرحوم الشیخ
 حسین البربروی البحرانی مدنی بقاہ فاجزت له بعد الاستحارة ان یروی عن
 صاحبی روایتہ و جازلی اجازتہ من مولفات الشریعة و مصنفات السنة
 الشیعة مشروطا علیہ الاحتیاط التام کما اشترطتہ علی مشایخی الکرام و لے
 الیہم فی ذلک طرق عدیدة منها ما رویتہ قرأه و سماعا و اجازة عن مشایخی
 الثلاثة الشیخ الاجل الامجد الشیخ احمد بن عبداللہ و الاواه الشیخ عبداللہ بن علی و
 المبرأ من الرین الشیخ حسین بن محمد بن جعفر البحرانیون عن شیخہما العلامة
 شیخنا الشیخ سلیمان بن عبد اللہ البحرانی عن شیخہ الشیخ سلیمان بن علی البحرانی
 عن شیخہ الشیخ صالح بن عبدالکریم و الشیخ جعفر بن کمال عن شیخہما الشیخ
 علی بن سلیمان عن شیخہ الشیخ بہاؤ الدین عن ابیہ عن شیخہ الشیخ زین الدین صاحب
 المسالك و شرح اللمعة عن مشایخہ المتصلة سلسلتہم الی الامام عن الرسول
 عن جبرئیل عن اللہ سبحانہ و تعالی و کان ذلک فی اوقات عدیدة فی
 طریق الہند بعد الانصراف من نصر فورت خارج سابع عشر شہر ذی القعدة
 الحرام سنہ ١٢٨٠ و کتب فقیر ربہ و اسیر ذنبہ تراب اقدام اخوانہ المومنین
 خادمہ خدام العلم و الاخباریین الاقل الجانی و القن الفانی محمد بن علی بن

عبد النبي الشافعي البخاري والحمد لله وحده وصلى الله على من لا نبي بعده وآله اجمعين
 مولانا ميرزا محمد تقی بن میرزا اکاظم بن ملا عزیز المتدین اخوند ملا محمد تقی المجلسی
 ملا حیدر علی آورده الفاضل العالم النحری جدی میرزا محمد تقی طاب ثراه صاحب صاحب الاطلاق
 والسبایا المستحسنة وآورده که مولانا می مذکور صاحب تصنیفات وایفات بود از جمله
 کتاب هجۃ الاولیاء در احوال صاحب العصر الزمان علیه السلام در فارسی و لاتین
 در سنه تسع و ثمانین و الف بوده و وفاتش در ماه شعبان سنه تسع و خمین و مائه و الف
 واقع شد و ایضا ملا می مذکور آورده که وانا سرمدی عنه وجادة عن جداه العلامة
 من قبل اکام المولی محمد باقر المجلسی طاب ثراه و میرزا محمد تقی مذکور جد بلا واسطه
 ملا حیدر علی مجلسی بود میرزا محمد تقی الاصفهانی الشهابی المحدث بالماسی
 صاحب تکریم الامل آورده که میرزا محمد تقی مذکور از فضلا می مقدمین و علمای بالیقین و
 متعبد و زاهد و پرهنرگار بود اکثر اوقات گریه میکرد و خوف خدا و دائم الحزن از عذاب خدا
 بود و محترمز و مجتنب از عقاب خدا بود و در بلده اصفهان مدت اقامت جمعه و جماعت و شش
 و فیض بسیار با بانی آن بلده میرسد میرزا مذکور در مقبره مولانا محمد تقی مجلسی علیه الرحمة در سنه
 بضع و خمین و مائه بعد الف و دفن شد مولانا سلطان محمد القاسمی صاحب تکریم الامل
 آورده که آنچه محصلش اینست که مولانا سلطان مذکور فقیهی زاهد و عابد بنایت زهد و کمال عبادت
 بود و در امر دین و نصیح جالین شد و داشت سخن و شجاع بود و انتهای مولانا اسمعیل البرزنجی
 صاحب تکریم آورده که شنیده ام وی عالمی فاضل و صاحب تحقیق و تعمق بود و بعد ازین عبارت
 آورده که بسبب شتم و تنجی طلب آن و از رسیدم اما ظاهر مفهوم میشود که مراد صاحب تکریم
 اینست که ملا اسمعیل مذکور بسبب صحبت مردی صوفی مشرب با الیه تصوف گردید و الله
 اعلم بحقیقه الحال مولانا السید محمد باقر بن السید اسمعیل الاصفهانی النخاوی
 صاحب تکریم الامل آورده که میرزا محمد باقر فرزند میرزا اسمعیل سابق الذکر است فاضل منیع

دنیای رنج و فضل و کمال چو فضل کمال پدر خود بمقتضای اولاد سلسله مطابق پیرو
 بود و او را دو امر بزرگ حاصل بود که سبک از علما را و غالب از زمان حاصل نشده اول
 تقریر و لفظ و تیسری نظیر چنانچه صاحب تکرر لال آورد که شنیده ام از حبیب خود میرزا
 ابی تراب رحمه الله از مولانا امینعلی مانند رانی نقل میکرد که او میفرمود که از زمان درس
 حضرت ادریس بنی علیه السلام این زمان چکیس خلق نشده که تقریر و بیان او از محمد باقر
 بهتر و خوشتر باشد و او دوم قرب سلطان زمان چه آن مرحوم نزد سلطان حسین صفوی
 چنین قدر و منزلتی عظیم داشت که در حیطه بیان نگنجد و سلطان مرحوم او را معلم خود ساخته بود
 و در این زمان او را در این بیخونه و او را به حبیب علمای زمان مقدم کرده بود و جمیع امرا
 حتی در این مملکت پیش او حاضر بودند و امرای زمان نمیتوانستند که بحضور او بنشینند
 تا و تکیه او حکم بنشیند میفرمود و ایضا شیخ عبدالعزیز صاحب تکرر لال آورده که از استاد
 امیر محمد صالح حسینی طاب ثراه شنیدم که میفرمود ما شیخ اشارات و دیگر حواشی را
 نزد میر محمد باقر میخواندیم انقی حاصل کلامه آقا محمد تقی اهدانی صاحب تکرر لال آورده
 که آقا محمد تقی اهدانی فاضله عجیب و علمای خوب از هر دو چشم نابینا بود و حال آنکه مردمان
 پیش او قرأت کتب حکمت میکردند و او در آن باب کلامی هیچ خوب و اسلوب مزعوب
 میفرمود و توضیح امور عویصه و مشکله مینمود و دفع ایرادات وارده و ایراد اعتراضات
 نه از صاحب تکرر لال آورده که من بخود متشن مشرف گشته ام انقی کلامه آقا شیخ محمد تقی
 الدوری فی النسخه الدوری بفتح اوله و الراء و القات الی و ورق بلد بخورستان
 که از فی الاتحاف صاحب کتاب تکرر لال آورده که شیخ مذکور را از اهل
 فضلا و از افراد علما بود و جامع علوم عقلیه و نقلیه و صاحب تحقیق راتقی و ذهن فائق و
 و طبع رسا بود و بویژه علم و فضل او در عراق عرب اشتها تمام یافته و علمای اطراف
 و امسار از او اخذ علوم کردند و در نجف اشرف متوطن گردیده بود و در آنجا با فاده در

و تدریس اشغال داشت باجمله شیخ فرور صاحب نظر دقیق و فکر عمیق بود و در تحصیل و افتاده
 و استفاده سست و کوشش بلوغ فرمود که بر اهل شهر خود بلکه تمام اهل عصر خود فائق
 و عالی گشت رحمه الله تعالی مؤلف گوید که شیخ موصوف از جمله اساتذہ مولانا
 بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی رحمه الله بود که با نظر هر من کتاب منتهی المقال میرزا
 محمد باقر بن میرزا علاء الدین گلستانه از فضلاء زمانه و علمای یگانه بود صاحب
 شذو را آورده که السید المحسب ذی المناقب میرزا محمد باقر بن
 سید محقق میرزا علاء الدین گلستانه فاضل کامل و عالم عالم بود ملا محمد باقر بن میرزا
 از روایت دارد مولانا محمد سعید جوینوری از ادکیای فضلاء و از اکابر زمانه
 و عباد بود و بر اکثر کتب مخالفین و موافقین آگاهی داشت و اسع النظر و صانع الفکر
 بود از نتایج افکار او حواشی کثیره بر کتب فریقین بنظر مؤلف رسیده چنانکه در تالیف
 علی بن حماد سن که فقیر و کفر عالم حواشی نوشته از اسباب دریافت میشود که اکثر اوقات
 مشغول عبادت می بود و صاحب ذوق سلیم و طبع مستقیم بود چنانچه صاحب کتاب
 اقبال جاییکه ذکر راه شعبان و اعمال آن بیان فرموده مولانا بر جایگاه آن مقام میفرماید
 الحمد لله الذی وفقنی لهذا الصیام الی تمام الشهر اکثر من ثلثین سنة فانی
 انکره فی الحضره کافی السفر ابتغاء لمرضاة غافر البشره ما ذلک علی جناب فضل
 بغیر و اسرجوان اصوم الشهرین الی منتهی عمری و قد جا وزت من سستی
 الی ما عذر الله تعالی لعباده فی تلك لسنة و ذلک السن العالی و قد صرحت
 الان من تعاقب الاکام و الاحزان کالسن البالی هذا سبب عوارض الايام
 و لکنی قد متغنی الله بفضل و کرمه الی الان و هو اول مرحلة من مراحل
 السبعین بالحواس الظاهرة و الباطنة خصوصاً السمع و البصر و الاذن و سائر ذلك
 فضل الله یونی میزانش فلا یخیفان شاء الله تعالی من لا یخیت له به الا مال

و یوفقی الله الحق علی ارتکاب احسن الاعمال جرمه جاه محمد و کمال صلوات الله
 علیه و علیهم بالقد و اکافصال و ما توفیقی الا بالله و ایضا در مقام ذکر اعمال او حجب
 بر حاشیه میفرماید بحمد الله الذی و فقی لهذا العمل مع سائر اعمال رجب الا قلیلا فان
 ما ترک من ذنوب و هو ثلثون سنة صوم تمام رجب و شعبان قاطبة فی
 السفر و الحضر و القبول مر معطى المستول ما مول جرمه جاه الرسول و آل المقبول
 و در جایگاه صاحب اقبال نوشته که عمر شریف سال رسیده و بر حاشیه آن مقام نوشته
 که کان عمر السیدستین سنة حین تألیف الکتاب و عمری ایضاً حین
 اقبالی بهذا الکتاب اعنی الاقبال ایضا و بر کتاب قلاباً الحان که از تصانیف بعض
 اکابر ائمت و جماعت است اکثر جواشی نوشته چنانچه صاحب کتاب قلاباً
 ذکر محمد بن اسحق مطبل نور محمد سعید بر حاشیه نوشته هو محمد بن اسحق بن بشاد المطلبی صاحب
 کتاب سیرة النبی و هو عندی موجوده بفضل و منه و هو منه منة علی العبد
 الضعیف اقل العبد محمد المدا عو بسعید اسعد حاله و نور باله و دفع و باله و جل
 شفیع محمد و آل سید و ایضا در کتاب مذکور جایگاه صاحب کتاب در ذکر محمد بن

ابن شعر خباب امیر علیه السلام نقل کرده شعر

فلو كنت بواباً على باب الجنة   لقلت لهما اني دخلت بسلام

محمد سعید مذکور بر حاشیه این دو بیت نوشته   ما سنحلی حین سماعی هذا البيت

من کلامه امیر المومنین علیه السلام و ان لم يدرك الظالم شأوا الضلعي هذا ان لبيتان

طوبى لهما ان فيما قلت سيدة نا   وليس غيرك بوابها و اما

بل انت ام بواب ليس له   بغیر اخنک دخل بنزل مقام

چنین اکثر جواشی و افادات او که بر کتب فریقین مقرر سیده دلالت بر علوم مرتبت
 و از اصحاب فضل و کمال بودن او دارد و الله اعلم المحقق المدقق الشيخ

یوسف بن احمد بن ابراهیم الدرازی البحرانی صاحب الحدائق
از علمای متأخرین و کمالاتی محدثین و فقهای بحرین و عالم اصحاب دین بسین
و ارباب انصاف و اعتدال میان طریقه اصولیین و اخباریین بود کتاب الحدائق
الناظره فی احکام الشرع الطاهره از تصانیفش در فقه امامیه معروف و شایدهی عادل
بر مذاقت و جامعیت و خصوصاً در علم فقه و ضبط احادیث و دیگر فضائل اوست
وی از جمله مجاورین ارض اقدس کربلای معلی در حیات و بعد ممات گردید بالجمله آن مرحوم
تفصیل احوال خویش را در آخر کتاب کلوته البحرین فی الاجازة لقرنی العین که معروف
باجازه کبیره است مذکور ساخته و اجازه مذکوره را برای دو برادرزاده خود یکی شیخ ظفیر
شیخ عبدعلی و دیگری شیخ حسین بن شیخ محمد نوشته و بتفصیل احوال شاخ و طریق روایت
و مسائله اجازه خود بطریق متعدده از علمای معاصرین خود تاسد و فی و ابن بابویه و کلینی
و دیگر معاصرین ایشان مابده و احوال بیلا و دویات و اسامی تصنیفات اکثر ایشان را مندرج
ساخته و درین رساله اکثر از کتاب نقل شد بالجمله احوالش علی ماذ کسره فی آخر
الاجازة المذكورة نگه و لاوتش و رسنه بکزار و یکصد و هفت هجری واقع شد و دکنار جزو
شیخ ابراهیم که او مزی تا جرد کریم و حیم و نیکو کار و دینه دار بود پدرش یثمه و او علیم کتابست
بوی فرمود و خط او و خط والد او شیخ یوسف بنایت خوب بود بعد از خدمت والد خود در
استقال داشت و کتاب فطر الله او شرح ابن ناظم و ادانی کتاب قطبی پیش او خوانده بود
که درین اثنا والد ماجدش بر حجت حق پیوست و قریب دو سال بعد فوت پدر خود در طبره
قلیف بود و بعد از آن استاد خود شیخ حسین با حوزی باره قطبی و بسیاری از شرح قدیم بر قرأت نمود و باز
در بحرین فته و انجاء مدت پنج یا شش سال بعد از شیخ احمد بن عبدالمطلبی تحصیل علوم نمود و بعد فوت
شیخ احمد مرحوم بعد از مدت شیخ عبدالمطلب علی بلادی قرأت فرمود و در ضمن این مدت بسوی که منظره فرمود
و حج بیت الله الحرام و زیارت ائمه است که آنجا آورده بار طریقت بر بلده قلیف نمود و در آنجا بعد از مدت فوج حسین

احقر می سابق الذکر من کتاب تهذیب الاحکام مشغول شد تا آنکه در بلده شیراز رسید و حاکم
 آنجا باو با کرام و اعزاز پیش آمد و مدتی در آنجا بنحو شغالی بسر برد و مشغول افتاده و تدوین و اقامت
 جمعه و جماعت بود و در آنجا چند رسائل تصنیف فرمود تا آنکه در ایامی بلده مذکوره تفرقه
 و شرابی افتاده اموال ایشانرا غارت نمودند پس شیخ مذکور را از آنجا بیرون رفته در قصبه فسا
 توطن اختیار نمود و مشغول مطالعه شد و هماغنا کتاب حدائق الناظره را تا باب اغسال تصنیف
 فرمود اتفاقا در آن قصبه هم تفرقه پیدا آمد و والی آن مقام کشته شد و اکثر کتب شیخ هم در آنجا بگارت
 رفته و مدتی بر پهنوالی و تا آنکه بفضل خداوند تعالی شانه بسوی عراق تشریف آورد و در
 کربلای معلی بفرم مجاورت دائمی اقامت ورزید و بطل الله تدوین و تصنیف اشتغال نمود
 و در آنجا شروع در اتمام کتاب حدائق فرمود و چندین مجلدات از آن مبعوض تصنیف
 رسب از آنجا بکتابخانه الطهاره منتقل برد و مجلد است و کتاب الصلوة منتقل برد و مجلد و کتاب
 الزکوة و کتاب الصوم در یک مجلد و کتاب الحج در یک مجلد در آنجا بعد ذکر این مجلدات
 شیخ یوسف مذکور نیز فرماید که این کتاب من یعنی حدائق که اشتمال بر جمیع نصوص و احادیث
 متواتره بر سنده جمیع اقوال دارد کتابیست که مثل آن در کتب علمای ما تصنیف نشده است
 و هر قدر که از آن درین مقام اقدس یعنی کربلای معلی تصنیف کرد و اتمام التزام مذکور
 در آن نموده ام لکن آنچه در عجم تصنیف کرده ام منتقل بر تفصیل احادیث باین مشابهت
 اگر چه اجمالاً منضم تحقیق مسائل و ربط بدلائل است و خواستم که ناظر آن کتاب محتاج مطالعه
 دیگر کتب احادیث و اسناد لال نباشد لهذا آن کتابی مبسوط و واسع مثل بحر ذخیره گوهر را
 قاهره شده است و نوبت تصنیف آن تا کتاب الحج رسیده است و اکنون یعنی وقت تطبیق
 نیازم مذکور و تصنیف کتاب التجارة آن کتاب اشتغال دارم و متوجه ذکر کتاب بجهاد
 نسندم زیرا که درین زمان احتیاج آن کثرت مؤلف گوید که مجلدات دیگر از تجارت
 و نکاح و کتبخانه بعض اعلام ابقاه الله الی یوم القیام موجود است ظاهر اینست تمام اجازه

موسومہ بلو لوة البحرین بقالب تصنیف درآمده و تاریخ اختتام کتاب لؤلؤه علی ما وجد بخطه
سال کینزار و یکصد و هشتاد و دو و هجری است و از تاریخ وفات او که مذکور خواهد شد ظاهر
میشود که بعد اتمام نسخه لؤلؤه بدست چهار سال انتقال فرموده و هم از کلام شیخ مزبور
ظاهر و ثابت است که او در آن اوان مشغول تصنیف کتاب حدائق بوده و دست
از اتمام آن برنداشته بلکه بعض دیگر از تصانیف خود را بجهت اشتغال بآن ناتمام گذاشته
و صاحب تذکره العلماء آورده که مسوع شد که قدری از ابواب آخر آن کتاب باقی مانده
که او در جهمت الہی پیوست و بعد از بعضی از تلامذہ اش با تمام آن پرداخته و العلم
عند اللہ و دیگر از تصانیف شیخ یوسف مذکور است کتاب سلاسل احمد بد فی تقلید ابن
ابی احمد در دو مجلد و در آن کلام ابن ابی احمد را که در شرح پنج البلاغہ بر طبق مذہب
معتزلہ مندرج ساخته رو کرده است و در اول کتاب سلاسل مقدمہ شافیہ در بحث
امامت ذکر فرموده که لائق آنست که کتابی مستقل باشد دیگر کتاب شہاب ثقیب در بیان
مغنی صاحب است و کتاب در النجفیہ عن الملتقطات الیوسفیہ کہ مشتمل بر تحقیقات رافقہ
و ابجاث فائزہ است و کتاب عقد الجواهر النورانیہ فی اجوبۃ المسائل البحرانیہ و رسالہ
الصلوۃ متناوشتہ عا و رسالہ دیگر در صلوۃ بعبارت واضحہ و رسالہ محمدیہ در احکام میراث
ابدیہ و کتاب جلس ل حاضر و امیس المسافر کہ بمنزلہ کشکول است و کتاب میزان التزجج در
افضلیت تسبیح در رکعت سوم و چهارم و کتاب مناسک الحج و کتاب تحقیق معنی اسلام
و ایمان و کتاب اللالی الزواہر فی تمتہ عقد الجواهر و کتاب النفات المکلوئیہ فی الرد علی الصوفیہ
کتاب مدارک المدارک مشتمل بر بحث بکلام صاحب مدارک کہ یک مجلد از ان مشتمل
بر کتاب الطہارۃ و الصلوۃ بمعرض تالیف سیدہ و باقی موقوف بر کتاب حدائق مانده
کتاب سائل الشیرازیہ و کتاب اعلام القاصدین فی اصول الدین کہ باب اوائل آن
در توحید تصنیف در آمد لکن ہر دو کتاب مذکور در حوادث زمان بقضیہ فساد دست

شیخ مذکور بنات رفتند و رساله فاطمة الغال و القلیل در بحث نجاست آب قلیل مشتمل بر دو کلام ملا
 محسن کاشانی و بعضی متأخرین از دو که قائل بطهارت آن بودند و کتاب کشف القناع عن صریح الکلیه
 فی الرد علی من قال فی الرضا بالتزلیل مشتمل بر بحث بکلام میر باقر و اما در رسائل رضاعت و کتاب
 الکفو فی المودعه و مسئله تمام صلوة مسافر در حرم اربعه یعنی کتبه و مدینه و کربلا و مسجد کوفه و کتاب الصوام
 الفاصمه مشتمل بر تحریر جمیع بیان دوزن از اولاد فاطمه و کتاب معراج النبیه در شرح من لا یحضره الفقیه
 که تا تمام مانده و قلیله از اول آن تصنیف شده و کتاب المسائل البیهانیه در جواب مسائل سید
 عبدالعزیز بن سید علوی بحرانی از بیهان فرستاده بود و کتاب المسائل الکافرونیه در جواب
 شیخ ابراهیم بن شیخ عبدالبنی بحرانی و کتاب المسائل الخشیه در جواب ملا ابراهیم خشتی و کتاب
 مسائل شیخ احمد بن یوسف بن علی بن مظفر و پری بحرانی و کتاب مسائل شیخ احمد بن شیخ حسن بحرانی
 و کتاب مسائل سید عبدالعزیز بن حسین الشاخوری کتاب الخطب مشتمل بر خطبهای جمعه از اول سال
 تا آخر سال در خطبهای عیدین و کتاب الانوار الجریه و الاقمار البدریه در جواب مسائل احمد بیکه
 دو که بلای معلی واقع شده و فریب پناه و پنج مسئله از ان میاض رسیده و کتاب مسائل شیخ
 محمد بن علی بن حیدر نعمی بحرانی و دیگر غیر اینها چندین حواشی و اجوبه مسائل است باید دانست
 که شیخ مذکور چندین مقدمات متعلق با اختلاف مجتهدین و اخبارین را در ابتدای کتاب حدائق مشتمل
 ساخته و در ضمن آنها فرموده که من در اوایل از جمله نصرت کنندگان مذهب اخباریه بودم و بعد بحکمت
 بسیار با علمای مجتهدین معاصرین خود میگردم و مقاله مبسوطه در کتاب خود می نویسم به مسائل شیرازی
 مشتمل بر ابحاث شافیه و اخبار کافیه تجربیه در آدم لکن بعد تامل کما یشی در بن مقام و امعان
 نظر در کلام علمای اعلام بر من ظاهر شد که انماض نظر ازین باب باید که دو سه این اختلافات
 است سید العلماء آقا سید حسین نصیر آبادی طاب مرقده در بعض مصنفات خود به تقریب ذکر
 اعتقاد خود و باره اخبارین میفرماید که کسانی که خطی از انصاف دارند و متوسط اند مثل شیخ یوسف
 بحرانی و شیخ حسین عصفوری مخالفت ایشان در اکثر جای مثل مخالفت علمای اصول فیمین مورد

لعن نیست با ایشان را از مرده علمای مقبولین میدانیم صاحب منتهی المقال بعد ذکر مرجه و القاب
 شیخ یوسف گفته که وی در اول حال اخباری صرف بود بعد آن بسوی طریقه منوسطه رجوع نمود
 میگفت که این طریقه مولانا مجلسی مصنف بحار الانوار است وفات شیخ موصوف در ماه ربیع الاول
 سنه یک هزار و یکصد و هشتاد و شش هجری واقع شد و ولیدش مقدس تقی شیخ محمد علی مشهور بابین
 سلطان ولید و بکر حاجی معصوم متولی غسل دادن او بودند و استاد من علامه نبی آقا محمد باقر بهبهانی
 بر جنازه اش نماز کرد و جمعی کثیر خلف جنازه اش مجتمع شدند با وجودیکه ساکنان کربلای معلی
 بسبب حادثه که در آن سال ایشان رسیده بود متفرق و مشتت بودند و انتهی محصله بنابر
 آنچه ولادت و وفاتش که نقل نموده شد ظاهر میشود که مدت عمرش بقا دو و نه سال یا هشتاد سال
 تقریباً بوده است و گویند قبرش نزدیک پاهای شهدای کربلای معلی ضوان الله علیه و اقصی
 رحمه الله و حشره مع من دفن فی جواره صلوات الله علیه و لا حید علی مجلسی در اجازه خود آورده
 که شیخ یوسف مذکور از شیخ حسین باحوزی و ملا رفیع مشهدی و غیر ایشان روایت داشت و میر
 عبدالباقی ابن میر محمد صالح خاتون آبادی اصفهانی که از اجازه روایت دارد و مرابا سائر
 مصنفات و مرویات او اجاده داده است و الله اعلم الشیخ محمد علی بن ابوطالب
 بن عبدالمحسن بن علی بن عطا الله الزاهدی البجلانی تخلص حزین است از فضلا
 باوقار و نوادر روزگار بود و میر غلام علی آزاد بلگرامی در مائرا الکرام گفته که حزین شیخ محمد علی سلسله
 نسبش پیچیده و واسطه شیخ ناهیدگیلانی مرشد شیخ صفی الدین اردبیلی جد سلاطین صفویه می پیوندد
 و مولد و منشأ شیخ اصفهان است چون نادر شاه بر ملک ایران استیلا یافت و امنی که در عهد
 سلاطین صفویه بود برهم خورد شیخ رخت سفر پذیرد و در سنه سبع و اربعین مائرا لفت
 از راه دریایه بندر تهر رسید و از طریق سیستان و خداباد وارد بلده بکرگشت اتفاقاً در آن ایام
 عطف عثمان فخر از سنجاب هند واقع شد و در بلده بکر با شیخ ملاقات نمود دست داد جامع علوم
 عقل و نقل است و در نظم و نثر تبحر بلند دارد و آخر راه ملتان و لاهور متوجه دارالخلافه ملی شد

و قریب چارده سال درین شهر بنوان انز و اقامت گزید و در سنه احدی و سبعین و مائه و الف
از شاه جهان آبا و برآمد چندی در اکبر آباد وقف کرد و از انجا بشهر بنارس شنافت و صاحب
تألیفات افکار بعد ذکر محامد و اوصاف شیخ موصوف گفته که وی در سنه ثلث و اربعین و مائه و الف
که بمبت بغرم زیارت حرمین شریفین برست و عند المراجعت عبور بن بر بلده لارا افتادگان
و یار از حوادث روزگار که منشأ آن وجود نامسعود نادیر شاه بود توقف مناسب نمیده
خود را بساطل دریای شور کشیده از بنادر فارس و کرمان و بندر عباس گذشته خود را
به بندر تته که از بنادر ملک سندست رسانید و از انجا بر سیستان و ملتان و لاهور عبور کرد
بنمزل مقصود که عبارت از دار الخلافت شاه جهان آباد است فایز گردید و مدتی در آن بار
خلد آثار بسیر و عمده الملک امیر خان تخلص بانجام سیورغالی سیر حاصل بوی از سرکار
محمد شاه بادشاه و پانیده بود و در آن فارغ البالی بحبیب خاطر میگردانید قضا را بچو اهل بند
از زبانش سر زده و شعرای شاه جهان آباد را بشورش و پر خاش آورده طاقت اقامت
دلی و در خود نیافته متوجه اکبر آباد گشت و بعد توقف چند روزه از انجا بلیاحات بکار گشت
و از بنارس گذشته تا به عظیم آباد رسیده باز بحبیب قفقی خود را به بنارس رسانید و در انجا ملک
سکونت ریخته عاقبت خانه ترتیب داد و بهمانجا در سنه ثلث و ثمانین و مائه و الف و بنمزل آخرت
نهاد و آقا احمد بهانی در کتاب مرآة الاحوال جهان ناما بتقریب ذکر و در خود در بلده بنارس
نوشته که قریب پنجار شهر واقع است بمقبره شیخ علی حنین محمد علی جیلانی متخلص بخرن که از احفاد
سارف ربانی شیخ ابراهیم معروف بزاهد جیلانی است مرشد و مطاع شاه صفی جدا علای سلاطین صفویه
رضوان الله علیهم است و اوصاف آن از غایت اشتها رستنی از اطهار است و شیخ مذکور سلاطین
نامندان و مشغولان و زنان و دودمان بود و ولادت با سادتش در دوشنبه سبت و هفتم ماه ربیع الاول
سنه یک هزار و یکصد و سه هجری در اصفهان اتفاق افتاده و در خدمت جمعی از علمای عالی شان چون
والد خود و شیخ ابی طالب طالقانی مولانا محمد صادق اردستانی و آقا هادی بن ملا محمد صالح مازندرانی

شارح اصول کافی که ذکرش گذشت و سید اکمال الدین محمد فاسی و امام مولانا محمد تقی مجلسی
 سابق الذکر و فاضل محدث حاجی محمد طاهر اصفهانی و قدوة الحكماء شیخ عنایت گیلانی و سید نجم الدین
 ابوسعید حسن طالقانی و فاضل مدقق میرزا محمد طاهر خلف میرزا ابوالحسن قاتمی که در ریاضی نادر و روزگار
 بود و استاد العلما مولانا شاه محمد شیرازی و جامع العقول و المنقول و اخوند سیاحی فسوی تلمیذ
 استاد الکمل قاسم بن خونساری و مولانا الطیف الله شیرازی تلمیذ فاضل محدث مولانا حسن کاشانی
 و فضلی دیگر تحصیل مراتب فضل و کمال نموده و باندک زمانی مقتدای انام و مرجع خاص عام
 و در اغلب علوم امام گردید و مدتی سیاحت فارس و عراق و عجم و خراسان و طبرستان و حجاز و یمن
 و برهان گذرانیده و ملاقات جمعی از علماء و اعیان رسیده است چون فاضل ربانی میرزا علاء الدین
 گلستانه و فاضل متبحر مجتهد آقا جمال الدین محمد خلف اکبر علامه سحر را استاد الکمل آقا حسین خونساری
 و آقا رضی الدین محمد خلف دیگر آن مرحوم و اخوند سیاحی کاشی تلمیذ و داباد آن مرحوم و فاضل
 متبحر شیخ جعفر قاضی اصفهان و فاضل محقق میرزا حسن خلف مولانا عبد الرزاق الایچی ساکن
 دارالمومنین قم مؤلف کتاب شمع الیقین در عقائد دینی و جمال الصالحین در اعمال و رساله
 در ترقیه و مولانا محمد گیلانی مشهور بر سراب و مجتهد کامل مولانا بابا و الدین محمد اصفهانی مشهور
 بفاضل هندی و سید فاضل کامل سید هاشم هدانی و فاضل متبحر کامل صدر الدین محمد فتنی
 اصفهانی و مدرّس مدرسه هدان استاد جدایین فقیه و مولانا ابوالحسن اصفهانی ساکن نجف اشرف
 و فاضل مقدس شیخ یونس بن خنفه و عالم و زاہد شیخ احمد جزائری و شیخ مفید شیرازی و مولانا محمد
 فراہی و سید الاثقیاء رئیس العلماء و الصالحین سید هاشم نجفی و مولانا محمد علی شیرازی مشہور بکمال
 و فاضل ادیب سید علیم خان بن سید نظام الدین احمد حسینی مشہور بحجازی شارح صحیفه کامله که از
 اصفا و ابوسعید غیاث الدین منصور شیرازی است و عالم عال مولانا عبد الکرم اردکانی و فاضل
 محقق میر عبد الغنی اصفهانی که در میراث رساله دار و دو شیخ سلام الله شولستانی شیرازی که از خلق
 از نو اگر نبره در کوچه مقام داشته است و مجتهد کامل ملا محمد رفیع گیلانی مجاور مشہد مقدس رضوی

چون بر حقیقت حاجت امرش مطلع بود قبول نکرد و معذرت خواست و درین کشور شهر بنارس را
 مسکن خود نمود و از معاشرت خلق دامن افتاد و در آن بلده درس نه کیزار و یکصد و هشتاد یک
 بر حمت ایزدی پیوست بارگاه او مطاف زمره انام و مزار خاص و عام است و در شب شنبه
 و پنجشنبه بر مقبره او عجب انبوهی و ازدحامی میشود و در بعض کتب تواریخ مسطور است شیخ محمد علی
 حزین از ابنای شیخ تاج الدین ابراهیم معروف به شیخ زاهد گیلانی است نسب او به پانزده واسطه شیخ
 موصوف میرسد از غایت اشتها که صیت فضائل او اقطاع عالم را فرو گرفته مصنفات او در جمیع
 عالم عموماً و در هند هم خصوصاً دائر و سائرست در هنگامه نادر شاه از ایران دیار وارد هندستان
 گردید و مدتی در شایهجان آباد گزرا نید و از اینجا رخت بشهر بنارس کشید و ههنا تجارت اقامت نمود
 و در آن بلده قبری برای خود ساخته انتظار اجل موعود میکشید و اکثر بزرگانش میکشیدند که نقد
 در جبر است و برای قبر لوحی از سنگ تراشیده انجند کلمه و بیت بر آن نقش کرد بر سه لوح
 اسم بتباد **الحمد لله بعد از ان محسن قد انشک المسی بعد از ان العبد الواجی دسمه و به الغفور**
محمد الممد عو علی بن ابی طالب الجیلانی و در پائین لوح این مطلع خودش مرقوم ساخته
روشن شد از وصال تو شبهای تار ما صبح قیامت ست چراغ مزار ما

و در پهلوی مزار این بیت

زبان دان محبت بوده ام دیگر نمیدانم   همیدانم که گوش از دوست پندامی شنید اینجا
 حزین از پایی ره پیا بس سرگشته دیدم   سرشوریده بر بالین آسایش رسید اینجا
 و در همان قبر مدفون گشته شخصی این تاریخ بطریق تمثیل گفته

تغی گشته بهیات روی زمین   ز شیخ محمد علی حزین

بظاهر بعد اخراج حرف زای بحجه که عدد هفت باشد تاریخ وفات شیخ مذکور خواهد بود مؤلف گوید
 شیخ مذکور تصانیف خود را در بعض رسال خود بدین عنوان آورده و گفته و اما ما صنفته
 من الکتب و التعليقات و الرسائل فلفظ و اقامتی فاكثر من ان اقل و علی ذکره

وعدة فان حوادث الايام قد نبذتني من بلدة الى بلدة هاديا من فرط الاهوال و
 تشتت البال من خيال الى ديار حتى طفت الاقاليم من غير ارادة ورغبة الى الاسفار
 عاريا عن الاحمال والا ثقال فلم يجتمع عندي ما كتبته ونسيت كثيرا من الوسائل
 والفوائد فمنها كتاب دوايج الجنان وكتاب خلاصة المنطق وكتاب الرموز والكشف
 وكتاب شرح عيون اخبار الرضا وكتاب جامع نفيس بهيته مدة العمر وكتاب كنه
 وكتاب دعايم الدين وكتاب الفصح وكتاب لتوجيه بقول قدماء المجوس في المبدأ
 وكتاب شرح الرسالة للشيخ شهاب الدين يحيى المقتول وكتاب نيس الفوائد في حقيقة
 الاجتهاد لم يعثر مثله وكتاب اللباب في علم الحساب وكتاب جوامع الاداب وكتاب
 الوصية وكتاب كشف الغطاء في تحقيق الغناء وكتاب النصرة وكتاب الانساب وكتاب
 التعليقات في الطبيعى والا الهى وكتاب المرصد في الرايح والكاسد وكتاب الرح
 المصقول في الطعن على اكثر قواعد الاصول وكتاب لذة خرو السعادة في العبادة و
 كتاب الفوائد العلية ثم وكم من فصولا واسال الله التوفيق لا تمامه
 وكتاب كشف التلبيس في هدم اساس ابليس شيع فيه القول على مزج القياس وكتاب
 سيف الله المسلول على اعداء الارسول وكتاب جلاء الافهام في علم المساحة
 وكتاب المصراط السوى في غواية البغوي وكتاب فحج الطلبة في استخراج ضلع المكعب
 واستكشاف معضلات الهندسة وكتاب كد القلم في حل شبهة جذلة الاصم
 وكتاب التعليقات على مبحث الفلكيات من الشفا وكتاب التعليقات على الامور
 العامة من شرح البحر برد وكتاب التعليقات على كتاب المطايعات للشيخ المقتول
 وكتاب التعليقات على الفصوص للعلم الثاني ابي نصر الغاراني وكتاب التعليقات
 على كتاب النجاة للشيخ الرئيس ابن سينا وكتاب التعليقات على مقامات العارفين من
 شرح الاشارات وكتاب التعليقات على غوامض المجسطى وكتاب التعليقات على

التلويحات لأبيهم المقتول وكتاب التعليقات على التذكرة لابن دشيده وكتاب التعليق
 على شرح المقاصد وكتاب شرح رسال حكيم عيسى بن زردة وكتاب المرد على التلويحات
 وكتاب الدعوات الصالحات واسماء الله الحسنى الفتها في مشهد مولاي امير المؤمنين
 عليه السلام وكتاب خواص بعض السور والآيات كتبه ايضا في النجف الاشرف
 وكتاب شجرة الطور في شرح آية النور كتبه في مشهد طوس على مشرفه السلام
 وكتاب لوامع المشرفة في تحقيق الواح والوحدة وكتاب جوامع الكلم وكتاب
 مدارج العلية وكتاب شرح قصيد في الممدودة الفاتحة من شعره الله
 صكة المباركة وشرحها في بلدة حسا واهدية والسيد الجليل السيد حسين المكي
 من آل محراب وكتاب له يباح في ابانة اراط الزجاج وكتاب هداية الامم في الحديث
 والقدر وكتاب النية وكتاب اجابات عن مسائل سأل عنها الشيخ احمد بن محمد
 الحميري العراقي وكتاب الجبال عن المسائل الطبرية وكتاب الجواب للواليد بن نصر الله
 الحائري في مواضع من كبره الشيخ ابن العربي وكتاب خلق الاعمال وكتاب معاني الصمد
 وتفسير سورة الفاتحة وكتاب تفسير سورة هل اتى على الانسان وكتاب المناهج والشيخ
 وكتاب تحفة بن الاذل والابد والسرمد وكتاب الطول والعرض وكتاب العين
 في شرح القصيدة العينية للسيد الحميري رحمه الله وكتاب الفصول البليغة
 وكتاب مختصر البدع والعروض والقوافي وكتاب تجويد القرآن وكتاب فتح الابواب
 وكتاب المشاعر العلية وكتاب صورة الاخوان وكتاب هجة الاقران وكتاب
 معراج النفس وكتاب راح الارواح وكتاب القلة في بيان النقطة وكتاب الفضائل
 في احياء سنن الاوائل وكتاب اللع في ازهاق البدع وكتاب سير عبد الله بن علي
 بن ورقاء المنجاني الازدى رضي الله عنه واخباره وكتاب هشام بن الحكم و
 مناظرته وكتاب فوائد العرب واخبارهم وكتاب اخبار ابي الطيب المبتني احمد بن

الحسين بن عبد الصمد الجعفي الكوفي وذكر بعض اشعاره الفايفة وكتاب اخبار الصاحب
 المجليل كافي الكفاة اسمعيل بن عباد الطالقاني وذكر ما وصل الى من فصوله ونوادير
 اشعاره وكتاب نوادر ابى الحسين مهيار الكاتب الديلمي واخباره وذكر بعض غرر
 اشعاره وكتاب اخبار ابى تمام الطائي حبيب بن اوس وبعض اشعاره وكتاب اخبار
 الشيخ الصفي الدين الحلبي ونوادير اشعاره وكتاب اخبار المحقق الطوسي قدس الله روحه
 وكتاب اخبار جدى السعيد الشيخ ابراهيم المعرف بن اهدد الجيلائي قدس الله
 سره وكتاب ماجرى به القلم واما ما كتبه بالفارسية فكتب منها كتاب معرفة
 النفس وخردها وكتاب ابطال التنازع وكتاب بشارة النبوة ذكرت فيه من التوراة
 والانجيل وصحيفة يوشع وكتاب شعيا ما يدل على نبوة نبينا صلى الله عليه وآله وسلم
 وكتاب الاغاثة في الامامة كتبه في مكة المباركة زادها الله تعظيما وكتاب يبحث
 القدم والمحدث وكتاب فتح السبل وكتاب مقالات بعض المشايخ وكتاب
 خرد النفس وكتاب المعيار في الاوزان الشرعية وكتاب النسب التاليفيه
 وكتاب قوايد الطب وكتاب اداب دعوة الاسماء والاذكار وكتاب مختصر الدعوات
 والزيارات وكتاب الحليات وكتاب معرفة الباري وما يتعلق به وكتاب مصابيح
 الظلام في اراء الكلام وكتاب الصيد والذبائح وخواص الحيوان وكتاب اصول
 المنطق على طرزاينق وكتاب شرح بعض خطب امير المؤمنين عليه السلام وكتاب احكام
 الشك والسهو في الصلوة وكتاب دستور العقلا في اداب الملوك والامراء
 وكتاب شرح دعاء عرفة لسيد الشهداء عليه السلام وترجمة دعاء المشلول
 وترجمة دعاء الصباح وترجمة الجوشن الصغير وترجمة الدعاء المعروف
 بالعلوى المصطفى وتفسير سورة الحشر وشرح القصيدة الجيمية الفارسية وكتاب
 معرفة الاجسام وتناهيها وكتاب الموسوم بحماجم في بيان المواليذ وكائنات الخلق

وكتاب بطل الجبر والتفويض وكتاب جوب النص على الامام وكتاب الخواص المجربة
 وكتاب العلاجات الغريبة وكتاب معرفة اللآلئ وكتاب شرح مطلع الانوار في الهيئة
 وكتاب شرح مصباح الشريعة وكتاب شرح بعض فصول فلاطن الاظم وكتاب المواريث
 وكتاب الدلالة على الخير وكتاب سبب الاختلاف في الاخبار وبيان طريق جمعها
 وكتاب في تحقيق الروايات واصل علم التعبير وكتاب الرد على النصارى في القول
 بالافانيم وكتاب المواريث السماوية وكتاب الجمع بين الحكمة والشريعة ودفع شبهة
 الخالف كما وهب الغاغة وترجمة رسالة الافيون للشيخ الرئيس وترجمة الرسالة
 الموسومة بالصفحة في علم الاضطراب لشيخنا البهائي طاب ثراه مع زيادة توضيح
 وتحقيق وترجمة منطق الجريد وترجمة كتاب اقليدس في الهندسة مع زيادة
 توضيح وترجمة نواتج محمد بن ابي عمير الازدى وذكر سيرة واحواله ورسالة
 الكرواحكام المياه ورسالة سيرة المتعلمين ورسالة تضعيف الشطرنج ورسالة
 حل بعض الاشعار من كلام الخاقاني ورسالة مناسك الحج كتيبه في اثناء سفر الحجاز
 وكتاب المناظرات والمحاضرات كتاب اديب الغزلة المخلوة وكتاب اديب المعاشرة
 وكتاب معرفة التقويم واحكام النجوم وكتاب جبر الانتقال وما يناسب له وكتاب
 الاسنى في تحقيق قول تعالى ثم دنى فتدلى فكان قاب قوسين او ادنى وكتاب
 التعريف في حصص انواع القسمة وكتاب الحيوة والمائة في البحث على العمل ودم العظلة
 وكتاب المعادن وكتاب فلة الاكباد حاصل رسالة ابي عبد الله المعصومي في
 العشق وهو اعظم اصحاب الشيخ الرئيس مع زيادات وافادات شريفة وكتاب
 التخليد والمخلية وكتاب الادعية والادوية وكتاب التاليف بين الناس وكتاب
 فضل العراف وكتاب تذكرة المعاصرين من الشعراء وكتاب مكيال العلماء
 وكتاب رياض الحكمة وكتاب مواعظ الحكماء وكتاب فضائل القرآن

وكتاب تقسيم الاسماء ومعانيها وكتاب شرح رسالة الوالد العلامة رضي الله
 عنه في تحقيق الحركة وكتاب شرح رسالة والدي ايضا قدس الله روحه
 في عمل المسبوع والمتسع في دائرة اب ج من التعاليم وكتاب شرح الرسالة ايضا
 لوالدي قدس سره في قول ارسطو له صار ماء المطر خفيفا وترجم رسالة الوالد
 العلامة طاب ثراه في بيان قل الرحمن من امر ربي وايضا ترجم رسالة الوالد
 اعلى الله مقامه في تحقيق ماهو الحق في مسئلة العلم وايضا ترجم رسالة الوالد
 نور الله مضجعه في تحقيق قوله عليه السلام عرفت الله بنفسه العزائم وحل الصغائر
 وكتاب المواهب في ليلة الرغائب في بيان كلام فرغوريوس حيث قال الخبير
 منها ماهي شريفة ومنها ماهي مدحثة ومنها ماهي بالقول كذلك ومنها ماهي ناقصة الى آخر
 كلامه كتبه في ليلة واحدة وذلك من فضل الله سبحانه على وكتاب الفرق
 بين اللس والمس وما يتعلق به ويتفرع عليه وكتاب شرح رسالة ابى يوسف
 يعقوب بن اسحق الكندي في تحقيق النفس وكتاب المفصل في خبرائى في كل
 وكتاب الزكوة ورسالة معرفة القبلة ورسالة في دلالة الفعل المضارع المثبت وذكر
 الاقوال ونصرة قول ابى حيان في اشتراك بين الحال والاستقبال ورسالة في جميع
 السؤال عن الاربعة المتناسبة ورسالة في جواب مسئلة في الموضوع ورسالة
 في تدوين بعض ما كتبه الى الاصحاب ورسالة في ذكر احوال الناضل للمعادن
 افضل الدين محمد القاساني رحمه الله وذكر بعض مكاتيبه ونوائد المختصر ورسالة
 في جواب المسائل التي وردت من خراسان ورسالة في جواب مسائل وردت
 من جيلان ورسالة في الجواب عن السؤال الذي ورد من قسطنطينية ورسالة
 في النوافل الليلية ورسالة ما يعمل في ليلة الجمعة ورسالة حضوره ربات الدين
 ورسالة الحسن والفقيه العقليين ورسالة تركية النفس على القولين قول ارسطو وقول

افلاطن الالهی ورساله فی بیان القوۃ القدسیة واماکن النفوس
 القدسیة فی النواع الانسانی علی قول المشائین وحتویہ الكشف
 الالهام علی رأی الاشراقیین والقبول فیہ ورسالۃ الفرق بین
 العلم والمعرفة ورسالۃ اصول الاخلاق ورسالۃ تجدید
 الامثال ورسالۃ البعث مع الشیخ السهروردی فی الرؤیة ورسالۃ
 اقسام المضائقین بالسعادة الاخریة ورسالۃ فی شرح
 قصیداتی اللامیة ورسالۃ الکسوف والخسوف ورسالۃ
 فی تحقیق صلوة الجمعة ورسالۃ فی الامامة والبعث عن شیخ اجلها
 ورسالۃ فی تحقیق بعض المسائل التي اشتہر الخلاف فیہا بین
 الامۃ المحمدیة صلی اللہ علیہ وآلہ ورسالۃ فی بیان خوارق
 العادات والمعجزات والکرامات شمس الدین فقیہ تخلص و بود
 ورنذکرۃ نتائج الافکار مسطورست گنجیہ فنون دلیذیر شمس الدین فقیہ مکملش
 شاہجہان آبادست یکلطیفش ورسنہ خمس عشر و مائة والفاء ہما بنجابیہ
 ہستی پوشیدہ و سلسلہ نسب آبائی او بباس عم النبی صلی اللہ علیہ وآلہ واز
 طرف مادر بسادات ملحق میشود و وے از اعیان آن دیار چند آثار است
 بنجدست علمائے وقت کسب کمالات گرا سیدہ از دہن نقاد استنداد
 شایستہ و دست گاہ پایستہ بہرسانید و در فنون نظم و نثر و معانی و بیان و بدیع
 و عروض و قوافی از تجسین روزگار گردید و در آغاز عشرۃ خامسہ بعد مائة الف
 ترک عوائق دنیویہ کردہ کسوت فقر ادر بر کشید و در بہان روز ہما متوجہ سیاحت
 دکن گشتہ در اورنگ آباد رنگ قیام بخت دپس از پنچ سال بمعیت قزلباشخان اسید
 بشاہجہان آباد مراجعت کردامرا و اکابر آن بلدہ فرخندہ تبلیغ و تکریم و تکریم و اختتام

علی الخصوص فیما بین وی و علی قلیخان ظفر جنگ و انجمنانی سه رشته ارتباط و اتحاد بر تبه کمال
 استحکام یافته بود و مخفی بر طاقت نواب عماد الملک و وزیر ابن امیر الامرا فیروز جنگ بن آصفجاه پرتو
 پسر قطع خلق مراقت نموده در اکر آباد منزوی گشت از تصنیفات وی دیوان و مثنوی و الیه
 سلطان و حدائق البلاغت مشهور است و آخر عمر بغیرم زیارات اکنه متبرکه باورنگ آباد
 بر خور و دو توقف یک هفته سری به بندر سورت کشید و از آنجا بعد فوز بمنزل مقصود و حصول فقه
 مراد بیهره رسید بغیر میت هند بر کب و دریای شود نشست قضا را کشتی شکست و سرایه جانش
 در گرداب فنا افتاد و این ماجرا در کتاب المثل و ثنائین علی و الف و دوا از تصانیف است حدائق البلاغت
 و مثنوی شمس الضحی و مثنوی در مکنون الشیخ ابو صالح محمد مهدی بن محمد صالح
 الفتوئی العالمی منسوب است بسوی فتون بغافل از تالی و دو نقطه بالا مضمومین و دوا
 ساکنه قبل از تون که شاید یکی از مواضع جبل عامل است دی از تلامذه ملا ابو احسن شریف عالمی
 بود و بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی و میرزا مهدی شهید رابع از تلامذه آنجناب اند و از نوشته
 و اشعار تصانیف شریفه او است کتاب نتائج الاخبار در جمیع ابواب فقه حاوی اکثر مسائل
 و احادیث ائمه اطهار علیهم السلام جناب آقا سید حسین مخاطب بسید العلماء ثابته در بعضی جازات
 خود نقل کرده که من از والد خود شنیدم که حکایت میفرمود که سید اجل بحر العلوم طباطبائی
 ذکر میفرمود که فقه مسادی و استنباط جمیع فتاوی مرتبه البست جلیله که علمای زبان ما را از جمله
 کسانی که بلا قات اینان سیده ام حاصل نشده مگر دو کس که یکی از آنها شیخ محمد فتونی است بعده
 جناب موصوف گفته که شاید درین کلام اشاره بآن باشد که شیخ مذکور جمیع ابواب فقه را بحجت
 و استدلال در کتاب خود و نتائج الاخبار بمعرض تالیف در آورده است و آن کتاب جامع اکثر
 مسائل و آثار در سائر ابواب فقه است که مستند با حدیث منقول از جناب حضرات ائمه
 اطهار است آقا سید محمد مهدی بحر العلوم طاب ثراه و را اجازه خود که برای سید عبدالکریم بن
 سید عماد الدین بن السید محمد بن السید جواد موسوی قمی در مقام ذکر سلسله و سند مشایخ خود فرمود

ومنها ما اخبرني به بالوجوه الثلاثة المذكورة شيخنا العالم المحدث الفقيه واستاذنا
 الكامل المتتبع النبیه نخبه الفقهاء والمحدثين ونبذة العلماء العاملين صاحب
 الاخلاق الكريمة الرضية والمخصال الحميدة المرضية واحده عصره في كل
 خلق رضى ونصف على شيخنا الامام الهادي السني بن صالح محمد المهدي الفتوي
 افاض الله على نفسه الشريفة القدسية مراحم الفاضلة الانسية عن شيخه
 الاعظم رئيس المحدثين في عصره وقدوة الفقهاء في دهره المولى ابى الحسن
 الشريف الفتوي قدس الله نفسه وطيب رمله عن شيخه خاتمة المحدثين
 المجلة وناشر علوم الشريعة والملة العالم الرباني والنور الشمساني خادما خبا
 الائمة الاطهار وغواص مجاد الا نوار خالنا العلامة المولى محمد باقر العلوم
 الدين دفع الله درجته في اعلى عليين الخ الشيخ محمد باقر بن محمد باقر المازجري
 موطن او هنار جريب است كيمي از بلاد نقبیه ازندان ست وى انسا كا بر مجتهد بن اعيان
 مشايخ وشاگرد ميرزا ابراهيم قاضى اصفيهان و شيخ محمد قاساني بود آقا سيد محمدى بجز العلوم
 ازوى روايت دارد سيد عبد اللطيف خان شوشترى كراچيه معاصر بن جناب شيخ بود
 در كتاب تحفة العالم بتقريب ذكر اعلام مجاورين نجف اشرف آورده ديگر فاضل مخبر آقا محمد باقر
 بزاز جري طباب ثراه فيلسوف زمان و نادره جهان در فن معقولات و رياضى طبعى آيتى بود
 در سن كهولت بود كه بخدمت او رسيدم عاطفتى بي پايان و محبتى افزون بهم رساند از كثرت
 امراض صعبه قادر بر مطالعه و اناده نبود استدعاى خواندن زبدة الاصول واليات شفا
 از دستش نمودم از فرط اشتياق قبول فرمود شه وع كردم طولى نكشيد كه وفات نمود و طيبه الله
 ثراه انتهى و بجز العلوم طباب ثراه در اجازه خود كه براى شيخ محمد حسن نجفى علمى فرموده و در ذكر
 طرق و مشايخ خود ميفرمايد و منها ما اخبرنا بالوجوه الثلاثة المذكورة شيخنا العالم
 العامل العادف الحائز لانواع العلوم والحقائق والمعادف جامع العقول المنقول

ومقرر الفروع والاصول الشيخ محمد باقر بن المولى الفقيه محمد باقر الهزارجى
 قدس الله روحه الشريف عن شيخه العالمين الفاضلين المحققين المدققين الشيخ
 الفضل الاوحد الحاج محمد لقاسم بن الاصبهان والشيخ الفاضل الجليل الامير ابراهيم
 القاضى بدلا السلطنة اصيهان عن مشايخهما العلماء الفضلاء النبلاء السيد
 العلامة وحيد عصره وفريد هره شيخ الاسلام ومفتى الانام الامير محمد حسين
 ابن العالم العامل الصالح الامير محمد صالح الخاقون ابادى والشيخ الفقيه العالم
 الربانى الحاج محمد طاهر بن الحاج مقصود على الاصفهاني والشيخ الفقيه السبيه
 العالم الرضى والفاضل الرضى المولى محمد قاسم الهزارجى عن شيخه الامام
 الهمام غواص بجاد الانوار ومرجع اخبار الامم الاطهار خالنا العلامة الفهامة
 المولى محمد باقر المجلسى دفع الله مقامه صالح محمد صالح بن عبد الباقى بن ملا محمد صالح
 المازندراني اذا فضل عصره وبود مولانا حيدر على مجلسى رحمه الله دراجازه خود آورده كه ملا
 محمد صالح مذكور پدر ما در سن ست و از تصانيف او ست كتابى در تهذيب اخلاق انتى
 امير عبد الباقى بن العلامة امير محمد حسين بن امير محمد صالح الخاقون ابادى
 الحسينى از اجمل نماز شيخ اهل اكمل شيخ يوسف بحراني صاحب حديث بود و از روايت
 دار و هم از والده خود امير محمد حسين مذكور اجازه روايت حديث داشته و آقا سيد محمد
 طباطبائى لقب بھير العلوم طاب سر قدس از امير عبد الباقى مذكور اجازه روايت دارد
 با اجازه امير موصوفه عالمى تحرير و مدقق و محقق وزير النظر بود و حضرت بھير العلوم مذكور در اجازه
 كه براى شما كرد خود سيد حيدر بن على موسوى تحرير فرموده بتقريب ذكر مشايخ و بيان طرق
 خود آورده و ما خبرنى به اجازه جماعه من احبابنا الاجلاء العظام منهم السيد
 الجليل الراقى فى التقوى والمجد العلى المواقى الامير عبد الباقى عن ابيه السيد
 السند الزعظمى والفقيه العظمى شيخ الاسلام ومرجع العلماء الاعلام الامير محمد حسين

الاصفهانی الخاتون آبادی آقا سید حسین بن محمد نساری به بصیر استاد اکل آقا قزیه بانه
 و استاد محقق قمی صاحب قوانین بود و ملا شفیق در کتاب اجازه خود موسوم بر دهنه سیه در ضمن حال
 محقق قمی آورده که صاحب قوانین بعد از نگار علم ادب چیزی از والد ماجد خود تحصیل فرمود
 خدمت جناب منزله عن کل شین آقا سید حسین خونساری تحصیل فقه و اصول فرموده و این
 کلام ظاهر میشود که آقای موصوف در فن اصول و علم فقه نبیلی صاحب دستگاه بود و الله اعلم
 السید حسین بن ابی القاسم الموسوی عالی خیر و فاضلی تحریر بود و از جمله شاخ حضرت
 آقا سید مندی لقب بجزالوم طباطبائی بود صاحب شذو را و را با عالم و فاضل و ادیب شریف
 ستوده و گفته که بجزالوم طاب ثرا و از سید حسین موصوف روایت حدیث داشته
 حسین مذکور از مولانا محمد صادق بن مولانا محمد بن عبدالفتاح مشهور باب روایت دارد
 چنانچه بجزالوم در اجازه خود که برای شیخ محمد حسن نجفی نوشته بتقریب ذکر شاخ خود میفرماید السید
 السند الوجیه و العالم الادیب الادیب النبیه الامیر سید حسین بن الفقیه
 العالم قدوة الفضلاء اکادم الامیر ابی القاسم عن شیخه المحدث الفقیه
 الفاضل الفائق المولی محمد صادق بن الفاضل العالم العلامة المولی محمد بن
 عبدالفتاح المشهور بسراب عن والده عن شیخه علامة العلماء المحققین
 وزبدة الفقهاء المجتهدين المولی محمد باقر بن محمد مؤمن الخراسانی السید زکریا
 صاحب الذخیره و الکفایة عن السید الجلیل و العالم النبیل السید نوالدین
 بن ابی الحسن الموسوی الهاملی عن الشیخین العالمین العالمین اخیه لابی السید
 السند الاوحد السید محمد صالح الممدار و اخیه لامة الشیخ الفقیه الفاضل
 الموقن ابو المنصور الحسن بن الشهید الثاني عن امیه السید الجلیل علی بن ابی الحسن
 عن الشهید الثاني رحمه الله ان فی موضع الحاجة مولانا السید حسین بن امیر
 ابراهیم الحسینی القزوینی صاحب شذو را و آورده که سید حسین مذکور عالم و فاضل

به مجتهد و محدث و فقیه ماهر و حافظ بود و روایت حدیث از پدر خود داشت و بحر العلوم
 طباطبائی از تلامذۀ سید حسین موصوف بود و از او اجازه روایت داشته و مانع کتاب
 اجازه مذکور بود در ماه ربیع الاول ۹۲۴ هجری و تعیین و آتۀ و الف بود و نقل اجازه
 مزبور در رشته مستطور است و مولانا بحر العلوم در اجازه خود که برای تلمذ خود
 سید حمید بن سید علی موسوی نوشته بتقریب ذکر مشایخ خود میفرماید و منه و فخر
 السادة الاعاظم و نخبة العلماء الاكادم العالم الوريع والفاضل المطنع المضطلع
 الامیر سید حسین الحسینی القزوی بنی عزایه السید الماجد الکروی و الفقیه المتکلم
 المحکیم الامیر سید ابراهیم الی آخر اجازه از تصانیف شریفه اوست کتاب معارج الکمال
 فی شرح مسالک الافهام و شرح اربع الاسلام و کتاب تقصی الاجتهاد فی شرح ذخیرة المعاد
 و الارشاد و کتاب الدراری الثمین فی الرسائل الاربعین و من جملة ما اشتهر علیه کتاب
 رفع الالتباس عن احکام الناس و کتاب قصد السلوک فیما یملکه المذکر و کتاب البیضاح
 المحجبه فی حل الظهوریم المجمع و کتاب اختیار المذهب فیما یصعبه الانسان من المذهب
 کتاب مواهب الوداد فی موارث الاحفاد و کتاب غایة الاختیار فی مذاکمة الکفار
 و کتاب حکم بیع الوقت و غیره و کتاب نظم البرهان فی احکام الایمان مع شرحه که از سید
 الشذوذ و مولانا السید ابوالحسن بن السید عبد العزیز بن نور الدین بن السید
 نعمت الله البحر افرمی الشوشتری در تحفة العالم مستطور است السید الفاضل المکرم
 السید ابوالحسن بن السید عبد الله گرامی اختر مروج سحر درمی و فضیلت و یکنا گهر
 درج برتری و کمرست بعد از فوت والد بزرگوارش مصطفی آرای بزم افادت و شطرنج
 افر در کتب افاضت بود و تلمذ در خدمت والد بزرگوار خود و بنود و بدایع علیه رسیده
 در جوایبها بحیدر آباد و کن افتاده از اوضاع زشت این ملک بغایت متفر گردید و بدوین
 کمر میزد که مردم آنجا را از عالمی و ادنی هر یک بریندازد و مغرور در تفرینیکت باشد

بنهایت عدم الشعور و اکثر فرمایندگان از خرد بیگانه اند علم و جهل را در نظر با درجه مساوات
 و بر ارتکاب مناسبت افتخار و مباهات دارند بالجمله حکم وراثت و قابلیت منصب معلول
 شیخ الاسلامی از پیشگاه خان نیکو سرت محمد کریم خان زند با و مرجوع و بخدمت آن پادشاه
 معزز و محترم و رفیع طبابت بقراط زمان و سرآمد طبای عالی مقام واحدی حکمای اعلام
 بود حدسی صائب و فنی رساد داشت در هندسه و ریاضی صاحب دستگاه و در علوم
 دیگر نیز افادت پناه بسی رسائل شریفه مدقنه در طب و حساب و ریاضی و در دیناریت
 الحساب را در حدش خوانده ام شرحی مبسوط بر مفاصل شروع نمود و بعد از اتم فرمود
 و با تمام رسید آنقدر که به ریاضی رسید شرح نوشته شده است در ماه شوال سیصد و یکصد
 یکصد و نود و سه ازین سرای قانی بعالم جاودانی انتقال نمود و حسب الوصیه در مکه
 طیحه مدفون گردید بارگاه معروف است و از وجود آید سید محسن سید عبد الله سید محمد
 السید مهدی بن السید عبد الله بن السید نور الدین بن السید نعمه الله الخیر اثر
 الشوشری برادر سید ابوالحسن سابق الذکر است صاحب تحقیقه العالم ذکرش پیشین
 آورده السید الفاضل الزاهد الکامل السید مهدی بن سید عبد الله وی از افاضل روزگار
 دار شد اولاد هم عالمی مقدار اگر چه از اکثر برادران کوچک ترست با بهره ابراز علم و تقوی
 او فرمود ذلك فضل الله يؤتیه من یشاء از ایمان زمان و بعلم و تقوی نادم و در این
 استقامتی داشت که تا این زمان کسی را باین دارنگی ندیده ام گنج قارون و شصت
 سیله از او نظر والای او قدر ناشاکمی نبود و از فرط علو همت و تقوی با ستمهای عظام و
 هرگز آلوده بشاغل دنیا نشد و موضع گوشه نشینان معاش می نمود و بکمال تقدیر که او را گنجی
 شد و هندیستان انگلند بعد از رسیدن باین دیار و ملاحظه کردار شاعت آثار او وضاع
 قبیح اظهار این مردم بنایت نادم و متأسف گردید چند مرتبه بفرمود و بطن مالوفی رواند
 میرزا چار و ناچار و مرشد آباد و بگالاه اقامت نمود با اینکه حکام و فرماندهان همه بکونیه گها

نسبت باو مرعی میداشتند اما آن بزرگوار همیشه کاره کمالت در ان مقام و بس مشتاق بود و طین و ملاقات بنه اعمام بود و مکرر از و شنیده ام که میفرمود عمری بر انگان درین کشور بر باد دادم چه از آغاز و در دین ملکات تا این زمان که فزون از بشت سال است مدام قی آمد و شد و اوقات مراضائع داشته اند من همیشه بصعوبت تنهایی و رنج یکس که قنار بوده ام و اگر گویای یا غاری مسکن گزیده بودم باینمه گوناگون رنج و غنا که اکنون بهتم مبتلا بودم با بچه و سینه سنت و یاقین بعد الالف ازین سدا ی عاریت رخت بر بشت اللهم انشر علی شایب الوجه و در یکی از بناغات آن شهر مد فون گردید صاحب آن باغ که یکی از اعظم و اخیار بود بشرافت مقبره ادمسجری و تغزیه خانه متصل بر قدمنورش بنا نهاده و موقوفات بسیار وقف آن سرکار نموده در جمعات و ایام متبرکه که رسم فرشیه خوانی در آنجا شیوع و آن مرقه مبارک طاف آنردم است میرزا محمد ضای اصفهانی عیشی تخلص که شاعر شیرین زبان و برادر و رود باین کشور از معاشرین این بی نام و نشان و در استقامت سلیقه ممتاز اقرانت قطعه

مضمون وفات دارد ثبت افتاد

رکن ایمان سید مهدی درین	زین جهان فانی مغرور شد
زین مصیبت بر همه اهل جهان	رورزش چون شب بچو رشد
زین خراب آباد پرانده و رنج	بر تماشای جهان مامور شد
جبرئیل از بهر دفش در بشت	از پی استبرق دکا فور شد
از فروغ روح آن عالم جناب	جنت الماوی سر اسر نور شد
گفت تا رنج و فاقش بر عقل	با علی مصطفی محسور شد

و از چهار پهلوی خلف شد یکی در شوشتر سید فرج الدسه در بنگاله سید حسن سید حسین سید محسن
 السید محمد شفیع بن السید طالب بن السید نور الدین بن السید نعمه الله بن محمد اتر
 سید عبد اللطیف خان شوشتری که برادر سید موصوف است در کتاب تحفه العالم گفته

ذوالفضل الجبجج و الشان الرفیع السید محمد شفیع بن السید طالب رحمه الله فرزند نخستین و اله
 بزرگوار و نسبت بمن و دیگر برادران بغایت نیکو کار بودند کادهم و استقامت سلیقه
 و جامعیت فنون علمیه خصوصاً ریاضی و اصول فقه موصوف و تبحر بمن الا فضل مراد
 طبعش نقاد رائج و کاسد و محکم ناقص و کامل و پیوسته لمجای غمخوار و غریبای هر دیار است
 و دست دیانواش رشک ابر بار بود و روشو شتر از غم عالی مقدارش سید عیوب السید
 عربیت و نجوم را استفاده نموده بدرجه کمال رسید و از انجاردانه عینات عرش بجات گزید
 و فقه و حدیث را از خدمت شیخ اجل شیخ مهدی فتوی و شیخ یوسف بحرانی دانست و را
 از استاد الا فضل آقا محمد باقر بهبانی اصفهانی و حکایات را از آقا محمد باقر نیر جری که حصیت
 تبحر و فضیلت هر یک ازین بزرگواران خافقین را مالامال دارد و از غایت اشتها رشتنی
 از اوصاف اند تکمیل نموده و در ارض اقدس کربلا مجاز گردید شیخ مهدی و شیخ یوسف
 مراتب فقه و حدیث و رجال و ایام اعلام و ملک الکلام و از جمله اخبارین بودند با جمله
 سید عالیه مقام سالما و خدمت آقا باقر بهبانی تلذذ نموده و از برکت انفس ان حیدران
 با علی درجه فضیلت صعود نموده و در شرح مبسوطی که بر مفتاح ملا محمد محسن کاشانی نوشته
 آنوالا مقام اورامد و معاون و دران اماکن بابرکت و اعزاز پیوسته ضیاء بخش نخستین
 افاضل و مصاحب الشوران کامل بود در فن طبابت جالینوس زمان و انگشت نما و
 در استخراج احکام نجومی ید بهیمنای نمود بعضی جوه بجانب هندوستان نهضت فرموده بودند
 از ان مقام بشو شتر عود و بیلان از انجاردانه ارض اقدس کربلای معلی شایسته بکنی و بیدادست
 و حق طلبی مشغول شد تا در سنه یک هزار و یکصد و هشتاد و شش هجری که مرض طاعون از
 قسطنطنیه اسلامبول براق عرب سرایت نموده تمامی آن حدود را فراگرفت و خلقی انبوه
 که عدد آنها را خدا ندانند و بس آن مرض در گذشتند و در بغداد که اعظم بلدان عراق است
 و روز اول بمقتاد هزار کس مردند و در روز دوم و سوم از حساب در گذشت عباس

حالیات که مشهور باناقل و ثلثا بود و ندیده آنها در گذشتند مگر سعد و دی که فرار کردند و در
 ابله از آنها ناخبر می بودید محمد بن سید زینا که از ادبای روزگار بود تاریخ آنرا الطاعون عظیم
 دید چون آمد او بهر سانی که سینه گیران و یکصد و هشتاد و هفت داخل شد الطاعون عظیم
 فرمود و آن ایامه تا به صحره و شهر سمرقند که ده سکنه بلاد مشهور و دیهانت و احشام بود
 نشین آن فاجعه بود و اندک قصه سید محمد شفیع موصوفت بعد مدتی بتقریب بعضی بسیار را
 شنیدند و بدید که بمجاحه بر دازد و شاید که بموانست بنی اسام آن وحشت طبیعت بانس
 و حبسیت گراید در راه و از که تیره راه است مرض ذات الحجب اضافه امراض دیگر گشته
 در ماه جمادی الاولی اسرار بع و یاتین بعد الالف با اعلی بال کتاکر دید و داغ حرمان
 بر دل افاض و انتقاد گذشت و حسب الوصیت بپا از حسین علیه السلام فون گردید
 حشره الله سبحانه و تعالی را و او سید محمد علی که در جوانی با اغب در گذشت و سید محمد بن
 میر محمد حسین اصغیان لاسل تاریخ و فاشر طبعه گفته یک بیت آن نیست

چون دل بپایان ندهد زمان تاریخ در دل آمد علیه رضوان الله

سید محمد بن سید زینا

سید مرتضی بن سید محمد الطباطبائی البروجردی دی از فاضل اخبار و اعلام
 روزگار و والد ماجد حضرت بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی است در آئینه حقا و در
 احوال جناب بحر العلوم طاب نراه مسطور است که والد ماجد حضرت بحر العلوم موصوفت
 در بر و جرد که از بلاد عجم است منصب امامت نماز جامعیت داشته و علم و کمال و
 ورع و تقوی و کزایات و مقامات برافراشته میرزا محمود شارح در بحر العلوم در بعضی
 افتادات خود گفته السید المرتضی کان عالما جلیلا کما شهد له غیر واحد من
 العلماء و لواقف له علی مصنف سوی مجلد فی شرح بعض مباحث صلاوات الکتاب
 در مرتبه فاش جمعی از علما تصانیع را نشان داده از آنجا که از رشدش بحر العلوم مرتبه
 از مرتبه گشته و سرچشمه او و او را داشته که از آنجا بحر العلوم و سید جواد که جد میرزا محمد

شارح در بحر العلوم است بوده اند باجمله وفاتش قبل از وفات خلف از جمله اجداد بحر العلوم
 چهار سال واقع شده پس بحسب ظاهر وفاتش در سنه ثمان بعد مائین و الف بود باشد
 لان وفات بحر العلوم کاسبتی من ترجمه در سنه اثنی عشر بعد مائین و الف است
 یکم از فضلا تاریخ وفات او را در کلمه مات موقفی دیگری نوی بجنات العبد المذنب
 یافته مرقد منورش در پهلوی جدش در کربلای معلی قریب مزار شهدای کربلا واقع است
 فرضی الله عنه وارضاه استاد اکمل آقا محمد باقر بن اکمل الدین محمد الاصبهانی
 البهبهانی الحائری ولد و منشا و بهبهان بیای موحده و بی ساکنه و بی موحده
 دیگر قبل ازهای دیگر که از توابع بلاد ایران است و او دینی در اینجا ساکن بود بعد از آن
 بقیه عمر مجاورت کربلای معلی متنازگشت وی از اعظم شاخ علمای دین همین و کبار
 فقها و محدثین سند اکثر علمای بایعده اولی الان بلکه سلسله تلمذ جمیع مشاییر ایشان بسوی او
 منتهی میشود لندایان ایشان لقب باستان اکمل فی الکمل گردیده صاحب تلمذ اهل اکمل که
 معاصر او بودند ذکر شریفش بدینصورت آورده آقا محمد باقر بن اکمل الدین محمد الاصبهانی
 البهبهانی الحائری فقیه العصر فید الله هر حید الزمان صد دفضل و الاوان
 صاحب الفکر العمیق و الذهن الدقی صرف عمره فی اقتناء العلوم و اکتساب
 المعارف و الدقائق و تکمیل النفس بالعلوم بالحقائق فجاه الله تعالی باستعاده
 علومه السبقه احد منها من المتقدمین و لا یلحق احد من المتأخرین الا بالاحذ
 منه و الرافه من العلوم مالا عین رأت و لا اذن سمعت له قتها و وقتها
 و وقوعها موقعا فصار الیوم اما فی العلم و دکن اللدین و شمسا لاله ظلم
 الجهالة و بد و الا زاحه دیا جیر العطالة فاستنار طلبته بعلومه و استضاء
 الطالبون بفهمه و استنارت فتاویه کشفاع الشمس فی الاشراف مد الله
 ظلالة علی العالمین و امدهم بمجود و جوده الی یوم الدین و ورا ما خیر احوال بنیان

آورده و بالجمله شرح فضل و اخلاق و فضل عبادت و عبادت در مقدّمات و لا یصل الیه
 ممکن است و قدر تناو و تالیف کثیره و تصانیف غفیره فی العلوم و الخطایه و الفنون
 الکثیره الفقه و الرجال و اصول الفقه و هی لشهرتها لا تحتاج الی الذکر و العاد
 و الیوم هو امد الله ظلّه الوارف علی التّالیه و الطارف مقیم فی ذلک المشه
 صابر علی مضض لفتن الکائنه لذلک المورده لصغرها فی جنب تلك لفو ح
 و عدم خطرهما عند ما یرد علیه من العلوم الواردهات و قدر ذقنی الله مطاع
 طلعتها المبارکة فی سفره الحج فی سنته ثمان و سبعین بید المائتة و الالف نسأل
 العود الی تلك المشاهد لتستخرج فی المساکن و الملاحد انتی کلامه و سید عبد اللطیف
 شوشتری در تحفة العالم بتقریب ذکر سکنه کربلا یعلی آورده ذ و المناقب و المفاخر الم
 محمد باقر البهبهانی رحمه الله ذکر او بتقریبات گذشت وی از اعلام مجتهدین زمان و قلم
 از تجسّد او صاف آن علامه بنحیر مشکت و مکسور اللسان و از غایت اشتباهی نیاز از
 او صاف و بیان ست قریب یکصد سال عمر یافت و تمام آن عمر گرانمایه را در آن
 سرزمین بهشت آیین صرف افاد و نشر علوم و ارشاد مردم ساخت اکثر در آن عالم
 محفل که افاد و فرما بود از مستمعان بودم و نیز صاحب تحفة العالم در ضمن احوال برادر
 خود سید محمد شفیع بتقریب ذکر مشایخ و اساتذّه او آورده که آقا محمد باقر بهبانی از احفاد
 شیخ المحدثین اخوند ملا محمد باقر مجلسی مجتهدی عالیشان و از کبرای اولیای زمان بود قبل از و
 فن اصول را ایقده رواج نمود بیشتر از فضلالی اخباری و قلیلی اصولی یا متوسط میان
 اصول و اخبار بودند آنقدر که اکنون رواج یافته است و رونی بخشیده آن علامه بنحیر
 و بیان دیگر حالات او خارج از حوصله تحریر است و او خود در اصول و حید عصر و فریض
 بود در آن اماکن پر فیض که عمر او از تسعین گذشته بود و بنحیرش رسیده ام چند سال قبل از
 وفات نمود ملا حیدر علی مجلسی در رساله اجازه نسب خود آورده که نسب آقا باقر موصوف

از جانب مادر بلامحمد تقی مجلسی میرسد زیرا که مادرش دفتر ملا نورالدین محمد بن ملا صالح
مازندرانی بود و مادر ملا نورالدین دفتر ملا محمد تقی مجلسی بود لهذا آقای مذکور در تصانیف
خود ملا محمد تقی و ملا محمد صالح را جد خود گفته است و اخوند ملا محمد باقر مجلسی را خال خود خوانده
و ملا ابوعلی کر بلائی که میزندش در منتهی المقال بعد اوصاف و مدائح و القاب آنجناب آورده
و لادتش در سنه یک هزار و یکصد و هجده در اصفهان واقع شد در بلده بهیان توطن اختیار کرده
بعده بسوی کربلا آمد و گاه گاهی بخاطر اشرفش میگذاشت که از کربلا بسوی بعض بلاد منفست
فرماید پس حضرت امام حسین علیه السلام را بخواب دید که میفرماید کلا رضی ان تخرج
من بلادی یعنی راضی نمیشوم باینکه تو از بلاد من بیرون روی پس بمحضر دیدن این
خواب عزم بالمحضر بر اقامت و مجاورت آن ارض اقدس نموده و در بلاد عراق خصوصا
در نجف اشرف و کربلائی معطل قبل از آمدنش کثرت اخباریان بود و جهلای ایشان بسیار
متعصب بودند که هرگاه یکی از ایشان میخواست که کتابی از فتاوی اصولیین را بدست بردارد
کتاب را بواسطت جامه بر میداشت بنحی که دستش بآن کتاب مس نشود یعنی از شدت
تعصب و عناد جلده کتب ایشانرا بنحس میزدند پس حقیقتا بیکرت قدم او آن بلاد را از متعصبان
جهال خالی گردانید و مردم از انوار علوم او از ظلمات حیرت رسته بشاهراه هدایت رسیدند
بالجمله نامی مجتهدین عصر وی اخذ و استفاده از علوم او نموده اند تصانیف آقا باقر محمد وح
قریب شصت کتاب است از انجمله شرح مفاتیح الامحسین کاشانی که از ان جمله شرح البواب
طهارت و صلوة و صوم و زکوة و خمس بمعرض تالیف رسیده است و پس از آن کتابی بسیار
نیکوست و دیگر حاشیه کتاب مدارک البرالبواب طهارت و صلوة که در ان بر غفلتها
سید محمد عالمی مصنف کتاب مذکور تبنیه فرموده و مصنف مذکور را در خواب دید که عمر
بغفلت خود کرد و اهلارضای خود بر تنبیهات او فرمود و دیگر از تصانیف او خواسته
و تعلیقات بر کتاب منج المقال فی احوال الرجال تالیف میرزا محمد اسرار آبادی که در ان

منبیه بر فوائد و تحقیقات بسیار نموده نهی که علمای متقدمین و متأخرین را اطلاع بر چنین تحقیقات
 میسر نشد دیگر حاشیه بر شرح ارشاد ملا احمد اردبیلی از اول کتاب التجاری تا آخر کتاب است
 و دیگر حاشیه بر کتاب وافی در ساله اجتهاد و اخبار که در آن شبهات وارده آنرا مندرج
 نموده در ساله در مسأله اصل بر ارب و در ساله در بیان حیلای شرعی متعلق بر یاد ذکر
 چیزهای که آنرا شرعی گمان میکنند و حال آنکه شرعی نیست و دیگر رساله فوائد حائریه مشتمل
 بر آنچه فقیه را معرفت آن ضروریست و رساله فوائد لمختره بفوائد حائریه که آنرا فوائد جدیده گویند
 و حاشیه بر معالم الاصول و رساله در طهارت و صلوة که حاوی مسائل شرعی و فقه و دقائق
 لطیفه است رساله صغیره فارسیه در احکام زکوة و خمس و رساله مختصره فارسیه در احکام حج و رساله
 جتده فارسیه در معاملات و رساله صغیره در حرمت غنا و رساله صغیره در ذکر قیاس و رساله
 لطیفه در علل شبهه جبر و اختیار و رساله در بیان جمع بین الامادیث و اقسام جمع آن در رساله
 در حلیت جمع بین القاطمین که درین مسئله بر شیخ یوسف بحرانی رحمه الله که بر حرمت آن اصرار
 داشت و نکاح دوسیده از بنی فاطمه را بایک مرد در زمان واحد باطل می انگاشت رد
 کرده است و رساله مبسوطه دیگر که در همین مسئله است و رساله مختصره دیگر در همین مسئله رساله الفاتحه
 در اصول خمسة رساله در بطلان عقد با دختر صغیره بجنس عزم علیت نظر بسوی مادرش و محرم
 گردانیدن او و رساله مبسوطه در استحباب صلوة جمعه در ابطال و وجوب عینی آن و رساله
 دیگر مختصره در مسئله مذکوره و رساله در جمیع تصحبات در بیان اقسام آن و ذکر اقوال فقها در آن
 و رساله در بیان کیفیت مناظره که او را بایکی از فضلاء الهیست و جماعت در باب محال
 بودن رویت حق تعالی واقع شد و آن فاضل از جواب او عاجز شده و در مسئله رویت
 متوقف شد و دیگر حاشیه بر دیباچه کتاب مفاتیح متضمن بر چهار مقاله است مقاله اول در بیان
 اصول مقبره فقهای کرام مقاله دوم در بیان چیزی که حبال آنرا قیاس می شمارند و حال آنکه
 قیاس نیست مقاله سوم در بیان اجماع ضروری و نظری و بیان آنکه شهرت میان علما

حجت است بانه مقاله چهارم در عدم جواز تقلید است و بیان حکم آن کسی که مجتهد می بهم نرسد
 در رساله در بیان حکم شیره انگوری و ترمی و مویزی در رساله در بیان حجیت اجماع و اقسام آن
 و دفع شکوک آورده در آن و رساله در مسئله عدم اعتبار رویت بلال قبل از زوال حاشیه
 بر کتاب ذخیره و حواشی متفرقه بر کتاب مفتاح و حواشی بر معالم الاصول و حواشی بر کتاب
 تهذیب و حواشی بر شرح قواعد و رساله در حکم خونهای که نجاست آن مفوض است و رساله
 در احکام عقود و رساله در اصول اسلام و ایمان و احکام منکر آن و بیان منی ناصب و سیله
 صغیره در احکام حیض و انعام و رساله در بیان اینکه مردم در زمان غیبت امام علیه السلام در قسم
 یکی مجتهد و دیگری مقلد و قسم ثالث هم متصور است بانه در رساله در بیان سبب موسوم شدن
 بعض اولاد ائمه علیهم السلام با اسم خلفای جور و رساله بر حاشیه میرزا جان بر مختصر عضدی که رساله
 و جیزه لطیفه است و سوای این دیگر رسائل و اجوبه مسائل از تالیف او بسیار است که اگر
 مجتمع شود چندین مجلدات گردد و اکثر آنها بفارسی و ایضا صاحب منتهی المقال آورده
 که جناب مرحوم راد و پسر و یک دختر بود پسر بزرگ ایشان عالم عامل آقا محمد علی صاحب
 کتاب مقایع الفضل و دیگر آقا عبد الحسین و احوال ایشان انتشار الله المستعان در نجم سوم
 خواهد آمد و یک دختر که در جباله نکاح جناب آقا سید علی طباطبائی علیه الرحمه بود و جمعی کثیر و
 جمعی خفیه از جمله ملائمه آنجناب بوده اند که احوال اکثر ایشان در این کتاب انشاء الله تعالی
 مذکور خواهد شد و فوات آنجناب در سال یک هزار و دویست و پنجاه و پنج هجری اتفاق افتاد و پانز
 پای شهید ای که بلا بد فون گردید تاریخ و فوات او چنین یافته اند

گشت از روی درد و تازنجش با قلم رفته از دنیا

ایشان عبد البنی القزوی الیزوی از معاصرین جناب آقا باقر بهبانی و مولانا باقر العالی
 آقا سید مهدی طباطبائی علیه الرحمه بود عالمی خیر و فاضلی خریه با هر فن رجال بوده در اجاره
 محمد بن محمد صالح الاجبی که از بعض ملائمه آقا باقر بهبانی یافته بتقریب ذکر مشایخ خود آورده

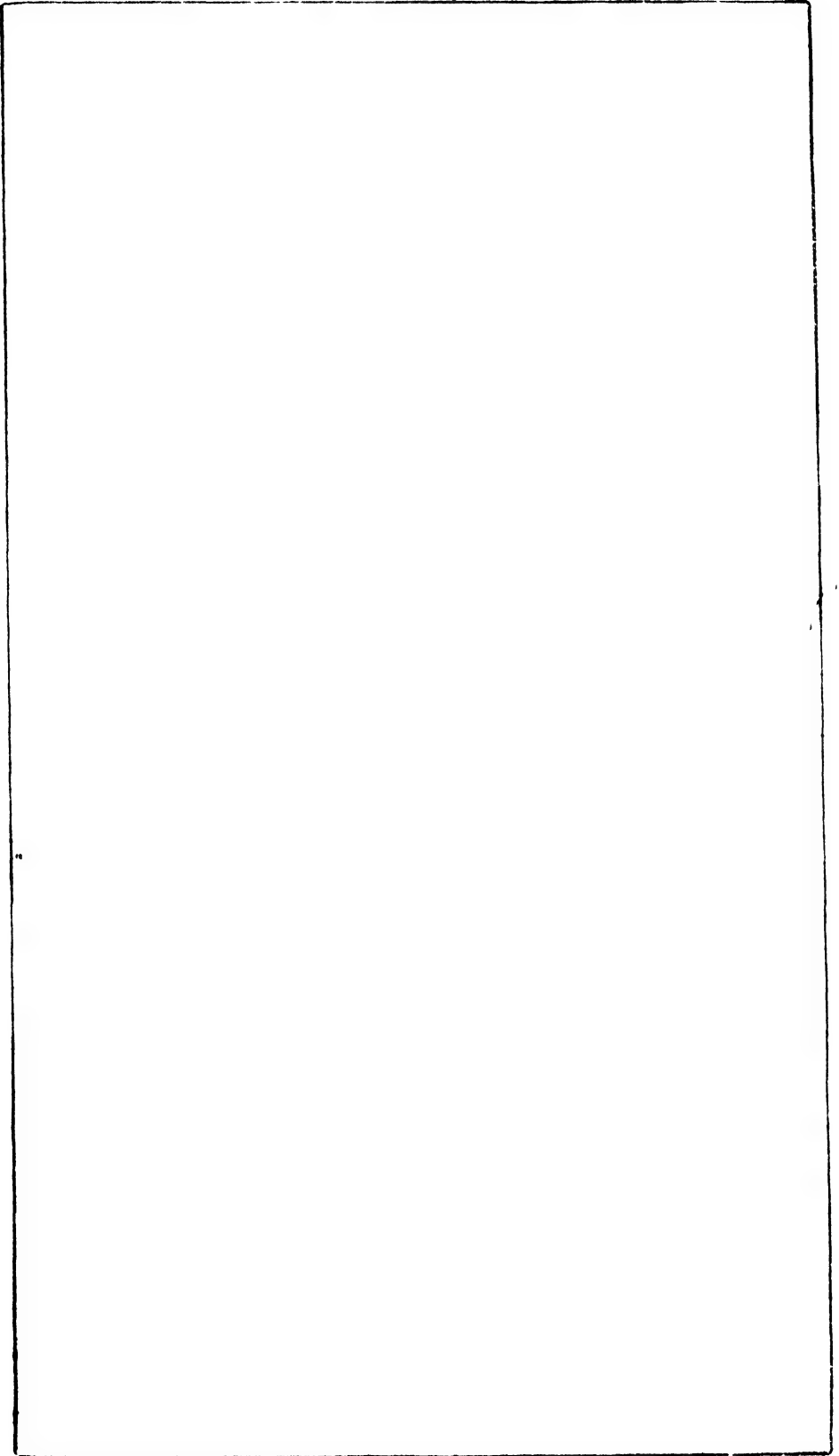
وبنها انحصار اجازة عدة من اصحابنا الاعلام وجماعة من فضلائنا الكرام منهم
 السيد الخليل الذي له رتبة السادة الاعاظم ونخبة العلماء الاكابر العالم الاعلى
 الشيخ والفقيه الفاضل المطلع الامير سيد حسين القزويني منزه العالم الفاضل
 المحقق والشيخ الخليل له نفى جامع العقول والمنقول ومقر الفرع والاصول
 عبد النبي القزويني اصلاً اليزدي مسكناً بحق رويهما عن الشريف الماجد
 الكريد والفقيه المتكلم الحكيم الامير سيد ابراهيم والد السيد حسين المنقذ
 باسمه انتهى ما اسرنا نقله واز بعض مقالات كتاب تكملة اهل امل كه از تصنيف شيخ
 موصوف ست ظاهر ميشود كه او از تلامذه سيد محمد صالح حسيني خاتون آبادي و شيخ محمد
 بن عبد الله الكرمي الاصفهاني و اما آقا حسين خوساري بود و ديگر از مشايخ او كه در كتاب
 مذکور سطواند والله يعلم از تصنيفات شريفة اوست كتاب امل شتباير ذكر كسانيكه
 در امل از معاصرين صاحب امل تترك شده اند كسانيكه از متاخرين زمان شيخ
 حرعالي عليه الرحمة اند و كتاب مزبور را بالتماس حضرت بحر العلوم تاليف فرموده چنانكه
 در ويماچ ذكر شريف او نموده و گفته اگر چه از مدتي اراده اين امر داشتم كه تكميل كتاب امل
 نايام و اسامي باقيمانده را درج سازم لكن بيش امل آن نپرداخته بوديم تا آنكه آن اراده ختم شد بحسبكم
 انجذاب كه واجب الاذعان است بحسب شتافتم و مولانا بحر العلوم طاب ثراه تقرظي مشتمل بر مدح
 و ثنائى بلن بر كتاب مزبور و در حق صاحبش قلمي فرموده چون ب عظمت و جلالت شان شيخ كبر
 ولالت وارد و رنجايست نموده شد و بعد فقداً و فقتنى الله و له الحمد للتشريف بما املاه
 الشيخ العالم الفاضل والمحقق البدر الكامل طوى العلم الشايع وعماد الفضل الرايع اسوة
 العلماء الماضين وقداوة الفضلاء الاتين بقيه نوايس السلف و شيخ مشايخ الخلف
 قطب دائرة الكمال و شمس سماء الفضل و الافضال الشيخ العلم العالم الزكي والمولى
 الاولى المهذب التقي المولى عبد النبي القزويني اليزدي لا زال محروماً و ساجداً لاسوة

الرب العلي وسماية النبي والولي محفوظا من كيد كل جاهل غبي وعنيد غوي يرحم
 من قال امينا فاجلت فيما املاه نظري ورجدت فيما اسداه بصري جعلت
 اطبل فيه فكري واديره ذكرى فوجدته افضل من ابوس وازين من
 عرس واعذب من الماء وادق من الهواء وقد ملكت نعمة القلوب وسني بذل اطلو^{شعب}
 لقد واقت فضائلك المعالي تهز معاطف اللفظ التي شيق
 فضضت ختامهن وقلت انة غضضت بهن عن مسك فتيق
 وجمال الطرف منها في رياض كسين بحاسن الزهر اولا نيق
 شربت به اكوي ساء من معاني غنيت بشهرهن عز التي حيق
 ولكني حصلت بها حقوقا اخاف انقلبهن من العتوقا
 فمن ان تعيرني سر ويدا فلست اطيق كهارا الحقوق
 وحمل ما اطيق به نهوا ضا فان الرقيق البيق بالصديق
 ولعمري لقد جاد واجاد وبذل المطلوب كما اريد منه واراد ولقد
 احبى واشاد بما رسموا فادرسوا ما قد اندرسوا وطالوا قد عفت
 ومعاهد قد عطلت وقباب مجد قوضت واسركان فضل قد هوت وانهد^{مت}
 وابنية سود قد انقضت وانتقضت فلله در دهمد وجب على العالمين بل
 العالمين شكره وبره فكم احبى بحمیل الذکر ما قد مات ورد بحمیل الثناء ما غاب
 وفات وكر له في ذلك من النعم والا يادی على الحاضر والبادی ومن الفواضل
 العوادی على المحفل والنادی ولقد نشر فضائل العلماء والفقهاء وذكرهم حسن
 الادب بآء والا ذكيا و نوه بذكر سكان نروايا النحول وانا منار فضل من اشرف
 ضوءه على الافول فكان في بمدارس العلم لذلك اهتزت وربت وطربت
 وبجاسن الفضل له قد ازلت وزفت وبجافل الادب قد اسست انشت

وكانی بسكان الثرى و رهائى القبول قد ارتقوا معارج الطوارى و البسوا ملابس
البهاء و التوقى و تباشر بالثمنية و الشر و طفقوا بلسان الحال يشد و زاد جمیع هذا المقال
اجيئنا ببناءك السلسال فاذهب بنعمها دخی البال
فی النشأتین لك المهتا و الهنا نيل المنى و الفوز بالمال
جامع اوراق ہم از کتاب مذکور اکثرجا نقل آورده اگرچه کتاب مذکور درین دیار
نایاب است و آنچه که دستیاب گردیده نسخه ایست سقیم تا حرف اییم در کتبخانه سولانیان
العلامة السيد حامدين دام ظلّه العالی بنظر رسیده اما اینهمه در کتاب مزبور احوال کشایه
در ان منقول گردیده و دیگر کتب رجاییه کمتر بنظر رسیده اخوین کریمین العالم
العالم میرزا حبیب الله و الفاضل الکامل میرزا هدایت الله رحمتهم
هر دو برادر زیب دانش و هنر و فضلاى عصر افسر بودند حاج ملا شفیعا در اجازه خود
آورده که هر دو بزرگوار در اصفهان بودند و اخوند ملا حسن شفتی و الد محقق ابو القاسم
مقی صاحب قوانین الاصول در اهل تحصیل خدمت این دو بزرگوار را ندانم
نموده و ایشان حسب الطلب بادشاه عصر خود و ابالی بلده جالاق برای قضاء حکومت
و ترویج امر شریعت در آنجا رفتند و از جانب بادشاه بهمدت شیخ الاسلامی قیام داشتند
و اخوند ملا حسن مذکور همراه ایشان بود و صبیحه مرزا هدایت الله در جباله نکاح ملا حسن
و محقق می صاحب قوانین از بطن صبیحه مذکورده است و نیز از روضه بهیه ستفاد میشود
که ملا مرزا حبیب الله موصوف جد مادری ملا شفیعا بوده و اخوند ملا حسن الشفتی الجابالی
منسوب است بسوی شفت و آن موضعی است از مواضع رشت که یکی از بلاد عجم است
و جالاق بحکم فارسی و بار موحده و قاف در آخر که قریه از توابع قم است اخوند موصوف
پدر محقق ابو القاسم صاحب قوانین است ملا شفیعا در ضمن احوال محقق می گفته که اخوند ملا
شفتی و الد ماجد محقق مذکور که از اهل شفت بوده و از آنجا باصفهان برای تحصیل علوم شرعی

و فنون دینیہ رفت در انجا پیش عالمین عالمین کاملین میرزا ہدایت اللہ کہ جد مادری
 ملا ابو احسن قمی ست و برادر او میرزا حبیب اللہ جد مادری من تحصیل علوم اشتغال فرید
 در دقتیکہ عالمین مذکورین بسوی قریہ چاللاق رفتہ بمنصب قضا و افتا قیام نمودند و خوند ملاکز
 ہمراہ ایشان بود و بادر خرمیرزا ہدایت اللہ کہ والدہ محقق قمی ست نکاح کرد و ولادت صاحب
 قوانین در همان بلکہ واقع شدہ و ہما سنان شو و نمایافت و از والد خود اخذ علوم ادبیہ
 نمودہ بالجملہ احسن عالم و فاضل جامع کمالات شہود در زہد و عبادات ست از تصانیف و کتابست
 بر دتیرہ کشکول موسوم بکاس السالمین انتہ

۲۱۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله وكفى وسلاماً على عباده الذين اصطفى بحسب سوم از تذکره موسوم به نجوم السماء فی تراجم العلماء و در ذکر برخی از افاضل و اعیان فقهاء محدثین و مفسرین و بنده‌ی از حالات مستعین و تشیلین علوم آنه ثالث عشر و بالله اتوکل و اعتصم العالم الربانی مولانا السید محمد مهدی الملقب بحجر العلوم بن مرتضی بن محمد الحسنی الحسینی الطباطبائی الجعفی البروجردی بروج و شهرست از قلم و علی شکر میان او و بدیه که ما نشانان مسافت پیر و زه راهت زبان اکابر فقهاء و اعظم علمای از مدح و وصفش قاصر علامه شیخ جعفر جعفی صاحب کشف الظواهر که از اعظم تلامذہ بحجر العلوم بود باین آیات فصاحت آیات او را ستوده شعر

لسانی عز احصاء فضلك قاصر جمعت من الاخلاق كل فضيلة يكلفني صبحي نشيد مداحكم نقلت لهم بهمات لست بقائل وما كنت للبلد المنير بنا عت ولا للسماء بشارك انت رفيعه	وفكري عزاداك كنهك حاسر فلا فضل الا عن جنابك صادر لزعهم اني على ذاك قادر لشمس الضحى اشمس ضوءك ظاهر لا ابدًا بالنور والليل عاكر ولا للنجوم الزهره من زهر اهر
--	---

وله ايضا في مدح قدس سرها

اليك اذا وجهت مدني وجدته اذا المرح لا يحلو اذا كان صادقا	معيبا وان كان السليم من العيب ومدحك حاشاة الكذب والريب
---	---

و مولانا سید جواد عالمی صاحب مفتاح الکرامه و در مدح آنجناب قصائد بلینده فرموده و در زیر

آنها اشاره بکرامات شهوره اش نموده از انجمله قصیده ایست که در آخر آن التماس ملاحظه
مفتاح الکرامه از حضرت بحر العلوم داشته از تطویل نمیدیشیده در اینجا ثبت مینماید

البسک ذمام الخلق یا خیر مرشد	وانت نظام الوجود فی کل مشهد
وانت اسیر الله قست بامره	علی الدین الدنیا بامر محمد
وحجته العمام من کل وصمة	وانته الکبری علی الیوم والغد
وانک جناب الله خازن علمه	وانک وجه الله فی کل مقصد
تعالیت عن کنه الانام ولا اری	الی کل سر ناقب لذهن یهتدی
تباين فیک الناس ذینت عنهم	فاضحوا وهرمین غا ووهتدی
وبین الناس حارثین و انفی	لسا ذرهم فی ذاک غیر منقصد
نفی کل سر من علائک ظاهر	دلیل کل نحو مبداه یبندی
لک المعجزات البینات اقلها	یقیم علی ساق الهدی کل مقعد
الست الذی اصلى الیهوم بمعجز	فخر و اغناء للجران وللبید
واضحوا جمیعاً مسلمین وانهم	جمابذ ذیهم کل حابر مسود
یضیقون عن غناه و تلك بیوتهم	بمخج الذی معموده بالتعجب
وقاضی قضات القوم ارشد اموه	وقد کان صعباً لایلین لمرشد
وقومت ذیغ الزکوان و کمر لکم	بمکة آیات لکل موحد
وطائفة لفتح الطريقة قد عدت	وانتم هانی غیها کل معتدی
فخیر رأت ما یقطع العذر منکم	تجلی عماها بعد طول تردد
و کمر فرقة ضلت فرع اصولها	مردم در انی الاصل الاصل الموصول
وللجنح الاقدام لک شان لایکم	فقل مسجدا فی ارض کوفان ترشح
وقد حاربنا حارث ذیهم تکلیمة	بقائد جيش السوء من خاتم البید

وكم فيك سرا ابروح بذكره	مخافتة حب طاش للرب سمهد
وفى درسك الميمون اعد شاهد	على سرا الخنزوز في كل شهد
تدبر كنوس العلم من كل غامض	على كل جبر بالفضائل مرتدى
وعلامة نذب امام زمانه	ومجتهد في كل فن مصد
هم القوم كل القوم الا لديكم	فانهم ما بين بكم ولمد
فيا جبل من قدرة الله بانها	وجرندی نادى لوجو بیدنه
مدحتك لا انى رجوتك للمغنى	وان غاضق فرى من طرفه مثله
ولكننى عاينت فيك شمائله	عرفت بها عرف النبي محمده
وقد صنف المولى كتابا بينكم	بفوق جميع الكتب في كل مقصد
وكم قمت للارشاد بالبناء واجيا	صلاح كتابى الكتابة فى یدى
فان تلخظوه زاد نبلا ورفعة	وبالغيت يغدو هم عا كل قدند
ولا زالت الايام يا بن بهائها	نروح عليكم بالسور وتفتدى

وچوچین منوال بسیاری از فضلاء زمان و اجلای علمای عالیشان و در مدح آنجناب قصائد غزل و منشآت بلینة کبیر و ن از احاطه توصیف و تعریف اند گفته اند نسب شریفیش از جانب پدر بحضرت امام حسن علیه السلام و از جانب مادر بحضرت امام حسین علیه السلام می رسد زیرا که از جانب پدر منسوب بوده اند بسید ابراهیم طباطبائی بن اسمعیل الدیاج بن ابراهیم المعمر بن الحسن المثنی بن الامام الحسن المجتبی علیه السلام و مادر ابراهیم بن حسن مثنی جناب فاطمة خنوسه سید الشهدا ابو و صاحب مثنی المقال بعد مدح و ثناء آنجناب گفته که ولادتش در کربلائی در شب جمعه ماه شوال سنه خمسین بعد المائة و الالف واقع شد بنحبت والد خود که عالم بزرگوار و صالح و نیکوکار بود و چند مت جمعی از کبار علما که از جمله ایشان شیخ یوسف بحرانی باشد خمسین ساله بود و باز بنحیف شرف رفته بشاگردی جمعی از علمای آنجا که از جمله ایشان شیخ

فتوئی و شیخ محمد تقی نور قی و غیره بود و زبهره یاب شد باز بکر بلا مراجعت نموده بخدمت
آقا باقر بهبانی باشتغال علوم پرداخت و باز بنحیف رفته اقامت در زید اکنون خانه مبارک
محقق رحال علما و مفرغ محول فضلاست و آنجناب بعد از آقا باقر بهبانی پیشوای علمای
عراق و سید فضلالی علی الاطلاق است علمای آن بلاد التجانبوی ایشان ازند و عظام
آن نواح اخذ علوم از خدمتش نمایند آنجناب کعبه علمی است که طی مراحل بسوی
او میگذرد و بحر هواج فضائی است که ساحل آنرا در نمی یابند و با اینهمه کرامات ظاهره و آیات
باهره که از او بوقوع آمده و شائع و ذائع است که در زمانیکه آنجناب در حجاز تشریف
داشت جمعی کثیر از قوم یهود بشا هه بر این کرامات آنجناب ایمان آوردند و والد ماجدش
در شب ولادت شریفش بخواب دید که حضرت امام رضا علیه السلام شمی را با محمد بن
اسمعیل بن بزینغ که از اصحاب اختیار آنحضرت بود فرستاد و آن شمع را بر بام خانه اش برافروخته
پس روشنی آن بلند شد که پایش را در آن نمیتوان کرد و نظر بر وقت دیدنش تحسیر
میشد و زبان حالش میگوید ما هذابشدریز محمود طباطبائی که از برادر زادگان بحر العلوم است
در فواید شرح دروه نفع بعد نقل عبارت صاحب منتهی المقال که ترجمه اش گذشت می فرماید
اقول ومن کواماته المنتشرة حکایة فتحه انقال الرضة المقدسة الغریبة الشایعة فی
الاصقاع والداخرة علی السن الفضلاء الثقات بعد وفاته حیث اخذ العهد من رآه علی
عدم الابرار حال الحیوة و قریب من ذلك حکایة السرداب سمعتها مفصلة عن بعض العلماء
الثقات نقلها عن غیره و هی معرفة و من ذلك ما اشتهد من نیاحة الجن علی طایرة
فی السرداب المتوفی فیہ بل خدمته هوله و اخذهم العلوم منه درجه قصوی علم و عمل و درج
آنجناب بجد می بود که در آئینه حقمان از جناب مولانا السید طاهر علی طایره نقل است که در ایام عبودیت
آنجناب بدیار فائض الانوار ائمه الهما علیهم السلام از زبان سیدی باوقار از سادات
اهل خطه که آتش سید حسن و از سالها مجاور در وضع مقدسه غروی بود و شنید که میگفت

اگر درین زمان جناب بحر العلوم دعوی عصمت نماید احدی را مجال قدح و جرح و زناست
 و هم نقل است که در بنگامیکه آن قبله زمان دارد که منظره بود و در آنجا محل تقیه لای میفرمود
 شخصی از بعض فضلاء ایستاد سوال کرد که این سپید اگر چه اظهار مذہب ایستاد
 می نماید اما معلوم نیست که از مذہب اربعه سنیا کدام مذہب را اختیار کرده است آن
 فاضل در جوابش گفت که این نمیدانم بل اینقدر مرا معلوم و یقین است که اگر رسید مذہب
 خاص را سوای مذہب اربعه اختیار نماید و در آن استدلال فرماید کسی از اهل تسنن بنا بر
 او اقدام نمیتوان کرد و حق اینست که فضائل و کرامات و خوارق عادات آن عیالجناب
 بیرون از حد و احصاست اگر کسی استقصا خواسته باشد کتابی جداگانه باید نگاشت صاحب
 تحفة العالم بتقریب ذکر ساکنین نجف اثرش آورده سید طلیل المناقب عظیم القدر رسید
 محمد مهدی طباطبائی بر و جودی از کار فقہای زمان و اعظم محدثین دوران و در جمیع علوم
 مستقول و منقول وسیع اتباع و بیجا نیست و تقوی فرید اصقاع بود چند سال در حریر شیراز
 مجاور و بذات اربعه مدرس بود بسیار تحقیقات شریفه و مصنفات عالیہ از ماثر قلم آن امام
 ہام بیادگار است و در او اثر سبب سمن مغرط و بیماری خفقان از افادہ علوم و دانندہ غزل
 داشت و بطالعہ و تالیفات بقدر طاقت می پرداخت انتق و نوات آنجناب و سینه
 اثنتی عشرہ بعد المائتین و الالف واقع شد و شرفش تقریباً پنجاه و ہفت سال بود و در
 عرب و عجم در مشیہ و تاریخ او قطعات و قصائد غنائی خواندہ اند از جمله یک و سیت

اقصا ربہ و د

عجب نمی ست که دل بن صیبت گاہ بسینه خون شد و بیرون چشمم پر گرفت
 خرد چو سال و نوات از توجبت بادی کو سی مہدی صاحب ان عالم رفت

لفظ دی برای تعبیه است کہ عدد آن بر مصرعہ اخیرہ می افزایند تا عدد مذکور حاصل شود و از جمله
 اولاد امجاد آن برگزیدہ رب عباد جناب قدسی القاب ملا ملک آباد است

عالم حضرت مجمع علوم دینی و منبع معارف یقینی آقا محمد رضا علیه الرحمة و یک صبیحه مخدیره که در
 حباله عقد جناب سید محمد خلف اکبر جناب آقا سید علی طباطبائی بوده از مصنفاتش که مضبوط
 میرزا محمود الطباطبائی فی کتابه المواهب السنیة فی شرح الدرّة المنظومة حیث قال برز
 الدرّة المنظومة و هو کتاب جلیل له اوقف له منظومه الاصحاب و غیره و علی نظیره و عدیل
 و قد نظم فی مدحها الفاضل الاکرم الشیخ محمد علی الاعظمی شرح ما یمبلغ ثمانیة عشر بیتا اولها
 درّة علمیه ما ینبئ الله سرها فاتحة الکتاب ما ین السور

وله فی الفقه کتاب المصایح و کتاب الهدایة اقتصرفیه علی لب الفتوی له یدر زمانه الا القلیل
 من الطهارة و رسالته فی مساسک الحج تنسب الیه و رساله فی تحریر العصیر الزبیدی و الاختیار
 علی الذخیره حکاه بعض مشایخنا و الی الان له اوقف علیه و له کتاب رجالی حقق فیه
 احوال جماعه من الرواة و العلماء یرید علی عشرة الاف بیت وله فی الاصول شرح علی الوافی
 له یعمل مثله فی البسط و التحقیق و نقل الاقوال و الادلة علی غلط رشیق الا انه لم یدر منه
 الا القلیل و مر الفحی ل من اذ عن بانه لو تم الاصول وله فوائد فی الاصول جیده
 مشتملة علی فوائد جمّة و مباحث مهمّة و الظاهر انها کالمصایح منتظمة من الملتقطات بدین
 بعد وفاته و له مرانی فی واقعة الطف ابتداءها

الله اکبر ما ذا الحادث الجبل قد نزل سهل الارض الجبل

وله قصیده بالغته فی المناقب و المثالب رد علی بعض النواصب تبلغ مائتین و خمسة
 و ستین بیتا و له رد و بالغته علی ابن حجر العسقلانی انکاره القائم فی قوله ما ان للسراک
 و مرانی جیهة فی نراء والده المرحوم و بعض الادب و اجل اهل عصره و له قصیده رمانیة معروفة جیهة
 یلمحہ و غیر ذلك من الکلام المنظوم السید الاجل میرزا یوسف البکرز می از جل
 علمای وین ست فخر المجتهدین لما اتقای در بندی در اکسیر العبادات آن مرحوم مراد تلامذ
 حضرت مجتهد الشریعة آقا باقر بهبانی اعلی الله مقامه شمرده الشیخ حسین المشتهر باب النجف البکرز

در اکسیر العبادات و اربابین الفاظ ستوده الفاضل الکامل و العامل الثقة لا تقی المشهر
 بکونه صاحب المدهجات العالیة و المقامات المتعالیة الشیخ حسین المشتهر بآب
 الجف التبریزی الذی کان مزاجاً صاحب السید الاجل ذی المناقب الکثيرة و
 المفاخر الوفیرة المسمی بآب العلوم الراقی من الفقه الی اعلی المراقی محمد محمد
 ابن ابی ذر الراقی از کابر علماء قم نابودیش علامه زمان ملا اسمیل الخاجوی نایب کمال
 تحصیل علوم و فنون اشتغال داشت و نزد بسیاری از علماء ماهرین تردد میفرمود و مادی ^{علم} جمیع
 سیاه و فنون ریاضی از هندسه و حساب هیئت و علوم ادبیه از معانی و بیان و غیر آن گردید و در علم
 بقسیر مهارت داشت و ملکه بپهید نمود و با کمال جناب موصوف و رفقه و حدیث از تلامذه آقا باقر بهسار
 طاب ثراه میباشند که بایضه من مرقاة الاحوال از تصانیف اوست کتاب معتد الشیعة و کتاب
 مناسک کتبه در احکام حج و کتاب شکلات العلوم که کتابی است عجیب تکریر فواید بسیار و کتاب
 محرق القلوب در مصائب امام حسین علیه السلام و کتاب لواعج الاحکام در ساله در رفقه فارسی
 و مثنوی طائر قدسی السید علی بن السید محمد بن السید نور الدین بن السید
 نعمت الله البحر امری در تحفة العالم مسطور است السید الولی السید علی بن السید محمد بیکارم
 اخلاق ظاهری و باطنی محلی و از صفات ذیمة برادر مجلس آرائی و رنگین صحبتی کل همیشه مبار و عالم
 از نکبت خلق او گلزار بود و بکتاب کمالات صوری و مثنوی و خصائل ستوده نفسانی متنازع و چشم
 اعیان و اعظم چون مردم دیده با غر از در فهمیدن شعر فارسی و رسیدن به نیک و بد آن فی انباز
 و شعری عصر سخن سنجی او در اهتر از بود و اگر چه خوشی گفت اما شعر درست و مستحسن را در مذاق عجب تأثیر
 بود هر روز و هنگام عصر شعر را میخواند و مولا آقا موسی محمد جوادی بن ملا موسی شمس متولی مسجد جامع که او نیز شاعر
 شیرین زبان و در فن تاریخ زبده امثال و اقرا بود و سایر شعرادر منزل او منتقد می شدند
 و هر کس آنچه تازه خیال کرده بود و بختش می نمود و بگی رد و قبول او را مسلم می داشتند و در نجوم
 و استخراج تقاویم کوکب و دقیقه یارب و در هیئت و ریاضی ثانی بطلمیوس و جابربن حیان

جنی و احکام نجومی مهر جانناب و تابو دمد استخراج دران نواح بان والا جناب بود معرفه
 القوم و در ساله در اصطراب و در ساله در پست بنجیت او خنده ام چند سال قبل ازین
 بالا علی انتقال نمود السید طلیب بن السید محمد برادر سید علی سابق الذکر است صاحب
 تحفه العالم آورده که سید موصوف عالمی عالقدر و در اکثری از علوم خاصه در نحو و منطق
 و مدح فضائل کثیر بود کسب فضائل از سید زین الدین علیه الرحمه نمود و در عراق فارس و گیلان
 که همیشه مشغون بدانشندان و اعلام اند فیض صحبت بسیاری از آنها رسیده بغایت هموار
 از عباد و وزگاری بود در حاکم حسین در حین مجاورت بهشت جاودان انتقال نمود اللهم شرفه
 مع الشهداء و اولاد اجداد او سید جعفر سید مهدی سید محمد سید اسد الله مولانا آقا
 محمد سید آبادی بید آباد از اعظم محلات دار السلطنه اصفهان که بغایت مرمو و بلطافت
 آب و هوا مشهور بود مولد آن برگزیده رب غفور است که مراتب فضیلتش کالتشرف وسط الهما
 آفاق را نورانی دارد بی نیاز از اوصاف و بیان است کذا فی تحفه العالم از تلامذه آقای
 موصوف سید اسمعیل بن سید مرتضی بن نور الدین بن سید نعمه الله جزائری است
 که ذکرش خواهد آمد انشاء الله مولانا العلامة المیرزا محمد مهدی بن ابی القاسم
 الموسوی الشهرستانی الحاکم فی اصل وطن آنجناب شهرستان است نفع شین معجمه
 و سکون با و فتح راه حله و سکون سین مهله و تالی دو نقطه بالا قبل از الف و نون در آخر که
 از بلاد مشهوره خراسان و عجم است بعد از آن مجاورت که بلای نعل اختیار فرموده و در همان
 جای اقدس مدفن یافت نسب شریفش بحضرت امام موسی کاظم علیه السلام میرسد از جمله علما
 کرام و فقهائ عالی مقام بود علوم بنده مست شیخ یوسف بحرینی و دیگر نقفا نموده و از ایشان اجازه
 ردایت داشت و تحفه العالم مسطور است که میرزا موصوف از اعظم فاضل نامدار و علامه
 جلیل المقدار است در تهذیب اخلاق و تکمیل نفس ناقص آنقدر کوشیده است که مزیدی بر آن
 متصور نیست شهرستان خلجی عظیمش سواد اعظم عالم ملکوت و بحر سیکر آن دست دریا نوازش

جری بخش سکنان دیر ناسوت معرفت عموم الهامی روم دهند و ایران و بجا جت روانی مردم
 یکانه دوران است با آنکه عمر او از هفتاد و پنج و زغوده و عمرش ثمانین بود و آثارش گنگ و دهرم از
 کمال و دلال و ضعف قوای نفسانی و عنصری اصلا با و راه نیافته بود و در بدایت حال نشان
 افتاده از تیه ضلال و رشتی اوضاع و احوال ایندیار اطلالی کمال و احوال کافی و تفسیر
 صافی را جمعی در خدمتش تلمذ می نمودن هم از مستفیدان آن محفل ارم می مانند بودم استغنی
 از جمله او لا و اما و میرزا موصوف میرزا محمد حسین معروف به آقا بزرگ بود که بعد وفات آنجناب
 وارد هندوستان شده و بجید رآباد دکن هم رسیده و فائش در سینه نیمه و شرمه بعد از استغنی
 الالف اتفاق افتاد و بعضی شعر تا پنج وفات را درین مصراع یافته اند سه از آنجا که آل محمد
 آقا احمد بهبانی در کتاب مرآة الاحوال بتقریب ذکر علمای کربلای معلی و ذکر سوانح سال
 بکمر او دو صد و پانزده آورده که در آن اوان عالی جنباب مقدس اقباب فضائل مآب
 سلالة الاطیاب عمدة المحققین و زبدة المدققین ملاذ فقر و لجا ضغما مرحوم و مغفور میرزا محمد محمد
 شهرستانی موسوی طباطبائی در آن ارض اقدس بر حمت ایزدی پیوست و غار مصیبتش در لهما
 عالمیان نشست جنازه او را بانالاه در ایوان پیش روی شهدای سعد او روانی شد و لعن
 مدفون کردند و بعد از آن مولانا المیرزا محمد رفیع بن محمد شیخ مستوفی الممالک
 صاحب تحفة العالم آورده که میرزا موصوف از افاضل اعلام و اکابر عالم مقام بود و در فنون
 علمیة خصوص در معقولات و سنگاهی عالی داشت و در خدا شناسی و در ویشی با اینکه در
 دنیا صاحب جاه و خطر بود شبه و نظیر داشت در نجاف و تش سماع شد و نیز از کتاب مزبور
 مستفاد میشود که وطن میرزا موصوف بلدة آذربایجان است مولانا السید عبد الکریم
 بن السید جواد بن السید عبد العبد بن السید نور الدین بن السید نعمت الله بن الحجاز امر
 صاحب تحفة العالم آورده السید العلی بن الفضل العظیم السید عبد الکریم فاضل نخری و عالمی
 بنی نظیر و سرآمد پارسایان و عباد و سخیل اصحاب کرامت و سادات و اکثری از علمای

خاصه فقه و حدیث امام همام و در مجاهدات و ریاضات و قوت عبادت از کبرای ولیای عالم بقا
 و از سن صبا تا حین رحلت که انشصت بتجاوز عمر یافت در تحصیل معارف دینی آبله پادشاه
 علوم دینی طلبی با عقلا و بنایت کریم النفس و وارسته و بسی قانع و می ساخته بود شرح کیفیت
 سلوک و ریاضات آن مجاهد اقامی عظیم باید و تفصیل آن در حوصله تحریر نمی آید و اگر در کلیات
 و انچه در نوشته میشود مسامحه نرود نیز دفتر با آن شحون گردد با جمله بزرگان که به سن چهار پنج سالگی
 رسید جد و الای او سید عبدالمد تبرهیت او همت گماشت و از ابر حرم سید زین الدین
 پسر دخیل و سواد بی برسانده شد و مع تبرهیت نمود بعد از استفاده مبادی از سید میرزا
 آن و الامقام خود تعلیم او پرداخت بسبب فاصله آن بزرگوار رحلت نمود چون با استعداد او
 و بقوت مطالعه و مذاکره و استفاده از بعضی اعمام کرام بر انب علیا ارتقایافت از ابتدا
 نشو و نما خلوت بپزایش غالب بود از مرجعیت مردم حتی از مشاکلت و معاشرت اعمام
 و سلسله عالی شان خود نیز در امن کشیده گوشه نشینی اختیار نمود و در بر روی مردم بسته بعبادت
 و حق طلبی بسر میر و مدت تابش اکت فرزند اکبر او سید محمد در خدمتش استفاده نمود و هم درین
 ظرف ایام هرگز ندیدیم که از امور سنونه از صوم و صلوة و دعوات یا ثوره چیزی از وفوت
 شود و یا فعلی که در شریع مذموم باشد از وسع مذمت حتی در افعال مباحه نیز احتیاط بود و سا
 یک تمیز زیارت ائمه ائمه عراق رفتی و چندی توقف نمودی و از علما و مجتهدین آن اماکن گلبیل
 کردی از آقا محمد باقر بهبانی و سید محمد مهدی طباطبائی بر و جردی که از اعلام افاضل سمو
 امکان و سر آمد مجتهدین عالیشان بود و اجازه عامه تحصیل نموده روزگاری بغزت احرام
 گذارند و در سفر مشهد مقدس ضوی از استاد الحکام میرزا محمد مهدی خراسانی بقدر فرصت
 استفاده حکمیات نمود اما آن بزرگوار را بتعلیم و تعلم علمی در باضیات رغبتی نبود اخباری مذموب
 و از تفهیمای ظاهر و در فتاوی بنایت محتاط بود و از قبول هدایا و احسان از مردم حتی از کرام
 انفس اندوستان احترازی تمام داشت و بقمه نان جوین که از بعضی اراضی موردی بادی

می ساخت و حق با او بود چه بر فرض محال هرگاه نفس بلند است تن پستی درود و بد و بتلاش
 قدر ضرورت گردن نه در طریق تحصیل از وجود ستوده درین جزو زمان نایاب و قبول است
 و زبونی مقدور کرام نه و اگر از دنیا طلبی متظرب بود و بشارت بد دیگران سببه منافع و مآل گذشت
 از دنیا و گذشتن آن چیز نیست که در دست نام خلق است با نام مصفات بسیار
 در هر فن از آثار قلم فیض شیم و در هر فن عالم بیادگار است که متذکر آنها نیستیم و اکثری بعد بآدم
 من از ان دیار تالیف شده اند تا من بودم شرح مخفی بر الفیه ابن مالک در نحو نوشته بود
 و چند رساله در فقه که هر یک از این تالیفات بود و در سال قبل از دنیا شدن از خود
 اشفاق استادانه مکتوبی در بنگاله از ان عالم سید انسان معلوم شد که از شوشتر باشند
 متدبیر فردی انتقال به دران بکنان بابرکت و اغوا از سکین گزیده با احترام و اجلال فاو
 و نشر علوم و رضاجوی خالق متعال اشتغال دارد یک سال قبل ازین فوئش مسوع شد که در آن
 روضه غله مثال موفون گردید و طوبی که حسن بیاب اولاد اجداد فاضل سید محمد سید علی حسین سید حسن
 موافقت گوید که چون سال انعام کتاب تحفه العالم بکمر زد و دو عهد و شازده هجری است
 بنا بر آن تقریباً وفات مولانا در حدود و شصت و شصت بعد الف و المائین بوده باشد
 و العلم عند الله مولانا السید عبدالرزاق بن السید بهاء الدین بن السید
 عبدالعزیز بن السید نور الدین ابن السید نعمه الله الخجندی الشوشتری
 فاضله خیر و زاهدی بے نظیر بود قبل از استكمال کمالات بچوانی در گذشت
 اگر فرصت یافته بود یکی از فضلاء ما بمقدار و در سلک پارسایان نیکو اطعمه بشمار آید
 از خلف شد و پس سید محمد سمیع به ایوب العلمانیة تنضیل حسین خان الکشمیری
 معروف به ثانی علامه است و زاریج معدن السعاده مسطور است که منشأ و مولدش
 دارالسلطنه کشمیر لاهور و نشو و نما و شایعان آباد و ذکر فضائلش و دیار شرقی مشهور
 است و در ششم معقول و منقول بهره دانی داشته و در جمیع علوم متداوله جامع گردیده

هر او را ثالث معلم خوانند ميشايه و اگر عقل حادى عشه دانند مى زيبد و سيد عبد اللطيف
 از دوستان و معاشران خان موصوف بود و در تحفة العالم نوشته كه دى از اعظم
 فضلاى نامدار دسه آيد مكلمى روزگار و در جميع فنون علمى فاضله بى نظير و علامه
 نخرى بود و خاصه در حكيا و الهيات افلاطون عصر و ارسطوى دهر مى نمود چند
 در شاه جهان آباد از خدمت علمائى عصر و در بنارس از انفاس فيلسوف اعظم
 و امام اكرم شيخ اجل شيخ محمد على حزين استفاده علوم نمود و در رجه عليا و مرتبه بلند رسيده
 و حسن تقرير و بيان افادات رشك چپه بلبل هزار دوستان در بهاران و حشرت قزاق
 تقه كيك درى در كوهساران شگفته طبع او چون خنده سحر گاهى نور آگين و جامع علوم
 اولين و آخرين و در شتيع غالى و نور ولاى ائمه اطهار صلوات الله عليهم اجمعين و لامع
 وحدت ذهن و سرعت انتقالش بمتابه سيف قاطع و مكارم اخلاق پسندیده ظاهر و باطن
 جامع و در تمامى اين كشور نور فضيلت او ساحل بود و بجايت روانى مردمان بى نيا
 و زردانايان فرنگ و مردمان با فرهنگ چون روح روان با كرام و اعزاز
 مرحله مى پيو و دحق اين ست كه مراتب فضائل و مناقب او را مقامى عظيم است
 عمرى و يك نستان قلم بايد تا شمه از اوصاف او را نگار و زبان عربى و فارسى
 و انگريزى و رومى كه زبان علمى فرق فرنگ و هر كس از فرنگيان را تاليف كتابى
 منظور باشد آن زبان تصنيف مى كند و آن را لافنى بزرگويند مانند زبان عربى
 نسبت بعلومى عجم زبان رومى را نيز در فرنگ همان منزلت است و يونانى را نيكو گفتى
 و خوندى و نوشتى و باين سبب بسيارى از كتب علمى فرنگ ابعربى ترجمه نموده است
 و خود نيز تاليفات دارد از انجمله از آثار فضل اوست تشرحى بر مخروطات ايلونيوس
 و در رساله مدون در جبر و مقابله كى تشتمل بر حل جبرى ديكى متضمن حل جبرى و هندى
 و تشرحى بر مخروطات ديونال و مخروطات سمسن و در طى مباحثات و مطالقه نقد

حواشی و تعلیقات بر کتب حدیث و فقه فریقین و حکایات اسلامی و سایر علوم نگاشته است که احصای آنها عیسر و کمر فاضلی را میسر شده است سزا است که هند و هندیان با شطهار اودم از فضل و دانش زنند و بوجود او افتخار کنند و دیگر هر قدر فلک بگرد چون او دیگری بعرضه ظهور نیاد و دشمنه از طور معاش و طرز سلوک او این است که کیاس از روبر آمده از خواب برخاستی جمعی از تلامذه که ریاضی خوان بودند می آمدند و استفاده می نمودند تا نزدیک بظهر ایشان که رفته بودند بید و باز دید انگلیسیه و اجرای کارهای که باو تعلق داشت می پرداخت و مردم رفت و آمد می نمودند و گاه گاهی خود نیز بیرون میرفت تا عصر که جمعی دیگر از تلامذه که بفقہ امامیه مشغول بودند استفاده میکردند و نماز ظهر را ادا می نمودند و نگاه قدری طعام می خورد بعد از برداشتن سفره چند کس که فقه حنفی میخوانند حاضر میشدند و استفاده میکردند شام که شده بود نماز عشاءین ادا و بکنجی کیه و تنها که بجز کتب چیزی دیگر نزدیک او نبود و بمطالع و خوض در مسائل دقیقه نظری مشغول میشد تا طلوع صبح صلوات نماز صبح را کردی و بخوابگاه رفتی و دو سه کس خواننده خوش آواز نوکر داشت ایشان آمده بآسه نار و چهار تار بر آشکری و زمره مشغول می شدند تا بخواب میرفت یکپاس خوابیدی و بیدار شدی و بنیز از آن کیمتبه طعام دیگر چیزی بدین نمیکذاشت و شبها مره برهم نمی نداد اطبا و از این همه خوض در مسائل و کثرت مطالع و زجر می نمودند و فائده نداشت و چون اینها تا اهل اختیار و یک فرزند بکل حسین خان از وجود آمده آن ضعیفه و رگدشت دیگر روی زنی را ندید تا وفات نمود و بجز سماع امری دیگر که منافعی شرع باشد از او ندیده ام الحق تا به فیض صحبت او بودم منافرات او ضاع این کشور چند ان معلوم نمی شدند اگر چه در خدمتش کتابی بخصوص ننخونده ام لکن نمبر له استاد مشفق و در هر طایفه آنقدر مطالب علمی و مسائل غامضه حکمی و نقلی از او استفاده کرده ام که حق ایادی و شکر نعم او بر زبان طلاقست بیان و قلم کسور اللسان ادا نکرد و چون بامروکالت از جانب مثل آصف الدوله

رئیس بے مانند می نامور بود و اسباب تحمل و دور باش با علی درجه نیکوئی داشت اما بطور
 که شیوه دنیا داران خاصه اعظم هندوستان ست بر خود نهستی و با اودنی سلوک
 برابری نمودی و بعلم و فضل نیز افتخار نکردی و بایست رتبه ترین طلبه بغررتی و شگفته
 طبعی بودی چند سال قبل ازین آصف الدوله او را بکهنو طلب فرمود و نیابت خود را
 بشکلیف و اصرار باداد و با اینکه مدام کاره آن کار بود پنج ستوده بتقدیم رسانید مگر
 می فرمود که از نیابت آنقدر رتبه کم آمد و ام که میخواهم سحر آنگه از مردم را بانیابت
 به دخل و در میانه چه مناسبت کسی که تمام عمر را بجهت علما و فضلا و کتب دانشمندان
 بمطالعه و خوض در علوم بسده برده باشد باین مردم عوام که درین دولت را جمیعت
 دارند چگونه تواند گذرانید و دران زمان نیز حجاب و دربان و علمه نگاه نمی داشت
 هر کس میخواست باو میرسد و باین سبب در بارگاه او از آمدن ارباب حوائج آمد و شد
 دشوار بود و ناچار بجزایرات آن کار صبری نمود تا آنکه آصف الدوله جام تلخ مرگ
 از دست ساقی اجل نوشید و زمان دولت او سپری گردید و نوبت ریاست عاریت
 بپیرادر او نواب سعادت علی خان رسید از ان کار استغفار هر قدر نواب مذکور
 حاج و ابرام نمود و مقبول نیفتاد باز به کلکته برگشته در خانه خود گوشه منزل خویش سکنجی
 نشست و در بر روی مردم بیگانه و ارباب دنیا که هجوم می آوردند به بیست و بمطالعه کتب
 و افاده می گذرانیید تا در ابتدا ای سنه اربعه عشر بعد الف و المائتین یاری فالج و
 مالبخولیا عارض او گردید اطبای هر فرقه معالجه می نمودند و نمی متفق اللفظ بودند که از کثرت
 مطالعه و دقت در مسائل حکمی باین مرض مبتلا شده و چون در کلکته از معالجه فائده متشرب
 نگشت بقصد تبدیل آب بهوار بگرای سمت کهنو گردید از بنارس گذشته و نار رسید
 به کهنو در هجدهم شوال سنه ختمه عشر بعد الف و المائتین بلا اعلی انتقال نمود و خیر الله
 مع اولیائه الاطهار و صاحب مفتاح التواریخ نوشت که از جمله مصنفات آن گلزار

یکی در بهت حکمای فرنگ و دوشنمه دیگر و صناعت جبر و مقابله و در عهد نواب سعادت علیخان
 بگلکنه رفته هنگام معاودت باین کلکته و مرشد آباد بتاریخ پانزدهم شهر شوال سالکته هجری
 درگذشت شاه محمد اجل اله آبادی و تاریخ وفاتش این قصیده نظم کرده بخند خدای تعالی
 در بنجانب می شود

در هزار و دوصد و دوازدهم	شده چون فضل قاور قدوس
خان عالی مقام دالاه	اشرف و انفس فدات نفوس
آن فضل حسین خان سیغی	زده بر کشور امارت کوس
نائب اصطف زمان گردید	رفت نامش زبند تا حد روس
آشنان بند و بست کرده بملک	که بملکش نمانده یک سال کوس
بعد چندی بملک مشغول رفت	خورب و لیسرای او زد بوس
گشت از شرق چون بجانب غرب	بای شد مطلع جهان معکوس
آفتاب شرف غروب نمود	بیره تر گشت این جهان عبوس
دو صد و یک هزار و پانزدهم	مه شوال و ساعت منکوس
بود تاریخ ماه پانزدهم	طالع روزگار شد منکوس
که بناگاه آن عسیم المثل	بسوی ملک آخرت زد کوس
یک جهان رفت به استقبال	عالی در امید شد مایوس
مثل او گردش زمانه ندید	صاحب تنگ صاحب ناموس
سر بنا کردیش فرد بر دند	یکه تا ز اوستاد بطلموس
در مقام دگر فطانت و فهم	از فلاتون و دیفوریوس
برزبان بود یاد هر دم	چه سراج و صحاح و چه قاموس
رای مشایبان داشت اقلین	پیش رایش چو پای نامحسوس

داشت او در خزانه علم چنان بوسه زانانه خود بود	که ندید و بخواب یکا و س
صاحب دین و صاحب اسلام نیک و بد را نیکدار و حیف	علم او پیش علم او چو دروس
آنکه بر قافتم و سوزشست گرچه پرسند سال تا رخش	بیشک و ریب چون محقق طوس
	آه از گردش سپهر موس
	دارد از خاک گوری بلوس
	با سر حیف و غم بگوا فوس

صاحب تحفه العالم آورده کهین برادر خان موصوف سلام الله خان نیز دانشمند معیدیل و
فاضلی عظیم السیم است در ترجمه بیت آن بزرگوار نشود و نمایافته و از استفاده علوم نموده است
الشیخ ابوعلی بن محمد بن اسمعیل بن عبد الجبار بن سعد الدین الحاکم می
از متحرین تلامذه آقا باقر بهبانی است و بخدمت آقا سید علی طباطبائی که ذکرش خواهد آمد نیز
نمزداشت کمال تجر او در اصول فقه خصوصاً در علم رجال از کتاب منتهی المقال او
ظاهر و باهرست چون شیخ مزبور بکینیت خود ابوعلی معروف بود و لهذا در او آخر کتاب
مزبور در باب کینیت با ترجمه احوال خود قرار داده و گفته که نسب من بنا بر آنچه پدرم ذکر
می نمود بسوی شیخ رئیس ابوعلی سینا که شیخ فلاسفه اسلامین است و استاد حکمای الیهین بود
می رسد و من در ماه ذیحجه سنه یک هزار و یکصد و پنجاه و نه هجری در کر بلا متولد شدم و کمتر از
دوازده سال بودم که پدرم وفات یافت مدتی بخدمت استادین خود آقا باقر بهبانی
و آقا سید علی طباطبائی تحصیل علوم برداشتم مگر آنکه اکثر اوقات تخیل در تحصیل واقع میشد بسبب
انواع بطالت و تطل و سفرهای مواضع احوال و نهضت نمودن و فرود آمدن در آن پس
وقتی در حجاز بودم و سالی در یمن و گاهی در راه و زمانی در وطن آری لکشی عاقله و للعلم
اقات از مصنفات اوست رساله در رد اخبارین موسوم ببقع اللالی البیته فی الرد علی
الطائفة الغبیة دیگر ترجمه رساله مناسک الحج که از تألیفات آقا باقر بهبانی طاب ثراه است

عبارت فارسی و ترجمه رساله دیگر که در مناسک حج است از مصنفات آقا محمد علی خلیفه آقا باقر
 بهبانی در رساله فارسی در طهارت و صلوٰه و صوم که آنرا از شرح مختصر نافع معروف
 به شرح کبیر انتخاب نموده و موسوم بر هر الیاض ساخته زیرا که شرح مزبور بریاض السالکین
 دیگر رساله در ذکر واجبات حج و محرمات و مکروهات است که آن هم از شرح
 مزبور اختصار نموده و دیگر کتابی است که در آن رد مصنف نوافض الزوافض نموده
 فرزندان بهمنش شیخ علی که او نیز از افاضل عصر بود بر حاشیه کتاب منقی المقال بمقام ترجمه
 پدر خود شیخ موصوف عبارت نویسته که محصلش این است که جناب شیخ وقت معاود
 از سفر حج بخانه خود نرسیده در نجف اشرف در سنه ۱۰۸۰ عشر بعد المائتین الالف
 مبارک البقا کوچ فرمود قدس الله روحه السید عبدالهادی بن السید عبدالعزیز
 بن السید نورالدین بن السید نعمه الله الجبزی اترمی الشوشتری در تحفه العالم
 مسطور است المتأدب باداب المبادی السید عبدالهادی بن سید عبداللہ
 بلوم منتول و معقول فناما بابت و غیر خواهی عباد و انجاح طالب کافه انام سیدی عالیجناب
 و در اکثری از فنون علمی حلال غوامض حقائق خاصه در فقه و حدیث که باستحقاق و استقلال
 فائق است تا حال که عمر او بهشتاد و ترقی نموده دمی از نشر علوم دینیته نباشوده و بجهت آنکه
 تاصین تحریه در حیات مسند آرای بزم افاضت و روزگاری بغزت و اعتنا دار و اللهم
 احفظه و اخرسه اولاد امجاد او سید نجم الدین سید نعمه الله سید باقر مولانا السید کاظم
 بن السید محمد بن السید نورالدین بن السید نعمه الله الجبزی اترمی الشوشتری
 در تحفه العالم مسطور است السید الزاهد العالم السید کاظم وی از افاضل زمان و سلاله اشخاصان
 بفضائل صوری و معنوی موصوف و بعلم و تقوی معروف از سن صبا تا در شوشته بودم
 و در اکثری از مباحثات با من و مساد و یار و دلو از بود در سپهر فضائل و مناقب مریضیا
 و در قوت ایمان و ریاضات ثانی سلمان با درست سالهای دراز که با او معاشر بودم

هرگز فکری که در شریع کرده باشد از دهنده ام با وجود جانی دنیا و مستلذات آن در نظر او بی‌مقدور
 و بباود در مدارج درویشی و قناعت کبشی بذروه علیا است در شوشتر طی مقدمات نموده
 روانه ارض اقدس کربلای معلی و در آن بلده خلد مثال از فضیلتی نامدار و علمای بی‌مقدار
 اصول فقه و حدیث را استفاده نمود و به مراتب بلند رسید پس از آنجا مازم خراسان و
 تأمین شهریکه زیاده از پانزده شانزده سال است در مشهد رضوی از خدمت فیلسوف
 اعظم مرزا مهدی که از غایت اشتیاق بی نیاز از اظهار است با استفاده حکمیات و الیهات
 مشغول وصیت فضائلش در آن نواح بلند ادا شده است **السید العلامه میرزا**
محمد مهدی بن هارث الله الموسوی الاصفهانی المشهدی الملقب
بالشهید الرابع نسب شریفش با امام موسی کاظم علیه السلام میرسد اصل وطن و مولد آنجناب
 بلده اصفهان است و بجا و رت مشهور رضوی مشوب با نجات اقدس شد و بهمانجا شهادت
 یافت از اعظم علما و مشایخ نبلا و فضلا بود مراتب تفضیلش کاشمیس فی وسط النهار هویدا و
 اشکار است و مستغنی از اظهار و تحصیل علوم از عظمای مشایخ مانند آقا باقر بهبانی و زبده
 المحدثین شیخ مهدی فتونی طاب ثراهما فرموده از تصانیف شریفه اش شرحی است
 بر کتاب دروس شهید اول علیه الرحمه که بین العلماء مشهور و متداول بین الجمهور است
 میرزا اموصوف از جناب سید محمد حسین بن ملا صالح که در اصفهان شیخ الاسلام و دخترزاده
 مولانا اخوند مجلسی علیه الرحمه است نیز روایت دارد قصه شهادت آنجناب بنا بر آنچه در تذکره
 العلماء مرقوم است این است که نادر مرزا نیر و نادر شاه مشهد مقدس را در تحت حکومت خود
 داشت چون فتح علی شاه قاجار بر و خروج نموده مشهد مقدس را محاصره کرد و نادر مرزا در وازه
 قلعه را بند ساخت و روزی چند برین گذشت پس اهل مشهد از جهت بند شدن در وازه اذیت
 بسیار رسید لاجرم استفاده به میرزا اموصوف آوردند میرزا پیام بنادر مرزا فرستاد که ای اهل
 محلی منصرف کن و در وازه یکشاکه اینهمه بجان رسید با نادر مرزا قبول نکرد آخر کار

جناب سید امیر فرمود که تا بعضی از اهل مشهد بدون اجازت تا در مرز آن دروازه را کشتاوند چون ناد و مرزا بنیعی
 مطلع شدند گمان کردند که سید با اهل محاصره سازش داشته ایشان را بجهت محاصره طلبیده داشته است فی القبح چشم آمده
 با شمشیر برهنه پیش میرزا رسید گویند که میرزا آنوقت در صحن مشهد مقدس بتلاوت قرآن جمید مصروف بود پس
 ناد و مرزا گفت ای سید تو دشمن ما را به محاصره ما و حکومت اینجا طلبیده فرمود که من هرگز چنین نکردم
 ناد و مرزا قبول نداشت و بهمان صحن مقدس بچند ضرب شمشیر محروح ساخت مردمان از عقب آمده آن
 ملعون را دور کردند و بهمان جراحت های کاری که داشت روز سوم ازین درافانی به نیم ماه و دانی حلت
 فرمود بعضی گویند که آن ملعون همان ساعت آنجناب را شمشیر نمود و خود را ز قلمه بیرون رفته راه فرار پیمود
 تا آنکه اهل محاصره او را بدست آوردند و قتل رسانیدند دفن آنجناب پشت سرمه قدس حضرت امام رضا
 علیه آلاف التحية والثناء واقعست مسموع شد که از اولاد آنجناب میرزا هدایت الله و میرزا جواد و میرزا داود
 و هر سه مجتهد و عالم وقت خود بودند تصانیف انبیه از ایشان بیاد کار اند و از فرزندان میرزا هدایت الله
 موصوف میرزا عسکری و جناب میرزا باشم که اقامت جمعه و جماعت در مشهد مقدس به ذات والا صفات
 ایشان بود سید ابوتراب بن سید عبد الله بن نور الدین بن العلامة السید نعمته الله
 البحر ازمی الشوشتری در تحفه العالم مسطور است که سید موصوف در علوم مبادی و فقه در سلک خواص
 و دشوشر بتدریس و امامت یکی از ساجد جزو اختصاص دارد و اولاد او سید عبد الله سید زکی السید
 اسمعیل بن مرفی بن نور الدین بن السید نعمته الله البحر ازمی الشوشتری از افاضل علمای
 و علمای زوی الاحترام بود صاحب تحفه العالم که از جناب سید تلند داشته حالش تبصیل نگاشته
 در اینجا بقدر ضرورت ثبت افتاد السید الجلیل الزاهد النبیل السید اسمعیل بن السید مرفی قلم از اوصاف
 کمالش بجز و انکسار اعتراف دارد حاوی انواع فضائل و نقاد و اتقایی کامل مهر نیز ظلال مجد و علا
 و اختر تابان آسمان علم و تقوی و علوم عقلی و نقلی امام همام و از افاضل علمای اعلام است دشوشر
 فقه و حدیث را از والد بزرگوار خود استفاده نموده روانه اصفهان و در آن بلده مدت پانزده شانزده
 سال از علمای آن زمان مانند قدوة الحكماء اسوة العرفاء آقا محمد بیداد و سائر مشاییر فصل

تکمیل نموده با وج فطیلت صا عذر گردید و بقامی که بایست رسید پس از آنجا به شوشتر بازگشت و هنوز
والد بزرگوارش در حیات بود و تدریس و ارشاد مشغول گشت در سخن گفتن و حسن تقریر و بلبل نزارداستان
و شگفتگی طبعش رشک گلهای خیزان ست گوی سبقت از بهکنان و از افاضل با نام و نشان رفته
و بصیقل سعادت و ریاضت زنگ کلفت آرزومینه خاطر زدوده بعد از چند سالی که والدش بسلامت اعلیٰ بال کشا
گردید ماست جمعه و جماعت با تماس جمهوران نام با و رسید و روزگار به هدایت مردم و تدریس و ایصال
گم گشتگان بادی ضلالت بجا و مستقیم کمال عزت و منزلت داشت پس از مدتی مرید در آن چپ
اودت بهر سپید و مدت پنج شش ماه بزرگ میشد و سر و انمی کرد و نرم نمی شد از شدت وجع آن بزرگوار
ببقرار و از حرکت عاجز و بر بسته بیماری افتاده بود استادان ماهر بر وادع و سائر تدابیر معالجه
می کردند اما فائده پذیر نبود بالاخره یکی از جراحان نادان بے نسیان در آن بیشتر و دانید که یکی از
رگهای مفصل رسید و آن رگ منقطع گردید بعد از پنج بسیا که چند ماه دیگر بیک پهلوان افتاده و چرک
دریم از آن جاری بود التیام یافت اما پانزین نمی رسید و بے اعانت چوکان که در زیر بغل گیر و قادر
بر راه رفتن نبود و دیگر هر چه تدبیر نمودند حتی جراحان فرنگ را که درین پیشه شهره آفاق اند از بصیرت و طبابت
معالجها کردند سودی نخبشید و همچنان آن پاسبان کوتاه و عاطل ماند آن بزرگوار بعد ازین بلیه از وسایل بزرگ
بالمه معرض و با فاد علوم هم چندان التفات نکرد و در گوشه منزل خویش نمود و از وادرا پسندید و باین
سبب هم آن اشتها را که فرومایه تر آن از منزلت و را بوسیله خود نمائی میسر آمد خدش را حاصل نشد
و باین گفتا نکرده از شوشتر قطع علائق کرده روانه غنبات عرش درجات و در کاظمین علیهما السلام و
سائر روضات بهشت تمثال به معاشرت افاضل و اخبار کام رواست اللهم بارک لعمره و فضله و ولده
احمد و سید عزیز الدین سید نعمه الدین سید مفضل سید صادق سید مصطفی سید محمد حسن بن ابی
ابو الحسن بن السید عبد الدین بن نور الدین بن نعمه الدین سید محمد بن ابی شوشتری در نسخه
العالم مسطور است ذوالکرام و الحاسن السید محمد بن السید ابوالحسن بحکم وراثت ملاذ الاسلام و به مکارم
اخلاق سیدی عالی مقام و مرجع اکابر عظام و در نظر سلاطین باشوکت چون نور دیده خاتم است

بقدر فرصت کسب فضائل و تحصیل علوم از سید زین الدین و والد بزرگوارش بنموده فطانت و
 ذکاوت عالی و اردو مجمع اطلاق فاضله و تحلی باوصاف شریفه مجلس آرائے و طلافت لسان او
 مشهور عالم و در ارحام پرورے زبده اولاد آدم در نوشتن مراسلات عربی فصیح عمده و دشمنان
 بسالمین و محتاجین مسیح مہدست مکاتباتی کہ از جانب خود و والدش و بعض امراء آن نواح
 بموالیان عرب نوشته بلاغت آموز مستعدان آفاق و لاحق در انشاء عربی کلاش باطل و راست
 است و سبب علیل شیخ الاسلامی از سلاطین عصر و از پیشگاه شہنشاہ خجستہ اخلاف و نیکو فتح علی
 شاہ قاجار بار بار و منوچہر مست و آبائین ستودہ بتقدیم می رساند و عمده دانش شوق طلب است
 جرمین او اگر زبان گیر شدہ بان سعادت غفلی بہرہ در گردید باقارب و بنی اعمام خصوصاً بار اتم اتم
 عاطفتی و اردو را تہ اسے جلوس این خدیو بہمال خود بار دوی کیوان پومی ارتحال و بادشاہ و بجاہ
 باعزاز و اجلال او کوشید تا در اینجا بود مقرب بزم حضور و مراحمش ماند و راہ او بہ جلوہ گاہ حضور
 سید سید و زلیفہ معتد بہ حسب الاستدعای او بجهت سادات ذوی الارحام و طلبہ از صدر بجاہ و تہنظام
 معین گردید و اولاد امجاد او سید ابوالحسن معروف بسید آغائی سید محمد رضا سید محمد حسین سید عبدالکریم
 اتقی نقل من تحفہ العالم مولانا السید محمد بن عبدالکریم بن جواد بن عبدالسدر بن نور المیرزا بن
 السید نعمۃ الدین سید شری صاحب تحفہ العالم آرد و السید الفاضل از حسب
 العارف الکامل المرحوم السید محمد سلالہ ابن فاندان و ذکاوت آن فاضل و ایشان غلہ انوار باری و
 غلہ ابحاث کامگاری گوہر شہا و اردو ریاض عرفان و از اعلام اصحاب ایمان فضائل نمایاں و باطن
 جامع و نور شہود ایسی است اولایع است از ایام رفیع آثار رش و بزرگی از انبیا پیدا بود و بان
 سبب والد بزرگوارش خود بتعلیم او رغبت و ہجر چہار پنج سالگی شروع بتعلیم نمود و در دو
 سال صاحب خط و سواد و راغب بہدایہ و ارشاد شدہ کتب بسیاری از نظم و شعر خواند و بر سائل
 صورت و نحو مشغول گردید و در حدت ذہن و سرعت انتقال تا این زمان کہے را مثل او ندیدہ ام بخیریت
 والد خود و تحصیل تعلیم نہایت متفرق بود کہ بنیابستندات آن حتی بارتکاب بعض از ستہ ضررہ پیشہ می

التفات نمی نمود و بالتماس والدین باقل مایقنع آتقانی فرمود در سن بهشت سالگی باشاره والدش
تجوید قرأت قرآن مشغول و حسن قرائتش مرغوب اسماع گردید در اندک زمانه نقد را از علوم مختلفه
و فنون شسته بمطالعه او در آید که کمتر کسی از مخلصین را میسر آمده باشد باجمله آنعالی جناب بعد
از آنکه از والدینیک اختر و علمای نواح شوشتر فقه و حدیث و باقی علوم عربیت را فرا گرفت
روانه عتبات عرش درجات گردید در آنوقت مرحوم مبرور اخوی سید محمد شفیع در ارض اقدس کربلا
مجاور بود از وروده او مطلع شده او را بخانه برد و بجهت تربیت و تعلیم او را بخدمت مشایخ فاضلا
مانند آقاسی معظم و میر سید علی بابا بی مشهور یکوچک که از افاضل زمان و فقه و حدیث و اصول و
رجال سرآمد اشال و اقران ست سپرد اسباب ما یحتاج از کتب مدونه بهسوط و در هر فن و سائر ضروریات
بجست او سرانجام و تربیت او کوشید و نیز در آن شهر روان پرور و دشتال از فیض انفاس آن بزرگواران
بمرتبه کمال سید و فضیلت شهره آفاق گردید البته تالیفات شائسته داشته باشد که مرا معلوم نیست
پس عود بشوشتر ننوده آنجمن آرای محفل افادت گشت بخلاف سلیقه فقهای ظاهر و الدیر و شوش
با میدانیکه کفایت شهر مظلومان از ظلمه نماید با حکام و اعیان که کمال ادب را مرغی دارند آمد و رفت و اوج
و صفای طینت و صافی طوبیت و وسعت مشرب از نوادر روزگار و از عوام و فروع و مالیکان متفکر و بزرگوار است
و بعضی مسائل مشروعه حکمی را با مشاهدات و عقاید صوفیه انطباق داده بمذاق عرفا و ارباب تجرید غیبی
عظیم دارد و در اصلاح و تزکیه نفس آنقدر مبالغه و التفات مینماید که زبان از بیان آن قاصر است
شنیدم که در سفر حجاز بعد از ادراک سعادت زیارت حرمین در مراجعت بکربین که یکی از بنا و رسوا حل در یک
عمان واقع بود در ستر لے بصره و جمیع اکابر علمای عامه است افتاده با فقه و فضلاء آن مناظرات
سپار نمود و بر هر غلبه کرده است مالیات و رشوشتر و الاحکامه جد عالی مقام میناست ملاذ الاسلام را تن
مهمات و مرجع انام با فاده و حق طلبی روزگاری با سایش و انتظام دارد و یک پسر از دو جو دامه است
مولی سنا حیدر علی بن عزیز الدین محمد تقی بن محمد کاظم بن عزیز الدین بن اخوند
ملا محمد تقی المجلسی الاصفهانی النظیری العاصی از تالیفات او که بنظر جامع اوراق سید

اجازه ایست که برای فرزندان خود ملا محمد علی و ملا کاظم و ملا محمد تقی و ملا غریب السعد و ملا صالح و برای پسر
 عم خود ملا حسن فی نوشته و فی الجملة مسبوک است و آنرا منتخب از اجازه کبیره شیخ یوسف بحرانی که معروف
 به نوکرة البحرین است نموده و در آن نسب خود مع اقارب و اولاد و احفاد و اجداد خود هم مذکور ساخته
 و لاؤش بروز سه شنبه یازدهم ماه رمضان ۱۲۷۴ است و اربعین بعد الالف و المائت واقع شده و فرغ
 از تحریر اجازه مذکوره یوم الجمعة یازدهم محرم سنه خمس بعد المائتین و الالف اتفاق افتاد در کتابخانه العقیلا
 و ترجمه از سبک موصوفت آورده که او از فضلائے معروف و عالم فقیه و منشی و ادیب و حافظ و ماهر بود
 و بعد از کتابت خود در ضمن اجازه مذکوره بنظر اورد و اجازه فی الفاضل العلامة السید المعز المکرر شینخا
 المعظم الامیر عبد الباقي بن المرحوم المفقور العلامة امیر محمد حسین بن بنت المحقق
 العلامة المولی محمد باقر الخراسانی ابن الفاضل الامیر محمد صدک بن الامیر عبدالواحد السید
 قدس الله امره اینه جمیع الاخبار المانقحة و الادعیه المشهوره و غیر المشهوره بل
 اجازت کلی اجازت له اجازه و سلطنت له و اینه من کتب الادعیه و الاخبار سیم الکتابه العریفه
 بکتابخانه الانوار الصحیفه السیاده و سایر المصحف و کتبات ائمه جمیع ماصنف فی الاسلام من مصنفات
 الخاصه العامه من فنون العلم من التفسیر و الحدیث و الدعاء و الرجال و الکلام و الاصولین و فروع
 الفقه و التحدید و المعانی و البیان و البدیع و الصرف و النحو و اللغة و المیزان و غیرهم اعماله مثل
 فی علوم الدین و الایمان بل کل مفر و اینه و سموعات و هجرات و مناکلات و اجازت بتحقاق اجازه
 عز مشائخ الکرام منها ما اخبره فراه و سماعاً و اجازه استاده العلامة و والده الفهامة شیخ
 الاسلام المسلی الامیر محمد حسین المرتضی عن جم غفیر من مشائخ العظام منهم حیدر العلامة
 الام و جد جد الفاضل میرزا محمد تقی یضاً غواص بحر الانوار رئیس الشیعه و مروج الشریعه
 الخیر بن ایه الله و العلمیز الخیر من کنوز المعانی و الحقائق نفائس الجواهر المؤید بالتأیید لقد
 المولی الجلیل محمد باقر المجلد عن عدّه من مشائخ العظام و الفضلاء الکرام منهم والده العلامة الخیر
 المدفون الفهامة المولی محمد تقی زین العابدین الاصفهانی و منهم شیخ الفاضل حسن علی التستری و سید

الحکماء الامیر فیع الدین الثانی فی الحب العالم محمد قاسم القهیانی العالم الصالح المولود بمحمد شریف
 الرویل شریع عن العالمین الفاضلین الغنیین عن التوفیق بهاء الملة والدين محمد بن حسین بن عبد
 الحاکم والمولود بن الحسین التستری آقا محمد بهانی سبط استاد کل در کتاب مرآت الاحول جهان نام آورده عالمی
 فضائل ماب علامه نهامه میرزا حیدر علی قلم از اوصاف کمالش عجیب و انکسار مستحرف است حاوی انواع فضائل
 و نقاد و اتقیا می کامل در علوم عقلی و نقلی امام بهام و از افاضل علمای اعلام بوده است
 و در دار السلطنت اصفهان مدتی مرجع خاص و عام و مجامع کافه اقامه بود و در حفظ انساب
 سلسله علیه خود مهارت تامه داشتند و درین اوقات بسرا سر جادو وانی ارتحال فرمود پنج پسر
 و دو دختر از ایشان مخلف شده است اما پسرهایکی عالی جناب میرزا محمد علی که از عصبیه جناب
 میرزا ابوطالب عم آن مرحوم است و چهار دیگر میرزا محمد کاظم و میرزا محمد تقی و میرزا عزیز الله و میرزا
 محمد صالح ملقب باقا بزرگ است و دو عصبیه از طایفه دیگر که دختر عالی جناب غفران ماب آقا محمد مدی
 بن آقا محمد علی بن آقا محمد مدی بن الفاضل العلامة المولود محمد صالح مازندرانی متولد شده اند
 مولانا آقا محمد علی بن آقا باقر البهبهانی از مشاییر فقها و علما بود و کتاب مستفی
 المقال مسطور است که آقا باقر بهانی را دو پسر متقی و پرهنر کار و ثقة و عالم و عامل اند که پسر
 بزرگ که آقا محمد علی است در وقت نظر وجودت فهم و صفاتی ذہن بدرجه غایت و مرتبه نهایت سیمیه
 و در سایر علوم از اصول تفسیر و تالیف و عزیت و فقه و رجال و حدیث سجد کمال فائز گشته و ولدش
 در کر بلا می رسد ایبع و اربعین بعد مائت و الف واقع شد و سجدت پدر خود در ایام اتاننش
 و بهبهان مشغول تحصیل علم مانند بعد از آن همراه آنجناب بکر بلا آمد و ساله چند در اینجا مصروف و درس
 و تدریس و افاده و تصنیف و اندیس بسوی کاظمین رفت و مدتی در اینجا قیام نمود الحال در ملازم
 تشریف دارد و سید عبداللطیف خان شری شری در خطه العالم تقربیب ذکر باشندگان بلده که با نشانان
 آورده که از علامه انشهر بود فاضل علامه آقا محمد علی بن آقا محمد باقر بهانی که از افاضل نامداران غایت
 اشتها بر نیاز از انجا است محققه عالی شان و عالمی بانام و نشان است امامت مجتهد و جماعت با او

بود از اصول و فروع مذاهب اربعه عامه اطلاعی بکمال داشت رسائل بسیاری بقلم مهربت قلم
 درو و قدح آن مذہب نگاشته که ہر یک فنون بلاغت را جامع و در نظر خصم بداندیش سیف
 قاطع است در آن شہر با جلال و اکرام و اوقاتے با سائنش و انتظام داشت اسدقلی خان حاکم آنجا
 در تنظیم و توقیر و باقصی الغایہ می کوشید و در اجراء حدود و اوامر و نواہی تسلطش بکمال بود شرح
 مبسوط ہر مفتاح مولانا محسن دارد در فن عبادات و اخلاق بسطی عظیم داده است و بغایت منقح نوشتہ
 است جمعی بمباحثہ آن و جمعی بخوندن معالم الاصول و من لایحفرہ الفقیہ کہ بمقتضی مشغول بودند
 و من در آن مجالس از مستفیدین بودم بمن عاطفت بسیارے داشت و از سرعت انتقال
 من و جدینو و تاسن حاضر نمی شد ملب با فادہ نمی کشود و از رسالہ ملا حید علی مجلسی ظاہر
 میشود کہ والدہ آقا محمد علی عمہ آقا سید محمدی طباطبائی بود و او تاسنہ خمس و ماتین و الف
 کہ تا بیخ اتمام رسالہ است بقید حیات بود و اللہ اعلم اقاے مذکور چہ را ولادہ مذکور داشت کہ بزبور
 صلح و سداد و فضل و رشادت متصف بودند آقا محمد جعفر آقا محمد اسمعیل آقا محمود آقا احمد کہ در سال
 جلادند و ستمان آمدہ بود از جملہ تصانیف آقا محمد علی موصوف رسالہ ایست در حلالت جمع میان
 و وزن فاطمیہ است و رسائل خمسہ در مناسک حج و کتاب مقام الفضل کہ در آن مسائل فقیہ
 و رسائل شیعہ را جمع کردہ و حاشیہ بر کتاب مدارک و شرح مفاتیح کہ ہر دو ناتمام ماندہ و چند جزا
 در تحقیق احوال رجال الی غیر ذلک من الرسائل آقا عبدالحسین بن آقا باقر البہبہانی
 السحاکرمی جامع علوم و کمالات صوری و معنوی و ستجمع صفات ظاہری و باطنی بود و فضل و
 کمالتش بدرجہ رسیدہ کہ والد نامہ ارزش استاد الکمل در حیات خود ارجاع مسائل برای دستخط بوی
 می نمود و مدارالہمام این رتبہ و الامقام می بود و آنجناب بعد وفات پدر و برادر خود مدتی بسیار در حیات
 بود فاضل امجد آقا احمد بن آقا محمد علی کہ برادر زادہ آنجناب است در کتاب مرآۃ الاحوال میفرماید
 ہالی جناب مقدس و علی القاب فضائل و کمالات الکتاب علامہ الزمان و حید الدوران مجتہد فقیہ
 و فقیہ روشن ضمیر جامع المعقول و المنقول حاوی الفروع و الاصول البرہین کل شین زد و المناقب

والفخر قاع عبدالحسین بن آقا محمد باقر مد ظله العالی عم بزرگوار فقیر فاضلیت نخبه روح عالمی بن نظیر سرآمد
 بارسایان و عباد و سخیل اصحاب کمیت و سدا دست و در اکثر از علوم خاصه فقه و اصول امام
 بهام در عبادات و ریاضات و قوت عبادت از کبرای او یار عالی مقام و بغایت کریم النفس
 و ارسعه و بسی قانع و بسیار خسته است شرح کیفیت سلوک و ریاضات آن مجاهد را مقامی عظیم باید
 به تفصیل آن در حوصله تحریر نمی آید اگر شمه بطور علمای دنیا دار رفتار با اعاظم هر دیار رسم مراسلات
 و کلمات را بر قریزی داشت و توجه امور فدا و خیرات و مبرات می شد ظاهر آنست که نام آن
 عالمی مستدام در رشته یافان بر اکثر علمای اعلام می شد و لکن بجهت آنرا و او گوشه گیری و گریختن
 از این دنیا و بی رغبتی است به جمیع و مجامعت بکنند رسیده است که قلب ناس بنام آن زبده انام مطلع
 می شد با مقدار فضیلت چه رسد ولادت با سعادت ظاهر در بلده بهبهان اتفاق افتاد و در خدمت
 جد بزرگوار اسلام شرعیه را استفاده نموده و در حضرتان مرحوم مرجع انام و در اخذ فتاوی و احکام
 تشریع اجازه به سوطه بایشان دادند مردم را بر جوع دست متنا از خدمت حکم فرمودند و از آنکه و اکثر
 بر جمت از روی بیعت بندگان و حید الزمان میرزا محمد مدنی شهرستانی و بنای تقنی الانساب قایم بر سید علی بابا
 با سلاطین و شریفین از خدمت خویش نمودند که در مقام آن جنت مکان بنماز شغل شوند بعد از احوال بسیار چند روزی
 مشغول شد و خلق بر غیبت تمام حاضر می شدند چون مدت دو ماه تقریباً گذشت متوقف نمود و فرمود که اہم
 مقامی به عظیم و عالی آن برین شکل است مولانا السید علی بن محمد علی بن ابی العالی
 الامام میرزا ابی العالی الکبیر اکسنی الحسینی الطبا طبائی السحائری نسب افش
 و طرف پدر ابراهیم طبیب که از فرزندان حسن مثنی بود و از جانب مادر فاطمه بنت سید الشہداء علیہ السلام
 میرسد و الدنیا در اش سید محمد علی معروف باقا سید بود و خواهر اقا باقر بهبهانی بعقد خود داشت که
 که مادر جناب محمد و مست و جد آقا سید فاضل خیر میرزا ابو العالی ملقب بکبیر که داماد ملا صالح مازندرانی
 بود سه پسر داشت سوم ایشان ابو العالی صغیر که ملقب بکبیر چک بود و الدنیا سید بود و یک دختر که در
 سال اول از دنیا رفت و ملا محمد

بود و مادر ملا نورالدین و نیز مادر ابوالعالی دختر ملا محمد تقی مجلسی بوده بهر دو وجه نسب صاحب
 ترجمه از جانب مادر ملا محمد تقی مجلسی می رسد و بهین وجه در تصانیف خود تعبیر از بلفظ چند نموده و نیز
 از جمله مزایج قرب و اختصاصش بجناب آقا باقر آنست که صبیبه آنجناب در عقد تزویج خود داشت
 و آنجناب آقا و دیگر علمای کبار از حازه روایت احادیث دارد و سید عبد اللطیف خان شوشتری
 در تحفه العالم بتقریب ذکر علمای عراق آورده و دیگر فاضل علامه عالی شان میر سید علی مشهور بکوچک
 که صیبت ففصلتیش و صماخ فلکس کج بین و ساحت غبرای زمین چسبیده مستغنی از اظهار است شریعی بسط
 بر مختصر نافع و از بطریق نوشته است که مقدار فضل او از آن ظاهر و هویدا است بتدیس آن مشغول
 بود و گاه گاهی من هم حاضر بودم و می شنیدم وقت بسیاری مفرموده اصل و ماخذ مسائل را نوشته
 بموقع خود بے نظیر است و از عزت گزینان و خلوت طلبان است و صاحب منتهی المقال بعد از تصیف
 آنجناب آورده که ولادت شرفیش در شهید کاظمین تبایخ و از دهم ربیع الاول سنه احدی و شین
 و الف و مائه اتفاق افتاد و در ابتداء حال بخدمت آقا محمد علی ولد آقا باقر بهبانی اشتغال تحصیل
 مینمود پس با تلامذه اش که در عمر بزرگتر و در تحصیل قدیم تر از آنجناب بهت بسیار بودند شریک و رس شد
 و در اندک زمانی بر همه ایشان سبقت و تفوق یافت و ترقی حاصل کرد و بخدمت خال خود آقا باقر
 طاب ثراه تحصیل علم پرداخت و بعد مدت قلیقه تصنیف و تدیس مشغول بخدمت مولف گویا بوقت اشتغال
 عالیه اوست شرح مختصر نافع مسمی بر ریاض المسائل و مباحض الدلائل کتابیست بغایت مبسوط و
 ایراد اخبار و اقوال باستیعاب تمام به نهایت خوبی نموده که از سایر بقین هم چنین تالیف بظهور نرسیده
 تاریخ تمام آن کتاب ایله الجمله است و باقیم صفر سنه انین و تسعین بعد المائت و الالف است پس
 از فاصله میان این تاریخ و تاریخ ولادتش ظاهری شود که سن شرفیش در وقت فراغ تصنیف شرح
 مذکور قریب سی و یکسال بود حال آنکه در چنین عمر از علما کمتر اتفاق شده که همچو تصانیف کامله و مبسوط
 بظهور آید و دیگر از تصانیف اوست شرح مفاتیح که کتاب الصلوة از ان اقبال تصنیف و آمده بجلد

ضمیم است دیگر رساله مسئله تثلیث تسبیحات اربعه در رکعت سوم و چهارم و رساله در ترتیب نمازها
 قضا از طرف اموات و رساله مختصره در بیان اصول خمس و رساله در ذکر اجماع و استصحاب و رساله
 در تحقیق مسئله حجت منوم موافق و رساله در جواب الکتفا بضریت واحده و تیمم مطلقا و رساله در مسئله
 اختصاص خطاب شناخته به خاطر ان و مجلس خطاب رساله در تحقیق آنکه منجزات مریض یعنی چیزی که
 در مریض سوره بخورد و دیگر آن همه کند بعد از وفاتش ثلث از مال او محسوب می شود یا از اصل
 آنکه آن در رساله در تحقیق حکم استظهار تا نصف هرگاه خوش از ده روز بجا نرود و رساله دیگر در
 اصول خمس بغازی و رساله در بیان اینکه کفار مکلف بفرع دین می باشند و رساله در مسئله
 برات زمره و جزو و بیان آنکه بر زوجه واجب میشود که باقی بودن مهر را بر زمره زوج ثابت کند و رساله
 حجت شهرت میان علما و رساله در مسئله نظر کردن بسوی زن اجنبیه و شنیدن آوازش و دیگر از قصاص
 شریفه اوست شرح دوم بر مختصر نافع معروف بشع صغیر که از آن شرح اول اختصار نموده شرح
 خوب است در احکام عبادات و در آن بسکک احتیاط سلوک فرموده بجهت آنکه نفع آن برای عالم و جاهل
 و فقیه و مقلد در جانش و بعد ماتش عام باشد و دیگر جواشی متفرقه بر کتاب مدارک و جواشی متفرقه
 بر کتاب حدائق شیخ یوسف بحرانی طاب ثراه و دیگر اجزای تمام در شرح مبای الاصول تألیف
 علامه علیه الرحمه و غیر اینها و دیگر جواشی در مسائل و فوائد و اجوبه مسائل ست و فاش در ماه محرم
 احدی و نشتین بعد الالف و المائتین واقع شد تاریخ و فاش درین مصراع یافت اند مصراع
 بموت علی مات علم محمد و بعض شعری که منو تاریخ و فاش چنین گفته اند

گفته بافت نمایی ز روی بودت طبع علی مقنن دین نبی ز دنیا رفت

در مصراع اول تمجید و واقع است بنا برین مدت عمرش شصت و نه سال و نه ماه تقریباً بوده علم
 مقنن القوانین میرزا ابوالقاسم بن الحسن القمی السجیلانی منسوب
 است بسوی چابلق بحیم فارسی و با موصوده وفات در آنکه تقریباً از تولد قم ست ولادت میرزا هاشم
 واقع شد لهذا انتساب او با مقام شریک پرورش از اهل گیلان ست حال علم و فضل او زبان زد افا

صاحب قرائن

وادانی است و از تحریر و تفسیر این عبد معترف بتقصیر است و بتحصیل علوم نجاست اکابر علم و فقها
 علی الخصوص از حضرت استاد الكل آقا باقر بهبانی نموده بدرجه تصوائی فضل و اجتهاد و مرتبه علیاً
 افتاد و در شان و صاعد گردید تصانیف او در رغایت و دقت و متانت مست مشهورترین آن کتاب
 قوانین الاصول فی اصول الفقه است و کتاب جامع الثبوت و راجع السائل از اول ملهمات تا آخر
 انوار الفقه مبسوط و ضخیم است و از دست موافقی بر قوانین الاصول و کتاب شرح تهذیب الاصول و
 کتاب منارج الاحکام و کتاب غنائم الایام در فقه و رساله فائده در اصول دین و رساله در جواب
 مسائل عبادات و معاملات و کتاب معین الخواص و رساله مرشد العوام فارسی در عبادات از ملازده او جمعی کثیر از علماء
 سید بزرگواران و سید محمد رضا شافعی و از مجازة شیخ احمد ساسانی در ذکر طرق خود میرزا ابراهیم انصاری است و
 الشیخ المحمدرضا العلم المقدم مسهل سبیل التذقیق و التحقیق صبیح
 قوانین الاصول و مناهج الفروع کما هو به حقیق المیزان ابوالقاسم الجبار (فی القمی قدس
 الله روحه) نو خطرهیدر جناب میرزا بعد وفات جناب آقا سید علی طباطبائی بفاسد قلیل از دنیا رحلت
 فرمود و فرع از تصنیف کتاب قوانین در سنه خمس و مائتین بعد الالف اتفاق افتاد و شیخ المشائخ
 الاعظام الشیخ جعفر بن خضیر النجفی نجاست جناب بحر العوالم تحصیل علم فرموده و گویند که در
 خدمت آقا باقر بن نبیست تلمذ داشت در وضع تهیه دستور است و هذا الشیخ افضل اهل
 زمانه فی الفقه له بر مثله مبسوط الید فی الفروع الفقهیه و الفتاوی
 الکلیه قوی فی التفریع غایه القوة مقبول الثقل عند
 السلطان و الرعیه کان من العرب یطیعونه غایه الاطاعة
 و یطیعه السلطان فتحه علی شاکه قاجار عفی الله عنه غایه الاطاعة
 و کذا کل اکابر دولته و یاخذ من السلاطین و الاکابر
 من العجم و ارباب الثروة و العنی مالاً کثیراً و یعطیه الفقراء و یتما
 و یجمل الاخذ و یوق از تصانیف جدید او است کتاب کشف الظواهر و کتب عبادات کتاب معین الخواص

و نظیر خود ندارد و مقصود است بر مجرد قنای وی و در این اکثر از مسائل فروغیه و روح فرموده که در هیچ
 کتابی سابق و لاحق بیان نشده حتی که جناب او شهنشاه بآئین الله و العالمین گردید و در مقدمه آن اول
 بیان اصول دین و اصول فقه فرموده که در غایت متانت و زراعت است و بیان اشاراتی بطرف
 اوله شرعیه فرموده و مسمد ساخته و در آن قواعد کلیه را برای استنباط احکام شرعیه سوائے قواعد
 اصولیه و قواعد فقهیه را در عبارات قوت فکر و وقت نظر جناب شیخ از آن کتاب ظاهر است از تصنیف
 اوست و رساله در احکام معلو و شرح بعض ابواب قواعد علامه علی طاب ثراه و رساله در اصول و
 اخبار و رساله در احکام اسوات است از جمله فرزندان جناب شیخ عالم بن نظیر جناب شیخ موسی که اکبر
 اولاد بود و جناب شیخ علی و جناب شیخ حسن که هر سه از مجتهدین کاملین و علمای راسخین بودند و ملا
 تشفیها در بر وجهه بنیه گفته که مشهور است که قبل از وفات جناب شیخ بعضی مردم عرض کردند که بعد شما
 کیساست یک از فرزندان شما تقاضا کنیم دوباره فرمود که موسی بن جعفر و نیز گفته که وفات شیخ قبل وفات
 آقا سید علی طباطبائی و محقق قمی بفاصله یک سال یا زیاد یا پندماه اتفاق افتاد و مولف تذکره احلما
 آورده که وفاتش در سال وفات جناب آقا سید علی طباطبائی طاب ثراه که سنه اصدی و ثلثین بعد
 المائت و المائتین است و آن شد **الشیخ محمد حسن بن الحاج معصوم القزوینی النجفی**
 از اعلام و شایخ ذوی الاحترام بود اهل عراق و عجم مقرب و معترف با علمیت و ازو ان با کمالیت
 دارند استقامت و تکمیل از خدمت استاد اکمل آقا باقر و بحر العلوم آقا سید مهدی طاب ثراه
 نموده از تصانیف اوست کتاب **مغنی** فوائد حاریه موسوم به **مغنی** فوائد حسنیه و منتخب فرامد
 حسنیه و هم شرح کتاب **مکرم** از تصانیف اوست موسوم به **تنقیح المقاصد** الاصولیه فی شرح
مغنی فوائد حاریه و تنقیح **الفوائد** الحاریه القدسیه که از تصانیف استادش آقا باقر بهبهانی
 است و کتاب **کشف الغطاء** عن وجوه مراسم الاهتدای بر بحر العلوم در اجازه خود که براس شیخ نوشته
 بر آنج و اوصاف بلیغ ستوده بقدر حاجت و راجح ثابت افتاد فلما کان من فضل الله سبحانه
 علی العباد ان سهل له سبیل الرشاد و اوضح لهم مسائلک السد اذ فجعل

لدينه واحكامه علماء مستحفظين لشرائعه واحكامه صار بتلقف الخلف
 عن السلف ما استحفظوا من علوم اهل العصمة والشرع حفظوا
 لها عن الضياع وتحفظوا في النقل عن صورة الانقطاع ومحافظه على الاسناد
 فيما طريقه الاحاد وتيمنا بالدخول في سلسلة المشايخ المجلة وتبركا
 بالاتصال بروساء الشريعة والملة فلهذا هم اذ عرفوا من قدر العلم ما
 عرفوا او صرفوا اليه من وجوه هممهم وما صرفوا او كان ممن انتدب اليه
 هذه الفرض ومن اد الندب فيه على المفترض وجمع بين المعقول والمدقول
 وبرع في الفروع والاصول فان بسعادتي العلم والعمل وحاز منهما الخط
 الاول والجزل العالم العامل الفاضل والمحقق المدقق الكامل الاديب الامير
 السعيد والامير اللوذعي المصيب الحارثي نجلي النجيب الابن والسادك في السلسلة
 الاحسن الحاج محمد حسن بن المبرور الحاج معصوم القرويني اصلا
 الحارثي مسكنا وفقه الله نعم للوصول الى غاية المرام والمراد من امثاله في البلاد
 والعباد وقد استجاز من هذا العبد الضعيف لحنظته بذلك من حسن اخلاق
 عظيم اشفاقه فخرت في ذلك على مذاقة واجزت له يدي حمدا وسعد جدا ان يروي عن السيد الامير
 التي عليها مدار الشيعة الامير في جميع الاعضاء والاصناف موضوع الحاجة الحاج ملا احمد
 محمد بن الرقي الكاشاني مسكنا عالمي عالي مقدار ومجتهد بلند اعتبار ومنع الامم في تسيار الحكم بورد
 اتقا احمد بسط استاوا اكل در كتاب مرآة الاحوال بتقريب ذكر علماء بلدة كاشان وذكر انكبة علمای
 بسیار در آن مجتمع نوشته و در انجمله است عالی خباب فضائل ناب زبدة المحققين اخوند ملا احمد
 خلف مجتهد فاضل كامل مرحوم ملا مهدي نراقي ملا شفيعادر روضه بهية و ذيل مشايخ خود نوشته و گفته
 که فاضل عالم و محقق ماهر و مجرر اخر الفائق على الاول و الا و اخر جامع معقول و منقول صاحب
 دستگاه و سبب در علوم کثیر شیخ و استا و من حاج ملا احمد بن محمد مهدي نراقي در ریاست

و دنیوی مبع خلق خدا و در تقصا و افتا یکتا بود تصنیف فائش در فقه و اصول و اخلاق بسیار اند و بهترین
 کتب و کتاب منابع و رسم اصول است و کتاب مستند الشیعه در فقه و کتاب معراج السعاده در عظیم اخلاق
 مواضع گوید دیگر از تصانیف شریفه او است کتاب خرائن معروف بکشکول نراقی و کتاب مفتاح
 الاصول و کتاب شرح تفسیر الاصول و کتاب وسیله النجاة و کتاب عوائد الایام دیگر کتاب وسیله النجاة
 در فارسی و کتاب اساس الاحکام و کتاب سیف الایمان فی مفاصل شفیعا آورده که شنیده ام ملا احمد
 و مجلس درس استاذ الکمل آقا باقر بهبانی همراه والد خود میرفت و نزد جماعتی دیگر از علمای
 اعظام و در او اخرا از خدمت بحر العلوم آقا سید مهدی درس میگرفت آنرا ملا احمد جماعتی کشید
 اند که مرتبه عالیه اتمیه و رسیدند اند از انجمله حجة الاسلام شیخ مرتضی نجفی انصاری طاب ثراه بود
 که ذکر شرفش خواهد آمد انشاء الله تعالی آقا کوچک بن محمد مهدی بن ابی ذر النراقی
 برادر ملا احمد است و ذکر علمه بزرگ بوده ملا شفیعا تقریب ذکر معاصرین خود گفته که از جمله ایشان است
 عالم عامل فاضل فیه نقیه محقق مدقق آقا کوچک بن محمد مهدی بن ابی ذر النراقی برادر استاد م علامه
 نراقی که فاضل کامل و مقدس صالح است ریاست دارالمؤمنین کاشان بعد وفات برادر خود
 عالم ربانی میرزا ابوالقاسم نراقی بجانب آن علامه تحریر منتهی گشته الفقیه الادیب السید
 محسن الاعرجی البغدادی النجفی الکاظمینی از افاضل محققین و اکابر مجتهدین
 و اصولیین و از ارشد تلامذه بحر العلوم و شیخ احمد سائی بودند سبب شرفش به سید عبداللہ العرج
 بن حسین الاصغرین الامام زین العابدین میرساند معروف باعرجی است از سادات علمای
 کرام و فقهای عظام بود و فضل و کمال و سحر و تقدس و زهد و عبادت و ورع و تقوی
 مرتبه تصوی داشت اولاً مجاورت حضرت و بعد از مرگ تجاورت شهود کاظمین علیهما السلام
 اختیار فرمود آقا احمد بهبانی در کتاب مرآة الاحوال جهان شما بتقریب علمای بلد طایفه کاظمین
 آورده که در اینجا بنحوت عالی جناب مقدس القاب سلالة الاطیاب عمدة المحققین و زبدة المجتهدین
 جناب سید محسن بغدادی رسیدم وی عالمی است شحیر و فاضلیست روشن ضمیر و در کبر سن است

جناب سید المجتهدین سید محمد مهدی طباطبائی با استفاده مشغول شده بدرجات عالیہ رسیده است
نهایت مقدس و صالح و زاہد و تقوی است در خدمتش استفاده نکرد و اوم و لکن از جمله شاخ اجازه
من است شرح مبسوط بر الوافیة الاصول ملا عبد القدوسی و کتب و رسائل دیگر در نقه و اصول
از و بیاد کار است صاحب روضہ بنیہ در احوال سید موصوف میفرماید و هذا السید کان
علما بالزهد والتقوی لم اعثر علیها الا لشرح کبیر علی الوافیة فی الاصول و هو کتاب
جید مشتمل علی التذقیق و التحقیق علم التفصیل و یبلغ خمسی الف بیت تفحیفا و کنت من المستغیر
فرطانه لانہ لم یتفق لقا و لایاہ لوالہ مضجعا انہ فی دیگر مصنفاتش شرح مقدمات مدق ناقص شیخ یوسف بحرانی
در آن کتاب بر آقاوال شیخ یوسف کہ مائل بمسلك اخبارین بوده بطرز انیق و تحقیق رشتن
پر داختم دیگر کہ کتاب محصول فی علم الاصول کتابست مبسوط در ان احتیاج مسائل اصولیہ
فرموده و فاتش در سبت و یکم ماه رمضان سال وفات آقا سید علی طباطبائی شیخ جعفر
نخفی طاب ثراہما کہ سنہ احدی و ثلاثین بعد المائتین و الالف بود و اقع شد مرقد مشہور
متصل روضہ کاظمین شہرت تمام دار و تلامذہ اش جمیع کشیر اند از انجمله مولانا صدر الدین
عالمی نخفی است داماد و شیخ جعفر طاب شدہ السید حمید بن السید حسین بن السید
علی الموسوی الیزوسی صاحب نزور العقیان اورا بہ فاضل و عالم و منشی و ادیب
ستوده و قدرے از اجازه بحر العلوم کہ برای سید موصوف نوشته نقل فرموده انمودہی از ان
بقدر ضرورت ایرادی نماید و کان ممن جد فی الطلب و بذل الجهد فی تحصیل هذا المطلب
وفانر بسعادتی العلم والعمل وحاز عنہا الخط الاوفی الاکمل ولذا السید الحسب النسیب العالم
الفاضل الادیب الارب ذوالفطنة والوقادة والفریجة النقادة والاخلاق الکریمة والفطرة
المستقیمة لا عثر الا بالافخر السید حمید رب السید حسین بن السید علی الموسوی اصلا
ونسبا والیزدی مسکنا ومنتسبا وفقہ الله تعالی المعروم الی اعلی معارج العلماء والاثرقاء
الی اقصى مدارج الفقهاء العرفاء وقد استبحر فی بعد ان قرأ علی شطرا و افا من الجود و

الفقه وغیرہما قراۃ بحث و تحقیق و تعمق و تدقیق فتدک کشف
عن نظر دقیق و فہر صائب را شایق و انہ بالا جا مزاہ حری
حقیق فا جرت اسعد اللہ جدہ و صناعف کدہ و جدہ ان
یروی عنی الکتاب الاربعۃ النی علیہا المدار فی جمیع الاقطار انہ فی
بقدر الحاجۃ جناب غفران ماب مولانا السید ولد ار علی بن محمد معین
بن عبد المادی الرضوی النضوی الہندی التفسیر ابادی نسب شریف و شجرہ
پر شجرہ شریف انجناب بہشت دسمہ واسطہ بحفرت امام علی النقی علیہ السلام می رسد ولادت با سعادہ
تقریباً دسہست و ستین لجلالہ و المائتہ واقع شد مولدش قصہ ہائیس و نصیر اباد انجناب
اول کسے ست کہ در عمدہ و بسلا و ہندوستان با جہاد و سیدہ و ہنای جمعیہ و جماعت و اشاعت
و ترویج مکتب از ذات منظر البرکاتش بطور آمدہ با جملہ احوال فضل و کمال و اجتماع فنون در
و اہلال آن علامہ ندیم المثال برتر از انست کہ در احاطہ تحریر و تقریر و آید چون کتابیہ
آئینیہ حق نامہ شتملہ تفصیل احوال آن سلا لہ است بنا بران را تم حروف بہ بسط مقال متوجہ
نگر دید و ہم نظر با کہ فضائل و محامد ذاتی آن عالم بقدر کار کا شمس فی رابعۃ النہار اشکار است
و انچہ دین و بار قدرے از دین و اسلام ست ہمہ از برکات انجناب غفران ماب ست و برادری
احوال علوم عقلیہ را از فضلاء ہندوستان مثل سید غلام حسین و کنی الہ آبادی و ملا حیدر علی
پسر ملا احمد السکندر یوی و مولوی باب الدشاگر در شید ملا احمد المرحوم تحصیل فرمود و بعد فراغ
از عقلیات بعثات عالیات رفتہ در کربلائی مسئلہ از استاد اکمل آقا باقر بہبانی و آقا سید علی
ملہا طبائی و آقا سید مہدی شہرستانی طاب ثرا ہم و در نجف اشرف از حضرت بحر العلوم آقا سید
مہدی ملہا طبائی بر و جردی تحصیل علوم فقہ و حدیث و اصول فرمود و در سنہ اربع و تسعین بعد
المائتہ و الالف زیارت مشہد ضیاء علی ساکنہا آلاء التوبہ رفتہ در انجا بخدمت شہید ربیع السید
مہدی بن سید ہدایت اللہ اصفہانی رسیدہ اکتساب افادات فرمود و از ایشان اجازہ یافتہ

مولوی سید ولد ار علی

باز رجوع بجلا و خود نموده در اشاعت دین و شریعت سید المرسلین و آل المعصومین علیهم السلام
 می گوشید و ازین دیار بعض تصانیف خود را بخدمت اساتذۀ عراق فرستاده ایشان اجازات
 نوشتند که درین بلا و شهر اند احوال ابتداء اشاعت شعار شریعت و بنامی اقامت جمعه و
 جماعت که در بلدۀ لکنئو از ذات والا صفاتش بطور رسیده در کتاب آئینه حقا بمفصیل تمام مرقوم
 است خلاصه اش اینکه چون بعد انقضای مدت سیر بطرف لکنئو که از مدتی محل اقامت
 آنجناب بوده مراجعت فرمود و نظر بتوسل قدیم عیال خود را از موطن اصلی که نصیر آباد است
 طلبیده در ظل عاطفت نواب حسن رضا خان مرحوم باطمینان کلی اوقات شریف خود را
 بسر برده مشغول تدریس و تصنیف کتاب اساس الاصول و دیگر رسائل و کتب و نیگزیده
 و زین اشنا قدوة الافاضل و فخر الاما جده و الاثناثل مقبول بارگاه آید ملا محمد علی کشمیری ملقب
 به پادشاه طاب ثراه که در علم فقه علم اشتها برافراخته و در فیض آباد در محل اقامت انداخته بود
 رسالۀ در بیان فضیلت نماز جماعت که از احادیث مأثوره و غیر آن بادلۀ شرعیہ واضح است تألیف
 نموده و خطبه آنرا بنام نامی جناب نواب مرحوم فرزند فرموده و در پنج باب مبوب گردانید و باب
 چهارم آنرا متضمن آسامی دوسه کس را که بر طبق تحقیق شان درین بلا و قابلیت پشیماری داشتند
 نوشته و باب پنجم را متضمن التماس که بخدمت وزیر الممالک نواب اصف الدوله مرحوم کرده در
 آن رسالۀ مندرج ساخته مرسل نموده چنانچه عبارت باب چهارم نیست که بزرگانی که قابل
 امامت نماز بلا اریاب و مقربانی درگاه رب الارباب اند واحدی را محال طعن بر ایشان
 نیست و نورسل از ناصیه جمال ایشان پیدا است و فروغ صلاح عمل از چهره جلال ایشان
 هویدا است یکی از انجمله عاکف کعبه مقبلی و سعید ازلی میر دلدار علی است که اوسا کاکان راه و مقربان
 درگاه است بشیری است فرشته سیرت و آدمی قدسی سیرت که انوار عرفان و اشعه ایمان از علیش
 درخشان و فروغ علم و عمل از چهره اش تابان رافع اعلام شعائر شرع سید الانام و سرمایه
 برکت خواص و عام زیدۀ از کبای فیقول جامع علوم منقول و منقول بجزی است مولی و ملکی کرامت

استراح بالا هتداء حقیق و بالا اقتداء بلیق از مجتهدین کر بلا می علی و شهید مقدس شامن ائمه هدی
سجلی واقف را بهر و توقع رسانیده و استفاضه فقیه نموده است بر تمک اعتبار ایشان طلاش
کامل عیار برآمده تحمل مشتقهای دور و دراز کرده گوهر اجتماع بدست آورده سعیش مشکور و شقتش
ما جوشده صدق الله العظیم و الذین جاهدوا فینا لنهدیهم سبلنا و الله الجبیز

اشعار

صاحب نفس قدسی و ملک	فاضل ذوفنون و طبع زرک
حسن خلق و تواضع که با دست	هر دو شا به بخونی که در او دست
بهر سواج علم معقول است	قمر برج علم منقول است
رافع الله قدره الاعلی	شراح الله صدره الاذکی

و پر میر گاران دیگر هم از تلامذه ایشان ذوالنفس القدسیة و الخصال الملکیة
شعله اوراق و ذکاسید مرتضی و متقی قیسی ماثرو نقاوت مظاہر مرزا محمد خلیل زائر که بلا شبهه
قابل امامت نماز اند حقیقه وجود این بزرگان عالی مقدار اقبال سرکار دولتمدار است باب
پنجم اینکه نواب نادار سلامت چون فضیلت نماز جماعت بنصوص قاطعه قرآن مجید و احادیث
ثابت شده و حضرت سید المرسلین و حضرات ائمه معصومین صلوات الله علیهم اجمعین بتاکید امر
نموده اند و مجتهدین و محدثین و متقدمین و متاخرین در هر عصری نماز جماعت می کردند و احمد
از علمای اسلام انکار فضیلت این نمی کنند و همیشه حکام و سلاطین مروج و معین شریعتین
بوده اند اگر بذات مبارک اند که متوجه این امر شده در قلمرود دولت خداداد حکم بگذارون
نماز جماعت نمایند همه امثال فرمان واجب الاذعان خواهند نمود و سید دلدار علی را
ارشاد و پیشنمازی فرمایند که مروج ملت بیضا و شریعت غرا خواهد بود و به بنای این انجمن
گویی سبقت در میدان سعادت از همه خواهد بود و بذات مبارک هم اگر نماز پنجگانه را با اقتداء
سید دلدار علی بگذارند هر جا نماز جماعت رواج خواهد یافت ابدآباد نواب بر فزگار فرزند

اشار عائد خواهد گردید و از باقیات صحاحات بزرگان عالی متعالی خواهد بود و الباقیانست
 الصالحات خیر عند ربك ثواباً وخيراً املاً انیست عبارت رساله ملا علی
 موصوف بعد از این بمعنوت امور دیگر که مولف آئینه حقنما ذکر کرده سخن ملا علی در دل نواب مرحوم
 استقرار یافت و چنان تصمیم فرمود که هرگاه اتفاق مراجعت جناب مولانا از وطن ببلده لکهنؤ افتد
 تکلیف گزارون نماز جماعت آن عالی جناب نماید لهذا وقتیکه کن والاه مقام را مراجعت
 از وطن اتفاق افتاد نواب جنت مکان التماس گذاردن نماز جماعت فرمود و درین باب
 مبالغه از حد گذرانید علامه مذکور از اولاد ذکور پنج پسر والا گرداشت که هر یک از ایشان
 دقت و تقوی و دیگر محامد لاتعد و لاتحصى نظیر خود نداشتند علی الخصوص جناب قبله و کعبه دین
 و ایمان سلطان العلماء مولانا السید محمد طاب مشهوره که مرجع خلافت در ریاست دینی و دنیوی
 بود اکبر اولاد آنجناب اند و دیگر جناب مولانا السید علی و جناب مولانا السید حسن و جناب مولانا السید
 مهدی و جناب ملا ملک ماب سید العلماء آقا سید حسین رضوان الله علیهم که در علم و حلم و فضل و سخا
 و قضا و انقا مشهور بین الانام و زبان زد هر خاص و عام است و از تلامذه آنجناب جماعتی کشیدند
 که بدرجه تصوی از علم و عمل فائز شدند و از جمله فاضل تلامذه آنجناب صفوة الایمان مفتی سید محمد قلیان
 که از اکابر مکتبین و زبده مفسرین اند و از جمله ایشان مولوی یاد علی که از نبی اعمام آنعالی مقام بود
 از تصانیف او تفسیری است بزبان فارسی و از آنجمله مرزا فخر الدین احمد خان شتهر بمیرزا جعفر که در
 اکثر علوم حظ او فر داشته و از آنجمله فاضل کامل و عالم عامل میر تقی حمید الله از تصانیف او است
 رساله اسرار الصلوة و رساله ورازان شرعی عربی و غیره و از جمله ایشان است مرزا محمد خلیل زائر که
 که هم بخدمت آقا سید علی طباطبائی که بلائی مشرف گشته استفاده از آنجناب هم نموده بود و دیگر از فاضل
 تلامذه ایشان ذی الفخر انجلی و اشرف البسی مولانا السید احمد علی الحکیم بادی ادا ام السلام و تلامذ
 که الحال ذات قدسی صفاتش بدین و تدلیس و افادات مشغول و مصروف است از مبدله
 مصنفات آنجناب غفران ماب است کتاب اساس الاصول و کتاب مواظب حسنیه و شرح باب الفتح

حدیقه المتقین اخوند مجلسی ره و شرح باب الزکوة از کتاب مذکور و کتاب مرآة العقول که ملقب بجماد الا
 است و پنج مجلد پنجم مجلد اول در ذکر مباحث توحید و مجلد دوم در بیان مباحث عدل و مباحث
 مجلد سوم در مباحث نبوت انبیا علیهم السلام مجلد چهارم در مباحث امامت ائمه هدی علیهم التتیه و اثنا
 مجلد پنجم در مباحث معاد جسمانی و روحانی و مایلیحی به من المباحث اکثر درین کتاب بر امام فخرالدین رازی
 رد فرموده الحق کتابست که کوشش فلک نظیرش نشینده و چشم روزگار عدلیش ندیده در استیجاب
 اقوال و عبارات علمای کثر کتابی مثل آن از کس ضمایر علمای بعد از ظهور جلوه گر گردیده و از جمله تصانیف
 آن علما که کتاب شهاب ثاقب است و نقض مذایب مبتدعه صوفیه و ذکر کبرای ایشان که فاضل بوخت
 وجود گردیدند و کتاب صوارم الالهیات فی قطع شبهات عابدی الغری و اللات نقض باب الهیات
 تحفه اثنا عشریه شاه عبدالغفر زده لوی و کتاب حسام الاسلام تمکین نقض باب نبوت مذکور و کتاب
 ایثار السنه روایت معاد و رجعت از کتاب تحفه و رساله ذوالفقار در جواب باب دوازدهم تحفه و دیگر نامه
 کتاب صوارم که رساله مستقله و اثبات امامت است و دیگر رساله نصیبت است که آنرا در رد اقوال عبدالغفر
 در باب نصیبت قلمی فرموده و رساله جمعه که قبل از بنامی العقاد و جمعه و جماعت تبالیف آورده بودند و
 و حاشیه بر شرح هدایه الحکمت ملاصدرا که مشتمل بر تفاتی حکمیه و اسباب هندسیه و نقض بعض اقوال
 مولوی عبدالعلی حنفی است و در آن رساله شناسه با تکریر راجع فرموده و بر تقریر کمال المتقین
 الفحول الجامع بین الریاسته و علم العقول علامه فضل حسین خان کشمیری و دیگر علمای بخشهای لاینف
 فرموده و دیگر رساله اجازه مبسوطه که برای سلطان العلماء مولانا السید محمد طاب ثراه تفصیل قلمی فرموده
 و رساله در جواب مولوی محمد سمیع صوفی مشتمل بر طلال تصوف و بر است علمای ما اذان مذہب و رساله
 منتهی الافکار در اصول فقه و کتاب بسکن القلوب که در آن خواص عمر خود برای تسلیه و تسکین دل حزین خود در
 وفات فرزند نوجوان خود سید مهدی طاب ثراه قلمی فرموده بود و دیگر رساله مشتمل بر چند سلسله فقرتیه مثالیه
 از مسائل املاک و اراضی و معاملات که با کفار هند و غیر آنها واقع شود و معروف بر سالار زمین است
 و رساله در احکام طروف ذہب و فقهیه و زمینیه معروف است و رساله آثار الاخران در احوال شهادت

حضرت امام حسین علیه السلام وفات آنجناب در عهد غازی الدین حیدر بادشاه در کلمه شنب
نوزدهم ربیع الاصب سنه خمس و ثلثین بعد الالف و المائتین واقع شد مزار فاضل الانوار
حسینی که خود تعمیر نموده بود در بلده کهنه واقع است ملا محمد علی الکشمیری ملقب
بپادشاه از کمانده ملا عبدالحکیم مشهور بر است گوشت کیمکی از افاضل کشمیر بود مولد و منشأ را و
کشمیر و از چندگاه در بلده فیض آباد رحل اقامت انداخته توطن اکتیا نمود و صف فضا اهل کمالات
او در کتاب آینه حقنه اسطور است راقم را بر تصنیف او اطلاعی نیست مگر بر رساله او در بیان
فتمین نماز جماعت که با حدیث ماثوره و دلائل شرعی سلی فرموده و مؤلف کتاب شکره العلماء
در اهل جناب سابق الاقباب حضرت غفران ماب مولوی دلداری علی طاب ثراه آورده که توفیک
جناب غفران ماب برین ملا و نبایه اقامت جمعه و جماعت فرموده و اشاعت شمار شرعیست
نموده بامت آن ملا علی نرگوش که بر غیب و تحریص او این امر خیر از نواب صفت الله و له و
فریرش نواب سر فرزند الله و له مزار حسن رضا خان مرحوم که از عقیده تشددان ملا علی بودند بطور پیوست
توضیح این مطلب آنکه ملا علی در رساله که ذکرش نمودیم متضمن بتذکره کسانی که لیاقت و قابلیت
پیشانیازی داشتند نوشته و در ابتداء باب چهارم از رساله مذکور مدح جناب غفران ماب
پرداخته آنرا بیشک نواب حسن رضا خان مرحوم ساخت چنانکه نقل عبارت رساله او در احوال
جناب غفران ماب نموده است و وفات ملا علی در بلده فیض آباد اتفاق افتاد و در مقام نیایک از موافق
آن بلده است در فیض مکانات خود مدفون گردید از اولاد نرگوشش پس داشت که ایشان هم بزبور
علم و حلم آراسته بودند ملا احمد علی و ملا قاسم علی و ملا حواد که مدفون او در کهنه حسینیة مرادابو
البوطالب خان قریب غسلی حکیم مهدی علی خان واقع است و ملا اکبر علی که در سن سیه سالگی
فوت کرد و محمد رضا نصیری و فیض آباد و صفر سن وفات یافته احمد علی و فرزند داشت
ملا حسن که در حسینیة آقا ابوطالب خان مدفون شد و ملا محمد تقی که اولاد او بحال موجود اند ملا
جوادم و فرزند گداشت یکی از انظمیر الدین که اولادش در قید حیات اند العلامة الحکیم

مرزا محمد المتخلص بالکامل بن عنایت احمد خان الکشمیری الدهلوی از اجلای
 متکلمین و فضلای ربانین و اطباء حاذقین بود یکه فضل و رشاد و مرتبه صلاح و سداد آن
 برگزیده رب عباد از آن برترست که زبان علیل و قلم کلیل از علو آن حکایت تواند نمود و قاصد
 سریع السیر اندیشه ازان و امانده ترست که در وادی وصف و مرحله تواند پیمود از آفتاب عالمنا
 فضل او ذره باز نمودن از مقوله بحر محیط را بکمال حریفی نمودن است هر قدر که در مجامد و مناقب
 او بهالغی رود ناگفته بماند سلطان العلماء مولانا السید محمد طاب ثراه و بعض افادات خود میرزا
 را باین اوصاف ستوده العالم المدقق و الفاضل المحقق العربی الاکمل و النخب
 الاجل جامع المعقول المنقول حاوی لفراد و الاصول حافظا نقی الملة القویة
 الجعفریة قاله قلاء البدع المحدثه للما تریدیه و الا لشعریة المتوقد الا وحدا لمیزاج
 طابراه و جعل النجته مثواه در سبادی احوال تحصیل سبادی علوم و درسیات از افاضل عصر نموده
 کتب طبیه مانند قانون و شروح موجز و جزئیات علامه زمان و فرید دوران حکیم شریف خان
 بتحقیق تمام خوانده حدت وجودت ازین او در مطالعات کتب و استفاد و علوم باین مشایه بود که فضلا
 و علمای عصر او تحیر و تعجب میگشتند علوم دینی و نقلیه را از سید اجل نحریر اکمل سلامه و دومان
 مرتضوی خلاصه خاندان مصطفوی جناب مولوی رحم علی نعمه الله بلطفه الخفی و الاجلی مصنف
 کتاب بدر الدجی که استاد اچھے میان برادر محمد شاه بادشاه بودند فر گرفته مولف شد و در اعیان
 که رساله فارسیه جداگانه در جل جناب نیز نوشته اوصاف و مدائح او و قدری از حالات مفصله و مرقوم
 قلم بلاغت رقم ساخته را تم حروف هم چیزیکه در اینجا ثبت می نماید ما خود و ملتقط از رساله مذکوره
 است مولف رساله می گوید که فقیر جواب بعض سائل فقهیه و تخطی جناب میرزا نزد بعضی اصحاب
 دیده ازان معلوم می شد که در سائل فروع ایتها و هم فرمود و مقلد کسی نبود و علی سبیل الارجح
 در اشتغال بدرس و تدریس آنچه بخاطر خاطر جنابش می گذشت بر حاشی کتابها قلمی می فرمود و چنانچه
 بر ناظر کتابها می که جناب ممدوح در آن درس داده مخفی نیست با کماله بعد تحصیل علوم اشتغال

بتدریس میداشت و بهدایت مردم آن زمان که ناواقف بحت از مسائل اصول و فروع بودند
می پرداخت از ثقات مسموع گردیده که در او اُمل اشتغال تصنیف و تالیف کتابی در طب بزبان
تازی داشته و آن کتاب در کتب استدلالیه است و بجهت عدم وجدان ناقلین و نامتوجه
بودن معاصرین کتاب مذکور چنانکه باید درین بلاد شهرت نیافت اما در دہلی پس نسخ آن در بعض
کتب خانہ ہا یافتہ می شود و پیشتر از آنکہ فاضل عبدالغزیز صاحب تحفہ مسروقہ کتاب خود را ظاہر
سازد با او ملاقات می فرمود و مباحثات و علوم می نمود چون فاضل غزیز تحفہ خود را کہ ترجمہ
کتاب صواق خواجہ نصر الدہ کابلست بجهت خوف نواب نجف خان مرحوم کہ سر آمد امرای
آن روزگار و از شیعیان ائمہ اطہار بود آنرا بطرف خود نسبت نکرده بلکہ اسمی فرضی غلام علیم
برای آن تراشیدہ ظاہر نمود و ضلالت شیوع گرفت و مردم جہال و ناحق بین بطرف آن
گردیدند بہمت و الانہست خود را متوجہ بنقبض و رد آن با وصف فقدان اعوان و انصار
و عدم تیسر کتب و دیگر مواد فرمود تا آنکہ در کتبوی کہ بجانب غفران ماب شتمل رجال تصنیف نزیہ
ازنا عشر قلمی فرمودہ نوشتہ کہ ہنگام شروع کردن جواب کتاب مسطور یک ورق ہم نزد من
نبود صرف بہدقہ الطاف الہی و اعطاف نامتناہی او درین امر عظیم و خطب جسیم شروع
ساختم پس یوما فیوما عنایات وافرہ و انعامات شکاثرہ او تعالی شانہ بر من فائز می شد
مخفی نہماند کہ اکثر حالات شعلی تصنیف نزیہ و کساد بازار فن کلام کہ در او اُمل کتاب مذکور را شعار
و اطہار آن فرمودہ ایراد آن از تطویل نیندیشیدہ مناسب دانست و آن نیست اقل
الخليفة بل اللاني في الحقيقة العاصي بانواع المعاصي المفتاق الى رحمة الله الاحد اب
عنایت احمد خان المبرور المعصوم المختص بالکامل میرزا محمد عفی الله عن
جرأتمہا کہ درین بلدہ دار الخلافہ شاہ جہان آباد حرسہ الله عن تطرف السواد و النفس
کہ مسقط الراس این نابلہ شہرستان فضل و کمال ست درین ایام خشک سال فضل و کمال
بسبب ہیوب و بوراد بار و برفیات احوال اہل ہنرمندیستان علم و دانش کہ در نصارت و شادابی

غیرت ریاض رضوان بود مانند مزین خزان رسیده پیرمرد و در هم و گشتانش اسبان کشت زار اهل
عصیان خشک و بے گم گشته پردوئی رونقی و بے دلی برین کشیده روزگار دانشمندان که در پیشگاه
رونقی و روانی او بهار پیرایه فرودین و اردی بهشت جبین نیاز می سود و اسبان دل مبسل و
طره منسل خراب و پریشان گردیده منابل خوشگوارش که مشرب عذب شطشان بودی افاده و
استفاده و با سلسبیل لسنیم لاف تفوق می زد و بسبب امتزاج مرارت و زعوفت جمل از ملح
اجاج یا فزاترک نماده و جداول انهایش که منسل لبشنگان زلال سرچشمه هدایت بود و با جسد
اخضر و عوامی ساهمت می نمود مانند سراب که نمودی ست بے بودن بمصاحبت عدم در داده
از بے تیزی روزگار نا بهنجار شخص مهر خشت از جبان بعبته از راه عدم بشهرستان سر منزل عشقا
رسیده و در نایابی و غایت وجود با کیمیا و کبریت همه نظیر و همه گردیده و جماعه فضل از فضل و بهر کاری
و گردوی جمل و جمل مصداق قدرت باری بر روی کاتبه با وجود عدم قابلیت ذاتی و بیجهت
فطری خود را از دست دادن زمان و دانشمندان جهان انکاشته کوس لمن الملک می زنند و دعوی
انا و لا غیر می کنند. اگر غایت غجب و تلفاخر کلاه گوشه نخوت بر آسمان می ساینند و از نهایت
قلی و تنختر پائیزین نمی گذارند و خود را از یک تازان مضمار علم و دانش و تصرف سواران میدان فضل و
بینش می انگارند حرف شناسی عرش العرفه و سواد خوانی لب الحکمه اینهاست و با این همه ذهن
و ذکا و فطانت و دها پندگست خود و فراتر از پله رسائی بزرگان می نهند و پای کوه تاه خویش را بالاتر
از پایه والای بلند قدران قرار می دهند بر لوباجملی خود را رویت مدینه علم و هر بو الفضولی خویش را
سسیم ابو الفضل می انگارند و هر باقلی خود را زعیم جریر و اخطل بلکه از متنبی و عشی افضل می پندارند
هر گوساله با موسی عمران لاف مضابا و بهر خری با عیسی مریم دم مساوات می زند و هر خسیسه پلای
خویش را با رئیس حکمت یونان برابری نند و هر بلبی پایه خود را بالاتر از پایه فلاطون و ارسطو قرار
می دهد چون شرح نهاد و صاف بن آبار الفضول و اطفال الغفول از کمیت امکان و محیطه
بیان خارجیت بنابر اختصاص بندگان این قطعه که در محبت ایشان بیانیست درست و خلعتیست

بر قیامت قالمیت نشان چپیت سہادت نمود قال تغذہ اللہ بغفرانہ قطعہ

حیرت دارم حزن از حال انبائی زمان +
پو زہ منے کشا دستند در میدان لاف
ویدہ از پیشہ اعراضینہ ازاد ایک پاک
نیروی موری نہ وباشیر مردان در صفات
غول صحرا سے غوایت دیو کسا رہوا
معنی کامل عیاران خیر را کردہ مسخ
جزیکہ فرہم نا کردہ ز ما و انسا
خامہ نیشان در عذاب نانہ نشان بیال
مردم از این شہ بر این و نمیزد فہم این

کودنی چپند از چہرہ گاہ کمی و کونہ
سبتدی ناگشتہ چون گشتند یارب منتہی
قالب از جان بے نصیب و صورت امنہی
رتبہ کاہنہ و حربلوہ با سر و سی
کو را در زاجہل و خفسہ راہ گمہی
در دکان معرفت قلاب ز شدہ دہی
غیر بای و ہوندا شد از ضمیر ہودی
جستہ دل درک منی از خنہ و از زہ
می نخواہد دید دنیا بعد ازین روی ہی

از اجماع خرس نامشخص از چہرہ گاہ جہل و قیامت گذریہ غفلت کمنزل الحار یجل اسفاسرا اہمانا و صفال
ایست کتب احادیث اثنا عشریہ مانہ کہ بہت بکلی اقتدر دست او افتادہ چون سر را بہ از علم تحصیل و برہنہ ای
این طریقہ حلیہ کما بیننی و قوت نہ داشت و بہرہ از تقوہ و زبان اتسام حدیث و نصیبہ از اتقا و اخبار او
حاصل نمود از تحذیر ایاکو و الصحیفین نیندیشیدہ بے آنکہ در فہم و داسی آن رجوع باستاد کامل کند ابدی
مسلو از ملوک و اہام و دماغی مخطبوہ و مایخولیا و سرسام و اہمیری از ادراک حقائق عوہہ بصیرتی از دریا
و قائل بس و در دکان کتب کہ خزائن اسرار علم و حکمت و ذخائر انوار فقہ و معرفت اندہ نظر علیہ و بکل نظر کردہ
از دریافت و قائل معانی آن و در اندہ بہت شکستہ و بنان از کار رفتہ بر بعضی اعتراضات بارہ و دہ اہدات غیر وار
نمود و برخی از مؤید مذہب خود تصور کردہ و بر اکثر روایات نہایت شیعہ دراز نمودہ و بدان و ناب قبح و وجہ کرہ خود پرست
و کلیت خود را بعضی اظہار آورده و الا از درستی و در آمدہ مانند تلہیس تلہیس برای فیہر جمال خود و اقران خود را
از طبقہ اعلیٰ شیعہ امیر المؤمنین علیہ السلام و انمودہ تا عوام بجلالت نمائی و چہرہ بانی او معنای آن باطلی کہودہ باطل و
در آئینہ ثنائیہ مجتہد تلہیس و تلہیس و تلہیس کم با یکان مانند و عظامان ابواب خطابت کہودہ جمیلات فہمی و مروت

نمودہ چہرہ
روانہ چہرہ
بہرہ چہرہ
چہرہ چہرہ
چہرہ چہرہ

و همی نو را لباس بریان جلوه رسانند و بجای اول و مغالطه تعصب السبق از امثال و اقوال خود برون
 بزم خود و او کمال فضل و دانشمندی در داده و آن خرافات و هذیانات را که ثانی کلمات ابن حنیفه است
 تحقیق و تدقیق نام نهاده بیدار بگرداند و در کرده روی او را قیام را مانند چهره ظلمانی نفاق نبود
 کفر اندوده و در حقیقت خود را ضحکه صبیان و سخنه کودکان بجا خوان نموده و لنعمه ما قبل ایماک

بوم تو در هوای بلند آشیانی است
 بر ما ترقعت ستم آسمانی است
 خفاش را ستیزه بخور یا سبانی است
 روح حمار با حسدت یار جانی است
 این جوهر لطیف نه بحری نه کانی است
 طامات بن هینقه را شکل ثانی است
 منکر مشهود لالت این اقترانی است

صد طعنه می زنی بهمان شیران عشق
 با بخردان جفای فلک رسم کنه است
 بانگ کلاب با مه تا بند تازه نیست
 بنود حماقت تو شگفتی که از ازل
 حیرانم از عزابت ذات شریف تو
 رنگین افاده با و خرافات مضحک
 ای بے قرینیت تو باشد مگر حمار

چون بوساطت عمده اعظم حکما و دهر و افانم فضایل عصر استاد اکمل فی الکمل کمال مؤید
 بالنسب الذی الی الله بران نسخه مشحون بخرافات هذیانات و مملو از باطل و خرافات مطلع گشتم و سپهر لای
 آن شمره مایه لیا و اسیدم تهریز یکم و جان نازنین معرفت سوگند و اندک لقسو لوقلو عظیم
 آنمه تسو لبات رایج ملحق و یمم آند نس واری و هرزه درانی او انقش باطل و تطویل لاطال و مغالطات
 او ضعیف تر از شبهات ماحد اکثر و واهی تر از هیچ کجکوت یا فتم کلام او را که بی غلط فنی و خلط و تخلیط و مغالطه
 تغایر است و غار این ندیه که سی نقل در کتاب آن توجیه نماید در مد و جواب آن در آید چه اکثران شکوک شرک الورد
 و در او و روایت و بی و در همین و بسیار آید و در آن و بسیار آید و در آن و بسیار آید و در آن و بسیار آید
 فرق و در آن و بسیار آید و در آن و بسیار آید و در آن و بسیار آید و در آن و بسیار آید و در آن و بسیار آید
 و اقوال است و مساحت است و اصل حق از روش آن باطل است و نیز است و نیز است و نیز است و نیز است
 تپیر از صفی از زبان حکم نموده و بهری بانگ توجه و تامل بقدر خصل می گردد و لیکن چون بعضی از اغراض افانم

فضلاى رفیع القدر و المکان و اجله عاظم علماى رفیع الشان که بمزید عزت و اعتبار آشتهار دار و رفویت
 فضل و کمالات اکران تا کران رسیده در تحقیق تشریک غالب این تالیف در صیف است این نسخه را که بجم
 افاسدن در غزلت مبانی در شاققت معانی و منانیت ادله و ذوات، بر این کتابی مثل آن در باب خود تالیف
 نشده بآنکه در رکات الفاظ و طرائف مضامین و مخافت حج و احوال ضرب المثالت از غایت نافعیه قیام
 و تمیز ایمان نموده و مافی الکتاب را شبهات معضله عقده های تخیلی بنماید و زبان و همی سر سبزگی و زیبا
 که لب لباب رجوم اجامه و ادب باش و ادراخا عمل به شکست فیض و تمیز شش تنی جمال فیه و تکیه بر سواد آنها
 شود الله و جوهه در جالس بمخاطب زبیران می آید که درین ماسیه بهی سدید رجوم و ضعیف
 و شمر نیست مجروح و ضعیف و سبب الیه سنان کما به همین در ترازیل بسیار را اعتقاد و سنان کما به سنان کما به
 را دیا فیه اکثری ترک این مذہب و ملت گفتند آنچه یکله با صناعی صیت، انگو تیه تصنیف که روش خرافات
 ابر و عتقه و ثنائی پیدایات سیکه است بعضی از افانم امرای نظام که از سطوی سکند نشان را نصف سلیمان
 شان است ایده الله بنصره میلان خاطر شریف او جو برسانیده حاشا لله بل هذا الافانک عظیمه و سبزه
 مثال تمامی آشنایان مشربان از وضع و غریب از شرب فیه بری گردند و مذہب اینان باطل و مضحک و با مثال
 این ترنات و طامات دل خود را فوش می کنند غافل از زمینی که بیت

چرا غی را که ایزد و بر سر دزد
 هر آنکس این کند ریشش بسوزد

یریدون لیطفئونهم الله باقواهم الله متمنونه ولو کما کان من و نیز زولفت آن جزاء الله بجملة
 امامیه رضوان الله علیهم که سالکان سالک تحقیق و سالکان مناسک متقی اند و بهر کی کاشمش فی البهائم
 علم آشتهار برافراخته زبان شیخ دراز نموده و در تجبیل و تکفیر و تحقیق و تحقیق این گروه واجب تعظیم که ابوالبابی
 علم و دانش اند و دقیقه فرو گذاشت نکرده

طعن بر هر کامل اگر گفت انا موزون زند
 خرچو گشیش کند بوخنده برگردون زند
 و نیز خاکش برین نسبت بخدا حضرت جناب سلطان الخافقین امام الکونین والی خطه ولایت قائم فصاحت
 فاتح البواب هدایت قائم دوره و هدایت

میراب گلستان امامت که فیضش	تا حشر بهار است چمن زار بهمان را
مهر فلک غر و شرف مهدی مادی	که عدل بود واسطه یطاس و جان را
بنی هستی آن مظهر کل مستغ آید	امکان بقا جز وی از اجزای مان را
او مرکز پرکار وجود است و گرنه	دود آئره در خواب نهیدی دوران را
چون بجزیر آشوب زیند سطح زمین موج	حفظش نشود بباست اگر امن امان را
عالم اثر زندگی اوستی او یافت	از روح پذیردن نیست روه توان را
از آب حیات ابدی ساخته میراب	خاک دریا و کام و دریای عطشان را

علیه السلام فی التبیان و السلاطین است و پیچیده و بندگان آنجناب را با انواع سفاقت و استغناء یا میکنند
 و باستماع این مقال رگ غیبت و عرف حمیت این گسترین ملک پندش آید با وجود عدم بصاعت و تملک استماع
 و کثرت علل و دوفیوالت و توزیع بال تشکیلات حال توکل فی بعض منعم مضمال و عنایت حضرت سالتاب
 و آل و علیهم السلام نموده کرمیت بر میان جان بسیرتم و دفع شبهات او را پیش نهاده توجه بهت ساخته برین
 قصر شکوک او پرداختم و این رساله را نیز به اننا عشریه که منشی از تاریخ آغاز تالیف او هم شعر از زراعت و
 طهارت استب اعتقاد و فرقه از لوث مغفرت و هفت اهل عناد دست موسوم و بنقرة المؤمنین و اولیای
 مقلب ساختم انتی کلامه مخفی نماند که خواجہ نصر اللہ کابلی صاحب مواقع استدلالی که از کتاب حق نموده پیشتر
 از وفایین را سیر گذرشته بود لکن عیش غیر مشکوگر دید و اصل کتاب او بدست قاضی عبدالغفر افتاد که بهر مرتبه
 آن پرداخت و آنرا تحفه نام گذاشت چون درین کتاب بحث از اصول و فروع بود اگر علامه موصوف و دیگر علم
 اعظم السلام بدفع شکوک و شبهات و نقض بهفوات و خاماتش نمی پرداخت عرصه کار جضعفا و بی بصیرت
 نگام می گردید لکن الحق یعلو ولا یغلب الحق تعالی علامه موصوف را که درین معرکه از همه علامه سالتی الاقدم
 است برای تکبیت خصام و حمایت ملت خیر الانام بر انگیزت که باوصف حاتم هم در مواد و اسباب از قسم کتاب و
 کتاب کرمیت بر میان جان بسته بدفع شبهات بهمت عالی را متوجه ساخته و چون اعتماد و توکل بر او تعالی
 شانه درین امر عظیم و خطب سیم فرموده فی الواقع که کتاب و موجب نصرت مؤمنین و ذلت شیاطین گردید که

که درین عرض می‌کنم که قریب هشتاد سال از روز تصنیف آن گذشتہ علمای امصار و فضلاء هر دیار آخذ
از افادات او هستند و مخالفین با وصف تصدی بجمایت صاحب تحفه که در هر طب و یابس تب و یلات
بیمه و توجیهات فیلسفیه می‌پردازند قدرت بر رد آن بجز بعضی از مقامات باب نهم نیافتند و در
ظلمات و بلوات قمری لغزش می‌دهند و حقیقت اومی باشند و آن علامه را بخند و مسخره و درین فن می‌پندارند
چنانچه برناظرین کتب کلامیه مثل مصنفات فاضل شید و غیر ایشان این امر پوشیده و مخفی نیست عجب
آنکه نویسنده تحفه آنرا سر بر باد و غایت کرده و همان بدیهه قیوم بود و سامان و اسباب میباید داشت و مجلدات
نیز بر باد رفته بکار خویش بهرانیستی آنرا بدست آورده چنانچه از کتب و کتب حکیم شریف خان نوشته
مستوفی شده و همی فرموده است انفاضل الکامل المدقق المحقق مرزا محمد سید الله تعالی قد
کتب علی وجه الرد والاحتجاج علی التحفة الاثنی عشریة ان اتفق طلب مر فوق ماکة ومطالعته
بوساطتکم فالما مول ان تبدلوا فی ذلك الجهد انتصلی کن وقت مطالعہ چون آبها
و در آن شکی نیست یافته روز قباله و مناظره برافتنه مگر فاضل شید که بدل و مکاره و دستخضمیر و راسخ بود
از مسئله طهارت و جمع بین الصلواتین چند سطر عبارت را فر گرفته شبهات غیر وارد و تحریف قلم در آورده و حد
علامه فرستاد و علامه بجواب آن مکتوبه و نیابت رزانت و خبرالت تحریر فرمود چون آن مکتوب بفاضل شید
رسید برای عدم ظهور عجز و کجوالش در قی چند نوشته موسوم بعزرة الراشدین نمود علامه موصوف تحریر جوابش را
سراسر تفصیل اوقات شمرده اعراض از جواب او نمود مگر عالم محقق و فاضل مدقن حکیم باقر علی خان که در او خبر
نمرد و طرح اقامت بشاه جهان آباد حرما السعدن الفتن و الفساد انداخته بود بجواب باصواب آن پرداخته
علامه آنرا بعضی اعلام از اصرار ملت خیر الانام علیه الاف التحیه و اسلام تفصیل تمام رد و نقص
خرا فاش فرموده آنرا معین الصادقین موسوم ساخت اگر کتاب مستطاب نرسیده انچه درین دیار اشتہار یافته
جواب پنج باب است اول و دوم و چهارم و پنجم و ششم شاید که علامه مرحوم هملت استکتاب باقی مجلدات و نشر
نسخ نیافته یا آنکه مسودات دیگر مجلدات غیر منتقح مانده و این باعث نوبت انتشار و اشتہار درین دیار و رسید
تفصیل مجلدات مذکورہ بنینوال است باب اول مشتمل بر رد دعوی فاضل غزیزه و حدوث مذہب شیعه

و بیان فرق ایشان باب سوم در جواب حرفهای پریشان او که در احوال اسلاف شکیفته باب چهارم در
رجال و اصول حدیث و احوال اخبار و رواقه باب پنجم در سائل الهیات باب ششم در احکامات فقهیه و دیگر از
مصنفات آنعلامه مغفور کتابی است مبسوط در رجال اسمی به تاریخ العلماء و رساله و علم بدیع و رساله فارسی در
صرف و کتاب نهج الهدایه شرح عربی رساله و جنیزه شیخ بهاء الدین عالمی علیه الرحمه که در علم درایت است
تقریباً پانزده هزار بیت بوده باشد مهارت و غزوات او در علوم کثیره و فنون شهمیه از شرح آن رساله که دو
ورق بیش نیست واضح و هوید است اهل نسخه آن بخط علامه موصوف که بنظر ارقام هم رسیده در کتب خانه جناب
علامه بان مولانا السید حامد حسین ادام الله فادته موجود است بجهت تصویبم انبای روزگار و فضیلهای این
اعصار و ترویج آن در اطراف و کثافات عالم نشده و دیگر از تصنیفات اوست کتاب تنبیه اهل الکمال الانصاف
علی اختلاف رجال اهل اختلاف و در آن اسامی رجال که این دو وضع عین و جمهر لاین و ضعفا و خواج و نواصب
و قدریه و مرجئه را که باب صحاح شسته که بقول اصح عبارت از صحیح بخاری و مسلم و ترمذی و مالک و نسائی و ابوی
داؤد است و در کتب صحاح خود آورده اند این کتاب را از تقریب ابن حجر عسقلانی استخراج فرموده و دیگر رساله
الایضاح للقال فی توجیه قوال الرجال است که در آن تاویل و تاویل روایه احادیث اهل حق نموده و دیگر رساله فاسیه
و فلسفه و از مصنفاتش تحفه نصاب فقهیات است لکن آنرا مردم از آن عالمی کرده اند در آن تعصبات
اهل سنت را مانند لازم بودن محبت اهل بیت نبوی و اسقاط اللفظ الازور و حکم بحسن خاتمه عبدالعزیز
ابی سرح مرتد و حلیفه دانستن یزید ملعون و حکم نمودن بایمان و وجوب اطاعت و لید بن یزید بن عبدالملک
و حکم بحسن خاتمه حجاج بن یوسف و عید نمودن روز عاشوره و تجویر کردن سجده شمس و قمر و سائل غریبه و عجیبه
که ایشان بان قائل اند که مسقط الا اعتبار بودن نجاست موضع استنجاء بحدی که استنجا ازان واجب نیست
و پاک دانستن بنی و عدم فسادات از ملاقات نجاست بهیچ حال و پاک داشتن بر آب نجس را که رفته رفته
به قدر قلقتین برسد و باز نشستن وضو از آب کثیر که در آن انیکس بول کرده باشد نجس و دشمن آب
مستعمل وضو را و غیر آن سائل در آن ذکر فرموده و دیگر منتخب فیض القدری شرح جامع صغیر سنن ابی که انتخاب
هر چهار مجلد در یک جلد که تمهیداً پانزده هزار بیت بوده باشد فرموده و دیگر منتخب انساب سمعی که در آن نسبتها

مشهوره را بعد حذف واسقاط تراجم حفاظ و محدثین و ذکر منسوبین القاطع فرموده بنا بر تصحیح نسبت او این کتاب
درین باب بغایت مفیدست و منتخب کنز العمال ملا علی متقی که در آن احادیث داله بر امانت جناب البیروندی دیگر
ائمہ بدعی و مثالب و محائب خلفا و ثلثه و دیگر صحابه انتخاب فرموده و رساله بدر رساله در سلسله روایت منتخب
کتب کثیره اهل سنت نموده که اکثری از آن بدست مردم نا اهل اقتاده خیال مسوده بودن آن همه را بر باد
ساختند مولف رساله گفته بعضی از آن که بنظر فقیر رسیده اسما آن در ذیل نوشته می شود صحیح بخاری صحیح مسلم
صحیح ترمذی و صحیح نسائی و سنن ابوداؤد و موطای مالک و نهجاده الثقوف و رجوع الفروع لای الاصل از
شرف الدین تلمیذ شاه ولی الله قناده ای و لواحق فناء و احمدی آقان سیوطی طبقات خفیه ملا علی قاری حقه
الامه شعرا و شرح مواقف شرح بزدی منهاج شرح صحیح مسلم از زودی تحصیل الرجال شیخ عبدالحق ابوبکر
رجال مصححین از ملا علی قاری کتاب السیاسته و الامامه ابن سبیر و رساله ملا فخر الدین ابوالانندی تاریخ بدونی تاریخ خمس
فی احوال النفس النفیس تاریخ یا فنی تاریخ ابن خلکان شرح نسب نامه سردر کائنات حلیه الاولیا لابی نعیم
الاصفهانى سند احمد بن حنبل تاریخ طبری رساله تحقیق فی پیشین رئیس جمع بن الصمیمین جمیع شرح مسند
شافعی متفق متفرق فتاوی عالمگیر مختصر و قایه کافی برای فتح الباری شرح بخاری ارشاد الساری شرح بحار
در آج النبوة معارج النبوه تجم و حاج شفا فی قاضی عیسی جامع الاصول استیعاب ابن عبد البر شرح مشکوٰۃ
شیخ عبدالحق معالم التنزیل ردونه الصفار رسته الاجاب حبيب السیر شرح برجندی بختصر و قایه مذکوره
بهفت منظوم کفایه کتاب الادب المفرد بخاری تشاد جهان نامه تاریخ الخلفای سیوطی ممل و نخل شهرستانی
شرح مقاصد علامه تفتازانی کیفیت وفات علامه بروجی است که مولف رساله از فاضل کامل مرزا امیر علی
شاه جهان آبادی که تلمیذ علامه موصوف بود نقل نموده و گفته که از زبان فاضل مرزوبوشنیده ام که در نواح بدلی
امیری از اقارب بادشاه بود و در نصب و اعتنای نصب اسبق از او جبل می بود و همیشه در ابر و اطافی
نورانی می نمود لکن چون مصنفات علامه موصوف در اقطار و کثافات عالم دائر و سائر گردید و باعث اظهار
حال فضائل و قبائح اعلای دین شد عرق حمیت او بپایده بفرمان آمده حیل با باخفا و استار در اضرار انجناب
می انگرفت و تاریخ یک ازلان پیش نمی رفت ناچار آن مکار عذر خود را بتماض داغشت و طلیل ظاهر ساخت و

بهادشاه والا به حال نمود عرضه داشت بادشاه طیبی برای محالجه و معین کرد بعد چندی عرضه دیگر فرستاد
 که اگر حضرت اعلی را منتظریت که فردی چندی دیگر درین دنیا زنده بماند سلطان الحکما و فخر اطبا علامه زمان
 و میدد و ران مرزا محمد حکم شود که بجلال من پروردازند والا از حیات مستعار دست بردارند بادشاه بعلامه موصوف
 پیام داد که بعد از جلان مرغنض باید پرداخت علامه موصوف از فتن نزد آن مکار برنا بر تمام حجت برکن
 اشرار را و اول اباد انکار فرمود لکن چون تقاضا و اصرار از جانب والی آن دیار نهایت رسید ناچار بقضای
 الهی تن برضاداده تنیه سفر از دلی نمود و در وقت رخصتی می فرمود که غالباً داعی اجل درین سفر مرا دعوت کند
 لهذا نیرا و دل آخرین باید پنداشت و از حقوق پسر که باشد برابر زودمه حاصل باید ساخت تا آخر پیمان
 واقع گشت که آن غدار باقی قای آثار آئینه نارا انجناب را سموم ساخت مرقم نور او در دلی در خنجر شریعت
 واقع است که مردم را اعتقاد است که در اینجا نشان انگشتان مبارک حضرت امیر است و اکثر قبول و نمین
 و صاحبین هم در آن بقعه است اینچ منظم فارسی بر قبر مطهرش نوشته است شریف فائش از صراع
 در شریفش بگریه بگو و احمد ابر برمی آید که هسته یک هزار و دصد و سی و پنج هجری است محمد بن آقا
 محمد صالح اللاهی صلی مولف شد و انجناب را به فاضل و عالم و مجتهد حیدر ستوده و گفته که در حدود
 سنه احدی و ثلاثین و مائتین بعد الالف جازه روایت از بعضی تلامذه آقا باقر بهبهانی علیه الرحمة
 یافته در آن اجازه مسطور است و بعد فان افضل ما صرفت الیه اللهم و ابیضت فی تحصیل
 هو علمو الدین و التفقه فی شریعة سید المرسلین فهو اعظم ما تطیع الیه ابصارا و الا بصا
 و انفع الباقیات الصالحات فی دار القرار و مما عداه من الرسوم فهو من الهباء المنثور
 يحصل ما فی الصدور و قد جرت عادة العلماء الا و ائله و الا و اخر یاخذ العلم من
 المشائخ الا کابر و تلقیه خلفا عن سلف و کابر عن کابر فکون من متغرب عن وطنه
 متغرب الی الله بهجرتة عن مسکنه و مرحله قد جاب لبلا دلبلا علی اسناد الی سادات
 العباد قصد الشیوخ من کلهم عمیق و شد الیه الرحال بطریق هو الوثیق و کان ممن
 سعی فی هذا السبیل و جد فی تحصیل هذا القصد الجمیل و فاز بالخط الوافر الا سنه

وحظی فی الضیاع المتکثر الا هنی و لدنا الاعز اکرام الارشد و عزیز الزکی الا سعد الامعی اللوحی
 المسدد و العالم الفاضل الامجد سیدی حبیب الله محمد بن العالم الفاضل الصائم و السید الکامل الفلاح
 اقا محمد صالح اللاهجنی اذ الله فی علمه و تقاه و حباه من الفضائل و الفواضل فانزهه و تمناه کان
 من طالع تردده لک و کثر اختلافه علی قدره علی شطراً و اقیماً من الحدیث و الفقه و الاصول و سمع منی قسطاً
 کافیا من المعقول و المنقول ثم استبحر فی ایدیه الله نعم بتأیید و سدده بنسبیده فوجهه اهل الان
 بجاز و ان یسارع الی طلبه لا ینجازه فاجرت له نرید سجده و علاجده ان یروی کتاب فی التبحر البلاغة السجده
 امیر المومنین و الصحیفه الشیخیه المشتبه علی ادعیه السیاحه دین العابدین علی الناطقه لهما افضل الصلوة
 و التسلیم للثناء و التعظیم و الکتبه الراجحة التي علیها الملاح فی جمیع اصناف و الامه صاحتی کانت فی الوضوح و الاشیان
 کالشمس فی رابعة النهار اما الاخره مولانا محمد شفیع الاسترآبادی از افضل عصر و تلمیذ
 حضرت بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی یو کافکوه ابده مهدی الماز قدردانی فی بعض
 تصانیفه و علامه صاحب جوهر اوراد بعض مکاتیب خود سید کجلیله ستوده مولانا رابعه حالات او
 اطلاعی بهم نرسید مولانا السید عبد الله بن شبیر نجفی اقا احمد تقرب بکر سائیکه در بلد و طیبه
 کاظمین از فضلاء اسنجا ملاقات کرده گفته و با عالی جناب مقدس عالم فاضل کامل سید عبد الله
 بن سید شبیر نجفی ملاقات اتفاق افتاد وی از فضلاء نامدار و نیز از تلامذہ جناب سید ولایت سارانی
 بحر العلوم آقا سید مهدی طباطبائی است مولانا السید محمد بن جناب مولانا السید علی طباطبائی
 بنحوت و الد علامه خود تحصیل علم فرموده و از اکابر اهل جناب آقا سید علی طباطبائی است و نیز و اما
 بحر العلوم بود بعد از وفات پدر خود قائم مقام آن منبع هدایت و ارشاد و یرب افزای سنده شمار کردید باجمه
 انجناب جامع علوم معقول و منقول و حاوی فروع و اصول و معدن و روع و تقدس و کمال و مخزن سلم
 و فضل و جاه و جلال بود و تبحر علوم محاسن ذاتی و محامد صفاتی شهره افاق و با ذعان اقا بزرگ و عجم علی
 الاطلاق بوده و علمای ابرار معترف فضل و کمال او و رؤسای کبار رنقا و مطیع او بوده اند صاحب خیریه
 از جمله مصنفات او گفته کتاب مفتاح در اصول تقریر چهلن بیت است و کتاب و سائل در اصول فقه و کتاب

منابل در بقیه وان کتابست بمسوط و جامعیت مضبوط که تا حال مثل او کتابی جامع در ادله و اقوال و
 حاوی جمله مسائل فردی و بقالب تالیف نیامد تقریر کا دو لکمه بیت است و از مضامین دوست کتاب
 مقصود و ذوق و کتاب اصلاح العمل و ذوق و آن محتوی است بر قنای و بهم در آن کتاب اشاره فرموده بسو
 مسائل مختلفه و کتاب اکمال و تکمیل اصلاح العمل صاحب رفته ایبه و از شاخ خود نوشته و
 گفته سمعت منه رحمه الله ان مولفاتی قریب من سبعه اشهر الفینین و اکثر
 مشهورست که در زبان آنجناب قوم روس که بلاد سلطنت ایشان قریب ممالک محروسه بادشاه اسلام
 پناهنده علی شاه طاب ثراه واقع بود دست تعدی بر مسلمانان دراز کرده بودند بچکات ناشائسته پیش می
 آمدند و اهل عجم متغاشه این معنی بخیرست آن پیشوای دین مهین بودند بملاحظه چهره و در رای اقدس
 آن قدوه ارباب اجتماع و چنان قرار یافت که جهاد بران قوم کفار جفا شعار در زین صورت جائز بلکه واجب
 است و بر مسلمانان لازم که بدفع ایشان برخیزند و فتوی این معنی ببادشاه اسلام پناه نوشت چون
 بسبب بعضی عوائل از جانب بادشاه در باب دفع ایشان اعتنائی بظهور رسید مردم بار بخند متش
 عرض حال نمودند آن عالی جناب ببادشاه پیغام فرستاد که اگر شما متوجه دفع ایشان نمیشوید بر ما
 ابرامیکه که متوجه نشویم بادشاه اسلام پناه نظر باینکه مجتهد بر عصر نائب امام زمان علیه السلام است
 جناب سید را پسندید و آن جناب بحسب مرضی بادشاه متوجه دفع آن قوم روسیاه شد مردم بسیار
 از زمینین همراه رکاب سعادت انتساب جمیع شدند بحدیکه راهها از مردم پر شدند گویند که خلوص ارادت اهل عجم
 بخندش بحری بود که چون آنجناب بغرم آمدند کور از کربلا می علی نهضت فرموده بعض بلاد عجم شریف
 آورد و بر سر حوضی نشست و فو که مردم بان تبرک جستند و یکی از ایشان آب اذان حوض بقدر مقدور
 خود برداشت تا آنکه تمام حوض خالی از آب شد چون قدم فیض از روم آنجناب ببادشاه دین پناه
 فتح علی شاه طاب ثراه بود و تمام اهل طهران که بپایتخت شاهی بودند حتی که ملازمان شاهی قبل از آنکه
 اجازت از او خواهند بختش شتافتند با جمله چون خبر رسید بنظیم و مستقیما بیک منزل پیش آمد
 و آنجناب را بدر السلطنت آورده و اعلامی تخت خود باداده خود بگوشه تخت کمال ادب نشست آخر الامر

چون آنجناب از آنجا منصب بسوی جهاد القوم بپناه فرمود بادشاه هم با فوج کشید و همراه رکاب آن سلاطین
الاطیاب بغرم قتال آنها روان شد و فرزند خود مرزا عباس را که ولیعهد بود و مقدّمه کیش گردانید چون التماس
عسکر اسلام با فوج روس در نواح بلخ و غلیس واقع شد و معرکه جاریه و مقاتله گرمی پذیرفت تا آنکه بصورت
کمال شجاعت و بکس علوهست آن خلاصه افتاد و مرتضوی نوبت بجائی رسید که آثار فتح و ظفر در عسکر اسلام
نمایان بود و ناگاه رئیس قوم روس بمشاهده این حال پیغام بخدمت سیرا عباس فرستاد که اگر
صلح کنید دوست از جنگ ما بردارید و ضرر خود را بشما میدهم و همدران شما که مرده و فیروزی او بیای
دولت اسلام قریب الوقوع می نمود بعضی نادریشان بخدمت میرزای موصوف کشید و عساکر
شناهی بود و عرض نمودند که اوئی نیست که قبل از فتح انقطاع حرب کنید و سؤل قوم مخالف را
مقرون احابت فرمائید زیرا که حال خلوص ارادت و اجتماع سائر عجم بخدمت جناب سید سجده است
که مشاهده نمودند پس اگر این فتح واقع شد سلطنت بسوی جناب سید منتقل خواهد شد و شما از این
دولت محروم خواهید ماند میرزا عباس برگمان با طاش اعتماد نموده و سخن فاسدش را قبول داشته
در همان حال در بنیه وعده اجابت صلح بقوم مخالف داده بملازمان خود امر نمود که ریاست
عسکر را از دست ما بر زمین گذارد و خود بحسب ظاهر کناره رفت تا جنگ بر هم خورد و نوبت بوقوع فتح
نرسید و ناچار آنجناب و پادشاه بعد از مصالحه از آن نواح مراجعت کردند و هر خاطر آنجناب ازین واقعه
حیرت افزا افتد و رنج و الم براه یافت که چون در حال مراجعت ببلخ رسید و بپایان رسید و بپایان رسید
در سکوت بود و تا آنکه در سنه ۱۲۰۳ یا در سنه ۱۲۰۴ هجری از دنیا رحلت فرمود و بخش مطهرش را بسوی کربلای معلی
بردند و فیما بین طرقات حضرت خاتم آل عباس علیه آلاف التحية و الثناء و مرزا حضرت عباس
علیه الرحمه و الرضوان دفن کردند جناب سید طباب مرقده الشریف چند پسران عالی و قار داشت
یکی از جمله ایشان فاضل کامل جناب سید حسین و مجتهد جلیل القدر قاسم حسین دیگر یکی صاحب
عقل و هنر جناب سید جعفر که بعد از چند روز از وفات پدر و مادر خود در ایام طاعون و شرب زراف خود
و اعمی قریب الیک اجابت فرمود رحمه الله تعالی کذا فی التوضیة البهیهة فی الاجساد

الشفيعية الفاضل المعتبر آقا سید حسین بن آقا سید محمد الطباطبائی
 مرشفیعا در ضمن احوال والد ماجد او آقا سید محمد گفته فاضل عالم کامل ذو الصفات الحسنات آقا سید حسین
 مجتهد و صبر بقواعد اصولیه و خبر بطریق علمای امامیه است و جواد و خجی است در غایت سخاوت و
 نزد پدر علامه خود و غیره تر از دیگر برادران خود بوده سید حسین موصوف و حشر شانه زده علی میرزا سلطان
 فتحعلی شاه قاپار او عقد نکاح خود داشت بعد از وفات والد ماجد خود که در سنه یک هزار و دصد و چهل
 و یک یا چهل و دو هجری واقع شده اندک زمانی بقید حیات بود او را پسری است آقا میرزا بن العابدین
 مولانا السید مهدی بن العلامة السید علی الطباطبائی طاب مرقدهما از مشاهیر
 فضلا و اذکیای فقها و علماست اکتساب علوم و فنون از پیش والد علامه خود نمود و در زمانش کمال
 فضل و تبحر رسیده حال علم و فضل و ورع و زهد انجناب مشهور تر از آنست که احتیاج بیان داشته
 باشد مصراع بماتناب چه حاجت شب تجلی را مولف تذکره العلماء از بعض افاضل ثقات که در
 زمان انجناب در کربلای معلی بودند نقل کرده که انجناب جودت طبع و قدا و وحدت ذهن نقاد
 بحری داشت که رای اقدس او در تفریق جزئیات مسائل اختلافیه فقیهیه سجائی قرار میگرفت و هر
 شقی از شقوق آن که نظر و فکر داشته الال میفرمود محال متفرعه و شقوق متنوعه بران می افزود و نوبت
 بان نمیزد که آنجا بسکمی و اقتصار بقولی فرماید باین جهت هیچگاه هی فتوی در مسائل اخلاقیه برآ
 اجتهاد خود نمیداد بلکه همین وجه تدوین کتابی و تصنیف مقالی از انجناب بظهور رسیده و کمتر
 متوجه تدریس میکرد و اگر گاهی بالتماس علمای کربلای معلی و اصرار اعزّه و اقربا برای برافا
 درس بمسجد و الدم حرم خود تشریف می آورد و سخن بسجده بسیار و وسیع است از استفیذان خدمت فیض شری
 که اکثری از ایشان علمای کبار و مجتهدین نامدار بودند ندیری شد و درس یک سئکه که بیان میفرمود و در
 ارشاد و دقائق و شقوق آن و بیان استدلال متقدمین و متاخرین و تحقیق مطالب عالیّه زیاده
 از یک هفته میگذاشت به اتمام نمیرسید و آنقدر در پیگام بیان دقت طبع و علو تقریر را که میفرمود که
 در شریعت الله ال سلسله سخن بامتداد زمان بیان نوبت تا شوب چشم انجناب میرسد و آخر الامر با فضل

تریس می پرداخت چون برادرزاده آنجناب آقا سید حسین بن سید محمد طباطبائی بعد از وفات والد ماجد خود
 اکثر اوقات التماس تصنیف کتابی در مسائل فقهیه بخدشت آنجناب می نمود و آنجناب از این اصرار امتیاط
 و عدم تکمال بر برای خود مسئول و او را مقرون با جابت میفرمود چون اصرار سید موصوف از حد گذشت
 مسوده چندین مسئله از مسائل طهارت را بتحریر در آورده و چون در بعض اوقات بنحیف اشرف تشریف
 بر مسوده مذکور رسید موصوف بطریق امانت نزد خود داشت چون آنجناب از آنجا بکرام جمعیت فرمود
 مسوده مذکوره از نزد سید موصوف باز گرفت و فرمود اجازه از من نیست که کسی برین مطلع شود بآنچه
 حال از مصنف کمال احتیاط آنجناب با وصف اینقدر بتحریر و دقیقیات بحمدی مشهور است
 که در وصف اصدی از علما نقل نکرده اند فتنای نخل و علمای معقول و منقول از محققین و بزرگان
 اهل کربلا و نجف اشرف که در زمان آنجناب بوده اند از عان بفضیل و کمال بزرگواری و تقدس
 و تجر آنجناب داشته اند و اصدی را جای سخن بر آنجناب نبوده و مشهور است که آنجناب در او احسن
 عمر خود از کربلا بسوی طهران تشریف آورده و در سال یک هزار و دصد و چهل و نه هجری در وقتیکه
 بمزار فاضل الانوار سید عبدالعظیم عینی علیه الرحمه وارد بود و بر دست حق پیوست و نقش مهرش را بسوی
 کربلا نقل کردند و قریب یکی از ابواب رواق حضرت امام حسین علیه السلام که معروف بباب العباس
 است دفن کردند ساجده الله تعالی الشیخ احمد بن زین الدین بن ابراهیم بن صقر بن
 ابراهیم بن ذاعربن راشد بن قاسم بن شمر و خال صقر المطیر فی الاحسان
 از فضلاء زمان و علمای اقران کیمی ماهر و فیلسوفی شایر صاحب تصانیف کثیره است از کتابخانه او
 جمعی از علما و فضلا اندکی از آنها مولانا سید محسن اعرجی شارح مقدمات حدائق است و از ارشدین زمانه
 او سید کاظم رشتی که تابع نمیشد و مروج مسلکش بود شیخ احمد موصوف از اعظم مجتهدین اهل زمانه است
 یافته و از جناب بحر العلوم آقا سید محمدی طباطبائی و جناب آقا سید علی طباطبائی و مولانا سید محمدی
 موسوی کربلایی و حضرت شیخ جعفر صاحب کشف الغطاء و شیخ حسین بن شیخ محمد بن شیخ احمد بن شیخ ابراهیم
 بن عصفور درازی کجرفانی طایفه مراقد هم اجازه های مفصله یافته و نقل اکثر عبارتینا در کتاب

خند و العتقان فی تراجم الاعیان موجود است من شاء فليبرجم اليك ملا شفيعا در روضه
 بهيه آورده شيخ محمد علامه و فيلسوف ماير شيخ احمد بن زين الدين الاحسا في از اهل احسا بود پيش
 در بلده يزد هم ميبود از انجا حسب الطلب شانزده محمد علي ميرزا پسر شيخ شاه قاجار ببلده كرامان شاه
 تشریف آورد بگو ششم رسیده كه شانزده موصوف يكهزار تومان برای زاده سفر كرامان شاه و برای اداي ديون
 با و عطا فرمود و بقتصد تومان ما با نه وظيفه اش مقرر ساخت و از انجا بكريلاي محلي مراجعت نموده سكو
 اختيار كرده شيخ مذکور را پسر سيست فاضل شيخ علي كه قايم مقام پدر خود در بلده كرامان شاه شده بود
 در انجا ملا شفيعا در وصف شيخ مذکور و برار تا و از ديگر مذاهب فاسده و قول را ر كاسه باین عبارت گفته
 والشيم المذكور كان ذا كرامت فكلما يتكلم غالباً في العلم والجواب عن السؤالات
 العلمية اصولاً وفروعاً وحديثاً وكان مشغولاً بالتدريس ويدرس اصول الكافي
 والاستنبصار ولا نرى منه الا الخير الا ان جمعا من العلماء المعاصرين له
 قد حوافيه قد حاطوا عليه بل حكم بعضهم بكفره نظراً الى ما يستفاد من
 كلامه من انكار المعاد الجسماني والمعراج الجسماني والتفويض الى الاممة
 عليهم السلام وغير ذلك من المذاهب الفاسدة المنسوبة اليه وما رايته
 في كلامه ذلك وما سمعت منه الا انه المنقول منه استفادة من كلماته
 وصار هذا هبة عظمى في الفرقة الناجية وذهب جمع من المشتغلين بل العلماء
 الكاملين الى المذاهب الفاسدة المنسوبة اليه وصار هذا سبباً لاضلال
 جمع من عوام الناس والطائفة الشيعية في هذا الزمان معروفة وظهر هذا
 فاسدة واكثر الفساد نشأ من اجلة تلامذته السيد كاظم الرشتي والمنقول
 عن هذا السيد مذاهب فاسدة لا اظن ان يقول الشيخ به بل المنقول
 اب السيد علي محمد الشيرازي المعروف بالباب الذي يدعى
 دعاوي فاسدة هو سمّاها بالباب وكذا سمي بنت حاجي ملاصالح

القزويني بفترة العين وان لم يعلم رضاه بما اذعاه الباب وفترة
 العين والباب صار اسببا لاضلال جمع كثير من العوام والنواص
 وصار اسببا لقتل نفوس كثيرة كما وقع في ما ذكرنا من فتن
 وتبريز وغير ذلك من بلاد المسلمين فان جماعة كثيرة اذعنوا
 البابية وبرزوا وحاربوا مع السلطان في نزوح مداهمهم وازدادوا
 قتل السلطان ناصر الدين شاه بالخدعة ولم يظفر والذات وقتل
 السلطان رئيسهم وتأبعيه جميعا قاتلهم الله آت يوفى فكون فقطع
 ذاب القوم الذين ظلموا والحمد لله رب العالمين وقته تهمهم صغر فقة
 مشهورة لا تضليل يذكرها وذكر مداهمهم الفاسدة ولهذا
 الشيخ كتب كثيرة منها شرح الزياراة الجامعة وهو كتاب كبير
 حسن وشرح العرشية وغير ذلك وهذا الشيخ يدعى انه اذا اراد
 الوصول الى خدمة الائمة والسؤال عن الائمة سألهم في المنام
 ويسأل عنهم وينكشف عليه العلوم المشككة والله العالم بالحقيقة
 از مصنفات شيخ وصوف على ما نقله بعض الفضلاء في بعض افادته كتاب شرح زيارت جامع كبير ودر
 جات مجلدات وكتاب شرح حكمت عرشية ملا صدرا في شيرازي ودرسه مجلد وشرح شاعر ملا صدرا واز تصانيف
 او مختصرات جامع در بيان امور عامه بالانچه تتعلق بوجودات ثابته يعني وجود حق وجود واطلاق وجود
 مفيد كه در بلده يز و تصنيف فرموده وشرح مختصر نذكره كه بالتماس فاضل المجدد المشهد قلمي داشته وشرح
 كتاب تبصرة التعللين ورفقه از علامه حلي عليه الرحمة انما مست وكتاب حيدريه كه جامع اقوال فقهاء است ودر
 كتاب فروع مسائل وفتاوى خود بيان فرمود وكتاب مختصر حيدريه وبيان فتاوى صلوته وطهارت وشرح
 كتاب كشف الغطاء للشيخ الاطهر مولانا الشيخ جعفر نجفي طاب ثراه كه انرا بالتماس شيخ نذكره تصنيف فرموده ورساله
 وبحث صوم كه بالتماس شاهزاده محمد علي ميرزا قلمي فرموده ورساله در بيان احكام كافر حربي وذي قبل از اسلام آوردن

و ما بعد ان و احكام فرق ضالاه از فرق اهل اسلام كه با التماس شاهزاده موصوفت نوشته و رساله در بيان محل نمودن
بر احاديث كتب اربعه و قطعيه الصد و بودن احاديث و عدم آن كه در آن تجميع بر عدم قطعيت آنها داده
و وجوب اخفات و زسيجات و كبريتين و خيتمين و بيان اينكه وجوب جهود اونها قوليست مستحدث و ذكر منشاء حدوث
و باعث آن و رساله در بيان حجيت اجماع چنانچه در بعضي مكرين شهرت و رساله در اصول فقه در بيان مبادي
الفاظ و رساله در جواب سوال شيخ محمد كاظم در باب اينكه مقلد را چنانست كه تقليد و مفتني بكني در مسئلة واحد وجود
اختلاف ايشان و قنوي و رساله در مسئلة قدر در جواب سوال متونع آقا شيخ عبدالدين الشنخ مبارك القطيبي رساله
و شرح رساله قدر سيد شريعته كه برورد نموده التماس عبدالدين و مدني تحرير فرموده و رساله حيوة النفس در اصول
عقائد و ما يلحق بهاسم القول في الرجة و مسئلة الفلا و الرخص و رساله در تحقيق قول باجتهاد و تقليد بعض سائل فقيه
و رساله در جواب شيخ محمد و در باب جواب اربعه عند الحكمين و اجسام ثلثه و اعراض اربع و عشرين از احوال
حوادث و بعض مسائل فقيه رساله شرح رساله علم ما حسن كاشاني كه بطور بدليل است و آنرا با التماس فاضل
كامل نواب ميرزا باقر نوشته و رساله در شرح حديث حدوث اسما كه در كافي كليني مذكور است اولش اين است
ان الله خلق اسما بالحورف غير مصوت و باللفظ غير منطوق الا ازاد در جواب
سوال شيخ علي بن فتح صالح بن شيخ يوسف احساني تحرير فرموده و رساله در بيان دعای ثلثه يعني دعای سرود
و دعای دهر و دعای زمان و بيان لوح محفوظ و لوح محو و اثبات و تحقيق براه قضا و قدر و عالم و تحقيق لطيف
سعيده و تنقيه و ديگر اشيا كه در جواب فاضل سيد ابوالقاسم لاجبي نوشته و رساله در بيان حقيقت محمد صلي الله
عليه و آله كه در جواب سئله عالم سعيد ملا محمد ملقب بر شيد نوشته و رساله در حديث تحقيق كيل بن زياد الغني و بيان
فرق ميان قلب و عقل و صدر و نفس و وهم و فكر و خيال و سائر قوی و بيان اينكه آل محمد صلي الله عليه و آله القل منور
موافق حديث مشهور در جواب سوال ملا كاظم سناني و رساله در شرح حديث رأس الجمل و در باب سوال او از
حضرت امام رضا عليه السلام عن الكفر و الايمان و الشيطان ان اللذان مرجوان و معنى الرحمن علوه القرآن
و جواب فرمودن حضرت امام رضا عليه السلام جميع سوالات او بجز اجماع و مفضل تا كامل پس قول آنحضرت
بيننا انت انت حصنا نحن و هو الجواب عن كل تلك المسائل

و رساله فی تحقیق ان تعدلین که بجواب سوال حسین خراسانی نوشته و رساله خاقانیه که بجواب فتحعلی شاه در بیان
 حقیقه برنج و معاد و نعم در برنج و جنت و غیر آنها قلمی داشته و رساله در بیان حقیقت عقل و روح و نفس و مراتب
 آنها و رساله در تفسیر سوره توحید و رساله در بیان اطفال شیعہ در حالت سقط آیا بعد مرگ نمویکنند یا نه و ذکر احوال
 شان در برنج و قیامت بجواب سوال محمد خان و رساله در تحقیق معانی مصدریه و مفاهیم اعتباریه و دیگر اشیا و در
 رساله در معنی امکان و علم و شیت و غیر آنها و رساله در جواب مسائل عاج محمد طاهر قزوینی و رساله در جواب سوله
 ملاسین کرمانی در بیان احوال برنج و معاد و رساله در جوابیه مسائل متفرقه فقهیه و رساله در بیان اینکه
 الخلق لهن مسند یریدهن من اشیا و غیره البیضاء که متشکل بر تحقیقات عجیبه و نکات غریبه است و رساله در جواب
 مسائل فاضل کامل میرزا محمد علی بن محمد بنی خان در باب شیت و رساله در بیان اینکه مؤمن افضل است از
 ملائکه و سلمان بهتر از جبریل با وجودیکه ملائکه مصدومند و تفسیر آیه سنقر نک فلا تنسی و بیان اینکه اجنبه تکلمند
 یا نه و تحقیق و دیگر اشیا و رساله در جواب مسائل شیخ طویل احمد بن الشیخ صالح ابن طوق و مسائل
 متفرقه فقهیه و در بیان ربط بین الحادث و القدریم و رساله در بیان عصمت و رحمت بجواب سوال شاهزاده
 محمد علی میرزا و رساله در جواب مسائل شاهزاده محمد و میرزا و رساله خاقانیه و در جواب
 مسئله سلطان فتحعلی شاه از سر افضلیت جناب قائم عجل الله فرجه و علیه علی ابائک السلام
 از ائمه ثمانیه علیهم السلام و رساله در معنی قول حق سبحانه و تعالی انا الله وانا الیه راجعون و در معنی قول
 نبوی اللهم ادرنی الاشیاء کما هی و غیر ذلک من المسائل و رساله توبلیه در جواب مسائل عالم عامل
 شیخ عبدالمطی التوبلی مشحون بجواب مسائل و نکات و غرائب تحقیقات است و مجموع تحقیق عالم زانی و عالم مدبر
 و عالم سرمدی و برزخی و دشری و فشری و بیان تطابق عقل و جبل و تطبیق انسان کبیر و صغیر و بیان
 ابداع اول و ثانی در عالم حروف و در بیان اسمای حسنی و خواص آن و بیان اهم ناقص عن الماده و بیان
 کیفیت استجاب دعا و بیان اقسام بسط و تکسیر و بیان حروف مقطعه و اواکل و سوره و سغانی و حروف و حجاب
 و بیان ترکیه نفس و وصول الی طریق الحق و بیان شجر و اقسام آن از شجره خلد و شجره طوبی و شجره الهیه
 و شجره مزین و شجره ریتون و ذکر مقابلات آن از شجره زقوم و شجره حطام و شجره محبت و مسائل آن و بیان

ارض مقدسه و تسعة مفسدين و جمال عشرة و طيور اربعة و غير ذلك من اسائل الكثيرة التي تعد كل واحد منها رسالة مستقلة و شرح رسالة حضرت امام حسن عسکری عليه السلام که بجانب اهل ايهواز فرستاده بودند و بيان مسئله الامر من الامرین و ان کتابيست مشتمل بر مطالب عجيبه و اسرار غريبه و رسالة در جواب اسوله شيخ احمد بن طوق و علوم متفرقة و رسالة در جواب مسائل و فاضل ولي ملا علی نقی در احوال اهل عرفان و متراضين و بيان تدبير مولود فلسفي و شرح علم الصناعة الفلسفية و ذکر علم حروف و حفر انواع بسط و تكمير و رسالة در جواب مسائل شيخ محمد بن شيخ عبد الله القطيفي و تاويل البحر سبعة و بيان دليل عقلي بر عصمت ائمه و رسالة در شرح ابيات شيخ علي بن عبد الله بن فارس و علم صناعات و رسالة در شرح كلمات شيخ علي منزلي و در علوم متفرقة که آنرا بطور الفاظ تاليف فرموده و رسالة در علم نجوم و رسالة در علم کتابت خط قرآن و رسالة در جواب سوال عالم فاضل حاج عبد الوهاب القزويني في توضيح معنى الجسدین و الجسمين و رسالة در جواب مسائل شيخ عبد الله بن عزيز و معنى استغفار انبيا و اوصيا و خوف و بکامی ايشان با وجوديکه محصوم و طاهر بودند و غير اينها از مسائل مشکلة و از جمله صنفاتش رسائل اللهم العلياني جواب مسائل الرويا و ان دو مسئله انکه شيخ اجل شيخ حسين آل عصفور البحراني سوال کرده بود که مشتمل است بر عجائب اجاث و رسالة در جواب مسائل سيد حسين بن سيد عبد القادر در ذکر قضيه موسى مع انخضر عليها السلام و در نيکه جساد اهل رحبت آياتي که ميشوند مانند کشفات اهل ارض يا اينها جساد اهل حنبت يا از چيزي که الی غير ذلک من المسائل و رسالة در جواب مسئله سيد محمد بن سيد عبد النبي و شرح حديثي که صدق عليه الرحمة و کتاب علل الشرائع و بيان فلق ذر و جبا آورده و رسالة در جواب مسائل شيخ محمد بن علي بن عبد الجبار القطيفي و معنى قول امام عليه السلام العلم نقطة كنزها الجاهلون و در معنى حديث ان السنة ثلثمائة و ستون يوم ما اخذت منها سنة ايامه و در معنى حديث ان المؤمن انما يحس بالحوال اذا خرج منها الى غير ذلک من المسائل و رسالة در بيان اينکه ممکن نيست شيطان را مثل بصورت انبيا و اوليائه در خواب و نه در بيداري و علت آن جمیع فرموده فيما بين حديث منزلي و در اينکه ثابورست که صخره جي غفل بصورت سليمان عليه السلام نموده و اچهل روز حکومت

بر تخت سلیمان کرده و حدیث منام جناب فاطمه علیها السلام و رساله و حقیقت رؤیا و اقسام آن تحقیق
 صادق و کاذب آن و رساله در جواب مسائل نواب میرزا جعفر زیدی و معنی کشف و کیفیتش و در معنی
 سبقت رحمة الله غضبه و غیر ذلک من المسائل و رساله در جواب مسائل شیخ محمد بن عبد الجبار
 و دیار و یل قول حق سبحانه و تعالی مثل الذین ینفقون اموالهم فی سبیل الله الای
 و دیگر از ادوینا شکله و رساله در جواب مسائل شیخ عبدالحسین بن شیخ یوسف بحرانی در بیان یعنی کفر و ایمان و رساله در
 جواب مسائل شیخ مسعود بن شیخ سعید که در آنجا قول نبوی اذا و الساعه کها تین و اشار بالسبابة و
 النواسطی الی غیر ذلک رساله در رفع نزاع و میان فاضلین عالمین از علمای بحرین و حقیقت کاف در
 قوانین تعالی لیسر کمثل آریا زنده است یا اهل است و رساله در جواب سوال سعید القابحرانی در باب
 آنکه یکده داعی وکیل بودن از جانب صاحب الامر علیه السلام کند و گوید که من بجزیره خطر رسیده ام و نماز جمعه امرا نهضت
 فی سبیل بگذارد ام و رساله در جواب مسائل فقهی خان در باب اینکه قرآن افضل است یا کعبه و رساله در جواب
 ملا محمد ششتی در باب امکان و آنچه در ممکن ممنوع است در واجب واجب است و رساله سر اجبیه
 در جواب مسائل ملا مصطفی شیروانی در باب شعله مرئیة از چراغ تطبیق آن بعالم و رساله در جواب سوال
 بعض عارفین در کائنات خطاب ایالک تعبد و ایالک نستعین و رساله در جواب سوال بعض طلبه تفسیر
 قول خدای تعالی تودنی فتدلی فکان قاب قفوسین او اد نے و رساله
 در جواب سوال بعض عارفین در باب اینکه بتها بله بر خلق از مخلوقات اسمی خاص برای خدای تعالی است
 که همان اهم مؤثر است در خلق و ایجاد ان مخلوق و رساله در وجوهات ثلثه وجود حق و وجود مطلق و
 وجود مقیم و ذکر مراتب و احوال و اطوار آنها و رساله در جواب سوال سید ابوالحسن گیلانی در باب
 بآلوح خود اثبات و نسبت آن بلوح محفوظ و رساله در جواب سوال سید محمد کبیر تفسیر سوره
 التوحید و آیه نور و رساله در جواب سوال بعض طلبه در باب جمع میان اخبار و ادله بر اینکه انبیا و اولیا و قیام
 نمی مانند یا ده از سده و ریاسی روزی با چهل روز و درینکه دارد شده که حضرت نوح علیه السلام خود
 حضرت آدم علیه السلام را نقل کرد و بسوی نبوت اشرف و موسی علیه السلام نقل کرد و بدن حضرت

مولانا محمد شریف الملقب بشریف العلماء بن ملا حسن علی المازندرانی اصلاً و الحائری
 مسکننا و مدفننا شریف فقهای عراق و مجتهد علی الاطلاق و مرجع فضلاء آفاق بود جامع معقول و
 منقول خاصه و علم اصول یگانه علمای فحول بود ملا شفیعا بتقریب ذکر شلخ و اساتذہ خود آورده و
 گفته از سلسله اساتذہ عالیشان سلاک مسالک تحقیق و عاریح مدارج دقیق مقنن قوانین اصولیه شریف
 مبنای فروغیه مفتاح علوم شرعیہ مربی علمای امامیه مدرس جمیع طالبین در جوار ارفا کف الا نوار حضرت
 امام حسین علیہ السلام الخ شیخ و استاد و مربی و والد روحانی ما العالم الربانی محمد شریف بن ملا حسن علی المازندرانی
 است مولد شریف آنجناب اوافض اقدس کربلائی معلی است اکثر عمر شریف با دریا نجا بسر بر
 در اوائل اشتغال تحصیل علوم پیش سید استاذ قایم محمد بن آقا سید علی طالب شرما داشت بعد از آن پیش استاد
 آقا سید علی طالب شرما در مدت نه سال تحصیل فقه و اصول پرداخت تا اینکه مسعود بن الحاسدین
 و مستغنی از اشتغال و لائق افتاد گردید و محمد بصیر و جامع جمیع شرائط مقبره بود و گویند که آنجناب مجلس
 سباحه استاد خود در او اخر تحصیل منتفع نمی شد و اکثر اوقات استادش از جواب او عاجز و متغیر می شد و بانیوم
 بسوی او یا رجم عنان بهمت و ارادت خود را منقطع و مصروف داشته و در هر شهر و دیار که میرسید زیاده از
 یک دوام یا چند ماه اقامت نمیزمود و مشغول بسیاحت بود و منظور نظر اقدس آنجناب ازین سیاحت تحصیل
 کتب و اسباب بود لیکن ممکن نشد و اعانت نیافت از کسی نه از علما و نه از ظلمه رؤسا تا آنکه بزیارت
 مشہد مقدس ثامن النعمه لطار علیہ السلام شرف گشت و از آنجا همراه والد ماجد خود باز کربلائی محل شرفها
 الله تعالی مراجعت فرموده حاضر مجلس استاد خود برای استفادہ شد لیکن از او منتفع نکرد چرا که استاژ
 در آن زمان بسیار متروک رسیده گردیده بود پس مولانا محمد شریف موصوف همانجا بطالع و مباحثه اشتغال
 بود و کمال جد و جهد مصروف تا اینکه چنان مدرس ماہر گردید که مثیل و عدیش زمانه نیافته بود نه در سابقین
 و نه در لاحقین و مجلس درس او ملو از علمای عظام بود و بیانات العباس شریفه و جمعی اخیر در مدت تسیر
 از خصیص تقلید بسوی اوج اجتهاد ترقی یافت و بود و من اول کسی که با و اجازه داد و شفقت نکلی فرمود
 من کمال تعلق و مهربانی و انصافا شفیعا آورده که فضیلت هر کس متاخر است از جناب او و در قواعد

اصولیه ماخوذ از انجناب است و صرف فرموده شریف خود را در تربیت طالبین علوم دین و جناب او و مجلس
 ۱۰. گشتن به بلوکی برای نهمین و دیگر براسه مبتدین و درس میداد و رایم تعطیل جماعتی دیگر ازین دو
 جماعت مذکور از طلبه علوم و در ماه رمضان در شب هر روزه و افاده مشغول میشد و تا نصف لیل و بعد از نصف
 شب مشغول بزیارت و عبادت می شد و همین وجه که اکثر اوقات خود صرف درس و افاده و عبادت الهی
 و باری سبحانکلیل التالیف و تصنیف نمود و این مصنفات شیرین و اکبر بود و قدرت و قلت انداز سواد به
 بیاض نرسیده و من در بار تصنیف و تالیف بحدت انجناب گفته بودم که با وجود چنین تحقیقات که افکار
 علمای بامیزین و فضلاء بنی تجرین و تلمذانی کاملین از آن فاضل باند ازین امر اعراض فرموده اند و جواب
 فرموده که بن تکلیف تربیت طالبین تعلیم علمین است و آنچه که شما تصنیف و تالیف کرده اید همه از راست
 و جناب موصوف و حفظ و ضبط و وقت نظر و سرعت انتقال و مناظرات و طلاقت لسان انجور به زمان در
 مکانه او این بود و مثال او بر این ندیده ام و مباحثه نمیکرد با کسی مگر آنیکه غالب آمد و او را دستگاه تمام و دید طول بود
 و درین بحث و مناظره و صاحب تذکره آورده که گویند کتابی از تصانیف او جرض تدوین نرسیده مگر بنی از
 کتاب التجاره و دیگر مسائل تفرقه که تجرید آورده بود و فائش بسبب طاعون در کر بلائی علی جهاد و یقعد یا کجبه
 سنه یکصد و دو و صد و چهل و شش هجری واقع شد و رحمة الله علیه از جمله کابر فراموش و حاضرین مجلس افاده آتش
 جناب متطاب نفیحه عصر و وحید و مولانا ابراهیم فروغی کر بلائی علیه الرحمة بود و دیگر جماعتی بسیار از فیض افاده
 بهره کامل برداشته اند از جمله ایشان فاضل کامل فقیه مخیر ثقة عظیم ایشان عالم المعی جناب قاسید علی شمیری
 ادام الله ایامه است و صاحب فضل العلماء بعد از وفات انجناب گفته کرد مجلس درس او زیاده از هزار نفر می نشستند
 از جمله قاسید ابراهیم اخوند ملا تاجیه دینی و اخوند ملا آقایی در ندمی و سعید العلماء بار فر و سنی
 و قاسید شیخ بر جردی و شیخ مصطفی غفرلهم من الافاضل العظام و العلماء الکرام
 اخوند ملا عبد الجلیل الکرمانی در کتاب مائة الاحوال مقبره افاضل و اعلام بلده که ما نشان
 آورده عالیجناب مستثنی الاقطاب فاضل کامل قلیل العلیل اخوند ملا عبد الجلیل است اصل وی از طائفه بگنه
 کرکونی است فاضلی است شریف و عالمی است و در تنضمیر و در اکثر علوم افاد و پناه و صاحب دستگاه است

و از جمله ملائذه مرحوم جد مجد آقا باقر بهبانی بودند و حیدر را بود که مسموع شد که بجهت ایزدی پیوست ازین خبر
 خافیم و الم بر دل خیزن شست و از جمله اولاد اجدادش عالمینا بان علی القابان اخوند ملا عبد الله و ملا عبد الصمد
 نهایت تعلیم الطبع و ذکی الدین و معلوم بود طند ملا عبد الله کنز ازی صاحب کتاب مرآة الاحوال تبقیر
 ذکر اعلام و افاضل بلده که پاناشاه آورده که از جمله علمای آن شهر بود عالی جناب علی القاب و فضائل تاب
 عالم فاضل کامل اخوند ملا عبد الله کنز ازی که از جانب سلاطین عظام منصب جلیل شیخ الاسلامی در آن
 بلده قیام داشت فاضلی بود جلیل القدر و عالمی شریح الصدر و نهایت آسان و زکی و سلیقه تامه
 در علم صحبت با امر و نبرگان داشت چند سال قبل ازین فوت شد میرزا احمد بن اخوند عبد الله احد
 الکناز ازی فرزند ارجمند ملا عبد الله احد سابق الذکر است مولف کتاب مرآة الاحوال بعد ذکر پدر نامدار او
 گفته و خلعت ارشد از بندش عالی جناب علی القاب سلاله الانجاب علای میرزا احمد حکم درانت و فرمان پادشاه
 عالم پایه بران مقام ذوی الاحترام شست و نهایت احتیاط را در اجرای احکام مرعی میدارد و اغلب
 اوقات امور مراعات را بمصاحبه میگرداند و چندی از مستفیدان مجلس شریف مرحوم والد با جد طایب شراه
 بنود و صبیبه و طفلی مرحوم مخفور شاه قلی بیگ عم والدین فقیر در جباله اوست و از و چند اولاد دارد یکی عالی حضرت
 رفیع منزلت میرزا ابوالحسن است و باقی ناث از ملا عباس علی الکناز ازی بفضل و کمال بن الاقران
 و الامثال معروف ملا شفیعا در روضه بهید او را بتقریب ذکر اساتذده خود ذکر نموده و گفته حاج ملا عباس علی ایش
 از بلده کنز است و در بلده که پاناشا بان سکونت داشت وی عالمی محقق و مدقق و صاحب ذهن ساندیده و در مشایخ
 بهتر از وی در فهم و ذکا چندی در بلده که پاناشا بان از خدمتش استفاده کرده قدری از کتاب معالم الاصول و
 شرح کبیر قاسید علی طباطبائی خوانده ام وی از ملازمه آقا محمد علی بهبانی بود و در مادی تحصیل بیایت فقر
 و تنگدستی گرفتار نبود در آنوقت استادش آقاسی موصوف نوعی اعانت او فرموده که خوشحال شد و علامی آقا
 احمد خلعت آقا محمد علی بهبانی و کتاب مرآة الاحوال بتقریب ذکر علمای بلده که پاناشا بان مرقوم ساخته
 عالمینا علی القاب فاضل کامل و مقدس حاصل اخوند ملا عباس علی است وی از اهل کنز است و چه
 در خدمت عالی جناب ملا عبد الله احد بنی الذکر تحصیل مشغول و مدتی از کل چنینان حدائق آقا است

والله ما جید بود و از تفصل انفس شریفه اش به مراجع علیا رسیده است بنایت ستیسم الطبع و در غالب
علوم افاضه پناه است آخوند ملا محمد صالح کرمانشاهی صاحب کتاب مرآة الاحوال بتقریب
ذکر علمای بلده کرمان آورده عالیجناب فاضل الکتاب عالم فاضل آخوند ملا محمد صالح خلف مرحوم
ملا علی نازندرانی نائب الصدورست وی در فقیهت صاحب دستگاه و در شیرین زبانی در ریوس مجاس
و محافل بی همتاست آخوند ملا محمد کرمانشاهی وی برادر آخوند ملا محمد صالح ساین الذکرست صاحب
مرآة الاحوال بعد ذکر آخوند ملا صالح نوشته که برادر گرامیش آخوند ملا محمد در فضیلهای کبار و علما
فقیهت شعاریوسی مقدس و صاحبست ملا جید علی الکرمانی صاحب مرآة الاحوال بتقریب
ذکر معاصرین از ساکنین بلده کرمان آورده عالیجناب فاضل آباء خیر الحاج حاجی حیدر علی خلف مرحوم
مغفور حاجی محمد زکی قاضیست که از جانب پناه بمنصب قضا در آن شهر قیام دارد حمید به خصال
و عیوفاست آخوند ملا محسن الکرمانی صاحب مرآة الاحوال بتقریب ذکر معاصرین علما و بزرگان
بلده کرمان آورده عالیجناب علی القاب فاضل آباء عالم فاضل کامل آخوند ملا حسن خلف مرحوم
ملا سمیع مکتب و ارست وی علوم شریفه را از خدمت والدها جید فقیر و مرحوم مغفور و تقدس به جیدل فقیه
الهدایان آقا سید حسین قزوینی و جناب مستنقذ القاب بهمن ازمان آقا سید علی طباطبائی است ناده
کرده است و بنایت ستیسم الطبع و صاحب سلیقه و مقدس و زاهدست و برادرش عالیجناب فاضل
الکتاب آخوند ملا حسن شاعر است آخوند ملا محمد از رود شیرین صحبتی فریاد اعصارست و سبیل تخلص میکند آخوند
ملا علی رضا الکرمانی آقا احمد و مرآة الاحوال بتقریب ذکر معاصرین خود از ساکنین بلده کرمانشان
نوشته فضائل آباء مقدس القاب صاحب را بتخلیل النظر آخوند ملا علی رضا خلف مرحوم که طائی قرابا است
که زریور علم و فضل آراسته و محلی تقوی پیراسته وی فردی است و در مراد آخوند ملا و شال
حدوثانی ندارد و بامت جماعت در مسجد مرحوم حاجی علی خان مشغول است و از غایت و بنداری همیشه
مفلس و مقروض است آقا سید محمد بن میرزا اصحوم الرضوی معروف بمجد قصیر مشهدی عالم
طویل الباع در علوم عقلی و نقلی و از تلامذه حضرت بحر العلوم و جناب آقا سید علی عاملهما الله بلطفه

الخفی الحلی است تولیت افتاد احکام قضاء و حاجیه خراسان برست او بوده و گاهی باصفهان تفرقت
 می آورد و علما و اکابر فضلاى انجا با عزاز و احترام بخیرست انوالا مقام پیشی آمدند خصوصاً کین محمد بن
 حاجی محمد ابراهیم که ربیبی و جناب حاج سید محمد باقر شتی اعلی الله مقامهما بسیار تعظیم آنجناب پرورد خند صاحب
 تذکره آورده که آقای موصوفت به عظیم الشان و فاضل ثقه حلیل القدر از شاهیه قریب العصر بوده مجاور
 مشبه مقدس حضرت امام بهام علی بن موسی الرضا علیه السلام بود صفات ایزقه داشت از انجا که کتاب روح
 الرضویه فی الاحکام الشرعیة فارسی و شرح کتاب لیه است و در او آخر عمر خود زیارت مشبه مقدس که در علم
 مشرف گشته مراجعت باصفهان نمود و از انجا بلده سبزه رفته از دار فانی بعالم حجت جاودانی پیوست
 گویند که سال یک هزار و دصد و پنجاه و سی و هجری بود جنازه حضرت اندازده اش را از انجا بسوی مشبه مقدس
 رضوی نقل کرده و در حرم اقدس آن امام الانس و جان دفن کردند و مردم انجا از راه تعظیم و احترام
 از یک منزل استقبال جنازه حضرت اندازده اش نمودند غفره الله مولا ابوالشیخ اسد الله بن
 محمد اسماعیل الشوشتری الکافی فقیه کامل و عالم عامل و داماد جناب شیخ جعفر صاحب کشف الظواهر
 است مولا اموصوت در کائنات شریفین اقامت داشت و در فن اصول و فقه سرآمد علما بود و سید عبد الله
 بن سید محمد رضا حسینی در اجایه خود که بزی سید کاظم بشتی نوشته تقریب ذکر مشایخ خود میفرماید که از جمله
 مشایخ است فاضل علامه و عالم فاضله جامع طریق تحقیق و مالک از نه فضل بنظر دقیق و در مذنب
 مسائل دین ذوق و مقرب مقاصد شریعت از هر طریق عمیق المولی الاولی الا واه جناب الشیخ احمد
 دافضل و علاه از صفات شریفه است کتاب منبع تحقیق فی مسئلة التوسعة و التفتیق و ان کتابی
 مبسوط محتوی بر دلائل و افیه و بر این شافیه و کتاب مقایس و فقه و کتاب کشف القناع عن مسئلة
 الاجماع تقریباً پانزده هزار بیت است از فرزندان جناب شیخ عالم عامل و فقیه کامل شیخ اسماعیل معاصر سید
 کاظم شتی است دیگر شیخ حسن که بحال بقید حیات است و فاضل شیخ اسد الله موصوفت در حد و شین و نائین
 بعد لائف اتفاق افتاد الشیخ محمد حسین بن محمد رحیم الکرطانی القزونی الاصفهانی آیتی از آیات
 ربانی و علامه فی الطیر و الانانی فضالتش مستثنی از تعارض و معیت کمالش مشهور در اقطاع و اقطار است کتاب الفضول

الغریبۃ فی الاصول الفقہیۃ شاہ عدل برکمال مدیم المثال اوست واعتراضات و
 مناقشات در تمام این کتاب بر قوانین الاصول محقق ابوالقاسم قمی کہ از معاصرین
 شیخست دارد از مجاورین ارض مقدسہ خاسر ال عبا علیہ السلام بود ملا شفیعا در روضہ
 بہیۃ اورا بہ عالم فاضل و محقق و مدقق ستودہ گفتہ جملہ مصنفاتش کتاب الفصول فی
 الاصول ست مشہورست کہ جناب سید ابراہیم قزوینی از تلامذہ شیخ موصوفست قاضی
 در ۱۲۵۲ ہجری و دو صد و پنجاہ و چار در کربلا علی اتفاق افتاد مولانا شیخ
 محمد تقی بن محمد رحیم الاصفہانی از اکابر علماء فحول در علم اصول و برادر شیخ
 محمد حسین صاحب فصول و داماد شیخ جعفر نجفی صاحب کشف الخطایاب نثارہ بود
 و ہم نسبت تلمذ بنجدست شیخ جعفر موصوف و حضرت بحر العلوم آقا سید محمدی طباطبائی
 بروجرودی و اشخہ از تصانیف شریفہ اوست حاشیہ مبسوطہ بر کتاب معالم الاصول
 کہ مشحون بہ نوادر تحقیقات و تدقیقات است بین اہل الاصول و العلماء الفحول متداول
 و اشتہار تمام دارد شیخ موصوف از نجف اشرف بسوی اصفہان ہجرت فرمودہ در آنجا
 بفضل و اجتہاد میان سائر اقران از علمائے اعیان امتیاز داشت و در ہمان بلدہ
 داعی حق را بلیک اجابت فرمود ملا شفیعا بتقریب ذکر معاصرین علمائے کرام کہ در عہد او قات
 یافتند شیخ موصوف را ذکر کردہ و بفاضل کامل و عالم محقق مدقق فقیہ نبیہ ستودہ گفتہ
 وے از اکابر فقہاء اصولیین و مدرستین معروفین است و صاحب قصص العلماء الثمینیۃ
 کہ جناب شیخ از صاحبان علم اصول و از تلامذہ شیخ جعفر بحر العلوم است اورا حاشیہ
 بر معالم است مکنی بحقیقۃ تحقیقات و تدقیقات را شامل و استقصاء اولیہ و اقوال را
 کافل و در سباحت الفاظ گوی سبق از سیدان ہکلمان ربودہ آقا محمد جعفر بن آقا
 محمد علی بن استاد الکمل آقا باقر البہبہانی آقا احمد برادر نوور کتاب
 مرتبہ الہدای ذکر شریفش بدین عنوان آورده عالی جناب معلی القاب ذبذبة الاطیاب

و نقاد و الانجاب فاضل ربانی و عالم صمدانی مقدس بے نظیر و زاہد روشن خمیب
 عمدۃ المحققین و قدوة المجتہدین العالم المظفر آقا محمد جعفر دام ظلہ العالی فرزند اکبر
 ارشد والد بزرگوار بکثرت فہم و استقامت سلیقہ و جامعیت فنون علمیہ خصوصاً
 وفقہ موصوف و بزرہ و تقویٰ بین الاعلام والا فاضل معروف طبع شریفش نقاد و امام
 و کاسد و حکم ناقص و کامل و دست دریا و دانش رشک ابر بہار و بحال این تہذیب
 برادران نہایت رؤف و نیکو کار و در توضع و مرد تنی یگانہ روزگار و پیوستہ لمجا فقرا
 و ضعیفانست و لا دست با سعادتش در بلکہ طیبیہ کاظمین اتفاق افتاد و با والد مرحوم
 یایران رفتہ و مدتی در دارالمؤمنین قم در خدمت بندگان فاضل کامل عالم عالم مجتہد
 اکابر و فاضل مجتہد الزمان مطاعی جناب میرزا ابوالقاسم چلباتی مدظلہ العالی
 مصنف کتاب قوانین الاصول و غنائم الایام و مرشد العوام و غیرہ تلمذ نمود و از برت
 تربیت و النفاس آن وحید دوران از فضلای عالی شان شد و بعد از ان چند مدتی را
 در خدمت والد بزرگوار با استفادہ مشغول گردید و برخی از ایام را در مجلس شریف ہندگان
 مستغنی الالقاب فرید الدہر وحید العصر جناب میر سید علی طباطبائی مدظلہ العالی
 افادات شرعیہ میبود و از افاضل جناب باری و امداد النفاس شریفہ آبا و اجداد و علما
 او تا بدرجہ کمال رسید و صبیئہ مرضیہ عالیشان معلی مکان میرزا احمد ناظر حاجی علیخان
 مرحوم را در نکاح و جلالہ خود در آوردند و لطواف حرمین شریفین و عتبات عالیات مشرف
 شدند و در اراض اقدس کربلا سے معلی زوجہ مذکورہ بر حمت ایزدی پیوست پس ہمیشہ کمر
 معظمہ عالی جناب معلی القاب عالم فاضل خیر الحجاج اخوند ملا محمد صالح مازندرانی
 نائب القصد ربلہہ کرانشا ہان را نکاح نمود و درین اوقات در آن بلکہ توقف دارند
 و حکام ذوی الاحترام و اعزہ و اعیان و رعایا و بریار شتہ ارادتش برگردان و حلقہ
 اطاعتش را در گوش دارند و حضرت ظل آلہ بادشاہ حجاہ را باو سے رسم مراسلات

و نهایت الطاف و مهربانی و اشتیاقست امامت جمعه و جماعت و اجرای حدود و مقررات
 شرعیة بحد مشرج و بآئین شالیسته بانجام میرسانند و بسیار گوشه گیر و عزت طلبند
 در مجلس تا بعد ضرورت نرسد لب سخن نمی کشند ادنی تمیزش اگر با ادعوی همی بلکه
 برتری کند اصلاً ملول و رنجور نشوند و بسیارست که در عالی مجلس شاکر دان لب با فاده
 کشوده اند و آن بزرگوار از جمله ستمعانت غضب را در مزاحش راهی نیست هر که باو بد
 کند بجز احسان چیزی نمی یابد بعد از والد بزرگوار هر که اندک سواد و عبقی داشت علم علم را
 بر افراخت و کوس لمن الملک را نذاخت بجز آن یگانه آفاق با آنکه مجتهد علی الاطلاق
 بود با احدی بطوریکه شیوه علمای دنیا دارست سوی رفتار ننمود بلکه سیدیم که در دل
 بسیار خوش بود که شاید این حرکات معین از او و گوشه گیری او شود و لکن ابی الله
 گمان یتیم نور لا شرح مختصر فایده نام شمس و شمس فایده شرح عمید الدین بر تئذ الی اصل
 علامه و حاشیه معالم الاصول و متون در سأل بسیار در فقه اصول و جواب مسائل مشکله
 از کلک بدائع نگارش در صفحہ روزگار بیا دگار است او را در مجادش آقا محمد صادق
 خمد کاظم و یک صبیحه است از الطین زوجه اولی و از الطین زوجه ثانیه درین اوقات شنیده ام
 پسرت عبد الله نام و یک صبیحه و فخر شیمی آقا محمد صادق صبیحه مرضیه عالی جناب
 آخوند ملا صالح سابق الاقباب را نکاح کرده است و دختری از ان متولد شده است
 آقا احمد بن آقا محمد علی بن آقا بابا قرا بهیحانی برادر آقا محمد جعفر سابق الکلم
 است اخذ علوم و استفاده فنون از والد علامه خود و حضرت بحر العلوم و شیخ جعفر نجفی و
 آقا سید علی طباطبائی و غیر ایشان فرموده و از ایشان اجازه روایت دارد و از دیگر
 افاضل کرام همچو فاضل ربائی میرزا احمدی شهرستانی و جناب سید محسن لعلادی و جناب
 شهید رابع میرزا احمدی موسوی مشهدی و فاضل کاملی ملا حنزه قاضی اجازات حاصل
 ساخته و در سنه یک هزار و دویصد و بیست و سه سفر هندوستان نموده و از رطبه حیدر آباد

زنا احمدی بزرگوار

میر ابو القاسم خان بهادر مخاطب میر عالم که مختار سرکار نظام بود مقدم اورا گرامی داشته و
 در عهد لواب سعادت علی خان مرحوم ملکنو و فیض آباد و گلگت و غیره رسیده حالات مفصله
 او در کتاب مرآت الاحوال جهان نما که از ماثر قلم فیض شیم او بر صفحه روزگار یادگارست درست
 درینجا بجله از حال خیر مال او مع ذکر تصانیف شریفه اونی نگار و ولادت او در ماه محرم ستمه
 یک هزار و یکصد و نود و یک هجری در بلده کرمانشاهان که از بلاد قلم و علی شکر از حد و دایره است
 واقع شده و در سن شش سالگی شروع بدرس قرآن مجید و کتب فارسیه نمود و تا دو سال تقریباً
 تحصیل نحو و صرف و منطق و معانی و کلام و ریاضی و نحو آنها از مقدمات پرداخته کتب فقهیه را
 بخدشت والد ماجد خود استفاده فرموده و در سن پانزده سالگی شروع در تالیف نموده حاشیه
 بر فوائد صمدیه و غیر آن از رسائل نوشته و تا یک هزار و دویصد و دهم هجری خدمت والد ماجد خود و سر
 برده با استفاده علوم مشغول و وزیر از انجا بشوق عتبه لوسی مراقبه طاهرین علیم اسلام فرما
 اختیار نمود و در بحث اشرف بخدشت عالیجناب معنی القاب فاضل مقدس بیجیل و ذاب غایب
 اخوند لامحمد اسماعیل یزدی که از ارشد تلامذه بحر العلوم بود کتاب معالم الاصول را بنهایت
 استدلال قرأت نموده و نیز در کتابت آورده که معالم پیش فاضل عالم کامل شیخ لهدی مشهور کتاب
 می دیدم و افادات هر دو بزرگوار را با آنچه بخاطر میر سید بنوع حاشیه بر آن کتاب مینوشتیم ثابت
 شش ماه تا بحث او امر و لواهی خواندم بعد از آن کتاب وافی فاضل مقدس ملا عبدالقادر
 را در خدمت فاضل بیجیل سابق الذکر خواندم در الوقت شروع کردم بنوشتن کتاب در الفقه
 و چهار مجلد و قریب بیجیل و پنجاه ربیت نوشته شد درین اثنا بخدشت بحر العلوم حاضر میشدم و اکثر
 خلف ارحمه ایشان جناب آقا سید محمد رضا و جمعی دیگر از طلاب زبده الاصول شیخ بهائی و
 منظومه آنجناب را که در فقه تالیف میفرمود استفاده میکردم مجله سرگرم درس و بحث و تالیف نمودم
 که از حضور والد ماجد خطی رسید متطلب طلب من استخاره بکلام الشکر دم این آیه برآمد هادک
 علی ان تشرک بی ما لیس لک به علم فلا تطعه پس از اینجمله

بوالد نوشتم و معذرت خواستم قبول فرموده اجازه توفیق دادند چون هشتاد سال تقریباً ایام
 مفارقت بطول کشید بجهت دریافت فیض خدمتش بکرامت ایشان معاودت کردم مدت یکماه توقف
 کرده مراجعت نمودم و در خدمت جناب مستطاب معلی القاب شیخ المحدثین زبدة المدققین و
 عمدة المحققین استادی جناب شیخ محمد جعفر نجفی با استفاده کتاب استبصار و شرح قواعد علامه
 که خود تالیف میفرمودند مشغول شدم و از حضار آن مجلس شریفین پیاده و عیال جناب آقا سید محمد رضا
 سابق الزکر و آقا محمد تقی خاله زاد من و قیصر زار حیم خلف میرزا تقی قاضی تبریز و سید ابوالقاسم
 معروف بسید میرزا خلف آقا سید حسین بنیادی و شیخ موسی خلف بناب شیخ و شیخ محمد علی
 اعظم و شیخ محمد بن شیخ صادق و آقا محمد علی خلف مرحوم آقا باقر بن ارجی و آقا محمد بن آقا
 کمال و غیر ایشان که هر یک از فضیله نامدار و علمای فیضیت شمار اند و بعد چندی به بلده قم
 رفتم اینجا جمعی از طلاب شرح لمعه و مفاتیح الاصول را خدمت صاحب توانین میخواندند و مختصرات
 شرح میباشتم و بنظر صاحب این میرسانیدم و اجازه بداد من مرحمت فرمود و انتهی بالجمله با فیض و
 ارشاد و مرتبه عالیه استعداد او از کتابه الاصول ظاهر باین نقل اجازات علمای اعلام که بنام
 او نوشته اند و آن کتاب ضبط فرموده بخون تطویل اقتصار بر قدری از عبارات اجازه اخوند
 طائفه تائمی بنمایم حیث قال بعد الخطبة وبعد فيقول الفقير الفقير الى الله الغني حمزة
 بن سلطان محمد القائل الخراساني مولدًا والطبي مسكنًا هذا هم الله سواء الطريق
 وانا فلهما من حيق التحقيق لما كانت عادة مشائخنا واسلافنا الاستبجاسة في نقل
 اخبار الائمة الاظهار لاتصال السلسلة اليهم صلوات الله عليهم اجمعين وكذا
 ذلك مما يتبركون به لادبهم وكان ممن تاهل لاختاء الاجازة في هذا الان العالم
 العامل الرافع مراتب العلم الى غاية القصو البالغ منزلت الى مرتبة الاجتهاد
 والفتوى نور حلة الفضل والكمال نور حديق العز والجلال ناشر حكا

الشریعة ابا عن جد المولی المعظم اقا محمد رفیع الله الی علی درجات الکمال ووقف
 الی ارتقاء مدارج الفضل والافضال ابن الفاضل العلامة المجتهد الفروع
 والاصول المرحوم المغفور الواصل الی رحمة الله الغفور اقا محمد علی الشهید
 ببهبهانی روح الله روحه فاجزت له ان یروی عنی الاخبار المروية عن
 النبی المختار والائمة الاطهار سیم الکتاب الاربعة المشهورة فی الاعصار و
 الامصار بل جملة کتب اصحابنا الابرار اسکنهم الله دار القرار من العلم العقلي
 والنقلی ثم اروتی عن شیخی ومعتدی قطب فلك السیادة مکر دایرة
 السعادة افضل الحكماء والمتکلمین اعلم العلماء والمنتشرین للشهید
 الثالث المویذ بالتأییدات السبحانی المغفور المیرزا محمد مهدی
 الحسینی الموسوی الخراسانی عن شیخی واستاده اقا بهاء الدین محمد
 عن شیخی میرزا بدرالدین محمد عن شیخی محمد الحر العاملی وطریقه
 الی الائمة المعصومین فی الوسائل مسطور وعن شیخی واستاده الشیخ محمد
 مهدی الفتوی الخفی عن شیخی ملا ابوالحسن عن شیخی شیخ الاسلام المسلمین
 ملا محمد باقر المجلسی قدس سره وطریقه الیهم علیهم السلام فی البحار مذکور
 وعن شیخی واستاده قدوة المتیقین ستمی خالص الائمة المعصومین جدیجتنا
 المستجیزین اقا محمد باقر الشهید ببهبهانی ایتة الله فی العالمین وطریقه الیهم معرو
 انتهی بقدر الحاجة تصانیف او بنابر آنچه در کتاب مرآة الاحوال مرقوم ساخته نیت حاشیه صمدیه
 سنه ۱۲۰۰ ویدیکه در کتاب انبان در رد و سنن البیاض کرده تقریباً و در هزاره هفتصد بیت است رساله
 نور الانوار شرح آیه بسم الله هزار بیت است کتاب ذر الغرر فی اصول الاحکام الالهیه که در
 نجف اشرف تا ایف ساخته قریب چهل هزار بیت است تخریج مختصر نافع از اول تا بحث غمال
 که در لبلبه تم تحریر فرموده قریب شش هزار بیت است رساله قوت الاموت در وایات حقه و سیم

یکجمله ان تصنیف در آمد سه هزار و پانصد بیت است جواب مسائل مرشد آباد و آن پانصد
است بیع الازهار در مسائل متفرقه اصول فقه و کن هزار و پانصد بیت است جزو اول کتاب
مخزن القوت شرح قوت لایموت که در فیض آباد در مدت چهار ماه نوشته و دوازده هزار بیت است
رساله تحفه المجین در مراتب فضیلت حضرت امیر طاهر بن علیهم السلام و اثبات خلافت بلا فصل
جناب امیر المومنین علیه السلام که آنهم در فیض آباد نوشته تقریباً سه هزار بیت است جواب
فیض آباد تقریباً یک هزار و سه صد بیت است تاریخ نیک و بدایام که با التماس تخریر علیا بهو یکم از
نواب احمد الدوله مرحوم در فیض آباد نوشته و آن سه صد بیت است تاریخ ولادت و وفات
سادات امیر طاهر علیه السلام و آن نیز سه صد بیت است تاریخ بغلی ستمه تحفه الاخوان در احوال
مشایخ ایرانیا و خلفا و حضرات امیر و غزوات حضرت امیر علیه السلام و مطالب چند که در دکن نوشته
قریب سه هزار بیت است عقد الجواهر الحسان در جواب مسائل حیدر آباد و دکن نیز ایشی شصت
ست تنبیه الغافلین که در مبداء لکهنو تصنیف ساخته و آن هزار بیت است رساله کشف الرین لمین عن حکم
صلوة الجمعة و الجیدین مرآة الاحوال تقریباً پانزده هزار بیت بوده باشد رساله کشف شریعین حکم المنة قریب هزار
بیت است و عدد ابیات مجموع آنها نود و پنج هزار بیت است تقریباً جدول احکام شکایات نماز
وی از اولاد ذکور پنج فرزند داشت آقا محمد اسمعیل بن آقا محمد علی البهبهانی
برادر آقا محمد سابق الذکر است و سبط استاد الكل آقا باقر بهبهانی علیه الرحمه حالات نامدارش
و در مرآة الاحوال جهان نمایان عبارت مر قوسست عالم فاضل کامل نبیل مقدس زاهد صلح
جلیل بیدیل آقا محمد اسماعیل اطال الله بقاره بین ازین فقیر کو چک است اگر خون نشان
نکته گیران لسان نبود هر آینه اشتهب بکسیه قلم را و رسیدان محاب جمله آن نور چشم گرامی اندکی جلوه
مینمودم ولادت با سعادتش در وارا المیز رخت از لیلین حلیله جلیله رشتیه مذکوره اتفاق افتاده
و تعمیل مراتب علییه را چندی در خدمت والد بزرگوار و چندی در خدمت برادر نامدار و چندی در
خدمت بندگان امیر سید علی سابق الالقاب کرده بسیار نکته دان و دقیقه یاب و خوش تقریر و

نیکو تحریر و در علوم خاصه در اصول و فقه نهایت روشنفیر و عارج معارج عالیه و جامع فضائل و محامد
 جمیله ست و در اول امر صبیحه مرضیه جناب سید معظم الیه را که آموزاده است نکاح نمود و از چند اولاد و شد
 فوت شدند و بعد از چند مدت بحجت سوره مزاجی که فیما بین ایشان شد تفریق اتفاق افتاد و کمال صبیحه
 عالیجناب جالینوس الزمانی میرزا زین العابدین طبیب اصفهانی در نکاح اوست و از ظالغه کلمه نیز نکاح
 کرده است و ششیده ام که درین اوقات دختر عالیجناب معلی القاب اخوند ملا شریف خلف حاجی
 عرب را که از بدیه بن و طفولیت الی الان از رفقای ما برادر است و با ما یار موافق و رفیق جانی
 و بغایت نیکو اخلاق و خجسته اطوار و مقدس و صالح و صاحب فضیلت ست در نکاح خود آورده است
 و درین اوقات با اتفاق خیر الحاح حاجی شهباز خان کلهر زیارت مکه معظمه مشرف شده در اوانی که
 در ایران بودم یک رساله در فقه و یکی در اصول مینوشت معلوم نشد که بدرجه اتمام رسیده یا نه
 و اولاد و مجادش نوزده تن بر خوردار محمد مهدی و محمد صالح و محمد بادی ست و محمد مهدی ازین
 زوج کلهریه است و احوال باقی در وقت معلوم فقیر نیست آقا محمود بن آقا محمد علی بهیجا
 برادر کوچک آقا محمد اسماعیل و آقا احمد سابق الذکر ست در کتاب مرآة الاحوال ذکر اربابین عنون
 آورده عالم فاضل و تقی کامل صاحب اخلاق پسندیده و زحیم گرامی آقا محمود و فقه الله الملک
 الودود از نور چشمی آقا محمد اسماعیل اصغر و باین فقیر در لطن متحد ست فاضل ست عالی شان و
 عالمی ست با نام و نشان بفضائل و محامد صوری و معنوی موصوف و بعلم و حیاء و تقوی معروف
 و لادش در بلده کرانشان اتفاق افتاده مراتب شرعیه مادر بد و امر در خدمت والد بزرگوار
 تحصیل نمود و یرابا و شفقتی تمام و رافتی تمام بود و بر خی در خدمت برادر نامدار و این فقیر به تفاد
 مشغول شد و چند روزی از استمعان افادات جناب آقا سید علی سابق الانقاب و ام غلّه
 و ملتی را از گلچینان صدایق افادات فاضل تحریر و عالم بی نظیر زبده المجتهدین و عمده المحققین
 استادی جناب شیخ محمد جعفر نجفی دام غلّه العالی بود و بعد از آنکه بجهت عارج معارج علیا و جامع
 مراتب فضل و زهد و تقوی ست و درین اوقات بسبب رسید که بحجت تحصیل مراتب عقلیه به امر

اصغمان رفته در اینجا عبید مرثیه عالمجاه شاه قلی یک بیگدلی را در کج خود آورده است و سمیع شمر
که از فرزند زنی شده است محمد کاظم نام مولانا سید صفدر بن السید صالح الرضوی الکشمیری
عالمی خبر و فاضله شجر بر و قاضی گوشه گیر از فضلاء کشمیر بود راه زهد و قناعت و صبر و رضا و
ورع و عبادت و اتقایی پیمود و شبها اکثر بیداری و صرف عبادت باری میفرمود و کمتر چشمان
حق بن آن سلاله سید المرسلین خواب می بود

به نیشب که همه ست خواب خوش باشند من و خیال تو دنا لهما کس در د آلود
بالجمله جناب سید همواره بمطالعه کتب و درس و تدریس کتب دین مشغول بوده بر اکثر کتب
فریقین اطلاع داشته و سعت نظر انجناب از توالیف شریفه اش ظاهر و باهرست و غالباً
علمش بر طریقه احتیاط بود و در هر فن از حدیث و تفسیر و کلام و معانی و بیان و فقه و نجوم و جفر
و تواریخ و بعضی از علوم نادره اطلاعی و اقروست گاهی با هر دوشت و تحصیل علوم از پیش عالم
ربانی و فقیه صمدانی ملا محمد مقیم که یکی از اکابر فضلاء کشمیر بود فرموده و اکثر در حضور و سفر همراه جناب
بوده حتی که در سفر کپه لائی موصوف بجانب لکنو نموده جناب سید همراه بوده و پدر بزرگوارش
سید صالح که مرد صالح و عابد و متقی و پرهیزگار بود چند بار زیارت مرقد مطهر و مشهد کرم جعفر
حضرت امام رضا علیه آلاء التحیه و الثناء مشرف گشته اکثر اوقات در سفر میبود تا آنکه بشهر کشمیر که
مقام سکن و محل توطن او بود مراجعت میکرد و در آشنای مراجعت در بلده کابل وفات یافته
و مرقدش نفیث در همانجا واقعست و سمیع گردیده که ابا لیا انجناب زیارت مرقدش میروند
و جناب سید موصوف صبیته ملا محمد قاسم را که داماد آخوند ملا محمد مقیم موصوف بود و بعد خود
داشت آنچه از حکایات زهد و ورع و پرهیزگاری جناب سید موصوف و انهامک در عبادت
و صفاتی انفس قدسیه و ارتباطی که بعالم قدس داشت بسبح راقم رسیده بسیارست و رساله
حداکانه باید تا حصای آن شود بالجملة اشتغال جناب سید در انجمن حوائج مومنین و تعلق داشت
در دین بسید بسیار بود و در حقیقت و مشقت بشمار در فقر و فاقه برای تحصیل علوم کشیده تا باین سید

از جمله تالیفات جناب سید سید جلد کتاب بنظر رسیده و آن هر سه بطرز شکوفا نند مملو و مشحون از نواد تحقیقات و غرائب تدقیقات علمای سابقین و حل احادیث مشککه و بسیاری از فنون مختلفه از کتب سابقین نقل فرموده و یک مجلد از آنها که بسیار ضخیم است با نامی العیون موسوم شده جناب سید دو پسر داشت یکی از این علامه سحریر و مجتهد تریز النظیر آقا سید علی شاه طاب ثراه که حول خیرالش در اوراق آئیده انشأ الله مسطور خواهد شد و دیگر سید عبداللہ رحمہ اللہ که در سنہ ۱۲۰۷ و ۱۲۰۸ بعد الالف و الما تین در عنقوان شباب بس سجدہ ساکنی غریقی دریای رحمت الهی شد و چون خلف ارشدش آقا سید که در سنہ ۱۲۰۹ و ۱۲۱۰ بعد الالف و الما تین از کشمیر بقصد تحصیل و تکمیل بسوی عتبات عالیات رفته بود از جهت الم مفارقت احوال جناب سید صفدر نهایت متغیر گردید و بر الم مفارقت چنین پسر بعد وفات یک پسر جاده صبر و صیا پیود و با جادو طاہرین خود فرمود و در اواخر عمرش منتظم الدولہ نواب محمدی علیخان وزیر الممالک بیت السلطنت لکنئو کہ در فرخ آباد اقامت داشت مدوخرج برای جناب سید میفرستاد و در همان زمان آقا سید علی شاه بفتح آباد آمد و از اینجا بکر بلائی سطرقت چنانچه در ضمن احوال آنجناب قوم میگردد و لقمہ آقا سید علی مرحوم وقت مراجعت خود از کر بلائی معلی بفتح آباد و بنای اقامت جمعه و جماعت در اینجا خطوط متواتر بنجدست والد ماجد خود نوشته که محصل اکثر خطوط این بود که من اینجا هستم و لوزاب موصوف بتکفل و خدمتگذاری و ترویج شریعت مصروف اگر مصلحت دانند اینجا باغیال خود و عیال من تشریف آرند و اگر حکم شود من بنجدست عالی و کشمیر حاضر شوم آخر الامور آقا سید صفدر با عیال خود و عیال فرزند خود بفتح آباد تشریف آوردند و از اینجا هر دو بزرگوار بالوزاب موصوف بکنئو تشریف آوردند و همچنین بمرض الموت مبتلا شده آخر روز پنجشنبه ہفتہ ہم حسب امر سہنہ خمس و خمین بعد الالف و الما تین من الحجرة ازین دار فانی بہشت جادو فانی رحلت فرمود و از باب دانش و استعداد بسیار قطعات در تاریخ وفات آن مخفور فرموده علامہ زمان ہست و علامہ جناب سید محمد عباس الشوشتری الجزائری ادامہ اللہ تعالی ظلالہ در تاریخ وفات آن مرحوم

<p>یبعد الموت من الوهم وما اقرب به اعرب المحجور من الامر فصل يشتب وحینا طلق من یرة اعجب ماله المولس الا على صاحبه شد فی الناس له المثل قل الشبه عبد الصفد والعید قد رحبه</p>	<p>اله للو من الدهر الا ينسبه اسفل الصیم وورق يتناد كعصا كان الصفد بالامس جلوسنا وهو اليوم على الارض طير فدا كان والله تقياد وراعاه تديا نظوم العبد سنی الهجرة فی مصرع</p>
--	--

وله

<p>فاخملت اعین اهل التقی ه ملاح الموت سری فی الثری اصبح ینتاب علیه الصبا العنزة والرفعة والا ثقا عن نظر القلب ما ن نامی انکسفت شمس سماء العلم</p>	<p>انظمت انجم برج الهدی سیدنا الصفد ولما اتا كان لطیفاً عطر الخلق اذ یا عجباً من لحد قد حو ل غاب عن العین ولما یغیب ذد الفاء انا لتأس یحنه</p>
---	--

السید غنی نقی الرضوی مولد و منشور و قصبه زیاده پور از الزابج بلده ککنست
و سے فاضل خیر و از تلامذه جناب علین مکان آقا حسین طاب ثراه بود مولف تذکرة العلماء
بتقریب ذکر تلامذه جناب سید العلماء نوشته که جناب سیادت و کمالات مآب مولوی سید غنی نقی
معلوم که در اکثر علوم سیما در فزون ادبیه و در سیه و معقولات و لغت عرب و غیر آن بحر عظیم داشت
در صفای ذهن و وجود تقریحه و کمال ذکا و نقاوت طبع گوئی سبقت از اقران ربوده گاه بی سبب
کلامیه زبان در بیان را تشنا فرموده مگر آنکه جانب مقابل را لمزم فرموده بسیار مقدس و محتاط
بود و نیز پور علم و علم آراسته و بکلیه صلاح و تقوی پر است و بود و انیمه تهذیب اخلاق و انکسار نفس

و تواضع و فروتنی ز اعدا الوصف دهشت جمعی کثیر از طلبه علوم از فیض درس او ستفید شده بمکمال
 فضل رسیدند آن قدوده ارباب فضل و تقدس در راه رجب سینه کهنه زد و دو صد و پنجاه و هفت بجای
 بر رحمت حق پیوست سکنش یفش قریب سی و هفت سال بود جنازه مغفرت اندازد رش را از
 لکن خوشبختانه بسوی قصبه زید پور که موطن مالوفش بود نقل کردند از تصانیف عالیه اش ساله
 فرقیه در لغت است که در آن فرق میان لغات قریب المعنی را بیان فرموده و نهجیکه اکثر اهل علوم
 از طب و فقه و منطق و حکمت و غیر آن را بکار آید و در تصنیف کتاب تلخیص اللغات که جمعی از کلام
 لغت باب بامر سلطانی در چندین مجلدات ضخیمه بحجج آن پرداخته بودند مشارکت غالب داشت
 حتی که اجزای آن بعد اصلاح و تصحیح آنجناب به بیاض رسید بلکه گویند که تصنیف بعضی مجلدات
 مختص با آنجناب است و رساله در شرح دعای صباح نوشته بود که نوبت تبیض آن نرسیده.
 و همچنین رسائل دیگر هم دارد که در ستوده مانده و نوبت اتمام نرسیده رحمه الله تعالی آتی
 مؤلف گوید که بسیار از فضلاء معاصرین انعم از عان فضل و کمالاتش داشته و غایت اعزاز
 و احترام در تحریرات خود مرعی داشته خصوصاً جناب استطاب علامه زمان مولانا السید محمد علی
 التتیری دام علاه و مدنی بقا که اکثر اوقات سلسله مودت و مکتوبات با وی مربوط داشته
 و با عزاز و احترام در عبارات مراسلات خود او را یاد فرموده چنانچه علامه موصوف در مکتوب خود
 که در سینه تسع و اربعین بعد الالف و المائتین بعد اشعاری چند که در وصفش انشا نموده غیر
 المصقع العطرینف والبدد الیهفوف قمقام الفضل الاحجام التیلاء
 سبده السعادة عربین القادة مرکز الکمالات قطب السعادات المتمم
 لکارم العادات الحادى لحاسن الصفات صاحب الخلال الماثورة
 والحضال الحميدة الموفورة اتی لوجل ارسطاطالیش حضرت به بهت عن عوائد
 حکمت حدة فطنته بحدید س که ما فی الضمائر قلیل الاظهار و یکاد زیتم
 یضی لولم تسه نار الودع التی المتی البارع اللوذعی الا حوذ ذوالطبع النقیض

العلامة السيد غني نقی لازالت تمارق افاداته مصفوفة وذراتي فيوضاته مبثوثه
 وازجمله مكاتب انجماپ كنجواب بعض رسائل علامه ششتري دام طمحه تحريفه زوده چون متفحص نظم
 و نشر است برای ملاحظه ناظرین ثبت نموده

فان عبدا غيرة شقينا	بسم الله وبه بدينا
كليل الفكر مغموم حزين	كتاب من هجين مستكين
الى العلامة الحيد الفطين	كتاب كله حب وود
بهيا حيث كالدر الثمين	نسيم الصبح يبلغه سلاما
يحاكي نفحة عن ياسمين	سلام طيبه يسمو عبدا
و لوج القمر في جسم الحنين	سلاما ليس يشبهه كملا
يزيح الكرب من قلب الطعين	سلام عبقرى حار حسنا
الى اتباع سيدنا الصدين	سلام من اليق السقم طرا
على من علمه علم اليقين	سلام حقت بالاخلاص كلا
هيه شمس الاضياء باليقين	سلام مستنير لا يضا
على محبوبه ذات الجون	كلون الورد دابل عين تبر
لايقن حسن جوهره الصدين	على من لو تحدى جوهر ثيا
صدديق صادق خلد خدين	على انس ايسر ذي انتخاب
حليف الفضل والحجاء التكين	على خلص اريب معتمر
سما المجد والغر المبين	على قطب الجزالة والمعالي
بالاف الضراعة والحنين	على من داره اهوى اليها
هوى نحي التراب على الجبين	على من ان اتاه الورد ويب
تفوق الورد بل خلد الحسين	على من في لطائفه معان

مجان
 كجی

خبر
 نفع

هو العظيف قاموس المعاني	الف الجود مسحة الثقبون
حسيذ وكلمات وعلم	ظهير شريعة ومعين دين
له باب محيط للسرايا	محاط بالسيوف من اليمين

وهو دري سلم السماء والسمو محورد امة الذكاء وذكاء العلواء احد الدهر نادى
 الا عصا كاره الجوهر الفرح الذي لم يات بمثل الفلك الدوار البليغ المقول اليلمع
 المجلس الكمال الخنذيذ القصوص السرسورة المحلا حل الماهر في الامور صاحب البر
 الوافي صليك الذهن الصافي ذو الطبيعة المستقيمة التي تعلو نتائجها الشريفة
 والجمان يباع عندها عقود الداردي بالجمان المستوفى قسطا وافرا من المعقول
 والمنقول الفائز بالقدح المعلن من الفروع والاصول الخليل الجليل الفائق على
 اياس الصديق الصديق الاريحي مولانا السيد محمد عباس لازال مجيدا وما برح محمدا
 وبعد فقد هبطت الى هرة كريمة ومخاطبة باهرة عظيمة منظوية على دلائل
 الاعجاز تحوي طرائف الحقيقة والمجاز كأنها جوهرة بجمية وفريدة سنية تحوي
 على افادت رائعة تنشط الاذهان وتتضمن على بدائع شائقة تسابق سمعها
 الاذ المن محلا على لمرها عيون البصائر ومنية بقلاد لم يحظر منها في الضم
 حروفها اسمن من اداة الكروش وخطها كحل من اصناعة الشموخ لطافتها التعباينة
 تنبئ عن لطف معانقة الشائق بالمشوق والفاظها الحسان الحسانية اشهى من
 الحيوة لدى النفس المدقوق مثل سطورها كمثل جنات تجري من تحتها الانهار
 يسبق ما فيها من النوار ونحو الجنان قبيل الاظهار كلها الطيبة اعذب من الضياء
 تشل على فصيح مستعذب ابقى من مواصلة الاحباب تسجع حمامات البراعة على
 جذوع معانيها وترترعنا دل الفصاحة على افنان مبانيها محاسنها بمثابة ليس لها
 في حسنها نظير ولما ينسج على منوال محررها اديب نحر اشهد ان صاحبها السلا

الخنذيذ
 بانجامه والدين
 اجبات شوقه
 غنى
 بنظمه الكاركر
 مقترن
 تمامه
 العالم الديان
 جود
 منتج
 نصيبا
 كذا

اوحدا لا عصا را بلغة اذ باء الاصهار ليس احدا يعارضه في شذو سما
 فوائده من النظم والنثر ومن ذل ثمانته كما لا في هذا العصر فاستلذ
 العبد المخول بثمراتها واستحل من حلاوة فكائها لكن لما كانت ينبغي
 عن عدم التفات ساكبها الى تصحيح ما في الرسالة من المخل وحذف ما فيها
 من التل كدت ان احرق بنيران الملل واستغرق في بحر الكلال
 لعله عدني من لا يستحق بلطفه العليم ولا يستوجب بمنه المجسيم
 ليت شعري ان المولى الوحيد بمولم يصلم فسادها ولم يزل كسادها
 هل لست من المتسكين بولائه ام لست من المتمسكين تحت لوائه
 ام لا استحق لاستتار الهمة بذيل رحمائه ما الباعث على ان لا تروى
 بماثء وانى اعلم من قبل ان جنابه ميز الصالح عن السقام من كلام
 بعض الاشعرية الماتريدية بوجه استقام لا ادرى ما منع
 عن عدم التحاشي من التغيير والتصرف النذر من التقديم
 والتاخير فاريد ان ارسل الرسالة المعلومة الى حضرته ثانيا
 ولعن ان الاتماس في استصلاحها ثانيا اذ المرء لا يعرف ما في
 نفسه من العيوب ولا يجنب شئ من الغيوب هذا ما جرى عليه
 يراء العبد المحموم المهورز الافعال على سبيل الاستعجال حالة كثرة
 الاستغفال وتوسع البال لحرار صغى الافراد موتان الفواد
 المايور سبلاسل الانام المرهون بايدي الاسقام المعتصر
 بفضل ربه القوي السيد غنى نقى الرضوى اغناء سبحانه من منه الجسيم
 وصفه عنه سقطته بفضل العليم المامل ان يصلم المولى ما في هذا الكتاب
 من السقام ويجو ما فيه من اغلاط صدرت عن داعية المسقام اللد

استولت علیه جنود الامراض فی هاتی الا یام وخیر المحتام السلام من السلام
جناب علامه اوصدی الناس مولانا اسید محمد عباس دام ظلالة علینا در تاریخ وفات آنجناب

این قطعه فرموده

عن المعائب کانت نسیت محامده وجرت لفرقة العیون المجامدة اذ ذکر ان نسیة وقصائد تقوی وعلم تشر نفس ناقده سهر الملیا کیف اضحت راقده امانعت کماله فعلا حلا	ذاك الغنی عن المعائب والنقص نضبت عیون العلم عند وفاته یکب علیه یراعه ومداده عجبا لرتبه التي حلت بها عجبا لقلته التي عهد بها هذا بیان رحيله من عندنا
---	--

عام الوفاة له مراتب اربع

سبع وخمسين واثنان واحدة

بلا محمدی بن محمد شفیع الاستر آبادی المازندرانی دی از شاہیر فضلی اعیان
ومولد و منشاء او بلده مازندران است استفادة علوم و کتاب فنون از آقا سید علی طباطبائی
وجمعی از علمای عالیشان فرموده و بر مرتبه عالیہ اجتهاد و درجہ قصوای فضل و رشاد فائز گردید و حق
بلکہ کرمانشاهان اقامت داشت و در عهد خلدیگان غازی الدین حیدر در حد و دستان العین
بعد الالف و المائتین بلاد هندوستان آمد و بقیة عمر در بلکہ لکنو اقامت داشت وی عالم
متبحر و فاضل مجتهد و ہمیشہ مشغول تصنیف و تالیف و تدریس بود و بگوشه عزلت و قناعت بسیر
سیر اکثر مردم گمان دارند کہ او اب حسن اخلاق و توجه و التفات را با کسی مرعی نیست فرمود
لکن حق آنست کہ بجز اہل علم و جمعی از طلبہ علوم کہ بحجت استفادة حاضر خدمتش میشدند با دیگر
مردم ارتباط و ملاقات کمتر داشت با عمم الناس از غیر اہل علم خصوصاً کاری و التفاتی نداشت
و با جمعی کہ از اہل فضل و کمال یا طلبہ علم و مستفیدان خدمت بابرکت او بودند کمال تواضع

والتفات و محاسن اخلاق و بذل اشفاق پیش می آمد تصانیف دقیقه و رسائل انیقه دارد که نشان
کمال فضل و غایت اجتهاد و است لکن بعضی از آن نام تمام و بلکه بعضی در سوده مانده با جمله از
سائر کتب و رسائل مصنفه آن مرحوم که معلوم این حقیر کثیر التفسیر شده است رساله قاطب العقول
فی بیان قواعد الاصول و کتاب بنابرین الفرعیات فی نوایس الشریعات در فقه که نوبت بآنها
آن نرسیده و تدری از آن از باب طهارت تصنیف شده و دیگر حاشیه بر شرح مطول مسمی به
مکمل است که آنهم با تمام نرسیده و قدس از آن نام تمام مانده و رساله اصول بن بقاری که آنهم نام تمام
است و رساله ثمره الفوائد در مسئله ترجیح جماع منقول که آنرا در بلده کرمانشاه در ادو اکل سنه یک هزار
و دویصد و سی و پنج هجری تصنیف فرموده بود و رساله مصداق الاجتهاد لا اختیار جوده ما جمعه
فی القدر و الفوائد و رسائل اصول فقه و حدیث و تفسیر و کلام که آنرا هم در سنه مذکوره تالیف فرمود
و رساله فضل الخطاب فی حجتیه ظواهر آیات الکتاب که آنرا نیز در سنه مذکوره تصنیف فرموده و
رساله احسن الاقوال فی تحقیق ما هو الراجح بالالفاظ عند تعارض الاحوال که آنرا در سنه یک هزار
و دویصد و سی و هشت هجری نوشته بود و رساله طهارت در احکام طهارت بزبان فارسی و رساله
ممتاز در مسائل نماز در فارسی که تاریخ تصنیف آن سنه یک هزار و دویصد و سی و هفت هجریست
و رساله استحکام و مسائل صیام فارسی و رساله کنوز در نماز باس لوافل و رساله هدیه السلطان
در بیان اصول ایمان که آنرا از راه تحفه برای پادشاه خلد منزل نصیر الدین حیدر مرحوم در بلده
لکهنو تصنیف فرمود و تاریخ ماه شعبان سنه اربع و بیست رساله غره المجبین در احکام نماز پنجگانه
که آنرا براسه نواب منتظم الدوله حکیم حمیدی علیخان مرحوم قلمی فرموده بود و کتاب مجاری الاجتهاد
ترجمه جلد هشتم بحار الانوار که آنرا در سنه اربع و بیست فرمایش مادر سلطان خلد منزل سابق الکرامه
بیاد شاه یگم مرحومه نوشته باب اول و باب ثانی از آن با تمام رسیده است و بس و رساله
اعانة الباری در جواب شبهات اخباری و رساله در ذیج حدیث در فضائل جناب پیر علی ^{علیه السلام}
که بفارسیست و رساله نجم المومن در جواب مسائل متفرقه بزبان فارسی که در بعضی بلاد رسیده است

از برای نواب ممتاز الملک مؤمن علیخان تالیف نموده بود و رساله کج بزبان فارسی و رساله مواهب
در فوائد جلیله متفرقه که منتخب از تصانیف علمای سلف است و آنرا در سینه یکم هزار و دویصد و پنجاه و
هفت هجری تالیف فرموده و مسودات در علم نحو و غیره که ناتمام است و مسوده شرح معالم الاصول
در اصول فقه که آنهم ناتمام است و رساله در علم کلام بقاری موسوم بالیقان در بیان ارکان ایمان
که آنرا شامل بر رد اقوال بعض تلامذه سید کاظم رشتی در اواخر عمر خود تصنیف فرموده و آن تا باب
نبوت نوشته شده بود و نوبت با تمام آن نرسید و فات آنجناب در ماه ذیقعد سنه یکم هزار و دویصد
و پنجاه و نهم هجری در بلده که کنه صاهنا الله تعالی واقع شد و در دار المعرفه حیدیه تعمیر جناب غفران
علیه الرحمه مدفون گشت از تلامذه اش جماعت بسیار درین دیار اند که در علم و فضل بیان اول
و اشال خود ممتاز اند استید کاظم بن قاسم الحسینی الرشتی در علوم عربیه و اصولیه و
فقهیه هجری ذخائر بود و آثار عقائد و اقوال وی بطریق شیخ خورشید احمد حائلی و مترجم طریقه او بود
تا ویل اقوال و عبارات بسیار است و میگفت که عبارت شش زیارت که مردم بر کفر و زندقه حمل میکنند
من معانی آنرا بر پنج صحیح میدانم و مدعی بود که شیخ او در مقام ائمه علیهم السلام را دیده و موجب افتخار
الوار آبی بر او گردیده باحکام اتباع او را که بر طریقه وی اندک شکی نماند و شیخیه هم که نیند و خودش هم
اقوال غریبه و تحقیقات عجیبه دارد که بنظر بعضی فضلا خوش نمی آید و بعضی نسبت کفر و فساد
عقیدت باو میکنند و الله اعلم بحقیقه الحال القصه تفصیل بطران عقائد معتبره و قواعده
مختلفه اینفرقه مستحضره را جناب مولانا سید العلماء قدس سره در تصانیف انیقه خود خصوصاً در
در کتاب افادات حسیفیه فی صفات الرب البریه و کتاب حدیقه سلطانیه بدلائل شافیه و بر این فاطمه
از معقولات منقولات بیان فرموده اند و عبارات ایشان از تصانیف ایشان نقل کرده و نقض و رد آن
با حسن کلامی که مزید بر آن تصور نباشد پرداخته اند و این اوراق گنجایش ذکر آنها ندارد و من شاء
الاطلاع علی المفصلات فارجع الی تلك الافادات و فات سید کاظم در سنه
یکم هزار و دویصد و پنجاه و نهم هجری اتفاق افتاد و مصنفات او بسیار اند پنجاه آنها آنچه خودش در بعضی مسائل

ذکر نموده نیست کتاب الواسع حسینی الحارث الالهیه و شرح خطبه طنجیه حضرت میر المومنین علیه السلام
 که آنحضرت آنرا در میان مکّه و مدینه انتشار فرموده بودند و تفسیر ایه الکرسی تقریباً هفت هزار بیت بوده باشد
 شرح حدیث عمران صابئی در ذکر سباحه او با حضرت امام رضا علیه السلام و شرح قصیده که لایسته
 بعد الباقی از افندی فی مع مولانا و اما الکاظم علیه السلام و رساله بسوطة در عقاید اصولی خمسة
 رساله مطالع الاقوال رساله در اجوبه مسائل ملا محمد رشید موسوم بمسائل رشیدیّه و رساله در
 بعض اسرار السبله و رساله در شرح اسم اعظم و رساله در بعض اسرار السبله و سوره حمد و رساله در بعض
 امور متنبّه از السبله و رساله در اسرار السبله ایضا و رساله در بیان میزان قیوم و قطاس تقسیم رساله
 در بیان کیفیت سلوک الی الله و رساله در اخلاق و رساله در اجوبه مسائل ملا آقا محمد رشتی
 و رساله در اسرار شهادت حضرت امام حسین علیه السلام و ذکر مصائب آنحضرت و رساله در اجوبه
 مسائل ملا محمد علی خراسانی ساکن نجف اشرف رساله در اجوبه مسائل شیخ عالم و فاضل کامل المولای
 النبیل الشیخ اسماعیل بن الشیخ اسد الله الکاظمینی در بیان عصمت و تفسیر قوله تعالی ان
 جماع علی الارض خلیفه و در وجوب معرفت ائمه اثنا عشر علی کافه الاشیاء علی التفصیل و دیگر اشیا
 و رساله در جواب مسائل عالم محقق مدقّق شیخ محمد بن شیخ عبد علی آل جبار العقیفی رساله در جواب
 مسئله سید حسن رضا هندی در ادله فقیه و رساله در اجوبه ملامه شی رشتی در ادله شرعیّه و رساله در
 بعض مسائل اصولیه و رساله در بیان اینکه بیان الفاظ و معانی مناسبت ذاتیه است و بعض
 فضلا که قائل بعدم مناسبت بود و رساله در ذکر لغت و در علت ایجاد آن و رساله در بعض مسائل
 اصول ایضا و رساله اصولیه ایضا مشتمل بر فوائد شریفه و رساله در ذکر اینکه حقیقه شرعیّه ثابت
 و رساله فی ان الله لا یخاطب الناس الا علی ما یفهمون و رساله در احکام تطهیر و ایلا و در جواب
 سائلیکه از بحر سیده بودند و رساله در احکام طهارة و صلوة که در آن محض فتاوی اند و رساله
 در بحث صوم و رساله مختصر در حج و رساله حدّ لفظه و احکام آن رساله در بعض مسائل میراث و رساله
 در مسائل زکوة و احکام آن و رساله در اجوبه مسائل خمس و رساله در بعض مسائل بیع و صلح

و رساله در اجوبه مسائل نکاح و طلاق و احکام آن و رساله در اجوبه مسائل محبت و ما يتعلق و رساله
 در ذکر مسائل امانت و شرکت و وکالت و نیابت و سایر مکاتبات و مقاضه و قرض و مزایه
 و بعضی مسائل دیات و حدود و رساله در بعضی مسائل جهاد و ما يتعلق به من الجزیه و شرائطها
 و احکامها و احکام الاراضی المفتوحه العنوة و بعضی المسائل فی التذکره و الوقف و رساله در اجتهاد
 و تقلید و بعضی مسائل قصاص و رساله در مسائل متفرقه در مسائل طهارت و صلوٰه و نجاست و مثالها
 و رساله در بیان نسبت طالع الخفرت با عالیه و بعضی احوال متعلق با م و ذاب او و دیگر آنها و رساله
 اجوبه در مسائل کثیره در اصول فقهیه و احوال اوله شرعی و رساله در اجوبه مسائل عالم عامل و قایل
 کامل شیخ علی بن قریش در بعضی مسائل فقه و در بیان عوالم و در تفسیر باطن قول حق تعالی و فیهنا
 بلنج عظیمه و دیگر بعضی مسائل و شرح قصیده ابن سینا فی السؤل عن علقة الخلق الروح الجسد
 و مفارقتها عنه و رساله در اجوبه مسائل بغداد و رفقه و رساله در رفقه بحجاب سئلیکه از بلده حاصره و
 و رساله در اجوبه مسائل شیخ محمد احسانی و در جمع بعضی آیات قرآنی و دیگر فوائد و رساله در اجوبه
 حاجی میرزا محمد ابراهیم تبریزی در احوال صاحب العصر و الزمان و ذکر هویت آنحضرت و زمان
 غیبت کبری و دیگر مسائل و در حقیقت خانه معروف لغیر اشن است و رساله در معنی قول آنحضرت
 ان الذکر لیس قول بالکسان ولا اخطار بالبال و دیگر احادیث و رساله در
 جواب مفتی بغداد که مذہب اہلسنت داشت و دیگر رساله موسومہ بیوسیه در جواب بعضی مسائل مفتی
 سابق و رساله در جواب سئله عالم فاضل میرزا محمد شفیع نائب صدارت تبریز از مسئلہ بحث نجوئیه
 و رساله در جواب بعضی از افاضل خراسان و رساله در جواب سئله میرزا محمد شکی و رساله در اجوبه مسائل
 میرزا حسن اہندی عظیم آبادی در بحث معاد و بعضی تحقیقات فقرات دعای سمات و رساله
 در جواب مسائل سید حسن رضا سندی مثل بر بحث عجیبه و تحقیقات غریبه و رساله در جواب
 حکیم سید محمد علی ہند در بعضی مسائل طبیعہ و رساله در اجوبه مسائل فاضل آقاہ شیخ حنیف اہل
 احمد بن الشیخ صالح بن طوق لطفی و معنی فقرہ یا منہ الی علی ذاتہ بدن اتد کہ در کا

صبح وارد است و دیگر حادث و رساله در جواب بعضی افاضل از اولاد شیخ عبدالجبار قطیفی در ترتیب
تجلی و رساله در اجوبه سائل سید حسین قطیفی در علوم شتی و رساله در جواب سائل شیخ محمد حبلی که از بلده حسا
فرشاده بود و در فقه و رساله دیگر در اجوبه سائل بلده حسا در محادیش متفرقه و رساله در اجوبه سائل که از بلده
ایریش شیخ محمد حسین بن خلف بحرانی رسیده بودند و رساله در اجوبه سائل که از جبل عامل که فرستاده بودند آن
مسئله اند و رساله در اجوبه سائل عالمیه که به تحرییر اجوبه سائل سابق که از جبل عامل رسیده بودند و آن سائل صعبه اند
مثل سائل کثیره است و رساله در اجوبه سائل غویه در نفی قول ان الحرف کان موجودا قبل وجود
السموات والارض و دیگر بحث متعلق باین و برین رساله شمل بر یک سائل صعبه است رساله در اجوبه
بغلبه در یک بحث و نادر هر دو عالمی و میشود رساله در اجوبه سائل سید علی بهبهانی در سائل متفرقه و رساله
در جواب سائل سید علی مذکور در ذکر فرق میان بیئوت صفت میان بیئوت عدول و رساله
در اجوبه سائل مرزا محمد باقر الطیب ابیهیانی و رساله در شرح دعای سات و فییه من عجاب
المطالب که آنرا بالتامس فاضل کامل و نوزاد هر ملا علی اصغر فیثا پوری نوشته بود و رساله در شرح قصیده
بائیه من شند الذهب لعلی بن موسی الاندلسی در علم کیمیا و اول قصیده مذکور نهیت مطلع

حَدِّ الْبَيْضَةِ الشَّعْرَاءِ نَعْقُورَهَا
فَإِنَّ لَهَا تَحْتَ الْقَشُورِ لَبَابًا

و رساله در اجوبه سائل ملا کاظم مازندرانی در علم کیمیا و رساله در اجوبه سائل مازندرانی در شرح دعای
اسبیح و رساله در اجوبه سائل ملا عبدالوهاب لاجانی در عدم استجاب دعا و اثر تربیه بنیه
و رساله در تنبیه بعضی افاضل اهل نجف اشرف در بعضی مطالب عبارت از رساله خود که در علم حکمت
و رساله در توحید و رساله در اجوبه سائل میرزا علی اشرف مراغی در احوال ملائکه و رساله در شرح کلمات
منسوبه لبیکو فخر رازی در مقدمه توحید و رساله در اجوبه ملا همدی اشرفی در سر اختلاف افزو و رساله
در جواب مسئله اقا محمد شریف کرمانی در تمذیب اخلاق و رساله در علم بیئت و رساله در شرح رساله
اسطرلاب شیخ بهاء الدین عاملی ره و رساله کشف الحق در مباحث متفرقه و رساله در اجوبه سائل

حاج عبدالمطلب سالک در شرح چند فقرات شرح زیارت استاد او در ساله در ترجمه ساله حیوة
 الاستاد و رساله در ترجمه مختصر الحیدریه فی الفقه لمولانا الشیخ علی علی الله تعالی و رساله جزوه
 در سلوک الی الله و رساله در اجوبه سائل مولانا شیخ محمد بن حسین بن خلف بن سلیمان و رساله
 مسمی به حجة البالغہ در ردیه و ردیه و انصار و اثبات نبوت آنحضرت و ولایت حضرت امیر علیه السلام
 و دیگر بسا حث و رساله در جواب مفتی بغداد و تفسیر قوله تعالی یا ایها الذین امنوا شهادة
 بینکم اذا حضر احدکم الموت و سئل ضلع و رد و شافعی و دیگر سائل و رساله در اجوبه
 سائل ملا حسین علی و رساله در اجوبه سائل سید مقیم قزوینی و رساله در مقامات طاهره و طاهره
 و ذکر تاویل و غیره و رساله در اجوبه سائل بعض علمای جبل عامل و رساله در حقیقت عقل
 سوح و نوم و ماده آفتاب و غیره و رساله در اجوبه سائل میرزا محمد حسن بن ذریع میرزا محمد و رساله
 و بعض فوائد جفر و رساله در اختلاف مراتب موجودات و رساله در سراسر صلوة و ما يتعلق بها
 من الطهارة و اسرار الصیام و الزکوة و الخمس و الحج و تفسیر سوره الحمد و التوحید و القدر و ذکر
 شرفیت امام علیه السلام و دیگر امور و رساله در انطباق عالم کبیر با انسان رساله در معنی نقطه
 فی السبلة و رساله در حل شبهه اکل و ما کول که در جواب سوال شایسته محمد میرزا نوشته بود
 و رساله در اجوبه سائل عبد الله بیگ و دیگر رساله در جوابات سائل او و رساله در اجوبه سائل
 محمد رحیم خان و رساله در احکام ولد الزنا و رساله فی حقیقه القول فی الاخبارین من المجتهدین
 و رساله در اجوبه سائل مهندس که کسی از هند فرستاده بود و رساله در ترجمه بعض اجزای اوایل
 شرح زیارت و رساله مقامات ابعادین و رساله در اجوبه سائل بحرین و رساله در اثبات افضلیت
 حضرت فاطمه از مریم و سائر نسوان از آیت قرانی و ذکر مراتب تفضیل من انصار الحسین و
 انصار القائم عجّل الله فرجه و سلمان و علم و آباد و مقدار و رساله در شرح کلمات
 بعض علما و رساله فیما یجمل اکل من صید البحر و البر و دیگر سائل و رساله در اجوبه سائل شیخ سلیمان
 بن عبد الجبار مستطی و رساله در عصمت انبیا و رساله در سئله معاد و شرح لوا مع شیخ مقدار که بآیات

علامه نوشته در رساله در سائیکه کسی از شام فرستاده بود و رساله در حکم عده است موطا که رساله موسوم به
 بجمعه و منعه در رساله فی النون و وضع دائرة بالتعال النونین و حکم الواوین البین رساله در سائر
 حج در جواب سوال آقا محمد باقر زیدی در رساله در حنی حدیث ان الله خلق ادم علی صورته
 که آنرا در که مشرفه تحریر نموده بود و در جواب اعتراض بعضی اهل انکار در رساله در شرح این بیت
 که بحضرت امیر منسوب اند

و بعد عن ابائه الاهدال	ارای العلم فی ذل وجوع و محنة
لما کان وجهک علی الارض النون	فاما کان کسب العلم اسهل حرفة

در رساله در مقدمه شرح اربعین خود و رساله موسوم به دلیل المحترقین در رساله در جواب بعض
 سالکین از اهل مکاشفه و تکلیف در تفسیر فقره دعا هر روزه ماه شعبان و آن اینست -
 الهی هب لی کمال الا نقطع الیک و انز ابصار قلوبنا بضیائظها
 الیک حتی تخرق ابصار القلوب حجب النور فیصل الی معدن العظمة
 و تصیرار و احنا معلقة بعز قد ساء و رساله در حل بعض اشکله
 و رساله در اثبات وجود جن و بیان حقیقت و صورت و ماده و هیات ذراته و غرضیه آنها و ذکر
 تشکل ایشان با شکل مختلفه و تکلیف و عبادت و موت و حشر و جنت و نار و سائر احوال ایشان
 که آنرا در جواب مسئله عالم عامل و فاضل و اصل میرزا موسی ابن الحاج میرزا حسن الشیرازی
 که از قزوین همراه خود آورده بود نوشته بود هدا اما وجدناه من مو لفات و
 مصنفان الشید علی بن الشید ولد علی التصریر آبادی اللمکنوی طاب قدما
 و لاوتش در لکهنو بهیچد هم شوال سده یکم از رود و صده هجری و قریب وی صاحب زهد و ورع و ذکر
 علوم و اخلاق و مهارت و کشته ذات و الاصفافش همیشه مصروف و عطف و هدایت خلق و اقامت جمیع
 و جماعت بود و در اکثر فضائل شهرت و شهرت یما در علم و قدرت و فن تجویدی نظیر بود در سنه خمس و العین
 بعد الالف و المائتین از هندیستان بکر بلائی معطی سفر نمود و علمای اینجا تعظیم و احترام او میکردند

تخصوصاً فاضل سید کاظم رشتی بسیار در رعایت تعظیم آن سید جلیل القدر کوشید و کمال ذوقی اورا
در یافته اجازه شتمل بر دایح و فضائل آنجناب نوشته آنجناب داد با کلمه سید موصوف و سید مست
و اربعین بعد الالف و المائتین باز مراجعت باین دیار فرموده پیوسته مصروف و غط و هدایت مردم
و تدبیر و تصنیف بود اورا در سفر عتبات باخشات و مناظرات با مخالفین واقع شده از جمله تصنیف
اوست رساله در محبت فک و در رساله در باب متعه و رساله در علم قرأت و رساله در رد احوال اخبارین
و رساله در جواز تغزیه داری جناب سید الشهدا علیه السلام و تفسیر کلام مجید عبارات بهند در دو مجلد
و بعد اتمام آن تفسیر و سینه ست و حسین بعد الالف و المائتین مره ثانیه یا جمعی از دوستان و رفقا
از لکهنو سفر نموده بزیارت شهر و وضع رخصیه ضوییه علیه الاف التحیه مشرف گشت و از آنجا بزیارت مشاء
مقدسه اتمه عراق مراجعت فرموده بعد از قلیل در کر بلائی علی بر طبق متنا قلبی که از منی داشت
بتاریخ سید هم ماه مبارک رمضان سنه تسع و خمین بعد الالف و المائتین بر حمت حق پیوست مدت
عمر شریفش پنجاه و هشت سال و یازده ماه بود قبر شریفش در آن مکان ملائک اطمینان در پیکو
قبر مقدس جناب آقا سید محمد بن آقا سید علی طباطبائی واقع است و مولانا سید ابراهیم حارثی
که از علمای عالمین و نجمه قاطنین و ساکنین آن بقعه طیبه و مقام اکرم بود خطی مشتمل بر خبر وفات
آنجناب بخدمت جناب سید العلماء طاب ثراه نوشته بود و در تسلیم و تعزیه آنجناب چیزی از او
در آن درج فرمود که منجمه آن این بیت بود

وَمَا الدَّهْرُ إِلَّا مَحْنَةٌ وَبَلِيَّةٌ
تَوْبٌ وَابْتِئَاءُ السَّامَانِ بِمَاءٍ

بعد از ملاحظه خط مزبور جناب سید العلماء طاب ثراه خطی که بجزاب خط مذکور قلمی داشته بعض عبارت
ثبت نموده میشود اما بعد فقد وافی الینا کتاب من جنابک المستطاب مخبراً
بمصائب یاله من مصاب و اقلقتنا بوفاته السید المجدد المکرم المعظم الاکرم
الاقوم السید علی علیه الله مقامه و سزا داکس امه کما ختم له بالشریف

واقبل بالوضع الاشرف وقد والله هطلت العبرات على الخدود
لهذه الرزية المفتة للكيود وارتحل السرور وانكسرت الظهور
ويحق لنا ذلك فلقد كنا نحن نحن الى لقاء عياه دأشما ونترقب اياته
سالما غائما فكان قد كان يوم توديعه عند نأهبة للسفر هو اليوم
الذي زرته فيه عا سدا له وهو محتضر وهكذا الزمان يمض على
الغير وما للدهر من وفاء وعلى الدنيا بعده العفا فان الله وانما
اشكوبني وحرني الى الله ولا حول ولا قوة الا بالله وما جرى على

لسان القلم اقتفاء بيراك لا قوم

عيون المنايا لا تنام هنيئة وناع انا من طفوف حسين نعم سيد لحيك عليا مجيدا اتي حائر من بعد ما ظل جائرا غيب كتيب نارح عن دياره كتاب اتاني ناعيا وهو نارح وقد اسبلت تلك لعبائر عترة لعمري ان التوبة والمحسن والاسر	ولكن ابناء التمان نيام فلم يبق فينا راحة وجمام له في جوار المصطفين مقام فنومته نوم الحمام جسام عليه من الله السلام سلام ففيه شفاء الى ومنه سقام وفكرت فيها والدموع سجام جليل وبالله الجليل عصام
---	--

مزار بعيد والجسوم ضعيفة
منصير جميل والسلام ختام

والكثري از علما وفضلا كبرياي معلي در مشيه وقصا فرموده اند كما يتفاد من خط اسيد ابراهيم المكي
وجناب مولانا العلامة اسيد محمد عباس الشوشري در تاريخ وفاتش اين قطعه انشا فرموده

ترحل صاحب لعليا علي
وسافر هو مفرج كظير

مجید کابر من اهل بیت	بهم عن الصراط المستقیم
اولی اید و ابصار و عبدا	له قد اذعن القلب التسلیم
تغلغل صیدتم فی کل ارض	وجد منهنم الشریع القویم
ومن کنت مودتهم علینا	وانزل فیهم الذکر الحکیم
طفأ بالطف هموما غریبا	وفی قربا لحسین له نعیم
شهید الکربلاء له ضمین	ورب غافر بن کریم
واملاک السماء موزخات	لرحلته له سی زع عظیم

السید حسن بن اسید ولد ار علی انصیر آبادی الکنوی ولادت اولست و یکم ماه ذی القعدة
 سنه خمس و الف بعد المائتین در بلده لکنو واقع شد تحصیل علوم از والد ماجد علامه خود و هم از
 خدمت برادر نامدار خود حضرت سلطان العلماء شرافه فرموده و در تقوی و زهد و مروت و سلاست
 طبع و حلم و انکسار نفس و سائر محامد ذاتی و صفاتی نظیر خود داشت سیما در عبادت که اکثر اوقات
 صائم النهار و قائم اللیل میبود از تصانیف شریفه اوست که عربیه در بیان انچه تعلق بگفتن از ان شهید
 دارد و خوشی تحریر او تلمیذ در رساله در احکام اموات و رساله در علم قرأت رساله تذکره الشیوخ
 و اشبان در ذکر مواضع و کتاب مبسوط در اصول دین بزبان هندی که مشتمل بر مطالب جلیله است و فاش
 در یازدهم شوال سنه شین بعد الالف و المائتین در لکنو واقع شد بهت عمر شریفش پنجاه و چهار
 سال و ده ماه و سبت روز بود در روز وفاتش خلقی کثیر از فضلاء و علمای و صلحا کرام و طلبه علوم
 و سادات ذوی الاحترام بمشایعت جنازه او حاضر بودند و اشک حسرت از دیده حق بین نریختند
 خصوصا اخوین جلیلمین امرم جناب سید العلماء آقا سید حسین جناب سلطان العلماء آقا محمد
 طاب ثراهما با جمعی از اکابر و اصاغر نماز بر ان جناب قیام فرمودند و در وار التضرع حسینیة و اخو
 قریب قبر مطهرش بهیلوی قبر برادر نامدار خود جناب سید محمد بن مغفوفه دفون گردید بعضی از افاضل
 بنی اخوان آن مرحوم در تاسیح و فاتش این قطعه گفت

<p>در خلد برین رفت بگذاشت چمن سردار جو ایان خیابان ست حسن</p>	<p>سید حسن آن عباد ز سن معنی حدیث از سر الهام بخوان</p>	<p>و انفرحوم و دو فرزند از چند یکی سید حسن متنی و دیگر فرزند حسن معروف بسید متنا یا دگار گذشت و هم یک صبیبه که در حاله نکاح سید رضی پسر خیاب سلطان العلماء بود است محمدی بن سید ولد ار علی النصیر آبادی فاضل ذکی و عالم المصی صاحب قوت قدسیه و نفس ملکیه و جامع فضائل جلیله بود با وجود حدیث سن در حدیث ذهن و وجود طبع و ذکا و علم و عرفان و صلاح و تقوی گوی سبقت از مثال ر بوده چنانکه بتواتر رسیده بعضی عوایش و تعلیقات و تحقیقات مسائل متفرقه از مسنغات آلهالی صفات گواهی بفشاش دارد در حیات والد ماجد خود در سن بست و سه سالگی از دنیا رحلت فرمود و مرقد شریفش در سینه غفر انعام در پهلوی والد ماجد است جناب سید العلماء شرافه در اجازه که بر اسید کافران چند است محمدی موصوف قلمی فرمود باین الفاظ ستایش آنجناب فرموده المولی الفاضل و الفقیه الباذل ذی الجود و البهاء و الفضل و الذکاء فخر العلماء و السادة صاحب القریحه الوقادة و العظمة النقادة مولانا السید محمدی افاض الله علی اعلیٰ تریبه شایسته محمدهم در آن اجازه میفرماید که آخر سید محمد مرحوم بیان ما هر سه برادران در فضل کمال سبقت و شرف داشت و در وقت نظر بدرجه ارفع و اعلیٰ فائز بودیم جهت در هنگام قرأت درس رو خطاب جناب والد مرحوم بسو او میبود و آنجن که او بسیار فرس جفانی و نظر دقیق داشت و اکثر شهرها را بیداری میگذرانید و اجتهاد در تحقیق مسائل و نتیجه دلائل میفرمود بعدیکه احدی از افاضل میرتبشش نمیرسید و با نیمه خلوت و عزلت راجی پسندید و از لذات و شہوات اعراض میفرمود و مرگ بسیار یاد میکرد و اعتماد بر حیات نمی نمود پس نامه نامه بنجار تفرقه در جماعت انداخته او را مرض شدید مبتلا ساخت و در غفلت ان شباب طبل حلتش بر گرفت پس وفاتش در آرمه ذی الحجه سنه یک هزار و دویست و یک هجری در رسیده و آفتاب حیاتش در نزد</p>
---	---	---

شکست گردید و عمرش بسبب و سه سال بود پس والد ماجد ازین واقعه متبکایم و غم و غم شد و بر سر
 از کیفیت این مصیبت را در کتاب خود سکن القلوب بیان فرموده است و الا لام فرزند او برین طاری
 شد پس صبر کردم و برخی از افادات و تحقیقات او را جمع کردم و از مسودات او آنچه یافتم بر آورد و در بقا
 بیاض رسانیدم که یادگاری برے متذکرین و بصیرتے برای متبصرین باشد و آن برادر مرحوم این فرزند
 در قیام یعنی جناب سید ہادی طالب مرقدہ را یادگار گذارشته و غیر از دو فرزند بی مذمت وقت فانی فرزند
 سن او قریب بہ سه سال بود انتہی ترجمہ کلامہ حاجی محمد تقی بن محمد البرغانی القزوینی
 از اعاظم مجتہدین قزوین و اکابر علمائے متفقین و شہدای سعدی سعیدین بود مولدش برغان
 کہ از قرائ دار اختلاف طہران و سکن و مدفنش قزوین است صاحب قصص العلما بعد وصف
 و شنای کہ موصوف آورده کہ ایشان بہ برادر بودند حاجی ملا محمد تقی کہ برادر بزرگ بود و حاجی ملا محمد
 صالح برادر وسط و ہر دو فقیہ و حاجی ملا علی برادر کوچک کہ او از شاگردان شیخ احمد احسا بود و در زمان
 واقعہ میر علی محمد باب او نیز میل بیاب داشتہ و پدر ایشان در نہایت تقدس و تقوی بود و نیز صاحب
 قصص آورده کہ حاجی ملا محمد تقی خود بہین حکایت کرد کہ در بدو تحصیل در قزوین بمنیوم بعد
 بیلدہ طیبہ تم گذارم شد در اینجا مجلس فاضل قے صاحب قوانین حاضر شدم و آن درس مرزا
 نیفتاد پس باصفہان فترم و بخدمت علماء اینجا بہ تحصیل علوم و مینیہ شغول گردیدم و غالباً در علم حکمت
 اشتغال داشتہ ام و شواہر ربوبیہ ملا صدرا را درس میگفتم از ان پس بعضیات عالیات شرف
 و در مجلس درس عالم علم و یم علم ختم آفا سید علی طباطبائی صاحب راض حاضر شدم روز او
 اینجا در سکہ نسخ و جوہ و عدم بقا و از تدریس بیفرمودن اورا نقض الشجرہ مقلوہ نمودم
 کہ فصل رفت و جس نے ماند ناگاہ جوانی غیر محترمی پیش نشیستہ بود او با من بہ کلمہ در آمد نہایت سخنان
 محققانہ میگفت با نہایت فصاحت و بلاغت و طراقت لسان پس دیک بیان شد کہ مرا از زم کہ
 دین تو انستم کہ از عمدہ او بر ایم و با او مقاوت کنم پس متغیر شدم و گفتم ای طفل چرا تا مرا مربوط
 میکنی پس آفا سید علی بن تعمیر فرمود گفت بخنداری با او موافق قاعدہ نکلم کن او اگر چہ سب

اما شیر کجاست پس از نسبت آنچنان سوال کردم گفت که او آنکه سیه همدی فرزند دلبنده و خلف با شرف آقا سید
 است پس من سکوت نمودم بجای حاجی موصوف نماز جمعه بخوند و خطبه داد و سیه کرد و در نهایت تحمیر وجودت تقریر
 و در موعظه گوی سبق از شمار و اعلین آن اعصار بوده موعظه او در نهایت فصاحت و بلاغت و سلاست و
 جلال و غنای و ملاحات موثر در قلوب و حکایات غریبه نقل می فرمود و آنچنان علمیه و مسائل اعتقادی
 عنوان میفرمود و آیات بسیار را تا دلیل و تفسیر بر وجه اتم و اکمل بیان میکرد و در مجلس و خط او علماء و طلاب
 بسیار می نشستند و تقریرات و خط او را می گوشه می نمودند عبادت آنجناب بدان نحو بود که از نصف شب علی الدوام
 تا طلوع صبح صادق مسجد خود می رفت و مناجات و ادعیه و تضرع و زاری و بقراری و گریه و ناله می شنیدند
 و مناجات خمس عشره از خط می نمود و بر این سجده می نمود سینه اش را در پشت تا آنشب که شربت شهادت نوشید
 و کمر در میان زیستان دیدند که آنجناب در پشت بام سجد می نمود در عین شدت آمدن برف و زمزه شب پوشتی
 بر دوش و کلاه بر سر مشغول تضرع و مناجات بود و استاده و دستهارا آسمان بر دوشته تا اینکه برف قامت
 مبارکش را سر اسر از پای تا سر فید و پوشانیده بود و برادر کوچک او حاجی ملا علی نیز در آیام تحصیل همه شبها
 گریست و اگر در خواب خود میخیزد یا نداشت و بر سر زنجیر میخیزد که بر زمین میگوید و تا صبح مشغول عبادت بود و کلمه
 آنجناب پس از فراغ از تحصیل الطهران آمد و در آنجا شتهار پیدا کرده و این در او و آخر زمان فاضل قری بود
 بعد چندی مروه ثانیه باز بزیارت عتبات عالیات مشرف و از استاد عالم بقدرش آقا سید علی شیخ جعفر
 نجفی اجازه گرفت و به ایران آمد و نفاری سیان ایشان فتح علی شاه واقع شد پس بهار السلطنت قزوین
 نزول اجلال نمود و مردم حاجی ملا عبدالوهاب قزوینی که از علما آندیدار و شهره اصدار و از رؤسای آن
 بوده در مقام کفالت و طرح و شتهار حاجی ملا محمد تقی موصوف از هر جهت برآمد نقل است که شخصی ملا صفر علی را
 و آن خود ملا محمد تقی را حاجی ملا علی را در آن آن شخص ملا صفر علی سائل کرد که بزرگوار داریانه او گفت بقاعده یا
 نه شسته باشد پس آن خود ملا محمد تقی وارد مجلس شد از دم سائل کردند فرمود بی زکوة دارد ملا صفر علی گفت بقاعده باید
 زکوة می شسته باشد زیرا که مولی را رتبه از موجب کوة است و گویند ازین محل خارج شد بلیل حدیث عن رسول لفظ نعم
 و حکام و از برادر است و بزرگوار میگوید آن خود گفت شانه الم بخوند و آید که میگوید لا لغنم و المعنی من جسد

اجماعاً و کذا البقره الحامیه پس تحقیق در شریعت که کتاب فتوی است و عموماً جامع نموده است مدافع علی باشد غیر خود
در سبب و چنان همارت داشت که گویا او حد اهل زمان بود او تصانیف او است کتابت عیون الاصول و در مجله اکثر
در آن کتاب بر قوانین ایراداتی دارد و کتاب سنج الاجتهاد در فقه استدلالی درست و چهار مجلد در شرح شرایع
از طهارت تا دیات تقریباً بقدر جواهر الکلام است نقل است زمانیکه شیخ محمد حسن جواهر الکلام را می نوشت
چون کتاب جهاد رسید اسباب چندان داشت چون فقها کتاب جهاد را کمتر نوشته اند آقا محمد مرحوم
نجل مولانا محمد تقی بر غالی مشغول تجسس بود پس شیخ محمد حسن مجله جهاد و سنج الاجتهاد را برسم عاریت گرفت
و از اسباب کار او بود تا فارغ از التالیفات کتاب جهاد شد و دیگر از تصانیف مولانا می موصوف رساله
در قضاء صلوة فائده در رساله در نماز جمعه و رساله در طهارت و نماز و صوم و کتاب مجالس المتقین که از ارباب
سلطان عصر خود محمد شاه در سند یکنه از دو صد و پنجاه و هشت هجری تبالیف آن مشغول گردید و آن کتاب
مستمل است بر مواظبه و حکم و حل احادیث و تفسیر آیات و تطبیق آن بمصائب حضرت سید الشهدا ۳۱
بلکه عمده مقصودش در آن کتاب ذکر مصائب آنحضرت است و در مجلس سابع و عشرین از کتاب مذکور بخوان
غنا در مرآتی فتوی داده اگر چه سابق بر آن بجزست قائل بود و از جمله اسباب تبدیل و انقلاب رای خود در
باب این خواب تحریر فرموده و هذا لفظه الشریف و این خادم الشریعت و راو اهل اجتهاد خود
بشدت نمی مینویدم از مجالس روضه خوانهای صاحبان صوت را تا آنکه فی سلسله شب بستی یکم ماه رمضان
که همان یوم نیز منع نموده بودم در مسجد از خواندن تغزیه که در عالم رویا دیدم که اندرون مسجد شاه صفهائی در
سیدان از دحام عظیم است از خلق و صد شیون بلند است سوال نمودم چه واقع شده جواب گفتند جناب
امیر المومنین علیه السلام در مسجد تغزیه فرزند خود میخواند بجدی جمعیت بود که با بکتهای ایشان گذشتیم تا خود را
بمنبر آنجناب رسانیدم دیدم آنجناب را علامه منبر در سو قیامت فائل بکوتی و کمری چون مرد و جوان ده
شیون کنان و در سینا کویان تغزیه میخواند از گریه بی طاقت شدم آتما نمودم دیدم که بعضی فقرات
بعضی را میسوزانید که در اعتقاد من غنا بود و غرض کردم یا سواک من این همه را غنا میدانم آنجناب توجه داشت
باین عهد نموده فرمودند از خود شما تغزیه فرزند مرا بیا آید بهر تریسکه باشد و منع نکنید همان عتت بیدار شد

و در مسجد و منین اچا سید ششم فرماد که مجلس تعزیه بپا داشتند من منیکم شمارا انتی کلامه مکولف گوید
 که فتوی بجای شما در مرانی از شخصیات مولانا موصوف است و احدی از علما قائل بجواز نشد و همچنین در دیگر
 مسائل هم فتاوی غریبه وارد از انجمله عصیه عینی رالعباد از غلیان و قبل از ذهاب ثلثین پاک نیست
 و از جمله فتاوی غریبه آنجناب اینکه جائز نیست که مترفعین او عارالبقسم صلح نمایند و جائز نیست
 که متولی آن حلف و صلح متعلق باشد و از جمله فتاوی آنجناب اینکه جائز است که حاکم شرع برای خود در
 مرافعه در نوشتن حکم اجرت بگیرد و مکبر بالای منبر بیفرمود که حکم کردن بر من لازم است لکن نوشتن لازم نیست
 و برای نوشتن اجرت بگیرم و نقل است که فاضل هندی صاحب کشف اللثام نیز اجرت می گرفت این نحو
 که او فقیر و صاحب عیال بود و بکتابت امر خود را بیکه را نید و اگر برای مرافعه نزد اوی آمدند میگفت من
 من فقیرم و خرج یومی را از کتابت تحصیل نمایم و در مرافعه نمودن باید معطل شد و از تحصیل قوت عاجز میام
 بالجملة صاحب قصص العلماء بیاری از حکایات و کرامات اخوند ملا محمد تقی نقل کرده و کیفیت شهادت
 آن مرحوم بدین عنوان نوشته و گفته که از جمله کرامات آن بزرگوار شهادت او بود که بامیر مونسان تاسی فرموده و
 بحراب مسجد خن مبارکش را ریختند و رسال آخر جبهت شیوع مذہب باب آنجناب غالباً بر بالا منبر لو غلط
 انام اشتغال مردم را از سور مال باب تحذیر و انطافه را کفیر فرمود و میرزا جواد نامی که اصل او از عرب
 و سکنش در قزوین بود و گوید که چند روز پیش از شهادتش سجدستان آن بزرگوار رسیدم آنجناب فرمود
 که از تو التماس دعا دارم من عرض کردم که خداوند عالم لغتتها دنیا و آخرت را بشمار است فرمود از عت
 و ثروت و اولاد و علم و نشر شریعت و تالیف در علوم اکنون برای شما چه آرزو مانده فرمود که آرزوی من
 شهادت است عرض کردم که شما همیشه درجه شهادت بلکه برتر از آن مایه دارید زیرا که نظر منحص خبر و ادعا
 بهتر از دما شهادت است آنجناب فرمود بی چنین است و لکن من طالب شهادت یعنی در خون غشته شد
 میخواهم و در همان شب که شربت شهادت را نوشید چون نمی از شب گذشته خواست که بسجده و دو لباد
 مستقره دیرینه لبادت مشغول شود عیالش باو گفتند که شما امشب و یا این شهر بافتن بسجده را ترک کنید
 آنجناب فرمود که اگر متیر رسید که مرا باشند من بسیار طالب شهادت و لکن این سعادت دور است که

پس در سنه هزار و دویست و شصت و چهار در نیمه شب از خانه بیرون آمد و مسجد خود رفت و در محراب
عبادت ایستاد و متضرع و زاری و گریه و بقراری بدرگاه حضرت باری اشتغال داشت و چون و یک
بصبح شد بلکه گویا صبح کاذب بود و عجزه که لعبادت خود آمد که چراغ مسجد را روشن کند و او هم بر شرف
کردن چراغ مشغول و غمید ثالث در آن هنگام سر مسجد گذاشته و مناجات ختمه عشر را بهتمام
تختنوع و خشوع میخواند و میگریست که بناگاه چند نفر از فرق غایبه ضالیه مصلیه بابتیه داخل مسجد
شدند در اول نیزه برگردن مبارک آنجناب زدند آنجناب هیچ متعرض نشد و زخم دوم را
زدند که آنجناب سر از سجده برداشته فرمود که چرا مرا سیکاشید پس نیزه بدان مبارکش زدند
که دهان آنجناب شکافته شد مجمل آن جمع هشت زخم با و زدند که ناگاه آن عجزه فریاد برآورد و قلمه
ظلمه گرختند آنجناب از محراب برخاست که از مسجد بیرون آید تا خون سیان مسجد ریخته نشود
محراب بدر مسجد نزدیک بود پس آن بزرگوار تا نزدیک در مسجد رسید از شدت زخمها و پیری و
عبادت در شب ضعف بر او ستولی شد پس بنزدیک در افتاد و غش کرد و در خون غوطه میزد
عیال و اطفاش با خبر شده آمدند و جسد او را درش بختانه بردند تا دو روز زنده بود و بسبب شکاف
زبان درست قدرت بر سخن گفتن نداشت و بسیار تشنه می شد و قدرت بر آشامیدن آب نداشت
زیرا که آن زخم سوزش بر میداشت و طاقت شرب آب نداشت و دیگر در نجات تشنگی سید الشهدا
بیاد می آورد و قطرات عبرات از دیدگان خود می ریخت و می فرمود یا ابا عبد الله جانم لعلی تو
آیا از تشنگی بر تو چه گذشت الحاصل بعد از دو روز روح مبارکش جانب جنان در خدمت سید جوانان
اهل جنان شتافت و خواستند که جسد مبارکش را بجانب ارض اقدس عتبات نقل دهند
اهل قزوین راضی نشدند و هجوم عام کردند و بدش را در قزوین بجوار شاهزاده حسین در مقبره
منفرد که حاجی میرزا ابوالقاسم شیرازی بر سر خود تعمیر کرده بود سپردند و بعد از چند ماه یا چند
سال برای تعمیر قبرش را تشنگان فتنه همان اطهرمانندایام زندگانی باحوال خود باقی بوده و اکنون
آنمقدّم از معروف است آخوند ملا صفر علی لاهیجانی القزوینی اصلش از مله لاهیجانی

و از فضل بانام و نشان امارت در بده قزوین سکونت داشت وی از تلامذه علامه آقا سید محمد طباطبائی
 بوده و از حجه الاسلام آقا سید محمد باقر اجازه دارد صاحب قصص العلماء که از تلامذه و مستفیدین
 خدمت آخوند مزبور است نوشته که آخوند در بدو امربعلم حکمت اشتغال داشته و شواهد بر بوسیله
 صدر را درس میداد و قتی در صفهان خوابی دید که بعد مشاهده آن از درس و تدریس علم
 تائب شد و بعلم فقه و اصول اشتغال و زریب تشریحی بر کتاب معالم الاصول و رساله در ادب و
 برخی از فقه را نوشته و اینها صاحب قصص در ضمن احوال آقا محمد تقی برغانی صاحب مجالس متقین
 بتقریب ذکر آخوند نموده و گفته چندی در خدمت او در اصول تلمذ می نمودم فاضل و جامع و از شاگردان
 مرحوم آقا سید محمد صاحب محتاج الاصول بود آخوند ملا عبد الکرم ایروانی از مشایخ
 فضلا و افاخم علمای شیراز و آقا سید علی طباطبائی طاب ثراه بود صاحب قصص العلماء
 که از تلامذه آخوند موصوفت بود نوشته که آخوند ملا عبد الکرم ایروانی ساکن قزوین از معارف
 علمای عالیقدر و از مشایخ فضلا روزگار محروم و از کمال و خورشید فضل و شهرت و حمید
 اعصار و فزاید اصناف حجت حقیقت سید مختاری از تلامذه آقا سید علی صاحب شج کبیر لکن بسیار کم
 تقریر تالیف از ان عالم علم بر روز نیافته مگر رساله در اصل برایت که آنهم ناقص است و در علم اصول در وقت
 عرب و عجم بر ترازو نیافتم بسیار کم تدریس میکرد و دماغ تدریس نداشت و میگفت که میان تلامذه
 آقا سید علی ماسه نفر سرآمد اهل زمان بودیم و او را ازین سه نفر برتر شاگردی نبود من و شریف
 و میرزا احمد ترک و نیز صاحب قصص آورد که آخوند ملا عبد الکرم در جبل عجز داشت باین سبب
 آخوند ترقی نکرده و الا در تدقیق یگان و دیار عرب و عجم بوده و در آن اعصار بلکه سابق بران مانند او
 مدق در علم اصول بنظر نرسیده شاه بر امور مذکوره اینکه در زمانیکه در دار السلطنت قزوین تحصیل
 اشتغال داشتیم آخوند اصول را تدریس نمی فرمود و در فقه ریاض استادش را درس میگفت آن هم بخوبی
 اختصار پس چند نفر از طلاب با هم صحبت داشتیم که مثل آخوند ملا عبد الکرم که حمید اعصار است
 درین شهر باشد و ما از او استفادہ نماییم در درس اصول او را شاه ده کنیم نهایت خلوت مروت است پس

چند نفر برین عزم خدمت اخوند رفتم و از دور خواست نمینی نمودیم و جواب گفت درس مرشهر لط
چند است اول اینکه باید تلامذه صد نفر باشند پس اگر کمتر باشند درس نیکویم دوم اینکه کس
ایرادی در میان درس نکند و اگر اشتباهی دارد بعد از تمام درس بشه خود را بگوید تا جواب او را
گفته باشم سوم اینکه باید بزبان عربی بگویم چهارم اینکه هیچکس نگوید که کافی است و بیست
بلکه هر جا یک محل کفایت است من خود سکوت میکنم پنجم اینکه همین جمعیت اگر چه بپندارند
ما ششماه بیایند آنوقت اگر نفهمیدند نیایند مجلاً این شرط را متحقق ساختم چندی بدین منضم
هر روز بدون تکرار مقدار یک ساعت از روز گذشته بنای درس را میکنند تا دو ساعت
بنظر مانده فراغت حاصل میشود بدون تکرار و بزبان عربی که اگر همه تحریر می شد تقریباً بقدر نیاز
تحریر می آمد طلاب در تحریر آن عاجز برآمدند و هر روز برای کمی طلب چیزی استدالات بسیار
میکردند و آن ادله را رد می کردند و دیگر با اثبات می کردند و میفرمود که من در حکم استقامت دارم
و تکثیر ایرادات و ردود و اجوبه براس تشجید از آن طلب است و از حکایات عجیبه
آنکه اخوند میفرمود زمانیکه من در لجه اردبیل در مدرسه تحصیل اشتغال داشتم در آن شهر
تاجری بود معروف بدانست و بخل و خاست نفس بحدیکه هرگز خطیری بفقیری افسره حاشش رسید
و غالباً در اوقات غذا همان کسانی می شد که بدون او بودند و از مال خود اکل نمی نمودند و یک وقتی از
اوقات از مال او بدون علم و اطلاع او طنج کردن و او را همان ساختند چون خواست که بخورد و بگوید
ماند و قدرت بر اکل نداشت دانست که مال من در میان اینهاست که به بگویم نیز و پس شبی با طلب
در باب امر و گفتگو و شتم همه اتفاق کردند که ممکن نیست که چیزی از کسی از برای فقر بگیرد پس من گفتم
فروا بنمود و خواجهم رفت و چیزی بر طلبان گفت ایشان انکار نمینی نمودند و آخر الامر عهد و نذر نمودیم که اگر
چنین کار را از پیش بردم طلب هر کسی مقداری از من داده باشند و آن شخص به ثروت و دولت باشد
بود و همیشه مقداره هزار تومان در زیر فرش در حجره کاروان سرگشته باشد بود که اگر مالی بر من فروش یا بوز
و شن آن از خانه حصار نمودن طولی بکشد باشد شن جلای و جود باشد که اعتماد بر آن را جمیع

اصناف دیون او بود ندیش بعد از انعقاد نذر و من سمیت بر کمر و نیز دامن و در کار و انسر احاشم
 و سلام کردم جواب گفت و در گوشه نشستم تواضع جزئی و تحت قلیله و اگر ازان پس گفتم که مرا بشما
 سکا لیه هست موقوف بانکه حواس راجعه داشته استماع نمایند گفت بگو پس من شروع کردم از بی اعتبار
 روزگار نذر و فخر و عمار و هلاک و اضمحلال آثار و عذاب روز شمار و قهر و غضب حضرت جبار قهار ازین
 ماخبار الله اظهار و حکایات بسیار نکرده و ششم بخو که دیدم اشک بر و در دیده اش حلقه زد چون رقت قلب
 او را مشاهده نمودم یا خود گفتم که بالفعل وقت بکار زدن معاهده و حتمال تاثیر است پس گفتم که چه میشود
 که این صدمات و لطامات و عقوبات را دفع سازی باینکه تنخواهی بر آ طلب مدرسه فلانیه بمن داده
 که میان ایشان تقسیم نمایم تا حق تعالی در آن روز که روز نکلت و شفاعت و ثروت نیست ترا رحم نماید
 و از این شد آنکه خلاص نمایم پس آنرا در بیضا صله بی مسامحه و مساویه و ماکسه و مساو قیصد توان اشرف
 بمن تسلیم نمود که این اخذ کرده و میان طلب اندر سه قسمت نموده باشند من با خود گفتم که باید فوراً برخواست
 و رفت که مباد با غوی غیلان داخل و عفاریت خارج و تسویلات ابله از این عمل پشیمان شود بلا فایده
 برخاستم و روی بجانب مدرسه آوردم همین بدر کاروان سر رسیدیم دیدم اندر از پشت سر فریاد میکنند
 که ای آخوند درهما بخا یا بش و تو را به بنیم من دیشم که پشیمان شده است پس از سرعت و شتاب بمن ابرام
 سرعت نمود تا وسط بازار بمن رسید و مرا گرفت من هم او را گرفتم و بنا مغضار به و مشاجره و منازعه گذار شستم
 مصلحتین خیر اندیش از پس و پیش جمع شدند و از دستفرا نمودند که چرا با آخوند بیچاره مجادله داری گفت
 که آخوند امر و بنمزل من آمد و مرا فریب داد و مبلغ بگرفت تنخواه از من درخواست نمود و مال مرا می برد
 و چون مردم ماجر را فهمیدند او را منع کردند که بعد از قری و عمری تنخواه جزئی باین شخص که فقیر عالم است
 داده اکنون پشیمان شدن بمنی است پس او را گرفتند و نگاه داشتند و نصیحت نمودند من از دست او بیرون
 آمده و بیدر سه رسیدم و طلب راجع نمودم و آن تنخواه را میان ایشان قسمت نمودم و آن مبلغ که باین رجاء ترا
 منعقد ساختم از ایشان گرفتم حاجی ملا محمد جعفر استر با دوی ساکن طران و از فضل
 زمان و جامع علوم و از تلامذه آقا سید علی صاحب ریاض بود و او را تالیفات بسیار است

مانند شرح تجرید در علم کلام و کتاب مائین العلوم که در علم عربیه است و در اصول و فقه تالیفات
 بسیار دارد و او در خدمت و محضر آقا سید محمد باشریف العلماء حاجه باریه کاظم رشتی کمند شیخ
 احمد منوره او را ملزم ساخت و کتابی در روشنی احمد نوشته بسیار مختار بوده است و در درسی گفت
 یکے اصول دیگر فقه که از تالیف بود و پیش از درس هر روز خطبه میخواند و بعد از درس دعا میکرد
 کذا فی قصص العلماء آخوند ملا حسن یزدی از تلامذه آقا سید محمد طباطبائی طاب ثراه
 بود مؤلف قصص العلماء آورده وی از معارف مشایخ فضلائی خطه ایران و در نهایت بد
 و ورع و تقوی و عبادت و در ابواب بر حضرت سید الشهدا و اقا است غزاه ائمه هدی بے تنها
 مداومت و مواظبت داشت و او اهل حال سکنتش دار الخلافت طهران و در او اخر ساکن کر بلا
 معطی و دفنش در همان ارض اقدس از تالیفات او کتاب مهیج الاحزان است که اخبار مستعبره است
 و آن جمع نموده و نهایت اهتمام در اخبار داشته و از شاگردان مرحوم آقا سید محمد است و در دست
 که آقا سید علی را هم ادراک کرده باشد و در نجاب او اخر حال مبتلای مرض رعشه بود و اطبا او را هر روز
 بنیک شقال تم الفار عتیا داده بودند و سلطان عظم فتحعلی شاه خواست که دختر خود و هیاء السلطنه را
 به پسر او تنویج نماید آخوند راضی نشد بالجمله آخوند موصوف آخر عمر بکر بلا سکنه نموده و همیشه در خانه خود
 مجلس عزائی بر آن حضرت سید الشهدا داشت و اگرین قرارت مصائب می نمودند و خود هم در خمر
 ذکر مصیبت می نمود و در سبب هم موعظه می فرمود و ذکر مصائب مینمود و این فقیر هم غالباً بمجلس عزای
 حاضر میشدم و همان زمان که در کر بلا بودم باز در ایام عزای خانه اومی رفتم و با اینکه از اعیانه داشت و
 سخن او را درست نمی شنیدم بعد از آنکه بی اندازه گریه می داد و از جامه چیز با یکدیگر بالایی منهدم شده
 از شنیدنم اینکه می فرمود که من پیغمبر خدا را در خواب دیدم و با خفیه عرض کردم که در بخاریت
 دیده ایم که حضرت سید الشهدا علیه آلاف التحية و الثناء در زمان شهادت دو دفعه غش کرده بود آیا
 این صحیح است یا نه آنحضرت فرمود که بله ای آخوند فرزندم حسین در زمان شهادت چهار دفعه غش
 نمود و هر بار با من می آمد و در روزی از ایام محرم در خانه استاد آقا سید ابراهیم علیه الرحمه مجلس

بر پا بود آن مجلس حاضر شدیم اخوند ملا حسن نیز بلافاصله آمد و به جلوی استاد نشست و استاد زیاده تهرام
او نمود پس ذاکری قصه آمدن شیر را بر سر اجساد شهدا بیان کرد و اینکه آن شیر امیر المومنین بود که سید
اسد بقلا گاه حاضر شد چون ذاکر از نهر برز آمد اخوند ملا حسن او را پیش خود طلبید ذاکر دست اخوند بود
آخوند آن ذاکر فرمود که این چیزی را در بابا کنه فرخندی که آن شیر امیر المومنین بود دروغ است و
امیر المومنین بصورت شیر در نمی آید و بعد از این چنین چیزی را بابا کنه ذکر کن و اگر گفته امروز هم تو
کن آن ذاکر صیغه توبه را جاری ساخت و سید استاد استماع نمود و در بابا پنج تکلم نمود صاحب
بعضی از کرامات جناب آخوند ملا حسن نقل فرموده بخوف لکویل در پنجائت نشد ملا محمد صالح
برغانی قزوینی از تلامذه آقا سید محمد طباطبائی و برادر ملا محمد تقی برغانی صاحب مجلس
است مؤلف قصص العلماء آورده که حاجی ملا محمد صالح نهایت عابد و زاهد و متبع در اخبار بلکه
عصر بوده و در اصل راجل و در رفقه همان اول درجه اجتهاد داشته و در آن مشغول کار و مطالعه و
تالیف و تصنیف و تدریس بوده و از بناهای او مدرسه عالی و مسجد متعالی است و در امر معروف و نهی از
نکر متعصب و راسخ بود و شهر قزوین در عهد قدیم شراب خانه بود و از امر معروف او و برادرش شهید پاشا
مردمان آن شهر متدین قرار مردمان شهر دیگر شدند و در اجا بر سید شهدا تمام داشت و بسیار یکی بود
و نیک داشت کسی اگر ذکر معیبت از اخبار غیر معتبره نماید و او از تلامذه مرحوم آقا سید محمد بوده و دوست
پدر بزرگوارش آقا سید علی نیز فی الجمله تلمذ کرده و اجازه از آقا سید محمد سید عبدالقادر داشته و جناب
میفرمود که در سفر که چون بشهر حلب رسیدیم با دوشاه حلب از امیر حاج افندی خواست که یک شب
ضیافت کند پس امیر حاج بن تکلیف نمود من گفتم که آداب مجالس ایشان را نمیدانم و میروم امیر حاج
گفت که اجابت لازم است پس چند از حاجیان که آداب مجالس ایشان را آگاه بودند همراه من بودند
داشت چون بنزد پادشاه رفتیم احترام بسیار نمود پس از من سوال کرد که دلیل شما بر عزت علی است
من گفتم که من مذهب سنت جماعت ام و شافعی مذهب میباشدم پادشاه گفت که من مبدلیم شما شیعه
می باشید و شما را برای آن طلبیده ام که ادله شما را نام آورده باشم پس من شروع باقامه ادله نمودم و

هر دلیلی که میگفتم پادشاه رومی نمود و نهایت ۱۰۰ راک بود پس با خود اندیشه کردم که اگر در ظاهر امر محبت
 ما بضعف اعتقاد ضعیف و عوام از تسبیح خواهند بود پس در باطن متوسل بباطن امده اظهار شدم و وقت
 الهام و اخلاصه ربانیه مراد دریافت پس استدللال بدلیلی نمودم پادشاه جواب گفت و سکوت کرد
 و در صبح آن شب پادشاه در ازگوشی مصری بن ازرائی داشت باشال بزمه و ماهوت و شیرینی و بهر یک
 از آنان که همراه من بودند ماهوت و شیرینی بخشید پس من همان درازگوش در طلب چهل تومان ختم
 و پنجایب تالیفات بسیار است کتاب غنیة المعاد و شرح ارشاد تمام آن در چهار مجلد است کتاب سلک الشیخ
 ارشاد در دو مجلد است کتاب تفسیر گو یا در هفت مجلد است کتاب معدن البکا در مصیبت که فارسی مختصر
 و کتاب مخزن البکا در مصائب که آنهم فارسی و مطول است و کتاب منبع البکا در مصیبت که عربی است درین
 کتاب نهایت دقت در تنقیح اخبار مصیبت کرده و روایات مستبره مذکور داشته و در آخر کتاب بسیار از حکایات مسکینه
 قصائد عربیه در مرثیه ذکر نموده از جمله مطالبات او اینکه سکه بمشهد بفرستد و منیر از شکوشتا عزیز بامام
 و برین گفته که او زنا کرده پس و را خواستیم و ایراد کردیم که زیارت میر و زنا میکند و جواب گفت که این چه
 ایراد است زیارت را در نامه عمل دست رست مینویسند زنا را در دست چپ پس چه منافاتی در میان این دو امر
 است و حاجی ملا صالح مزبور در کردلای معطی خانه خریده بود و در آخر عمر بکربلا اقامت نمود و وفات
 او در کردلای بوده روزی زیارت حضرت سید الشهدا مشرف شد پس از زیارت و نماز و روزه و بالا
 سر مرقد مطهر السقاوه دعای نمود که بناگاه افتاد و او را بدوش گرفتند و بجانه بردند که ملا فاضله
 فوت تدرجته الله علیه و حشره الله مع المصلحین مؤلف گوید که از بعض فضلای
 عراق شنیدم که از تصانیف ملای موصوف تفسیر است عربی و در دست مجلد و در آن هر چه از
 روایات البیت علیهم السلام یافته نقل فرموده و غالب روایاتش از کتاب کنز الفوائد است
 علیه الرحمه است و غالباً این همان تفسیر است که صاحب قصص آنرا ذکر فرموده و اخوانه ملا علی
 عقد الی نیز وی عقداء دیبی است قریب یزد که شی فرسخ فاصله در میان و اردوی از
 سعاریف علما و فقها و شاگرد بحر العلوم آقا سید محمد سی طباطبائی طاب ثراه بود و در علم فقه و

اصول سرآمد فضل و در ادب از ما هرین و کلام بود مسجدی در یزد بنا کرده الحال معروف است از
 تصانیف شریفه او کتابت در اصول و از جمله شاگردان اخوند موصوف فاضل کامل میسر سلیمان
 طباطبائی نائینی یزدی است که بعد از خندریاست دینی و دنیوی بوی نهی شده وفات آخوند
 در حدود سنه اربعین بعد از الف و المائین اتفاق افتاد آقا سید حیدر یزدی و
 در عهد باو شاه جم جاهد محمد شاه قاجار طباطباز و والد سلطان دین پناه ناصر الدین شاه خلد
 ملکه در بلده یزد علم فقه و اجتهاد برافراشته از معاصرین اخوند ملا اسمعیل عتقاری سابق الذکر
 است حاجی ملا محمد بن ملا احمد نراقی وی عالمی تخریر و مجتهدی خیر در بلده کاشان
 خلایق بود در اقم الحروف را بر تصانیف آنجناب اطلاعی بهم فرسیده حاجی مزبور در سنه خمس بعد از
 و الالف ازین دار فنا بعالم بقا ارتحال فرمود آقا سید احمد اردکانی یزدی از ساکنین بلده یزد و در عصر
 فتح علی شاه منفور بوده وقتی شیخ احمد احسائی وارد بلده یزد شد جمله علما بتعطیم شیخ احمد
 پرداختند مگر سید احمد موصوف با بحکمه وی حکیم و فقیه و محدث بوده مصنفات عدیده دارد از جمله
 کتابی است در فضائل شیعه موسوم به فضائل الشیعه و کتابی در احوال جناب امیر علیه السلام
 سمسری بسره و المومنین و رساله در فضائل صلوات بر حضرت پیغمبر و آل اطهار نوشته و کتاب
 در انساب سادات شمل بر جلد ولما و شجره با و نیز چند مجلد کتاب عوالم را ترجمه کرده ملا علی اکبر
 اجیبی آجیه از قریه اصفهان است در عهد سلطان فتح علی شاه در بلده یزد منصب امامت
 جمعه و جماعت با و منوفضول بود و فاضله محدث و حکیم و با سلیقه بود از تصانیف اوست در بلده جاز
 در علم اصول و آن کتابت مبسوط که بار الخلافه طهران طبع شده و مرغوب اهل فضل کمال است
 ملا علی اکبر زارچی یزدی ساکن یزد و راجع وی است سه فرسخی یزد ملای موصوف در کر بلا
 سبطه او را که صحبت جناب آقا سید علی طباطبائی صاحب ریاض فرموده وی از مجتهدین
 عظیم الشان و فقهائے اعیان و بنایت متواضع و آرسیده خصال بود در بلده یزد منصب
 امامت جمعه و جماعت قیام داشت وفات ملای موصوف در حدود سنین بعد المائین و الالف

اتفاق افتاد ملا اکبر زمان کرمانی از افاضل زمان و علمای بانام و نشان خاصه در علوم
 اوتیه و فن تفسیر و حدیث و حفظ ادعیه و کتاب سنج ابلان و غیره نظیر خود داشت و مرجع اهل یزد بود و جمعه
 در یزد و از کرمان آمده متوطن شد و کثیر الطعن بشیخیه و کشفیه برسانا بر بود صاعه سعادت وی پیش
 بادشاه محمد شاه کرد که طمع نظرش افساد و فتنه است شاه او را بیای تخت در طهران طلبیداشت
 و در آن بلده مجبوس بود و در آخر عمر او نش و او ند که به شهر مقدس برود و قضای کار و مرشد
 مقدس بامابین راه ارتحال فرمود آقا سید اسمعیل قونی ساکن قون که از اعمال
 خراسان است وی از فضیله عصر و مجتهدین زمان خود بود و جمیع اهل خراسان و محاصرین بانام
 نشان معتقد و بفضل و جهاد بوده اند و حد و سنه ستین بعد المائتین و الالف انتقال فرمود
 سید جعفر نجفی نجفی و اربابی داراب مقامیت نزدیک شیراز از فضیله عالمیقدار
 و علمای باوقار و صاحب تصانیف بسیار بود و لایستاق تفسیر عدیل مذکرات از تصانیف او
 کتابست در آثار و اخبار عقل و جبل که لغاری نوشته و کتاب اجابیه المفسرین لغاری در و
 دیگر منظومه در علم کلام - سید موصوف طویشیخ احمد احسانی طریقه داشت اگر چه باشیخ احمد
 بود و وفات سید موصوف در حد و سنه ستین بعد المائتین و الالف اتفاق افتاد و قبرش در
 بر جرد است سید صدرالدین عالمی نجفی وی از فقه اعیان و مجتهدین جلیل الشان
 و امام شیخ جعفر نجفی صاحب کشف الخطا بود ملا شفیعادر روضه بهیه آورده که سید صدرالدین از
 جبل عامل بشاگردی برای تحصیل فقه و حدیث سفر اختیار کرد و از جناب شیخ الشیخ العظام شیخ جعفر
 نجفی تحصیل علوم فرموده و صبیحه جناب شیخ در جواب آن فقه سید موصوف بود و بعد از آن به بغداد
 فرموده و آنجا حاجه الاسلام آقا سید محمد باقر ششی اعلی الله مقامه بسیار باعانت او پرورخت و
 مردمان را برین عو و مسائل لطرف او امور ساخت سید موصوف صاحب تصانیف کثیره است و
 از شیخ سلیمان عالمی تلمیذ جناب شیخ جعفر نجفی و نیز از عالم جلیل و فقیه نبیل جناب سید محمد نجفی
 بغدادی اعرابی روایت دارد مولانا مفتی سید محمد علیخان بن سید محمد حسین بن سید

حامد حسین بن السید زین العابدین الموسوی النیشاپوری از اکابر تکلمین عظام
و اعیان علمای اعلام و اساطیر مناظرین فحاش جده و جد و کد و کد اور و اعلائی الوائی شریعت و
حکایت دین و ملت کالتور علی شانق التور بر السنه جمہور نذکور و نوا و تحقیقات و غرائب و فقا
و محامد صفات و معالی کرامات آن رفیع الدرجات و در صفات موافقات متاخرین مرقوم و
مستوریت فقل و کمال آن نجی طریقہ آل در شش حبیب احاطہ نموده در سائر علوم دینی و الوائ
فنون بقدری متوفی و تنسیہ و علم کلام بے نظیر و امام ہمام بود کتاب مستطاب تقریب الارقام در
تفسیر آیات الاحکام از صفات انجناب بر عوارت علم و فضل و تجر و علو مرتبہ و اور علم تفسیر
است روشن و جلی است نمبرین بالجلال و صیغ و لم یعین آن شمع الکمال از تہ تقریر و تحریر و

زبان شریف منظر اسرار تحقیق	ضمیمہ شرح مشعل النوار و توفیق
و توفیق بیانش گشتہ روشن	بر اہل علم ہر شکل و ہر فن

از اسب و کرام آن عالی مقام مولانا سید شرف الدین کہ در حادثہ ہلاک کو خان از وطن مالون ہوا
بکاتب ہندوستان رسیدہ بود و چنانچہ صاحب مرقاة الاسرار آورده کہ سید شرف الدین با یک برادر کہ
سید محمد نام داشت در حادثہ ہلاک کو خان از ملک خراسان برآمدہ و در یار ہندوستان رسیدند و ہم در آن
تا پنج مسطور است کہ میر شرف الدین کہ از کمالات صوری و معنوی و در قبضہ کنتور متقیم گشت تا آنکہ از
عالم نقل کرد بعد از وی میر سید عبد الدین پیشتر بجای پدر قائم مقام شد از وی پسر سید سید
علاؤ الدین و در قبضہ کنتور متولید گشت و بعد از بلوغ انواع علوم صوری و معنوی حاصل کردہ انتہی
پانچم سید حسین بن علاء الدین لقب سید علاء الدین کہ مدارج دینی و دنیوی و در مرتبہ ارشاد
و بذل و عطا مشہور بود صاحب تصانیف لائقہ است و در قبضہ کنتور نشو و نما یافت و در ہما نجا
وفات یافت و ہنگی سادات نیشاپور کہ در انجا رحل اقامت انداختہ از نسل سید علاء الدین نذکور
اند و آنحال ہم اکثر اعیان و اشراف از نسل سید مزبور و در قبضہ کنتور موجود اند و مرقد پاک سید علاء الدین
نذکور در قبضہ کنتور زیارت گاہ خلایق نزدیک و دور است و ولادت با سعادت علامہ موصوف روز و

وقت صبح صادق نجم ماه ذی قعدة بکینار دیکصد و شستاد و شست هجری بود و تاریخ نسبت و دوم همان ماه
 و سال نواب شجاع الدوله مرعوم رحلت فرمود و تحصیل کتب در سیه از فضلالی عصر خود نموده و کتب
 علوم دینی و معارف یقینی پیش جناب غفر اناب مولانا اسید دلدار علی طاب ثراه فرموده تا اینکه
 در اکثر علوم و فنون محقق بے نظیر و مدقق و خیر گردید و علم کلام شهر آفاق بوده صاحب تذکره العلماء
 بتقریب اگر عاظم علامه جناب غفر اناب مولوی سید دلدار علی طاب ثراه بکر شریف آن علامه پرورفته
 و گفته هم از جمله ایشان بود و مدقق محقق فاضل و مدعی سید جلیل المعی مولوی سید محمد بن محمد بن
 حامد کنتوری مشهور بسید محمد قلی که بکمال ناز و محبت و کمالات و مناظر میدان بناطرات و مباشات
 بود و تعانیف انیقہ اش بر بصرش مذہب حق را دلیلست ساطع و برهانیت قاطع اکثر کتب
 در سیه را بفکر و مطالعه خود بر آورده بغایت ذکی الطبع و حدیث الذہن بود و انتہی علامه موصوف مدتی
 در بلدہ میرٹھه منصب عدالت قیام داشت و مفتی در آنجا بود و رساله عدالت بلوچہ در بیان احکام
 و اقامت ضمن کشف الظہی مفتی که شاید عمل بر حرم و احتیاط آنجنابست در همان احیان تالیف
 نموده و حکایات قضا و افتا و فیصله جات آنوالا صفات بر اسند و افواه عام و خاص سار و و
 اند و از جمله کرامات باہرات آنجناب است آنچه بعضی ناقلین بسبب راقم الحروف رسیده کہ در یک
 آنجناب در قضایای معروفه نظر میفرمود و در فصل خصومات شروع مینمود و بعد بحال نظر حق السو
 احد المتخاصمین ظاہری فرمود چنان بوقوع می پیوست کہ اگر یکی از آن دو شعیی است او را بر تقاضا
 کہ از مخالفین می بود و ظفر حاصل می آمد و همچنین اگر یکی از ایشان از اہل اسلام می بود و خصم او کفار
 حق بسوی اسلامی ظاہر و آشکار می شد و در او آخر عمر خود سلبہ لکھنؤ مراجعت فرموده و در آنجا بنا بر
 مشغول شد و تمامی اوقات خجسته ساعات را بعرف طاعات و عبادات داشت تا آنکہ مدت عمر
 باخر رسید و جناب باری استیطان عالم باقی را از برای او اختیار فرمود و از جمله کرامات آنجنابست
 آنچه قبل از ولادتش پدید آمد و روی کہ او ہم از فضلالی عصر خود بود و تحصیل علوم امیر مولوی عبدالغنی تپوری
 پستاقی ولی محمد بابی حضرت پرور نموده گویند کہ مولوی عبدالرب مذکور بذات خود شیعه بود و بالجلد و الذہن

انعامه روزگار کتب بسیار از احادیث و اخبار بخاطر خود نوشته بود بخواب و بدید که حضرت صاحب العصر
 و الزمان عجل الله فرجه او را سه شعر عنایت فرمودند از جمله آن دو شعر ناقص و یکی کامل بود بنابراین
 اول فرزندیکه متولد شد او را همدی قلی و دوم را هادی قلی و فرزند سوم را محمد قلی نام نهاد و چنانچه
 همدی قلی در اول شباب درگذشت و هادی قلی در صغر سن فوت شد و انعامه راجع سبحانه و تعالی
 بفصل و کمال فائق علی الاشیال گردانید و تعبیر خواب انعامه بظهور انجامید و آنجناب
 او اولاد ذکور سه پسر داشت اکبر ایشان عالمجناب مولانا سید سراج حسین که فاضل طویل حکیم
 عصر و فاسوف ماهر بود و خلف او سطش جامع الکلمات منبع الافادات سید عالی قدر و فاضل
 وسیع الصدر جناب مولوی سید اعجاز حسین صاحب التصانیف العبدیه و التالیف المفیده
 که در فرائض تحریر این کتاب بر حمت حق پیوست و فرزند ثالث آن علامه روزگار و حمید الاعصار
 خرید الادوار دریای ناپید اکابر علوم عقلی و نقلی و صاحب مدار فنون صلی و فرعی التقتی آثاراً
 الاطیبین و الحامی لذاراجده الاکرمین ایه الله فی العالمین و حجه الحق علی الخلق جمعین مولانا
 و استادنا الشیخ صامه حسین اوام الله فله العالی بدوام الایام و اللیالی که احوال خیر نمائش در
 اوراق آینده مرقوم میشود از مصنفات جناب المفتی العلامه در علم کلام کتاب تشیید المطاعن و
 کشف الضغائن است در دو باب هفتم تحفه اثنا عشریه شاه عبدالعزیز دهلوی و آن کتابست نهضت
 مبسوط در دو مجلد کبیر که مثل آن در حسن بیان و رشاقت عنوان و لطیف تقریر و متانت تحریر و بیجا
 اقوال و ضبط احوال رجال و فحاش معاذیرین و قطع اسان جا حدین و استیصال شعبات تکلیفین
 من الخفین و ایضاح عوارض غلطات این جماعه ز النعمین عز سالت از ما این تا این اوان از التمانیف
 اصی از علمای اعلام و افاضل عالمیه بظهور نرسیده و کتاب سیع ناصری جواب باب اهل
 تحفه اثنا عشری و کتاب تقلید المکابر جواب باب دوم تحفه و کتاب برهان السعادت جواب
 باب هفتم تحفه که تخمیناً سی هزار بیت نواهد بود و نسخ این کتاب در حیات آنجناب با کاف و بظنار
 ششتر گشته علمای اعیان و ذنبهای عالیشان عصرش به وصف آن کتاب رطب اللسان بوده

جناب سلطان العلماء مولانا اسید محمد طاب مرقدہ در بعض مکاتیب خود کہ باجناب نوشته مع ذنای
 بلیغ در حق کتاب مذکور فرموده و معاصرش عین الایمان مرحوم سبحان علیخان ہم در مکتوبیکہ باجناب
 نوشته مع فرموده و صورت مکتوب مذکور نیست ابر در ارغما بت بحر زخار گرفت محیط معقولی و مقول
 حاوی شروع و اصول مولوی صاحب مکتوب نیاز کوشان محریز زمان دام تجدد کم سرج نیاز نامه باشد
 به نیاز سند یہا نموده گذارش میدہد کہ رسالہ رد تحفہ اثنا عشری تصنیف ملازمان دیدم سبحان اللہ
 چه قدر در غرور و اہمای و دزدان شکن از بحر طبع گرامی سر بر زده و الحق چنین جواب کمتر از فضلای
 سابق ہم سر انجام یافته باشد ہر فقرہ اش ذوق فقارست برای قطع رؤس اولہ مخالفان اگر غلط کنیم
 بجناب ارث از جناب حیدر کرار علیہ التیجۃ و الثنا رسیدہ و برود دسر یا خیر و برکت سامی ام از ذیل حق
 ہر قدر کہ نازش نمایند نیز بد خانہ قصور اللسان چند آنکہ مہج طرازی جناب پروادہ اندکست از بسا
 زیادہ نیاز سبحان علی دیگر از تصانیف آجناب است کتاب مصارع الافہام جواب یازدہم باب
 تحفہ کتاب تقریب الافہام تفسیر آیات الاحکام در فارسی احکام عدالت علویہ رسالہ نفاق لشخیر رسالہ
 تطہیر المؤمنین رسالہ اجوبہ فاخرہ وفات علامہ مذکور بتاریخ نهم شہر محرم الحرام سنہ یکہزار و دوصد و
 ہجری در بلکہ لکھنؤ واقع شد و در سیّد جناب غفر ثواب طاب ثراہہ فون گشت افضل عصر در تاریخ
 وفاتش قصائد غز و قطعات بدیعہ نظم فرمودہ اندازا بجلد علامۃ المتاخرین مولانا دوستا زادہ اسید
 محمد عباس القسری دام علاہ در مرثیہ آخر حوم این قصیدہ کہ کشتل بر بعض حالات آجناب فرمود

أريد ذكر محمد قلى وحلته هو المهاجر باللهنؤ مدفنه كانه هونؤر الهدك وجبردا وفى بطلنة مولى الويان مجتهد لقد تفقه فى الدين قاسا و عرا ابان جادة الحق بالبراع كما	واننى بدى اعلى لنفخ الصور وكان مسكنا الاولى كنتورا سناهداه بكنشور قيا كبر طورا الورى محمد الطهر كان مذكورا وكان مشغلا بالكلام مخيرا ترى المجرؤ لى لا تفتقن فورا
---	--

جزاك ربك عن اهل بيته خيرا مضى وخلف ولدا له اولى فضلا وحين سجد صلى عليه محمدان محمد وحسين فداهما روجي ومن لثمت شدا خلقهم بطيئنا كذلك اقترني روضهم حاطم مضى لتاسع شهر غلاة عاشره مصابه بمصائب الحسين مقرون طفاه وقلت لتاريخ يوم رحلته	وكان سعيك عند الله مشكورا كذلك عاش حميدا وما يغفورا كان فضلا ما في الانام مشهورا فانسابها للشرع صامضوا ولا يشتم اذا غنبرا وكافورا وفي القيمة فيهم يكون محشورا رحيل خامس الالعباء مغفورا وانه لتلقى الحسين مسرورا لموته هو اقبال يوم عاشورا
---	--

والله دَامَ ظِلُّ الْبَقَايَةِ

چون فاعل مفتی رپندیده خصال در مبداء لکنند ز سید از کنتور در نام او سپهر زو جامه به نیل با مجتهد انصهر که هنام نبی ست زین راه توان گفت که لغوی و دیر	بگذشت ز عالم و بیزدان پیوست پس رخت سفر لبوی جنت بربست رنگ رخ لاله در گلستان شکست سر رشته اختصا ص بودش در دست فریاد کشیده در عزایش نشست
---	--

بر مرقد او نوشته شده تا رخش

این قبر مقدس محمد قلی است

بعون الله المنعم و تأسى النبي المتعالم والاهل الكرام عليهم السلام جلد اول کتاب فیض نصبا
نجو مر السماء فی تراجم العلماء صورت اختتام پزیرفت و انشاء الله المستعان
جلد دوم هم تقریب طبع کرده میشود و ما توفی عنی الا بالله علیه توکلث والیه
استغاثه و انذار است که این اهل مطبع قصد طبع این بنف نمایند که در بی گزینش و خاشع

